

ГЛАСНИКЪ

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

КЊИГА XII.

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1860.

СРБСКИ ИСТОРИЈСКИ

СПОМЕНИЦИ

МЛЕТАЧКОГЪ АРХИВА.

ПРЕПИСАО

Дръ Янко Шафарикъ.

(Продужено. Види Гласникъ XI стр. 317 до 462).

**MONUMENTA HISTORICA SERBICA
ARCHIVI VENETI.**

(Continuatio. Vide: Glasnik XI pag. 317 usque 462)

---

eis quae poterunt, et rescribant expectantes nostrum mandatum, procurantes suo posse, quod interim a novitatibus ex utraque parte cessetur. Quibus et comittatur quod bonum et conservationem dictorum nostrorum fidelium de Ragusio procurent in ista ambaxata sua, tam apud dictos dominos, quam alios sicut viderint opus esse. Et fiat dictis ambaxatoribus commissio circa praedicta in ea forma quae dominio apparebit.

Et habeant dicti ambaxatores libras II. cent. pro duobus mensibus pro quolibet, et si ultra steterint, habeant libras L. pro quolibet in mense habendo III. famulos pro quolibet, inter quos sit unus expensator, unus notarius cum uno famulo et unum cochum, et possint expendere sold. II grossorum pro quolibet, in expensis oris pro se et familia sua. Nabula vero et agozia habeant a comuni. Et quia expeditio eorum est utilis et necessaria, teneantur respondere die qua eligentur vel altera. Denarii vero pro expensis ambaxatae accipientur cum ordinibus terrae.

Capta: Quod dicti ambaxatores non possint refutare sub pena librarum C. pro quolibet.

Сл. 1350. indict. III. 28. Septembris.

Заклучено: оставити на вољи посланицима кодъ краля Србскогъ и бана Босанскогъ, да се могу вратити у Млетке, ако виде да посредованѣ њиово за миръ никако неуспева.

Capta: Cum per litteras ambaxatorum nostrorum missorum ad regem Raxiae et banum Bossinae habuimus, quod nullo modo de concordio inter partes sperant, et quod mora sua est cum expensis maximis et in minus honoris nostri dominii; vadit pars, quod rescribatur dictis ambassatoribus, quod libenter voluissemus, quod aliqua compositio facta fuisset inter dictas partes, ut cesassent errores et scandala inter eos. Sed intellecto tenore litterarum suarum confidentes de providentia sua, relinquimus in discretionem et arbitrio suo, si per ea quae habuerint, viderent posse procurare aliquod bonum inter ipsas partes, eundi et faciendi sicut eis videbitur pro honore nostro. Et si videretur eis, quod mora eorum non esset opportuna, et quod dicta nostra intentio fieri seu obtineri non possit, volumus quod recomendatis instanter domino regi Raxiae terris et locis nostris et omnium subditorum nostrorum cum verbis decentibus et accepto comeatu decenti, Venetias revertantur.

СIII. 1350. 6. O c t o b r i s.

Налаже се посланицима кодъ краля Србскогъ и бана Босанскогъ, да се превраћаю, него да гледе учинити што годъ могу, да Србскій краљ остави градъ Дубровникъ и Стоњ на миру.

Capta: Quia pridie scriptum fuit ambassatoribus nostris missis ad regem Raxiae et ad banum Bossinae, quod remaneat in eorum discretione secundum ea quae haberent, redeundi Venetias vel manendi, sicut eis videretur. Et pro nova quae habentur de voluntate regis Raxiae, qui forte attendit ad occupationem punctae Stagni, mora eorum utilis et fructuosa existat, vadit pars: Quod scribatur eis, quod non debeant recedere de illis partibus, nisi primo videant manifeste civitatem Ragusii et punctam praedictam remanere et esse in statu securitatis; sed potius procurent omnibus modis quibus melius poterunt, conservationem et bonum nostrorum fidelium de inde, ubi et sicut honori nostro viderint convenire.

Misti del Senato XXVI. ch. 46.

СIV. 1351. i n d i c t. III. 20. A u g u s t i.

Заклучено: наложитв кнезу Шибеничкомъ, да држи мрръ съ Босанскимъ баномъ, а бану писати о томъ и молити га, да и онъ исто тако поступа према Млетачкимъ людина.

Capta: Et scribatur comiti nostro Sibinici de receptione litterarum domini

bani Bossinae, quarum exemplar transmittatur eidem, mandando ei, quod unum nuncium bene informatum de damnis sibi illatis ad ipsum dominum banum debeat destinare, petiturum restitutionem damnorum praemissorum. Et quod e converso ipse comes restituere debeat eidem domino bano servos suos, si in suo districtu contingerint reperiri; narando eidem comiti de amore intimo inter nos et ipsum dominum banum servato, et quod debeat secum pacifice pertransire quia tempus non est ad praesens discordias suscitare.

Capta: Et scribitur ipsi domino bano de receptione litterarum suarum regratiando sibi de bona voluntate, quam vidimus eum habere et eidem narando, qualiter nostro comiti Sibenici dedimus in mandatis, ut secum et cum gentibus suis pacifice debeat se habere, abstinendo se a qualibet novitate fienda subditis ipsius domini bani, rogando eum quod erga subditos nostros similiter debeat se habere.

Misti del Senato. XXVI.

CV. 1354. indict. VII. 24. Februarii.

Известіе Жавина Новелло посланика кодъ цара Србскогъ, о томъ шта е свршио за накнаду неки штета
Млетачки.

Relatio Zanini Novello, missi domino Imperatori
Sclavoniae.

Cum zosia che per la Signoria vostra io

Zanin Novello fosse mandado a miser lo Imperador de Sclavonia, a demandar satisfacion de le robason fate per lui et per lo provistial e per Luze de Chimo a i nostri mercandanti da Venesia li qual usava in le parte de Sclavonia, de che io fu la in corte del dito miser lo Imperador, e fu dananti da lui cum quela salutacion reverente, che me parse per parte vestra, ei demandando humelmente e reverentemente per parte de la vostra Signoria, che a lui devese plaser de pagar, over far pagar i sovrascritti mercadanti de la dite robasson. De che molte parole defo, in lo fin elo ordena a Piero fio, che fo de miser Nicola de Buchia, che a tute queste cosse elo devesse pagar e satisfar, de che lo dito signor Piero de Buchia, fo contento de dever pagar a tuti i Veniciani, che se trovase, che se pare miser Nicola protovistial dovese dar, de che dener algun io no avini no e posude aver, salvo queste parole. —

De la robason che Luce de Chimo fese a sr. Polo Quirin, miser lo Imperador dise, ben aver lo sapudo mostrando che lo li sавesse nio niente, ma dise che Ser Polo Quirin vada in corte a far raxon con lui, che le lo pagarave de ze chelo li doverave dar, e fara che Luze de Chimo lo satisfara de la dita robason; e io mostrando li tute raxon segundo che Ser Polo me de in nota. Io non

puti aver altri da lui, si che vegando zo e chele spexe i era grande e che niente poteva aver, son vegnudo anemosia adar ve a saver ze, si che la vostra Signoria se sovignera li sey mercadanti, como li plasera.

Commemoriale V. ch. 27.

CVI. 1354. indict. VII. 9 Junii.

Заклучено, да се о трошку неки Млетачки жителя, имаюћи приѣмати новце одъ Срба, пошлѣ вѣданъ посланикъ у Србию, ради тогъ посла.

Quod in servitium infrascriptorum nostrorum nobilium et aliorum mercatorum conversantium in partibus Raxiae et debentium recipere a rege vel de dictis partibus magnam summam pecuniae, pro quarum satisfactione saepius scriptum est et usque nunc tamen non potuerint habere, possit mitti aliquis nuncius ad expensas eorum, quin placeat dominio ad procurandum satisfactionem eorum, cum verbis et mediis honestis et decentibus, sicut convenit statui et conditionibus nostris cum illa commissis quod videbitur dominationi. pro Nicol. Faletro

- Paulo Zeno
- Franciscus Ruzini
- Tadaeus Zantani
- Zanius Goutier
- Nicolaus Mighorati.

Misti del Senato XXVII. ch. 2.

CVII. (1354.) *indict. VII. 6. Augusti;*
in Constantinopoli.

Известіє Матіє Венеріо, байльня Млетачкогъ у Цариграду, послато дужду Андриј Дандуло, о ставно ствари у Грчкомъ царству.

Extus: *Serenissimo et excellentissimo domino suo, domino Andreae Dandolo, dei gratia Venetiarum, Dalmatiae atque Croatiae inclito duci et domino quartae partis et dimidiae totius imperii Romaniae.*

Serenissimo signor mio, per la via de Salonichi, die 8-vo Luio, le condition de inimisi et de l'imperio a la serenitate vostra per mie lettere plenamente scripsi, quel che de novo e ocorso a la celsitudine vostra per queste faro manifesto.

Signor mio, como per altre scripsi i Zenoesi de Pera navega sollicitamente non habiando rispetto ni dubio che galee vostre per la presente mudha debia qua vegnir, le duo galee suo, le qual stette fuora mesi III, et plu et nessuna nova i ne saveva in conserva cum una altra de ponente clamada galla die VIII dito, come plaque a dio soura el cavo de la grea prexe per bataya una vostra nave, de la qual era patron ser Tomado da olto, in la qual era eciandio molti merchadanti et auer assee, zomsse in Pera la dite II galee, die 15 del

dito; et cum grande alegreze et feste come suo costume digando aver vadagnado per la prexa de la nave praedicta ducati dorro **CL.** millia, o lo valor de quey; molto argento elli ave sula dita nave, trovado in casse et in balle de drappi, molto e confortada la universitade de Pera per la vegnuda de le galee praedictae et per lo vadagno chon elli. a fatto, desponudi de tornar al vadagno, in le parta praedictae, o la che meyo i trovasse, et za messe bamcho et arma sollicitamente. Queste nove, me par esser zerte de ne aver ma niente men, voyo che ala sublimitad vostra per mie lettere el sia pallesse. Molto se merauecia tutti chu alde, che tal nave e de tanto valor, co ssi mal compagna da navegasse a questi tempi, el fiol de dio sia benedetto. In Pera partide le dite duae galee non restera homeni darne **III** cent. et plu et men, secondo i navillii suo che va et vien, se Constantinopoli avesse mior condition, assee fameye et burgesi de Pera vigniria ad habitar de qua, ma teme de pizarar per lo mal stado et rezimento che questi signori a, et ancora cum tuto zo e vegnudi et vien.

La condition de questo imperio alpostuto non poria pezorar, misser l'imperador **Catecusseno** parti de questa terra die **22** di **Zugno**, cum galie **XI**, et fo a **Tenedo**, et la trova messer l'imperador

Palleologo, el qual no lassa, che le galee se acostaxe al porto; ma a una altra parte del isolla le galee messe scalla per levar aqua, el **Palleologo cum homini L.** de cavallo et pedoni fo a quelle parte et fese barsayar in le galee et vasta et delli algun dampno, de quelli de le galee che iera andadi per levar aqua partisse da homini **C.** et inclina al **Palleologo**, se lle dite galee non fosse levade, la plu parte de iuasmuli et altri seria partidi, vna nave de suriani avea cargado pan in Constantinopoli per portar a le galee predictae, et siando per far vella, **Zenoesi** arma in Pera suo barche et tolsse la nave et menalla zosso, trovando caxon a quey, che su la dita nave era aver de Veneciani, et per questo modo inpaza chel pan non anda ale galee, per la qual cossa et per la caxon dita de li homini che fuziva i qual eciam dio era mal pagadi. **Misser l' imperador predicto** torna cum le galee suo a casa die **XVIII** luo. Per lo viazo dito a pizorado forte la condition soa et dubia, sel **Palleologo** vegnisse, chel no i toya la signoria, et credesse, che **Zenoesi** el voya favorizar, per la qual cossa el **Catacusseno** se vora andar cum **Turchy** et metterne in latteredra per soa segurtade et deffension, de questo la **Vmussitad de Griesi** dubia tanto, che considerando el perigollo che i porra satto zasser et la malla dispositione et cativo rezimento si del **Catacus-**

seno coma del Palleollogo, elli e disponudi no voller per signor, nun l' un ni l' altro, ma subiugarsse a la dogal Signoria vostra, se i lo podesse far et che l' aida et deffession de vostre galie elli podesse aver, se la lor' intencion se po fornir de esser subiecti a la signoria et comun vostro, aver allo per gratia special, quando questo no i podesse vegnir fato, elli e disponudi clamar re domgaria, vel quel de Raxia. Azo che i sia deffesi et varentadi da i Turchy et ensir de la signoria che i tien et simel de Zenoesi de liquial molto dubita. Palesemente a mi e dito da molte parte et per notabel persone, quamvis dio che puocha fe de Griesi se po aver, ancor ad cautelam e ben che a la serenitade vostra sia manifesto.

Per lo armar de le galee II, che se fase al presente o mandado una barcha armada a Negroponte, scrivando et avisando el bello, ducha de Crede et i altri rectori et capitani, azo che ino rezeua dampno ni in navillii ni logi vostri, el camin e mal seguro a poder scriuer per terra per caxon de i Turchy, ma niente men, je no vardo azo ne rest, de scriver sempre, ma per segurtade de le lettere, o trovando questo modo, che como je mandava per altre fiade uno messo no mando II per che i va de note per lo temor de i Turchy, et plu seguri et plu presti va II, che

uno. Formento val anchuo perperi VII, et non e per men vallor fin al novello, ingazaria e formento assee et bone derade. —

Vester Matheus Venerio de vostro mandato baiulus Venetorum in Constantinopoli.

Datum Constantinopoli die VI Augusti VII indiction.

Originale in charta.

CVIII. (1355). 17 Julii; in Villa nova Avinionis.

Папа Инокентије укорава дужда Јована Градониго, што се сдружио са краљемъ Србскимъ противъ краља Угарскогъ.

Exemplum quarundam litterarum papalium destinatarum ducali dominio, pro factis regis Hungariae.

Innocentius episcopus servus servorum dei. Dilecto filio nobili viro Iohanni Grado nigo duci Venetiarum, salutem et apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram pervenit, quod tu et dilecti filii commune Venetiarum, cum dei et fidei Catholicae inimicis et hostibus, rege aliisque Rasenis sismaticis et hereticis manifestis, confederationem inistis et lizam, illamque juramentorum interpositionibus et penarum adiectio nibus roborastis. Quod licet attenta sinceritate devotionis et fidei, quam tu et dictum

comune semper ad deum, qui eiusdem fidei actor et capud est, habuistis, credere facile non possumus, tamen tuis et dictorum communis super hoc fame et saluti consulere paterna sollicitudine cupientes et attendentes, quod huiusmodi liga inter carissimum in Christo filium nostrum Ludovicum regem Hungariae illustrem, qui Rasenos eosdem, ad extirpandum de partibus illis pravitatem hereticam, favente domino expugnare proponit et te, invicem dissidentes, ad quorum pacem procurandam enitimur, seminarium maioris disidii esse possit, nobilitatem tuam attente requirimus et hortamur. illam attente rogantes sibi tibi que svadentes paternis consiliis et tuae salutis intuitu, expensius injungentes, quot ab omni consilio, auxilio, favore ac adiutorio, hereticis et sismaticis ipsis occasione huiusmodi confederationis seu lige, aut alterius cuiuslibet paccionis, quocunque titulo seu nomine censeatur prestando, prorsus abstineas, et subditos tuos omnino compescas. Nos enim ligam confederationem, et quascunque pacciones alias inter te seu predecessores tuos, duces Veneciarum et dictos comune, initas factas habitas cassamus et irritamus, et nullius esse determinamus roboris vel momenti, penas et iuramenta huiusmodi relaxantes. Ceterum huiusmodi praecibus nostris adiicimus, ut ea quae venerabilis frater noster, episcopus Paccenus, apostolicae sedis

nuntius, lator praesentium tibi super hoc pro parte nostra retulerit, credas indubie, illaque ad effectum votive consumationis adducas. Datum apud Villam novam, Avinionae ditione. XVI Kalendis Augusti, pontificatus nostri anno quarto.

Comm. V. ch. 79.

CIX. 1355. indict. IX. 31 Octobris.

Закључено, наложити провешиторима Славоніѣ, да свакојко гледају купити за Млетачку државу, подъ изложенимъ условима, одъ госпође кнегинѣ, тврдинѣ Клеу и Скрадинѣ.

Capta: Quod respondeatur provisoribus nostris qui sunt in partibus Slavoniae, quod recepimus litteras suas datas die XIII et XVI. mensis Octubris. Quibus et in ipsis contentis cum omni diligentia intellectis, eorum providentiam et sollicitudinem comendantes rescribimus: quod in casu quo nondum rex Raxiae de facto habuisset vel haberet castra comitissae, quam citius esse potest per illum modum et cum illis verbis quae eis convenientia et utilia videbuntur, recordando dictae comitissae magnam dilectionem et karitatem, quam habuimus et gessimus erga virum suum, et per consequens quam habuimus et habemus ad eam et filium suum, propter quam dilectionem firmiter sperare potuit atque potest, quod honorem bonum et augmentum eius et filii sui praedicti pure

et sincere amavimus et procuravimus, et sic semper amare et procurare intendimus in futurum; et ostendendo ei magnum dubium et periculum, quod sibi et filio provenire posset, si castra et loca sua ad alias manus quam ad nostras, modo aliquo pervenirent, dicant quomodo tempore elapso, propter magnas gravitates nostras quas tullimus, non potuimus sic plene intendere ad factum castrorum suorum sicut optabamus, sed nunc per dei gratiam, postquam status noster reformatus est, contenti sumus accipere castra et loca sua praedicta, in protectionem nostram, cum illis pactis et conditionibus, quae per eam alias fuerunt quaesitae; et hiis dictis procurent inducere eam, quod contentetur et velit nobis tradere castra ipsa. Et si viderent, quod differentia remaneret in facto pecuniae, damus eis finaliter libertatem, ut nostra intentio valeat obtineri, possendi promittere pro ambobus castris, usque ad quantitatem librarum, CXX. mille parvorum, cum aliis conditionibus omnibus in sua comissione contentis, et si ambo forte dare noluerit, sed tantum unum, finaliter possint promittere pro Clipsia usque ad librarum LXX. mille, sicut poterant promittere L. millia, et pro Scardona usque ad libras XL. mille, etiam cum aliis pactis et conditionibus annotatis in eorum comissione praedicta; remanente etiam eis firma libertate, possendi expendere in illis

personis, quae essent favorabiles hiuc nostrae intentioni prout eis comissum fuit.

Capta: et si forte a se dicta comitissa nollet contentari dare nobis castra praedicta vel alterum ipsorum, quia percepimus quod sunt aliquae personae apud ipsam, quae sunt ita cum dicta domina et habent sic sua castra in manibus, quod absque ipsarum personarum consciam vel contentacionem, non traderet seu non posset tradere dicta castra, volumus quod procurent per illum modum, qui eis melior apparebit cum personis praedictis, quod ipsae personae eam hortentur et inducant taliter, quod contentetur et velit dare nobis castra praedicta vel eorum alterum, ut est dictum; possendo promittere dictis personis, quod si operarentur et facerent, usque ad ducatorum II. millia, sicut promittere poterant librarum III. mille, quae pecunia dari debeat solum in casu quo hebeamus ipsa loca, vel ipsorum alterum ut est dictum, ut nostra effectum intentio sortiatur. Et quia bonum est experiri per omnem modum et viam quibus fieri potest, ut intentio nostra valeat adimpleri, videlicet ne castra praedicta ad alienas manus, quam ad nostras perveniant, in casu quo comitissa praedicta nollet exire de locis suis, sed contentaretur potius sustinere et tenere loca sua, et habere aliquam provisionem annuatim, possint dicti

provisores nostri, quando tractatus ad hunc terminum perveniret, promittere ei omni anno pro sua provisione, usque ad terminum quinque annorum libras II. mille parvorum, vel inde infra quam melius poterunt, quae quidem provisio distribuatur inter dictam comitissam et suos sicut melius videbitur provisoribus, pro majori avantagio et securitate nostra; et solvatur dicta provisio complecto termino anni, II. mille librarum, quas recepit a Sr. M a p h e o E m o, hac conditione apposta, quod ipsa domina contentetur, in omni casu quo vellemus et nobis necessarium esset, possimus ponere de gentibus et stipendiariis nostris in burghis Clissiae et Scardonae, in ea quantitate, quam ponere volumus occasione paysenatici, quod fieri facere intendimus, pro securitate et conservatione sua et aliarum terrarum et locorum nostrorum partium earundem.

Capta: (alii) volunt partem suprascriptam per totum, sed volunt quod provisosores nostri possint promittere cum omnibus condicionibus supradictis usque ad libras III. mille parvorum in anno, vel inde infra ut melius poterunt.

Capta: in casu vero quo tractatus praedictae comitissae cum rege praedicto, fratre suo, complectus esset, ita quod haberet vel habiturus esset procul dubio

loca iam dicta, et hoc turbari vel impediri non posset, modo ullo, ex nunc captum sit, quod unus ipsorum provisorum nostrorum, videlicet ille, qui approbatis omnibus tribus in isto consilio habuerit plures ballottas, habendo majorem partem consilii, ire debeat ad ipsum regem, ad procurandum, tractandum et comparandum cum illis verbis, quae dominationi convenientia videbuntur, quod ipse rex contentetur et velit, quod habeamus loca et castra praedicta; vel quod saltem sibi placeat ea sustinere ita, et taliter, quod ad alienas manus non perveniant ullo modo; et ut rex praedictus inducatur ad contentandum de dando nobis castra praedicta, habeat dictus provisor in omnibus et per omnia illam libertatem, possendi promittere totam illam pecuniae quantitatem, quam habent in possendo permittere comitissae. Praefatus namque provisor iturus possit expendere ducatos quinque in die in omnibus expensis pro se et familia sua, ducendo secum notarium suum, unum interpretem, unum chochum et quatuor domicellos.

Capta: et si primus ex praedictis nostris provisoribus, qui remanebit in hoc consilio, non posset ire ad istud nostrum servitium, pro exequendo hoc mandatum nostrum, propter manifestum defectum personae, ille alter qui habuerit plures ballottas alio tertio, debeat ire loco primi praedicti; et si secundus qui

remanebit ob defectum similem ire non posset, alius tertius vadat et exequatur mandatum nostrum praedictum.

Approbati fuerunt provisores praedicti ad unum ad unum. Sr Jacobus Delphino 1mus, Sr Dominic. Michael 2dus, Sr Mapheus Contareno 3ius.

Misti del Senato XXVII. ch. 39.

CX. 1355. indict. IX. 7. Decembris

Наставленѣ послато Якову Делфину пославику кодѣ краля Србскогѣ, тичуѣ се тврдиня Клансе и Скрадива.

Capta: Quod scribatur Sr. Jacobo Delphino provisorio et ambaxatori nostro ituro ad partes Rasciae, quod intellectis litteris, missis nobis per eum et socios, datis Spaleti die XVII. Novembris, mentionem agentibus de ambaxatore domini regis Rasciae venturo ad nos et c. Mandamus ei, quatenus si nondum recessisset de Spalato, seu non transisset Ragusium pro eundo ad praesentiam regis, pro exequendo mandatum nostrum, debeat in Ragusio, vel ubi se repererit quando recipiet hoc mandatum nostrum, suspendere viam suam, et non ire magis ultra, donec a nobis aliud receperit in mandatis. In casu vero quo jam transisset Ragusium et applicuisset in curiam regis praedicti, si nondum se elargaverit et non fecerit ali-

quam promissionem specificatam regi in facto pecuniae pro castris **C l i s s i i** et **S c a r d o n a e** secundum libertatem sibi per nos concessam; volumus et sic ei mandamus, quod nullo modo se elarget de faciendo aliquam promissionem specificatam pecuniae dicto regi, sed tantum tangat sibi verba tractatus dictorum castrorum, et trahat quidquid poterit de intentione dicti regis, et de petitionibus quas faceret pro dictis castris, et quam velocius poterit nobis scribat, quidquid habuerit, ut possimus postmodum melius deliberare, quid erit superinde agendum, et nostrum praestoletur mandatum. Si vero jam forte fecisset promissionem specificatam regi pecuniae, scribat velociter responsionem, quam habuerit ab ipso rege et in quo statu remansit negotium et non procedat ulterius, absque mandato nostro.

Capta: Quod postquam negotium istorum castrorum **C l i s s i i** et **S c a r d o n a e**, pro quo negotio erat necessaria praesentia aliorum duorum nostrorum provisorum **Sclavoniae** finem recepit, Vadit pars: quod alii duo provisoires nostri licentientur, quod possint reverti **Venetias**, cum eorum mora in dictis partibus, non sit ulterius opportuna. Et in reversione sua vadant **J a d r a m** et **N o n a m**, et informant se tam de facto **Cave Nonae**, quam etiam de omnibus aliis quae essent necessaria pro salute et conservatione ipsarum

terrarum nostrarum, sicut in eorum commissi-
onibus pleniter dedimus in mandatis.

Misti del Senato XXVII. ch. 49.

CXI. 1355. 12. Decembris.

Известіе провидутора Славоніе послато Дужду Мле-
тачкомѣ, тичуће се рата између цара Србскогѣ и краља
Угарскогѣ, око тврдиня Класе и Скрадина.

Excellentissime domine noster. Novit ves-
tra excellentia quod die nono huius praesen-
tis mensis recepimus quandam litteram a
comite Paulo, continentes quod illi de Scar-
dona, non contentantur stare sub dominio
domini imperatoris Raxiae, sicut
per litteras in praesentes interclusas videre
poteritis. Scivimus etiam quod in Tinino fit
maxima congregatio gentium, sed ad quid
nescimus. Ex quibus novis visum fuit nobis,
quod unus nostrum iret Sibenicum et cum
comite Sibenici notificare haec omnia, cas-
tellano Scardonae eo modo et via, ut ei me-
lius videbitur, et vadit illuc Maphaeus Conta-
renus. Ego vero Dominicus Michael rema-
neo in Spaleto. Et responsum fecimus co-
miti Paulo praedicto tenori suarum litte-
rarum cum illis verbis prout nobis visum fuit,
dando ei prolongationem verborum, et sic
facimus donec a vestra dominatione habebi-
mus responsivam. Rocha autem castri Clis-
cii prout vobis alias scripsimus, tenetur per

dominum Palmanum, nomine domini imperatoris Raxiae, suburgium autem cum porta superiore et cum saxo quod vocatur Oprack, tenet dominus banus nomine regis Hungariae. Aliqui ex istis partibus allocuti fuerunt nobiscum, asserentes quod si vellemus aliquam pecuniae quantitatem concedere domino Nicolao bano praedicto, quod ipse dimitteret dicto domino Palmano totum quod tenet de Clisscio, ut ipse Palmanus primitus tenebat et ipse banus reverteretur ad suas partes, quas tenet pro domino rege. Quibus verbis responsum fecimus, quod ipsi deberent persentire ab ipso domino bano de sua intentione et quod exprimant quantam pecuniae quantitatem vellet et notificent nobis, quos intendimus ducere in prolongatione verborum, donec a vobis super hoc habebimus responsivam. Nihilominus idem dominus banus fortificat se in dicto saxo Clisscii, quantum potest, tam de hedificio muri, quam lignaminis. Omnia autem haec nova tam dicto domino imperatori Raxiae, quam etiam domino Jacobo Delphino per plures manus nota fecimus, nova vero alia non habemus. Si qua vero postmodum alia occurrerent conscribenda statim dominationi vestrae procurabimus denotare. Suplico tamen ego Dominicus Michael quod si vestrae dominationi placet, quod remaneam in partibus istis,

quod dignemini ad me unum notarium trans-
mittere, quia non possumus hic habere ali-
quem, qui michi scribat, cum est necesse.

Dominicus Michael	}	de vestro manda- to provisos ad partes Sclavoniae.
Mapheus Contarenus		

Data Spaleti die XII Decembris.

A tergo: Illustri et excellentissimo do-
mino domino Iohanni Gradonigo, dei
gratia Venetiae Dalmatiae atque Crohaciae
inlyto duci dominoque quartae partis et
dimidiae totius imperii Romaniae, eorum do-
mino reverendo.

Spalletum per
provisos Sclavoniae pro novis.

Litterae originales cancellariae secretae.

CXII. 1355. ind. IX. 16 Decembris.

Заклучено наложити главномъ вођи войске Млетачке
Бернарду Юстинианію, да притече у помоћ тврдни-
ма Клясси и Скрадину, и ако е икакo могуће да гледи
добыти иј подъ Млетачку заштиту.

Capta: Cum propter nova quae nunc ha-
bita sunt, requiratur subita provisio, propte-
rea vadit pars: Quod hac nocte mittatur una
persona sufficiens ad capitaneum nostrum ge-
neralem Sr Bernardum Justiniani,
per quam ei significantur nova praedicta quae
habentur. Et mandetur eidem capitaneo, quod

cum galeis sibi commissis, non intelligendo galeas quae fuerunt ad mercatum, quam citius poterit vadat ad terras nostras Sclavoniae; videlicet Spaletum, Tragurium et etiam Sibiricum, si ei videretur esse necesse illuc ire, et habita collatione cum rectoribus nostris illarum terrarum, et percepta ab eis omni informatione quam poterit super novis praedictis et super provisionibus quae viderentur fiendae, provideat per omnem modum et viam, quibus melius fieri poterit cum suis consiliariis, de dando subsidium et favorem, sicut dicto capitaneo et consiliariis seu maiori eorum parti videbitur, castris Clissii et Scardoniae, ut se sustinere possint; si hoc facere posse videbunt cum salvamento et securitate gentis nostrae sibi commissae. Et si dicta loca seu castra habere possent vel per modum tractatus vel per alium modum, cum securitate tamen gentis nostrae praedictae, ea suscipiant in protectione et custodia nostra. Si vero non viderent posse succurere castris praedictis, stent apud terras nostras praedictas pro confortatione fidelium nostrorum illarum partium, providendo de omni subsidio et auxilio, quod esset oportunum terris nostris praedictis. Et licentiando armatas nostras a mercato ut possint venire directe Venetias, et scribant nobis velociter quidquid fecerint et habuerint, non recedendo de dic-

tis partibus absque mandato nostro. Et provideatur nihilominus interim de hiis quae viderentur providenda pro honore nostro et conservatione terrarum et locorum nostrorum partium praedictarum.

Et portet dictus iturus litteras nostras continentes nova habita et hoc mandatum nostrum, et eas dimittat in qualibet terra et loco nostro ad quam vel ad quem ibit, ut in casu quo non posset reperire capitaneum nostrum predictum, idem capitaneus per rectores nostros habere possit ipsa nova et dictum mandatum nostrum.

Misti del Senato XXVII. ch. 50.

СХІІІ. 1355. 17. D e c e m b r i s

Налаже се Капетану мора и нѣговимъ саветницима, да гледе добити тврдивѣ Клиссу и Скрадинѣ и за новце; а ако они, у чимъ су рукама, неби другчиѣ никако хтели, онда да њ њ узму и тако подѣ Млетачку заштиту, да оне остану цара Србекогъ; само да небы пале у Угарске руке.

Capta: Quod Capitaneo nostro maris et consiliariis suis scribatur, quod in casu quo castra Clissii et Scardoniae non possent habere per modos quibus haberi scripsimus, et viderent ea posse habere promittendo aliquam pecuniae quantitatem, possint promittere et expendere pro habendo ambo ipsa castra cum fortificiis suis, usque ad

libras C. mille parvorum, et in casu quo ambo haberi non possent, possint promittere pro quolibet ipsorum usque ad libras. L. mille parvorum. Verum si forte illi qui tenent ipsa castra, recusarent illa dare nobis absolute, et vellent ea nobis dare, ut ea conservaremus et teneremus nomine domini imperatoris Raxiae, sumus contenti, quod ipsa recipere possint et recipiant modo praedicto, quia quocumque vitetur quod non vadant in manus Hungarorum, satis haberemus nostram intentionem.

Capta: Quod in casu quo capitaneus noster nondum applicuisset ad dictas partes Sclavoniae, comittatur provisoribus nostris et rectoribus nostris Spaleti, Tragurii et Sibenici, quod cum omni sollicitudine et diligentia oportuna, per maiorem partem ipsorum, exequantur hoc mandatum nostrum praedictum. In casu vero quo praedicti provisoribus nostri iam de dictis partibus recessissent, rectores nostri praedicti per maiorem partem ipsorum exequantur dictum mandatum nostrum.

Capta: Ut non sustineatur gravitas expediens propter moram galearum nostrarum in partibus Sclavoniae, vadit pars: pro faciendo ipsas galeas nostras ad propria remearum, quod armentur cum illa sollicitudine, qua fieri potest, duo ligna subtilia cum, illo soldo

quod dominio apparebit, pro mittendo ipsas ad partes Sclavoniae praedictas.

Misti del Senato: XXVII. ch. 50.

CXIV. 1355. 19. Decembris.

Заклучено са посланикомъ краля Србскогъ оправити едногъ бележника къ Млетачкомъ посланику Якову Делчину, съ налогомъ да овай свакояко гледи добити Клевсу в Скрадинъ одъ Србскогъ цара, за новце; ако ли међутимъ Србскій краљ изгуби ове тврдниѣ, онда посланикъ да се врати у Млетке.

Capta: Quod pro hiis quae exposuit ambassator domini regis Raxiae, mittatur unus notarius noster plene informatus de ambaxata dicti domini regis, simul cum dicto ambaxatore ad capitaneum nostrum generalem maris et consiliarios eius, vel ad rectores nostros Sibenici, Tragurii et Spalefi et provisos nostros, si capitaneus noster nondum applicuisset ad partes illas; per quem quidem notarium nostrum detur plena informatio ipsi capitaneo nostro et eius consiliariis. Videlicet rectoribus nostris et provisoribus in casu quo idem capitaneus noster nondum illuc applicuisset, ut dictum est, de ambaxata praedicta domini regis. Et committatur eidem capitaneo nostro, vel rectoribus et provisoribus praedictis, quod cum omni sollicitudine et diligentia opportuna procurent et studeant de habendo et obtinendo

castra Clissii et Scardonaе, vel alterum eorum, si ambo haberi non possent; offerendo tenere et custodire ac conservare ea nomine dicti domini imperatoris praedicti, possendo promittere ob hoc isti ambaxatori, si erit sausa faciendi obtinere hoc, et illis personis quae eis vel maiori parti ipsarum viderentur, usque ad libras. III. mille parvorum. Et viso fine istius negotii tam si obtinuerint dicta castra, quam non, deinde dictus noster notarius simul cum ambaxatore praedicto vadat ad Sr Jacobum Delphino, ambaxatorem nostrum, cui informato primo de ambaxata praedicta, comittat pro nostra parte, quod cum omni sollicitudine vadat ad praesenciam domini regis praedicti, et procuret quod ipse rex contentetur quod castra praedicta libere in manus nostras deveniant, possendo finaliter promittere pro habendo ambo ipsa castra cum burghis suis usque ad libras. C. mille parvorum, et si ambo haberi non possent, possit promittere finaliter pro Clissia cum burgho usque ad libras. LX. mille, et pro Scardona cum burgho usque libras, XL. mille, cum conditione quod dicta pecunia dari vel solvi non debeat, nisi primo dicta castra cum burghis assignata fuerint in manibus nostris. In casu vero quo castra praedicta essent subtracta de manibus regis Raxiae, comittatur Sr Jacobo Delphino, quod redeat Venetias. Et

pro honore nostro, sicut etiam pro dando omnem bonam causam isti ambaxatori, committatur praedicto notario nostro, quod continue faciat expensas isti ambaxatori et comitive suae, quousque applicuerint ad praedictum Sr Jacobum Delphinum.

Misti del Senato XXVII. ch. 50.

CXV. 1355. 28. Decembris.

Заклучено, послати помоѣхъ у оружію и новцу у тврдиню Скрадинѣ, и наложити капетану землѣ Славоніе, да гледи новцемѣ склонити войску Угарску и Славонску, да одступи изъ вароши Классе кою е заузела, а исто тако да се потруди склонити госп. Палмана, кон држи тврдиню Классеу за цара Србскогѣ, да ову уступи Млетцима.

Capta: Quod mittantur infrascriptae res quas comes noster Sibenici et provisor noster Sr. M a p h e u s C o n t a r e n o instanter petunt, pro mittendo eas S c a r d o n a m; videlicet:

Tabulas de Tayola: . . . m.

Trabessellas . . . . . cc.

Claves Mezane . . . . . c.

Item Clavorum Barillas . . III.

videlicet duos de sexcentis, et unum de sexena.

Item: Ballistae a turno . . II. cum veretonibus

Item: Ballistae ab uno pede. X.

Item: Capsae Veretorum . IV.

Item: Pavessos . . . . . XX.

Capta: Item provideatur de mittendo pecuniam pro solvendo banderiae, quae est in **S c a r d o n a**, pro mensibus tribus.

Et in quantum fieri potest sollicitetur recessus capitanei nostri paysenatici **S c l a v o n i a e**, ut ipse recedat omni occasione remota ad terminum ordinatum et cum conditionibus, cum quibus captum est, et provideatur de accipiendo quam sollicitius fieri potest, gentes ordinatas accipi. Informeturque capitaneus noster praedictus de hiis quae nobis miserunt dicendo rectores et provisores nostri partium **Sclavoniae**, videlicet tam super facto tractandi de faciendo removeri et recedere exercitum **Hungarorum** et **Sclavorum**, qui est in burgo **Clissii**, cum promissione pecuniae, quam etiam de tractando cum illis **Ciprianicis** et aliis **Sclavis** contrate, qui hostendunt se dispositi et affectuosi veniendi ad gratiam nostram et cet. Et propterea ipsi capitaneo committatur, quod applicato ipso ad partes **Sclavoniae**, provideat tractare per illum meliorem et cautiorem modum, qui suae prudentiae apparebit, tam cum bano, quam etiam cum comite **Iohanne** et aliis personis, quae sibi viderentur, ut faciant removeri et recedere exercitum praedictum de **Clissia**, ita et taliter, quod dictus locus **Clissii** remaneat bene securus ab eis, et possit finaliter pro hoc obtinendo

cum effectu promittere illis personis, quae sibi videbuntur, ut dictum est, usque ad libras X. mille parvorum. Verum antequam faciat promissionem praedictam per illum dextrum modum qui sibi melior apparebit, procuret toto posse seu procurari faciat cum illo **Palmano**, qui est pro rege **Raxiae** in castro **Clissii**, quod in casu quo idem capitaneus noster obtinere valeat id quod superius dictum est, scilicet de faciendo recedere dictum exercitum cum promissione pecuniae pro liberatione castri, ipse dominus **Palmanus** offerat et promittat dare et consignare libere in manibus ipsius capitanei nostri, nomine nostro, castrum praedictum **Clissii** cum conditione, quod restituente nobis domino rege **Raxiae** pecuniam praedictam, restituemus sibi castrum praedictum. — Super facto vero illorum **Ciprianicorum** et aliorum **Sclavorum**, qui dicuntur quod libenter adhaerent nobis et c. Comittatur dicto capitaneo, quod per illum meliorem modum, qui sibi videbitur, det operam de conferendo cum eis et ipsos audiat et trahat ab eis quidquid poterit de dispositione eorum et de his que peterent, ac de cautelis quas nobis praestare vellent, et scribat nobis quidcumque habuerit et sibi videbuntur in his, dando eis omnem bonam spem et confidentiam de nobis. — Procuret insuper Capitaneus noster praedictus, quod castrum **Scardonae** libere

remaneat in custodia et protectione nostra, et quod gentes regis Rasciae, quae sunt simul cum nostris in castro praedicto, recedere contententur.

Capta: dominus dux vult partem praedictam cum ista additione: Quod non possit prorogari terminus recessus dicti capitanei sub pena librarum III. cent. pro quolibet consiliario et capite, vel alio qui poneret seu consentiret partem in contrarium.

Mistidel Senato XXVII. ch. 52.

CXVI. 1356. indict. IX. 10. Januarii,
in castro Scardone.

Уговоръ о предан тврдинѣ Скрадина, коју Юра Нсете, кастелянъ цара Србскогъ Стефана, предав у Млетачке руке.

Instrumentum traditionis castri suprascripti
Scardone.

Christi nomine. Amen. Anno nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, indicione nona, die decimo Ianuarij, in castro Scardone, apud portam ipsius castri, presentibus nobilibus viris dominis presbytero Petro Venerio ecclesie sancti Raphaelis de Venetiis, Nicolao Justiniano contrate sancti Pantaleonis, ser Matheo Faxuol de Clugia, ser Jacobello Barozi de Venetiis. magistro Hendrico de la motta curay-

co, quondam domini Gabrielis et aliis pluribus testibus. Cum dominus Juras Ysete filius quondam Helie de Raxia, castellanus in castro Scardone pro serenissimo domino domino Stephano imperatore Raxiae, habuerit in mandatis a dicto domino imperatore ejus domino, cum sibi committeret custodiam dicti castri Scardone, quod si casus occurreret quod ipse dominus Juras es non posset tenere, regere, et salvare ac defendere dictum castrum Scardone nomine dicti domini imperatoris, quod ipse deberet dictum castrum ponere et dare in manibus dominationis et comunis Venetiarum, de qua dominatione plenissimam fidem habebat idem dominus imperator, tenendum custodiendum et salvandum per ipsam dominationem, nomine dicti domini imperatoris, et casus presentialiter instet talis, quod dictum castrum ipse castellanus dominus Juraxes tenere defendere et salvare non potest nomine dicti domini imperatoris, propter potentiam domini regis Hungarie, et gentis ejus, que est in castro Clissie, querentis et volentis occupare dictum castrum Scardone nomine domini regis Hungarie, et ideo dominus Juraxes castellanus predictus considerans et videns ac cognoscens clare, quod non posset se et dictum castrum ab ipsa gente dicti domini regis Hungarie defendere et salvare nomine dicti domini imperatoris, et

volens omne periculum evitare, et mandatum dicti domini imperatoris fideliter observare, recepit in dictum castrum nobilem et sapientem virum dominum Bernardum Justinianum, procuratorem sancti Marci de Venetiis, et generalem capitaneum maris pro dominatione ducali, ac nobilem et sapientem virum dominum Laurentium Celsi, dicte dominationis in partibus Slavoniae generalem capitaneum, nec non nobiles et sapientes viros dominos Fantinum Mauroceno Jet ohanem Daudulo, dicti domini capitanei maris consiliarios pro dicta dominatione, ac etiam nobilem et sapientem virum dominum Marcum Justinianum comitem Sebenici, et nobiles et sapientes viros dominos Dominicum Michaellem, et Mapheum Contareno provisos in partibus Slavonie pro dicta dominatione ducali, et ipsum castrum eisdem dominis capitaneis, consilio, comiti, et provisoribus predictis recipientibus vice et nomine dominationis et comunis Venetiarum, tradidit et consignavit, tenendum, custodiendum et salvandum pro dicta dominatione, nomine dicti domini imperatoris ac ipsi domino imperatori, seu ejus filio per dictam dominationem restituendum, quandocumque ipsi domino imperatori seu ejus filio de ipso castro possit facere omnimodam voluntatem suam, quod domini capitanei, consilarii, comites, et provisos prefati dictum castrum receperunt nomine su-

prascripto, ac etiam promiserunt eidem domino Juraxes castellano praedicto recipienti vice et nomine dicti domini imperatoris et ejus filii, dictam restitutionem dicti castri facere eidem domino imperatori seu ejus filio quodcumque sibi placuerit, ut promissum est. Et ad corroborationem dicte restitutionis, et pro ipsa restitutione firmiter facienda, ut promissum est, ipsi domini capitanei, consilarii, comes et provisores predicti nomine dominationis et comunis Venetiarum corporaliter juraverunt ad sancta Dei evangelia. factis scripturis. eidem domino Juraxes predicto castellano, nomine dicti domini imperatoris seu ejus filii, dictum sacramentum petenti et recipienti dictam promissionem et restitutionem dicti castri Scardone libere facere, ut superius dictum est, dicto domino imperatori vel ejus filio.

Ego Lanzarotus de Contrariis etc.

Commemor. V. ch. 48.

CXVII. 1356. indict. IX. 10. Januarii
in Scardona.

Писмо коньмъ Млѣтчиѣнъ обеѣаю кастеллану Скрадинскомъ Юри Исету, да ѣду се за ѣгга постарати, ако бы Србскій царъ или ѣговъ синъ негодовали збогъ предае Скрадина.

Instrumentum promissionis facte castellano castri Scardone pro traditione ipsius castri.

In Christi nomine. Amen. Anno nativitatís ejusdem millesimo trecentesimo quinqu-

gesimo sexto, indicione nona, die decimo mensis Januarij, in Scardonia in ecclesia sancte Marie de dicto loco Scardone, presentibus venerabili viro domino Georgio archidiacono dicte ecclesie, et nobili viro domino Nicolao Justiniano de contrata sancti Pantaleonis de Venetiis, Mattheo Faxuol de Clugia, presbytero Petro Venerio ecclesie sancti Raphaelis de Venetiis, Bartholomeus Thomaxii de Sacillo, ser Mapheo Ardizano de Venetiis habitatore Sibenici et aliis.

Nobilis et sapiens vir dominus Bernardus Justinianus procurator sancti Marci et maris capitaneus generalis pro dominatione Venetiarum, nec non nobilis et sapiens vir dominus Laurentius Celsi Sclavonie capitaneus generalis pro dominatione predicta, ac etiam nobiles et sapientes viri domini Fantinus Mauroceno, et Johannes Dandolo consilarii domini capitanei maris pro dicta dominatione, ac nobilis vir dominus Marcus Justinianus Sibenici comes, nec non nobiles et sapientes viri domini Dominicus Michael, et Mapheus Contareno in partibus Sclavonie provisors pro dicta dominatione. Considerantes liberam reassignmentem quam eis nomine dicte ducalis dominationis recipientibus fecit dominus Jurases filius quondam Helie de Raxia, castellanus in castro Scardone pro domino impera-

tore Raxie de dicto castro Scardone nomine dicti domini imperatoris, promiserunt eidem domino castellano, recipienti pro se et ejus filiis et familia ac vice et nomine Nicolai et Blandini ejus fratrum, et filiorum ipsorum, quod si casus occurreret quocumque, quod idem dominus imperator, si vivus esset, seu ejus filius, si reperiretur mortuus dictus dominus imperator, gravaretur et indignaretur contra dictum dominum Iuraxes pro dicta reassignatione dicti castri, sic facere et curare, quod dicta dominatio Venetiarum eundem dominum castellanum cum filiis et familia ejus, ac dictos ejus fratres cum filiis et familiis eorum. recipiet in brachiis suis, ac eis et cuilibet eorum sic et taliter providebit, quod ex ipsa provisione vivere poterunt cum filiis et familiis eorumdem, et merito seu rationabiliter contentari debebunt, et ad maiorem firmitatem omnium predictorum. predicti domini capitanei consilarii, comes et provisores, et quilibet ipsorum, sacramento ad sancta Dei evangelia tactis sacrosanctis scripturis prestito per eodem, firmaverunt dictam eorum promissionem, et dicto domino castellano stipulanti et recipienti ut super obligaverunt omni modo et jure, quibus melius potuerunt, omnia bona dominationis ducalis ac etiam ipsorum et cujuslibet eorum, pro omnibus et singulis predictis firmiter attendendis, et observandis.

Ego Lanzarotus de Contrariis de Ferrara, publicus imperiali auctoritate notarius, nec non notarius et cancellarius dicti domini capitanei Sclavonie, predictis omnibus et singulis interfui, et rogatus scripsi, et publicavi.

Commemor. V. ch. 48.

СХVIII. 1358. 6. Octobris, Tynini.

Јованъ банъ Далматинскій и Хорватскій захтева одъ Млетачке владе, да не брани галијама и лудима његовинимъ њи моремъ противъ краља или цара Србскогъ или Рашкогъ, кон е у рату са краљемъ Угарскимъ његовинъ господаромъ.

Exemplum literarum Iohannis totius Dalmatie, et Crohatie bani, dominique terre Halme honorabilis.

Cum dominus noster rex Hungarie ad presens habeat guerram cum rege sive imperatore Raxie seu Servie, et aliqua lingua nostra intendamus mittere contra emullos domini nostri regis per mare. Quare amicitiam vestram presentibus requirimus diligenter, quatenus placeat vestris galeis scribere, ut nostris hominibus per mare euntibus ne velint nocere, nec eosdem aliquo colore impedire. Nam ipsi homines nostri nulli nocebunt, nisi emullis dicti domini nostri regis prenotatis.

Data Tinini sexto die Octobris.

(1358. annus in indice expressus.)

CXIX. 1361. 5. D e c e m b r i s.

Заклучено посредовати за помиренѣ између Дубровчана и Которана, кои су се заратили, и тога ради послати къ њима едногъ посланика.

Capta: Quia magno honori esset nobis si nobis mediantibus posset trahari concordium et pax inter Ragusinos et Catarinos de guerra existente inter eos, et sicut senti-ri potest hoc esset gratissimum utrique partium; Vadit pars, quod mittatur unus nobilis eligendus in isto consilio, ad dictas partes, qui pro parte nostra faciens ambaxatam utri-que parti procuret et faciat, quidquid boni poterit, ut possint venire ad reconciliationem et pacem; et facto per eum quidquid fieri poterit cum honore nostro in facto praedicto, Venetias revertatur. Et possit expendere dictus ambaxator ultra nabula navigiorum, quae solvantur per comune, ducatos III. in die, et respondeat die qua eligetur vel altera.

Misti del Senato. XXX. ch 41.

CXX. 1361. 6. D e c e m b r i s.

Заклучено, да онај посланикъ, кон ће њи да посредуе за миръ између Дубровчана и Которана, иде и кнезу Вонславу и другој околной господи, истогъ посла ради, ако за добро пађе.

Capta: Cum pars heri capta de mittendo unum ambaxatorem ad Raguseos et Catarinos non contineat, quod si expediet,

possit ire alio pro tractando concordio inter eos, et dicatur quod est quidam comes Voysclavus et aliqui alii, ad quos esset necessarium ire pro bono fine dicti facti; Vaddit pars, quod comittatur dicto ambaxatori, quod tam ad dictum comitem, quam ad alias personas ibi circum stantes possit ire, sicut pro bono reconciliationis et pacis dictorum comitum et honorem nostri viderit convenire.

Ellectus ambaxator: Sr. Paulus Quirino Sr. Thomae. Sr. Andreas Grino et Sr. Iohanes de Priolis.

Misti del Senato XXX. ch 41.

CXXI. 1362. indic. XV. 3. Julii,
Venetiis.

Дуждъ Млетачкїи дарує право грађанства кнезу Воиславу, великоме сановнику цара Србекогъ; а исто тако и браћи Срацимиру, Ђорђу и Балши властелима приморске Славонїе

Privilegium comitis Voyslai.

Laurentius Celsi Dei gratia dux Venetiarum et c. Universis et singulis tam presentibus quam futuris et tam amicis quam fidelibus presens privilegium inspecturis salutem, et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consuevit personas honorabiles sibi devotas et fideles honoribus prevenire, ipsorumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas

dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatu nostro devotiores fide et operibus se ostendunt: attendentes igitur multiplicis fidei puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus et potens vir **Voyslaus comes** et magnus procer serenissimi domini imperatoris **Slavonie**, ad nostre magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit. Qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus ejusdem tangentibus, devotum et promptum laudabiliter et incessanter se prebuit, atque prebet, supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, eum cum suis filiis et heredibus, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, perpetuo in nostrum civem et Venetum recepimus atque recipimus et Venetum et civem nostrum fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari; ipsumque sincere benevolentie brachiis amplectantes, et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, immunitatibus et honoribus quibuscumque, quibus alii cives Veneti gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus et potens vir **Voyslaus comes** cum dictis suis filiis et heredibus in Venetiis et extra, perpetuo gaude-

at et utatur. Idem quoque nobis per nobilem virum Paulum Quirino, honorabilem civem nostrum procuratorem eius, solemniter ad sancta Dei evangelia prestitit fidelitatis debitum juramentum. In quorum omnium fidem et evidentiam plenioris presens privilegium fieri jussimus, bullaque nostra pendente aurea comuniri.

Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo tercentesimo sexagesimo secundo, indictione quinta decima, die tertio mensis Julii.

Eo die factum fuit simile privilegium in personas egregiorum virorum **S**trazimiri **G**eorgii et **B**alse fratrum, magnificorum baronum maritime Slavonie, et bullatum bulla pendente argentea, prestito juramento fidelitatis pro ipsis, et ipsorum nomine per nobilem virum **A**ndream **B**onzi civem Venetiarum procuratorem ipsorum.

Commemor. VI. ch. 139.

CXXII. 1363. 27. Aprilis.

Писмо које се Никола Јустинијани именује канетаномъ трио галия, кое беду њи по ћерку Дуке Драчкогъ, коју узима за жену Канцѣ де ла Шкала.

Nos **L** Laurentius **C**elsi dei gratia dux Venetiarum etc. Comittimus tibi nobili viro **N**icolao **I**ustiniano dilecto civi et fideli nostro, quod de nostro mandato vadas et sis capitaneus istarum trium galearum quas mu-

tuavimus et de gratia concessimus armari hic, per dominos de la Scala, pro eundo in Apuleam ad levandum filiam condam domini Duche Durachii, quam dominus Canis Signorius de la Scala in uxorem accepit, regendo et gubernando eas et gentes earum ad honorem nostrum et habendo et haberi faciendo bonam curam et diligentiam tam ad conservationem gentis nostrae, quam ipsarum galearum et corredorum, sicut pro bono nostri comunis et nostro videris convenire et cet.

Originale in pergamene

CXXIII. 1364. indict. III. 7. Septembris, Venetiis.

Дуждъ Млѣтачкій даруе право граѣанства бану Босанскомъ Твртку, вѣгвовомъ брату Вуку, и вѣовой матери Ёлени.

Privilegium civilitatis de gratia domini bani Bossine, ejusque fratris, et matris eorum.

Laurentius Celsi Dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam presentibus quam futuris, et tam amicis quam fidelibus presens privilegium inspecturis salutem, et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consuevit personas illustres et magnificas sibi devotas et

fideles honoribus prevenire, ipsorumque fidem, et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus conval-
lare, et petitiones earum liberalius exaudire, quanto delectui nostro devotiores fide et ope-
ribus se ostendunt. Attendentes igitur mul-
tiplicis fidei puritatem et devotionis plenitu-
dinem quam illustres et magnifici domini
Tuertco dei gratia totius Bosine
banus, comes Wolfejus frater, et
Helena comitissa eorum genitrix,
ad nostre magnitudinis excellentiam habere
promptis affectibus se ostendunt, qui in agen-
dis nos ducatum nostrum et singulares per-
sonas Venetas tangentibus, devotos et promp-
tos se incessanter prebuerunt laudabiliter at-
que prebent, eorum supplicationibus gratiosi-
us anuentes, ipsos et ipsorum quemlibet
cum suis heredibus nostrorum omnium con-
siliorum, et ordinamentorum necessaria so-
lemnitate servata, perpetuo in nostros cives
et Venetos recepimus atque recipimus, et
Venetos et cives nostros fecimus et facimus,
et pro Venetis, et civibus nostris in Venetiis
et extra, ubi libet, deinceps haberi et pro-
curari omni effectu et plenitudine volumus
et tractari, eosdem sincere benevolentie bra-
chiis amplectantes et firmiter statuentes, quod
singulis beneficiis, libertatibus, et immunita-
tibus ac honoribus quibuscumque, quibus alii
nostri cives Veneti gaudent, et perfrui dig-

noscuntur, prefati domini **W**olf et **H**elena cum dictis eorum heredibus, in Venetiis et extra perpetuo gaudeant, et utantur. Nobis quoque per nobilem virum **M**arcum **B**onsii civem nostrum eorum fidelem familiarem, solemniter ad sancta Dei evangelia prestiterunt fidelitatis debitum iuramentum. In quorum omnium fidem, et evidentiam plenioram presens privilegium fieri mandavimus, nostraque bulla pendente aurea communiri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, die septimo mensis **S**eptembris, tertie indictionis.

Commemor. VII. ch. 37.

CXXIV. 1366. dominica palmarum, datum in **B**osina.

Писмо Босанскогъ бана Твртка и њгове матере Елене Дужду Млетачкомъ Марку Корнару, у комъ га увераваю о свомъ прѣateljству, и моле да се претрпи збогъ увреда нанешени Млетчѣина одъ Босански властела, и збогъ неки фалшиви поваца, да ће му дати удовлетворенѣ докъ се болъ утврде у власти, у кою су повраћени помоћу краля Угарскогъ Лудвига, по чемъ су њи властели Босански были протерани.

Litera bani **B**osne misse ducali domino, cui suprascriptio talis est:

Insigni et glorioso domino domino **M**arco **C**ornario Dei gratia duci Venetiarum, ac laudabilibus viris consiliariis, et universis

civibus de eadem, dominis et amicis ipsorum plurimum honorandis.

Reverendissima salutatione, laudabilique recomandatione premissis, noverit vestra honorabilis magnificentia nos vestre magnitudinis literas credentiales in corda canaparii sigillo plumbato roboratas, per honorabilem virum magistrum Anastaxium vestre magnificentie nobis reverenter directas, omni quo debet honore plenariaque cordis jocunditate uti tenemur recepisse; sub quarum literarum credentia ipsius magistri Anastaxii dicta et per ipsum vestras honorabiles relationes seu legationes perfecte percepimus, ad quarum tenorem vestre laudabili amicitie seriatim taliter duximus respondendum. Quod nos omni loco et tempore oportunis ad omnia vestra jura justitias et equitates sicuti promisimus ita tenemur, et toto cordis affectu, labori non parcendo, thesaurum exponendo, imo si necesse fuerit usque ad mortem corpori non parcendo, vestra jura, justitias ut promittitur adimplere conamur, et volumus plene et integre; porro de vestra injuria propter falsariam monetam, et iniquam actionem per homines nostrorum nobilium vobis illata multum agravamur et Deo celi teste dicimus, sicut nos proprie in personis contristamur. Cum enim ipsi nobiles nostri regni sint primo Deo et nobis aliqualiter infideles, et nosque miserabiliter de

nostro regno una cum nostra genitrice pepulerant, et totaliter ejecerant. nosque per misericordiam omnipotentis dei et gratia incliti principis domini Ludovici dei gratia regis Hungarie, justitia nostra et fidelitate requirente, simus iterum in nostrum regnum aliquo modo recepti. licet non in toto, non valentes ita subito ipsos nobiles, pro nostra et etiam pro vestra injuria, punire et incarcerare. Igitur vestram reverendissimam magnificentiam presens postulamus valde, dignatur et diligenter quousque simus stabiliti, et in nostro regno bene confirmati, nostram voluntatem bonam perfecte reputare vellitis. Nos itaque deo permittente de omni vestra injuria parvo tempore expectato omnimodam justitiam faciemus; plene et integre sperantes a vestra magnificentia in centuplo similia seu maiora nobis affluisse.

Scripta in Bosina, dominica ramis palmarum, anno domini millesimo tercentesimo sexagesimo sexto.

Tu tertio dei gratia, et domini nostri Ludovici regis banus Bosne, ac domina Helena genetrix ipsius carissima, vestri intimi amici.

Commemor. VII. ch. 58.

CXXV. 1368. Indict. VII. 8. Junii.

Закључено одговорити Ђурђу Балши. да му Млетцићи небране, да може на мору имати наоружане галије на шткоду свои непријатеља, но да нечини штете Млетачкимъ и другимъ трговцима.

Capta: Quod respondeatur isti ambassatori Jurae de Balsaee, quod attentata bona dispositione et fidelitate sua, nos non prohibemus ei, quod possit armare in mari ad damnum solum suorum inimicorum, dummodo non damnificet nec offendat aliquem nostrum Venetum vel fidelem nec aliquem mercatorem vel alium navigantem per mare in aliqua parte. Et ex nunc scribemus et sic scribatur, capitaneo nostro Culphy quod, in casu quo non damnificet aliquem navigantem per mare exceptis suis inimicis, ut dictum est non molestet nec intromittat navigia vel gentem suam. Et si consilium et. c.

Misti del Senato XXXIII. 22.

CXXVI. 1369. 8. Februarii.

Закључено, да се са Ђурђевиъ Балшивиъ утврди уговоръ о слободама трговаца Млетачки, тргуюћи у његовој земљи.

Capta: Cum ambassator Jurae de Balsaee multa dicat et promittat pro parte dicti domini sui, videlicet: quod esset valde contentus, quod nostri Veneti conversarentur in partibus suis, et quod mitteremus consulem nostrum

ad dictas partes, et conversatio nostrorum ibidem valde possit esse utilis et fructuosa pro bono et dextro nostrorum mercatorum, vadit pars, quod postquam dictus ambaxator est contentus redire ad dictum dominum suum, nulla habita responsione super facto guerre, quam petebat, et ferre secum et praesentare domino suo praedicto, copiam libertatum et franchisiarum, quas habere volumus in dictis partibus. Dominus, consilarii, capita et sapientes ordinum, habeant libertatem per majorem partem, dare dicto ambaxatori illa capitula, quae sibi utilia videbuntur, super facto dictarum franchisiarum et libertatum. Et habita responsione superinde venientes postea huc, et fiet sicut videbitur. Verum dicatur dicto ambaxatori, quod primo et ante omnia nostrae dispositionis et intentionis est, quod satisfiat per dictum dominum Juram nostris Venetis, quae habere debent ab ipso de debitis et damnis suis, ut justum est.

Misti del Senato XXXIII. ch. 45.

CXXVII. 1369. **I n d i c t. VIII. 18.**

S e p t e m b r i s.

На молбу посланика цара Србскогъ, да недопусте Млетчиѣи освоити царевъ градъ Которъ, кои е бунтовникъ царевъ Ђурађъ Балшићъ обсео, заключено е послати посланика, да посредуе између Ђурђа и Которана, да се смире и да престану ратовати.

Capta: Cum dominus imperator Ras-

cia e ad nos miserit ambaxatorem suum, rogando nos ut sua civitas **Catarî**, obsessa per mare et per terram, a **Jura de Balse** rebelle suo, sit nobis comendata, ne veniat ad manus dicti **Jure**; per quem ambaxatorem ipsi **Catarini** etiam hoc a nobis supplicant et superinde etiam nobis scripsit dominus **Papa**, et bonum sit super hiis, pro bono et securitate nostrorum mercatorum etiam providere, ne dicta civitas **Catarî** vadat ad manus dicti **Jure**, quod verteretur in maximum prejudicium nostrorum in dictis partibus conversantium. Quia totum trafigum mercatus, quod fit in **Cataro**, fieret in **Ragusi**o ut est notum. Et inter alia magnus honor esset nobis, si nobis mediantibus, possit tractari concordium et pax inter dictum **Juram** et **Catarinos**, vadit pars: sequendo in hoc vestigia nostrorum progenitorum, quod mittatur unus ambaxiator noster ad dictum **Juram** et **Catarinos**, qui pro parte nostra super hoc faciat ambaxatam utrique parti cum illis verbis, que sibi videbuntur, et informet se de discordiis existentibus hinc inde, procurando cum omni studio et sollicitudine, quantum plus poterit cum honore nostro, pacem et concordium inter dictas partes, et quod primo et ante omnia abstineantur ab offendendo se invicem, pendente tractatu concordii et pacis praedictae. Eundo tociens ad utramque partem, quotiens opus fuerit pro bona conclusione negotiorum

praedictorum; et obtentis pace et concordio praedictis inter dictas partes, tunc noster ambaxator praedictus in bona gratia Venetias revertatur. Si autem per ambas ipsas partes remanebit de volendo ipsum concordium et pacem, vel et utraque ipsarum peteret et vellet inconvenientia, tunc ipse ambaxator facto per eo superinde quidquid boni poterit, similiter redeat Venetias.

In casu vero quo remaneret solum pro Jura praedicto, tunc dicat ei dictus noster ambaxator, cum illis verbis quae sibi videbuntur, quod postquam non vult condescendere ad pacem cum Catarinis, nostra intentio omnino est, quod galeas, ligna et navigia sua, quae tenet armata in mari ad damnum et offensam ipsorum Catarinorum, removeat et disarmet omni causa remota, nec ipsa vel alia navigia, galeae seu ligna, de cetero armata in mari teneat ad damnum vel offensam aliquorum. Et quod jam commissimus nostro capitaneo Culfi, quod in casu quod dicta pax remaneat solum pro dicto Jura, et quod ipse non removeat et disarmet dictas suas galeas, ligna et navigia, ut est dictum, ipsas galeas ligna et navigia cum personis super ipsis existentibus, intromittat, offendat et damnificet, tamquam publicos et manifestos cursarios, et si per dicta verba dictus Jura contentabitur et condescendet ad pacem benequidem; alioquin dictus noster ambaxator,

quam citius poterit redeat Venetias, scribendo capitaneo Culfi et dando ei informationem, qualiter pax remanserit solum per dictum Juram, ut idem capitaneus facere et adimplere possit mandatum nostrum.

Cui capitaneo Culfi mandetur auctoritate istius consilii rogatorum, quod quam citius poterit habita dicta informatione ab ambaxatore nostro, cum galeis cum quibus se reperiet, vadat ad partes dicti Jurae, et in casu quo idem Jura non removerit et disarmaverit galeas ligna et navigia sua predicta et sibi constaverit, quod damnificaverunt aliquos nostros Venetos vel fideles, ipsas galeas ligna et navigia cum personis super ipsis existentibus intromittat, offendat et damnificet, tamquam publicos et manifestos cursarios. Si vero non constaverit dicto capitaneo, quod damnificaverunt aliquos nostros Venetos vel fideles, tunc ipsas galeas ligna et navigia comburat, et homines abire permittat, dicendo eis, quod si amplius venerint in forciam suam, de ipsis faciet, prout de publicis cursariis. Et similiter observet et faciat dictus capitaneus, si decetero ipse Jura armaret in mari aliquas galeas ligna et navigia ad damnum vel offensam dictorum Catarinorum, vel aliquorum aliorum. Verum apponat dictus capitaneus bene mentem, de faciendo hoc cum bona provisione et cum securitate armatae nostrae sibi commissae, et praedicta eti-

am addantur in comissiones aliorum capitaneorum Culli futurorum, quae similiter debeant observare.

Ambaxatori autem domini regis Rasciae et Catarinorum respondeatur cum illis pulcris verbis, quae dominio videbuntur, quod intendimus mittere ambaxatorem nostrum pro pace et concordio tractando inter partes praedictas.

Misti del Senato XXXIII. ch. 32.

CXXVIII. 1369. 18. Septembris.

Настављени за посланика кои има посредовати за миръ између ђурђа Балшића и Которана.

Capta: Quod ambassator noster iturus Catarum habeat libertatem in casu quo pax remaneat solum pro Jura de Balsce, dandi terminum XV dierum vel in infra eisdem Jurae, ad removendum et disarmandum sua navigia.

Item in casu quo pax remaneat solum pro Catarinis, vel quod nollent condescendere ad pacta alias habita cum dicto Jura et dictus Jura vellet et esset contentus habere et observare ipsa pacta, quod dictus ambaxator facto superinde quidquid boni poterit, Venetias revertatur, et pro hoc non intelligatur quod pax remaneat pro ipso Jura.

Item possit dictus ambaxator accipere unum interpretem ultra familiam et expensas sibi limitatas.

Misti d. Sen. XXXIII. ch. 33.

CXXIX. 1370. Indict. VIII. 7. Maii.

Закључено одговорити посланику Ђурђа Балшића, захтевајућемъ да овај може по слободи иначе дарованој му, држати оружане галије на мору, да му дозвољаваю пловитз са својимъ галијама по мору, али тако да никогъ ведрѣ.

Quod isti ambaxatori Jure de Bal-
sca e, petenti ut gratia alias sibi concessa
de possendo armare in mari, ad damnum so-
lum suorum inimicorum et cet. confirmetur ei,
nec habeatur pro revocata, respondetur:
quod sicut ipse scit nos sumus principalis cau-
sa, ut pax fieret inter ipsum Juram et Ca-
tarrinos et speramus concedente domi-
no, quòd per Catarinos observabitur ipsa pax;
quapropter non videtur nobis, quod foret
honor noster confirmare sibi dictam gratiam,
ante quam per Catarenos contrafiat paci
praedictae. Sed tamen considerata bona dis-
positione sua erga nos, sumus contenti et
concedimus ei, quod possit cum navigiis su-
is navigare per mare honeste, dummodo non
damnificet nec offendat cum dictis suis navi-
bus aliquem nostrum Venetum vel fidelem,
nec aliquem alium mercatorem vel partem,
in aliqua parte ullo modo, qui si contrarium
faceret, non possemus transire super inde,
quin provideremus prout nostro honori con-
veniret.

Misti del Senato XXXIII. ch. 47.

СXXX. 1370. 7. Maii.

Завлючено посланику Ђурђа Балшића одговорити, да овомъ одпре дата слобода, држати оружане галие на мору, нје узета натрагъ, докле онъ буде испуњавао условія, подъ коима му е дарована, но да Млетчиња никако неће то, да онъ подъ изговоромъ ове слободе наруши мвръ съ Которанима.

Capta: Quia Jura de Balscae, civis noster misit quendam suum ambaxatorem ad nos, offerendo dominationi multa que speramus fore utilia valde pro statu nostro, et requirat ut certificemus ipsum si gratia alias sibi concessa per nos, de navigando in mari, non offendendo aliquem mercatorem vel Venetum, sed tantum suos inimicos, est revocata vel non. Vadit pars: Considerata bona dispositione sua, et quod dicta impetratio, tali genere, cedit ad augmentum honoris nostri, habitoque respectu quod non invenitur, quod dicta gratia sit revocata, quod respondeatur sibi, quod nos non habemus, quod dicta gratia sit revocata ipso observante clausulas contentas in concessione, alias sibi facta. Verum non est nostrae intentionis, quod sibi colore dictae gratiae dictus Jura frangat pacem Cattarinis. Et scribantur litterae ipsi Jure et Cattarinis, hortando eos ad observationem pacis.

CXXXI. 1372. 23. Martii.

Како Ђурађъ Балшиќъ не платио Млетчињима штете, које накнадити обвезао се уговоромъ, то се налаже капетану Кулафа, да гледа до некогъ рока добити одъ њѣга ову накнаду, а после тога да јо силомъ узме одъ добара Ђурђа и његовы поданика.

Capta in rogatis. Cum alias Jura de Balse, dominus Avalonae, Buda e et aliorum locorum ibi circumstantium, miserat ambaxatorem suum Venetias pro confirmando certa pacta, in quibus inter alia continetur: quod primo et ante omnia deberet satisfieri per eum, ac fieri plena solutio civibus et fidelibus nostris de omnibus debitis in quibus teneretur eis, ac plenaria emenda et satisfactio omnium damnorum ipsis nostris civibus et fidelibus illatorum, per ipsum Juram et gentes suas in partibus et locis sibi subditis. Quam quidem solutionem emendam et satisfactionem idem ambaxator nomine ipsius Jurae facere promisit, et propterea ipsi nostri cives, aliqui personaliter, aliqui per procuratores suos, pluries ipsum requisiverunt, ut adimpleret id quod per suum ambaxatorem praedictum promiserat, quod minime facere curavit. Imo quod pejus est, de novo intulit certa damna aliquibus civibus et mercatoribus nostris. Super quibus omnibus omnino est providendum pro honore nostro et indemnitate civium et fidelium nostrorum. Vadit pars: Quod scriba-

tur et comittatur capitaneo nostro Culphy, quod efficaciter procuret habere ab ipso Jura solutionem, emendam et satisfactionem plenariam de omnibus debitis et damnis praedictis, quorum copia sibi mittatur pro sua informatione. Quod si poterit obtinere benequidem. Alioquin assignet illum terminum qui sibi videbitur, civibus et fidelibus nostris in locis et partibus ipsius Jurae conversantibus, infra quem debeant cum personis rebus et bonis suis de dictis locis et partibus recedere, quo termino elapso si non fuerit adimpletum ut est dictum, idem capitaneus intromittere debeat, cum securitate tamen galearum et gentis sibi commissae, bona omnia et havere ipsius Jurae et civium et subditorum suorum, ubicunque poterunt inveniri, usque integram solutionem, emendam et satisfactionem damnorum et debitorum praedictorum.

Misti del Senato XXXIV. ch. 2.

CXXXII. 1373. 15. Martii.

Како Ћураѣъ Балшиѣъ неће некако да вакнади штете Млетачке, шта више јоштъ и нове штете чини Млетчиѣма, то се налаже капетану Кулфа, да захтева одъ Ћурѣа подпуну накнаду овы штета, иначе да се наплати одъ силомъ заузеты добара Ћурѣа и нѣговы людій.

Capta: Quia Jura de Balsae, dominus Avalonae, Budae et aliorum loco-

rum ibidem circumstantium, pluries requisitus a nobis, non curat facere solutionem debitorum in quibus tenetur civibus et fidelibus nostris, ac emendam et satisfactionem damnorum ipsis nostris civibus et fidelibus illatorum per ipsum Joram et gentes suas in partibus et locis sibi subditis, imo continuo procedit de malo in peius, inferendo damna et injurias nostris fidelibus antedictis. super quibus omnino providendum est pro honore nostro et indemnitate civium et fidelium nostrorum; vadit pars: quod comitatur capitaneo Culy, quod procuret habere emendam, solutionem et satisfactionem plenariam ab ipso Jura, de omnibus debitis et damnis praedictis, que ascendunt ad summam ducatorum circa novem millia, quorum copia detur dicto capitaneo pro sua informatione. Alioquin intromittere debeat, cum securitate tamen galearum et gentis nostrarum, bona omnia et havere ipsius Jurae, civium et subditorum suorum ubicunque poterunt inveniri, usque integram solutionem emendam et satisfactionem damnorum et debitorum praedictorum.

СХХIII. 1373. Indict. XI. 12 Maii.

Како в Карло Топія кнезь Албаніе, задржао неке Млетачке лађе, подъ изговоромъ да ивсу платиле царину, за кою потврђую господаря нѣовни, да ивсу ю были дужни платити, то се налаже капетану Кулфа, да извиди ову стварь, в ако е тако као што Млетачки люди казую; онда да гледи свима средствима, добыти исте лађе.

Capta: Cum per Karulum Topiae, principem Albaniae, retenta sit una cocha et unus panphilus nobilium virorum Andreae et Gratoni Dandulo fratrum civium nostrorum, sub praetextu quod non solverit doanam suam de lignamine, posito in dictis navigiis, laboratis in illis partibus, quam doanam dicti nobiles asserunt non debere solvere, eo quod habuerint pactum cum ipso Karulo, de non solvendo aliquid pro dicto lignamine, verum solum unam petiam panni; propter retentionem quorum navigiorum ipsi nobiles maximum damnum sustinuerunt et bonum sit nostris civibus subvenire; vadit pars: quod scribatur capitaneo Culli. quod in casu quo per litteras quas dirigimus dicto Karulo superinde, quarum copia ipsi capitaneo transmittatur, dicti nostri nobiles, non possent suam intentionem obtinere, tunc ipse capitaneus facta diligenti inquisitione et habita plenaria informatione de hoc facto, si invenerit ita esse prout asserunt dicti nostri nobiles, procuret efficaciter, relaxationem et recupe-

rationem dictorum navigiorum cum omnibus illis modis et experimentis, quae sibi videbuntur, pro bono facti praedicti.

Misti del Senato XXXIV. ch. 50.

CXXXIV. 1375. Indict. XIII. 29.
Januarii.

Дозвољава се Карлу Топин, да може са две наоружане галије пловити моремъ, да испуни своје завете; но уједно ваља захтевати одъ њега, да се намири са некимъ Млетчињима за штете овимъ првичиѣне.

Capta: Quod pro multis respectibus concedatur isti domino Karulo Thopiae, possendi ire cum una sua galea armata dupla et cum uno alio suo ligno armato, ad percomplendum vota sua, non eundo ad damnum alicujus nec pro faciendo mercationes, sicut petit, concordando se primo cum nobilibus viris Andrea et Gratono Dandulo fratribus et Philipo Sanuto, civibus nostris, vel cum eorum nuncio, quem cum comissione sua ad plenum mittunt ad dictum dominum Karulum, de hiis quae ab eo petunt, vel quod juste deberent habere ita quod sint contenti, alioquin dicta concessio sit nullius valoris et scribatur superinde ipsi Karulo cum illis verbis quae dominio videbuntur.

Sr. Donatus Mauro consiliarius et Sr. Vitalis Lando capitaneus loco consilarii volunt:

Quod fiat ista concessio isto nobili in totum, sicut consulunt sapientes ordinum, faciendo illud verbum ultimum, scilicet: alioquin quod ista concessio sit nullius valoris, rogando quod teneat modum de concordando se cum nostris nobilibus praedictis sicut scribit.

Misti del Senato XXXV. ch. 80.

CXXXV. 1375. Indict. XIV. 13. Martii.

Како Ђурађъ Балшићъ и његовъ братъ никако некеду да накнаде штете причиѣне Млетачкимъ трговцима, то в заключено наложети генералъ-капетану мора, да захтева одъ негогъ Ђурђа подпуну накнаду штета, кою ако недобіе нека се силомъ наплати одъ добара његовы и његовы подашека.

Capta: Cum aliqui nobiles et cives nostri habere debeant a Jura de Balsce et fratre suo, dominis Avalonae, certas pecuniae quantitates, occasione damnorum ipsis illatorum in partibus et locis ipsi Jurae et fratri suo subditis et etiam occasione aliquorum debitorum contractorum cum praedictis. Et pluries requisiti de solutione, emenda et satisfactione fienda de dictis damnis et debitis, hucusque ipsam satisfactionem facere non curaverunt, imo dicunt ipsos nostros nobiles et cives per verba in grave damnum et praepjudicium suum. Et bonum sit tum pro honore nostro, tum pro subventionem nos-

trorum superinde providere. Vadit pars: Quod comittatur capitaneo generali, sicut alteri capitaneo factum fuit, quod quando sibi tempus videbitur, vadat vel mittat ad dictum Juram et fratrem suum, et ab ipsis requirat vel requiri faciat, emendam et satisfactionem plenariam dictorum damnorum et debitorum, quod si obtinere poterit bene quidem, alioquin intromittat bona et avere ipsius Jurae et fratris sui ac subditorum suorum ubicunque poterunt reperiri, usque ad integram solutionem et satisfactionem damnorum et debitorum praedictorum, habendo tamen semper respectum ad securitatem armatae nostrae sibi comissae, et rescribendo nobis quidquid fecerit in praemissis. Et detur ipsi capitaneo copia dictorum damnorum et debitorum in scriptis pro sua informatione.

Misti del Senato XXXV. ch. 82.

CXXXVI. 1375. 13. Martii.

Како су у Авлови убиѣни и поарани неки Млетчѣи, а њѡва добра заузета на зактеванѣ господара тога места Балше, а и иначе чине се тамо Млетачкимъ людма свакојка зла, то се налаже генералъ-капетану мора, да зактева за све то одъ истога господара места удовлѣтворенѣ, кое ако овај неда, докѣ се онъ поврати одъ Романіе, онда да силомъ набави за све то удовлѣтворенѣ.

Capta: Cum in partibus Avalonae per illos dicti loci, nequiter et malo modo interfecti fuerint viri nobiles Girardus Dandolo et Pancratius Contareno cives nostri, et eorum bona intromissa ad petitionem Balscae domini illius loci, ad summam ducatorum V. mille, intus pannos, setam, folixellos, botas C. vini, salem, pisces salitos, pannos, arma et arnesias suas de domo, tam de sua ratione propria, quam de ratione aliorum. Et ultra hoc fiant nostratibus multae novitates et extorsiones in dictis partibus; videlicet in faciendo ipsos solvere dohanam et arboracium contra franchisias et consuetudines suas antiquas; et super praedictis sit penitus providendum pro honore nostro et securitate nostrorum mercatorum in diversis mundi partibus conversantium; Vadit pars: quod committatur capitaneo generali maris, quod in via sua ire vel mittere debeat ad dictas partes Avalonae, et se nomine nostro vehementer gravare de excessu comisso in personis

nobilium nostrorum, et procurare cum domino dicti loci vel ejusdem locumtenente, quod fiat justitia de culpabilibus et restitutio rerum intromissarum et ablatarum, ut est justum. Et quod nostri conserventur in consuetudinibus antiquis et franchisiis et libertatibus suis solitis, et eis restituatur quod indebite acceptum est, contra dictas consuetudines antiquas, assignando ad faciendum praedicta illum terminum, qui dicto capitaneo videbitur. Et in reversione sua de partibus Romaniae, si invenerit praedicta adimpleta fore effectualiter ut est dictum, bene quidem. Alioquin elapso termino superius dicto, cum securitate armatae nostrae, intromittere debeat illos de Avalona et dominum dicti loci realiter et personaliter, ubicunque poterit reperiri, et omnia bona quae habuerint, tam per viam concordii quam per intromissionem, penes se conservare debeat, rescribendo nobis quidquid fecerit in praedictis.

Misti del Senato XXXV. ch. 82.

CXXXVII. 1375. Indict. XIII. 9. Julii.

Заклучено писати Ђурђу Балшићу, како су разумели одъ свогъ конзула и свои трговаца изъ Далциня, да е овъ по зактеваню Дубровчана, паметнуо Млетачкима нека нова даваниа, противна вѣювимъ уговоренимъ слободама, и молиш га да онъ то нечини, но да ове нове наредбе натрагъ узме, а Млетачкимъ трговцима да остави уговорене вѣюве слободе.

Capta: Quod scribatur domino **Jurae**

de Balsce in hac forma. Videlicet: Nuper cum maxima displicentia recepimus a consule et mercatoribus nostris, in Dulcigni partibus commorantibus, litteras continentis, quod magnificentia vestra ad Ragusinorum instantiam, ipsis nostris consuli et mercatoribus literas suas scripsit, per quas videtur fore intencionis vestrae, velle taliter ipsos gravare novitatibus insvetis, contra franchisias libertates et bonas consuetudines solitas, quod de Dulcigno recedere compellantur. De quibus quidem novitatibus et gravaminibus vehementissime turbamur et gravamur, considerantes liberales promissiones per vos et nuncios ac ambaxatores vestros nobis ac capitaneis et ambaxatoribus nostris factas, nec unquam credere potuissemus, quod a magnificentia vestra talia processissent, imo eramus certi, quod si per alios talia contra nostrates facta forent, vos ipsa turbare et nostros juvare et defendere contra quoscunque debuissetis, et sperabamus, vos ipsos continue prosequi et agenda sua favoribus et beneficiis amplioribus, attento specialiter, quod civis noster estis, et vos et negotia vestra semper favorabiliter et benigne tractavimus et tractamus, et etiam quantum commoda et utilis est conversatio nostrorum in terris et locis vestris, magis quam alicuius alius generationis. Quare magnitudinem vestram attente requirimus et rogamus, quatenus novita-

tes praedictas, si factae sunt, revocare et reformare placeat et velitis, et ab ipsis vel similibus, de cetero vos abstinere, permittentes cives et mercatores nostros morari et mercari in terris et locis vobis subditis, salvos et securos. ac tractantes et conservantes, ac tractari et conservari facientes, ipsos cum eorum bonis et mercationibus, favorabiliter et benigne. secundum bonas consuetudines, franchisias et libertates solitas, prout de magnificentia vestra plene speramus. Super quibus quidem omnibus, nobis per vestras litteras intencionem vestram placeat reserare quam cicius esse potest, quas consuli nostro praedicto assignare velitis.

Misti del Senato XXXV. ch. 35.

CXXXVIII. 1382. 29. Aprilis.

Како е Яковъ де Риппа кастеланъ Которевій явио, да има знатну помоћ одъ Рашкогъ краля у войницима, раани и другимъ потребама, тако да се съ томъ помоћу могао одржати, заключено е писати истомъ краљу, и изјавити му како е та указана помоћ пријатна и колико се цени.

Cum nobilis vir Sr. Jacobus de Rippa, exposuerit dominio, quod existens de nostro mandato castellanus Catari recipit magnam et notabilem subventionem a domino rege Russiae, tam de gentibus, quam victualibus et aliis rebus, taliter quod median-

te subventionem sua sustinuit locum ad honorem domini; vadit pars: quod possint scribi litterae praefato domino regi, hostendendo habere ad bonum et ad complacentiam subventionem praedictam, in illa forma quae videbitur domino.

Misti del Senato XXXVII. ch. 73.

CXXXIX. 1382. 25. Julii.

Заклучено одговорити посланику краля Рашкогъ, коиште да му за новце даду две наоружане галие, изговараюћи се, да то немогу учинити што сами требаю те лађе, збогъ свои послова на острову Тенеду.

Capta: Quod respondeatur istis ambaxatoribus domini regis Raxiae, qui cum maxima instantia nomine dicti domini regis, requisiverunt a nobis duos brigentinos fulcitos suis rebus et arnesiis pro sua pecunia et cet. Lutanando nos a facto, pro multis bonis respectibus cum illis verbis, quae videbuntur collegio vel majori parti, monstrando quod ipsi brigentini sunt nobis necessarii pro factis nostris Tenedi.

Misti del Senato XXXVII. ch. 99.

CXL. 1383. Indict. VI. 26. Martii.

Заклучено на молбу краля Рашкогъ, продати овомъ за готове новце едну лаку опремлѣну галию, и поклонити му еданъ топъ, кои е први путъ имао Марко Паскалиго у рату противъ Генуе.

Capta: Cum serenissimus et excellentissimus dominus rex Rasciae, qui est

civis noster, cum maxima instancia fecerit nos rogare et a nobis requiri per viam emptionis, per nobilem virum Sr. Nicolaum Baseio, civem nostrum, unam galeam subtilem, cum coredis et arnesiis suis, solvendo nobis statim praecium et aestimationem galeae praedictae; vadit pars: pro contemplatione et amore suae regiae majestatis, et quia est civis noster, quod complaceatur sibi de dicto corpore galee cum suis coredis et arnesiis, sicut requirit; solvendo statim precium, ut dictum est secundum ordines nostros. Et ex nunc sit captum, quod detur ei unus falconus, quem habuit Sr. Marcus Pasqualigo, supracomitus noster, super riperia Januae prima vice, cum Sr. Karolo Zeno, et patroni nostri arsenatus dicunt et laudant, hoc esse bonum nostri communis.

Misti del Senato XXXVIII. ch. 15.

CXLI. 1383. Indict. VI. 30. Julii.

Дуждъ Млетачкѣи Антоніе Венеріо даруе право грађанства Стефану Твртку краљу Рашкомъ и Босанекојъ.

Privilegium illustris et excelsi domini Stephani Tuertcho regis et cet. de civilitate sua, atque suorum filiorum et heredum.

Antho-ni-us Venerio Dei gratia dux Venetiarum et cet. Universis et singulis pre-

sens privilegium inspecturis salutem et sincere dilectionis affectum. Ducalis benignitas in liberalitatis operibus solita celeberrime conversari. Tanto personas illustres et excelsas prevenire studet honoribus et dotibus ampliare favoribus, ipsarumque petitiones liberalius exaudire, quanto se nostro ducatu, devotiores fide ac charitate laudabilium operum ostenderunt. Verum cum serenissimus dominus Stephanus Tuerthco, dei gratia rex Rassie, Bossine, maritimarumque partium et cet. honoris et nominis nostri zelator assiduus, quem semper cum ejus progenitoribus inclite memorie, se verum expressit Venetum et perfectum, se penes ducatum nostrum sentiens, suis meritis gratiosum plurimum et acceptum, nostram fecerit magnificentiam amabiliter rogari, ut nobis placeret, ipsum ejusque filios et heredes, aliorum nobilium Venetorum nostrorum et fidelium numero gratiosius aggregare, ut beneficiis citadinatus dotati, nobilium et civium Venetiarum privilegio congauderent. Nos attendentes dilectionem ingentem ac gratum affectum et sinceritatem, quam semper prefatus dominus Stephanus rex, ad nos et ducatum nostrum et singulares personas ejusdem, ferventer et laudabiliter ostendit, acceptorum operum per effectum, benemeritas preces ipsius, duximus digne retribuentes munere, gratifi-

cabiliter acceptandas; notum igitur fieri volumus universis et singulis, tam presentibus quam futuris, quod omni juris, consiliorum et ordinamentorum nostrorum integra solemnitate servata, prefatum dominum Stephanum regem, cum suis filiis et heredibus, in Venetos et cives nostros recepimus atque recipimus, et Venetos et cives nostros fecimus et facimus, et pro Venetis et civibus nostris, in Venetiis et extra ubilibet haberi volumus et tractari, ipsos sincere dilectionis brachiis amplexantes, ac firmiter statuentes, quod eisdem libertatibus, beneficiis, gratiis, honoribus ac immunitatibus, quibus alii nobiles cives Venetiarum gaudent, prefati dominus Stephanus rex et sui filii et heredes, in Venetiis et extra ubique gaudeant plenissime et utantur. In quorum omnium fidem testimonium et evidentiam pleniorum presens privilegium fieri mandavimus, et bulla nostra pendente aurea communiri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo octvagesimo tercio, die penultimo Julii, sexte indictionis.

Millesimo trecentesimo nonagesimo primo, mensis Junii die primo, indictione quartadecima, simile privilegium factum fuit domino Stephano de Bissa, dei gratia regi Rassie, Bossine maritimaeque et ceteris. punctaliter ut factum fuit do-

mino **Stephano Tuertcho**, mutato solummodo nomine partis et tempore.

Millesimo quadringentesimo quarto, mensis Augusti die septimo, indictione duodecima, factum fuit simile privilegium serenissimo domino **Tuertko**, quondam **Tuertkonis** regis, dei gratia regi **Rassie, Bossne, maritimeque** et cetera. mutato nomine ducis et tempore.

Liber Privilegiorum I-mus, charta 56.

CXLII. 1383. Indict. VII. 5. Octobris.

Дозволява се кралоу Рашкомъ, да може о своемъ трошку дати градити две галие у Млетцима.

Capta: Quod complaceatur serenissimo domino regi **Raxiae**, honorabili civi nostro, hoc valde amicabiliter requirenti, quod possit facere fabricari duas galeas in Venetiis ad suas expensas.

Misti del Senato XXXVIII. ch. 80.

CXLIII. 1384. 22. Decembris.

Заклучено писати кралоу Рашкомъ и молити га, да плати Николи Басею своемъ капетану а Млетачкомъ грађану, новце ков му има давати.

Capta: Quod scribatur domino regi **Rassiae** in hac forma. Videlicet: Sicut regia maiestas vestra novit, ipsa tenetur

nobili viro sr. Nicolao Baseo capitaneo suo civi nostro, in magna pecuniae summa, causis eidem maiestati notis. Et quia alias excellentia vestra scripsit et subsequenter per ambaxatorem suum nobis fecit exponi, quod redderet ipsum sr. Nicolaum bene contentum, sperabamus quod hoc modo factum esset, consideratis justis causis et longo tempore, quo satisfactionem suam patienter praestolatus est. Et quia ipse sr. Nicolaus ob negotia serenitatis vestrae est diversis personis in multis pecuniis obligatus, et ipsi pluries solutionem suam coram nobis instantissime petierunt, praedictus sr. Nicolaus non audet jam diu comparere, qui non habens unde solvere, timet carceribus mancipari, quod nos agravat et perturbat, praesertim pro honore regio, quem tantum diligimus, et pro damno et incommodo civis nostri et aliorum civium nostrorum, debentium recipere mercedem suam. Quare cum propingvi sui saepe comparuerint coram nobis requirentes, quod provideatur ut dictus sr Nicolaus possit suam satisfactionem habere, ut comparere possit Venetiis et satisfacere quibus causa majestatis vestrae tenetur, celsitudinem vestram regiam instantissime deprecamur, quatenus pro honore maiestatis vestrae, et ut praedictus civis noster exeat de laboribus istis, et ut illi qui habere debent possint habere solutionem suam, dignetur te-

nere modum, absque aliis induciis, quod ipse habeat in omnibus merito contentari, quod si fiet plurimum nobis placebit et erit magnus honor majestatis vestrae. Et in casu quo non fieret civibus nostris in iuribus suis secundum justitiam, defficere non possemus.

Misti del Senato XXXIX. ch. 27.

CXLIV. 1385. 3. Junii.

Заклучено опетъ писати краљу Рашкомъ и опоменути га, да плати што е дужанъ Николи Басею, иначе да ће се морати предузети сходне мере, да се истый наплати.

Capta: Quod scribatur domino regi *Rassiae* in hac forma. Regiae majestati quam plures litteras destinavimus et ultimo unam datam vigesimo secundo Decembris proxime elapsi, amicabiliter rogantes ac instantissime requirentes, quatenus pro debito justitiae et honoris regii, placeat tenere modum absque aliis dilationibus, quod vir nobilis *Nicolaus Baseio*, civis noster et majestatis vestrae capitaneus, realiter reciperet integram satisfactionem suam, de nonnullis pecuniae summis, in quibus majestas vestra tenetur eidem pro factis regii sibi commissis, pro quibus quidem pecuniis ipse est quam pluribus personis obligatus, qui solutiones suas coram nobis cum continuis instantiis petierunt et petunt adeo, quod idem *Nicolaus* timore carceris comparere non po-

test, pro qua quidem satisfactione propingvi Nicolai saepe comparent coram nobis supplicantes, ut provideatur de remedio oportuno, ut exeat de tot laboribus, et ut illi qui habere debent, possint consequi solutiones eorum. Substinuit quoque idem civis noster graves expensas in mittendo litteras occasione praedicta. Sperabamus autem attenta justitia civis nostri, quod absque tot laboribus et dilationibus majestas vestra et pro honore suo satisfacisset eidem. Tandem ab eadem majestate litteras datas die 2. Aprilis nuper elapsi recepimus, responsales ad nostras, continentes quod in brevi majestas vestra mitteret suos ambassiatore, qui satisfacerent in omnibus civi nostro, qui ambaxatores non apparuerunt nec apparent, de quo non modicum admirari compellimur. Et licet absque ulteriori requisitione teneamur civi nostro secundum justiciam providere, tamen non valentes aliter pertransire declaramus, quod si in brevi dicta satisfactio realiter facta non fuerit, oportebit seu invite, ut sine ulteriori notificatione provideamus indemnitati civis nostri de remediis opportunis.

CXLV. 1385. 20. Julii.

Заклучено послати едногъ посланика краю Рашкомъ са трговцима Млетачкимъ, кои намераваю ићи у Которъ, кое место дао е краљ Угарскій у руке краля Рашкогъ, кои посланикъ да гледа обновити слободе Млетачки трговаца у Котору.

Capta: Cum ad praesens sint ituri aliqui nostri mercatores ad partes Catari, cum aliquibus suis mercimoniis, et secundum veteres consuetudines, nostri semper fuerint franchi et liberi in partibus praedictis, et nunc de novo sentiat, quod per serenissimam dominam reginam Hungariae praedictus locus Catari, datus fuerit in manibus domini regis Russiae, pro omni bono respectu mercatorum et mercationum nostrarum euntium ad illas partes; vadit pars: quod dominus, consilarii et capita de XL, capita consilii ac sapientes ordinum habeant libertatem eligendi unum de nostris nobilibus euntibus ad illas partes, quod habeat libertatem tractandi pacta et franchisias nostras, consecutas cum domino rege Russiae sine expensis nostri comunis, prout per dictum collegium fuerit ordinatum.

CXLVI. 1385. 25. Julii.

Избратъ в за посланика къ Ранкомъ краљу Стефану,
господињъ Бланкусъ де Ривпа.

Ellectus ambaxator ad illustrem do-
minum Stefanum regem Rassiae in-
ter collegium domini, consiliariorum, capitum
de XL, capitum consilii, et sapientium ordi-
num, Sr. Blancus de Rippa.

Misti del Senato XXXIX ch. 113.

CXLVII. 1385. Indict. VIII. 8. Augusti.

Како се тужи Балша Балшићъ, господаръ Зенте, Ка-
нина и Авлоне, да много страда одъ нападая Турака,
и моли, да му се даду четирн галие, ков ће онъ у
Млетцима наоружати о свомъ трошкѹ, да се може бра-
нити одъ Турака, заключено е одговорити му, нека яви
где и кадъ оће те галие да употреби, па ће добити
одговоръ съ коимъ ће бити задоволянъ.

Capta: Cum magnificus dominus Balsa
Balsich, Zente, Caninae et Avalo-
ne dominus, civis noster et carissi-
mus amicus nostri domini, per suam ambaxi-
atam exponi fecerit, quod contrate suae ita
cotidie opprimuntur et molestantur a Tur-
chis, quod nisi provideat de remediis oppor-
tunis, ponent contratam suam in maximam
confusionem et destructionem, cum maximo
damno subditorum suorum et etiam merca-
torum nostrorum conversantium in partibus
et terris suis, et in notabilem ignominiam to-

tius christianitatis. Ad quorum Turchorum perfidiam reprimendam necesse esset, ut haberet galeas armatas, quas a se minime habere posset, et propterea recurrit ad dominationem nostram requirens cum magna instantia per dictos suos ambaxatores, ut concedere debeamus sibi quatuor galeas, quas intendit armari facere in Venetiis per quatuor menses, et cum ipsis resistere iniquitati dictorum Turchorum. Vadit pars, pro expeditione dictorum ambaxatorum, quod respondeatur eis, quod quociescunque magnificus dominus suus declarabit nobis locum, in quo vult tenere et operari dictas galeas, et dici faciet nobis, quando erunt eidem necessariae, nos dabimus ei talem responsionem, quod magnitudo sua habebit merito contentare.

Misti del Senato XXXIX. ch. 123.

CXLVIII. 1385. 23 Augusti, in
Sutiska.

Привилегія, кою е дао Млетачкимъ трговцима краљ Рашкии и Босанскии Твртко, да могу у Котору слободно трговати.

Immunitas Venetorum in Cataro, concessa per dominum regem Rassie.

Nos Stephanus Tuertcho dei gratia rex Rascie, Bosine, maritimarumque partium etc. Universis et singulis Christi fidelibus, quibus presentes ostendun-

tur salutem in eo, in quo in terris regnantium solia sunt erecta, hinc vestre universitatis fraternitati elucescat per presentes, quod perceptis et intellectis ambaxiatis et legationibus serenissimi ac illustrissimi domini domini **Antoni Venerio**, eadem dei gratia ducis Venetiarum etc, ac ejusdem ducalis domini per nobilem et sapientem virum eorum civem et ambaxiatorem dilectum, dominum **Jacobum de Rippa**, nobis gratiose et sapienter expositis, videlicet quod mercatores ejusdem ducalis domini cum suis mercimoniis semper de consuetudine antiqua fuerint in civitate **Cathari** liberi, et exempti ab omni dacio et gabella, nosque volentes cum eisdem unitatem fraternitatem et antiquam amicitiam sincere et sine fallo observare et in omnibus licitis sui ducali dominio gratissime complacere, matura deliberatione ac puro corde ad ipsius domini ducalis sincerissimam monitionem concessimus presens instrumentum. Quod cum per gratiam largiflue dei dispositionis, et preclarissime sororis nostre domine regine **Ungarie**, civitas predecessorum nostrorum **Catharensis**, feliciter ad manus nosre majestatis perpetualiter pervenit. Sit ad laudem et gloriam summi creatoris omnium, qui suis cuncta bona invisibilia preparavit amicis. — Vero et benevolis nostris

ad gaudium et exultationem, ut et ipsi sint participes dono divine dispositionis, nobis cœlitus concessio. Idcirco ut prefertur, ad ejsdem ducalis dominiî sincerissimam monitionem, universos singulosque mercatores ejsdem ducalis dominationis, presentibus assecuramus, quatenus iidem mercatores cum ipsorum mercimoniis cujuscumque conditionis existant, possint semper libere ac secure, et absque omni pavore, ad prefatam nostram civitatem Cathari, et absque omni dacio et gabella, venire intrare stare et morari, tam per terram quam etiam per mare, cum ipsorum mercimoniis Intelligendo etiam de omni inguedine, cum autem eisdem placuerit ad propria remeari, salvis ipsorum rebus ac personis, liberam et securam, plenam et expeditam habeant facultatem. Item quod si aliquis civis nostre civitatis Cathari vel quiscumque fidelis noster teneretur alicui Veneto debitum cujuscumque conditionis contracto, quod regimine dicte nostre civitatis vel alii subditi nostri, quibus ratio pertinebit, teneantur eidem omnimodam satisfactionem adhibere, videlicet quod predicti debitores realiter et personaliter constringantur carceribus, mobilia ipsorum, et immobilia vendantur ad solvendum debitum, et de carcere non dimittantur usque quo non sit integra satisfactio. — Et e converso, si aliquis Venetus vel subditus ducalis dominiî, dare tenerentur alicui Cathare-

nensi vel fideli nostro debitum quocumque modo contractum, quod debeat ipsum citare ad presentiam consuli Venetorum, moranti in predicta nostra civitate, et quod predictus consul Venetorum teneatur omnimodam et plenam satisfactionem super predictos debitores adhibere, videlicet quod prefati debitores realiter et personaliter carceribus constringantur, mobilia ipsorum et immobilia vendantur ad solvendum debitum, et de carcere non dimittantur usque non fit integra satisfactio debitori. Si vero prefatus consul in predicta nostra civitate tunc temporis non reperiretur, ex tunc eligetur unum Venetum, alium vero Catharense, vel quicumque noster fidelis, et hii duo inter ipsos judicent de dicto et de facto. Si autem illi duo ipsos concordare non poterunt infra octo dies, tunc adhibeant sibi alios duos, quod illi quatuor inter ipsos judicent, et usque ad viij dies vel terminum per ipsos deputatum, per majorem partem de predictis quatuor plenissima satisfactio adhibeatur. In cujus rei testimonium has presentes nostras litteras fieri jussimus sigilli nostri appensione roboratas. Data in aula nostra regali Sotessa, XXIII die mensis Augusti, sub anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo octuagesimo quinto.

CXLIX. 1385. Indict. IX 25. Septemberis.

Заклучено одговорити посланицима краля Босне, како су положили новце за две галие, кое е Никола Басео дао градити за рачуиъ истога краля, садъ да могу са оне две галие располагати како имъ е воля, а за остале дугове што има истый краљ давати Николи Басею, овај да гледи свое право на други начинъ, връ се немују съ чашфу задржати оне две галие.

Capta: Quod pro dando expeditionem istis ambaxatoribus domini regis Bosniae pro honore nostri domini, de differentiis, quas habent cum Sr. Nicolao Baseio, ordinetur: quod postquam dicti ambaxatores depositaverunt apud patronos arsenatus omnes denarios, pro expensis factis per Sr. Nicolaum Baseio occasione duarum galearum domini regis praedicti, quae sunt in nostro arsenatu, quod dicatur dictis ambaxatoribus, quod de dictis duabus galeis et corredis suis, dominus rex potest ordinare et facere ut sibi placet, quia sunt ad omne beneplacitum et mandatum suum. De aliis vero differentiis, quas Sr. Nicolaus Baseio habet cum dicto domino rege, ipse Sr. Nicolaus utatur jure suo ut sibi placet, quia non intendimus, quod ipsae duae galeae, nec coreda earum, propterea stent impediti ullo modo, pro honore nostri domini.

CL. 1385. Indict. IX. 5. Octobris.

Закључено послати два посланика, кои да посредую за миръ између краља Рашкогъ и господара Балше.

Capta: Quia secundum morem progenitorum nostrorum semper fuit et est, procurare pacem et concordiam inter habentes differentias et discordias inter se, et specialiter inter illos dominos, qui semper fuerunt et sunt bene dispositi erga nostros honores, et comoda ac utilitates mercatorum nostrorum; et sicut habuimus per litteras speciales, maxime differentiae et discordiae fuerant et sunt inter dominum regem **Rassiae** ex una parte, et dominum **Balsam** ex altera, propter quas differentias subditi et cives nostri, conversantes in terris et partibus maritimis praedictorum dominorum, portant dampna maxima; et utile sit et pro honore nostri domini faciat, interponere nos et tractare pacem et concordium inter dominos praedictos, cum hoc sit de mente et bene placito domini regis **Raxiae**, qui nobis scripsit cum maxima instantia super hoc, vadit pars: pro faciendo dictos dominos nobis propitios et benevolos; quod elligantur duo ambassatores per duas manus electionum, misto consilio, rogatorum et additorum, et unam per scriptinium inter dictum consilium capitum et sapientum consilii et sapientum ordinum. Qui habere debeant de salario vel provisione pro tota ista ambaxata ducatos quin-

quaginta pro quolibet, et debeant habere et tenere famulos quinque inter ipsos duos, et unum notarium cum uno famulo; et possint expendere in die in omnibus expensis oris et agatorum, et omnibus aliis expensis quomodocunque occurrentibus, ducatos duos pro quolibet. Et non possint refutare, sub pena librarum C. pro quolibet. Et teneantur respondere die qua fuerint electi vel alia ad tertias; non possendo accipere aliquem a bancho ducalis domini, pro non impediendo facta terae; et debeant ambaxatores praedicti ire ad dictos dominos cum illa comissione, quae videbitur isti consilio, pro bono agendorum praedictorum.

Electi ambaxatores: sr. Georgius Laure-dano et sr. Andreas de Bernardo.

Misti del Senato XL. ch. 7.

CLI. 1386. 8. Aprilis.

Заклучено одговорити калуѣру посланьку удовице господара Балше Балшиѣа, да може ова госпоя кадгодъ оне доћи у Млетке и отићи, и да ње бити лепо приимљива.

Capta: Quod pro expeditione istius calojeri, qui venit ex parte uxoris condam domini Balsae de Balsa cum ambaxiata, et specialiter ad illam partem per quam illa domina petit, quod placeat nostro dominio concedere, quod ipsa cum filiabus suis et havere, possit venire et stare pro habitatione Venetiis, in casu quo sibi videatur;

Respondemus: quod dispositi praedictae dominae in cunctis possibilibus complacere, sumus contenti et placet nobis, quod ipsa domina possit venire et stare et redire, cum filiabus et familia sua, et cum bonis et havere suis, ad suum benplacitum et ad suam voluntatem, quod ipsam et res suas tractabimus amicabiliter et benigne, et habebit continuo honorem suum. De aliis vero expositis per dictum calojerum, contentis in cedula sua, dicatur quod informabimus capitaneum nostrum Culfi, in proximo recessurum de Venetiis, qui ibit et loquetur cum praedicta domina, et sciet intencionem suam, et postea providebitur, sicut videbitur cedere ad honorem et bonum suum et nostrum.

Misti del Senato XL. ch. 25.

СЛЛ. 1386. Indict. IX. 12. Augusti.

Одговоръ Млетачке владе на предложена посланика
кнеза Албаниѣ Карла Тониѣ.

Capta: Quod respondeatur isti ambaxatori domini Karoli Thopiae, principis Albaniae et domini Durachii:

Et primo: ad oblationes quas idem ambassator, pro parte dicti domini Caroli nobis facit, quae sunt primo: de votendo obligare se, ad solvendum nostro dominio quolibet anno ducatorum VI. centum, pro qualibet nostra guerra generali durante ipsa guerra: secundo: quodsi dominatio nostra volet habere

tractam frumenti in suo dominio, ipse sibi concedet illam, et non permittet quod aliqua alia pars habeat dictam tractam. Tertio: quod nullus mercator possit stare nec traficare in suo dominio praeter Venetos. Respondeatur ei: quod de dictis oblationibus valde regraciamus magnificentiae suae, quia cognoscimus illas procedere a magna dilectione et perfecto amore. Et propterea illas acceptamus alacriter, sperantes firmissime, quod ipsum dominum Carolum inveniemus semper prompte dispositum ad quaelibet nostra beneplacita et honores.

Ad petitionem vero quam dictus dominus Carolus, seu dictus ejus ambaxator pro eo nobis facit, de possendo extrahere de Venetiis arma, gentes armigeras et balistarios pro sua pecunia et cet. Respondeatur quod sumus contenti complacere sibi, verum intendimus quod ballistarios vel cujuscunque conditionis homines, quos extraxerit, si erunt Veneti vel habitatores Veneti, ipse teneat eos in fortaliciis suis, et quod non mittat ipsos extra ad campum aliquomodo; de aliis vero ballistariis vel gente armigera, qui non essent Veneti vel habitatores Venetiarum, possit ordinare et disponere ut sibi placuerit.

De galea vero quam petit dicatur, quod sumus contenti complacere sibi de una galea

cum suis furnimentis, pro sua pecunia, secundum requisitionem suam.

Ultimo dicatur dicto ambaxatori, quod in signum sincere et perfectae amicitiae, volumus quod dictus dominus Carolus promittat et se obliget nostro dominio, de habendo omnes nostros amicos pro amicis et inimicos pro inimicis. Nos vero offerimus et promittimus dicto domino, quod quodocumque ipse haberet guerram vel novitatem cum aliquo domino vel persona fideli vel infideli, in mari et in terra, mitemus suis expensis, illi domino vel personae, si placuerit ipsi domino Carulo, nostras litteras vel ambaxiatam, ad procurandum de pacificando et concordando ipsum cum illo vel illis, cum quibus dictam guerram vel novitatem haberet, favendo sibi ubique, tamquam civi nostro.

Misti del Senato XL. ch. 41.

CLIII. 1386. Indict. IX. die Veneris
17. Augusti.

Пуномоћіє дато посланику Млетачкомъ Николи Фуекарн, да може уговарати са пуномоћникомъ и посланикомъ Карла Топіє, кнеза Албаніє и господара Драчкогъ.

**Sindicatus pro factis domini Caroli
Thopiae.**

In Christi nomine. Amen. Nativitatis ejusdem millesimo tercentesimo octuagesimo sexto, indictione nona, die Veneris decimo sep-

timo mensis Augusti. Serenissimus et excellentissimus dominus, dominus Antonius Venerio dei gratia dux Venetiarum etc.

Una cum suis consiliis, minori, rogatorum, XL et zonte, habentibus ad infrascripta et alia plenissimam libertatem, ad sonum campane, et voce preconia specialiter congregatis, et ipsa consilia una cum ipso domino duce unanimiter et concorditer nemine discrepante, per se et successores suos, ac nomine et vice comunis Venetiarum, et omnibus juribus modis et formis, quibus melius potuerint, fecerunt constituerunt et ordinaverunt, suum et dicti comunis Venetiarum syndicum, actorem, procuratorem, negotiorum gestorem et nuntium specialem, et quidquid amplius dici posset, nobilem et sapientem virum dominum Nicolaum Fuscari, honorabilem civem Venetiarum, absentem velut presentem, in omnibus eorum et dicti comunis Venetiarum causis, litibus questionibus et querelis civilibus et criminalibus, presentibus et futuris, et specialiter ad tractandum paciscendum conveniendum et firmandum, ac tractatus pacta et conventiones faciendum, cum ambaxatore et procuratore excelsi et magnifici domini, domini Caroli Thopiae Albanie principis et Durachii domini et c. sub quibuscumque articulis, promissionibus, modis et conditionibus, que dicto syndico videbuntur, cartas et

instrumenta rogandum, faciendum et recipiendum, cum stipulationibus, obligationibus, juramenti prestationibus, penis, renuntiationibus, cautelis et clausulis opportunis, et generaliter ad omnia alia et singula gerendum et faciendum, que in praedictis et singulis et in dependentibus et connexis et prorsus extraneis necessaria fuerint et oportuna, et que merita causarum et negotiorum exigunt et requirunt, et que ipsimet constituentes facere possent, si adessent; dantes et concedentes dicto eorum sindico et procuratori in predictis et circa predicta, et in dependentibus et connexis, et prorsus extraneis, plenum liberum et generale mandatum ac etiam speciale, ubi exigitur cum plena, libera, et generali administratione et potestate, et promittentes firma rata et grata habere, tenere attendere observare, et adimplere quecumque dictus eorum syndicus in praedictis, et circa predicta et in dependentibus et connexis et prorsus extraneis duxerit facienda, et non contrafacere vel venire sub obligatione omnium bonorum comunis Venetiarum. Actum Venetiis in ducali palatio, presentibus nobili et sapiente viro domino Raphaylo de Careisinis, honorabili cancelliario Venetiarum, et providis et circumspectis viris ser Desiderato Lueco, ser Petro de XL. ser Guilliemo de Clerutis et ser Petro de la Costa, omnibus ducatus Venetiarum notariis, testibus ad pre-

missa vocatis specialiter et rogatis, et aliis. In premissorum autem fidem, et evidentiam pleniorum prefatus suditus dominus dux presens instrumentum sindicatus fieri mandavit, et bulla sua plumbea pendente muniri.

Ego Leonardus de Anzolettis et c.

Commemor. VIII. ch. 115.

CLIV. 1386. Indict. IX. 18. Augusti.

Уговоръ заключенъ између Млетчиѣа и Карла Топіе
кнеза Албаніе.

Pro domino Karolo Topia.

In Christi nomine, Amen. Anno nativitatibus ejusdem millesimo tercentesimo octuagesimo sexto, indicione nona, die sabbati decimo octavo mense Augusti. Nobilis et sapiens vir dominus Nicolaus Fuscari honorabilis civis Venetiarum, syndicus, et procurator serenissimi et excellentissimi domini, domini Anthonii Venerio, dei gratia illustris ducis Venetiarum, et cet. ac comunis Venetiarum ad infrascripta, et alia exercenda specialiter constitutus, ut constat publico instrumento sindicatus scripto per me Leonardum de Anzolettis, publicum imperiali auctoritate notarium et ducatus Venetiarum scribam, suprascriptis anno et indicione, die vero Veneris decimo septimo presentis mensis Augusti: sindicario et procuratorio nomine prefati domini duci et comunis Venetiarum omnibus modis, jure, forma, et causa qui-

bus melius potuit, ex una parte, et reverendus pater dominus Johannes dei gratia Verganensis episcopus, ambaxiator, procurator, et negociorum gestor excellentissimi principis et domini, domini Karoli Topiae Albanie principis, et Durachii domini et cet. ad infrascripta et alia exercenda specialiter constitutus, ut constat instrumento publico scripto manu Liberalis de Bachinis de Ferraria, publici imperiali auctoritate notarii, suprascriptis anno, et indicione, die vero primo mensis Julii, a me notario infrascripto viso et lecto, procuratorio nomine prefati domini Karoli, et omnibus modis, jure, forma et causa quibus melius potuit, ex parte altera ad infrascripta pacta, conventiones, promissiones, et obligationes concorditer venerunt, videlicet. **P r i m o:** idem ambaxiator et procurator dicti domini Karoli dicto nomine sponte obtulit, promisit et obligavit eundem dominum Karolum, quod ipse dominus Karolus solvet prefato domino duci et comuni Venetiarum, quolibet anno ducatos sexcentos auri, pro qualibet guerra generali ipsius domini ducis et comunis Venetiarum durante ipsa guerra. **S e c u n d o:** obtulit, et promisit dicto nomine, quod si ducale dominium et comune Venetiarum volet habere tractam frumenti in dominio ejusdem domini Karoli, ipse dominus Karolus conce-

det ducali dominio ipsam tractam, et non permittet, quod aliqua alia persona habeat ipsam tractam. Tertiо: obtulit et promisit dicto nomine, quod nullus mercator possit stare, nec traficare in dominio dicti domini Karoli preter Venetos. Quas quidem oblationes idem dominus dux, et syndicus predictus acceptaverunt, regratiantes valde de ipsis magnificentie domini Karoli prelibati, cognoscentes illas procedere a magna dilectione et amore perfecto, ac firmiter tenentes, quod ipsum dominum Karolum in venient semper prompte dispositum ad quelibet beneplacita, et honores ducalis domini Venetiarum. Preterea predictus ambaxiator et procurator jam dicti domini Karoli dicto nomine petiit, quod idem dominus Karolus, vel nuntii sui possint extrahere de Venetiis arma, gentes armigeras, et balistrarios pro pecuniis prenominati domini Karoli, de quo prelibatus dominus, dominus dux Venetiarum, et syndicus suprascriptus dicto nomine contenti fuerint complacere sibi cum tali conditione, videlicet quod balistrarii, vel ejuscunq̄ue conditionis homines extraherint, si erunt Veneti, vel habitatores Venetiarum, ipse dominus Karolus teneat eos in fortificiis suis, et non mittat ipsos extra ad campum aliquo modo; de aliis vero balistrariis, et gente armigera, que non essent Veneti, nec habitatores Venetiarum possit ordinare, et disponere ut sibi placuerit.

Item petiit dictus ambaxiator, et procurator nomine dicti domini Karoli, quod possit extrahere de Venetiis unam galeam cum suis furnimentis, per pecuniam ejusdem domini Karoli, de quo prefatus dominus, dominus dux et syndicus suprascripti dicto nomine, contenti fuerunt complacere domino Karolo antedicto. Ultimo ambaxiator et syndicus dicto nomine sponte obtulit, et per pactum expressum convenit, et promisit in signum sincere et perfecte amicitie, quod dictus dominus Karolus habebit omnes et singulos amicos ducalis domini Venetiarum pro amicis, et inimicos pro inimicis. Ipse autem syndicus domini ducis, et comunis Venetiarum dicto nomine obtulit, et promisit dicto ambaxatori et procuratori ejusdem domini Karoli, quod quodocumque ipse dominus Karolus haberet gueram, vel novitatem cum aliquo domino vel persona fideli vel infideli, in mari, et in terra. Illustris dominus, dominus dux et comune Venetiarum mittent expensis dicti domini Karoli illi domino vel persone, si placuerit domino Karolo suprascripto, literas ducales vel ambaxatam ad procurandum de pacificando, et concordando ipsum cum illo vel illis, cum quibus dictam gueram vel novitatem haberet, favendo sibi ubique, tamquam civi Venetiarum. Et predicta omnia et singula, suprascripti syndici et procuratores utriusque partis sindicariis, et

procuratoriis nominibus, quibus ut supra promiserunt sibi invicem, una pars alteri, et altera alteri, per stipulationem solemnem, huic inde interveniente, attendere, observare, et efficaciter adimplere bona fide, sine fraude, et in nullo contrafacere, vel venire aliqua ratione vel causa, de jure vel de facto, sub pena dupli damni et interesse, et refectionis damnorum, et expensis, quotiens comittenda et exigenda, quotiens fuerit contrafactum, qua soluta vel non, presens contractus, et omnia et singula in ipso contenta, inviolabiliter observentur, pro quibus omnibus, et singulis observandis predictus dominus Nicolaus Fuscari, sindicario nomine suprascripto obligarunt omnia bona comunis Venetiarum. Et dictus dominus Johanes episcopus, procuratorio nomine antedicto, obligavit omnia bona predicti Karoli. Preterea suprascriptus dominus Johanes episcopus ambaxator, et procurator, ac procuratorio nomine prefati domini Karoli, sponte et ex certa scientia promisit suprascripto domino Nicolao Fuscari, sindaco, et sindicario nomine prelibati domini, domini ducis et comunis Venetiarum, stipulanti et recipienti, quod idem dominus Karolus Topia presens instrumentum et omnia et singula in eo contenta, approbabit emolocabit, confirmabit, et ratificabit usque duos menses proximos venturos, per publicum instrumentum, in quo sit insertus totus tenor

presentis instrumenti sub penis et obligationibus suprascriptis. Acta fuerunt suprascripta omnia in civitate Venetiarum, in ducali palatio, in cancellaria comunis Venetiarum, presentibus nobilibus et sapientibus viris, domino Raphaino de Caresinis honorabili cancellario Venetiarum, ac ser Franceschino Minio filio nobilis viri ser Maphei Minio, cive Venetiarum, nec non providis et circumspectis viris, ser Petro de XL. ser Guilielmo de Clarutis, et ser Petro de la Costa, omnibus notariis ducatus Venetiarum, ac honesto viro domino Theodoro de Albania, filio quondam Sergii de Amissa, ambobus familiariis suprascripti domini episcopi, omnibus testibus ad suprascripta vocatis specialiter et rogatis, et aliis.

Ego Leonardus de Anzoletis de Venetiis, imperiali auctoritate et ducatus Venetiarum notarius, suprascriptis omnibus et singulis presens fui, et ipsa de voluntate et mandato suprascriptarum partium scripsi, et publicavi rogatus, signumque meum notariatus in fidem et testimonium premissorum apposui consuetum.

Commemor. VIII. ch. 116.

CLV. 1387. 22. Martii.

Дозвољава се да посланикѣ краља Рашкогѣ може отићи на Млетачкѣмъ галијма до острова Браца.

Capta: Quod unus ambaxator serenissimi domini regis Raxiae possit levare su-

per galeis Culfi et duci ac deponi ad Braziam cum ejus famulis et arnesiis levibus.

Capta: Similiter possit levari et conduci ad partes Slavoniae Sr. Johannes de Ymola, nuncius serenissimarum dominarum reginarum Hungariae.

Misti del Senato XL. ch. 64.

CLVI. 1387. 30. Martii.

Дозволява се да посланикъ княза одъ Вероне, кон иде у Рашку землю, може прећи на Млетачкимъ галияма у Славонию.

Capta: Quod quidam nuncius magnifici domini comitis Virtutum, nomine Guidotus Plato, qui mittitur ad partes Rassiae, possit levari super galeis Culfi cum famulis et arnesiis levibus, et conduci ad partes Slavoniae, in illo loco qui videbitur, non sinistrando armatam.

Misti del Senato XL. ch. 56.

CLVII. 1388. Indict. XII. 30. Januarii.

Заклучено послати посланика краљу и краљивици Унгарије, и саопштити имъ оно што се дознае изъ Босне.

Capta: Sapientes Consilii. Quod pro reddendo informatum regem et dominam reginam Hungariae, de his que sentimus de partibus Bossinae, et etiam de illis duobus Cardinalibus, qui ituri sunt ad coronandum filium quondam domini regis

Karoli. collegium domini, consiliariorum, capitum et sapientum ambarum manuum, habeat libertatem mittendi unam sufficientem personam ad partes Hungariae, ad significandum sibi praedicta, pro bono agendorum nostrorum, per illum modum, qui dicto collegio utilis apparebit.

Secr. cons. rog. lib. III. E. (in copia ch. 145.)

CLVIII. 1388. Indict. XII. 3. Februarii

Наставленъ за посланка идућегъ краљу Угарскомъ.

In collegio domini, consiliariorum, capitum et sapientum ambarum manuum, vigore suprascriptae libertatis, capta:

Laurenti vade ad praesentiam domini regis et excellentissimae dominae reginae Hungariae, cum nostris litteris credulitatis, quas tibi fecimus exhiberi, quibus et utrique eorum facta cordiali salutatione et generali oblatione cum illis verbis, quae tuae sapientiae videbuntur, expones, qualiter intendentes perseverare in sincera dispositione nostra et cordiali caritate, quam habemus ad majestates suas et statum suum, dedimus et continuo operam damus, de sentiendo de his, quae tractantur et fiunt, et praecipue tangentibus conservationem regni et coronae suae. ut possimus eos reddere de omnibus informatos, ad finem quod possint providere secundum quod viderint opus

esse. Et propterea notificamus eisdem, quod noviter informati fuimus, quod dominus Innocentius Papa in publico consistorio pronunciavit et publicavit in regem Apuliae, filium quondam domini regis Karoli, et deliberavit mittere duos de Cardinalibus suis, qui sunt de proximo recessuri ad coronandum eundem de regno praedicto.

Item sentimus quod dominus rex Bossinae de novo aquisivit et habuit castrum Clissae, et similiter castrum Vranae, et multum vigilat, ad acquisitionem et occupationem terrarum et locorum Dalmatiae, in tantum, quod apparet dictas civitates et loca esse in maximo dubio et timore, dubitantes non posse resistere potentiae dicti regis et oportere subjugare sibi.

Et ut audimus ipse rex dicit facere supradicta pro filio praedicti domini regis Karoli, et quod quidquid aquirit...—; et licet certi sumus quod dictus rex et domina regina praedicta haec per alias vias etiam habere potuerint, tamen moti sincera caritate nostra, quam indefesse habere intendimus ad conservationem status sui, timentes dubia et pericula, quae iudicio nostro videre videmur, si filius quondam domini regis Karoli intraret Dalmatiam, deliberavimus ipsa parte serenitatibus suis facere manifesta, ut possint ante tempus occurere, et sic sufficienter de utilibus et necessariis remediis pro-

videre, quod non occurrant aliqua, quae sint statui suo importabilia vel molesta.

Et expositis praedictis ac habita responsione ab ipsis domino rege et regina, redeas Venetias, supposito amicabili comeatu, quam citius poteris, de omnibus informatus

Si vero ipse dominus rex vel domina regina, donec ibi eris, dicerent tibi vel facerent aliquam mentionem de factis Dalmatiae, vel de aliquibus aliis, quae possent spectare et tangere statum nostrum, debeas respondere, quod super talibus nullum mandatum habes a nobis, nec ullam responsionem dare posses, sed si placet majestatibus suis aliqua tibi comittere vel dicere, ipsi possunt dicere quaecumque eis placent, quando tu venies ad praesentiam nostram et referes quaecumquae eis placuerint, et nos postea providebimus secundum quod nobis videbitur opus esse, pro honore suae excellentiae et nostro.

Verum quia leviter propter verba alias tibi dicta per dominam reginam, ipsa posset petere a te, si tu dixisti nobis ipsa verba, et quid nos respondimus, debeas respondere: quod tunc, quando majestas sua tibi dixit verba praedicta, si bene recolis, voluisti deelarari, si majestati suae placebat, quod illa nobis referres, et ipsa non respondit, propter quod considerante te, quod ipsa majestas sua dixerat tibi in magno secreto, tu noluisti

facere mentionem; sed bene potes testificari serenitati suae et mundo, quod dominatio nostra est talis naturae, quod si promitteremus sibi, vel alteri cuicumque propter aliquam causam, nos infallibiliter omnibus propositis attenderemus, quaecumque promitteremus.

Secr. consil. rog. lib. III. E. (in copia ch. 145.)

CLIX. 1388. Indict. XII. 26. Februarii.

Дозволява се да посланници Драчки и госпов Авлонске могу отићи кући на Млетачкимъ галијама.

Capta: Quod ambaxatores Durachii qui hic sunt, personae notabiles cum sua familia, et quidam nuncius dominae Avalonae, intimae amatricis nostri domini, possint levari super ista nostra galea armata, cum levibus arnesiis suis, et conduci Durachium et Avalonam, vel ad illa loca quae essent magis accomoda galee praedictae. Verum comitatur supracomiti ipsius, quod faciat expensas oris ambaxatae praedictae Durachii et suae familiae, quae solvantur per nostrum comune ut est justum.

Misti del Senato XL. ch. 151.

CLX. 1388. 26. Februarii.

Госпов Авлоне, на молбу њногоъ посланика, прийма се подъ заштиту Млетачку. и дозволява јој се да може вунити у Млетцима одну оружану галију, да се брани одъ нападања Турака.

Capta: Cum egregia domina Avalonae per suum ambassatorem humiliter expo-

ni fecerit nostro dominio, quod attentis insultibus *Turchorum* et aliorum, qui eam et res suas molestare non cessant, considerata affectione maxima, quam habuit et habet ad honorem nostri domini, quodque intendit se tenere et tueri sub nomine et protectione nostri domini, placeret nobis quod possit emere in Venetiis unum brigantinum pro armando, ut possit substinere et conservare se et loca sua, ad nostrum honorem. Insuper quod placeat nobis facere sibi litteras nostras patentes pro ipsa domina et subditis suis, qualiter ipsa est sub protectione et obedientia nostra, ne molestetur a quocumque. Etiam ipse ambaxator se offert quod faciet, quod ipsa domina in recognitionem *Sasni* a nostro dominio, erit contenta de dando omni anno tres ex suis hominibus a remo, capitaneo nostro *Culfi*, qui stabunt super galeis nostris *Culfi*, donec erit in actu redeundi *Venetias*, et stabunt ad expensas ipsius dominae de soldo. Vadit pars: Considerata sinceritate et laudabili dispositione ipsius dominae, quod fiat sibi sicut petit. Videlicet, quod possit emere unum brigantinum in Venetiis et conduci facere eum ad partes *Avalonae*, pro conservatione et bono ipsius dominae, ut dictum est. Et fiant sibi litterae patentes in forma opportuna, ut ipsa domina tractetur tamquam domina existens sub protectione nostri domini, ut superius dicitur. Quae litterae

non debeant assignari dominae praedictae nec nunciis suis, nisi prius faceret promissionem dictorum trium hominum pro Culfo. Et comittatur provisorio nostro Sr. Pecatio Malipetro et Sr. Leonardo Trevisano, vice-capitaneis Culfi, quibus assignentur literae patentes, quod dictam promissionem debeant acceptare et recipere a domina suprafata. Insuper comittetur capitaneis nostris Culfi, qui erunt per tempora, quod quando erit rediturus Venetias aliquis eorum, debeant deponere illos tres homines in terram in illo abiliiori loco, quem peterint, ut redeant domum sive ad partes eorum, quomodo comodius fieri poterit.

Misti del Senato. XL. ch. 158.

CLXI. 1388. Indict. XII. 17. Aprilis.

Кралю Рашкомъ дозволява се, да може изнети изъ Млетака вина Маливасіе.

Capta: Quod serenissimo domino regi *Rassiae*, hoc amicabiliter requirenti concedatur, quod possit facere extrahi de Venetiis et conduci ad partes suas, vinum *Monovasiae* ad valorem ducatorum ducentorum.

Misti del Senato XL. ch. 112.

CLXII. 1388. 3. Maii.

Дозволява се да посланикъ краля Рашкогъ може прелѣти на галин Млетачкой у Славонію.

Capta: Quod unus ambaxator serenissimi domini regis *Rassiae*, possit levare

super praesentibus galeis Culfi, cum famulis, jocalibus et levibus arnesiis et deponi in Scлавonia.

Misti del Senato XL. ch. 113.

CLXIII. 1388. Indict. XII. 29. Aprilis.

Закључено одговорити посланику краља Рашкогъ, зактевајућемъ да Млетчићи пошлю краљу посланике, нека овај пошлѣ свое посланике у Млетке, ако жели што саобштити Млетчићима.

Capta: Cum serenissimus dominus rex Raxia e scripserit nostro dominio rogando cum instantia, quod nobis placeat ad praesentiam suam mittere unum de nostris, ad audiendum ea, quae sua regia majestas dicere vellet. Vadit pars: pro multis bonis respectibus, quod pro modo non mittatur aliquis de nostris ad ipsum dominum regem Raxiae, quia non est necessarium; quia nos misimus alias ut notum est, et mittendo de novo et redeundo, et iterum remittendo ad ipsum dominum regem, perderetur multum de tempore. Sed si regiae majestati suae placet aliquid dicere nostro dominio, ipse potest mittere ad nos, quia audiemus alacriter et libenter omnia, quae sibi placebit dicere. Et sic respondeatur isti suo ambaxatori, qui est hic.

Secreta Cons. Rogatorum Lib. III. E. ch. 15.

CLXIV. 1389. Indict. XII. 6. Julii.

Одговоръ владе Млетачке на предложена посланика краља Босанскогъ.

Capta: Quod respondeatur ambaxatori serenissimi domini regis Bosnae, et pri-

mo: ad primam partem, de possendo extrahere de Venetiis seu de aliis partibus per civitatem nostram, libere certa arma sibi necessaria, pro factis suis; quod libenter complaceremus majestati suae in cunctis possibilibus, sed civitas nostra est ita conditionata, datiaque ordines nostri ligati, quod nullo modo hoc facere valemus; et propterea ipse solvendo datia nostri comunis, potest hoc facere ad beneplacitum suum. Uno rogamus suam excellentiam, quod non gravetur si ipsos nostros ordines infringere non valemus.

Ad aliam partem, de possendo extrahere galeas suas, quas habet in nostro arsenatu, et conducere ad loca sua, respondemus quod de hoc sumus valde contenti; sed ad partem de faciendo eas sociari per galeas nostras Culphy, propter cursores qui sunt intra Culphum, sic dicimus, quod galee nostrae ad praesens non sunt in istis partibus; sed in partibus valde remotis, pro arduis factis nostris, itaque hoc facere non possumus, et propterea rogamus, quod placeat habere nos merito excusatos.

Ad id autem quod ipse ambaxiator dixit de interpositione quam ipse dominus rex offert se facturum inter dominam reginam Margaritam et nos, ac verbis sibi dictis per ambaxatorem ipsius dominae reginae; respondemus, quod nos et nostrum comune semper optavimus et optamus vivere pacifice

et quiete cum omnibus, et propterea quandocumque nobis aliquid dicetur, de factis ipsius dominae reginae, nos audiemus id, quod nobis dici faciet.

Misti del Senato XLI. ch. 19.

CLXV. 1389. 20. Julii.

Закључено одговорити Ђорђу Срацимиру, господару Уациња, молећемъ да му дозволе држати на мору две оружане галије, да то за садъ немогу учинити.

Capta: Cum per ambaxiatores domini Georgii Strazimir, domini Dulcigni, sit requisitum ducali dominio ex parte domini praedicti, quod possit tenere armatos in mari et in flumariis suis duos brigantinos, pro securitate suarum partium et flumarum pro facto salis, Vadit pars: quod respondeatur sibi ad istam partem, quod sicut notum est, nos essemus semper dispositi alacriter complacere dicto domino in cunctis possibilibus, tanquam intimo amico nostri domini. Sed sicut est manifestum, aliqui brigantini partium Apulee, discurrunt per mare, inferendo damna multis personis, contra quos nos intendimus penitus procedere et providere superinde. Et ne aliqui alii amici nostri, sub praetextu talis concessionis, si eam faceremus, faciant nobis similes requisitiones, quod cederet in maximum detrimentum multorum, rogamus praedictum dominum, quod placeat habere nos a dicta re-

quisitione merito excusatos, cum hiis et aliis verbis, quae videbuntur.

Misti del Senato XLI. ch. 22.

CLXVI. 1389. 23. Julii.

Заклучено послати особитогъ посланика у Цариградъ и къ Турскомъ Султану, кон збогъ смрти Мурата да гледа са наследникомъ овога утврдити уговоре о трговиня, постоеће између Млетчиња и Турски Султана.

Capta: Quia nos praesentialiter habemus multa agere in imperio Constantinopolitano: tam super facto treuguarum nostrarum, quam super reformatione multarum extorsionum, quae fiunt nostris in imperio praedicto; est etiam habendus respectus ad nova, quae habentur de morte Morati et filii, et de novo dominio alterius filii, et dominatio procuret de habendo nostrum nobilem sufficientem et expertum in dictis partibus, cui bene omnia praedicta comitti possent, et sine expensis nostri comunis. Vadit pars: quod pro utilitate agendorum praedictorum, bono etiam dicti nostri comunis, quod in casu quo dominatio possit adimplere dictam intentionem, de habendo dictam personam, quod fiat ei commissio in hac forma: Videlicet.

Nos Anthonius Venerio, dei gratia dux Venetiarum et cet. comittimus tibi nobili viro Andree Bembo, dilecto civi et fideli nostro et cet.

— — — (судуе о Цариграду и трговини Млетачкой, — — па ниже:)

Capta: Ceterum quia est valde necessarium, providere ad facta Turchiae propter mutationes secutas in illis partibus, committatur vicebajulo qui erit in Constanti-nopoli, quod convocare debeat consilium de XII, in quo propositis et examinatis omnibus, quae haberi poterunt de dictis factis, debeant videre et examinare, si erit utile pro factis nostri comunis et mercatorum nostrorum, quod vadat ad praesentiam illius, qui erit in imperio loco Morati, et si deliberabunt quod ire debeat, tunc in bona gratia vadat et se praesentet cum nostris litteris credulitatis, quae ad cautelam fiant in personam amborum filiorum Morati separatae, ut praesentet illam, illius qui dominabitur. Quibus litteris praesentatis, et facta salutatione decenti et oblatione generali, cum illis verbis quae sibi utilia videbuntur, dicere debeat, quod subtus partitam galearum praesentium de Venetiis ad audientiam dominationis nostrae venerat, sed non clare, bellum et novitas, quod fuerat inter magnificum dominum Moratum, qua patrem suum, et comitem Lazarum, de quo diversa dicebantur, quibus fides bene praeberi non poterat. Sed tamen dominatio nostra audiverat de morte ipsius domini Morati, de qua maximam displicentiam habu-

erat, quia semper eum habuimus in singularissimum amicum, et dileximus eum et statum suum. Similiter audivimus de felici creatione sua ad imperium et dominium ipsius patris sui, de quo nos fueramus valde laetati, quia sicut sincere dileximus patrem, ita diligimus, et diligere dispositi sumus filium et suum dominium, et habere ipsum in singularem amicum. Utendo his et aliis verbis pertinentibus et bonis, quae suae sapientiae videbuntur. Et ante suum recessum debeat procurare, de obtinendo omnia illa bona, quae poterit pro franchisiis et libertatibus navigatorum et subditorum nostrorum, ut secure et sine impedimento possint ire ad partes et loca sua, charichare et mercari sicut poterant tempore patris sui et melius, si melius poteris obtinere. Et his factis, accepto honorabili comeatu redeat in Constantinopolim, de omnibus informatus et nobis scribat, quidquid fecerit et habuerit pro nostra informatione. Et in hoc casu eundo ad ipsum filium Morati, possit ipse vicebajulus, ultra salarii vicebajulatus, expendere ducatum unum in die, a die quo recesserit de Constantinopoli donec rediverit.

Et si per ipsum filium Morati fieret mentio de facto Petri Geno, qui ivit cum galea una et insignia nostra ad galeas Morati, debeat dicere et respondere, quod ipse non est sub nostro dominio, ymo est sub alia ju-

risdictione, et si ivit cum nostra insignia, ivit contra nostram intentionem, quia de hoc nihil unquam scivimus, faciendo excusationem cum istis et aliis verbis, sicut sibi videbuntur.

Misti del Senato XLI. ch. 23.

CLXVII. 1389. 29. Julii.

Закључено да посланикъ кон ње ићи къ сину Муратовомъ, може потрошити 300 перпера на дарове, безъ чега бы путь његовъ быо одъ слабе корнети.

Quod vicebajulus Constantinopolis, qui per partem pridie captam ire debet ad filium Morati, si deliberabitur per consilium de duodecim, pro bono et utilitate agendorum sibi commissorum, possit expendere usque ad summam yperperorum trecentorum, pro donis faciendis in illis rebus quae videbuntur, quia aliter via sua esset parvae utilitatis sicut omnibus notum est.

(Ambaxator ad filium Morati electus fuit Franciscus Quirino.)

Misti del Senato XLI. ch. 25.

CLXVIII. 1389. Indict. XII. 5. Augusti.

Закључено, дозволити госп. Ђорђу Срацимиру Балшићу, да може наоружати две галие, да се брани на своимъ рекама и обалама одъ некогъ свогъ слуге, кон се одметнуо и побуніо противъ њѡга.

Capta: Cum ambaxiatores domini Georgii Strazimir de Balsa exposuerint

inter alia ducali dominio ex parte praedicti domini, quod dignaretur concedere, quod ipse dominus posset armari facere duos brigantinos, pro custodia flumarum et pertinentiarum suarum, et pro resistendo cuidam servitori suo, qui factus est sibi rebellis. Vadit pars: quod pars pridie capta de dando sibi responsionem revocetur et ordinetur et sic respondeatur ambaxiatae praedictae. Quod sumus contenti complacere dicto domino, quod possit armari facere duos brigantinos pro custodia dictarum suarum flumarum et pertinentiarum et pro resistendo, ut superius dictum est. Intelligendo quod ipse non possit se extendere in mari, nec intromittere in mari aliquid ulle modo. Salvis et reservatis pactis et consuetudinibus, quas ipse dominus Georgius haberet cum civitate Durachii.

Misti del Senato XLI. ch, 26.

CLXIX. 1390. Indict. XIII. 21. Maii.

Султанъ Баязитъ забранюе дирати Млетчиње зато што су се тужили на Млетчиње неки Турци Томерци и Казн звани, да су иј ови у Њриту поарали, ерѣ су то учинили други люди, са галије Еноцидске.

Del gram signor, et grande armirai o Baisit signor, al mio Zalabi Curbeij. Lo i de voluntade de la mia signoria, che algun Venician non habia alguna briga ne question per casom de quelì de Turchi, i qua-

li se vene a lementar avanti a la mia signoria, che e el so nome Thomerci et Chazi, i quali vene a lementarse, como in Crede in lo castello del Sitia jera stado tolto el so haver; la mia signoria si l a examinado, i o trovado, chi diseva buxia, ma jo sapudo che lo legno da Enocidi li prese e tolse el so haver. E de questo non habia algun impazo i Viniziani, e altramente non li sia fato. fo scripto di XXI Mazo Indicione xiiij del 6898.

Commemor. VIII. ch. 150.

CLXX. 1390. Indict. XIII. Mense Maii.

Султанъ Баязитъ потврђуе Млетчињима трговачке уговоре, које су имали са пређашњимъ господарима Азиатскимъ.

Copia literarum missarum dominio per
magnificum dominum Bayssit Bey.

Del gram signor et grando armiraiio Bayssit signor. Al magnifico fradelo de la mia signoria doxe de Veniexia Antonio Venier sanitate et saludi asse. Debie saver de qua si e vegnudo el nobel homo Francesco Querini ambaxiator vestro a la mia signoria, ha me dicto vostra scriptura, et vostre parole. E domanda me li pati, li qual vui havevi cum lo signor de la Palatia et signor d' Altoluogo de quel tempo, lo nome so jera Chedir Zelebi, cum suo nevodi. Tuti quali pacti, che vuj havevi cum quelli, contento

che vui debie haver cum la mia signoria, et che el vegna i Venician de Veniexia, de Crede, Negroponte, Modon et Corom, chadaum che per Venitiani se spaza, se diebia venir in li luogi de la mia signoria, cum lo so haver et mercar, senza algun dubio et senza alguna contradicion. E par fermeza de zo, io fato questa scriptura de la mia signoria et per fermeza l' a e scripta del mese di Mazo, Indicione XIII. del millesimo del 6898.

Commemor. VIII. ch. 150.

CLXXI. 1390. Indict. XIII. 21. Maii,
in Caraseri.

Султанъ Баязитъ потврђуе Млетчињима трговачке уговоре, које е заключио съ Турцима њиовъ посланикъ Антоније Веніеръ.

Del gram signor el grande armirai o Baysit signor, al magnifico et amado fratello de la mia signoria, doxe de Veniexia Anthonnio Venier sanitate et salute asse. Debia saver la vostra nobilitade, che de qua e vegnudo el nobel homo messer Francesco Querini ambaxiador vostro a la mia signoria, hame portado scriptura vostra et parole de vostra voluntade, tute le suo parole ho aldide et anchor a tute parole risposta, ch' io li ho dado al dito, ello fara assaver a la vostra nobelitate. El comanda la mia signoria, che d' anchuo in avanti, che in tuto quello mondo, ch' jo signorizo, in Gre-

cia, et in la Turchia, et in lo mar et in terra, che tuti i Veniciani, et chi Veniciani se spaza, cum tuto so haver, ch i possa mercar in li luogi de la mia signoria senza dubio et condracon alguna. E per zo di questo contenta la mia signoria, che li diti pacti e convencion, ch o fati cum lo vostro ambaxiator el nobel homo misser Francesco Querini sie fermi et rati in l' anema mia, et per le teste de mie fioli. Scripta li XXI de Mazo, in Caraseri Indicione XIII del 6898.

Commemor. VIII. ch. 150.

CLXXII. 1390. 8. Julii.

Одговоръ краљу Босанскомъ, да су писма њгова пријмили, и да ће по њговој жельи Млетачка галија очекивати њгове посланике у Шибенику, да њ превезе у Млетке.

Capta: Scribatur d o m i n o r e g i B o s s i n a e in hac forma: Majestatis vestrae litteras datas Seteske XVII. Junii proxime praeteriti, sospitatem atque felices successus serenitatis vestrae fraterno more distinctius nuntiantes, leto corde suscepimus. Quae profecto nobis consolationem maximam attulerunt et gaudium, cum per ipsas litteras etiam per earum latorem noverimus, serenitatem regiam fore incolumem et jocundam, ex quorum notificatione gratiarum actiones exolvimus majestati vestrae, cui placuit de premisis efficere nos fraterne participes. Ceterum

cum in ipsarum litterarum serie cavebatur, quod cum serenitas regia proposuerit ad nos ambaxiatam suam transmittere, placeret nobis quoddam ex nostris navigiis ad partes **Sibenici**, sive **Tragurii** vel **Spaleti** destinare, ut securius praedicta ambaxiata possit ad nostram praesentiam se conferre, praesentibus respondemus, quod dispositi benplacitis regiis sincero affectu dilectionis annuere, mandamus quod unum ex lignis nostris armatis ad partes **Sibenici** usque **VIII.** diem **Augusti** proxime propere se reducat, super quo poterit ambaxiata vestrae majestatis ascendere, **Venetias** profectura, quam ob intimum ejusdem vestrae serenitatis amorem, illari mente videbimus. Placeat ergo majestati vestrae taliter mandare, quod dicta ambaxiata ad illud tempus se reperiat **Sibinici**. Nos quidem offerimus lete paratos ad quaeque conformia regiae celsitudinis vestrae, quam conservet altissimus feliciter et longeve.

Et ex nunc captum sit, quod lignum nostrum riperiae **Istriae** mittatur usque **Sibinicum**, ad levandum ambaxiatam praedictam et eam **Venetias** conducere.

Misti del Senato **XLI.** ch. 92.

CLXXIII. 1390. Indict. **XIII.** 30. **Augusti.**

Одговоръ Млетачке владе на предложена посланика
краля Босанскогъ.

Capta: Quod respondeatur istis ambaxiatoribus domini regis **Bossinae** de

ambaxiata per eos exposita; et primo: ad primam partem, per quam ipse dominus rex, comunicat nobiscum prosperitates suas tamquam cum carissimis amicis suis et cet. Quod nos regramur multum majestati suae de amicabili et fraterna participatione, quam facit nobiscum de exaltatione coronae suae et status sui, de quo nos recipimus laetitiam et consolationem immensam, propter singularem amorem, quem semper habuimus et habemus ad excelsam domum suam, et quanto prosperitas et exaltationes suae forent majores, tanto nos essemus magis contenti; supplicantes altissimo, ut majestatem suam conservare et augere dignetur, secundum desiderium mentis suae.

Ad aliam partem, per quam ipse significat nobis, quod intentio et dispositio sua est, velle acquirere civitatem Jadrensem, sicut adquisivit alias civitates Dalmatiae, et propterea nos rogat quod debeamus sibi dare auxilium et favorem, ad possendum implere istam suam intencionem et cet. Respondeatur eis, quod sicut majestas sua plene novit, nos sumus in bona pace et benivolentia cum domino rege et corona Hungariae, et in bono amore cum Jadratinis, quam infringere non vellemus, nec possemus nisi cum magno onere nostrae comunitatis et nostri domini, quod non dubitamus ipse dominus rex nullo modo vellet; et propterea ro-

gamus excellentiam suam, quod si in hoc non condescendimus votis suis, habere nos placeat merito excusatos.

Ad tertiam partem, per quam se offert velle se interponere ad tractandum concordium et pacem et bonum amorem inter dominum regem Ladislaum, filium condam domini regis Karoli, et dominam Margaritam ejus matrem ex una parte, et nos ex altera et cet. Respondeatur ipsis ambaxiatoribus, quod teste deo nos semper sincera mente dileximus serenissimum quondam dominum regem Karolum, nec unquam volumus potentes habere multas praerogativas et avantagia, aliquid facere vel procurare cum adversariis suis contra statum suum, nec similiter contra statum dictorum suorum filii et uxoris, quae dispositio nostra, excepto quod intervenerit postea aliqua materia scandalali et erroris, semper fuit bona et sincera versus eos, eritque in futurum, quare quantum erit in nobis, quandocumque sibi placebit nos dispositos inveniet et paratos ad volendum cum eis vivere pacifice et quiete, ac in bona benivolentia, uti viximus cum domino rege Karolo supradicto.

Ad quartam partem, per quam ipsi ambaxiatores nobis significant, quod dominus rex praedictus est contracturus parentelam cum domino duce Austriae, et licet sciat, quod inter ipsum et nos sit sincerus

amor, tamen se offert procurare et facere, quod dictus amor et caritas de bono in melius augebitur. Respondeatur ipsis ambaxiatoribus: quod nos volumus esse manifestum excelentiae regiae, quod nostra comunitas semper conjuncta fuit singulari benivolentia et amore cum excelsa domo Austriae, et ad praesens notanter est cum domino duce Alberto. Sed si deo placebit, quod istud matrimonium compleatur, nos recipiemus tantam consolationem, quantam recipere valeremus, quia unitis ad invicem duabus amicitis nostris ita perfectis, certi reddimur, quod ntriusque partis amor augebitur versus nos, si augeri poterit, et nos etiam majorem causam habebimus, conservandi amorem et benivolentiam utriusque. Refferentes infinitas grates excellentiae regiae, quia ita vigilat ad honores et comoda nostra, ad eaque procuranda ita offert liberaliter se paratam.

Ad ultimam vero partem, quam ipsi ambaxiatores exposuerunt, per quam videntur innuere et requirere ligam generalem; videlicet quod amici unius partis, sint amici alterius et inimici inimici, et cet. Respondeatur ipsis ambaxiatoribus: quod sicut domino regi et toti mundo notissimum est, civitas nostra est taliter situata et fundata, quod ex solo exercitio mercaturae alitur et nutritur. Unde praedecessores nostri vigilantes ad conservationem dictae nostrae civitatis, procuraverunt

habere certa pacta et conventiones cum omnibus, ad quae pacta partes obligatae sunt, ita quod nullo modo ad istam ligam attendere valeremus, quia posset nimium praejudicium nostro statui generare; et propterea rogamus ipsum dominum regem, quatenus nos habere velit excusatos. Reddat tamen se certissimum, quod terras et subditos suos nos semper habebimus ut nostros proprios, benigne et favorabiliter recommissos; rogantes ut versa vice terrae et subditi nostri recommissi sint majestati suae.

Secreti Rogatorum. Liber III. E. ch. 59.

CLXXIV. 1392. Indict. I. 7. Octobris.

Како се чує да є Ђорђе Срацимиръ Балшикъ заробљенъ одъ Султана Баязита, кои зактева одъ нѣга, да му преда свою землю и градове, заключено є наложити капетану Кулфа, да иде къ нѣговой супрузи, и да ю храбри и одвраћа одъ тога предаваня землѣ своеє, и ако она буде искала помоѣ, да јој обећа.

Capta: Cum propter nova quae habentur multis modis et viis, de retentione domini Dulcigni et cujusdam consanguinei sui, facta per Baysith Turchum, et de conventionibus factis inter dictum Turchum et dictos dominos; videlicet: de dando et ponendo Dulcignum et Scutariac alia loca sua, sub potentia et dominio dicti Baysith, pro libertatione et relaxatione eorum. Omnino sit providendum super

hoc. Vadit pars: considerato quantum redundaret in praejudicium et damnum statui nostro et nostris navigiis, euntibus et redeuntibus per Culphum, si dicta loca pervenirent ad manus et sub potentia Turchorum. Quod mandetur capitaneo nostro Culphi, quod quam cicius poterit debeat ire Dulcignum et omnino det sibi operam, de essendo in colloquio cum dicta domina, et ostendendo dicere a se, et se movere sine aliqua conscientia nostra, dicat quod juxta requisitionem magnificentiae suae, licet usque tunc fuerit pro multis aliis negotiis nostri domini valde impeditus, non potuit cicius ire ad praesentiam suam. Sed providit ad eam mittere virum nobilem Sr. Nicolaum Belegno, tunc vicecapitaneum, cum quo ipsa poterat omnia conferre, tamquam cum ipsomet, quem ipse sensit decessisse, antequam aplicuerit Venetias; itaque dictum colloquium non potuit habere aliquem effectum, nec de ipso nostrum dominium potuit informatum fuisse. Propterea quod et quia sensit, virum suum dominum Georgium Strazimir et quemdam ejus consangvineum retentos fuisse a Baysith bey, et ipsos cum eodem convenisse et pactum fecisse, pro eorum libertatione, de dando et ponendo loca sua sub potentia et dominio ipsius Turchi; accessit ad eam ad hortandum et svadendum, quod sit constans et fortis ad manutenendum et conservandum ter-

ras et loca sua, ne perveniant ad manus Turchorum, quia si pervenerint, esset totalis destructio status sui et suorum filiorum; et etiam ivit ad praesentiam suam pro audiendo, quid sibi velit dicere, prout eum requiri fecit. Audiendo prius omnia quae ipsi dicere volet, et in casu quo dictus capitaneus requireretur a dicta domina, de subventione ballistariorum, et per verba dictae dominae et conditionem illarum partium, videret quod dicta loca subjacerent illi periculo quod dicitur, debeat dictus capitaneus ostendendo dicere pur a se, offere et dare dictae dominae si voluerit, viginti usque triginta ballistarios nostros, ad expensas dictae dominae, pro custodia illius vel illorum suorum locorum, pro quo vel quibus dicto capitaneo videbitur ipsos ballistarios fore magis necessarios. Si vero dicta domina non requireret capitaneum de dicta subventionem, tunc capitaneus non faciat dictam oblationem. Sed in omni casu informet se plenariae, de intentione et voluntate dictae dominae, et cum praedictis verbis et aliis oblationibus generalibus, quae dicto capitaneo videbuntur, procuret ut supradictum est, taliter hortari dictam dominam, quod sit constans ad substinendum se et loca sua, ac habeat et capiat bonam et confidentem spem in nostro dominio.

CLXXV. 1392. Indict. XV. 8. Martii.

Налаже се кашетану Кулфа, да одъ господара Драчкогъ, подъ условіама изложенявъ, гледа добити градъ Драчъ у Млетачке руке, како да непадне у руке Турцима.

Capta: Cum civitas Durachii, ad cuius conservationem tanto tempore vigilavimus cum tot laboribus et expensis, subiaceat manifesto periculo perveniendi nunc magis quam numquam, ad manus infidelium Turchorum, nisi salubriter bene et presto provideatur; quod si occurreret, quod Deus avertat, quantum cederet in damnum et dedecus totius christianitatis, et damnum et incaricum praesertim nostri Communis, sub cuius vexillo civitas illa hucusque dici potest, fore protecta et protegi, imo ut verius loquatur, ascriberetur nobis in maximum peccatum, permittendo tot animas christianas effici infideles, nam scimus quod huic inconvenienti possumus obviare.

Vadit pars: pro evitando hoc et pro bono nostro, quod mandetur capitaneo nostro Culphi, qui cum erit in partibus illis, debeat primo se plenarie informare, a consule civibus et amicis nostris de inde, de conditionibus dicti domini et dicti loci, qua informatione habita, debeat ire ad praesentiam dicti domini cum nostris litteris credulitatis, cui facta salutatione et visitatione decenti, pro parte nostra, cum verbis

tantum amicabilibus et benevolis, quantum poterit, debeat exponere.

Quod Deus novit, et suae magnificentiae patenter et ab experto constare debet, quod propter sinceram caritatem et dilectionem, quam continuo gessimus et gerimus, ac perpetuo gerere intendimus suae magnitudini, statui suo et civitati suae Durachii, ad honorem suum, ne dicta civitas perveniat ad manus infidelium Turchorum. Cognovimusque expresse bonam et oportunam voluntatem suae magnitudinis erga nostrum dominium, et fuisse et esse vigilem et attentam ad conservationem suam et dictae civitatis suae, que quidem nostra et suae magnitudinis intentiones et optime voluntates apparuerint hinc inde operis per effectum; nam nos et sua magnificentia fuimus contenti, quod turris illa custodiretur per nostros et staret fulcita nostris expensis, quae vere usque nunc fuit conservatio dictae civitatis et obstaculum intentioni Turchorum, sed considerantes conditionem suam et illarum partium, et quod Turchi non cessant procurare de habendo dominium dictae civitatis per omnem viam et modum, et impotentia suae magnificentiae et stimulo ac damno, quod continuo patiuntur subditi sui, tenemus pro constanti, quod dicta civitas omnino perveniet ad manus Turchorum, nisi apponatur unum solum salubre remedi-

um, cum omnia alia nihil prodessent in hoc facto; quod solum salubre remedium est; et sic rogamus magnitudinem suam precibus amplioribus quibus possumus, quae pro bono christianitatis et conservatione sui et dictae civitatis placeat et velit assentire.

Quod castrum Duratii fulciatur et custodiatur nostris expensis, sicut fit illa turris, ad honorem suum et status sui, et se reducat ad habitandum in civitate cum familia sua, habendo regimen et gubernationem ac introitus, et faciat justitiam, et sit dominus ut est ad praesens, concludendo quod faciendo magnificentiam suam hoc, nunc cognoscetur per effectum bona intentio sua, quam semper asseruit et ostendit se habere, erga christianitatem et specialiter ad nostrum dominium. Et cum de his verbis et rationibus et aliis quae dicto capitaneo apparebunt circa hoc, inducere dictum dominum ad praedicta, pro obtinendo dictam intentionem nostram; quam si obtinere poterit, subito et sine mora debeat fulcire dictum castrum balisstariis et omnibus aliis necessariis, ut melius poterit et sibi videbitur, et committere illis, quos deputabit ad dictam custodiam, quod custodiant dictum castrum taliter, quod nulla alia persona habeat potentiam in ipso, nisi nostrum dominium, faciendo tamen in nocte et in die et quolibet ser-

mone eorum clamari custodias sub nomine et ad honorem praefati domini.

Verum si dicto capitaneo videretur, quod dictus dominus esset difficilis, aut durus in condescendendo nostrae intentioni praedictae, vel etiam faceret aliquam excusationem circa hoc, tunc pro obtinenda dicta nostra intentione habeat libertatem dominus capitaneus noster, promittendi de provisione annuali inter dominum dicti loci et illos cives de inde, ac alios qui ei videbuntur, usque ad summam ducatorum quingentorum et minus, si cum paucioribus facere poterit, ultra tamen alias provisiones, quas nostrum comune dat ad praesens illis de inde, que remaneant firmae.

Quando vero facta omni experientia possibili, dictus capitaneus non poterit obtinere dictam nostram intentionem ullo dictorum modorum, et videretur dicto capitaneo et supracomitis, qui cum dicto capitaneo se reperirent ibidem pro tempore, vel majori parti eorum, et dictus locus esset pro veniendo ad manus Turchorum, tunc debeat dominus capitaneus supradictus per omnem modum et viam, quae videretur dicto capitaneo et supracomitis, qui ibidem secum se reperirent per tempora, aut majori parti eorum, procurare et facere, quod dictum castrum sit in potestate nostra, et perveniat ad manus et sub custodia nostra, fulciendo et faci-

endo custodiri ipsum et servari ad nostrum mandatum, et exclamari custodias sub nomine et ad honorem dicti domini, dimittendo ipsum dominum habitari cum sua familia in civitate, et habere introitus dictae terrae, et esse dominum ut est ad praesens, sicut in primo capitulo continetur superius, et ultra praedicta etiam, habendo dictum et omnes alios, omnem illam provisionem, quae promittetur vel fuisset promissa per dictum nostrum capitaneum eis.

Insuper debeat capitaneus noster praedictus, videre et examinare turrim nostram, quam ibi habemus, et si fortificari et claudi possit a parte interiori, ita quod sit bene fortis et bene secura ab utraque parte, tunc quocunque casu occurrente, debeat dictus capitaneus facere fortificari dictam turrim a parte interiori et ab omni parte quantum plus poterit, ita quod sit bene secura et fortis, et pro dictis expensis faciendis dentur dicto capitaneo ducatos ducentum de pecunia nostri domini in fornenseli aut aliter, ut videbitur dominio nostro.

Secr. Cons. Rogator. Lib. III seu E ch. 74.

CLXXVI. 1392. Indict. XV. 10. Martii.

Привилегија на грађанство Маетачко Ђорђа Балшића.

Privilegium civilitatis magnifici domini Georgii de Balsa, nati quondam do-

mini comitis Jure de Balsa, cum suis filiis et heredibus.

Antonius Venerio dei gratia dux Venetiarum et cet. Universis et singulis, tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consuevit personas honorabiles et magnificas sibi benevolas et devotas, honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatu nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus et potens vir, dominus Georgius de Balsa, natus quondam magnifici domini Jure de Balsa, intimi et carissimi nostri, ad nostrae magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus ejusdem tangentibus, promptum et devotum laudabiliter et incessanter se prebuit atque prebet. Supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, prefatum magnificum dominum Georgium, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem

nostrum cum suis filiis et heredibus, perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis immunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus dominus Georgius, ejusque filii et heredes in Venetiis et extra, perpetuo gaudeant et utantur, idemque dominus Georgius per suum procuratorem legitimum, nobis fidelitatis prestitit debitum juramentum; in cujus rei fidem et evidentiam pleniorum presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo secundo, die decimo mensis Marcii; indictione quindecima.

CLXXVII. 1392. **I n d i c t. I. 30. N o -**
v e m b r i s.

Привилегія на граѓанство Млетачко Радића Црноу,
господара Зенте, Будве и др.

Privilegium magnifici domini R a d i ç
de Ç e r n u e, domini Z e n t e, B u d v e et
c. p a r t i u m S c l a v o n i a e; de gratia intus
et extra, cum suis filiis et heredibus.

Anthony Venerio dei gratia dux Vene-
tiarum et c. Universis et singulis tam amicis
quam fidelibus et tam presentibus quam fu-
turis, presens privilegium inspecturis, salutem
et sincere dilectionis affectum. Tanto benig-
nus ducalis providentia consuevit personas
honorabiles et magnificas, sibi devotas et
fideles honoribus prevenire, ipsarumque fidem
et devotionem dignis retributionibus compen-
sare, ac ipsas dotalibus favoribus conval-
lare, et ipsarum petitiones liberalius ex-
audire, quanto ducatu nostro devotiores fide
et operibus se ostendunt. Attendentes igitur
multiplicis fidei puritatem et devotionis ple-
nitudinem, quam magnificus et potens
vir, dominus Radiz de Çernue, do-
minus Zente et Budve et cet. inti-
mus amicus noster, ad nostrae magnitudi-
nis excellentiam habere promptis affectibus
se ostendit, qui in agendis, nos, ducatum nos-
trum et singulares personas ducatus ejusdem
tangentibus, promptum et devotum laudabili-

ter et incessanter se prebuit atque prebet; supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, prefatum magnificum dominum Radiç, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectum et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, imunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus dominus Radiç ejusque filii et heredes, in Venetiis et extra, perpetuo gaudeant et utantur, idemque dominus Radiç, per suum procuratorem legitimum, nobis fidelitatis prestitit debitum juramentum, in cujus rei fidem et evidentiam pleniorum presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo secundo. mensis Novembris die ultimo, indictione prima.

CLXXVIII. 1393. Indict. I. 29 Aprilis.

Одговоръ князу Іовану бану Далмаціе, на његово предложеніѣ, да ће посредовати у заключенію саюза између Млетака и краља Унгаріѣ, и њна закљечаніѣ, да му Млетчињи даду три галије противъ Задрана.

Capta: Quod respondeatur ad istam ambaxiatam nobis expositam per ambasiatores magnifici domini comitis Johannis; et primo: ad primam partem de liga tractanda cum domino rege Hungariae contra Turchos, ad quam offert se interponere inter ipsum dominum regem et nos, in casu quo nobis placeat attendere ad illam, non dubitans, quod dominus rex erit contentus mittere suam ambaxiatam ad tractandum illa, et cet. Quod nos clare et manifeste cognoscimus, quod motio verborum istius tractatus ligae, quam facit magnificus dominus comes praedictus, procedit a sincero amore et tenera caritate, quam semper portavit et portat nobis et nostro dominio, et similiter a solito fervore, quem habuit et habet ad conservationem honoris et status regni et coronae Hungariae, de adversitatibus et persecutionibus cujus regni, teste deo nos gravit et gravat immense. Sed sicut magnificentia sua, cui patent ut nobis omnia quae fecimus et operati sumus pro augmento et conservatione illius regni, plene novit, inter ipsum dominum regem et coronam Hungariae, et nos nostrumque comune, viget ita bonus amor et

sincera dilectio, quod et propter istam causam et plures alias rationabiles et honestas, non videtur nobis necessarium intrare ad tractatum ligae. Sed si ipsi domino regi pro conservatione regni sui forent aliqua necessaria, quae per nos fieri possent, nos quocumque fuerimus requisiti, parati inveniemur ad complacendum suae majestati, faciendo versus nos de rebus justis rationabilibus et honestis. Regratiantes immense ipsi domino comiti de bona dispositione, quam omni die evidentius habere cognoscimus magnitudinem suam ad honores et beneplacita nostra, ad cuius quoque grata sumus vice versa prompta mente dispositi.

Ad alteram partem de tribus galeis, quas ipse dominus comes requirit a nobis pro damnificando Jadratinos, ut sint obedientes domini regi et coronae Hungariae, ac sibi tamquam bano Dalmatiae et cet. Respondeatur, quod nos sumus satis certi, quod dominus comes non dubitat, quod nos libenter complaceremus magnificentiae suae, de cunctis nobis possibilibus cum nostro honore. Sed in veritate istud foret cum nimio onere nostri domini, et contra id quod quaerimus et quaesivimus tota die; scilicet vivere in pace et benivolentia cum omnibus et praecipue cum circumvicinis nostris, nam non est dubium, quod si daremus dictae suae magnificentiae galeas praedictas, Jadratini possent juste et rationabili-

ter gravari de nobis; et propterea rogamus, quod istis consideratis et aliis, quae dici necessaria non sunt, habere nos placeat merito excusatos.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 81.

CLXXIX. 1393. 27. Junii.

Одговоръ на предложенъ посланка бана Ювана, о саюзу Млетчяна са краљѣмъ Венцеславомъ.

Capta: Quod fiat responsio ad ambasia. tam nobis expositam per hunc fratrem minorem, pro parte Johannis Bani, nostri amici carissimi, per quam ipse nos requirit de liga cum rege Vencisla o et aliquibus baronibus regni Hungariae, offerendo facere venire litteras opportunas, et dicendo, quod attendentibus nobis ad dictam ligam, erunt dispositi de faciendo de rebus nobis gratis et cet. Quod rei veritas est, quod nos sumus amici domini regis Sigismundi et similiter domini Venceslay, et per dei gratiam sumus in pace et bona benivolentia cum omnibus. itaque non faceret pro nobis nec pro statu nostro, attendere ad ea, de quibus nos requirit, quia ex ipsis comuniter pervenitur ad guerras; salvo et reservato, si notabilis causa nos moveret.

Alii volunt: Quod respondeatur ad istam ambasiatam: quod plene audivimus et intelleximus omnia, quae nobis dixit et quae ostendere voluit iste frater minor pro parte domini Johannis Bani, quem in rei ve-

ritate habemus et tenemus in amicum nostrum praecipuum; sed sicut sapientia sua plene videre et sentire potest, totus mundus ad praesens est in magno motu et diversis anfractibus, quibus consideratis non videtur nobis aliquid respondere super hoc.

Alii volunt: Quod respondeatur ad ambasiatam quam nobis portavit iste frater minor, pro parte Johani bani in istis paucis verbis, quod nos bene et diligentur intelleximus ea, quae nobis dicendo mittit ipse Johannes banus, amicus noster carissimus, et propterea ipse potest redire ad eum, et sibi dicere parte nostra: quod cum domino rege et regina Hungariae, ac illo regno nos sumus convincti singulari benivolentia et amore; similiter habemus et tenemus reginam Margaritam et ejus natum dominum Vencislaum in caros et singulares amicos nostros, sed quia nos videmus ea, quae nobis dicit fore multum nuda, non apparet nobis de faciendo sibi aliam responsionem.

Alii volunt: Quod respondeatur isti fratri minori, quod intelleximus diligenter ea quae nobis exposuit, quibus intellectis rogamus Johannem banum, carissimum amicum nostrum, quod non displiceat sibi, si propter aliquas justas et rationabiles causas, pro praesenti non facimus sibi aliquam responsionem.

CLXXX. 1393. Indict. I. 13. Julii.

Привилегія на грађанство Млетачко войводе Босанскогъ
Хрвоѣ, и брата му бана Вука.

Privilegium magnifici domini
Cheruoje vojvode Bossinensis,
cum suis heredibus, gratie de intus et extra.

Antonius Venerio dei gratia dux
Venetiarum. Universis et singulis tam ami-
cis quam fidelibus et tam praesentibus quam
futuris praesens privilegium inspecturis salu-
tem et sincere dilectionis affectum. Tanto
benignius ducalis providentia consuevit per-
sonas egregias et honorabiles, sibi amicabi-
les et devotas honoribus prevenire, ipsarum-
que fidem et devotionem dignis retributioni-
bus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus
convallare, et ipsorum petitiones liberalius
exaudire, quanto ducatu nostro devotiores
fide et operibus se ostendunt. Attendentes
igitur multiplicis benevolentiae puritatem et
devotionis plenitudinem, quam egregius ac
magnificus vir, dominus Cheruoje
vojvoda, filius condam vojvode
Bossinensis, ad nostrae magnitudinis
excellentiam habere promptis affectibus se
ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum
et singulares personas ducatus eiusdem tan-
gentibus promptum et devotum laudabiliter
et incessanter se prebuit atque prebet, sup-
plicationibus nobis sua parte porrectis gra-
tiosius annuentes, praefatum magnificum do-

minum Chervoyam voyvodam, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, immunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus dominus Cheruoye voyvoda cum suis heredibus in Venetiis et extra perpetuo gaudeat et utatur; nobis quoque prefatus dominus Cheruoye voyvoda per suum procuratorem legitimum soleniter ad sancta dei evangelia prestitit fidelitatis debitum juramentum. In cujus rei fidem et evidentiam plenior, presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo tertio; mensis Julii die tertio decimo, indictione prima

Simile privilegium factum fuit de verbo ad verbum, egregio et magnifico viro, domino Volcho bano, filio con-

dam voyvode Bossinensis, fratri
suprascripti domini Cheruoje.

Liber Privilegiorum I-mus charta 107.

CLXXXI. 1393. Indict. II. 3. Februarii.

Одговоръ епископу Скадарскомъ, посланику господара
Улцискогъ, на предложенъ да жели предати Скадаръ
Млетчињима.

Capta: Cum jam multis diebus comparu-
erit ad praesentiam domini reverendus pater
dominus episcopus Scutarenensis, tam-
quam ambaxiator domini Dulcigni,
offerens dare nobis nomine dicti domini lo-
cum Scutari et aliqua alia sua loca infra
terram, volentibus nobis providere de eo se-
cundum quod erit rationabile atque justum;
ac requirens superinde nostram responsio-
nem, vadit pars: considerato quod dicta loca
non sint ad marinam, ymo valde remota, et
forent potuis damnosa nobis quam utilia, con-
siderato etiam, quod dictus locus Scutari
praesentialiter est in manibus Turchorum, ita
quod male sine scandalo intromitti posset, et
quampluribus aliis rationibus, quod cum istis
et aliis utilibus et bonis verbis et rationibus,
quae dominio videbuntur, fiat responsio ipsi
domino episcopo, lutanando se a facto, pro
utilitate agendorum nostrorum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 91.

CLXXXII. 1393. 18. Aprilis.

Закључено да кнезъ Никета може градити о своѣмъ трош-
ку тврдињу на брегу кодъ Лемелие.

**Capta: Quod comes Nicheta possit
construi facere ad caput de Lemelie, om-
nibus suis expensis, unum castrum, quod cus-
todire debeat ad honorem dominationis nos-
trae et cet.**

Misti del Senato. XLII. ch. 108.

CLXXXIII. 1393. 20. Aprilis.

Уговоръ са господаромъ Зенте Радиномъ Црноємъ, о пре-
дан тврдинѣ Лешке кодъ Драча.

**Capta: Quum tempore quo provisores
nostri steterunt in Durachio, facta et fir-
mata sint certa pacta cum quodam barone
de partibus Zentaе, qui vocatur Radize
Cernoje, qui tenebat et tenet castrum
de Leexio, et sicut patet per praedicta
pacta, firmata et ratificata per provisores nos-
tros et ipsum dominum seu ambassatores su-
os, praedictum castrum cum toto suo terri-
torio et villis, debet pervenire in manibus
nostrae dominationis, cum pleno dominio
quam castri tam territorii, et ex certa oppo-
sitione ipsi domino missa longissima adscri-
bendum, prout isti consilio divulgabitur, con-
clusio in facto praedicto non exstiterit, et
quum castrum sit positum super forum sa-
lis, qui mittitur Slavoniam, et est oculus
dexter Durachii, sine ipso nihil dici po-**

test valere Durachium, et secum Durachium omnes passus mercatorum habebit, quae mittuntur Slavoniam et exinde conducuntur, et per ipsum locum totus sal Durachii et aliunde dispensatur et cet.

Misti del Senato. XLII. ch. 109.

CLXXXIV. 1393. 6. Maii.

Заклучено дати Курсаху, мужу Воиславе сестре Ђорџа Топиѣ, половину доходака, кон е уживао покойный Ђорџе, и свръ тога 100 дуката на даръ.

Capta: Cum per provisos nostros existentes in Durachio provisum fuerit de quodam Cursacho, marito domine Voislavae, sororis condam domini Georgii, quod de omnibus utilitatibus, quae perveniebant ipsi condam domino Georgio ex possessionibus suis, ipse haberet medietatem pro usu et sustentatione sua et familiae suae, considerato, quod in maxima paupertate deductus est et multum est obediens omnibus mandatis nostri domini. Vadit pars: postquam de aliis nobilibus provisum est, quod dictus Cursacho gaudere debeat medietate omnium reddituum et proventuum spectantium et pertinentium condam ipsi domino Georgio, et hoc ad beneplacitum dominationis nostrae; et ultra, quod pro dono sibi dentur ducati centum auri, cum quibus poterit suis maximis necessitatibus obstare.

Misti del Senato. XLII. ch 109.

CLXXXV. 1393. Indict. I. 26. Junii.

Одговоръ посланику госное Авалонске на нека предложеня.

Capta: Quod respondeatur ad ambasia-
tam nobis factam pro parte dominae Ava-
lonae, et primo:

Ad primam partem: in qua ipse facit
mentionem, quod domina sua praedicta est
disposita, observare et dare nobis seu pone-
re super nostris galeis Culphi, illos homines
quos dare nobis promisit omni anno pro
Turri del Prego et pro Sasno, exhibi-
tis sibi per nos et cet. Quod dispositio suae
dominae supradicta est justa et rationabilis,
quia debitum est servare promissa, et maxi-
me recipientibus personis, et habentibus cau-
sam propter quam, sicut ipsa habet, quia be-
ne novit, quanto placibiliter et liberaliter
complacimus sibi de dicta turri, et non du-
bitamus, quod ut promittit et tenetur, invio-
labiliter observabit, tam pro satisfaciendo de-
bito suo, quam ut habeamus causam, sicut
intentio nostra est, conservandi secum bene-
volentiam et amorem.

Ad alteram partem continentem, quod
ipsa domina est disposita dare nobis cas-
trum suum Avalonae, in casu quo veli-
mus facere versus eam de rebus rationabili-
bus et honestis et cet. respondeatur eidem,
quod teste deo nos sumus satis avidi, quod
quicumque et specialiter amici nostri, qua-

lem eam tenemus, stent in dominiis et regiminibus suis, et potius possideant et gubernent loca sua, quam nos; et propterea nos regratiamur satis magnificentiae suae de bona sua intentione et dispositione; rogando eam instanter, quod placeat regere et gubernare castra sua, sicut hucusque fecit, et si propter hoc forent sibi necessarii de ballistariis nostris, nos sumus contenti et sic sibi offerimus, quod pro sua pecunia possit soldari et accipere de terris nostris, usque ad numerum de vigintiquinque, cum quibus attendat ad custodiam et conservationem locorum suorum predictorum, et si hoc acceptabit, scribatur nostris rectoribus, quod sic debeant observare.

Ad tertiam partem de facto Constantini, continentem quod ipse est dispositus munire quinque vel sex de locis suis bene et sufficienter de omnibus pro quatuor annis, et recedere ac se reducere ad habitandum in Nigroponte vel in Corfou cum uxore, familia et rebus suis, et quod propterea nobis placeat hoc sibi concedere et cet.

Respondeatur: quod in his quae honeste et habiliter possemus, complaceremus libenter dicto domino Constantino, sed nos non videmus bene modum, quod in illis locis istud facere possemus, nihilominus si placeret sibi se reducere ad civitatem nostram Venetiarum, hoc satis placeret no-

bis, et honoraremus personam suam in cunctis nobis possibilibus, tamquam amicum nostrum carissimum, et secundum quod deceret magnitudinem suam.

Secret. Consil. Rogat. Lib. III.
seu E. ch. 81.

CLXXXVI. 1393. Indict. II. 11. Septembris.

Заповестъ вицекапетану Кулфа, да недра у посланика Турскогъ Султана Баязита, кон иде моремъ у Апуљску краљу Венцеславу.

Capta: Quod scribatur sr. Francisco Bembo vicecapitaneo Culphi in hac forma. Intelleximus litteras vestras quas misistis nobis, datas supra Spalatum 28. mensis Augusti, in quibus inter alia fit mentio, qualiter ille Nicolaus de Tragurio vobis dixit, quod habet in mandatis a domino suo, de faciendo poni cum uno brigentino, unum Turchum in Apuleam, qui est ambasiator domini Basaiti et vadit ad dominum regem Venicislaum, pro complemento nuptiarum, tractatarum inter ipsum dominum regem et filiam dicti Basaiti; et quod vos estis dispositus ire ad apostandum eum in aquis Manfredoniae, quia habetis quod debeat illuc capitare, et si casus dabit, quod veniat in manus vestras, reddere sibi meritum, pro suis bonis operibus. Unde consideratis omnibus quae consideranda sunt, super ipsa intentione vestra, et maxime quod dic-

tus Turchus ambaxator non vadit in cursum, nec pro aliqua alia, quantum ad nos, causa inhonesta, fidelitati vestrae cum nostris consiliis scribimus et mandamus, quod in casu quo veniret in manus vestras, eundo vel redeundo, vos non debeatis ei nec suis in personis vel rebus, nec dicto brigentino aliquam injuriam vel violentiam facere, sed debeatis ipsum honorare cum illis verbis et per illum modum, qui vestrae sapientiae videbitur, ita quod habeat causam laudandi nos, dominium nostrum et vos, gerendo vos taliter in executione istius nostri mandati, quod possitis apud nos de bona observantia comendari.

Misti del Senato XLII. ch. 129.

CLXXXVII. 1393. 26 Septembris.

Одговоръ Вуку Бранковићу на његово захтеванѣ, да му се врате драгоценне ствари, које су биле миразъ његове сестре, удате за Ђорђа Тошию.

Capta. Quod respondeatur magnifico domino Volcho de Brancho, intimo amico nostri dominii, quod intellectis litteris suis nos instantissime deprecantibus, quatenus nobis placeat sibi facere consignari res, existentes in manibus castelani nostri Durachii, quae fuerunt datae condam domino Georgio Thobie, pro dote sororis suae; quod scripsimus superinde et dedimus in mandatis praefato nostro bajulo et capitaneo Durachii, quod faci-

endo magnificentia sua erga nostrum dominium et subditos et fideles nostros de rebus rationabilibus et honestis, quod ipse noster bajulus faciet, quod ipsa sua magnificentia habebit se merito contentari. Capitaneo vero nostro praedicto mandetur, quod cum illis sapientibus, bonis et dextris modis, qui suae sapientiae videbuntur, debeat procurare cum domino **Volcho**, quod ipse sit contentus, quod itinera currant et stent apperta et quod cives, mercatores et fideles nostri tractentur in locis et terris suis dulciter et benigne, et quod eis confirmentur solitae libertates et franchisiae, et meliores si poterit obtinere, faciendo quod de praedictis appareat scriptura in bona forma; quibus sic pactis et in eis conclusis, debeat idem noster bajulus **Durachii** consignare facere unam coronam auream et paria quatuor cercellorum perlarum, existentes apud castellanum nostrum **Durachii** praedictum, quae fuerunt praefatae dominae, cui praedictae res spectant de jure.

Misti del Senato XLII. ch. 131.

CLXXXVIII. 1394. 2. Februarii,
Sutiscae.

Писмо краља Босанскогъ Стефана Дабинче, Дужду Млетачкомъ Антонио Венерио, коимъ му препоручуе некогъ свенитеника Михаила, свогъ човека.

Copia literarum missarum ducali dominio per dominum regem **Bosine**.

Excellentissime frater carissime. Quia jam dudum, sicut recolimus alias excellentiae vestrae scripsisse, commisimus egregio viro domino Georgio protovestiario nostro, dilecto sibi noto, quod de galeis nostris istic Venetiis apud vos existentibus, sicut scitis, vice nostra ordinare disponereque deberet et posset, prout videretur et placeret eidem, ex tunc nos ratum et gratum habere, quidquid super inde faceret, promittendo. Et nunc ipse comissionem nostram hujusmodi sibi factam, licet alias eam prius fecerit, sicut refert nobili viro Marino de Caboga honorabili civi et factori Ragusino, istic idem Venetiis, ut nostis tunc et nunc etiam existenti; venerabilem virum dominum Michaellem Dominici presbyterum Ragusinum capellanum suum, exhibitorem scilicet harum, istuc idem ad vos mittit specialiter exequatum. Igitur ipsum ipsi excellentie vestre recomendamus attente requirentes eandem, eum in sibi commissis per ipsum fraternitati vestre oretenus exponendis, nostri consideratione recomdatum habere, et dirigere, et sibi demum favorabiliter assistere dignemini in eisdem, sic quod vestro mediante favore, finem exinde celerem et optatum, sicut de dicta fraternitate vestra confidimus, consequi valeamus, factura nobis in eo complacentiam specialem, adscribendam inter specialia beneplacita nostra. Et tandem vice versa, vobis et vestris in omnibus vobis gratis, libenter et libere re-

pendendam, prout idem dominus Michael de omnibus excelentiam informabit eandem, cui que circa hec referet ei, viva voce nostrique vice, credulam fidem placeat adhibere. Data in nostra aula Suthiste, die secunda mensis Februarii, anno MCCCLXXXIII.

Stephanus Dabischa dei gratia Rasiæ Bosne Maritimeque etc. rex.

A tergo: Excelentissimo fratri nostro carissimo, domino **Antonio Venerio**, Dei gratia duci Venetiarum.

Comemořiale VIII. ch. 189.

CLXXXIX. 1394. Indict II. 9. Aprilis.

Привилегија на грађанство Млетачко Вуку Бранковићу, господару Рањкомъ и Славонскомъ.

Privilegium magnifici domini Volchi de Brancho, cum suis filiis heredibus, gratie de extra.

Antonius Venerio Dei gratia dux Venetiarum. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consvevit personas magnificas et illustres, sibi amicabiles et devotas honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatu nostro devotiores, fide

et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus ac potens dominus Volchus de Brancho, dominus Rassie, Slavonie et cet. carissimus et intimus amicus nostri domini, ad nostrae magnitudinis excelentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus ejusdem tangentibus, promptum et devotum laudabiliter et incessanter se prebuit atque prebet. Supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, eum nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus, perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, immunitatibus, et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus dominus Volchus de Brancho cum suis filiis et heredibus in Venetiis et extra perpetuo gaudeat et utatur; prefatus quoque dominus Volchus per

nuntium suum legitimum, soleniter ad sancta dei euangelia, prestitit fidelitatis debitum iuramentum. In cuius rei fidem et evidentiam pleniorē presens privilegium fieri iussimus et bulla nostra plumbea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio. anno domini incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo quarto, mensis Aprilis die nono, inditione secunda.

Liber privilegiorum I. charta 111.

CXC. 1394. Indict. II. 16. Julii.

Закључено, по молби посланика Драчки, «потврдити обштини Драчкој уговорену са господаромъ Њорџемъ Топиомъ привилегију, у којој се Млетички обвезују, да ћеду одржати уставе и законе града Драча.

Capta: Insuper quia dicti ambasiatores supplicant nostro dominio, quod dignemur dictae comunitati Durachii facere litteras nostras patentes, in quibus contineatur illud capitulum, quod insertum est in privilegio alias dato domino suo, condam domino Georgio Topiae, continens quod dominatio nostra debeat servare statuta et ordines dictae civitatis Durachii, Vadit pars, cum ita sit ut dicti fideles nostri supplicant, quod fiant eis dictae nostrae litterae, in quibus sit insertum capitulum sprascriptum, ut ex hoc videant benignitatem nostri domini et ut magis fideles reddantur nostro dominio antedicto.

Misti del Senato XLIII. ch. 16.

CXCI. 1394. Indict. II. 16. Julii.

Закључено дозвољити госпођи Војслави, сестри покойногъ господара Драчкогъ Ђорђа Топиѣ, да се може удати за Прегона Дукагина.

Capta: Quia pridie quando captum fuit in hoc consilio, quod domina Voyaslava, soror condam domini Georgii Topiae domini Durachii, deberet habere provisionem quam dabamus marito suo et sibi, cum conditione quod in casu quo vellet se maritare, accipere deberet personam, quae foret dominio nostro grata, et nunc ipsa scribat, quod optat se copulare Pregono Duchayno, qui est unus ex illis nobilibus, qui pridie fuerunt ad nostram praesentiam, in casu quo de beneplacito nostro sit. Vadit pars, quod rescribatur baiulo et capitaneo nostro Durachii, quod dicere debeat parte nostra dominae antedictae et similiter ipsi Pregono, qui etiam nobis scripsit, quod sumus contenti, postquam ita sibi placeat, quod simul in bona gratia complere debeant matrimonium antedictum.

Misti del Senato XLIII ch. 16.

CXCII. 1394. Indict. II. 24. Julii.

Закључено, одвраћати Императора Константинопољскогъ, да неоставља своју државу и престољни градъ, и да небежи у Млетке, као што намерава, и тѣшити га, да ће добити одъ христјанскѣ владоца скоро помоћъ противъ Турака.

Capta. Quia ut habitum est per litteras

vicebaiuli et consiliariorum nostrorum Constantinopolis, dominus Imperator post recessum viri nobilis Ser Bertuccii Quirino, videtur multum affectare de habendo responsionem nostram ad illa duo, quae per eundem nobis misit dicenda, scilicet de facto possendi levari super nostris galeis vel aliis navigiis nostris, et conduci Venetias cum securitate, et de facto insulae Staliminis, ita quod rationabiliter differi non potest, quando detur sibi responsio per istas nostras galeas.

Vadit pars: quod scribatur ipsi nostro vicebaiulo et consiliaris, quod nos plene intelleximus ea, quae ipse Ser Bertucius nobis retulit super dictis duabus partibus pro parte ipsius domini imperatoris; et propterea volumus et mandamus eis, cum nostris consiliis rogatorum et additionis, quod captato tempore habili et condecienti, ipse noster vicebaiulus compareat ad presentiam ipsius domini imperatoris, et sibi soli si poterit responsum praebeat parte nostra, quod nos non parvam displicentiam sensimus de hiis, quae nobis sua maiestas notificare voluit per Ser Bertucium antedictum, scilicet de termino et conditionibus in quibus se reperit imperium suum, tam propter singularem et intrinsicam caritatem, quam portamus maiestati suae praedictae, quam propter reverentiam colentium nomen Dei; et licet ad praesens non reperiat se in illo bono termino in quo op-

taremus, tamen omnibus consideratis, et praecipue quomodo partes Basaiti molestantur ad praesens ab imperatore Tartarorum, non videtur nobis, quod serenitas sua habeat taliter dubitare, quod pro aliqua conditione mundi debeat cogitare de volendo se absentare a sede sua, nam manifeste cognoscimus, quod talis sua absentatio ab imperio et sede sua esset finalis destructio imperii sui, et illius famosissimae civitatis; quia de presenti aut imperator Turchorum dominaretur eidem et tunc ruinari muros faceret, et alias provisiones per quas civitas esset ex toto deserta, aut alium ibi poneret, per modum quod non esset sperandum, quod amplius imperium suum rediret in manibus suis nec in Christianorum: et propterea suademus imperiali excellentiae suae cum maxima caritate et fide, quod penitus extrahat hoc de mente sua, et quod se disponat ad conservandum se et statum suum et ad remanendum in sede sua, sperando in divina clementia, quod illuminabit taliter mentes et corda Catholicorum regum et principum, quod unanimiter et potenter se disponent ad providendum conservationi suae et sui imperii ac nominis Christiani; et cum hiis et aliis similibus verbis debeat ipse noster vicebaiulus suadere domino imperatori praedicto, quod non se separet ab imperio suo, sed quod remaneat et se conservet, ut fecit

hucusque, et si remanebit cum his verbis contentus, ita quod non faciat illam mentionem, de volendo levari super nostris galeis, vel aliis nostris navigiis, benequidem, si vero ipsi bajulo replicaret factum et peteret responsivam, tunc sibi dicere debeat, quod maiestas sua reddat se certam, quod imperium et statum suum puro et sincero corde diligimus, et propterea videntes dubia et praedicta, quae verisimiliter eventura forent de levamento et motu suo, nullomodo sibi hoc persuadere auderemus; nihilominus quando maiestas sua deliberaret se levare et cum nostris galeis vel aliis nostris navigiis venire ad civitatem nostram Venefiarum, reddat se certissimam, quod ipsam suam maiestatem et comitivam suam videremus et reciperemus cum illa reverentia, caritate et benevolentia, quae deceret suam excellentiam et honorem nostrum, et haberemus ipsum et bona sua quaelibet ac suae comitivae salva et segura ab omni molestia et novitate, quemadmodum haberetur in domo sua propria et quemadmodum habere debemus carissimos et honorabiles amicos nostri communis.

Et ultra hoc providere debeat ipsi domino imperatori, quod scribat domino P a p e, domino imperatori et aliis regibus et principibus mundi, terminum et condiciones in quibus se reperiunt partes de inde et suum imperium, cum isto domino

Turchorum, ut magis curam habeant faciendi de provisionibus utilibus pro conservatione Catholicae fidei et sua, et depressione infidelium praedictorum, quas litteras offerimus nos missuros dominis et principibus antedictis.

Et ex nunc comittatur dicto vicebajulo, quod adveniente casu predicto, quod absit, debeat dare in mandatis nostris galeis vel aliis nostris navigiis, super quibus ipse dominus imperator levaretur, quod ipsum et comitivam suam conducere debeant Venetias, honorando suam maiestatem et suum imperium, secundum quod honori maiestatis suae et nostro viderint convenire, non conducendo eum ad aliquam aliam partem, quam ad civitatem nostram Venetiarum, salvo quod ad insulam Staliminis, si illuc ire vellet.

Ad secundam vero partem de facto insulae Staliminis, quam dominus imperator vellet nobis vendere, rescribatur dicto nostro vicebajulo et consiliariis, quod placeret nobis, quod de dicto facto non facerent mentionem, salvo si dominus imperator predictus non requireret responsionem, tunc cum illis verbis, quae suae sapientiae videbuntur, debeat dicere ipso domino Imperatori, quod pro praesenti dominatio nostra non est in termino possendi attendere ad hoc factum, et quod propterea dignetur habere nos excusatos.

Et habita responsione ipsius domini imperatoris, debeant nos de illa et de aliis om-

nibus particulariter informare, ut simus de omnibus avisati.

Secr. Cons. Rogat. Libro III. E. ch. 94.

CXCIII. 1394. Indict. III. 6. Septemb.

Нааже се управителю Млетачкомъ у Драчу, да може потрошити 4000 дуката на то, да добје у руке тврди-
ню Крою, и Марка Барбадика одметника Млетачкогъ, са
госпоіомъ Ђленомъ.

Comittitur bajulo Durachii, ut possit expendere III mille ducatorum, pro habendo castrum Croye, et Ser Marcum Barbatico, rebellem Venetiarum, et etiam dominam Jelenam.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 95.

CXCIV. 1394. Indict. III. 14. Februarii.

Закључено, послати човека кои уме грчки, Константину, кои с узео тврдињу Крою одъ Марка Барбадика, држав-
шегъ ту тврдињу у име Мастака, кои човекъ да изради,
да се тврдиња та врати Млетцима.

Mittatur nuncius qui sciat linguam graecam ad Constantinum, qui accepit castrum Croye de potestate Ser Marci Barbatico, qui ipsum nostro nomine possidebat, ad procurandum, ut restituat hoc castrum Venetis, pro securitate Durachii et districtus.

Secr. Cons. Rogator. Lib. III. E. ch. 105.

CXCV. 1395. Indict. III. 8. Julii.

Налаже се капетану Драчкомъ, да гледи добити одметника Марка Барбадика одъ госп. Ђорђа Срацимира, кодъ когоса се налази, а да може потрошити на тај конаць до 1000. дуката.

Iterum scribatur bajulo et capitaneo Durachii, de recuperatione castri Croye, de manibus et potentia Constantini, et recomendatur quidam Antonius de civitate nova, qui in Durachio moram trahit, et vult habere modum, dictum castrum recuperandi;

.....

Insuper quia habemus valde cordi propter comissa per Marcum Barbatico contra nostrum honorem. habere ipsum in manibus nostris, volumus et fidelitati vestrae cum dicto collegio scribimus et mandamus, quatenus tractare debeatis cum domino Georgio Stracimiri, in potestate cuius est, vel cum aliis, cum quibus crederetis hoc ducere posse ad effectum, de habendo ipsum Marcum in manibus vestris, possendo expendere propter hoc, usque ad quantitatem ducatorum mille quam melius poteritis; et si casus dabit quod eum habeatis, debeatis ipsum poni facere in carceribus sub bona et tanta custodia, quod bene conservari possit, donec notificaveritis nobis et receperitis nostrum mandatum. Si vero videretis non posse eum ibi secure salvare et facere custodiri, per primam galeam quae declinabit Dura-

chium, mittatis ipsum bajulo et capitaneo nostro C o r p h o y, cui scribatis per litteras vestras, quomodo habetis hoc in mandatis a nobis, et quod ipsum debeat in bono et tuto carcere et sub fida custodia facere conservari, donec providebimus de faciendo ipsum ad nos conduci.

Secret. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 115

CXCVI. 1395. Indict. IV. 21. Januarii.

Закључено: одговорити посланицима госп. Ђорђа Срацимира, да се овај коначно и решително изјасни о начину и условима, подъ којима ће уступити Млетчињима Скадаръ. Улицинъ и цеду своју земљу.

Quod respondeatur istis ambassiatoribus domini Georgii Stratimiri, ad ea quae nobis proposuerunt et dederunt in scriptis de voluntate domini sui, de dando nobis civitatem Scutari et locum Drivasti; quod nos plene intelleximus ea quae ipsi exposuerunt nobis, et similiter dederunt in scriptis, et ea ad quae finaliter ipsi dixerunt posse condescendere pro parte domini sui. Et quia sicut eis diximus, post suum recessum a dicto eorum domino, capitaneus noster Culphey fuit personaliter cum eo, et ab ipso habuit magis largam promissionem, et multum plus ante quam ipsi nobis dixerunt, credimus esse bonum, quod si aliud non habent, nec ad alia possunt condescendere, quam ad ea quae dixerunt nobis, ipsi vel unus eorum

revertatur ad dominum suum, et informet eum de verbis quae habuimus ab ipso capitaneo Culphy, narrando sibi distincte omnia quae habuerunt a nobis de dictis verbis, et de nostra intentione, et quod propterea placeat si habet intentionem veniendi ad compositionem nobiscum super dictis factis, sicut ostendit, aperire nobis ample totam suam finalem intentionem, condescendendo ad res iustas et rationabiles, ut possit poni finis gratus, et debitus omnibus negotiis antedictis. Et quia est res cupiens quod interim habeamus bonum consilium de isto facto, si intromittendo dicta loca, contrafaceremus paci Hungariae, collegium domini, consiliariorum capitum et sapientum consilii et ordinum, habeat libertatem mittendi pro illis propriis, quae eis videbuntur, pro habendo consilium suum super dictis factis; ut postea illis ambassiatoribus advenientibus vel aliis, possimus cum maiori claritate et meliori deliberatione procedere in facto praedicto. Et ex nunc etiam captum sit, quod comittatur capitaneo nostro Culphy, quando exhibit, quod quando erit in partibus praedictis, **Scutari**, vel **Dulcigni**, licentiatu duabus galeis grossis, quae vadant **Mothonum** et expectent eum ibi, debeat cum duobus ambassiatoribus nostris, qui vadunt ad **Basitum**, dare operam de loquendo et conferendo cum dicto domino **Georgio**, si erit in illis partibus **Dulcigni**, ut esse solet, et dicendo sibi illud, quod ali-

as retulit capitaneo nostro Culphy, scilicet, de volendo libere ponere totum dominium suum in manibus nostris, et de volendo venire ad habitandum cum sua familia ad civitatem nostram Venetiarum; et quod propterea, si habet voluntatem veniendi ad compositionem nobiscum, debeat mittere suos procuratores de suis intentionibus finalibus informatos, cum pleno mandato et libertate, ut possit cum dei gratia poni finis factis praedictis. Intrando et flumeriam et accipiendo omnem informationem tam de situ loci, quam et contractae, et de introitibus et expensis et similiter quomodo potest ascendi per ipsam flumeriam, et quomodo possemus subvenire dicto loco, et de omnibus aliis quae eis videbuntur, et nobis omnia singulariter et particulariter denotando, pro nostra informatione. Insuper scribi debeat capitaneo nostro Durachii, quod det operam de inveniendis omnia privilegia antiqua quae forent in civitate Durachii, tam in comuni, quam apud speciales personas, tangentia confines Durachii et iura ac iurisdictiones dictae terrae et eorum omnium copiam praestissime nobis mittat, ut simus de omnibus avisati.

Quia est res laudabilis, postquam sumus in istis terminis, velle habere talem declarationem et informationem super istis factis, quod animus omnium sit clarus et possit bene deliberare et terminare illud quod sit bonum et utile nostri dominii, vadit pars, quod

antequam fiat alia responsio istis ambassiatoribus domini Georgii super istis factis; collegium domini, consiliariorum, capitum et sapientum utriusque manus, mittere debeat, pro illis personis a quibus videbunt posse melius fidelius et lucidius informari de factis praedictis, qua informatione habita, postea cum meliori deliberatione et securitate fieri eis poterit illa finalis responsio, quae isti consilio bona honesta et utilis apparebit.

Secr. Consil. Rog. Lib. III. E. ch. 121.

CXCVII. 1395. Indict. IV. 21. Januarii.

Заклучено одговорити посланску Которана, кои желе градъ Которъ предати у руке Млетчиња, да ови изъ обзира на краля Угарскогъ немогу Которъ узети подъ свою власть.

Capta. Quia ambassiator Chatari-
norum, audita responsione nostra sibi facta per dominium, quae fuit secundum quod pridie captum fuit in hoc consilio, de Iuntanando nos cum illis verbis quae viderentur, de volendo pro nunc attendere ad ea, quae nobis dixerat, de volendo nobis dare civitatem Chatari, habuit dicere, quod sicut toti mundo poterat esse notorium, ipsi semper fuerant filii et servitores nostri domini, et ita esse intendebant, et propterea volebant aperte, nobis tanquam dominis suis, aperire et manifestare totam conditionem suam, quae erat, quod de necessitate eos oportebat se

submittere alicui, quia in istis terminis stare non poterant, et propterea non attendentibus nobis ad hoc, ipsis erat necessarium se subiugare aut Albanensibus, aut Sclavis, aut Turchis: et quod si se subiugarent primis duobus, cognoscebant se ex toto desertos, et propterea potius eligerent adherere Turcho, quia non haberent ita propingvam destructionem suam, de quo forent excusati rationabiliter deo et mundo, nam quilibet bene poterat considerare, quantum male libentes istud fecerunt; nam inter alios suarum partium, ipsi semper Catholici fuerant, et ita si deo placeret esse vellent, allegando conditionem illius terrae, quae erat apta ad mare, habebat portum, navigia, lignamina, et magistratiam pro galeis et aliis navigiis, et quod pro deo compateremus X millibus animarum, quae erant sub regimine dictae civitatis, et concludendo quod si sciverint causam propter quam nos nolumus et recusamus nos intromittere, certe cum suis personis et cum suis carnibus ipsi vellent laborare ad procurandum, quod removeatur dicta causa et dictum obstaculum, cum multis aliis verbis magnae passionis et magnae virilitatis, propter quae fuit ei dictum per dominium, de volendo habere aliquem respectum superinde et postea sibi daretur responsio. Vadit pars: quod dicatur eidem ambassiatori, quod sicut ipse dicit, ita est rei veritas, quod nos semper habuimus et tenuimus illam comunitatem

in nostros benivolos et amicos, et inter alias istarum partium eam amavimus et amamus ac amare dispositi sumus, et dolet nobis satis quod se reperiant in termino, in quo nobis dixit, in tantum quod sublevaremus eos libenter. Sed sicut eis et toti mundo notorium esse potest, nostra dominatio semper fuit et est disposita, velle attendere domino regi Hungariae et omnibus aliis, id quod eis promissum est per nos et per pacem, quam habemus cum eo, non possumus nos impedire de loco illo Catari, et propterea ipsi sunt bene sapientes et poterunt providere super modum, secundum quod eis videbitur opportunum.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch. 121.

CXCVIII. 1395. Indict. IV. 8. Februarii.

Условія, подѣ коима се узима градъ Скадаръ одѣ Госп. Ђорѣ Срацимира подѣ власть Млѣтачку, да небы нао у руке Турцима.

Capta. Quia pro nobis et statu nostro, consideratis omnibus quae consideranda sunt in factis Scutari et istorum locorum, quae nobis dare vult magnificus dominus Georgius Stracimiri, facit quod ipsa loca perveniant ad manus nostras, et sub nostro dominio, antequam vadant ad manus Turchorum, sicut infalibiliter irent, nisi illa acciperemus. Vadit pars: quod in nomine Jesu Christi et gloriosae virginis Mariae ma-

tris eius, ac beati Marci protectoris nostri, accipi et acceptari debeant loca ipsa nomine nostri domini, cum pactis et condicionibus infrascriptis, et cum istis declarationibus ad capitula nobis data per ambassatores suos, in casu quo ipsi condescendere velint ad ipsas declarationes.

Primo, ad primum capitulum continens, quod in casu quo acceptemus dicta loca, nobis placeat ipsum dominum Georgium cum omnibus suis heredibus, tractare tanquam cives nostros fideles et facere nostros nobiles, ita quod quociescunque venerint Venetias, possint venire ad consilium sicut alii nostri nobiles; habet collegium domini, consiliariorum, capitum et sapientum utriusque manus libertatem, condescendendi ad praedictum capitulum, et acceptandi illud sicut iacet, ita quod ipse dominus Georgius Stracimiri, cum suis filiis et heredibus, solennitatibus terrae servatis, sint de nostro maiori consilio et in numero nostrorum nobilium aggregentur.

Ad secundum capitulum, seu ad primam partem eius, continentem, quod dominatio nostra vel alii pro ea, non possint sibi accipere contractam quam vult retinere pro se, nec ipsam contra debitum molestare, condescendatur sicut petit. Verum ad aliam partem dicti capituli, per quam requirit posse in illa sua contracta levare nostram

insigniam, ad istam partem tractari et procurari debeat per dictum collegium, cum illis verbis quae videbuntur, quod de ista parte se removeant, quia erit maior honor suus, levare insigniam suam quam aliam, et istud ipse dominus deberet velle pro honore domus suae. Quando autem facta omni experientia, ipsi ambassiatores starent ad hoc constantes, debeat condescendi ad istam partem, quod possit levare nostram insigniam in locis suis, sicut requirit.

Ad tertium capitulum continens, quod aliquis homo, qui vellet recedere de contrata, quam pro eo retinere vult, non debeat acceptari nec recipi in terris nec locis, quae nobis dat, sed eidem debeant assignari. Ad istud dici debeat et ita per dictum collegium debeat procurari, quod nos sumus contenti, ei restitui et assignari facere omnes homines, qui aufugerent de locis suis praedictis, ad illa loca quae nobis dat, quacunque alia causa, excepto si aufugerent pro delicto criminali, per quod perumendi probabiliter essent, quia tales dominatio nostra nunquam dare voluit neque dat in terris et locis suis, ymo tales cum se transferunt de loco ad locum, sunt salvi et securi; faciendo et servando similiter versus nos de his, qui aufugerent de ipsis locis nostris ad loca sua.

Ad partem vero tertii capituli continentem: quod si aliquis vellet offendere ad

accipiendum contratam suam praedictam, quam pro se retinet, quod nos debeamus iuvare cum gentibus contrate quam nobis dat; procurari et dici debeat ambassiatoribus praedictis, quod nostra dominatio nunquam solita fuit facere tales promissiones, nec ipsas modo aliquo faceret, quia non forent cum honore nostro. Sed ipse dominus suus debet esse certissimus, quod si loca quae nobis dare vult, erunt in manibus nostris, Turchi non curabunt neque intentabunt velle amplius venire ad attendendum ad damna partium illarum. Similiter etiam omnes circavicini, ob reverentiam et amorem nostri domini, erunt contenti stare in pace et intra terminos suos. Et nichilominus si casus daret, quod aliqui molestarent contratam suam, nos omni tempore, toto posse dabimus operam et procurabimus, de tractando pacem et concordium inter eos, ut possit regere et gubernare in pace et bona voluntate contratam praedictam, procurando, quod remaneant de hoc contenti.

Ad quartum capitulum, per quod ipse dominus Georgius petit de provisione a nostro dominio ducatos mille auri omni anno ad minus in perpetuum, pro sua subventionem, pro se et heredibus suis; procurari debeat per dictum collegium, cum ipsis ambassiatoribus, de dando ipsi domino Georgio, et suis heredibus, ex legitimo matrimonio descendentibus, de introitibus Scutari, quam

minus dari poterit, usque ad quantitatem praedictam ducatorum mille.

Ad ultimum capitulum, per quod petit, quod si suus pater, vel dominus Georgius, vel dominus Balsa, barbani sui, accepissent aliquid, vel offendissent alicui Veneto, quod propter dictam causam sibi nichil dici possit; procurari debeat per collegium, quod dicti ambassiatores condescendant ad essendum contentos, quod non possit molestari de provisione, quam sibi daremus, et si poterunt obtinere benequidem, quando autem obtinere non possent, condescendere possunt ad essendum de illo contento, considerato quod nunquam terminatum fuit, quod ipse dominus Georgius sit debitor alicui.

Et si habebunt dicti ambassiatores libertatem condescendendi ad istas modificationes per nos factas, concludatur cum eis in bona gratia. Si vero dicerent non habere libertatem, tunc dicatur quod ista est nostra finalis intentio, et propterea possunt pro habendo voluntatem domini sui in hoc disponere, eundo vel scribendo, secundum quod eis videbitur et placebit. -- de parte 49.

Ser Iohannes a Bocolis vult: Quia examinatis bene omnibus quae examinanda sunt, de istis factis Scutari, et potissime pactis et conditionibus, cum quibus ambassiatores domini Georgii qui hic sunt, dicunt ipsa loca nobis dare posse, non faceret pro nobis, ne

que nostro dominio, acceptare dicta loca, vadit pars: quod cum illis bonis verbis, quae dominio videbuntur, responderi debeat dictis ambassiatoribus, quod cum conditionibus cum quibus illa dicunt nobis dare posse, non videtur nobis de acceptando loca praedicta. — de parte 36.

Ser Nicolaus Lauredanus volebat: quod responderetur dictis ambassiatoribus, quod essemus summe contenti, quod dominus suus possit potenter et bene conservare sibi loca sua; sed postquam se reperit in dicto termino, de quo dolemus, consideratis expensis quae pateremur in accipiendo dicta loca, videretur nobis esse iustum, quod dominus suus pertransiret nobiscum cum liberalioribus pactis illis quae petunt, et maxime considerato, quod capitaneus noster Culphy retulit nobis, dictum dominum Georgium habere magis liberalem dispositionem illa quam dixerunt, et ideo in casu quo non velint vel non habeant maiorem libertatem illa quam dixerunt, rogamus eos, quod non tedeat reverti ad dominum suum, et eidem referre nostram bonam voluntatem et dispositionem, quae est teste deo, complacendi desideriis suis in cunctis nobis possibilibus et honestis, cum simus dispositi mittere de brevi ambassiatorem nostrum ad praesentiam suam, de intentione nostra plenarie informatum. Et ex nunc sit captum, quod mittatur unus ambassiator, qui cum galeis

nostris Culphy, primo vadat **D u r a c h i u m**, ad informandum se cum rectore de inde, et cum omnibus aliis qui ei videbuntur, ubi sunt et quantum se extendunt confines Durachii, tam tempore antiquo quam moderno, et de omnibus aliis spectantibus ad hoc factum; et subito postea vadat ad dictum dominum **G e o r g i u m**, et in locis dicti domini Georgii similiter se informet de praedictis, et de situ locorum **S c u t a r i** et **D r i v a s t i** et **f l u m e r i e**, et de omnibus pertinentibus ad confines dictorum locorum, et provinciae in qua sunt; et finaliter debeat esse cum dicto domino **G e o r g i o**, et cum illis rationibus et verbis ac iustis demonstrationibus, quae dicto ambassiatori videbuntur, debeat procurare de inducendo dictum dominum **G e o r g i u m** ad omnia illa pacta, quae sint in praerogativam nostri domini, procurando quod ipse mittat suum procuratorem cum mandato ad plenum; et cum ultima intentione dicti domini **G e o r g i i**, quam sentire poterit, **V e n e t i a s** revertatur, quia postea providebitur per istud consilium, ut videbitur esse bonum. Qui ambassiator eligatur per duas manus electionum in hoc consilio, et unam per scrutinium inter dominum consiliarios capita et sapientes ambarum manuum; possit accipi de omni loco et officio et iudicatu petitionum, exceptis procuratoribus; respondeat die qua eligetur vel altera ad tertiis, et non possit refutare sub pena ducatorum **L.** et teneatur recedere cum galeis Cul-

phy; habeat de salario a quo de Venetiis recedet usque reditum suum, ducatos ·L· in mense et ratione mensis, possit expendere in omnibus expensis quomodocunque occurrentibus. pro se et familia ducatos tres, habendo et tenendo quatuor famulos, unum notarium cum uno famulo. et unum coquum, exceptis nabulis navigiorum, eundo, stando et redeundo. Interim vero donec dictus ambassiator recedet, si videbitur quod bonum sit ei aliquid comittere ultra praedicta, poterit provideri ut videbitur opus esse. — de parte 4.

Secr. Cons: Rogat. Lib. III. E. ch. 123.

CXCIX. 1395. Indict. III. 11. Maii.

Привилегија на грађанство Маџачко г. Ђорђа Срацимира.

Privilegium magnifici domini Georgii Stracimiri, domini Zente et ceter.
prout habuit pater eius.

Antonius Venerio dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Inspexit alias ducalis benignitas, clarum honorem et perfecte reverentiam caritatis, quam magnificus condam dominus **Strazimirus**, baro maritime **Selavonie**, ad nostrum honorem comodumque nobilium et mercatorum et fidelium nostrorum, in suo do-

minio commorantium, effectualiter demonstravit. Adeo quod sub felicis memoriae illustri domino Laurentio Celsi Venetiarum duce, predecessore nostro, in numero honorabilium civium nostrorum intus et extra, cum suis heredibus promeruit aggregari, sibi que privilegium civilitatis Venetiarum, bulla ipsius domini ducis argentea communitum, extitit de sola ipsius domini munificentia gratiosius elargitum, prout in libris cancellariae nostrae reperitur distinctius annotatum. Nunc autem magnificus dominus Georgius Strazimiri, dominus Zentae et cet. filius condam domini Strazimiri antefati, fecit nobis per suum procuratorem devotissime supplicari, ut pro speciali consolatione et honore suo, simile privilegium, prout condam dicto eius patri datum extitit, in personam ipsius domini Georgii et heredum suorum concedere dignaremur. Nos autem amabili requisitioni suae annuere cupientes, praesertim laudabili eius dispositione erga dominium nostrum inspecta, etiamque supplicationem suam iustam esse concernimus, dictum privilegium scribi mandavimus et eiusdem ambaxiatori solenniter exhiberi, in forma subsequenti; videlicet:

Tanto benignius ducalis providentia concessit personas honorabiles sibi devotas et fideles honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem, dignis retributionibus

compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatu nostro devotiores fide et operibus se ostendunt; attendentes igitur multiplices fidei puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus vir, dominus Georgius condam Strazimiri, dominus Zente et cet. ad nostrae magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit; qui in agendis, nos, ducatum nostrum et singulares personas ducatus eiusdem tangentibus, devotum et promptum laudabiliter et incessanter se praebuit atque prebet; supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, eum cum suis filiis et heredibus, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus perpetuo recipimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus, in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, imunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus dominus Georgius Strazimiri cum suis filiis et heredibus in Venetiis

et extra perpetuo gaudeat et utatur; idem quoque per circumspectum virum Vallem Johannis de Dulcineo, ambaxiatorem suum, soleniter ad sancta dei evangelia prestitit fidelitatis debitum juramentum. In quorum omnium fidem et evidentiam plenioram presens privilegium fieri jussimus, et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominicae incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo quinto. mensis Maii die undecimo, indictione tertia.

Liber privilegiorum I-mus ch. 115.

CC. 1396. Indict. IV. 14. Aprilis.

Уговоръ, коняъ посланици г. Ђорѣа Срацимира у овога име, уступаю Млетчиѣма градове Скадаръ и Дривастъ.

Instrumentum

concordii et compositionis tractatus cum ambassiatoribus magnifici domini Georgi Strazimirii, pro facto Scutari et Driuasti.

In Christi nomine. Amen Anno nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta, die quarto decimo mensis Aprilis. Cum magnificus et potens dominus, dominus Georgius Strazimiri de Balsiis, dominus Zente etc. miserit ad presentiam serenissimi et excelentissimi domini, domini Antonii Venerio dei gratia incliti Venetiarum ducis etc. sui que domini, suos ambassiatores, virum nobilem dominum Helyam quondam Marini, et cir-

cumspectum virum **C h i n e s i u m** ejus servitorem, et per illos notificari fecerit, qualiter cum dei auxilio recuperaverat de manibus infidelium **T h e u e r o r u m** civitatem suam **S c u t a r i** cum castro, et certa alia loca sua, que per illos sibi arrepta fuerant, et indebite tenebantur; sed quia sciebat imperatorem **B a s i t u m** continuo anhelare ad rehabendum civitatem predictam, ut cum ipsa posset partes alias circavincinas, tam suas, quam aliorum in contemptum Christiani nominis facilius subiugare, maxime dubitabat, ymo clarissime cognoscebat ipsa loca defendere et manutenere non posse, et propterea pro honore fidei catholice et salute animarum et corporum tot fidelium Christianorum, quot sunt in partibus antedictis, requiri et rogari fecerit serenissimum dominum ducem predictum, et suum dominium, quatenus tamquam christianus princeps, velet ipsam civitatem **S c u t a r i** et locum **D r i u a s t i**, et certa alia loca sua, sub dominio, potestate, et potentia sua recipere et acceptare; cum paratus sit illa cum juribus et jurisdictionibus suis, dominio mero et mixto imperio illariter sibi dare, ut ita salviant subiecti populi, terris ipsis, et per consequens idem dominus **G e o r g i u s** cum aliis terris et locis sibi restantibus, et ceteri circavivini partium predictarum. Et ipse illustrissimus et excellentissimus dominus, dominus dux saumque dominium Venetiarum, licet clare videant et cognoscant dubia et pericula,

labores etiam et expensas, qui et que plerumque solent ex talibus intromissionibus evenire, — eorum progenitorum vestigia imitantes, qui inter alios christicolos fuerunt semper vere fidei cultores. et praecipui defensores, dispositi sint, predictis dubiis et periculis ob dei reverentiam postergatis, pro conservatione fidei suae sancte, et salute tot fidelium christianorum, in complacentia etiam dicti domini **G e o r g i i**, quem sincere dilexerunt, et diligunt, ipsam civitatem **Scutari**, et alia loca quae eis dare vult, ne redeant ad manus ipsorum **Turchorum**, persecutorum Christi nominis, acceptare. Idcirco nobilis et sapiens vir, dominus **Nicolaus Delphino**, quondam domini **Galeacii**, honorabilis civis **Venetiarum**, syndicus et procurator ac negotiorum gestor ipsius serenissimi et excellentissimi domini, domini **Antonii Venerio** dei gratia incliti ducis **Venetiarum** etc. et comunis **Venetiarum** ad infrascripta et alia exercenda, specialiter creatus et constitutus, ut constat instrumento publico sindicatus, scripto manu providi viri **Iohannis de Oltedo** quondam **Ser Andree**, imperiali auctoritate notarii, et ducatus **Venetiarum** scribe, predictis anno et indictione, die vero vigesimo primo mensis **Marci** a me notario infrascripto viso et lecto, sindicario nomine prefati domini ducis et comunis **Venetiarum** ex parte una, et nobilis ac circumspecti viri, domini **Helyas** quondam **Marini**, et **Chinesius** supradicti,

sindici procuratores et negotiorum gestores dicti magnifici et potentis domini, domini **Georgii Stracimerii de Balsis**, habentes similiter ad infrascripta et alia facienda, plenissimam libertatem, ut constat publico instrumento procuratoris et mandati, scripto manu **Iohannis de Morigiis** quondam **Antonii de Mediolano**, imperiali auctoritate notarii, in millesimo trecentesimo nonagesimo quinto, indicione quarta, die decimo mensis **Novembris**, in civitate **Dulcigni**, a me notario infrascripto etiam viso et lecto, ex parte altera, ad infrascripta pacta et conventiones, sponte deliberate unanimiter et concorditer devenerunt. **P**rimo quidem, quod ipse magnificus dominus **Georgius Stracimeri**, dominus **Zente**, dare debeat ipsi serenissimo domino duci et comuni **Venetiarum** seu habentibus ab eis arbitrium et potestatem ipsa loca accipiendi, et acceptandi, civitatem **Scutari** cum castro suo, et cum omnibus introitibus, dohanis, datiiis, pedagogiis, et gabellis, tam **sancti Sergii**, quam aliis ad ipsam civitatem spectantibus, et cum toto lacu et insulis in eo existentibus, et secundum quod labitur flumen quod **Boiana** vulgariter nuncupatur, usque ad marinam. Item dare debeat ipsi domino duci et comuni **Venetiarum**, aut illis qui per ipsos ad hoc fuerint deputati, civitatem **Dri vasti** cum castro et pertinentiis suis, et castrum **Satti** cum dohana del **Dagno**, et cum omnibus villis, dohanis, introitibus, pareziis et

datiis, et cum tota contracta, secundum quod posita est et continet a bucha dicti fluminis sursum, cum tota aqua et apud vel iuxta — saltam cum tota contrata, secundum quod possidet ad presens, et possidebat ipse dominus quando inceptum fuit tractari de factis istis. Quas quidem terras et loca, tam in primo quam in isto capitulo posita, ipse dominus Georgius Stracimeri dare et transferre debeat in ipsum dominum ducem, et comune Venetiarum, jure proprio in perpetuum, cum omnibus juribus et jurisdictionibus suis, et cujuslibet eorum, cum pleno dominio mero et mixto imperio, et libera potestate, ita quod de ipsis vel earum aliqua vel aliquo, aliqua ratione vel causa, vel titulo vel colore, ipse dominus Georgius vel sui successores numquam se possint vel debeant impedire, sed semper remaneant vel sint ipsius domini ducis et communis Venetiarum. Reservante eo sibi, magnifice uxori sue, et suis heredibus, civitatem Dulcigni cum toto suo districtu, et similiter Antivarum cum tota contrata, usque Divicinam stiena, et ita supra per montes, confinando cum altera ripa lacus, et ita infra ab altera parte fluminis, per ripam dicti fluminis usque ad marinam, que tota patria vulgo dicitur Sabuiana, ita tamen, quod ipse magnificus dominus Georgius, et successores, non possint neque debeant super ripam

dicti fluminis vocati **S a b o i a n a**, quam retinet pro se et in parte sua, et per quod itur **Scutarum**, neque per unum miliare infra terram, aliqua parte edificare, nec edificari facere aliquid fortilicium, ut transitus dicti fluminis semper remaneat expeditus. Ultra autem unum milliare infra terram, posint in ipso territorio edificare, et edificari facere quodlibet fortilicium, secundum quod eis videbitur et placebit.

Item, quod ipse magnificus dominus **Georgius Stracimeri**, dominus **Zente** etc. cum omnibus filiis et heredibus suis, sit et esse debeat nobilis **Venetiarum** et de majori consilio **Venetiarum**, ita quod tam ipse, quam dicti sui filii et heredes, quotiescumque se transferrent ad civitatem **Venetiarum**, possint venire ad manus consilii **Venetiarum**, et in eo stare et facere, quemadmodum stant, et faciunt alii nobiles **Venetiarum** de majori consilio antedicto. Item quod ipse dominus dux et comune **Venetiarum** non possint neque debeant per se, vel alios modo aliquo vel ingenio, contra debitum comunis, inquietare, vel molestare ipsum magnificum dominum **Georgium**, nec suos heredes, de contrata quam ipse pro se retinet, nec illam eis auferre vel auferri facere, ymo ipse et sui heredes possint eam possidere, et tenere, et de ea disponere et facere, sicut sibi placuerit, tamquam dominus ejus, possendo ultra hoc in ea et qualibet

terra, et loco ejus elevare vexilla et insignia sancti Marci, ut per illa cognoscatur esse nobilis, et civis Venetiarum. Item, quod si aliquis ex subditis et habitatoribus contrate predictae, quam ipse dominus Georgius resservavit, et per se resservat, aufugeret et iret ad habitandum terras vel loca, que ipse dat ducali dominio, quod illi tales sibi restitui debeant, et assignari per rectores et officiales qui ibi fuerint per ducale dominium, et versa vice, si aliquis ex subditis contrate quam ipse dat ducali dominio, aufugeret et iret ad habitandum terras vel loca ipsius domini Georgii, quas et que per se retinet, quod illi tales restitui et assignari debeant officialibus et rectoribus domini ducis, et comunis Venetiarum, salvo si ab una parte vel ab altera aufugerent aliqui pro delicto criminali, per quod puniendi personaliter forent, quare in isto casu predicti per unam partem, neque per alteram debeant assignari, sed sint, et remaneant in loco, ad quem fugerent, liberi, et securi. Item, quod ipse dominus Georgius, et sui heredes ex legitimo matrimonio descendentes, habere debeant ab ipso domino duce, et comuni Venetiarum, de primis introitibus, qui habebuntur de locis predictis, omni anno ducatos mille pro sua subventionem. Si vere dicti introitus non attingerent summam predictam ducatorum mille in anno, tunc dictus dominus Georgius et sui heredes, ex matrimonio legitimo descen-

dentes, habere debeant tantum minus, quantum minus exigetur et habebitur, ut justum est. Item, si pater dicti domini Georgii, seu barbani sui, dominus **Georgius** vel dominus **Balsa**, aliquo casu accepissent aliquid alicui Veneto, vel eidem modo aliquo offendissent, quod propter dictas causas ipsi domino Georgio nichil dici possit vel aliquid imputari. Que omnia et singula suprascripta, et in presenti contractu contenta, dicti procuratores et syndici et uterque eorum, dictis nominibus, et omnibus modis, juribus, formis et causis quibus melius potuerunt, promiserunt sibi invicem, scilicet una pars alteri et altera alteri, per solemnem stipulationem hincinde intervenientem, firma, rata et grata habere et tenere et effectualiter ac inviolabiliter observare, et contra ea vel eorum aliquid non contrafacere vel venire, aliqua ratione vel causa, sub pena dupli damni expensarum, et interesse litis et extra toties comittenda et exigenda cum effectu, quoties fuerit contrafactum, solvenda a parte non observante, et applicanda parti observanti et observare volenti. Et pena commissa vel non commissa, soluta vel non soluta, presentis contractus, et omnia et singula in eo contenta, firma perdurent, et debeant inviolabiliter observari. Pro quibus omnibus et singulis firmiter observandis, et adimplendis, idem dominus **Nicolaus Delphino** syndicus domini ducis et comunis Venetiarum, sindicario nomine suprascripto, omnia bona comunis Vene-

tiarum, mobilia et immobilia, presentia et futura, et ipsi dominus Helias quondam Marini, et Chinessius sindici, et sindicario nomine magnifici domini Georgii sepedicti, omnia bona ipsius domini Georgii mobilia et immobilia, presentia et futura, sibi invicem una pars alteri, et altera alteri perpetuo obligarunt. Renunciantes dicte partes dictis nominibus, conditioni sine causa vel ex iniusta causa, exceptioni doli mali et in factum actioni et omnibus iuribus comunibus, et municipalibus fori, privilegio, et omni legum et statutorum auxilio, quibus possent seu vellent contra predicta vel aliquod predictorum, facere vel venire. Promiserunt insuper idem dominus Helias, et Chinesius procuratores et sindici supradicti, per pactum expressum solemnem stipulatione vallatum, nomine antedicto, quod idem dominus Georgius Stracimeri per publicum instrumentum seu per suas patentes literas, bulla sua solita comunitas, presens instrumentum et omnia et singula in eo contenta ratificabit, approbabit, et emologabit, ipsumque vel ipsas in manibus . . . . . provisorum comunis Venetiarum, tradet et dabit, seu tradi et dari faciet, quibus possessionem locorum supradictorum assignabit vel faciet assignari, ut superius dictum est. Voluit etiam ipse serenissimus dominus, dominus dux, et suum dominium, ad maiorem firmitatem omnium predictorum, hoc instrumentum sua bulla plumbea communiri.

Actum Venetiis in ducali palatio, presentibus viro nobili ser Philippo de Molino quondam domini Iohannis, ac providis viris ser Iohane de Oltedo, ser Bernardo ser Dominici, et ser Laurentio Marcelo, notariis ducatus Venefiarum, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis, et aliis.

Ego Guilielminus de Vicentiis et cet.

Commemorial IX. ch. 12.

CCl. (1396) 31. Maii, in Dulcigno.

Писмо Ђорђа Срацимира, којимъ явля дужду Млетачкомъ Антонию Вениеру, да е његова војска убила Радића Црноя, његовогъ одметника.

Exemplum litere misse per dominum Georgium Stracimirum, dominum Zente etc. ducali dominio Venetiarum.

Serenissime ac illustrissime princeps et domine. Cum omnimoda humilitate, et reverentie recommendatione premissa, in eo tantum qui est virtutum et bonorum omnium stabile fundamentum. Quoniam scimus, quod vestra excellentia de bono statu, et victoria fidelium filiorum suorum semper audire cupit. Idcirco celsitudo vestra tenore presentium clarius inotescat; quod favente domino, die vigesima quinta mensis Aprilis, maledictus isti-

us patrie destructor, videlicet **R a d i c C e r n o e**, interfectus fuit a nostro exercitu, et partem territorii nostri quam in manu forti tenebat, habuimus; quod prefatam dominationem vestram ignorare non arbitramur. Insuper noveritis vestros nobiles proveditores recepisse, ac a nobis habuisse, civitatem **S c u t a r i** cum tota contracta, ac omnia et singula, que nostri ambaxiatores in persona nostra vestre dominationi promiserunt. Quare deo, qui omnia suo benigno adiutorio et favore suplevit, grates referimus incessanter. Ideoque strenuitati vestre in qua locavimus totius fiducie fundamentum, supplicamus, ut placeat nos retinere fidelissimos vestros filios, offerentesque nos efficaciter ad cuncta que placitura sunt. Valete in domino, cuius pietas et gratia vos conservet.

Vester **Georgius Stracimiri dominus Sente etc.**

Data Dulcinei, ultima mensis Maii.

A tergo quidem est, videlicet: **Serenissimo ac illustrissimo principi et domino, domino Antonio Venerio, dei gratia inclito duci Venetiarum etc.**

СШ. 1396. Indict. IV. 22. Julii.

Привилегија на Млетачко грађанство госп. Садала
Косаче.

**Privilegium egregii viri, domini Sandali
de Chosachi, Rassie et Bosne ma-
gni voyuode; de extra cum suis filiis
et heredibus**

Anthonyus Venerio dei gratia dux Venetiarum et cet. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam praesentibus quam futuris, praesens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consuevit personas magnificas, sibi amicabiles et devotas honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convalere, et ipsorum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatu nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam egregius ac magnificus dominus Sandali de Chosachi, miles, Rassie Bosneque magnus voyvoda, ac Budue et Zente dominus, carissimus et intimus amicus nostri domini, ad nostre magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus eiusdem tangentibus, promptum et devotum laudabiliter

et incessanter se prebuit atque prebet, supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosis annuentes, praefatum magnificum dominum Sandali, nostrorum omnium consiliorum et ordinatorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectum et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, imunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, praefatus magnificus dominus Sandali cum suis filiis et heredibus in Venetiis et extra perpetuo gaudeat et utatur. Nobis quoque praefatus dominus per venerabilem virum Theodorum Archidiaconum Scutariensem, ambaxatorem suum, soleniter prestitit fidelitatis debitum iuramentum. In cuius rei fidem et evidentiam pleniorum presens privilegium fieri iussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominicae incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo sexto, die vigesimo secundo Julii, indict. IV^{ta}

Liber privileg. I-mus, charta 120.

ССШ. 1396. Indict. V. 16. Decembris.

Закључено. послати тајно едногъ човека у Угарску, да види, ели Баязитъ ушао у ову земљу, као што се говори, има ли тамо какве договоре съ великашима, и како тамо стое уобште ствари.

Capta: Quia est res sapiens habere plenam et veram informationem de novis Hungariae, et de his quae dicuntur et referuntur de factis Basiti, quod videtur intrasse dictum regnum. Vadit pars: quod possit mitti una sufficiens et discreta persona, et bene informata de conditionibus et baronibus dicti regni, ad partes illas, quae ire ostendat de inde pro factis suis, et studeat sentire et investigare caute et secrete, omnia nova quae habebuntur in dictis partibus, ab illis personis quae sibi videbuntur, tam de factis Basiti, quam de tractatibus quos haberet in regno, et de dispositionibus praelatorum et baronum, et totum illud quod habere et sentire poterit per quemcumque modum, quanto praestius poterit, nobis studeat reportare, ut simus de omnibus informati et providere possimus, sicut nobis videbitur opus esse. Et quod nuntius stare debeat de inde, si videbitur sibi posse stare cum securitate, scribendo continuo et de tempore in tempus, illud quod sentiet et habebit, et quando videbitur sibi cum securitate stare non posse, Venetias revertatur, de omnibus informatus.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 134.

CCIV. 1396. 16. D e c e m b r i s.

Заклучено, явити намѣстницяма кралѣвимъ у Будиму, да се краль Жигмундъ избавио, и да срећно стигао са Млѣтачкимъ галияма у Грчку. (После битке кодъ Никополя.)

Capta. Quod scribatur dominis rectoribus in Buda pro serenissimo domino rege Hungariae, in hac forma:

Quia certi reddimur, quod vos tamquam fideles et devoti sacrae regiae maiestatis Hungariae, certum et incolumem eius redditum ad partes Adriatici maris, summa affectione cupitis persentire, magnitudini vestrae praesentibus nunciamus, quod per unum nostrum navigium, veniens de locis nostris Coron et Motton, praesentialiter habuimus, qualiter ipse dominus rex cum comitiva sua et aliquibus nostris galeis, ac galea Jadratorum, die sexto mensis instantis, ad loca nostra applicuit antedicta, propter quod considerato dierum lapsu, et praeteritorum temporum qualitate, speramus quod deo duce, ipsum de brevi poteritis incolumem revidere, de quo pro bono Christianitatis, utilitate regni et suae maiestatis contemplatione, assumemus consolationem et letitiam cordialem.

Et similiter scribatur domino imperatori Romanorum ad ducibus Austriae,

in illa forma, quae pertinens videbitur et honesta.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch. 134.

CCV. 1396. Indict. V. 21. Decembris.

Одговоръ посланицима цара Римскогъ и краља Чешкогъ Вещеслава, на питањѣ: знаду ли Млетчиѣи што о судбини краља Угарскогъ Жигмунда. (Скраћено)

Capta. Respondeatur ambasiatoribus serenissimi domini Romanorum et Boemiae regis — etc., ...

(Prima tria capitula agunt de factis regis, quae operatus est pro sedando scismate ecclesiae; — in quarto capitulo rex dicit, quod ecclesia ad unitatem reducta, facilius poterit non solum pacem Italiae procurare, sed etiam ad resistantiam et depressionem infidelium Theucrorum, persecutorum fidei catholicae, uti necessitas praesentialiter exigit, de remediis utilibus et necessariis providere; in quinto capitulo petit rex auxilium Venetorum ad tollendum scisma ecclesiae; etc.)

Ad septimum capitulum, faciens mentionem si aliquid sentimus de serenissimo domino rege Hungariae, et si sentiremus eum in aliquibus necessitatibus vel angustiis, quod provideamus sibi de remedio et cet. Respondeatur, quod illud quod sentimus et habemus de ipso domino rege, ipsi sen-

tiunt et habent ut nos, de sinistro et infelici casu cuius et sui exercitus, novit deus, quem non latet, nos portavimus et portamus, illam cordialem displicentiam et passionem, quam portare possumus, tam propter singularem caritatem, qua coniuncti sumus secum, quam propter damna, quae ex casu illo sequentur regno suo et toti Christianitati; pro cuius regni conservatione regis et coronae Hungariae, ea quae elapsis temporibus fecimus, certi reddimur, fore ita publica toti mundo, quod circa eorum narrationem non intendimus laborare; et ita ad praesens facimus et sumus dispositi facere in futurum, in his, quae rationabiliter fieri possunt parte nostra.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch. 134.

CCVI. 1396. 27. Decembris.

Закључено послати на суеретъ краљу Жигмунду посла-
ника до Дубровника. (Скраћено.)

Captum: mittere ambassiato rem obviam regi Hungariae usque Ragusium, qui die 6 Dec. advenit cum quatuor galeis, una Jadratina et tribus Venetis, cum sua comitiva ad Motton; ad condolentiam ei significandam.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 135.

CCVII. 1396. Indict. V. 26. Januarii.

Закључено, одговорити посланицима краља Угарскогъ Жигмунда, кои захваљују што су Млетачки капетани у Цариграду были краљу упомоћи, и кои шиту помоћъ за Цариградъ противъ Турака, да су за ту цѣль Млетачки спремали осамъ галия. (Скраћено.)

Capta: Respondere ambassiatoribus regis Hungariae, qui regratiabantur nomine regis, de eo quod capitaneus Culphy et supracomiti Veneti, tam parati erant ad sua servitia, quando venit Constantinopolim; — ad provocationem de ferendo auxilio Constantinopoli et populo christiano contra Turchos, dicunt quod de novo armarunt octo galeas, et persvaderunt Januenses ut arment quinque galeas, quae statim ibunt ad defendendam Romaniam contra Turchos; — et cef.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch 137.

CCVIII. 1396. 28. Januarii.

Одговоръ посланицима краља Францускогъ, како су на његову молбу послали његове люде на својој галии у Далмацију, кои иду да набављају заробљене одъ Турака Француске и Бургундске витезове, кои се налазе у Рашкој земљи, и у Турака. (Скраћено.)

Capta. Respondeatur ambassiatoribus regis Franciae, de facto captorum suorum Franciae, quos recomendat rogando nos, ut porigamus manus adiutrices ad libera-

tionem eorum, respondeatur . . . . . dispositi tam ipsi domino regi Franciae, quam domino duci Burgundiae et aliis principibus de inde complacere, dari fecimus eorum nuntiis, qui hic fuerunt, unam nostram galeam, quae ipsos conducet primo ad partes Dalmatiae, ad locum ubi est dominus rex Hungariae, deinde ad locum unde ire possent ad visitandum dominum ducem Nivernensem et alios, qui in Russia capti sunt. Et quia dixerunt, quod habeant in mandatis eundi successive Constantinopolim, et postea in Turchiam, pro visitatione aliorum qui ibi sunt, providimus propter longam moram factam in mari per dictam galeam primam, de armando unam aliam galeam de novo, quae iam expedita est et brevissime ibit ad levandum eos et coducendum ad partes Constantinopolis, ... facimus id boni quod fieri potest in istis factis, ut nuncii sui possint celeriter exequi mandata dominorum suorum et principum praedictorum.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 138.

CCIX. 1397. Indict. V. 7. Aprilis.

Наставленѣ за капетана Кулфа, идуѣгъ у Цариградъ и къ султану Баязиту. (Скраѣсно.)

Capta. Quod fiat commissio nobiliviro ser Benedicto Superantio, procuratori, capitaneo generali Culphy, in ista forma:

Nos Antonius Venerio dei gratia dux Venetiarum etc. Comittimus tibi nobili viro Benedicto Superantio, ... ambasciatores Venetos deponas in Segnia, et eas Constantinopolim, ... debeas ire ad praesentiam domini imperatoris eum assecurare de succursu et subventionem, et hortare eum et Januenses de Perastent firmi, et defendant se contra Turchos, assecurando eos de auxilio Venetorum, ... Sed si videres quod imperator et illi in Perastent vellent facere pacem cum Basito, tunc etiam facias pacem, ne Veneti soli remaneant cum Turcho in guerra, quod nimis periculosum esset . . . Modus vero quo velimus devenire ad pacem cum Turchis esset, secundum quod semper fuimus et stetimus cum patre et eo, et secundum quod obtinuit ab isto Basito ser Franciscus Quirino; scilicet, quod habeamus nos et omnia loca nostra pacem cum eo, ita quod sint salva et secunda per terram ab omnibus suis, nec debeant ab aliquo damnificari et molestari, et e converso; et quod nostri possint ire et conversari in locis suis salvi et securi, sicut soliti erant, et vice versa sui in nostris — etc. . . . .

Verum quia posset occurrere, quod ipse Basitus vel sui facient requisitionem de duobus, primo, de volendo habere pacem nobiscum etiam in mari, et secundo, sicut alias iam dixit, de non volendo dare pacem locis

per nos de novo aquisitis, prout sunt civitates Argos et Neapolis, Athenarum, Durachii et Scutari, quia diceret quod forent sua et quod sunt suae venationis, ut solitus est dicere . . . . . Quando autem staret constans, dicas quod debeas scribere et expectare mandata nostra; verum in hoc casu essemus valde contenti, quod tam dominus imperator quam Januenses differerent ad concordandum se, donec nos responderemus. — Si vero imperator et Januenses jam essent in concordio cum Basito, volumus quod etiam tu omnimode studeas de ponendo nos etiam in concordio cum ipso Basito, modis et formis superius dictis.

Preterea quia consideramus, quod de levi possit esse, quod imperator Chalotiani, nepos imperatoris Chier Manuli, intrasset in imperio seu intraret, quia ut sentimus Basitus videtur dispositus non habere pacem secum, nisi relinquat imperium, committimus tibi, quod in isto casu habeas libertatem comparendi ad praesentiam suam . . . . . et requirere eum de renovatione illarum treugarum, quas fecit et renovavit secum alias Ser Franciscus Fuscolo . . . . . Et in isto casu volumus, quia non est dubium, quod si erit in imperio, Basitus illum ponifecerit, quod si Januenses de Pera erunt secum in concordio, tu debeas procurare de ponendo nos etiam in pace secum, . . . etc.

CCX. 1398. Indict. VII. 27. Septembris.

Закључено: наложити управителю Драчкомъ, да купи едну кућу, у којој ће господя Вовелава, сестра Ђорђа Топиѣ, моћи до смрти свое седити.

Capta. Insuper quia supplicatum nobis est pro parte dominae Voyslavae, sororis quondam domini Georgii Tobiae, olim domini Durachii, quod dominatio nostra dignetur habere respectum suae conditionis, videlicet quod propter parvam provisionem, quam habet, scilicet ducatorum centum in anno, oportet ire mendicando de domo in domum, et propterea dignemur eidem providere de una domo, pro sua habitatione. Vadit pars, quod mandetur rectori nostro dicti loci, quod expendere debeat, ducatos sexaginta in una domo, in qua ipsa domina habitare possit in vita sua, et post mortem suam reducatur in comune, pro complacencia ipsius domine.

Misti del Senato. XLIV. ch. 64.

CCXI. 1399. Indict. VII. 10. Junii.

Привилегија на Млетачко грађанство краља Босанскогъ Остоѣ.

Privilegium Serenissimi domini Stephani Ostoya, dei gratia Rassie, Bosne Maritimeque et cet. cum suis filiis et heredibus; de intus et extra de gratia.

Antonius Venerio dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam

amicis quam fidelibus et tam praesentibus quam futuris praesens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consuevit personas illustres et excelsas sibi devotas et fideles honoribus prevenire, ipsorumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare et earum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatu nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam serenissimus et excelsus dominus Stephanus Ostoya, dei gratia Raxie, Bosne et cet. rex illustris, ad nostre magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus eiusdem tangentibus, benevolum et amicabilem se incessanter prebuit atque prebet. Votis suis et precibus affectuosius et gratiose annuentes, ipsum serenissimum dominum Stephanum cum suis filiis et heredibus, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi

et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, imunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri utuntur et gaudent, idem serenissimus dominus rex in Venetiis et extra libere gaudeat decetero et utatur. In cuius rei fidem et evidentiam plenior em, fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. (sic). Datum in nostro ducali palatio, ano dominicae incarnationis MCCCLXXXVIII mensis Junii die decimo, indictione septima

Liber privileg. I-mus, charta 132.

CCXII. 1400. 21. Junii.

Одговоръ посланку господара Авлонскогъ, да Млетчиини немому пријимити његову земљу подъ своју властъ, него му саветую, да се држи противъ Турака, а да ће скоро добити помоћ одъ христіјански владатоца.

Quod respondeatur oratori domini Avalonae, qui hic est, ad illa quae nobis dixit pro parte domini sui, scilicet de volendo nobis dare loca sua, cum conditione quod nos debeamus providere de eo hic vel ibi, ita quod honorifice cum sua familia possit ducere vitam suam; quod nos cognoscimus, quod oblatio quam nobis facit ipse dominus suus de locis suis, procedit a sincera affectione quam habet ad nostrum dominium, de quo regraciamur sibi satis. Sed consideratis diversis

agendis, quae praesentialiter occurrunt nobis, propter quae male possemus in tot partibus providere, non videtur nobis de volendo acceptare et intromittere loca ipsa. Scimus tamen tanquam singularem amicum et verum Christianum svadere sibi quantum possimus, quod velit esse boni et constantis animi ad defensionem et conservationem locorum suorum, ita quod non vadant ad manus Turchorum, dissimulando cum eis quantum melius potest; quia habemus bonam spem in gratia Jesu Christi, quod illuminabit ita mentes catholicorum principum et dominorum ad providendum contra eos, quod tam ipse quam alii domini, qui vivunt sub timore ipsorum, poterunt stare et vivere, in locis et dominiis suis, pacifice et quiete; utendo his et similibus verbis, quae dominio circa istam intentionem utilia videbuntur.

Misti del Senato XLV. ch. 20.

ССХІІІ. 1400. 4. N o v e m b r i s.

Капетану Млетачкомъ у Драчу налаже се, да поидѣ у Млетке драгоценный нажить, кон е негда быо госное Воиславе, сестре Ёорѣа Топіе, и кон садъ шшту натрагъ Вукъ Бранковиѣ и нѣгови синови.

Capta: Cam baiulus et capitaneus noster Durachii scribat, quod videtur sibi, quod corona et cercelli ei assignati per precessorem suum, tanquam de bonis condam magnifici domini Georgii Thopiae, spectent nostro comuni et non filiis domini Vul-

chi de Branchio, petentibus dictam coronam et cercellos tamquam bona condam dominae Voyslavae, quia dictus dominus Georgius dedit et dimisit civitatem Durachii et omnia sua bona comuni Venetiarum. Et bonum sit providere super hoc; vadit pars: quod scribatur et mandetur baiulo et capitaneo Durachii, quod debeant mittere Venetias per personam confidentem ad manus nostrorum officialium rationum veterum, dictam coronam et cercellos, ut postea possit per istud consilium provideri de dictis rebus sicut justum videbitur.

Misti del Senato XLV. ch. 38.

CCXIV. 1401. 4. Marci i.

Закључено, дати пуномоћје дужду и његовомъ савету, да могу тайно уговарати и намирити се са Турчиномъ *Сайнолѣ*, комъ е Ђорђе Срацимировъ Бална, најпре предао Скадаръ, на га е после опетъ одъ њѣга отео и дао Млетчињима.

Cum sicut clare habetur et per experientiam apparet, dominus Georgius Strazmir est potissima causa insultus et derobationis, quae fiunt per Saynum Turchum in territoriis et districtibus nostris Scutari et illarum partium, et propter multos respectus faciat pro nobis, habere advertentiam et cogitare factis nostris, specialiter considerato, quod dictus dominus Georgius contrafecit pactis nostris, propter quod deliberatum est per nostra consilia, quod non detur amplius

ei aliqua provisio sicut habebat; et etiam considerato, quod dictus dominus Georgius dedit primo dicto Sayno Turcho locum Scutari, et postea illum eidem surripuit et postea illum dedit nostro dominio, de quo dictus Saynus non bene contentus praetendens ius habere in eodem loco, nunquam cessabit inferre molestias et gravitates contraere nisi aliud remedium apponatur. Et non faciat pro nostro dominio, quod dictus locus veniat in manus Sayni Turci. Vadit pars: pro honore nostri domini et refrigerio et quiete subditorum nostrorum illarum partium: quod collegium domini, consiliariorum, capitum, sapientum consilii et ordinum, habeant libertatem tractandi et conveniendi cum dicto Sayno, per illum secretum et bonum modum, qui praedicto collegio vel maiori parti videbitur, etiam si opus erit facere aliquam expensam pro praedictis, quae possit fieri et expendi sicut videbitur, quia omnia fient cum quam maiori honore et minori gravitate fieri poterit pro nostro communi.

Misti del Senato XLV. ch. 61.

CCXV. 1401. 8 Augusti.

Одговоръ посланку Константина господара Србскы' земля, сусѣдны' Драчу, и негово супруге Елене, сестре Ђорђа Банине, захтеваоши нека наследства, остављена одъ реченогъ Ђорђа Банине овой своіой сестри Елене.

Cum iam pluribus, diebus comparuerit ad nostram praesentiam quidam ambassiator

Constantini domini Serviae, territorii quod est circum circa territorium nostrum Durachii, et ambassiator etiam dominae Helenae uxoris dicti Constantini, quae Helena fuit soror domini Georgii, qui nobis dedit civitatem Durachii, et dictus ambassiator petierit nomine praedictorum, sicut etiam scribunt per suas litteras: quod dictis Constantino et dominae Helenae fieri faciamus nostras patentes litteras, per quas concedamus eisdem, quod cum suis filiis, et similiter homines et subditi sui, cum eorum rebus et bonis, famulis et servitoribus, valeant stare, transire, recipi et tractari libere, amicabiliter et secure in locis et terris nostri domini, per illum modum et sicut recipiuntur et tractantur nostri cives. Item petit dictus ambassiator pro partae dictae dominae Helenae, quod nobis placeat facere eidem dare et assignare aliquas res et bona, quae fuerunt condam domini Georgii Thopiae fratris sui, per ipsum donatas dictae dominae Helenae, ante mortem dicti domini Georgii. Quae res et bona definentur in Durachio propter quoddam testimonium, quod fecit quaedam domina Goy-slava, soror dicti domini Georgii et dictae dominae Helenae, ad quam Goy-slavam non spectabant dictae res nec dicta bona, quia ipsa habuerat dotem suam, et dicta domina Helena nullam dotem habuerat, nisi donationem factam eidem, per dictum domi-

num Georgium. Et per baiulum et capitaneum nostrum Durachii nobis scriptum fuerit, quod consideratum esse necessarium, quod omnia blada et quelibet alia grassa, quae conducitur per terram Durachium, transeant per dicta loca dominae Helenae sive dicti Constantini viri sui, qui si vellent possent obstare, consulit bonum esse quod complaceatur sibi in eo quod fieri potest; Vadit pars: Quod respondeatur dicto ambassiatori cum illis bonis et amicabilibus verbis quae videbuntur dominio. Quod sumus contenti facere domino suo et dictae dominae Helenae nostras litteras patentes in forma necessaria, per quas possint ad suum beneplacitum cum suis filiis et similiter sui familiares cum eorum rebus et bonis quibuscunque, venire, transire, recedere et stare secure in Durachio et omnibus locis et territoriis nostris, ac debeant amicabiliter et favorabiliter recipi et tractari; prout tractantur et recipiuntur nostri cives. De mercationibus vero solvant in Durachio et in aliis civitatibus et locis nostris secundum consuetudinem. Ad alteram partem respondeatur, quod considerato quod non ostendit nobis aliquam scripturam nec aliquod testimonium, per quod de jure appareat dicta bona et res spectare ad dictam dominam Helenam, nec etiam altera pars cui dimissae sunt dictae res, non est praesens, nec aliquis pro eis, sed solum audivimus petitionem quam facit praedicta domina Helena sine aliqua

batione. Et quidam noster baiulus scribat, quod dictae dominae Helenae et viro suo Constantino dedit omnia quae dimittuntur per dictum testamentum et fecit jus eis; non videmus quod cum honore nostro et observatione juris et justitiae possimus aliud respondere ei super dicta parte, nisi quod scribemus regimini nostro Durachii petitionem suam, et mandabimus ei expresse, quod examinet diligenter et mature jura dictae dominae Helenae, et cum expeditione faciat dictae dominae Helenae sive suo procuratori juris et justitiae complementum, et in casu quo dictum nostrum regimen cognoscat de jure dicta bona eidem dominae Helenae spectare, debeat eidem ipsa assignari et dari facere. Quando vero videretur aliter dicto nostro regimini, nobis scribat examinationem quam fecerit et parere suum in dicto facto, quod postea providebimus prout nobis videbitur. Et sic scribatur et mandetur dicto nostro regimini ut supra dictum est. Incargando dictum nostrum regimen, quod cum omni diligentia et matura examinatione studeat inquirere, si id quod petit dicta domina Helena est verum et iustum, quia essemus valde contenti, quod habente ipsa jus fieret taliter, quod haberet causam amicari nobis et bene tractare nostros fideles deinde. avisando tamen dictum nostrum regimen, quod habeat bonam advertentiam, quod dictus Constantinus vel dicta domina Helena vel gentes suae, sub

praetextu dictarum nostrarum literarum patentium, non possint facere aliquid, quod foret incomodi dictae nostrae civitati Durachii. Et quia iste ambassiator non habet pecuniam pro expensis pro reditu, donentur eidem de pecunia nostri communis ducati decem.

Visti del Senato XLV. ch. 96.

CCXVI. 1401. Indict. X. 17. Novembris.

Одговоръ посланицима Ђорѣа Срацимирова, господара Улцинскогъ, извинявајућегъ се збогъ неки увреда, нанешени Млетчињима одъ његови люди, да они ако и знаю, да е истина што се на њѣга доказуе, пристаю на помирењѣ, ако онъ даде удовлетворењѣ и ако накнади штете.

Capta: Quod respondeatur ambassiatoribus domini Georgii Stracimiri Dulcigni etc. Ad excusationes quas faciunt de sale derobato per subditos ipsius domini Georgii, secundum protestationem, quam alias sibi fecimus fieri et ad alia per eos exposita. Magnificus dominus Georgius Stracimiri scit bene esse veritatem ne dum de dicto sale nostro derobato per suos, sed et quod sui subditi, donec Turchi steterunt super territoriiis nostris Scutari et Drivasti, portaverunt victualia et dederunt favores eis, denegantibus nostris fidelibus dictorum locorum victualia, et faciendo multa alia in maximum damnum dictorum locorum et introituum nostrorum de dictis locis. Sumus et certissimi quod

nostri rectores et praeteriti et praesentes scripserunt et informaverunt nos de veritate, ita quod in talibus non est faciendum aliquod dubium nec acceptanda aliqua excusatio. Sed nos sequentes vestigia nostrorum progenitorum, qui semper fuerunt benigni et nil aliud quaesiverunt ab amicis circumvicinis suis, nisi amorem et dilectionem et bonam viciniam, habito respectu quod una vice ipsum dominum recepimus in numero nostrorum nobilium, et audiendo quantum ipsi ambassatores affirmant, quod sua magnificentia cordialiter diligit nos et honorem nostrum; ut de bono in melius se disponat sicut speramus et credimus sine dubio, quia non habet causam aliter faciendi, tam propter caritatem quam sibi semper ostendimus, quam etiam quia nostra amicitia potest et debet ei esse cara et grata non modicum; sumus contenti pertransire secum amicabiliter in hunc modum. Videlicet: Quod emendam et satisfactionem salis nostri derobati per suos subditos, tam pro honore nostro, quam pro dando exemplum aliis, quod non accipiant res nostras sine nostra licentia, petimus et omnino volumus. Et propterea placeat dicto domino Georgio facere fieri nobis emendam et satisfactionem dicti salis derobati integraliter. Cum in casu quo sua magnificentia sit contenta facere fieri emendas et satisfactiones dicti salis, et ipsam satisfactionem fieri faciat cum effectu, inveniet nos paratos observare et adimplere circa factum

suae provisionis mille ducatorum annuatim, secundum quod promisimus et continetur in forma pactorum.

Ad factum barcharum salis quas ipsi petunt, dictum dominum posse accipere et habere de Durachio pro usu Dulcigni et Antivari, et ad factum quod possit facere adduci Dulcignum et Antivarum frumentum emptum in aliis terris per transitum super territoriis nostris; respondeatur: quod ut videat expresse nostram bonam voluntatem et dilectionem quam gerimus suae magnificentiae, sumus contenti facta emenda et satisfactione dicti nostri salis per suam magnificentiam, concedere ei de gratia ad beneplacitum nostri domini, quod possit habere et extrahere de Durachio duas barchas salis pro sua pecunia, de ducentis modiis pro qualibet, et conducere ipsas Dulcignum et Antivarum pro usu dictarum terrarum, solvendo dacia solita nostrae terrae Durachii. Similiter sumus contenti, quod possit de aliis terris facere conducere dictum frumentum super territoriis nostris per transitum, pro usu dictarum suarum terrarum; salvo si dictum frumentum non erit nobis necessarium pro terris et locis nostris. Concludendo quod mandabimus rectoribus nostris Scutari et Durachii, quod super facto suae provisionis mille ducatorum et super aliis duabus partibus, de duabus barchis salis et de frumento debeant, postquam sci-

verant a certo , dictum dominum Georgium fecisse fieri emendam et satisfactionem salis derobati , adimplere et observare secundum quod ipsis recomendavimus.

Et ut possimus scire quantam quantitatem pecuniae debeamus et possimus petere pro damno dicti nostri salis derobati, debeat scribi et comitti comiti et capitaneo Scutari, quod debeat facere examinationem , tam cum illo qui habebat dohanam dicti salis , quam cum quolibet alio , qui ei videbitur super dicto facto , et per suas litteras quam prestius poterit nos informare ad plenum ad quantam quantitatem pecuniae ascendit damnum praedictum , et de omnibus de quibus videretur ei necesse esse nos habere informationem circa praedicta et alia necessaria, ut de hinc possimus definire secundum quod erit necessarium in hoc facto.

Misti del Senato XLV. ch. 120.

CCXVII. 1401. Indict. X. 28. Decembris.

Посланику Хервое войводе Босне , кои моли да недаю Млетчким помошь Сплешанима , кои су узели његовъ градъ Омшиъ , него да њему буду у помоши , одговорити да њмъ е жао што е општењемъ , по да се они немогу у те словесе менати.

Capta. Cum dominus Ludovicus de Mathafaris, pro parte Creuoy de Bossina cum litteris credentialibus nobis exposuerit, quod aliqui inimici sui de Spaleto,

occupaverunt locum Almisii, quod est suum et ad ipsum spectat, et rogaverit nostrum dominium, quatenus nobis placeat non dare auxilium nec favorem dictis suis inimicis, sed potius favere sibi, tanquam civi et amico nostro, et super hoc dictus dominus Ludovicus volens hinc recedere, sollicitet instanter responsionem. Vadit pars, quod respondeatur dicto ambassiatori, quod habemus dictum dominum Creuoy in carum civem et amicum nostrum et semper fuimus et essemus parati ad omnia grata et benplacita suae magnificentiae, et non modicum displicet nobis, quod fiant contra eum res, quae sint sibi molestae et in damnum suum, sed consideratis omnibus, non videtur nobis honestum de impediendo nos in factis predictis, et propterea placeat suae magnificentiae habere nos excusatos.

Secr. Cons. Rogat. Lib. I. ch. 46.

CCXVIII. 1402. Indict. X. 20. Aprilis.

Одговоръ посланику краля Босанскогъ, кои явля да краљ жели на мору сазидати тврдињу и пристаниште, и моли да му Млетцини буду у помоћи противъ ови, кои бы му у томе бранили, како Млетцини мисле да онъ може у својој земљи чинити што држи за добро, али да се они у тај посао немогу плести, нити збогъ тога съ кимгодъ

заратити.

Capta. Quod respondeatur isti oratori serenissimi domini regis Bossinae, ad ambasiatam quam nobis exposuit parte sua effectualiter continentem, quod dictus dominus

suus rex deliberabat velle fieri facere, pro utilitate et commoditate regni sui et subditorum suorum, unum locum et unum fortificium ad marinam cum portu, ut mercatores nostri et alii haberent commoditatem possendi ire ad dictum locum, traficare et mercari cum suis; et quia optabat, quod principaliter nostri haberent istud commercium, cum civis et Venetus noster esset, mittebat ad presentiam nostri domini, a quo volebat consilium et favorem nostrum, ad faciendum dictum locum et cet. Quod sicut serenitati suae notorium esse potest, nos sincere semper dileximus serenissimos predecessores suos reges, et diligimus cordialiter maiestatem suam, et generaliter omnes mercatores et subditos suos; et si cognoscit quod constructio dicti loci possit esse utilis et commoda ipsis subditis et regno suo, quod potest facere et deliberare sicut maiestati suae videtur et placeat, quia omnis deliberatio sua placebit nobis, non dubitantes, quod in illo, si constructur, et in omnibus aliis suis, sicut se offert, semper tractaret mercatores et subditos nostros favorabiliter et benigne, et de hoc sibi regraciamur, quantum possumus. Verum quia petit velle habere favorem nostrum, in casu quo aliqui vellent obstare sibi, quod non construeret dictum locum, ad istud dicatur sibi, quod in locis suis possit facere ad benplacitum suum et nescimus qui obstarent, et si aliqui obstarent, possent esse persone cum quibus

essemus in pace, et essendo in pace secum, nollemus intrare cum aliquo in guerram, quia hoc cum honore nostro facere non possemus.

Secr. Cons. Rogator. Lib. I. ch. 57.

CCXIX 1402. Indict. X. 30. Julii.

Заключено о трошку господе Контарено послати едного посланика у Дубровникъ и кнезу Стефану, господару Рашке земль, и къ нѣговой матери кнегиньи, да изнита велику штету, кою су та господа претрнула одъ реченогъ кнеза Стефана, по наговору Марина Градиѣ, властела Дубровачкогъ, живекегъ у двору истогъ кнеза Стефана.

Capta: Cum nobiles viri ser Stefanus et ser Benedictus Contareno fratres, comparuerint coram dominio, conquerentes, quod propter procurationem cuiusdam Marini de Gradi Ragusei, qui stat in curia comitis Stefani, domini Rasciae, et multum potest apud eum, ipsi damnificati fuerunt per dictum comitem Stefanum in magna summa pecunae, pro qua recuperanda etiam perdiderunt et spendiderunt ultra ducatos sexcentos, super quibus fuit scriptum alias comunitati Ragusii, cum civis suus fuisset principalis causa, propter quam haberunt dictum damnum, et etiam missus providus vir Johannes Ravagnano, et examinato negotio male possit hic haberi tanta claritas istius facti, quod possit in eo procedi. Vadit pars: cum dicti nobiles contenti sint, quod ad suas expensas mittatur unus nuncius, et tam ad civitatem Ragusii, quam ad ipsum comitem Stefanum, cum illa

comissione, quae videbitur dominio, pro possendo habere tantam lucem istius facti, quod possit secundum quod justum fuerit subveniri. Vadit pars: quod collegium domini, consiliariorum, capitum et sapientum consilii et ordinum, habeat libertatem mittendi unum nuncium ad expensas praedictorum, tam ad comunitatem Ragusii, quam ad ipsum comitem Stefanum et dominam comitissam eius matrem, cum illa commissione, quae eis vel maiori parti utilis et necessaria apparebit, pro veniendo in lucem et declarationem veritatis. Ita quod illa habita possit postea provideri ad indemnitatem nostrorum civium, sicut utilius et melius apparebit.

Misti del Senato XLVI. ch. 36.

CCXX. 1403. 16. Marci.

Закључено послати едногъ посланика кнезу Стефану Ранкомъ, кон да уговори условія подъ конма бы Млетчићи могли трговати у њговимъ земляма.

Cum territoria et loca magnifici domini comitis Stefani de Raxia, proxima sint territoris et locis nostris Scutari et Drivasti, et sicut notum est omnibus, in locis et partibus dicti domini comitis multum fit de mercantia et magna lucra, et specialiter per Raguseos et alios; unde considerato quod bonum ymo necessarium est, dare etiam quod mercatores nostri possint ire et traficare in dictis partibus, habito respectu ad conditio-

nes aliarum partium et locorum in quibus nostri mercatores consveti sunt mercari. Vadt pars: quod mitti debeat ad dominum comitem Stefanum praedictum, unus noster ambaxiator cum illa comissione, quae ei dabitur per istud consilium, qui ambaxiator eligi debeat per duas manus electionum in hoc consilio, et unam per scriptinium, inter dominum, consiliarios, capita de pl. et sapientes ambarum manuum, et possit accipi de omni loco et officio, respondeat infra terciam diem et debeat ducere secum quinque famulos et tres ragatios, et unum qui sit trucimanus et expenditor, unum cochum et unum notarium cum uno famulo, possendo expendere quolibet die de pecunia nostri comunis, ducatos quinque in omnibus expensis quomodolibet occurrentibus, non intelligendo in hoc agocia equorum, nec nabula navigiorum. Dictus vero ambaxiator pro suo labore habere debeat pro toto isto viagio ducatos ducentos, cum conditione, quod teneatur facere sibi duas vestes pulcras, valoris adminus ducatorum CXX. inter ambas. Sed quia non esset justum, quod comune nostrum haberet onus dictarum expensarum et mercatores utilitatem; ordinetur, quod de cetero, de omnibus mercantiis et rebus quae conducentur Dulcignum, et a Dulcigno superius versus illas partes, debeat solvi una cum dimidia pro C. valoris dictarum mercantiarum et rerum; quae una et dimidia exigatur per nostros vicedo-

minos tabulae maris. Et si aliquis contrafecerit in non solvendo vel defraudando datum praedictum, cadat de ·XXV· pro ·C· quae pena subiaceat fractorem et ordinibus controbannorum; et duret dicta exactio donec commune nostrum erit satisfactum de pecunia quam expenderit occasionibus suprascriptis.

Capta. Caput de XL. ser Antonius a Becholis, et ser Rambertus Quirino sapiens consilii, volunt quod mittatur unus sufficiens nuntius, per illum modum, qui videbitur collegio, cuius comissio fiat in hoc consilio; et ubi dicitur quod mercationes solvant unam et mediam pro ·C· quod solvant solummodo unam, donec erit satisfactum comuni de pecunia quam expenderit dicta de causa.

Misti del Senato XLVI. ch. 68.

CCXXI. 1404. 2. Aprilis, in Visoko.

Привилегија коју е дао Остоја краљ Босне Млетачкимъ трговцима, да могу по његовимъ земляма слободно трговати.

Copia privilegii obtenti per dominum Marcum Dandolo, ambaxiatorem ad serenissimum dominum regem Hostoya Bossine etc. pro comodo Venetorum subditorum, et fidelium Venefiarum.

Hostoya dei gratia Rassie, Bossine, et partis maritime etc. rex. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens pri-

vilegium inspecturis, salutem, et sincere dilectionis affectum. Per ea que dicta et tractata sunt inter nos, et egregium et nobilem virum dominum **Marcum Dandulo**, ambassiato-rem illustris et excelsi domini domini **Michaelis Steno**, dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. et comunis Venetiarum, et superhinde habito bono et maturo consilio cum magnificis et potentibus dominis, comite **Paulo Radinovich**, voyvoda **Vocho mir Jurevich**, voyvoda **Paval Elisich**, et voyvoda **Radiz Sanevovich**, et comite **Radoe Radosalich**, baronibus nostris, ac etiam cum consilio quam plurium nobilium, et militum apud nos existentium, de omnium predictorum optima voluntate et consensu, cum nostris heredibus et successoribus, ex nostra spontanea voluntate, bono amore et sincero corde concessimus per hoc presens nostrum privilegium, eidem nobili viro domino **Marco Dandulo**, ambaxiatori illustris et excelsi domini domini **Michaelis Steno**, dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. et comunis Venetiarum. Quod omnes Veneti subditi et fideles illustris et excelsi domini domini ducis et comunis Venetiarum, possint libere et secure sine aliquo impedimento et molestia, et sine solutione alicujus datii, pedagii, vel gabelle tergovine, vel aliqua alia solutione, cum eorum personis famulis barchis valisiis capsis pannis et arnesiis, armis et cum equis et saumis, et cum eorum mercantiis,

pecunia, et bonis et aliis rebus suis quibuscumque, accedere mittere stare et mercari in qualibet parte nostri regni. Et similiter posint libere et secure, sine solutione alicujus datii, pedagii vel gabelle tergovine, vel aliqua alia solutione, extrahere vel extrahi facere de qualibet parte nostri regni mercantias, pecunias, et res quascumque voluerint. Item promisimus eidem domino Marco Dandolo, ambassiatori ipsius domini ducis et comunis Venetiarum, quod precipiemus, et cum effectu faciemus, quod omnes nostri rectores, castellani, zuppani, judices, et alii officiales nostri regni, dabunt auxilium et favorem necessarium supradictis Venetis subditis et fidelibus Venetiarum. Et quod providebitur, quod in qualibet parte nostri regni, ad quam declinabunt predicti Veneti subditi, et fideles Venetiarum, habebunt domos pro eorum habitatione, solvendo quantum est conveniens, et quod tractabuntur in qualibet parte nostri regni favorabiliter et benigne. Item concessimus eidem domino Marco Dandolo ambaxiatori ipsius domini ducis et comunis Venetiarum, quod flumen Narenti et omnia alia flumina ac omnes alie aque dulces et salse, totius nostri regni, sint aperte Venetis subditis, et fidelibus Venetiarum, taliter, quod libere et secure, de die et de nocte, in tempore pacis et in tempore guerre, possint cum navigiis, galeis armatis, barchis, et cum omni alio genere navigiorum; cum suis mer

cantiis denariis et bonis quibuscunque, venire, stare et redire sine solutione alboragii, fundagii, datii tergovine vel alicujus solutionis, Intelligendo quod supra dicti Veneti subditi et fideles Venetiarum, non possint se impedire de sale, nisi ex consensu et voluntate nostra. Item promissimus supra dicto domino Marco Dandulo, ambaxiatori dicti domini ducis et comunis Venetiarum, quod in casu quo in aliqua parte nostri regni aliquis Venetus vel fidelis vel subditus Venetus esset derobatus, vel quod ei aliquid ex vi raperetur, satisfaciemus et solvemus ei de nostris bonis propriis totum id, quod sibi derobatum et raptum fuisset, usque ad integram suam solutionem. Item promittimus, quod de brevi fieri faciemus monetam nostram, que accurreret per totum nostrum regnum taliter, quod predicti Veneti subditi et fideles Venetiarum erunt equales omnibus nostris subditis, et aliis quibuscunque forensibus, qui venirent in nostro regno. Si vero deliberaremus quod non fieret nostra moneta, promittimus facere cum effectu, quod moneta dicti domini ducis et comunis Venetiarum accurreret per totum nostrum regnum, sicut accurrit ad presens moneta Ragusiensis. In quorum fidem, et evidentiam plenioram presens privilegium fieri jussimus, et bulla nostra majoris sigilli pendente muniri.

Datum apud Visochium, die vigesimo secundo Aprilis MCCCIII.

Comemorale IX. ch. 159. et XI. ch. 86.

CCXXII. 1405. Indict. XIII. 24. Marcii.

Одговоръ посланицима Хервоѣ, молећегъ Млетчиће за две галије, да му њи засадъ немогу дати.

Capta. Quod respondeatur oratoribus Crauoie, ad requisitionem quam nobis fecerunt, quod velimus sibi complacere de duobus corporibus galearum cum suis fulcimentis necessariis, pro suis pecuniis et cet. Quod magnificus dominus Creuoia debet esse certissimus, quod propter optimam dispositionem, quam semper vidimus ipsum habere ad benplacita et commoda nostri status, nos cordialiter diligimus magnitudinem suam, et complaceremus sibi in omnibus possibilibus, tamquam amico carissimo; sed veritas est, quod nos presentialiter non sumus ita copiosi galeis, sicut vellemus; ymo propter guerras, quas presentialiter habemus, multae sunt nobis necessariae, sine quibus facta nostra facere non possemus. Sumus etiam propter guerras Lombardiae, ita male fulciti lignaminibus aptis ad fabricam et constructionem galearum, quod male videmus pro presenti posse de illis nos fulcire. Ordines nostri expresse prohibent, quod quando civitas nostra est in guerra et novitate, ut sumus ad praesens, tales galee extrahi non possint de terra nostra, et propter istas rationes et causas rogamus ipsum magnificum dominum, Creuoiam, nostrum amicum carissimum,

quod si non complacemus magnitudini suae, velit habere nos rationabiliter excusatos.

Ser Nicolaus Barbo consiliarius vult: quod complaceatur dicto domino Crauoie de duobus corporibus, illis videlicet quae videbuntur collegio, cum suis fulcimentis et pro suis denariis. Sed si potius placeret dicto domino, facere fieri dicta duo corpora galearum in Venetiis de novo cum suis fulcimentis, etiam complaceatur sibi.

Secr. Cons. Rogat. Lib. II. ch. 100.

CCXXIII. 1405. Indict XIII. 3. Augusti.

Одговоръ посланику общине Которске, молеће да ю Млетчѣни прїиме подъ свою власть, да то засадъ немогу учинити.

Capta. Cum comparuerit ad presentiam nostram, unus ambasiator comunitatis Catari, exponens inter alia, quod comunitas sua, tanquam devoti et fideles nostri, vellent esse et submittere dominationi nostri, et rogavit ut vellemus ipsos acceptare et cet. Vadit pars: quod respondeatur dicto ambasiatori, quod videmus et cognovimus bonam dispositionem et intentionem suae comunitatis erga nostrum dominium et mercatores nostros in loco suo conversantes, propter quod habemus et habere intendimus dictam suam comunitatem recomissam. Ad requisitionem autem quam facit, occupati circa guerram presentem, quam habemus cum do-

mino Paduano, et circa multa alia, non videmus pro nunc posse facere secundum requisitionem suam; et propterea pro nunc ad omne suum beneplacitum, potest in bona gratia ad patriam remeare, et illam comunitatem nostri parte ortare, quod sit unanimis et perseveret in ista bona dispositione erga nos, nam per gratiam Jesu Christi presto exhibimus de ista guerra et cotidianis laboribus et occupationibus, et poterimus postea cum alacri animo attendere ad ea, que erunt cum honore nostro et contentamento suo.

Secr. Cons. Rog. Lib. II. ch. 134.

CCXXIV. 1405. 7 Augusti.

Дав се слобода капетану Кулфа и кнезу Скадарскомъ, да могу обећати до хиљду дуката годишнѣгъ дохода онама, кон њмъ даду у руке Балшу Срацимира и њгову матеръ.

Capta. Quia capitaneus noster Culphy scribit dominio nostro, quod si habuisset libertatem expendendi aliquam pecunie quantitatem, vere habuisset in manibus et potentia sua Balsam Stracimir et eius matrem, qui si caperentur, de contracta nuper acquisita per dictum nostrum capitaneum nullatenus posset dubitari, nam non est aliquis de prole Stracimir praeter Balsam superscriptum; scribatque quod habet quendam tractatum prae manibus, habendi praedictos in manibus suis, si valebit obtine-

re licentiam praedictam. Vadit pars: pro omni bona causa et respectu, quod detur libertas ipsi nostro capitaneo Culphy et similiter comiti et capitaneo Scutari, ambaxiatoribusque nostris in dictis partibus existentibus, possendi promittere de introytibus de inde, illi vel illis qui sibi darent dictum Balsam et matrem eius in suis manibus, usque ad quantitatem ducatorum, in quingentos usque mille, ad partes ad partem, sicuti melius poterunt, pro bono nostri communis, singulo anno; quae quidem provisio erit illa provisio, quam habebat dictus Balsa.

Misti del Senato. XLVII. ch. 15.

CCXXV. 1405. Indict. XIV. 13. Septem.

Одговоръ посланицима краля Боене и Хервое, прво да се Млетчићи нећеду мешати у Которъ, а друго да намераваю за себе задржати Улцивъ, Будву и Баръ, које су узели одъ Бааше сина Ђорђа Срацимира и његове матере Ђене, а које посланици ишту за Садала.

Capta. Quod respondeatur oratoribus serenissimi domini regis Bosinae et similiter Creuoie, ad ambasiatam nobis expositam parte sua, per quam ipsi requirunt a nostro dominio, si nos volumus impedire de factis Catari, cum ad ipsos spectet locus predictus; quod veritas rei est, quod alias nos fuimus requisiti de volendo nos intromittere de factis dictae terrae, et quod nos noluimus nos intromittere de dictis factis nec volumus, et ita est nostra in-

tentio, et si erunt et remanebunt contenti, de ista nostra responsione ben quidem, quum autem non remanerent contenti, sed dicerent et peterent, quod dicemus, si nos impediemus, tunc dici sibi debeat, quod nolumus nos impedire nec volumus, nec impediemus in complacentiam dominorum predictorum.

Ad alteram partem, in qua faciunt mentionem, de locis Dulcigni, Bude et Antivari, aquisitis per nos, de quibus nos rogant, quod in casu quo velimus exire de illis locis, debeamus complacere Sandali amico suo; responderi debeat, quod veritas rei est, quod dum vixit dominus Georgius Strazamiri, nos viximus secum in bono amore et benivolentia, et nunquam inter eos et nos fuit aliqua causa erroris vel novitatis, nec fuisset parte nostra, nisi processisset a domina Helena, consorte sua, et a domino Balsa filio suo, qui fracta fide et promissionibus suis, armata manu et hostiliter arripuit nobis loca nostra, faciendo etiam nobis multa alia damna notabilia, propter quod vigilantes ad recuperationem eorum et ad nostram vindictam, sicut domino placuit, qui est justus iudex, nos recuperavimus loca nostra, et aquisivimus de suis; quae loca tanquam nostra et bene ac juste aquisita, tenemus et dispositi tenere sumus, et gubernare ad honorem nostrum, sicut facimus alia loca nostra, sperantes in divina gratia, cum juste illa aquisiverimus, quod poterimus per longa

tempora conservare, ad honorem dictorum dominorum suorum et aliorum nostrorum amicorum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. II. ch. 147.

CCXXVI. 1406. Ind. XIII 30. Marcii.

Наставленъ за посланика Млетачкогъ у Цариграду, да яви Гръчкомъ цару међу осталимъ, како су Млетички посланици къ султану Турскомъ Мусулману Чалабиа, да се туже на Ђену удовицу Ђорђа Срацимира и на његогъ сина Балшу, и да га моле да овима издае помоћ.

Capta. Cupientes quod loca nostra omnia quae possint damnificari a Turchis, et notanter loca Scutari et alia loca quae habemus in partibus Albaniae, conserventur et non molestentur ab eis, mittere providimus ad imperatorem eorum Musulmanum Calabi in nostrum ambasiatorem, nobilem virum Franciscum Justinianum, cum istis duabus galeis, videlicet vicecapitaneum nostri Culphy ser Georgii Lauredano, et cum galea nostra Nigropon-tis, et comisimus ac mandamus sibi multis respectibus et causis, quod deposito eo in terram, cum dictis duabus galeis veniat usque Constantinopolim, ubi non possit stare ultra unam diem, non computata die sui recessus, a quo ser Georgio eritis plenarie informati oretenus de omnibus, quae habuerint et senserint in via sua. Providimus etiam vobis scribere et significare presentibus mandantes cum nostris consiliis rogatorum et

addit., quatenus quanto prestius poteritis esse debeat ad presentiam domini imperatoris, et sibi dicere parte nostra, cum illis utilibus verbis et pertinentibus, quae vestrae sapientiae videbuntur, qualiter sicut suum imperium bene novit, honorabiles oratores sui fuerunt ad nostram presentiam, et inter alia per suam excellentiam sibi comissa, fuerunt pluries nobiscum et cum nostris nobilibus pro facto treuguarum, quibus si deo placuisset optabamus, quantum in nobis erat, quod optatus finis et conclusio praestaretur, et optamus ad praesens, sed in effectu per illa quae comprehendere et videre potuimus, de omnibus cum eis in concordio fuisset, salvo quidem de facto **Tenedi**, de quo multis hinc inde discussis et reperto uno modo satis rationabili et honesto, dixerunt a maiestate sua non habere aliquam libertatem, propter quam cessavit conclusio eorundem. Sed quia optamus vivere cum imperio suo sancto et cum sua maiestate in illo amore et benivolentia, in quibus nostri predecessores semper vixerunt cum antecessoribus suis, mandamus vobis quod in casu quo placeat maiestati suae, quod dictae treuguae concludantur, secundum libertatem quam a nobis habetis, cum reformatione capituli **The- nedi**, in forma presentibus interclusa, cuius similem oratores sui habuerunt a nobis, vos illas treugas in bona gratia firmare et concludere debeat; et sic volumus quod per

vos fiat, salvo si dominus imperator predictus in aliquo processisset vel procederet, ad reparationem Thenedi et edificationem, quia in isto casu nolumus quod de treuguis predictis sibi faciatis aliquam mentionem, ymo comisimus vicecapitaneo nostro predicto, quod sibi et quibuscunque aliis de ipsa edificatione se impredientibus debeat protestari. Et quia non dubitamus, quod ipse dominus imperator dabit operam de sentiendo a vobis causam missionis nostri oratoris ad Turchum, volumus, quod si hoc sequetur, vos debeatis dicere suae serenitati, quod multis magnis et intolerabilibus injuriis lacessiti per dominam Helenam, consortem condam domini Georgii Stracamiri et Balsam eius natum, qui immemores beneficiorum receptorum per patrem et eos a nobis, contra fidelitatem et civilitatem suam, et contra suum sacramentum, hostiliter nobis arripuerunt loca nostra, processimus hostiliter contra eos et loca sua, et favente domino justitiam et causam nostram, de terris eorum expulimus, et illas nostrae submisimus ditioni. et quia nostri qui sunt in dictis partibus, scripserunt nobis, quod ipsi cum favore Turchorum quaerunt ipsa loca facere molestari, quodque id facturi sunt, ymo iam in parte fecerunt, nisi a suo domino aliud habeant in mandatis, propter istam causam deliberavimus mittere nostrum oratorem ad ipsum imperatorem, ad procurandum, quod velit talia et sic efficacia man-

data facere capitaneis gentibus et subditis suis, quod civitates terrae et loca nostra omnia conserventur a qualibet ipsorum molestia et novitate, et quod tractentur amicabiliter et favorabiliter. Insuper avisamus vos pro conforto vestro et aliorum nostrorum mercatorum, quod informati de morte condam ser Petri Aymo militis, quem habuimus multo tempore in Janua causa vobis nota, et sentientes, dispositionem Januensium esse de volendo omni causa remota, quod omnes differentiae sopiantur, quae inter eos et nos sunt, misimus de presenti unum alium nostrum oratorem ad illas partes, sperantes ymo quasi a certo tenentes, quod omnia fine pacifico concludentur, ita quod sicut propositi nostri est, mittemus anno presenti, de navibus et galeis nostris ad viagia Romaniae et maris maioris, secundum quod soliti eramus.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 9.

CCXXVII. 1406. Ind. XIV. 30. Marcii.

Наставленъ и пуномоѣе за посланика Млетачкогъ Францишка Юстиниани, кои иде Турекомъ султаны Мусулману Чалабин.

Capta. Quo fiat comissio nobili viro ser Francisco Justiniano, ambassiatori nostro ituro ad Musulmanum Calabi imperatorem Turchorum, in hac forma, videlicet.

Nos Michael Steno dei gratia dux Venetiarum et cet. Comittimus tibi nobili

viro Francisco Justiniano dilecto civi et fideli nostro, quod in nomine Iesu Christi vadas noster ambasiator solennis cum ista galea nostra Lauredana, quam mittimus ad partes Levantis, ad presentiam excelsi et magnifici domini Musulmani Calabi, magni admirati Turchorum, et cum applicueris ad presentiam suam, facta primo eidem debita et honorabili salutatione et oblatione, nostris credentialibus literis presentatis, ipsum tanquam intimum amicum nostri domini salutabis parte nostra, offerendo nos statumque nostrum ad quaelibet grata et conformia votis suis.

Subsequenter exponere debeas, quod imitantes nostrorum vestigia precessorum, qui maximam affectionem gesserunt illustri condam genitori suo, et predecessori eiusdem; et e converso ipsi predecessores sui nostro dominio, misimus te in nostrum honorabilem ambasiatorem ad presentiam suam, et hoc principaliter pro visitando celsitudinem suam, et insimul congaudendo de felicibus successibus suis, quos tanquam proprios reputamus et reputare intendimus in futurum, cum mens nostra sit tantum bene disposita versus magnitudinem suam, quantum plus esse possit, sperantes ymo a certo tenentes, quod sua excellentia et excelsa sua potentia similiter vigilat versus nos et statum nostrum, et ut ista nostra sincera dilectio perfectaue caritas clarius elucescat, sumus dispositi cum licentia sua mit-

tere de nostris mercatoribus et civibus ad partes et loca sua, causa frequentandi et utendi sum suis mercationibus et bonis, quemadmodum facere solebant, quod erit in maximam exaltationem sui nominis et introituum suorum, nec non commoditate nostrorum mercatorum predictorum, quos debeas procurare de avantagiando tam in daciis, quam in omnibus aliis cum dicto domino Musulmano Çalabi. Et cum his et aliis verbis induturis quae tuae sapientie videbuntur, debeas inducere predictum dominum Turchum, quod sibi libeat fieri facere sua mandata omnibus suis subditis ad plenum, tam per mare quam per terram, per que nostri cives possint secure, pacifice, quiete et sine aliqua molestia vel novitate, ire, morari, conversari et mercari in terris et locis suis, stare et inde recedere, ad omnem eorum libitum et voluntatem, ac quod eidem non inveniatur ultra solitum aliqua daci vel gabelle, prout et sicut sumus dispositi erga subditos suos in locis et terris nostris facere vice versa. Et etiam sibi liceat consideratis omnibus suprascriptis de solita benignitate sua, concedere, quod possimus mittere unum nostrum consulem ad loca sua, pro commodo nostrorum mercatorum.

Et ut sua celsitudo sciat et cognoscat nostram bonam voluntatem eidem intimamus, quod nostrum dominium est dispositum velle vivere in pace et bono concordio cum eo,

et tractabimus et tractari faciemus omnes suos subditos fraterne amicabiliter et benigne, secundum formam pactorum alias firmatorum inter progenitores suos illustres et dominium nostrum, quorum copiam non dubitamus esse penes magnitudinem suam, et sic speramus, quod versa vice sua excellentia habebit recommissos subditos et loca nostra. Sed si ipse imperator peteret quod faceremus, si haberet guerram cum aliquo, tunc dicas et respondeas, quod habeat guerram cum quocunque velit, dominatio nostra est disposita habere et vivere in pace secum, verum quia non observantur nobis illa quae promissa fuerunt per eum, ut videbis per copiam compositionis tractatae alias secum per nostrum oratorem, de quibus omnibus habebis in Nigroponte plenam informationem, comittimus tibi, quod habita dicta informatione in Nigroponte procures toto posse, quod illa quae restant nobis fieri et observari. effectualiter et totaliter observentur:

Ceterum sicut potest esse notorium excellentiae suae, iam multo tempore habuimus civitates et territoria Scutari, Drivasti et aliorum locorum partium de inde, a domino Georgio Strazamiri, tamquam domino locorum predictorum; pro certa pecuniae quantitate, quae loca possedimus et ad presens possidemus pacifice et quiete. Est verum, quia est circa annus quod Balsamiri filius condam domini Georgii

suprascripti, immemor beneficiis illatis et datis condam suo patri, non sequens vestigia eiusdem, qui fuit intimus amicus nostri domini, fraudulenter et contra sacramentum suum nobis surripuit dictas civitates **S**cutari et alia territoria nostra, quod postquam ad notitiam nostram pervenit, condolentes ultra modum, tandem ferendo omnia patienter, minimus nostram ambasiam ad predictum **B**alsam, orlando rogando et requirendo ipsum, ut sibi placeret terras et loca nostra intercepta per ipsum facere nobis restitui, sicut erat justum, promittentes penitus oblivisci iniurias et offensiones factas nobis per eundem, ac reducere ipsum ad gratiam et benignitatem nostram. Secutum fuit enim, quod perseverante ipso **B**alsa in sua prava dispositione, dicta loca nobis restituenda penitus recusavit, unde non valentes aliter facere cum honore nostro, quin providere, quod idem **B**alsa penam lueret de commissis, providimus visitare dictum **B**alsam cum potenti armata galearum et navigiorum nostrorum tali modo, quod mediante gratia dei, et iustitia nostra, recuperavimus civitates et loca nobis surrepta, et etiam aquisivimus potenter omnes et singulas civitates et terras, quas occupabat **B**alsa predictus, et ipsas tenemus et possidemus ad presens pacifice et quiete. Sed quia per litteras rectorum nostrorum in dictis partibus existentium, exstitimus nuperrime informati, quod diebus proxime ellapsis, que-

dam magna quantitas Turchorum, nulla nostra seu rectorum nostrorum precedente causa, cucurrit super territoria nostra Scutari et aliorum locorum nostrorum de inde, inferendo maxima damna et incendia, in grave damnum subditorum nostrorum predictorum, quae omnia processisse censemus praeter mentem et conscientiam suam, eapropter magnitudinem suam rogamus, quatenus sibi libeat praecipere et sic efficaciter ordinare capitaneis et subditis suis quibuscunque, confinantibus cum dictis nostris locis, Scutari, Coroni et Mothoni, Neapolis, Nigropontis et ceterorum locorum nostrorum, quod in futurum sibi caveant ab inferendo et fieri permittendo aliqua damna, gravamina aut offensiones subditis et fidelibus nostris praedictis, sed potius ipsos tractent et tractari faciant favorabiliter et benigne, prout in sua excellentia plene speramus. Et quia occurrere posset, quod dominus praedictus tibi diceret, dicta loca ad eum spectare et pertinere, et quod sua sunt, tunc debeas subtrahere de mente sua, quod dicta loca sua sint, ymo erant condam domini Georgii Strazamir, qui tanquam dominus locorum praedictorum, habens merum et mixtum imperium, nostro dominio Scutarum, Drivastum et alia loca sua consignavit, et illa quae nuper cepimus, potenter cepimus et sic tenemus tamquam bona hostis et rebellis nostri, ita quod cum omni reverentia loca predicta nullatenus ad ipsum

possint spectare, nec pertinere; et cum his et aliis verbis, quae tuae sapientiae videbuntur, subtrahere debeas ista talia de mente sua, si vero pur remaneret constans in sua opinione sua, dicens quod Balsa erat censuarius suus, et quod omni anno sibi dabat certum censum pro locis predictis, tunc respondere debeas, quod nostra dominatio nunquam de terris et locis nostris exhibuit aliquem censum alicui, et propterea perventis dictis civitatibus et terris ad manum nostri domini, ipse sunt libere et franche, et pro ipsis nullum censum ullatenus solveremus alicui, quum autem ipse civitates et loca erant supposita aliis dominis, ipsi poterant facere et disponere de locis predictis ad omne suum beneplacitum; et cum his et aliis verbis persuasivis procurabis remove ipsum dominum Turchum ab ista sua dispositione, quam optinere putamus tua sollicitudine et industria mediante. Quando dominus imperator predictus pur staret constans in volendo censum, quem habebat ab aliis dominis, volumus quod eidem dicere debeas, quod ut sua serenitas videat et patenter cognoscat, nostram perfectissimam sinceritatem, quam ad ipsam portamus, et ut non deficiat, quin bona pax sequatur inter eum et nos, sumus dispositi et placet nobis, in signum bonae et perfectae amicitiae domino concedente perpetuo duraturae, quod omnes et singulae civitates nostrae: Scutari, Drivasti, Dulcigni et aliarum terrarum et loco-

rum nostrorum *Albaniae*, simul dent et consignent seu dari et consignari faciant scudele suae excellentiae, vel quibus duxerit ordinandum, ducatorum *II* mille singulo anno de introitibus locorum praedictorum, et pauciores si poteris obtinere, conditione et pacto expresso, quod idem dominus imperator teneatur et debeat, quotiescunque aliqua gens, cuiuscunque conditionis existat, militaret ad damna territoriorum nostrorum praedictorum ac subditorum, quod tunc ad omnem requisitionem nostri capitanei et rectorum nostrorum, qui eruat in locis predictis, mittere in suum subsidium gentes sufficientes pro succursu et defensione locorum praedictorum.

Preterea cum in partibus et locis subiectis suae magnitudini intelleximus esse quam plures nostros cives et fideles captivatos etc.

Fecimus tibi dare exema ad valorem ducatorum mille . . . . . easdem res et exema eidem domino imperatori et aliis qui tibi videbuntur, pro meliori executione negotii tibi comissi presentare.

Secr. Cons. Rog. Lib III. ch 10.

CCXXVIII. 1406. Indict. VII. 18. Maii.

Одговоръ посланицима Србекогъ Деспота Стефана Лазаревића, брата господи Елене а ујака првогъ сына Балше, на више точки.

Capta. Quod respondeatur oratoribus magnifici domini despoti, filii

condam comitis Lazari, fratri et avunculo dominae Helenae et Balsae Strazamiri, ad ambasiatam nobis expositam parte; et primo ad primam partem, per quam dictus dominus effectualiter nos precatur, quod velimus indulgere predictis dominae Helenae et Balsae eius filio, et recipere eos ad gratiam nostram, restituendo sibi loca sua, accepta et acquisita per nos et cet. Quod sicut ipsi magnifico domino dispoti et omnibus dominis de inde notorium esse potest, inter magnificum dominum Georgium Strazamiri, maritum dictae dominae Helenae et patrem dicti Balsae dum vixit, et nos ac nostrum dominium, fuit sincerus et perfectus amor et caritas, nec unquam ulla materia vel causa discordiae inter nos fuit, ymo ipsum semper habuimus in nostrum nobilem carissimum et perfectum amicum, observando sibi integraliter et ipse nobis ea de quibus secum in concordia fueram, quando ad preces et instantiam suam accepimus loca Scutari et Drivasti, pro quibus dabamus sibi omni anno ducatos mille de introitibus locorum predictorum, et ita fecimus et eramus dispositi facere dicto eius filio, nisi mater et ipse fuissent obliti amoris et benivolentiae supradictae, et beneficiorum genitori suo per nos illatorum: et ipsi immemores predictorum, nulla causa a nobis vel nostris precedente, ex arrupto nulla nobis vel nostris no-

ticia data, armata manu et hostiliter loca et terras nostras predictas occuparunt et acceperunt a nobis, propter quod nobis necesse fuit, pro recuperatione locorum nostrorum et conservatione nostri honoris, procedere contra eos, et terras ac loca sua, et fecimus armatam galearum octo, in qua expedimus magnam pecuniae quantitatem, qua armata procedente contra terras et loca eorum et favente domino, iusticiam et causam nostram, licet non fuerit sine maxima expensa ut dictum est et strage nostrorum, nos recuperavimus dicta loca nostra, et acquisivimus sua, in qua acquisitione fuit nobis expediens facere subditis et habitatoribus terrarum multas permissiones, de conservando et defendendo eos toto posse nostro, a quibuslibet ipsos offendere volentibus et de aliis, propter quas cum honore nostro, quem conservare intendimus, nullo modo reliquere, nec alicui dare possemus dictas terras, ymo illas ut promisimus conservare regere et gubernare intendimus; et propterea rogamus ipsum dominum dispoti, quatenus si non complacemus sibi, juxta suam requisitionem, placeat habere nos merito excusatos. Unum tamen contemplatione suae magnitudinis facere volumus, videlicet quod parati sumus oblivisci injuriarum illatarum nobis, et recipere ipsam dominam Helenam et dominum Balsam eius filium, ad nostram gratiam et in nostros benivolos et amicos, volen

do se gerere sicut debent facere illi, qui volunt esse amici et benivoli aliorum, et in casu quo velint se reducere ad habitandum civitatem nostram *Veneciarum*, vel aliquem ex aliis locis nostris in aliis partibus, quam in locis *Albaniae*. providere ita de eis, quod poterunt honorabiliter ducere vitam suam.

Ad aliam partem per quam ipse nobis notificat, quod respectu erroris quem alias commisit, quum *adhasesit Turcho*, dispositus est omnino velle mori christianum et cet. Respondeatur, quod ista sua deliberatio iudicio nostro est sancta utilis et bona, et satis ample persuadere scimus, quod constanter perseveret in illa, quia indubitanter tenemus, quod stante ipso in ista sua dispositione, dominus juvabit, defendet et conservabit eum ab insidiis et oppresionibus *Turchorum* predictorum. Verum quia dicit, quod velimus dare sibi nostrum favorem galearum nostrarum, quae obstant quod *Turchi* transire non possint in *Gretiam*, ad istud dicimus, quod toti mundo notorium est, quidquid fecimus pro defensione et honore fidei catholicae contra *Turchos* predictos, et ita esset semper dispositio nostra, quotiescunque posse facere videremus. Sed veritas est, quod ad presens nostrae galee sint nobis necessariae in aliis arduis factis nostris, ita quod non videmus quia pro nunc ipsas vigilare facere possimus

ad predicta, sine magno disturbio et preiudicio agendorum nostrorum.

Ad aliam autem per quam requirit nobis unam litteram patentem, qua mediante in casu, quo per Turchos oppressus esset, possit se cum suis nobilibus et sua familia ac bonis suis reducere ad terras et loca nostra, Respondeatur, quod licet certi simus, quod istud non occurreret mediante divino auxilio, tamen ob contemplationem suam, sumus parati facere sibi fieri litteras antedictas, veniendo et intrando semper cum securitate locorum nostrorum predictorum.

Illi autem oratori, qui petit pro parte domini Volchi, seu dominae Marae, certam possessionem quae est in Durachio, et similiter certa jocalia, quae hic sunt, quae fuerunt dominae Marae et cet. Respondeatur quod faciemus jocalia praedicta, quae hic sunt, poni in manibus viri nobilis, ser Petri Guoro, et comitemus eidem, quod quociescunque ipsa domina Mara sive dominus Volchus restitui faciet nostris civibus aliquam pecuniam, vel aliqua sua bona intromissa per eum, ipse assignet sibi jocalia antedicta. De domo autem quae est in Durachio, scribemus rectori nostro, quod nuncio et procuratori dicti domini Volchi praedicti seu dominae Marae, facere debeat de dicta domo juris et justitiae expeditum et summarium complementum.

Ad illam vero partem, quam subiunxerunt, quod velimús sibi prebere nostrum favorem, quo mediante possint secure reverti ad suum dominum, cum dubitent de lignis regis Ladslai, quae sunt in Jadra, respondeatur, quod si ad presens galee nostrae forent hic, nos daremus sibi securitatem predictam, sed nos non videmus unum modum istud facere possendi; sed quia nos consideramus, quod lignum cum quo venerunt, est bonum et satis magnum, nos dicimus, quod ponendo ipsum bene in ordine et in puncto, ita quod sit bene copertum, videmus clare, quod secure redire poterunt ad partes suas.

Secr. Cons. Rogat. Libro III. ch. 22. et 23.

CCXXIX. 1406. Indict. XIV. 8. Junii.

Одговоръ посланицима краља Ладислава Нануљскогъ и Хервое дуче Сплетскогъ, у послу господѣ Блене и Балше, зактевајућимъ да узете одъ ови градове и земљѣ Млетчићи даду Савадау.

Capta. Quod detur responsio ambasiatoribus serenissimi Domini regis Ladislai ac magnitici domini Crauo ye comitis seu duche Spaleti, ad ambasiatatas eorum, per quas in effectu precantur nostrum dominium, quod velimus dare Sandali, qui est dominus in partibus Albaniae. terras per nos acceptas dominae Helenae condam domini Georgii Strazamiri et eius filio Balsae, re-

finendo nobis illas, quas primitus habebamus et Dulcignum, cum ipse dominus rex asserat, dictas terras esse de jurisdictione sua, et dictum Sandali fore sibi subditum, ac suos antecessores dominasse dictis terris et cet. Allegando magnum et singularem amorem, qui est inter ipsum dominum regem et nos, quod dominus rex debet esse certissimus, quod singularis affectio quam gerimus majestati suae. sicut vidisse potuit per effectum, induceret nos tantum ad faciendum de rebus gratis et acceptis suae serenitati, quae cum honore nostro fieri possent, quantum alicuius regis et principis nunc viventis, et similiter faceret caritas quam portamus magnifico domino Crauoie, sed veritas rei est, quod vivente domino Georgio Strazamiri, descendente domini Balsae Strazamiri et aliorum de dicta domo, qui longissimis temporibus dominati sunt dictis terris, et non valente se valere ab insidiis et oppressionibus Turchorum, in quorum manibus de die in diem debere venire et capitare terras suas, ipse cum magna instantia requisivit nos et rogavit, quod vellemus pro honore fidei catholicae, et conservatione tot fidelium animarum, quot erant in illis partibus, accipere terras Scutari et Drivasti cum contrata superiori, quae erat magis ad fronterias Turchorum, et illas ab eis defendere et conservare, quia conservantibus nobis et defendentibus eas, non dubitabat melius et

bene posse alias terras inferiores sibi restantes regere et conservare. Unde nos moti solum respectu predicto, et non alicuius respectus habendi et dominandi tales terras. nec etiam alicuius utilitatis, quia nunquam deo teste quaesivimus nec querere intendimus alienas terras et loca, devenimus secum ad certam compositionem, per quam dabamus sibi omni anno ducatos mille de introitibus de inde, cum aliquibus aliis honoribus et immunitatibus, quos et quas sibi faciebamus et suis descendentibus facere debebamus, et ipse tamquam verus et solus dominus libere dedit nobis terras **Scutari** et **Drivasti** cum patria superiori. quas terras cum tota patria, non sine maxima expensa nostra, cum continue habuimus ibi gentes armorum equestres et pedestres, ac ballistarum; quas terras conservavimus et conservabamus a **Turchis**; et taliter, quod contrata sua inferior et terrae quae remanserant ipsi domino **Georgio**, ab eis modicum ledebantur. Mortuo vero dicto domino **Georgio**, dicta domina **Helena** et eius filius **Balsa**, malo ducti consilio, et istud quia non timebant ita oppressiones **Turchorum**, ut faciebat pater, hostiliter et armata manu, ulla a nobis vel nostri causa precedente, nulla facta nobis nec data nobis notitia, ipsas terras arripuerunt nobis: propter quam causam optantes recuperationem terrarum nostrarum, et ultionem tantae nobis illatae iniuriae, deliberavi-

mus facere armatam nostram marinam et etiam congregationem gentium equestrium et pedestrium, quas misimus ad illas partes cum magna et notabili expensa nostri comunis, quam terrae predictae non forent sufficientes ad solvendum. Unde secutum est, quod prospiciente domino iusticiam et causam nostram, nos ipsas nostras terras recuperavimus nostras terras, et acquisivimus suas, non sine maxima expensa, ut est dictum, et etiam strage civium et gentis nostrae. In qua acquisitione terrarum per nos et nostros, habentes a nobis potestatem, factae fuerunt civibus earum certae promissiones, cum juramentis et solemnitatibus opportunis, de quibus apud eos apparent nostra privilegia, bulla nostra communita, inter quas est ista, videlicet: quod nos promisimus eisdem, ipsas civitates et loca sub nostro dominio regere et gubernare, ac ab omnibus illas offendere et molestare volentibus protegere et defensare, nullique alteri unquam domino tradere et assignare. Quibus omnibus consideratis, quae verissima sunt, et multis aliis, quae dicere causa omittimus, nullo modo videmus, quomodo possemus serenissimo domino regi predicto, et similiter domino Crauoie, sine maxima denigratione honoris et famae nostrae, quae est nobis tantum cara, quam aliqua alia res, complacere de eo quod requirunt, et propterea affectuose precamur, quatenus tamquam sapientissimi, et qui bene omnia ponderabunt, pla-

ceat habere nos merito excusatos; utendo istis et aliis similibus bonis verbis, cum utroque dictorum ambasiatorum, secundum quod cadet in proposito, ut habeant causam remanendi melius contenti de nostra responsione.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 25. et 26.

CCXXX. 1406. Indict. XIV. 12. Junii.

Закључено, посланику господне Марје предати оне драгоцености, које су биле негда господне Тодоре, и дати јој писмо отворено за Млетачке области, као што је дато деспоту Стефану Лазаревићу.

Capta: Quod ut ambassator dominae Marae, qui venit ad nostram praesentiam principaliter pro habendo illa jocalia, quae fuerunt domine Todorae, recedebat bene contentus, ordinetur: quod sicut captum erat, quod ipsa jocalia poni deberent in manibus viri nobilis ser Petri Guoro, qui ipsa assignaret eidem, quin satisfactum esset illis nostris civibus, qui debent habere, et dictus ambassiator asserat, quod iam debet esse satisfactum civibus nostris, quia terminus jam lapsus est, et ipsa domina credat dicta jocalia esse magni valoris, nec sunt majoris extimationis ducatorum: ·II· centorum, dicta jocalia dare debeant isti ambasiatori suo, ut ipse ferat dictae dominae praedicta jocalia et recedat bene contentus.

Insuper quia dicta domina requirit, quod in casu quo ipsam oportebat exire de terris

et locis suis, concedatur eidem de gratia, quod possit venire et se reducere. ad terras et loca nostra. Vadit pars: quod sibi fieri debeat una littera patens, vigore cuius possit in dicto casu se reducere ad terras et loca nostra, per eum modum et forma, quibus ordinatum est. de domino disposito Stefano, filio condam comitis Lazari.

Misti del Senato XLVII. ch. 52

CCXXXI. 1406. 12. Junii.

Посланицима краля Неапольскогъ Ладислава и Хервое одговорити, да Млетчиин засадъ немогу известанъ одговоръ дати на нъово то захтеванъ, да се уступи Будва Сандалу.

Capta. Quia oratores domini regis Ladislai et similiter Crauoje, audita responsione nostra pridie eis facta, secundum quod fuerat per nostra consilia deliberatum, replicare et dicere habuerunt, quod placeret nostro dominio, considerato quod Sandal alias fuit dominus Bude et habuit dominium eius, et quod nos ipsum ita vocamus dominum Budae in privilegio nostro civilitatis, dare et concedere sibi dictum locum, et sic dixerunt de tribus vel quatuor villis quas tenemus, quas dicunt esse et spectare ad dominium et iurisdictionem Catari, cuius ipse est dominus; et veritas sit, quod pro nobis et dominio nostro non faciat ita ex arupto dare determinatam responsionem oratoribus predictis, sed expectare et videre,

in quibus terminis remanebit orator noster cum Turcho; considerato etiam quod ipse Turchus et similiter dispositus Slavoniae (sic, loco dispotus) et domina Mara requisiverunt nobis similiter dicta loca, considerato etiam, quod non est danda dicta responsio, nisi habeatur bona informatio a rectoribus nostris de dictis factis; vadit pars quod respondeatur dictis oratoribus quod sicut sibi pridie diximus, dominus rex et similiter Crauoia, debent esse certissimi, quod in his quae cum honore nostro possemus, complaceremus libenter eis, sed veritas est, quod non habemus illam plenam informationem quae necessaria foret, in factis predictis; sed nos mittemus de brevi de nostris nobilibus ad illas partes, qui videbunt dicta loca, et accipient plenam informationem omnium predictorum, qua habita nos postea faciemus ipsi domino regi et similiter Crauoie illam responsionem, quae erit rationabilis et honesta, aut per nuncium aut per litteras nostras.

Secr. Consil. Reg. Lib. III. ch. 27.

CCXXXII. 1406. Indict. XV. 30. Decembris.

Заклучено: позвати неке властеле у сенатъ, да даду своє мненіє о стварима тичућимъ се гошкос Елене и енна нѣпогъ

Балше, како бы се могао одговоръ дати посланицима овимъ.

Capta: Quod ut possit dari expeditio istis ambaxiatoribus dominae Heleneae Stra-

cimir et filii sui Balsa e, ad ea quae ipsi requirunt parte eorum, viri nobiles ser Johannes Capello, ser Benedictus Contareno, ser Marcus Barbadico et ser Franciscus Quirino, qui sunt informati bene de conditionibus et factis illarum partium, possint venire stare arregare et dicere opiniones suas in isto consilio rogatorum, quandocumque tractabitur de factis praedictis, non ponendo ballotam.

Misti del Senato XLVII. ch. 89.

CCXXXIII. 1406. Indict. XV. 30. Decembris.

Условія подъ коима су готови Млетчиѣи помирити се са госпоюомъ Еленомъ и снномъ пѣрнимъ Балшомъ, кои преко свои посланика моле, да ѣи приѣме Млетчиѣи на милость.

Capta. Cum sit danda expeditio oratoribus dominae Helenae Straçamiri et Balsa e eius filii, qui fuerunt hic iam multis diebus, et multum sollicitant expeditionem suam, considerato quod illi qui fuerunt deputati sibi auditores, fuerunt pluries cum eis, et habuerunt eorum intensionem, quae esset: quod dominatio nostra dignaretur indulgere eis, et recipere ipsos ad gratiam suam, providendo, quod habeant pro suo reductu de gratia speciali locum Drivasti et Budvam, et aliqua casalia, quae sunt subtus Dulcignum, ducatos mille; nam intedunt esse et

erunt semper fidelissimi servitores nostri. Vadit pars, consideratis etiam terminis in quibus sunt dictae partes, et expensa maxima, quam ibi facimus sine aliquo fructu, et facere oporteret et tamen dubium est, quem finem caperent finaliter dicta loca; quod respondeatur et dicatur oratoribus antedictis per dominium, cum illis bonis et utilibus verbis quae videbuntur, quod ipsi vident et cognoscunt, quantum domini sui, non memores beneficiorum marito et patri suo illatorum, qui totaliter venisset in fortiam Turchorum, nisi fecissemus intromissionem, quam fecimus de locis illis, quae erant in fronteriis eorum, hostiliter et armata manu, nulla a nobis vel nostris causa precedente, acceperunt nobis dicta loca, sed Christus, qui est iustus iudex, dedit nobis gratiam, quod non solum ipsa recuperavimus, sed acquisivimus sua, ut ipsi et ceteri exemplum caperent, contra fidem suam et contra jus et iusticiam nolle capere aliena loca. Et certe si respiceremus ad nequitiam suam, et mala opera sua, nullo modo ipsos ad gratiam caperemus, ymo ubique persequeremus, velut capitalissimos inimicos; sed nos volumus imitari naturam nostram et mores antecessorum nostrorum, qui semper sciverunt et parcere voluerunt, ut Christus nos et statum nostrum protegat et defendat; ac conservet, ut hucusque fecit felicibus in clementis, et dicimus quod simus contenti dictos dominam **Helenam**

et filium dominum **Balsam** recipere ad gratiam nostram, et oblivisci injuriarum nobis et nostris illatarum. Et ultra hoc ex ampliore benignitate nostra, ut possint ducere vitam suam, collegium domini, consiliiarii capitum et sapientes consilii et ordinum, habeant libertatem, faciendo quam melius poterunt pro nobis, promittere possendi, quod de introitibus locorum de inde, dentur sibi omni anno ducati mille, uti fecimus domino **Georgio** patri et marito suo, et ultra hoc pro sua habitatione, ut secure possint stare cum personis et familiis suis, locum **Bude**, cum jure et iurisdictionibus suis, et ista donec erunt fideles filii et servitores nostri, nec facient nec tentabunt aut fieri et tentari aliquid facient, contra nos vel statum, terras et loca nostra. Et si dicti oratores volent acceptare istam benignitatem et gratiam nostram bene quidem, quando autem acceptare nolent, dicatur eis, quod qui noluerit benedictionem prorogabitur ab eo, et quod aliud facere sibi nolumus, et quod possint ad benplacitum suum ire pro factis suis.

Ser Rambertus Quirino sapiens consilii vult partem sociorum suorum usque ad illam particulam, in qua fit mentio, quod sumus contenti recipere ipsos dominos ad gratiam nostram, sed vult, quod postea subiungatur eis, quod ut videant per effectum istam nostram intencionem et dispositionem, sumus contenti, quod in casu quo velint venire **Vene-tias**

ad habitandum, vel ad aliquam aliam ex terris nostris, quod promitti possint predictis usque ad quantitatem ducatorum ·MM· omni semestri medietatem, habitando ubi voluerint extra territoria nostra, providere taliter de vita eorum et suae familiae, quod honeste poterunt ducere vitam suam, et quod poterunt bene et rationabiliter contentari, et si de ista nostra responsione remanebunt contenti bene quidem, et in isto casu fieri debeat ut superius dictum est et promissum, si autem non forent contenti, tunc dici eis debeat, quod aliam responsionem sibi dare cum honore nostro non possimus, sed certe iudicio nostro pro dictis dominis faceret contentari de ista nostra responsione et oblatione.

Secr. Cons. Rogator. Lib. III. ch. 51.

CCXXXIV. 1406. Indict. XV. 4. Januarii.

Закључено пристати на то, да еданъ посланикъ Балшиѣ отиде до своѣ господаря, да му предложи на одобрениѣ условія помирења, на коя Млетчиѣ пристаю.

Quia de mandato domini, viri nobiles ser Franciscus Cornaro caput consilii et ser Johannes Capello, qui tractaverunt cum ambasiatoribus Balsae Straçamiri et dominae Helenae eius matris, ea pro quibus venerunt ad presentiam nostram, dixerunt eis illa quae capta fuerunt in rogatis; qui illis auditis finaliter dicere habuerunt,

quod inspecta libertate sua, videbant non posse acceptare oblationem sibi factam, nisi iret unus eorum personaliter ad ipsum dominum suum et rediret. Sed sperabant ymo indubie tenebant. quod ipse dominus suus, dominus Balsa, acceptaret gratiam nostram et vellet esse et remanere filius et servitor nostri dominii, ad quae verba et quam requisitionem, dicti nobiles noluerunt sibi dare responsionem sine licentia dominii et istius consilii. Vadit pars: considerato quod honeste istud denegari non posset, quod dici sibi debeat, quod postquam ita placet eis, placet etiam nobis, sed ex nunc nos dicimus, quod volumus remanere in libertate nostra, sicut ipse dominus est in sua, ita quod in reditu illius qui ibit, utraque pars remaneat in sua libertate, et tunc in reditu suo venietur ad istud consilium, et providebitur et fiet, secundum quod captum et deliberatum fuerit, per istud consilium rogatorum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 51.

CCXXXV. 1407. I n d. XV. 7. M a r c i i.

Дае се власть коллегію дуждоломъ, да може све што е луждно предузети и заключити ради помврениа съ Балшомъ, ерѣ су места освоена у Албаниа степенъна одъ нѣгове войске у великой опасности.

Capta, Quia sicut habetur per litteras rectorum nostrorum partium Albaniae, et specialiter loci Antivari, et etiam clara

habetur informatio per ambasiatores dicti loci, qui nuper venerunt ad nostram presentiam, et ab aliis personis, ipsa loca compelluntur in tantum et molestantur a gentibus Balsae et Albanensium ac Turchorum, quae omnia quasi procedunt ex malo animo et intentione Balsae, quod nisi adhibeatur remedium, in dando subventionem seu providendo de locis praedictis, ipsa loca subiacebunt manifesto periculo, et viam provisionis et modum habilem habere pensemus cum meliori avantagio nostro, quam mittere gentes armorum ad illas partes, sed non sit bonum propalare hoc, ut ipse modus consequatur meliorem effectum; vadit pars, quod collegium domini, consilarii capitum et sapientum consilii et ordinum, habeant libertatem, ad provisionem dictorum factorum, practicandi, tractandi et concludendi per omnes illas vias et modos, qui et quae ipsi collegio seu maiori parti videbuntur, pro meliori executione rei et agendorum de inde, ac conservatione nostri status.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 57.

CCXXXVI. 1407. 15. Decembris.

Наређуе се, да дуждовъ колегиум може са посланицима Хервос и Саудали уговорати, преко свог одређени чланова, о предложено иети, кои обеђу да помажу Млетцима, бранећи отете одъ Балне землѣ противъ овога, ако они даду Саудалу Будву и Антивари.

Capta. Quia quae proponuntur nostro dominio pro parte Creuoye et Sandali,

super facto habendi a nobis **B u d u a m** et certum alium locum nostrum, ex his quae acquisivimus de manibus **B a l s a e S t r a ç i m i r i**, videlicet **A n t i v a r i**; et super aliis capitulis expositis per ipsos, offerendo se de volendo cum gentibus suis conservare reliquas terras nostras, omnibus suis expensis, sunt talis naturae, quod super illis est habenda bona advertentia et consideratio, ac bene videre, tractare et sentire vias, modos et ordines, cum quibus vellet attendere ad istud factum; Vadit pars: quod collegium domini, consiliarii capitum et sapientes consilii et ordinum, habeant libertatem possendi deputare oratoribus eorum auditores, aliquos ex illis de dicto collegio, qui habeant potestatem essendi cum dictis semel et pluries, audiendi praticandi et tractandi omnia illa, quae sibi videbuntur utilia et necessaria, pro bona conclusione agendorum predictorum, non possendo tamen aliquid concludere nec firmare, sine deliberatione et voluntate consilii rogatorum, quae deliberatio quando fieri debet, dabitur etiam responsio aliis capitulis expositis per eosdem

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 83.

CCXXXVII. 1407. Ind. I. mense Junii.

Заклученъ мира између Млетчиѣа съ едне, и госпоє
Блене и сина юй Балше съ друге стране.

In Christi nomine amen. Anno nativitat-
is ejusdem millesimo quadringentesimo sep-

timo mense Iunii. Indictione prima. Ad maritimam **Antibari** prope flumen **Xelesnice**. Presentibus nobilibus viris **vaivoda Nicola Zaulo** et **Cursachio**, viro domini comitis **Teopie Raico Moneta**, **Tadeo de Crispis** et **Marino Karoli** mercatoribus **Venetis** in **Dulcineo**, ac nobis notariis infrascriptis. Ibiq̃ue magnifica domina **Helena** filia quondam magnifici domini comitis **Lazari**, et consors quondam magnifici domini **Georgii Stracimiri**, et magnificus dominus **Balsa** filius supradictorum quondam domini **Georgii** et domine **Helene**. **Avidi effici boni filii** et **devoti amici serenissime ducalis dominationis Venetiarum**, uti fuerunt progenitores sui, venerunt ad infrascriptas compositionem, conventionem et pacem cum spectabilibus et nobilibus viris, domino **Roberto Mauroceno** et domino **Jacobo de Ripa** milite, nomine suprascripte dominationis **Venetiarum**, provisoribus sindicis et procuratoribus in partibus **Albanie**, sicut videtur per instrumentum sindicatus a nobis notariis visum et lectum, scriptum manu **Johannis de Bonisio de Venetiis** imperialis notarii, bullatum bulla plumbea. Qui tamquam procuratores et syndici domini **Venetiarum** predicti convenerunt et promiserunt dictis domine **Helene** et domino **Balse** nomine proprio, et similiter prenominati domina **Helena** et dominus **Balsa** convenerunt et promiserunt dictis dominis provisoribus nomine domini **Ve-**

neciarum predicti, sicuti continetur et apparet per subscriptas conventiones et capitula. Et primo dicti domina Helena et dominus Balsa fuerunt contenti et promiserunt, sunt contenti, atque promittunt nomine suo proprio, causa levandi omnem scandalum vel errorem, qui fuissent vel esse possent inter aliquam partium, dare et facere consignari in manibus supradictorum sindicorum vel aliorum, nomine dominationis Venetiarum, omnes villas, aquas, insulas, terras, domos, nobiles viros, habitatores, rationem et pertinentias, que spectarent vel possent spectare aliquo modo prefate dominationi Venetiarum, de eo quod sibi fuit consignatum per bone memorie dominum Georgium Stratimir, cum illis conditionibus et modis qui pertineant ad territorium Scufari et Drivasti libere et sine contradictione, et renuntiare omnibus rationibus quas dicta domina Helena, et dominus Balsa haberent vel aliquo modo habere possent, in locis et pertinentiis supradictis, ratificando, et confirmando sine aliqua contradictione, et omnia loca, et pertinentias supradictas secundum quod bone memorie dominus Georgius ipsa dedit dominio Venetiarum predicto. Item quod omnes pertinentie et confinia Dulcigni libera sint dominationis Venetiarum. Et Antivarum secundum conditionem quam fecimus usque in diem presentem. Et predicti dominus Robertus et dominus Jacobus nomine dominationis supradicte.

volentes ostendere gratiam, et benignitatem dominationis, promittunt dare et consignare predictis domine Helene et domino Balse vel alteri ipsorum nomine. castrum et civitatem **Budoe** cum omnibus suis pertinentiis, declarando quod propter confirmationem dicti amoris et pacis, dictus dominus Balsa est contentus, et vult venire Venetias cum dictis dominis provisoribus, habito consilio domini **dispoti**, et domine **Mare**, ad presentiam dominationis, ad petendum gratias que sibi videbuntur, acceptando gratiose id quod sibi dominatio; intelligendo quod **Saboiana** debeat manere sicut manet, donec dominus **Balsa** habuerit a dominatione gratiam que sibi videbitur. Et intelligatur, quod tempore quo ascendet dominus **Balsa** galeam causa eundi Venetias, altera pars alteri et altera alteri consignabitur vel faciet consignari omnia suprascripta, que fuerit assignanda, quorum supra est facta mentio. Et est sciendum quod omnes cives et habitatores locorum, que altera pars tribuet alteri, recipiantur ad gratiam, et sibi pareantur, et quod omnes captivi utriusque partis liberentur, et similiter remittantur omnes offense, quas aliquo modo fecerit altera pars alteri. Ac bullatis et factis presentibus scripturis ac factis sacramentis a partibus, intelligatur de presenti, et habeatur pro firmo esse factam bonam et perfectam pacem. Et quod abinde citra, utraque partium predictarum et earum subditi, possint ire stare

practicare mercimoniari et conversari in terris utrinque, cum earum personis et bonis tute et libere, ac tractari ut boni amici, non intelligendo in his personas bannitas, ac debeat utraque partium facere proclamari in die sancti Johannis proximo, scilicet lune die vigesimo mensis presentis, in omnibus suis terris et locis publice, quod facta est bona et perfecta pax. Ac fiat ratio cujuscunque debiti, quo aliquis subditorum partium deberet habere a subditis alterius temporibus lapsis, promittentibus ad invicem dictis partibus, non deviare nec auferre aliquo modo subditos alterius, ac non acceptare verba alicujus pravi, qui vellet ponere scandalum aut discordiam inter partes, imo facere punitionem de talibus, sicut erit iustum. Non faciendo aliquam stricturam vel devetum subditis alterutrius partium, imo cum amplis libertatibus stetur in bona compositione et tuta pace, sicut tempore bone memorie domini Georgii Stracimiri. Et quod subditi ab altera alteri non auferantur. Promittentes dicti domina Helena, et dominus Balsa suo nomine proprio, et dicti dominus Robertus Mauro, seno, et dominus Jacobus de Ripa miles nomine domini Venetiarum predicti, altera pars alteri, et altera alteri, cum solemnibus promissionibus omnia predicta, et quelibet predictorum, plene et sine contradictione adimplere, et observare, et non contrafacere ipsis, vel alicui ipsorum, aliquibus ratione causa

modo vel ingenio, sub pena ducatorum quinque millia auri dandorum, et solvendorum a parte non observante parti que observabit, totiens quotiens predicti aut alicui predictorum esset quomodolibet contrafactum. Nichilominus remanente presenti scriptura in pleno vigore et robore. Promittentes etiam dicti domina Helena et dominus Balsa, dictis domino Roberto, et domino Jacobo nominibus quibus supra, obligare et facere obligari magnificos dominos, dominum dispotum, dominum comitem Theopiam, et dominam Mararam, ad faciendum quod dicti domina Helena et dominus Balsa obtinebunt, et observabunt omnia supradicta, et erunt obsides de hoc sub pena predicta. Et mittent hinc ad unum mensem proximum, literas bullatas eorum sigillis, per quas ipsi se obligabunt. ut superius dictum est. Promittentes etiam dicti domina Helena, et dominus Balsa, quod supradicta, et quelibet predictorum confirmabit dominus Balsa Venetiis nomine suo et dicte domine Helene. Et de hoc fieri possint unum vel plura publica instrumenta, sicut aderit opportunum.

Ego Jacobus de Languschis de Venetiis quondam Johannis de Papia, publicus imperiali auctoritate notarius et cancellarius pre-nominatorum dominorum, omnibus predictis dum agerentur et fierent presens fui, et rogatus a partibus supradictis, presens instrumentum manu propria scripsi. et posui me-

um consuetum signum in testimonium omnium predictorum.

Commemoriale X. ch. 73.

CCXXXVIII. 1407. Indict. I. II. Octobris.

Заклучено дати помошь и месечну пензию некимъ Скандрианама, кои су воевали на страни Млетчиѣа противъ Балше, па су были заробљени и осакаћени по заповести Балше.

Cum accesserit Venetias quidam Descus filius Cressiae de Scutaro, ad praesentiam dominationis nostrae, qui dedit castrum Dulcigni, nobili viro ser Marino Caravello, nunc capitaneo nostro Culphy, qui viriliter expugnando contra gentes Balsae, pro honore dominationis nostrae, fuit acriter percussus, ex qua percussione cecidit ab equo, ex quo captus fuit et ductus ad praesentiam dicti Balsae, qui sibi fecit amputari manus pedem et nares, propter quod petat de gratia a nostro dominio, quod subveniatur sibi, ut possit sustentare vitam suam; Vadit pars: quod propter sua bona portamenta et pro sustentatione vitae suae, et ut detur exemplum aliis faciendi honorem nostri domini, et considerato, quod quum fuit captus a gentibus Balsae ut profertur, nullum praemium a dominio nostro habebat, detur sibi hic in Venetiis, ut possit repatriare, ducati duodecim auri de pecunia nostri comunis, et yperpera duodecim singulo mense de introytibus Scu-

tari, ut possit sustentare vitam suam, ut pium et justum est, et hoc ad beneplacitum domini.

Et similiter dentur ducati XII. hic in Venetiis, et yperpere XII. quolibet mense de introytibus Scutari, Alexio Camesa, qui viriliter expugnando cum inimicis, fuit captus et ductus ad praesentiam Balsaе, qui sibi fecit amputari, nasum lingvam et unam manum; revocando omnem aliam provisionem sibi promissam. et hoc ad beneplacitum domini.

Misti del Senato XLVII. ch. 145.

CCXXXIX. 1408. Indict. I. 6. Junii.
in Durachio.

Уговоръ мира између Млетчѣна и Балше Сраци-
мировогъ.

Instrumentum pacis facte cum domino Balsa Stracimir, mediatione comitis Nichete, habentis auctoritatem a Balsa predicto.

In nome de Cristo. Amen. In l' anno de la nativita de quello MCCCVIII, prima indicione, a di VI del mese de Zugno. Jo Giacomo da Riva chavalier, per la illustrissima ducal signoria de Veniexa sindaco e provededor in le parte de Albania, in semble cum el nobel homo misser Ruberto Morexini, el qual a le infrascripte cose fo absente siando romaxo a Scutari, per certa bona caxon, habiando a trattar le sotto ditte cose plenis-

sima liberta e comandamento insolidum, como apar per un instrumento de sindicado e procura, fatto per man de Zuhane fo de ser Nicolo de Bonixe de Veniexa, per imperial autorita noder publico, in l' ano de la nativita de Cristo mille quatrocento otto, a di XXII del mese de Fevrer, e scrivan a la corte dogal del illustrissimo et excelso signor messer Michiel Sten, per la dio gratia doxe de Veniexa e da i suoi conseij, como plenamente in quel se leze, e da mi noder infrascripto vezudo e letto, cognosando la benignita de la sovra ditta excelsa dogal signoria de Veniexa, la qual sempre fo plena de misericordia e per reverentia e preghiere e per l' amor del magnifico signor messer lo conte Theopia, si como sindaco e procurador de la prelibata signoria, in luogo e per nome de quela, recevo i magnifici, e nobel dona, madona Helena fia fo del conte Lazaro signor de Sclavonia, e dona fo del magnifico signor Zorzi Stracimir dela parte de Zenta, e Balsa so fio, con tutti suo subditi, in gratia amor, concordio, paxe e dilection de la excelsa e potente nominada, remetando ai preditti madona Helena e Balsa, et ai suoi subditi tute inzurie, et offexe, che hanno fatto ala preditta signoria, et a suo subditi, dessiguando, o veramente fazando designar a i preditti madona Helena e Balsa so fio o altri per lor, sotto specia d' amor e bona di-

letion, **B u d o a** cum le so pertinentie, et a quelli madona **Helena** e **Balsa** far dar oltra de questo, de le intrade de **Scutari** ogni ano ducati **M. Vcento** doro, in do pagamenti, zoe la mita in la festa de nadal, l'altra mita in la festa de sancta **Maria** de avosto, que lo e sta ditto pronunciado et arbitraria mente sentenciado, como qui de sotto apar, per lo magnifico signor misser lo conte **Theopia** et per lo nobel et egregio homo messer **Piero Rimondo**, per la ducal signoria de **Veniexa** bailo e capitano de **Durazo**, sindici e procuratori per i ditti madona **Helena** e **Balsa** costituiti, la qual pronunciacion et arbitraria sententia siegue in questa forma de verbo ad verbum.

In nome de dio. In l'anno de la nativita di quello mille quattro cento e otto, a di **VI Zugno**, prima indicion. Nui conte **Theopia** signor del **Albano**, e **Piero Rimondo** per la excelsa ducal signoria de **Veniexa** bailo e capitano de **Durazo**. **Zudexi** et arbitri eletti per la magnifica dona madona **Helena**, fia del signor conte **Lazaro** signor de **Sclavonia**, e dona fo del signor **Zorzi Stracimir** signor de le parte de **Zenta**, e per lo magnifico signor misser **Balsa**, fio del ditto signor misser **Zorzi**, e de madonna **Helena** preditti, a meter paxe e concordio de tute le discordie, differentie, che tra la prelibata ducal signoria de **Veniexa**, e i preditti madona **Helena** e **Balsa**, come apar per una carta de

sindicado a plen mandada a nui conte Topia e Piero Rimondo per li preditti madonna Helena e Balsa so fio, scripta in letera sclava, e bollada de la so bolla, translatada in latin como qui de sotto se contien. Nui Helena fia che fo del signor conte Lazaro signor de Sclavonia, e fu dona del signor Zorzi Stracimir signor de le parte de Zenta, e mi Balsa fio del ditto signor Zorzi e de madona Helena. A cadaun che vedera questa letera honorevol salute.

Sapia che per li tempi passadi, cum la excellentissima ducal signoria de Veniexa manda li suo proveditori, signor Ruberto Morexini e signor Giacomo da Riva chavalier, per mo in questa parte per la paxe e concordio, e perchi semo contenti metemo da nostra parte a questo fatto ch i possa condenar e far, e che definiscano tute queste cose soraditte, el signor conte Topia, el signor Piero Arimundo da Veniexa bailo e capitano de Durazo e del so distretto. E perche el ditto signor da Veniexa e plen de raxon e fama la qual ha cum lui senza nissuna nostra contradiction, tanto quanto le nostre persone proprie, sopra la nostra fe, e per tute queste cose sovrascripte comandassemo a scriver questa nostra litera per lo nostro cancelier, in la nostra corte Berislavichi, ala nativitate del nostro signor Yesu Christo, MCCCCVIII indicion prima, adi VII Mazo, e per plu confirmation de questa letera, la fessemo bollar

de nostra bolla. E pertanto. Nui conte Teo-
pia e Piero Pimondo zudexi e sindici eletti
per i ditti madona Helena e Balsa so fio, co-
mo apar per lo ditto so sindacado, scripto de
sovra, vojando tuor via tutte le differentie,
desinsion, e discordie che ha i preditti mado-
na Helena e misser Balsa so fio, cum la pre-
fata signoria de Veniexia, e per vigor de la
libertade podesta e bailia a nui per i dicti
concessa e tribuida, invocando il nome de
Cristo e de la soa gloriosa madre madonna
Santa Maria, voiando seguir in tutto e per
tutto quelle cose siano salute magnificentia
e grandeza et exaltation de la preditta sig-
noria, etiamdio quelle cose sia salute de li
ditti madonna Helena e misser Balsa, deter-
minemo sententiemo e distinimo, che la ditta
madonna Helena e Balsa so fio, debia recever
gratia e paxe e concordio da la excelsa sig-
noria de Veniexa, over dal Nobel homo mis-
ser Ruberto Morexini, como apar per lo ditto
sindicado, scripto per man de Zuhanne fio fo
de ser Nicolo de Bonixe da Veniexa, per au-
torita imperial noder publico, a di XXV Fevrer
MCCCCVIII prima indicion, e da mi noder in-
frascritto vezudo e letto, bollado de la bolla
de san Marco de plombo, habiando cadaun
de lor liberta insolidum sora de questi fatti,
el qual misser Ruberto fo absente a le pre-
dritte cose. siando romaxo ale parte de Scu-
tari per bona caxon, e che i ditti madonna
Helena e Balsa debia lassar per questo muodo

liberamente tutti i luoghi terre ville casali fameie e zentilhomeni, al presente i tien in le parte santa **Maria de Rotezo**, cum i suo boni et confini, videlicet case terre et homeni, e quanto la ditta chiexa de possieder, de raxon andando suso el passo de **Suterman** per i confini de **Rotezo**, e de quel passo non se impazar per alcun muodo, e da **Suterman** fina ad **Antivari**, e da **Antivari** vignando e circumdando da le parte del mar verso **Dolcegno**, infina la **Boiana**, vignando per suxo per lo fiume e per la riva del lago, infin ascendando per mezo **Suterman**, cum tutte terre luoghi forteze casali boiari inesse, cussi in monte como in pian, infra questi termeni e contrade. E da l'altra parte veramente de la **Boiana** comenzando da **Lupoglavo**, vignando verso **Alesso**, tutto el lago isole castelli fortecce e terre domination, cussi al monte como al pian, e quanto se contien per publici istrumenti, fatti tra la prefata signoria de **Veniexa**, e el magnifico signor misser **Zorzi Stracimir** se padre, da qual tuti luogi non se possano ni debiano impazar. E se alcuna cosa de quelle tegnisse al presente, che libera mente e senza alcuna altra contradicion debia relassar, dar e consignar ala prefata signoria de **Veniexa**, over ai suo provededori o a suo comessi.

Fazando dar e consignar la prefata signoria de **Veniexa**, over in suo provededori prenominati. per nome de la ditta signoria

de Veniexa, ai ditti madona Helena e Balsa, el castel de Budoa cum tutte le so raxon, e pertinentie dentro e de fuora, cum tutti i suo homeni boiari casali terreni e ville, romagnando ai preditti madonna Helena e Balsa, da le confine sovradicte de madonna sancta Mara de Rotezo verso i Pastrovichi e Budoa e Lustiza e le saline cum tutta la parte de la Saboiana, Zenta de sovra, e oltra de quello de dari e fari dar ogni anno de le intrade de Scutari ducati mille e cinquecento dorro; ricevando la prefata signoria de Veniexa i ditti madonna Helena e Balsa in la so benignita e gratia, et alor perdonar et remetter tutte le ofese et inzurie, fatte per i ditti madona Helena e Balsa ala prelibada signoria de Veniexa e so luogi e subditi. Ancora che tutti i prioni tien le parte preditte, debiano far liberamente relassar, e che nissuna de le parte non debia tuor li buiari e fameie lun a latro, e che infra XV di proximi, le parte preditte debiano haver consignado luna a laltra libera mente tutte le cose preditte secondo como de sovra e scripto, da puoche i haveianno zurado. E per observation de le preditte cose, e zascuna de quelle, zoe che li ditti madona Helena e Balsa prometera e zurera de mantegnir et osservar bona paxe a la prefata ducal signoria de Veniexa, et ai suo luogi e suditi, e dar per segurta i magnifici signori miser lo dispoti Stefano so barba, madonna Maria dona fo

del magnifico miss er Volco, Thodoro Cauora signor de Belgrado, Juan Castriothi e Mirchsta signor de la Vallona. E mi conte Topia so suoxero, me obligo, che i ditti madona Helena e Balsa, osservera e fara oservar tute le cose predicte, sotto pena de ducati M Vcento doro da fie dada e pagada ala parte, che osservera per la parte che non osservera o osservare non fara. I qual prenomnadi misser Giacomo da Riva chavalier, como sindaco e provededor de la prefata ducal signoria de Veniexa, da una de le parte, et magnifico signor conte Topia et nobel homo misser Piero Rimondo como zudexi arbitri de i preditti madona Helena e Balsa da laltra parte, i qual insembre zura e se impromette de mantegnir et osservar una parte alaltra, e l'altra al altra, tutte le cose sopraditte ai termeni preditti, sotto obligacion di beni di so principal presente, e che die vegnir, si mobeli como stabeli, sotto la pena predicta da fir dada e pagada, como e ditto de sovra, promettando a mi noder infrascripto como publica persona, per nome et in luogo de ogni persona a chi spectasse o possesse spectar in futurum, de oservar, et attender le cose predicte cum tutte le renunciacion et obligacion che aspetta a la raxon, reservando a i dicti madonna Helena e misser Balsa, de posser domandar tutte quelle gratie i paresse a la prefata signoria de Veniexa.

Actum extra **Durachium** prope ecclesiam sancti **Laurentii**, sub tentorio predicti magnifici domini comitis **Tobie**, presentibus reverendo patri domino minori dei gratia episcopo **Durachiensi**, **Johanne** episcopo **Scutariensi**, **Feldo** stipendiario in **Durachio**, **Chursachi** buiario predicti domini comitis, et **Petro** Ungaro stipendiario **Scutari**, testibus ad hec vocatis, et aliis.

Subscriptio greca manu comitis **Niche te**.

Mi **Piero Arimondo** zudese arbitro in compagnia cum el ditto miser lo conte, a tute le cose sovraditte me scrissi de mia man e meto la mia bolla.

Comemorale X. ch. 71.

CCXL. 1408. 8. Novembris, in Godeigne.

Отворено писмо, коимъ господа Елена и Балша прогланую и объявлюю своимъ поданицима, да с утврђенъ миръ између нли и Мистака.

Litera aperta facta a domina Helena et Balsa de observatione pacis.

Nui madona **Helena** consorte, e **Balsio** del magnifico signor misser **Zorzi Stracimir**, femo assaver a tutti li nostri subditi, ufficiali e zentilhomeni nostri, che ben che mi **Balsa** non vada a **Veniexa**, a la presentia de la nostra ducal signoria, si como fo ditto cum li magnifici signori providitori, nui semo in accordo cum lor, che la pase sia bona e ferma. cussi per una parte e

per l'altra se debia osservar fra la dicta signoria, e soi subditi e nui, et che ogni homo possa liberamente andare, e far li fatti soi, e zascadun star si como stette in questo tempo passado da pui fatta la ditta paxe. E per fermeza mettemo la nostra bolla, dada in Godigne a d. VIII de Novembre MCCCCVIII.

(Autenticum pacis preditte cum bulla Balse, et litera autentica supradicta cum bulla, tradite fuerunt viro nobili ser Francisco Justiniano, die XXI Marcii 1409.)

Commemoriale N. ch. 73.

CCXLI. 1408. Indict. II. 20. Januarii.

Наставленъ за посланика Млетачкогъ Бенедикта Контарена, кои ће њни къ деспоту Стефану и госпои Мари, у послу госпои Елене и Балсе.

Quia est necessarium respondere, circa responsionem factam a *ambassiatoribus* dominae *Helene* et *Balsae*, qui fuerunt ad nostram praesentiam, quibus responsum fuit: quod pro confirmatione eorum quae tractata fuerunt per nostros provisores cum *Balsa* predicto, mitteremus ad praesentiam despoti et dominae *Mariae* nostrum ambassiatores, qui ambassiatores cum ista nostra responsione recesserunt pro redeundo ad *Balsam* predictum. Vadit pars: quod comittatur et mandetur nobili viro ser *Benedicto Contareno*, comiti et capitaneo nostro *Scutari*, quod recepto nostro mandato, cum nostris litteris credentialibus,

intelligendo se, quod **Balsa** et domina **Helena** similiter mittant suos ambaxiatores ad presentiam domini despoti, ire debeat ad dictum dominum despotum et dominae **Marae**, et facta amicabili salutatione et oblatione, eis exponere, ea quae a nobis requisiverunt ambasiatores **Balsae** predicti, et responsionem quam eisdem fecimus, quarum requisitionis et responsionis copiam sibi mittatur pro sua informatione. Et subiungere quod nostra dominatio, considerato fraterno amore et perfecta amicitia vigente inter dominum despotum et nostrum dominium, nullum habens respectum, quod **Balsa** non observaverit, sicut promiserat per pacem factam et firmatam inter ipsum et provisos nostros predictos, pro contemplatione suae magnificentiae, sequentes mores nostros in obliviscendo iniurias receptas et volendo unumquemque ad gratiam reducere, sumus contenti coram magnificentia sua ratificare et aprobare pacem, factam inter dominam Helenam et **Balsam** ex una parte et nostros provisos ex alia, observante et faciente dicto domino **Balsa** ea omnia, quae continentur in pace predicta facienda et observanda a parte sua, quam pacem, ipse nostro nomine, vigore libertatis, quam a nobis habet, affirmabit et ratificabit, et si dictus **Balsa**, sive ambasiatores sui, suo nomine, erunt contenti facere et observare prout in dicta pace continetur, tunc similiter nostro nomine, faciat et observet, procurando

quod per dictum Balsam, observentur et fiant omnia punctaliter, quae facere tenetur vigore pacis praedictae, quam pacem dictus ser Benedictus in publicam formam penes se habet.

Et quia idem Balsa multum optat habere locum Antivari, sed in pace nihil continetur, quod dictum locum habere debeat, si dictus Balsa requireret illum, respondere debeat, quod si dictus Balsa veniet Venetias, non dubitat quod per nostrum dominium sibi dabitur locus praedictus, prout eidem dixerunt provisores nostri.

Si vero dicta domina Helena et dominus Balsa non erunt contenti stare dicte paci, tunc debeat dictus ser Benedictus dicere, quod nullum aliud mandatum habet a nobis, nisi faciendi et observandi, sicut in dicta pace continetur, et in isto casu, ut dictus Balsa non destrueret contractam nostram, ad damna subditorum et fidelium nostrorum, cum illis verbis et rationibus, quae suae sapientiae videbuntur, procuret et sollicitet, quod inter partes fiant sufferentiae, dicens, quod nullum aliud mandatum habet a nobis, sed quod scribet intentionem dicti Balsae et matris nostro dominio, et expectabit nostrum mandatum, et sic facere debeat, scribendo presto omnia pro nostra informatione.

Et quia sumus informati, quod Pasayt capitaneus Turchi, qui est cum gentibus suis in partibus Scopiae, multum

potest cum Turcho, domino suo, ita quod si haberemus ipsum favorabilem et propici-um, esset causa reducendi nos ad bonam conclusionem pro hiis, quae intendimus agere cum dicto Turcho, tam pro factis Albaniae, quam pro aliis, comittatur dicto ser Benedicto Contareno, quod cum nostris litteris credulitatis mittere debeat ad Basaytum capitaneum Scopiae, Thomasium notarium Sclavum, et sibi comittere, quod dicto Pasaytho, cum illis verbis amoris et dilectionis, quae sibi videbuntur, debeat demonstrare et ostendere, amorem et dilectionem, quam gerit nostrum dominium Pasayto predicto, et quod pro vivendo in bona pace et fraternitate cum dominio suo, intendimus mittere ad presentiam dicti domini sui, ambaxiatorem nostrum, de intentione nostra ad plenum informatum, et ideo si sibi placet, et de hoc dictus Thomas eundem Pasaytum attente rogare debeat, scribere dicto Turcho domino suo, ita quod possimus esse concordēs cum eo, de hiis quae secum agere habebimus; habeat idem Thomas libertatem, promittendi Pasayto predicto, nostro nomine, singulo anno, ducatos mille de introytibus dictorum locorum, et quum hoc non posset obtinere, promittere debeat dictos ducatos absoluto, faciente dicto Thomasio, hanc nostram intentionem, per illum strictum et cautum modum, qui suae prudentiae videbitur, ut facta nostra sint secreta, et insuper habeat libertatem, collegium

domini, consiliarii capitum et sapientum, mittere per dictum Thomasium Pasayto predicto aliquod exemum, ad valorem ducatorum triginta.

Et debeat dictus ser Benedictus ire ad exequendum mandatum nostrum praedictum cum illa familia, quae sibi videbitur pro honore nostri domini, faciendo quam minorem expensam poterit, et dimittat ad regimen et gubernationem loci sibi commissi, usque reditum suum, virum nobilem ser Andream Marcello, et mittantur dicto ser Benedicto litterae et syndicatus necessarii occasione praedicta.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 137.

(Скоро савнимъ исто ово, само малко пространство, налази се јошъ еданпутъ заключено у истој III. књиги, на стр. 144.)

CCXLII. 1408. 20. Januarii.

Пуномоћно писмо и наставленъ за Бенедикта Контарена посланика Млетачкогъ къ деспоту Стефану и госпои Марји.

Nos Michael Steno, dei gratia dux Venetiarum et cet. Comittimus tibi nobili viro Benedicto Contareno, presenti- aliter comiti et capitaneo nostro Scutari, quatenus recepto presenti nostro mandato, debeas significare dominae Helenae et domino Balsae, quod pro possendo exequi ea quae diximus et dedimus in responsum ambaxiatoribus suis, qui fuerunt nuper

ad nostram presentiam , ac pro exhibendo celerem expeditionem ad ea, quae agere habemus cum suis magnificentiis, nos constituamus te in nostrum ambaxiatorem, iturum ad presentiam domini despoti et dominae Maraе, pro concludendo et confirmando pacem tractatam per nostros provisores cum suis magnificentiis, quemadmodum suis ambaxiatoribus promisimus. Et pro tanto quodcumque erunt in puncto mittere et mittent suos syndicos et ambaxiatores, subito eris in puncto eundi et te repperiendi ad dominos antedictos.

Et cum habueris responcionem a predictis domina Helena et Balsa, quod sint parati mittere suos syndicos et ambaxiatores ad predictos dominum despotum et dominam Maram, et dato ordine de termino et tempore debito, volumus quod dimissa terra Scutari, in illa custodia et sub illo rectore, quem et quam tibi dicemus inferius, in bona gratia tu vadas noster ambaxiator, et syndicus ad dominos antedictos, videlicet ad dominum despotum et dominam Maram, et ad Pasaytum voivodam Turchorum, si tibi videbitur. Intelligendo te taliter, quod vadas et sis ibidem, quum ambaxiatores et syndici alterius partis illuc venient. Quibus cum fueris ad presentiam suam, presentabis nostras litteras credentiae, quas tibi misimus, et factis dictis dominis convenientibus salutationibus et oblationibus, de-

beas exponere. Quod deus novit, libenter et de bono animo vidissemus magnificam personam ipsius Balsae, tamquam nobilem civem nostrum hic Venetiis, ut cognovisset optimam intentionem nostram et radicem veri amoris, quam firmaveramus in mente nostra, et ulterius gratiam quam fecissemus sibi, si venisset ut promiserat, ita quod dolemus, quod crediderit illis, qui non bene consulerunt sibi, et non suis magnificentiss. Sed non obstante quod non venerit ad presentiam nostram, quia a natura nostra et progenitorum nostrorum semper fuit et est, uti benignitate et clementia, tamen adhuc, intuytu et respectu ipsorum domini despoti et dominae Marae, sumus contenti quod cognoscat benignitatem et gratiam nostram, quae est, quod pax facta per nostros provisores, et magnificentias suas approbata et laudata, etiam per nos confirmetur et ratificetur et cet. Cum illis verbis contentis in responsione data ambaxiatoribus suis, cuius responsionis copiam tibi mittimus pro tua informatione, et cum aliis similibus verbis, quae tuae sapientiae videbuntur, tenendo modum, quod ad presentiam ipsorum dominorum et saltim domini despoti, confirmetur cum integritate pax suprascripta, facta per nostros provisores, et de hoc fiant instrumenta seu litterae patentes secundum quod erit opus; ac ulterius, quod predicti domini despotus et domina Mara, quae fuerunt plezii, se constituent plezios et secu-

ritates per instrumenta vel litteras , pro firmitate et observatione omnium promissorum, cum cautelis necessariis et opportunis. Declarando quod nostra intentio est de habendo totam contractam de super **Scutarum** liberam, et villas et pertinentias **Dulcigni**, sine aliqua conditione alicuius primarii nec hominis, habentis aggere super illis; et quod non sint obedientes alii domino quam nobis, et quod de illis villis casalibus territoriis et hominibus dominatio nostra possit facere et disponere, secundum quod sibi videbitur et placebit, juxta formam dictae pacis.

Et si dicti domini erunt contenti ad hoc, ita quod fiat confirmatio suprascripta, cum dictis modis, procura tunc mittere executioni id quod conclusum et factum erit et opus fuerit pro pace predicta, cum illis bonis et utilibus provisionibus custodiis et ordinibus, qui et quae requiruntur, avisando te, quod in contributione **Budvae** et tu habeas advertentiam, de essendo primo in possessionem illarum rerum, quae debent tibi dari, et habendo talem cautionem, quod non habeas dubitare. Et ut sis de omnibus provisus et plene informatus, mittimus tibi copiam pactorum pacis, factae per nostros provisores, ad cautelam, licet per eosdem auctentica in forma tibi foret dimissa.

Et quia dubitamus quod **Balsa** nolet contentari ad pacta, contenta in instrumentis

pacis suprascriptae, nam semper appetitus suus extitit et est, ad habendum Antivarum, et sic per alios suos ambaxiatores et ambaxiatores domini despotaе et dominae Marae, et nunc per istos suos petitum et requisitum est a nobis. Et allegabitur, quod per nostros provisosores fuit sibi promissum ore tenus dictus locus. ipso veniente Venetias, ad petendum illum de gratia a nostro dominio; idcircho ad hoc poteris ei respondere, quod omni vice qua veniet ad nostram presentiam, ad petendum de gratia locum predictum, sicut promisit, ob intuitum domini despotaе et bonae memoriae quondam domini Georgii patris sui, et dominae Marae, ac voivodae Basayti, quos habemus et tenemus in caros amicos, et pro ipsis faceremus omnia possibile et honesta, nos faciemus sibi omne id quod promissum fuit sibi per nostros provisosores, taliter quod merito habebit contentari, sperantes quod per dictum suum adventum, et per experientiam quam videbit, ex nostro dominio erga magnificam personam suam, animus eius unietur et conformabitur in tali et tanto amore et sincera et bona voluntate, cum dominio nostro, perpetuo duratura, quod nunquam aliquis suspectus nec rancor, in mente alicuius partium esse poterit nec nutriri, imo propter sua bona opera et perseverantiam, quam faciet in filiali devotione et confraternitate mutui amoris, nos semper habebimus ipsum in bonum et verum filium et dilectum nobilem

nostrum, et erimus sibi favorabiles in suis indigentis, tam versus subditos suos, qui sibi offendissent, quam ad augmentum et conservationem sui status; de quo se reddat certissimum. Et sumus contenti in dicto casu facere sibi promissiones necessarias si opus erit, obligante ipso se vice versa, ad conservationem et defensionem locorum nostrorum. Et pro tanto in conclusione, stante ipso constante ad volendum *Antivarum*, tu potes respondere et procurare ac instare prudenter, quod huc veniat ad postulandum ipsum locum, iuxta promissionem pactorum, cum suprascriptis et aliis bonis verbis et rationibus, quae tibi videbuntur, dicendo et allegando, quod non veniente ipso huc ad nostram presentiam, nos non tenemur facere mentionem de dicto loco, sicut scit, nec sumus obligati ad dictam promissionem; et in hoc casu stante ipso firmo de non veniendo Venetias, procura remove ipsum a dicta petitione *Antivari*, cum illis bonis modis, qui tibi videbuntur, nam non esset honor nostri domini ad faciendum aliter, quem super omnia nos apreciamus.

Et quum expertus fueris per omnes istos modos, et ipse non vellet contentari, tunc procura dextro et cauto modo, convenire cum *Pasayto*, et experiri, si per viam monetarum, videlicet usque ad summam ducatorum *Min* anno, vel ab ipsa summa infra, avantazando comune nostrum quantum melius po-

teris, de intratis Antivari, ipse Pasaytus vellet se obligare, ad tenendum modum, quod Balsa staret firmus ad pacem predictam, factam per provisos nostros predictos.

Et quum factis omnibus istis experienciis non prodesset, qui Balsa seu sui nomine suo, starent pur constantes et firmi ad volendum Antivarum, et non velle venire Venetias, debeas experiri, si per viam pecuniae hoc factum posset aptari; in hoc casu sumus contenti, quod promittere possis usque ad summam ducatorum II mille in anno, de intratis dictorum locorum nostrorum, in duobus terminis in anno per medietatem, offerendo ad partem ad partem, usque ad dictam summam, cum quam maiori avantagio nostri comunis fieri poterit; et quod de Antivaro, nec de aliqua alia terra nostra, ipse non agat plus mentionem, habendo menti quod Balsa det nobis omnes villas territoria et iurisdictiones, quae de jure spectant vel spectare possent ad dictam terram Antivari. Et Sancta Maria de Rotezo et etiam fortilicium, quod fecit de Zelestina, quod est de pertinentiis predictis, cum omnibus hominibus et juribus liberis, quae nobis spectant; et non contentando ad hoc, sumus contenti, quod de residuo a Saboiane, quum per pacta pacis debebat sic stare, quousque veniret ad postulandum gratiam nostro dominio, sibi fiat libera quietatio et donatio, remanentibus nobis

pertinentiis Scutari et aliarum nostrarum terrarum, sicut antiquitus de jure sibi spectant.

Et quum vero **Balsa** non vellet attendere ad supra dictum factum de provisione **II** mille ducatorum, sumus contenti pro exeundo de istis laboribus et ponendo illud paesium in illa quam meliori pace fieri poterit, quod debeas dare predicto **Balsae**, ipsum locum **Antivari**, existente primo in concordio secum, quod pro firmitate securitatis pacis, considerato quot partibus et promissionibus deffecit, ac pro non incurrendo in istas inconvenientias, nec non pro observatione promissorum, ipse debeat tibi dare illos obsides, qui erunt sufficientes, ultra plezeriam dictorum dominorum, ut dictum est supra, qui obsides sint de filiis **Georgii Juras**, **Alexii Sotuma**, **Nicole Zauli**, et aliorum suorum maiorum curialium cuiuslibet conditionis, et magis potentium, quos habet apud se. In contributione autem **Antivari** cum modis suprascriptis, debeas observare illos modos, qui alias comissi fuerunt per istud consilium nostris provisoribus, quorum modorum copiam pressentialiter tibi mittimus, pro tua informatione; verum volumus quod tu procures habere totam aliam ripam fluminis **Boianae**, a duobus miliaribus infra terram, aut illam partem, quae saltem videbitur magis necessaria et utilis a **Scutaro** usque mare, quantum cognosces esse de pertinentiis **Scutari**, nam informati sumus, quod ista ripa est in

maximo damno Scutari, ipsa existente de Balsa; recordando tibi, quod per istam rem solam, non vellemus propterea, quod pax desisteret. Et dando Antivarum ut dictum est, procura de faciendo sic, quod non des sibi aliquem denarium, sicut continetur in pace facta per provisos.

Si autem non foret modus de possendo concordari cum Balsa per modos superius dictos, sed quod pur vellet Antivarum libere, et non dare obsides, nam avisati sumus, quod in eo casu ipse non obtinebit aliquam pacem, et procurabit aquirere residuum nostrorum locorum, et cognoscitur evidenter, quod foret sibi magis abile ad guerizandum, habente ipso unam terram, quam non habente aliquam, volumus quod facta per te illa honesta excusatione, quae tibi videbitur, domino despoto et dominae Mara e et aliis dominis, qui tibi videbuntur, et justificatis nostris juribus, qualiter per nos non defecit, nec deficit ad volendum Balsam pro filio nostro, accepto ab illis amicabili comeatu, debeas redire ad regimen tuum Scutari.

Et quia non facit pro nobis ad standum in guerra, nec etiam in expensis, sumus contenti, quod in casu quo non moveatur novitas per Balsam ad aliquem locorum nostrorum, tu dissimules cum ipso quam melius potes, et procura toto posse tuo, quod fiant sufferentiae inter partes, et quod interim tu

scribes nostro dominio; et si pur dictus Balsa moveret seu moveri faceret aliquam novitatem ad nostra loca, possis guerizare et substinere nostrum honorem, procurando posse tuo, de retrahendo et habendo tecum de suis nobilibus, de illis videlicet, qui videbuntur magis utiles factis nostris, possendo sibi promittere de territoriis et intratis de inde, secundum quod tuae discretioni videbitur, pro bono et honore nostro, ac destructione Balsa e, ac salute nostrorum locorum.

Eundo ad presentiam domini despoti, debeas dimittere loco tui ad regimen et custodiam Scutari, virum nobilem ser Andream Marcello, qui stet et teneat jus et justitiam, cum bona custodia terrae, secundum quod sibi mandabimus per litteras nostras.

Mittimus tibi litteras credenciales, sindicatum super hiis, et alias litteras pertinentes factis predictis, et copiam pactorum, quae habuimus cum domino Georgio Strazimiro, et quae habemus cum Coja, pro tua informatione.

Et quia per nostros provisos sumus informati, quod inter alia nostrae gentes equestres et pedestres, existentes in partibus illis, sunt male in ordine, et esset opus ut renovarentur, facimus tibi notum, quod pro securitate et conforto dictorum nostrorum locorum et subditorum nostrorum, mittemus tibi aliquas gentes ab equo et pede, quae erunt

avantagiatae et presto quantum poterimus, pro reaplando gentes et terras nostras, sicut fuerit opus, et interim poteritis providere, sicut tibi melius videbitur, avisando te, quod pro prestiori expeditione, mittemus homines armorum sine equis, cum selis et armis, quia sumus informati, quod de inde poterunt presto se fulcire equis.

Habeas menti de tractando istas res cum domino despo, et cum aliis qui requiruntur, tantum secrete, quantum fieri potest, et in pauciori numero personarum, quo fieri poterit-

Insuper avisamus te, quod comittimus baiulo nostro Durachii, quod ad omnem requisitionem tuam, debeat tibi dare brigantinum, qui ibi est armatus, ut possis ipsum tenere et operari in lacu et alibi, secundum quod tibi videbitur fore necesse, nam informati sumus, quod est multum utilis factis nostris.

Et quia propter res dictas superius, erit opus dicto ser Benedicto Contareno habere unum notarium discretum, pro ducendo secum, et pro mittendo ad Sandalum et ad Catarinos, et ad alia loca ubi erit opus, et de inde sit nisi unus, qui non posset removeri, nec exerceri extra locum, vadit pars, quod mittatur unus noster sufficiens notarius, ille qui videbitur collegio, qui vadat et sit ad obedientiam ser Benedicti Contareno, portando sibi litteras et alias scripturas, secundum

quod sibi mandabitur per collegium antedictum, et possit expendere ducatos duos cum dimidio in die, ducendo illam familiam, quae sibi videbitur necessaria.

Secr. Cons. Rogat. Libro III. ch. 138.

CCXLIII. 1408. die 12. Februarii.

Закључено: да дуждовъ саветъ може ступити у договарањ са некимъ лицемъ, кое Млетчићима нуди поуздано средство, да могу натерати Балшу на покорностъ и на миръ.

Capta. Quia cedit ad dubium si facta partium Albaniae sequi debeant tali modo, quod remaneamus in concordio et quiete cum Balsa, an in guerra, et presentialiter pervenerit ad manus nostri dominii certus partitus et certus modus utilis remedii et provisionis, ad quae si attendimus et vigilamus, poterit esse de levi causa inducendi Balsam et compellendi ipsum ad faciendum de rebus, quae redundant ad bonum utile et comodum nostrorum locorum in partibus Albaniae, nam aliter cognosceret cadere ad destructionem suam, sed ipsa persona, quae pro parte dominorum suorum nobis proposuit hoc factum, tantum stricte nos rogavit, ut habeamus ipsam secretam, quantum potuit. Et bonum sit non derelinquere factum predictum, considerato bono fructu qui sequi poterit deo dante; vadit pars: quod collegium domini, consiliarii capitum et sapientum utriusque manus, habeant libertatem practicandi

raciocinandi et revidendi super factis predictis, secundum quod melius et utilius sibi videbitur, pro utili et bono nostro, non concludendo tamen in aliquo, nisi cum auctoritate istius consilii, in quo poterit deliberari secundum quod melius apparebit, licet facta predicta sint naturae et conditionis, quae in nullo actu dominium nostrum norit facere contributionem alicuius expensae.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 144.

CCXLIV. 1409. Indict. II. 15. Martii.

Одговоръ на предложена общине Которске, коя нуди Млетчиѣма, да имъ помаже у рату противъ Балше, подъ некимъ условіама.

Cum iam pluribus diebus venerit ad presentiam nostram unus ambaxiator comunitatis Catari, expositurus sub litteris credentiae, aliqua capitula, pro parte illius comunitatis, ob quam causam et quia ipse requisivit, hoc factum haberi secretum, tunc data fuit libertas collegio praticandi ratiotinandum et respondendi super factis predictis, sicut eidem collegio melius videretur, non concludendo tamen in aliquo, nisi cum auctoritate huius consilii. Et super ipsis capitulis per collegium habita sit consideratio, sed non videatur, quod ipse ambaxiator habeat aliquem syndicatum, nec libertatem, nam dicit venisse cum littera credentiae et cum ipsis capitulis, pro sciendo et habendo intencionem nostram,

et requirat habere responsum. Vadit pars, quod respondeatur et dicatur dicto ambaxiatori, quod semper dileximus illam comunitatem et cives, et sic nunc teste deo diligimus sincero corde, et cognovimus in eisdem bonum animum et optimam voluntatem et dispositionem erga honores nostri domini, tanquam in bonis et veris amicis, et une plus oblationes suas nobis factas, de quibus multum regratiamur eis. Verum ad capitula nobis porrecta, quorum effectus est: quod illa comunitas se offert velle esse nobiscum ad guerram, si illam haberemus cum Balsa, cum certis conditionibus inclusis, ipsa comunitate existente libera a tributo ducatorum mille, quos solita est dare Balsae. Et quod veniente dominatione nostra ad pacem cum Balsa, ipsa comunitas includatur in ipsa pace, et ulterius, quod nostra dominatio teneatur ipsam comunitatem defendere per mare ab omni persona, et cet. Dicatur quod misimus ambaxiatam nostram tractandam per comitem et capitaneum nostrum Scutari, in partibus Albaniae, et non possumus comprehendere conclusionem factorum adhuc aut pacis aut guerrae cum Balsa. Et si pax et concordium esset et sequeretur, ista non haberent locum, si autem aliter sequeretur, videlicet guerra, quod essemus contenti habere illam comunitatem nobiscum, et esse sibi favorabiles, et ipsam favorabilem factis nostris de inde, et promittere de defendendo illos cives in mari

et tenere pro caris amicis. Jam comunitas quae deinde sentire poterit quid sequetur de pace aut guerra, et etiam nos poterimus sibi facere dari notitiam de hac, et poterit tunc mittere suum sindicum cum instrumento et libertate ad plenum ad querendum id, quod sit justum et rationabile, quia illa tunc ipsos audiemus, et nos poterimus facere tractare et concludere, secundum quod nobis conveniens apparebit.

Secr. Consil. Rog. Lib. IV. ch. 3.

CCXLV. 1409. 3. Augusti.

Заклучено: одредити неколико чланова савета, да уговарају са госпоиномъ Еленомъ матеромъ Балшиномъ, која е дошла у Млетке, да моли за опроштенѣ и да се мирн са Млетчињина.

Capta. Cum domina Helena mater Balsae Strazimiri, in effectum dixerit nostro dominio, quod ipsa est illa et non filius suus, quae est in culpa et defectu eorum, quae comissa sunt contra nostrum dominium, et propterea petit veniam et supplicat, ut dignemur habere ipsam et filium recomendatum, ut possint et habeant cum honore suo unde vivere, vadit pars, quod mittantur ad dictam dominam Helenam, duo sapientes consilii et unus sapiens ordinum, qui debeant sibi replicare verba suprascripta, quae ipsa exposuit nostro domino, et respondere ei nostri parte, quod sicut non dubitamus habet memoriae, fuit inter

nos et magnificae memoriae dominum Georgium Strazimiri virum suum, sincera et cordialis dilectio, propter quam similiter habebamus et tenebamus ipsam dominam et natum suum in nostros filios carissimos, et sic sumus dispositi facere nunc et in futurum, dummodo non deficient a parte sua. Et licet sicut ipsa scit, hic amor et ista dilectio nunquam fuerit interrupta, nostro defectu, tamen sequentes benignos mores nostrorum progenitorum et nostrum, considerata venia quam petit, et bona et optima dispositione, quam promittit habere ad honores et benplacita nostra, sumus contenti parcere eis et habere eos recomendatos, sperantes, quod effectus suorum operum correspondebit verbis et promissionibus suis; circa vero factum providendi ut habeant unde vivere, respondemus quod semper fuimus et sumus parati circa hoc facere id quod sit justum et rationabile, et propterea si placet ei super hoc suo vivere aliquid dicere vel declarare, ipsi audient et reportabunt nostro dominio, quod respondebit prout nobis videbitur. Et cum his quae habuerint et audierint a dicta domina, revertantur ad dominium, ut possit postea provideri per istud consilium, prout videbitur melius et securius pro nostro dominio.

Dominus et ser Nicolaus Vieturi sapiens consilii, volunt suprascriptam partem per to-

tum, salvo: quod ad dicendum et exequendum predicta mittantur nobiles viri ser Robertus Mauroceno et ser Jacobus de Ripa miles, qui sunt informati de praticatis in Albania.

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 47.

CCXLVI. 1409. 27. Augusti.

Заклучено одговорити кнезу Задарскомъ, да даде на знаиѣ дуки Хервою, да ће његови посланици у Млетцима бити добро дошли.

Capta. Quod respondeatur provisoribus nostris J a d r a e, ad ea quae nobis scripserunt super ambasiata sibi facta ex parte D u c h e C r e u o i e, quod audivimus et intelleximus omnia sibi dicta ex parte C r e u o i e predicti, audivimus etiam responsionem per eos factam ben et sapienter, pro quibus omnibus sapientiam et sollicitudinem suam merito commendantes respondemus, quod nobis multum placuerunt ea quae responderunt predicto ambaxiatori C r e u o i e. Verum quia tetigerunt, quod dictus ambasiator dixerat, quod si videretur dictis nostris provisoribus, libenter mitteret suam ambasiatam Venetias et cet. ad hoc dicatur: respondeatur provisoribus predictis, quod multum placeret nobis, quod dictus C r e u o i a mitteret Venetias ambasiatam suam; et propterea si dicti nostri provisoribus viderent aliquem modum possendi notificare facere vel alium modum tenere bonum et idoneum, quod dictus C r e u o i a mitteret suam ambasiatam, hoc multum

placeret nobis, quia libenter vellemus, quod dicta ambasiata huc veniret; faciendo hoc ita honeste et cauto modo, quod non posset perpendere a nobis hoc procedere.

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 52.

CCXLVII. 1409. 2. Septembris.

Наставленѣ за господу, кои љеду се састаяти и договорати са госпоіомъ Ђленомъ, удовицомъ Ђорђа Срацимира, о условіама помиреня између Млетака съ едне и гспое Ђлене и Балше съ друге стране.

Capta. Cum actenus nihil factum vel conclusum sit cum domina Elena Stracimiri, quae diu hic stetit, et bonum sit ymo penitus necessarium, providere super factis suis, ut nos sciamus et ipsa sciat, qualiter habeamus vivere simul. Vadit pars; quod ser Robertus Mauroceno et ser Jacobus de Rippa miles, cum uno ex sapientibus ordinum, ire debeant ad dictam dominam Elenam. totiens quotiens fuerit opportunum, ad praticandum secum super his, quae petit a nostro dominio. Quibus ex nunc comittatur, quod debeant procurare et instare secum, cum illis modis verbis et rationibus, quae suis sapientiis videbuntur, quod ipsa sit contenta, non velle nec petere aliquam terram castrum vel fortilitium partium Albaniae a nostro dominio preter Budam, quae sibi alias promissa fuit. Et in isto casu, si erit contenta ut supra, possint promittere sibi no-

mine nostri domini, ad partem ad partem usque ad summam ducatorum duorum millium auri, de reddito singulo ano de introitibus locorum de inde, et a dicta quantitate infra sicut melius poterunt, pro bono nostri domini, remanentibus in libertate et potestate nostra omnibus terris locis fortificiis et districtibus, qui et quae sunt a **S u t o r m a n o** versus lacum, usque ad **B o i a n a m**, ad introitum flumarie, et sic veniendo per mare usque sanctam **M a r i a m** de **R e t e o**, secundum formam pacis factae in **D u r a c h i o**. Et quum istud obtineri non posset, quod obtineatur saltem a **S u t o r m a n o** per coronam montanae de super **A n t i b a r u m**, versus et sub **D u l c i g n u m**, declarando per talem modum loca et villa quae sunt intra istos confines et districtus, quod quilibet cognoscat sua.

Item quod dicta domina **E l e n a** et **B a l s a** promittant, quod per suos non fient aliquae novitates furta vel robariae nostris subditis, quia e converso nos similiter promittimus. Et si per aliquem de suis comitterentur aliquae robariae vel furta contra aliquos ex nostris, quod ipsi facient fieri debitas restitutiones et satisfactiones cum effectu, et similiter si per nostros fierent novitates furta vel robarie contra suos, quod nostra dominatio teneatur facere fieri debitam restitutionem vel emendam, et insuper procurare, quod ruinetur illa bastita de **C e l e s t r i n a**.

Et si poterunt obtinere ut predicatur, bene quidem, sin autem trahant ab ea quidquid poterunt, et postea cum his quae haberint de intentione sua, venientes ad istud consilium et providebitur sicut melius apparebit.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 55.

CCXLVIII. 1409 7. Septembris

Закључено, писати кнезу и капетану Скадарскомъ, да пошаљ Пазанту поглавару Турака у предѣлу Скопља, тайнимъ путемъ 250 дуката, као воловину они годишњи 500 дуката, које су му Млетцињи обећали.

Capta. Quod scribatur et mandetur comiti et capitaneo Scutari, quod recepto presenti nostro mandato, debeat mittere Pasayto capitaneo Turchorum in partibus Scopiae, ducatos ducentos et quinquaginta in auro, per illum secretum modum qui sibi videbitur, qui sint pro medietate ducatorum quingentorum, quos habere debet annuatim a nobis. Ut idem Pasaytus cognoscat, quod simus dispositi attendere et observare sibi per nos promissa.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 55.

CCXLIX. 1409. 16. Novembris.

Настављеник за кнеза и капетана Скадарскогъ, како ће говорити посланику Туркомъ о условіама мира између Млетака и господје Елене и Балше уговоренимъ, и писмомъ и заклетвомъ нећ потврђенимъ, кадъ је госпоња Елена била у Млетцима.

Cum inter alia quae considerari debent, principaliter debeamus velle conservationem

honoris nostri, quia nil aliud plus auget vel diminiut honorem, quam observantia vel inobservantia juramenti et promissionum, et successive deficiente credulitate et fide, omnia tam apud deum quam homines mundi erunt in peius; et propterea quia vitandum est omnino, non incurrere in hunc errorem et infamiam. Vadit pars: quod super istis factis **Albaniae**, considerata promissione nuper facta cum sacramento per litteras nostras bullatas, datas in manibus dominae **Elenae**, matris **Balsae Strazimiri**, et parte pridie capta contra dictam promissionem, provideatur in hunc modum. Videlicet: quod scribatur et mandetur et comiti et capitaneo **Scutari**, quod debeat esse cum **Petro Longo** ambasiatore **Turchi**, et ei dicere, quod fecimus cum domina **Elena**, existente hic **Venetiis**, aliquam conventionem, in qua inter alia continetur, quod utraque pars debeat esse sollicita, ad ducendum differentias existentes inter nos et ipsam et **Balsam**, ad pacem firmam et conclusivam. Et quia sensimus multa esse innovata in partibus illis, quae nobis non erant nota, tamen volentes uti nostra benignitate sollicita, rogamus dictum oratorem **Turchi**, quod si aliqua pax firma non esset secuta, debeat operari et facere, quod fiat pax inter partes, secundum formam, quae fuit oblata ambasiatoribus **despoti** et **dominae Marae** et **dicti Balsae**, quum fuerunt

Venetiis, videlicet: de dando eis **B u d a m** et **s a l i n a s**, et ducatos **M V**centum de provisione annuali; et informetur rector noster praedictus ad plenum de dicta forma pacis, alias praticata, refinendo tamen omnino pro nostro dominio **l a X a b o i a n a m**, etiam **l a C e l e s t i n a m**, si ipsam habuisset, qua pace sequente faciat sibi reddi litteras nostras, quas nuper dedimus dictae dominae **E l e n a e** in **V e n e t i i s**. Et si dicta pax sequi poterit benequidem, quum vero non, videtur nobis quod simus absoluti a sacramento et ab observantia litterarum nostrarum datarum dictae dominae **E l e n a e**, quia non observant partem illam contentam in eis, de procurando pacem, quia non attendit nec vult pacem, ad quam procurandam utraque pars tenetur. Et in hoc casu observare debeat noster rector praedictus ea, quae nuper sibi scripsimus, postquam sensimus occursa et gesta per eum in partibus illis. Si vero dictus **P e t r u s** inde recessisset et ut est dictum, nulla alia pax firma secuta fuisset, debeat ipse praticare et offerre dictae dominae **E l e n a e** et **B a l s a e** pacem, in forma suprascripta, et si concludere poterit benequidem, quum vero non, exequi debeat ultimum mandatum nostrum, pridie sibi scriptum et factum, postquam sensimus occursa et gesta per eum de inde. Sed nihilominus informare debeat nos, de responsionibus dictae dominae **E l e n a e** et **B a l s a e**, et secutis de inde, ut de hinc cum

dicto Petro Longo oratore Turchi,
possimus praticare super forma dictae pacis,
et aliter prout videbitur huic consilio.

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 75.

CCCL. 1409. 21. Septembris.

Наставленъ за господу, кои се погађаю са госпоіомъ
Еленомъ, удовницомъ Ђорђа Срацимрова, о условіама
подъ коима ће се коначно заключити миръ између Мле-
така и господє Еленє и њногъ сина Балше.

Cum multum faciat pro nostro dominio
devenire ad bonam conclusionem et concor-
dium cum domina Elena Strazimiri,
matre Balsae, et non stare amplius in
istis terminis, considerata pace nuper facta
per ambasiatorem nostrum, nobilem virum
ser Franciscum Justiniano, cum Musu-
man Calabi domino Turchorum, in
qua confinetur, quod dictus dominus est con-
tentus, quod dominatio nostra habeat castra
loca et terras et habentias eorum, quae do-
minatio nostra tenet in partibus Albaniae,
quae fuerunt condam Georgii Strazimiri
et Balsae eius filii, per illum modum,
quo nostra dominatio illa tenet et habet, et
cum concordio, quod cum dicto Balsa habet;
et quia dictus ser Franciscus declarat osten-
disse pacem factam in millesimo quadringen-
tesimo octavo, die decimo septimo Junii,
per nostros provisos, in qua remanet in
suspenso id, quod debet esse de contrata

de la Xaboiana, donec Balsa veniet Venetias. ad petendum gratiam a nostro dominio, qui sicut notum est non venit, et tenet et possidet dictam contratam et etiam magnam partem confinium aliarum terrarum nostrarum, cum maximo damno nostrorum jurium et terrarum nostrarum de inde. Et cum istis diebus elapsis fuerit praticatum et omnis possibilis experientia facta, per ser Robertum Mauroceno et ser Jacobum de Rippa militem, qui de nostro mandato iverunt ad dictam dominam Elenam, ut esset contenta, quod tota Xaboiana remaneret nostro dominio, cum tota rippa Boianae a parte sancti Nicolai cum suo monasterio sancti Nicolai usque Scutarum, et sancta Maria de Roteço et fortificium Celestrine similiter remaneret nostro dominio, et ob hoc nostra dominatio daret dicto Balsae Buduam cum suis pertinentiis et salinis et ducatorum/II mille in anno, secundum partem captam in hoc consilio, et remaneat sibi Crayna; de quo prefata domina Elena non fuit contenta. Et bonum et utile sit non dare causam quod recedat in discordia a nobis, ut non procuraret cum fratre suo et aliis suis amicis in notificando Turcho, quod non esset in pace nobiscum, pro destruendo pacem predictam: Vadit pars: quod mittantur ad dictam dominam Elenam dicti ser Robertus Mauroceno et ser Jacobus de Rippa miles, ad

practicandum et procurandum de essendo in concordia cum domina Elena prefata, et quod remaneret toto posse suo, nostro dominio tota contrata Xaboiana, cum omnibus terris et locis, quae in ea sunt, incipiendo a Sutermano per totam coronam montanae, quae finit per oppositum Scutari, ubi fit transitus ad aliam partem, et veniendo a Scutari et eundo per rippam Boianae usque ad sanctum Nicolaum, et a sancto Nicolao per mare usque ad sanctam Mariam de Roteço, et a sancta Maria de Roteço cum villis et hominibus dictae ecclesie usque ad Sutermanum, et remanentibus dictae dominae Elenae et Balsae Budua et habentiis et pertinentiis suis, et ultra hoc promittatur eis ducatorum mille in anno, de introitibus dictorum locorum. Et si hoc obtinere poterunt ben quidem, quin non, procurare debeant, quod remaneant nostro dominio villae et loca de Propat, quae sunt inter Antivarum et Dulcignum, cum omnibus suis juribus et pertinentiis, usque ad confinia Dulcigni et de Xaboiana, unum milliare infra terram a rippa Boianae per totum, incipiendo a Scutari et eundo usque ad sanctum Nicolaum, et a sancto Nicolao usque Dulcignum, cum omnibus villis domibus et hominibus, qui et quae essent infra dictum milliare, cum suis juribus et pertinentiis, ultra alias terras et civitates et loca quae habemus.

Et propter hoc possint promittere dictae dominae Elenae Buduam, ut superius continetur et ducatos quingentos usque mille in anno.

Ser Leonardus Victuri sapiens ordinum, vult partem suprascriptam, dando ducatos duo millia.

Ser Jacobus de Rippa miles vult dictam partem ser Marci Dandulo, cum instantia et sequenti additione, videlicet. Et si obtineri non possit, ut in dicta parte continetur, tunc ut non remaneat quin dicta pars concludatur, debeant procurare dicti duo qui ibunt, quod remaneat nostro dominio civitas Dulcigni cum suis pertinentiis villis et hominibus, specificè cum dominio suo, veniendo recte usque ad sanctum Georgium et inde usque ad sanctum Nicolaum, Fuxie Boianae et abbatia cum suis villis et confinibus, et molendina, de quibus est dra (sic) et Antivarum, per costam montanae usque ad confinia de Propat, cum villis et hominibus et fortilicium Celestrine, incipiendo a marina a parte Dulcigni et capiendo a sancta Mama, eundo sursum usque ad fossum quod est super Juoislavi, eundo sic a la figara, quae est sub via qua itur Scutarum, eundo sursum versus villam de li Sturti, quae est ecclesiae sancti Georgii, quae est super territorio Antivari, et ita sursum in lo lesim, in mon-

tanea, quae est supra li Mirchoe, et ita sursum in montanea sanctae Tacumiae versus lacum, et ita per summitatem montanae ad Schalam, et ita per summitatem montanae usque ad summitatem montanae de Suferman, et ab illa parte montanae ad quandam arborem, quae vocatur Metudoço, versus villam de li Chiruçi, et ita in summitate montanae di la Usuta usque i Pastronich, et ita infra usque ad villam de li Susam, quae est sanctae Mariae de Roteço, infra versus marinam. Et remaneat similiter sancta Maria de Roteço cum suis confinibus villis et hominibus et dominio; et similiter remaneat nostro dominio villa de li Sestan, intelligendo quod ser Marinus de Elia possideat territoria sua, quae habet in Propat. Quibus sic habitis, possint dicti nostri duo promittere dictae dominae Elenae et Balsae eius filio, Buduam cum omnibus suis habentiis et pertinentiis, prout continetur superius, non dando sibi aliquam quantitatem denariorum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 60.

CCLI. 1409. Ind. III. II. Januarii.

Одговоръ посланику Ювана Кастриоте на иѣрова предложени.

Capta: Quod respondeatur huic oratori magnifici domini Johannis Castrioti, qui ad conspectum nostri domini comparuit cum certis requisitionibus atque capitulis.

Et primo ad primum capitulum per quod asserit, ipsum esse astactum a Turchis, et habere proprium natum in obsidem apud eos, ac quotidie infestari, ut ipsos Turchos permittat per passus et loca sua descendere ad territoria et loca nostrae dominationi subiecta, quod facere noluit modo aliquo vel ingenio, tam intuitu dei et conservatione fidei Christianae, quam amore nostri domini, petens a nostro dominio aliquem locum tutum, ad quem tempore necessitatis possit recurrere si oprimeretur a Turchis, offerensque velle servire nostro dominio cum suis gentibus, cum decenti provisione, nec non ad secundum capitulum, quod videtur esse unum et iddem, per quod dicit, quod nisi foveatur a nostro dominio, et ex necessitate et opressione ipsorum Turchorum, si eum oporteret eis adhaerere et obedientiae eorum Turchorum subire, habeatur merito excusatus.

Respondeatur eidem, quod de sua bona voluntate et sincera dilectione, quas gerit erga nostrum dominium regraciamur eidem. Verum pro multis bonis respectibus videtur nobis bonum et facere pro sua magnificentia, quod aliqualiter pro nunc non debeat querere, nec innovare seu facere rem, quae inducere possit ipsum in discordiam cum Turcho; ymo presenti tempore sic quomodo melius potest debeat pertransire. Nam debet esse certissimus, quod si occurreret easus, quod possemus facere de rebus, quae cederent ad ho-

norem nostri domini et bonum suae magnificentiae, semper reperiret nos promptos ad bonum et honorem suae magnificentiae, tamquam boni et cari filii nostri domini.

Ad tertium vero capitulum per quod dicit, quod mensurae et pondera vidualium et rerum ac mercationum, quae expediuntur in Durachio, Scutaro et Alexio, semper solita in uno statu permanere, quasi singulo anno mutantur per officiales dictorum locorum, cum maxima confusione habentium agere in dictis locis.

Respondeatur, quod mandabimus nostris rectoribus de inde, quod ipsas debeant reducere et tenere ad mensuram et statum pristinum, quia hoc nobis displicet, quantum displicere posset! nam nostrum dominium non intendit, quod aliquid imovetur contra debitum rationis, nec in praeiudicium nostrorum locorum et dominorum ac vicinorum circumstantium.

(Intimatum fuit statim capitulum in forma opportuna istis rectoribus; videlicet baiulo et capitaneo Durachii; comiti et capitaneo Scutari; provisorio Alexii; potestati Antibari; comiti et capitaneo Dulcigni.)

Misti del Senato XLVIII. ch. 121.

CCLII. 1409. Indict. II. 9 Februarii.

Заклучено, да онај годишњи данакъ, кои Млетцима мораю Турцима давати за своје земље у Албаџи, имаю плаћати тамошњи жители као прирезъ.

Capta. Quia per formam compositionis

tractate per nobilem virum ser **F r a n c i s - c u m J u s t i n i a n o**, oratorem nostrum et nunc baiulum Constantinopolis, cum magnifico domino Musulmano **Z a l a b i**, nos sumus obligati dare et assignari facere sibi in **C o n s t a n t i n o p o l i**, per totum mensem **A u g u s t i** proximi, dicto domino vel suo nuntio et procuratori, pro locis **A l b a n i a e** quae tenemus, ducatos mille auri de intratis de inde, et sic de anno in annum, et **P a s a y t o** capitaneo suo in partibus **S c o p i a e** ducatos **·V·** centum omni anno, et iustum et conveniens sit, quod subditi nostri locorum praedictorum, in quorum utilitatem et emolumentum convertitur compositio antedicta, quia per illam pacifice poterunt gaudere territoriis possessionibus et bonis suis, solvant dictam pecuniam, secundum quod faciunt **P a t r a c e n s e s** pro civitate **P a t r a s i i**. Vadit pars: quod per nostras litteras ad cautelam informari debeat comes et capitaneus noster **S c u t a r i**, de forma et terminis dictae compositionis, et quomodo ipsa pecunia solvi debet in termino antedicto; mandando eidem, quod quanto prestius poterit, det operam de conferendo cum aliis rectoribus nostris **A l b a n i a e** et cum **p r o g n i a r i i s**, super forma et modo inveniendis ad faciendum, quod pecunia praedicta per subditos nostros dictarum partium persolvatur. Procurando quod dicti modi sint quam magis communes et honesti esse poterunt. Ita quod toto posse suo nullus habeat

causam justam querellae. et quod cuncti solvant id, quod per sortem sibi tanget, et significando nobis presto omnia quae fecerit in factis praedictis, ut simus de omnibus informati. Avisando ipsum ad cautelam, quod per informationem quam habemus. **Georgius Strazimir** et **Balsa** eius filius. ista de causa posuerunt coltam suis subditis de uno ducato pro igne, ut posset solvere tributum Turchis pro terris predictis.

Et avisetur etiam ad cautelam, quod nobis videretur fore bonum ponere pro igne ducatum dimidium, unum ducatum et unum cum dimidio, secundum possibilitatem personarum, tantum quod subter supra veniatur ad rationem unius ducati pro igne.

Secr. Cons. Rogator. Lib. IV. ch. 91.

CCLIII. 1410. Indict. III. 12. Junii.

Посланику кнеза Никете одговарасе, да може њи кући, а да ће на предложена одъ њѡга чинѡна, донети одговоръ новъ управитель Скадра и Драча.

Capta: Cum fuerit jam diu hic Venetiis unus ambassiator comitis Nichetae, qui praesentavit multa capitula, et super praedictis habuerimus informationem a nostro comite et capitaneo **Scutari**, per eius litteras; et pro omni bono respectu utile sit differe ad dandum responsum ad dicta capitula, sitque et bonum non refinere amplius ipsum oratorem hic; Vadit pars: Quod dicatur ipsi

ambaxiatori, quod sumus de proximo missuri novum rectorem Scutarum et Durachium, per quos seu alterutrum eorum, seu per nostras litteras sibi faciemus respondere ad requisita per eum. Et propterea potest recedere ad libitum suum, et cum praedictis et similibus verbis expediatur.

Misti del Senato XLVIII. ch. 150.

CCLIV. 1410. 8. Augusti

Одговоръ дагъ послашкы господара Волка сына цара Лазара, на предложена одъ нѣга чинѣна.

Quod isti ambaxiatori magnifici domini Volchi, filii quondam comitis Lazari, domini Raxiae, respondeatur in hac forma ad capitula nobis porrecta, ut inferius continetur.

Et primo ad primam partem, per quam ipse dominus Volchus se recomendat nostro dominio, et suplicat acceptari pro nobile cive civitatis nostrae Venetiarum; offerendo se et statum suum et terras ad honores nostros etc. Respondeatur, quod semper dileximus quondam genitorem suum sincero corde, et sic amamus et intendimus amare ipsum magnificum dominum Volchum, et habere et tenere pro bono filio et amico nostro carissimo, et statum suum habere intime recomissum. Super facto vero nobilis civitatis Venetiarum, opus est ut provideamus

cum nostris consiliis ordinatis terrae, sicut semper est solitum observari.

Ad secundam partem, per quam petit ut dignemur facere fieri sibi unam litteram patentem, per quam mandetur omnibus nostris rectoribus, potestatibus et capitaneis, quatenus habere possit receptum cum arnesiis et bonis suis, ut factum fuit suis attinentibus. Respondeatur, quod amentes (sic) ipsum magnificentum dominum et proponentes in mente nostra illam fiduciam firmam de ipso, quam faceremus de filio et bono amico, sumus contenti et sic ordinabimus et comitemus omnibus nostris rectoribus partium de inde, quatenus debeant receptare videre et honorare personam suam et suos, cum suis bonis et haveere, dulciter et caritative, sicut proprios et cariores cives nostros, et sicut magnificentiam suam decet, cum illa comitiva, quae sit securitatis locorum nostrorum. Et ex nunc captum sit, quod sic debeat scribi rectoribus nostris, mandando cuilibet ipsorum, quatenus quando dictus dominus Volcho vellet venire vel mittere cum bonis et haveere suo ad terras nostras, debeant eos receptare videre et honorare, ut dictum est, habendo tamen in omni casu advertentiam ad quantitatem et numerum personarum exeuntium secum, non excessivam, et ad securitatem, tutelam et conservationem terrarum et fortitiorum nostrorum et locorum sibi comissorum, ut propter hanc concessionem nost-

ram aliquid sinistri, nec in detrimentum status nostri posset occurrere ullo modo.

Ad tertiam partem, per quam dicit sibi fuisse comissum per dominum suum Mussulman Zalapi, ut deberet mittere ad nos, quatenus nobis placeret destinare galeas nostras in suum subsidium, ut posset transire de Turchia in Greciam; dicendo, quod amat nostrum dominium super omnibus aliis dominationibus etc. Respondeatur, quod sicut ipse dominus Mussolman clare novit, semper dileximus ipsum et statum prosperum suum, et hoc pluries apparuit operum per effectum, quia semper fuimus in amore et bona pace simul. Et est verum, quod iam ipse transivit in Greciam, propter quod non est opus auxilio quod requirebat, sed bene debet esse certissimus, quod in omnibus quae cederent ad honorem exaltationem et augmentum suum, semper essemus parati et dispositi, sicut pro honorabili et caro amico nostro, et providissemus et provideremus, sicut videretur nobis conveniens et opportunum.

Ad quartam partem, per quam rogat et supplicat, ut dignemur velle summere ad gratiam dominam Elenam et filium Balsam, et habere illos pro recomendatis et servitoribus, et providere ut possint vivere cum honore sub dominio nostro etc. Respondeatur, quod ut notorium est toti mundo, semper progenitores nostri a natura et no-

strum dominium similiter, deum et humanitatem colentes, fuerunt benigni et latissimi ad parcendum omnibus recognitoribus culpaе suae, et postposuerunt et oblitum sunt omnes iniurias et offensas, sicut apparet operum per effectum. Nam totiens domina Elena et filius fecerunt latas promissiones et evidenter defecerunt fide sua, et nihil de promissis obtinuerunt; et nunc de novo curi fecerunt territorium nostrum, et damnificaverunt subditos et fideles nostros dictarum partium. Actamen adhuc in complacentiam magnificentiae suae sumus parati sibi parcere; ita quod si placet magnifico domino Volcho praedicto, velle mittere ambassiatores suos super hac materia, et similiter per ipsos Balsam et matrem ad nostrum dominium, cum illis requisitionibus et modis, qui sint iusti et rationabiles et honesti, tunc providebimus et erimus contenti facere de rebus, quae sint secundum deum et honorem nostri dominii, et de quibus ipsi poterunt merito contentari, dummodo dispositio sua sit observandi id quod effectualiter promittet nostro dominio. Cum conditione, quod utraque pars interim debeat se abstinere de inde ab offensis omnibus et damnis inferendis, quousque ambaxiatores redierint, et quod videbitur quid debeat sequi in facto praedicto, super quibus rectores nostri, quibus scribi debeat, debeant nos presto de omnibus informare.

CCLV. 1410. Indict. IV. 5. Januarii.

Привилегија великогъ войводе Босанскогъ Савдала на
Млетачко грађанство.

**Privilegium magnifici et potentis do-
mini Sandalli, magni voyvodaе reg-
ni Bossinae, nec non domini alia-
rum terrarum maritimarum.**

Michael Steno, dei gratia dux Ve-
netiarum et cet. **Universis et singulis**, tam
amicis quam fidelibus et tam praesentibus
quam futuris, praesens privilegium inspecturis,
salutem et sincere dilectionis affectum. Du-
calis excellentia in liberalitatis operibus tan-
to benignius consuevit personas honorabiles
sibi devotas honoribus prevenire, ipsarum-
que fidem et devotionem dignis retributi-
onibus compensare, ac ipsas dotalibus fa-
voribus convallare, et ipsarum petitiones li-
beraliter exaudire, quanto ducatu nostro de-
votiores fide et operibus se ostendunt. Un-
de cum magnificus et potens domi-
nus Sandallus, magnus voyvoda
regni Bossinae, nec non dominus ali-
arum terrarum maritimarum, semper
fuit et sit dilectissimus et perfectissimus ami-
cus nostri domini, sicut promptis affectibus
ostendit, qui in agendis ducatum nostrum et
singulares personas ducatus eiusdem tangen-
tibus, promptum et devotum laudabiliter et
incessanter se praebuit atque praebet, supli-
cationibus nobis sua parte porrectis gratio-

suis anuentes, praefatum magnificentum et potentem dominum Sandallum, cum eius filiis et heredibus, ad numerum et de numero nobilium nostri maioris consilii recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus fecimus et facimus, atque pro nobile et de numero nobilium nostri maioris consilii in Venetiis et extra ubilibet esse volumus, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus beneficiis imunitatibus et honoribus, quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, praefatus magnificus et potens dominus Sandallus ac sui filii et heredes, in Venetiis et extra ubique locorum plenissime gaudeant perpetuo et utantur. Nobis quoque idem magnificus et potens dominus Sandallus per suum procuratorem legitimum, ad evangelia sancta dei, soleniter fidelitatis debitum prestavit iuramentum. In quorum omnium fidem et evidentiam pleniorum, praesens privilegium fieri iussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominicae incarnationis millesimo quadringentesimo decimo, mensis Januarii die quinto, indictione quarta.

CCLVI. 1410. Indict. IV. 8 Aprilis.

Одговоръ посланицима Хервое дуче Сплѣтскогъ, на више предложена. (Скраћено.)

Quod respondeatur reverendo patri domino archiepiscopo Spalatensi et sociis, solemnibus ambasiatoribus magnifici et excelsi domini Creuoye Spaleti, ad ambaxiatam quam fecerunt nostro dominio, secundum continentiam suorum capitulorum.

Et primo ad primam partem, differentiae inter serenissimum regem Hungariae et nostrum dominium, ... (Hervoja offert suam intercessionem, regratiantur sed dicunt ea non esse opus.)

Ad secundam partem vero, per quam dicunt, quod post discordias habitas per ipsum dominum Creuoyam cum serenissimo domino rege Hungariae, secuta pace, ipse dominus rex dedit et donavit sibi et heredibus suis perpetuis temporibus Spalletum et tres insulas, videlicet: Curçolam, Faram et Braciam, ac etiam castrum Almissii, Narentam et totam Craynam; et quia publice divulgatur, quod nostrum dominium vult habere omnes civitates Dalmatiae, ac insulas castra et loca maritima, ideo vellet perscire voluntatem dominationis nostrae, utrum in his locis nostra dominatio concipit seu intendit impedire, et quam voluntatem in predictis nostra dominatio gerit circa ipsum. Et si pro custodia

sui domini ipsam oporteret armare galeas seu barchas, vellet scire qualiter poterit esse tuta et a nostris tractata.

Capta. Respondeatur: Quod veritas est, ut potest sibi fore notum, quod novitus emimus justo titulo et juridice Jadram et alias omnes terras et loca Dalmatiae ac jurisdictiones illarum, a domino rege Ladislao, ut a vero dominatore rei, et pro magno precio; itaque de jure ille ad nostrum dominium pertinent atque spectant, et ideo alienatio non potest nec pertinet fieri ab alio, quam a nostro dominio, sed considerato quod ut prediximus, ipsum dominum Creuoyam dileximus semper et diligimus ac tenemus in bonum et verum amicum nostri domini, et sic sumus certi versa vice, quod sit, et velit constantissime esse amicus noster bonus, sumus contenti quod teneat Spalletum et loca quae tenet ad presens, vivendo nobiscum in bona viciniantia, et tractabimus et tractari mandabimus loca et omnes habitatores locorum, quae ille dominus tenet ad presens, tam in mari quam in terra amicabiliter et fraterne, observante ipso sic versa vice a parte sua. Verum quod promittat non dare aliquo tempore auxilium, consilium, nec favorem contentium victualium nec armorum, nec alicuius rei, aliis terris et locis Dalmatiae, quae forent inimice inobedientes et rebelles nostro dominio. Nam nostra dominatio pro magnificentia sua et illa pro nobis, ex intuitu mutui amoris, debent

querere illa, quae sint conservativa perpetuae amicitiae et caritatis.

(Adest adhuc capitulum tertium per quod petit. ut recipiatur in civem et nobilem Venetum et ut titulus eius ponatur ita, ut mutetur voyvoda in dux Spaleti et partium inferiorum comes et cetera de quibus sunt multae diversae propositiones et opiniones, primum acceptatur, de secundo se excusant.)

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 111.

CCLVII. 1410. 31. Maii.

Уредба о новцима, кои ће имати тежай и вредност у Млетачкој Далмацији.

Capta. Cum in civitate nostra Jadrae et partibus illis, currant et expendantur aliae monetae quam nostrae, videlicet monetae trium conditionum. Videlicet moneta quam cudit Creuoya et aliqui alii, videlicet grossos de bono argento valoris soldorum trium et minus, et expenduntur pro soldis quatuor; et soldini Hungariae, qui non valent denarios VIII et expenduntur pro uno soldo; et frignachi qui non tenent tres uncias argenti pro marca, et etiam expenduntur pro uno soldo. Et hoc modo moneta nostra, videlicet grossi nostri, qui valent quatuor soldos, et soldus noster exeunt, de bursis nostris et dantur venientibus Jadram et ad partes illas, qui ipsam monetam nostram imbursant et dimittunt mo-

netas suas, quae sunt multo minoris valoris, cum tanto damno nostro, itaque bonum imo necessarium est providere, consideratis magnis expensis deinde, et quod in omni parte mundi quilibet dominus et quodlibet dominium multam advertentiam et provisionem semper habet ad factum monetarum. Vadit pars: Quod possint et debeant cudi et fieri una moneta, quae teneat tres uncias argenti pro marcha, et vadant XLII pro uncia, faciendo figuram sancti Marci apparati ab uno latere, et ab altero latere unum schutum altum, in quo sit nichil, ita quod erit ita modica differentia, quod considerato, quod de dictis frignachis fiunt et cudiuntur cum diversis stampis, dicta nostra moneta capiet subito cursum. Et mandetur rectoribus Jadrae, quod teneant modum, quod expendatur dicta moneta, faciendo et ipsam recipi in solutionem nostrorum introytum. Et ut fiat de ipsa experientia, debeant cudi et fieri pro nunc de dictis frignachis usque ad ducatos mille, mittendo ad partem ad partem, ad partes Jadrae sicut erunt facti. Et secundum quod videbitur dictam monetam novam respondere utilitati nostrae, poterit provideri per hoc consilium prout bonum videbitur.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 118.

CCLVIII. 1410. 26. Julii.

Наставленъ за байлъя Константинопольскогъ, кои има
уни Турскомъ султану у послу Албаніе
и Балше. (Скрафено.)

Ser Francisco Michael, baiulo in Constantinopoli, scribatur in hac forma: Capta in collegio.

Fecimus vobis assignare ducatos mille nonaginta unum, grossos decem et partes tresdecime ad aurum, pro resto et complemento annualis solutionis promissae . . . Musulman Çalapi pro terris Albaniae, pro Patrassio et pro Nepanto.

Et propterea cum applicueritis in Constantinopolim, debeatis esse cum praecessore vestro et aliis mercatoribus nostris de inde, qui vobis videbuntur, et informare vos veridice de statu Musulman Çalapi. Et in casu quo Musulman Çalapi habeat dominium Graeciae, vel sit in statu quod videatur vobis, quod sit recuperaturus statum suum Graeciae, debeatis notificare per vestras litteras dicto Musulman Çalapi, quod habetis et estis paratus nostro nomine, facere et dare suae excellentiae, residuum et complementum solutionum presentis anni, alias ei promissarum pro factis Albaniae, Patrassi et Nepanti; et avisare suam magnificentiam nostri parte, quod sumus certi ipsum habere memoriae, quod sua excellentia promisit facere Balsam Strazimiri et

matrem observare nobis pacem et non damnificare territoria nostra. Et propterea cum suae excellentiae observemus promissa per nos dicta de causa, ita justum est, et sic requirimus et rogamus eum, quod observetur et observari faciant similiter ea, quae nobis promisit, et hoc dicimus quia Balsa et mater non observaverunt nobis pacem, ymo damnificaverunt et damnificant nobis territoria nostra, concludendo quod placeat ordinare, cui velit per nos assignari pecuniam antedictam, et illi cui ordinaverit ipsam assignare debeatis. Et quod sibi etiam placeat mandare et scribere Balsae, matri, et capitaneis suis existentibus in partibus illis, per modum, quod amplius non damnificent territoria et loca nostra, et quod nobis emendentur et reficiantur nobis damna illata. In casu vero quo reperiretis, quod Musulman Çalapi non esset dominus Graeciae, vel esset in statu, quo non videretur vobis, ipsum esse recuperaturum dominium Graeciae, non debeatis scribere sibi aliquid, sed refineatis pecuniam suprascriptam apud vos, et nos avisetis de statu dicti Musulman Çalapi et fratrum, et de omnibus aliis novis et conditionibus illarum partium.

CCLIX. 1410. Ind. III. 10. Augusti.

Привилегија на Млетачко грађанство Волка сына
цара Лазара.

Privilegium magnifici et potentis domini Volcho, comitis Sclavoniae etc. ad honorem maioris consilii.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Ducalis excellentia in liberalitatis operibus solita celeberrime conversari, tanto amplius personas magnificas et dignitatis honore conspicuas prevenire studet honoribus et dotalibus favoribus ampliare, quanto ducatus nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Unde cum magnificus et potens dominus Volcho, filius quondam magnifici et potentis domini Lazari, comes Sclavoniae et cet. semper fuerit et sit dilectissimus et perfectissimus amicus nostri domini, sicut per laudabiles et notabiles effectus ostendit notum fieri volumus unicuique, quod omni juris consiliorum et ordinamentorum nostrorum necessaria solemnitate servata, praefatum magnificum et potentem dominum Volcho, cum eius filiis et heredibus ad numerum et de numero nobilium nostri maioris consilii recepimus atque recipimus, et de nostro maiori

consilio fecimus et facimus, et de nobilibus do nostro maiori consilio in Venetiis et extra ubilibet esse volumus et tractari, ipsum sincere dilectionis et benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod eisdem libertatibus, beneficiis, honoribus et immunitatibus, quibus alii cives et nobiles nostri de nostro maiori consilio gaudent, prefatus magnificus et potens dominus Volcho et sui filii et heredes, in Venetiis et extra ubique plenissime gaudeant et utantur. Nobis quoque prefatus magnificus et potens dominus Volcho per suum legitimum procuratorem ad sancta dei evangelia fidelitatis debitum prestitit juramentum. In quorum omnium testimonium et evidentiam pleniorum presens privilegium fieri iussimus et bulla nostra plumbea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo quadringentesimo decimo, mensis augusti die decimo, terciae indictionis.

Providus vir Marinus de Stefano de Ragusio, nuncius et procurator predicti magnifici domini Volcho, iuravit in manum dicti sui domini.

Liber privileg. I-mus, charta 165.

CCLX. 1410. 20. Octobris.

Одговоръ управительнама Задра у послу тврдинѣ Островице, кою Млетчињи гледе кунти одъ войводе
Сандала.

Capta. Cum castrum Ostroviç, de quo fit mentio in litteris nostrorum rectorum

Jadrae, sit situatum in loco, qui si perveniret ad manus regis Hungariae, cederet ad magnum periculum locorum nostrorum Dalmatiae, et si perveniret ad manus nostras vel conservaretur in manibus Sandali, ut est ad praesens, redundaret in magnam securitatem et commoditatem agendorum nostrorum in partibus illis Dalmatiae. Scribatur rectoribus nostris Jadrae in hac forma, videlicet.

Recepimus litteras vestras datas octavo mensis instantis, continentes castellanum castri Ostroviçae petiisse a vobis subsidium pro conservatione dicti castri, et responsionem per vos nuncio suo factam, et informationem vobis datam per illum Jadrensem, qui dicit nuncium dicti castellani ei motiçasse, quod quum dictum castrum tenere non posset, potius daret illud nostro dominio, quam alicui alteri. Et propterea cum nostris consiliis rogatorum et additionis vobis scribimus et mandamus, quatenus debeatis per illum modum, qui vobis prestior et securior videbitur, prosequi ad tractandum et induci faciendum castellanum dicti castri Ostroviçae, quod det et assignet dictum castrum in manibus et sub custodia nostri domini. Et si illud castrum habere poteritis, debeatis ipsum accipere et custodiri facere bene et sufficienter, ut conservetur ad honorem nostrum. Quando vero ipsum castrum habere non possetis, debeatis dare dicto castellano

illum favorem et subsidium ballistariorum et peditum, usque ad viginti in vigintiquinque, qui vobis videbitur opportunus, pro bona custodia et conservatione dicti castri, ne perveniat ad manus regis Hungariae, vel subditorum aut sequatium suorum, quia cederet nimis ad damnum et periculum locorum nostrorum Dalmatiae. Verum quia posset occurrere, quod pendendo tractatum de habendo dictum castrum in manibus nostri domini, illud castrum posset propter dilationem subsidii subiacerere periculo eundi ad manus alienas, volumus quod si vobis videbitur esse necessarium dicto castro subsidium, debeatis et pendente et non pendente tractatu, quum vobis videbitur expediens, dare et mittere dicto castellano dictum soldum nostrum, ne ullatenus vadat ad manus regis Hungariae, vel subditorum et sequatium suorum, sed perveniat ad manus nostri domini si possibile fuerit, aut conservetur in manibus Sandali, prout est ad praesens. Et de omnibus quae sequentur debeatis nos prestissime informare, ac etiam de introitibus dicti loci et expensis, quas oporteret nos habere pro custodia dicti loci.

(Затимъ слѣдуе мало променѣно исто писмо, у комъ су найважнѣе промене ове :

Quod respondeatur rectoribus **J a d r a e**, ad id quod scripserunt de subsidio eis quaesito per castellanum castri **Ostrovyc**... et

quod senserunt per medium Gabriellis
 Nos dro gna nobilis Jadrensis . . . . .
 debeant significare Castellano predicto . . .
 quod dominatio nostra habito respectu ad
 amorem, quem gerit domino suo Sandali,
 sibi precepit, quod castellano predicto pro
 honore et comodo dicti domini sui, dare de-
 beant illud honestum subsidium, quod eis vi-
 debitur, in quantum sit ei necessarium . . . .
 . . in quantum sentiret Sandali perdidisse
 statum suum et dictum castrum non posse
 conservare nomine suo tunc. . . . .
 . . possint expendere usque ad summam du-
 catorum trium millium vel quator millium,
 prout melius facere poterunt et cet.

А на листу 142 опетъ има писмо „rectoribus
 Jadrae“ о истомъ предмету, где стои: quod dic-
 tus castellanus (Ostroviçae) con-
 siderata conditione domini sui (Sandali)
 et qualiter facta sua cedunt, timens ne
 castrum illud sibi auferatur aliunde, liben-
 ter exiret de eo. . . . .

а ниже налаже имъ се да могу дати:

. . usque ad quantitatem ducatorum quinque
 millium in totum solvendorum, habita posses-
 sione et tenuta dicti castri.)

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 139.

CCLXI. 1411. Indict. IV. 13. Aprilis.

Уговоръ куповине тврдинѣ Островице, коју су Млетчињи
 купили одъ войводе Сандала.

Instrumentum emptionis castri Ostro-

vice et donationis facte illustrissimo domino jurium civitatis **S c a r d o n a e**.

In Christi nomine. Amen. Anno incarnationis ejusdem millesimo quadringentesimo undecimo, indictione IV die XIII mensis Aprilis, tempore serenissimi principis et domini nostri, domini **M i c h a e l i s S t e n o** dei gratia ducis Venetiarum etc. nec non magnifici militis domino **Zacharia Trivisano** juris utriusque doctoris et honorabilis comitis civitatis **Jadra**, reverendus vir dominus **Theodorus archidiaconus Bosinensis** procurator, et procuratorio nomine magnifici domini **S a n d a l i B o s i n i e v a i v o d a e** supremi, nec non magnificae dominae, dominae **Annae** ejus socrus relictæ domini **Volzi banni**, constituentium pro se ipsis, et eorum nomine proprio, et pro domina **Catherina** consorte prefati magnifici domini **S a n d a l i v a i v o d e**, et filia dicte domine **Anne** et dicti quondam domini **Volzi bani**, de qua de rati habitione promittentes, ut de procuratione patet, patentibus literis dictorum domini vaivode, et domine **Anne** socrus ejus, datis in castro **Cluz**, anno nativitatis dominice 1410, **XXVIII** mensis **Decembris**, in lytera slavonica, appensione ipsius domini **Sandali**, et domine **Anne** duorum eorum sigillorum munitis, habens ad hoc factum speciale mandatum, ut dicto patet privilegio, dicto procuratorio nomine, dedit, vendidit, et tradidit, magnificis d. **Zacharia Trivisano** militi, utriusque juris doc-

tori, et pro ducali dominio Venetiarum honorabili comiti civitatis Jadre, nec non domino Petro Arimundo honorabili capitaneo ejusdem, ementibus et recipientibus vice et nomine prelibati illustrissimi ducalis domini Venetiarum, habentibus ad hoc speciale mandatum, ut ipsius prelibate ducalis dominationis patet literis bulla plumbea pendente signatis, datis Venetiis ipsius ducalis domini 1410, indictione V, die 8 mensis Novembris, presentibus, recipientibus, et stipulantibus vice et nomine prefati ducalis domini civitatis Venetiarum, castrum Ostrovice, situm in Croacia, infra suos veros confines, quos longos habet, et incomprehensibiles, nec scribi possent longitudine viarum, et innotorum nomen circumstantium, cum omnibus suis juribus et pertinentiis, jurisdictionibus, servitutibus, et emolumentis villarum circumcirca sibi respondentium, montibus, planiciis, spaciis, collibus, vallibus, aquis et aquarum decursibus, agris cultis incultis, locorum et hominum servitutibus, respondentibus dicto castro honorantiis et omagiis, et cum omnibus massariciis, et munitionibus, que essent et sunt in dicto castro, exceptis villarum proprietatibus, specialium personarum, et signatim comitis Alexii prefati d. vayvode servitoris, et egregii militis domini Symonis de Detricio civis Jadrensis, et ser Gabrielis de Nosdrogna, villis que a rege Ladislao suo privilegio eisdem donata dignoscuntur, per suprascriptum dominum

vaivodam etiam suo privilegio confirmatae, et que tamen tenentur castro debitum redere, secundum consuetudinem nobilium castri villarum et locorum predictorum, et cum omnibus aliis, que jure dicti castri infra ejus metas habet, tenet, et possidet, habuerit, tenerit, et possederit, per tempora longissima retroacta, et usque in presentem diem, et hoc precio et nomine precii ducatorum quinque millium auri boni, et justi ponderis et cunei Venetiarum, quod precium dictus procurator, et venditor antedictus fuit confessus et contentus habuisse, et recepisse, et sic re vera habuit, et eos prefati emptores, prelibati ducalis domini Venetiarum eidem procuratori, dictis nominibus in presentia testium infrascriptorum, et mei notarii infrascripti, dederunt tradiderunt et numeraverunt quantitatem ipsam et dictum precium, exceptioni sibi dictis nominibus non dati non soluti, et non numerati precii, omnique alii legum auxilio omnino renunciando, promittens dictis nominibus per eos ejus constituentes et heredes et successores ipsis emptoribus dicto nomine stipulantibus et recipientibus, litem vel controversiam eis dicto nomine ullo tempore non inferre, nec inferrenti consentire, sed ipsum castrum tam in proprietate quam in possessione, ab omni homine, comuni, et universitate legitime defendere, et disbrigare, atque exalumniare, et predictam venditionem et omnia et singula suprascripta, et infrascripta

firma rata grata habere tenere, et non contrahere vel venire, dictis nominibus per se vel alium aliqua ratione vel causa, de jure, vel de facto, sub pena dupli valoris dicti castri, qua pena soluta vel non, firma et incommutabilia remaneant omnia et singula superscripta, et infrascripta. Pro quibus omnibus et singulis firmiter attendendis, et observandis, dictis nominibus obligavit dictorum ejus constituentium omnia bona mobilia, et immobilia, et tam habita quam habenda. Item dictus procurator dictis nominibus ex causa donationis pure simpliciter et irrevocabilis inter vivos, dedit cessit transtulit et mandavit, prefatis dominis rectoribus Jadre, pro eodem ducali dominio Venetiarum recipientibus, ut super omnia jura et omnes actiones reales et personales utiles et directas, quas dicti sui constituentes habent seu unquam habuerint in civitate et districtu Scardonae, cum omnibus suis juribus, et pertinentiis, adiacentiis, redditibus, honoribus, et emolumentis, et in omnibus, que dicte terre Scardone spectant, spectarent, seu spectassent modo quocunque, dicto procuratori dictis nominibus dictos commitem, et capitaneum rectores predictos dicto nomine, ponentes in locum suum nominibus antedictis Ita quod amodo in antea, dictum ducale dominium possit dictam civitatem Scardonae, et omnia sibi pertinentia tenere dominari pro libito voluntatis, et possidere, salvo dicto domino Symoni militi, et Gabrieli juri-

bus eorum, ut in superiori dictum est, et promittens solenni stipulatione predictam cessionem donationem, et omnia et singula supra scripta firma rata, et grata habere tenere, et non contrafacere vel venire aliqua ratione et causa, de jure vel de facto, quam donationem in perpetuum irrevocabiliter firmam habere, et tenere dictis nominibus promisit, dictis rectoribus dictis nominibus stipulantibus, sub pena viginti millia ducatorum auri, stipulatione solenni premissa, pro qua pena, et omnibus premissis dictis rectoribus dictis nominibus recipientibus, obligavit dictis nominibus omnia bona dictorum ejus constituentium, qua pena soluta, vel non, predicta omnia rata permaneant: ac promisit dictis nominibus dictam donationem non revocare in vita vel in morte suorum constituentium, neque occasione ingratitude, nec supervenientium liberorum occasione. Quam donationem, quia summam quingentorum aureorum excedere novit, et similiter plurium donationum vires obtinere dictis nominibus, voluit in tot partes divisam ac nulla excedere possit summam .V. centum aureorum rei predictae donate, renunciando dictus procurator omnibus et singulis beneficiis, que sibi de jure competere, et omnibus exceptionibus quibus contra premissa, vel aliquod premissorum posset aliquid quomodolibet excipi obici vel opponi.

Actum Jadrae in camera palatii supra dicti domini comitis et suae habitationis, presentibus nobilibus viris domino Guidone de Matafaris milite, et ser Thomasio de Petrigo civibus Jadre, et ser Bernardo Maripetro nobile cive Venetiarum, et Martino de Cremona habitatore Jadre, testibus rogatis et aliis.

Ego Joannes Binico, civis et habitator civitatis Padue, natus comendabilis viri ser Petri Bianco de Padua publicus imperiali auctoritate notarius, nec non cancellarius magnifici et generosi viri domini Andree Quirino, clarissimi comitis Jadre. et ipsius civitatis Jadre iuratus, suprascriptum venditionis instrumentum, ex nothis et prothocolis comendabilis viri ser Joannis de Casulis olim cancellarii comunis Jadre, de mandato et commissione prefati domini comitis scripsi, et in hanc formam publicam redegi, prout inveni, nihil in eo addens vel minuens, signumque meum tabellionatus apposui consuetum, sub die 4 mensis Augusti, indictione VII. in fidem et testimonium promissorum.

Commemoriale X. ch. 172.

CCLXII. 1411. Indict. IV. 8. Maii.

Одговоръ посланицима Сандаловимъ на два њьова закѣтѣваня, одъ кои едно тиче се града Котора.

Capta. Quod istis ambassadoribus magnifici domini Sandali, qui porrexerunt certa capitula pro parte domini sui, res-

pondeatur ad duo solummodo capitula pronunc, ut inferius.

Et primo ad unum, per quod suplicant habere passagium nostrum unius galee, ut frater ipsius Sandali possit transire in Apuleam ad dominum regem, suis expensis et cet.

Respondeatur, quod in omnibus nobis possibilibus complacere suae magnificae fraternitati, sumus contenti concedere sibi transitum, itaque cum una ex galeis vel galeotis nostris ipse frater suus conducetur, sicut requirit, et ad nostras expensas, et sic offerimus.

Item detur libertas collegio practicandi sive praticare faciendi, per aliquos ex dictis datis pro auditoribus cum prefatis ambassatoribus Sandali, et similiter cum ambasata Catari, si posset teneri modus et trahi ab ipsis, in casu quo haberent libertatem, quod ipse Sandali foret contentus sive ambassatores predicti, nomine suo, pro certa pecunia, renunciare juribus quae dicit habere per directum sive per indirectum in Cataro, et quod ipsi ambaxiatores Catari nomine comunitatis illius se obligarent, solvere per annum dictam promissionem pecuniae, et experiendi per omnem modum et viam possibilem, quod haec intentio nostra sequi possit, pro contentamento cuiuslibet partium, nam hoc potente sequi, dominatio nostra haberet intentum suum, et remaneret sine sus-

pectu amica partium. et sine ulla expensa sua; et habita informatione a predictis ambaxiatis et tracto ab ipsis ambassiatoribus quidquid poterit super tali pratica et materia, debeant postea venire ad istud consilium, cum eo quod praticatum fuerit, et deliberari id quod huic consilio melius et utilius apparebit, pro bono agendorum nostrorum.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 175.

CCLXIII. 1411. Indict. IV. 20. Maii.

Одговоръ посланицима Садала у послу Котора; у комъ нуде Млетичѣи обадвема странама своје посредоваѣ.

Capta. Cum pridie captum foret in hoc consilio rogatorum, et accepta libertas de possendi praticare cum ambaxiatoribus Catari pro facto ipsius terrae Catari, de qua ipse Sandalli per suos anbaxiatores nos requisivit, ut velimus nos non impedire; et ipsi ambassatores Catari jam recesserint de Venetiis, itaque non potest sequi id quod captum fuit, nec quod fuit intentio tenere, de experiendo reducere partes ad terminos, quod nostra dominatio sine expensa et exbur-satione pecuniae haberet intentum suum; et ipsis ambassatoribus sit conveniens responderi in forma honesta et convenienti, et cum respectu honoris et multarum consequentiarum super tali facto, et precipue nunc, quum Sandalli habet secum ut dicitur, VII mille Turchorum. Vadit

pars, quod dici et responderi debeat super ipso capitulo dictis ambaxiatoribus Sandalli, quod veritas est, quod a nostro dominio non processit nec quaesivimus unquam accipere illam terram Catari in nos, sed est verum, quod illa comunitas a se et cives se moverunt ad proponendum et offerendum illam terram nostro dominio, asserendo et demonstrando, non fore obligatos alicui, sed fore in libera voluntate sua; et ex hoc miserunt suos ambaxiatores ad nostrum dominium; et nos multis consideratis et habitis multis respectibus, et maxime videntes animos suos promptos ad non standum in termino quo stant, et dubitantes ut ipsa terra non vadat et capiet ad manus potentiae, de qua ipse Sandali et alii nostri fratres et boni amici essent male contenti, et nostro dominio esset displicibile et molestum, dedimus aures eis et audivimus bene suam dispositionem. Sed nihilominus quia ipse dominus Sandalli nobis facit tot preces, et tantum caritative et fraterne requirit nos, ut placeat nobis non impedire nos de ipso Cataro, considerata intrinseca benivolentia et caritate, quam suae magnificae fraternitati gerimus, sumus contenti complacere magnificentiae suae, et non se impedire in dicta terra. Verum quia comprehendimus et videmus dispositionem et animos ipsorum Catarinorum valde ferventes ad non standum in hoc termino, ut est dictum et velle dare se alteri, et videmus quod re

linquendo nos factum, sicut facere volumus in complacentiam suae magnificentiae, animi sui magis indurabuntur, et forte conabuntur capere partitum alium, qui esset damnosus sibi et non gratus nobis, dicimus quod utile foret et segura res, evitare talia dubia. Et propterea si placet suae magnificentiae, quod interponamus ad querendum de aptando differentias et discessionibus, quae sunt inter suam magnificentiam et illam comunitatem Catari, et ponere concordium et bonum medium inter ipsas partes, ad hoc nos offerimus paratos leta mente, tanquam pro fratre et amicis nostris. Et in casu quo ipse Sandalli sit contentus vel sui ambaxiatores contententur de hoc, et assentiant huic opinioni, ex nunc captum sit, de interponendo nos in dicto facto, vel hic Venetiis inter ambaxiatores utriusque partis, vel de mittendo aliquem vel aliquos nostros, vel comittendo nostris capitaneis vel rectoribus hanc facendam, secundum quod melius videbitur collegio deputato, nam praticando ipsam facendam, de levi partes poterunt reduci ad tale concordium et terminos, quod haberemus intentum nostrum, secundum quod optamus.

Secr. Consil. Rog. Lib. IV. ch. 176.

CCLXIV. 1411. 4. Junii.

Наставленъ за Млетачкогъ капетана Кулфа Адриатичкогъ,
у послу Балше. (Скрафено.)

Nos Michael Steno dei gratia dux

Venetiarum et cet. Comittimus tibi Petro Lauredano, capitaneo nostro Culfi . . . (овде се найпре говори много о утврђењу Шибеника града, и о превозу посланика къ султану Турскомъ, а после продужуе као што иде) . . . et sollicitans iter tuum quantum prestius poteris, ire debeas Dulcignum, et ibi te informare debeas a rectore nostro dicti loci, de novis et conditionibus partium praedictarum, et de motibus et progressibus Balsae; et habita informatione debeas ire in flumarium Scutari et ire sanctum Serzium, et providere de loquendo cum comite et capitaneo nostro Scutari, et ab eo debeas te similiter informari de novis et conditionibus partium praedictarum, et de motibus et conditionibus Balsae, et sumpta omnium plenaria informatione, tam si dictus Balsa fecerit novitatem terris et locis nostris quam non, cum consilio dicti ser Jacobi Trevisano et comitis et capitanei nostri Scutari, scribere debeas dominae Helenae Stracimiri et Balsae, quod sicut ipsi sciunt, miserunt ad presentiam nostram aliquos ex suis, similiter scripserunt nostro dominio intentionem suam, et nostra dominatio eis respondit, quod per capitaneum suum Culfi eis faceret responsionem, et mitteret eum cum libertate tractandi et concludendi bonam pacem inter partes, et quod nostra dominatio volens observare promissa, misit te ad dictas partes et habes libertatem

a nobis tractandi et concludendi bonam pacem inter ipsos et nos, pro bono et quiete partium praedictarum, et quod propterea provideant de essendo tecum, vel de mittendo de suis, ut possis cum eis esse et facere ea, quae habeant pacem et quietem inducere inter partes.

Et quia sumus certi, quod dicta domina Helena et Balsa, audita requisitione tua, providebunt aut de loquendo tecum aut de mittendo aliquos ex suis ad te, pro vidento et sciendo intentionem nostram super pace tractanda inter partes; volumus quod simul cum dicto ser Jacobo Trivisano, debeas perquirere, investigare et sentire intentionem dictorum dominae Helenae et Balse, et quid vellent per nostrum dominium eis fieri, et quia non dubitamus, quod dicta domina Helena et Balsa petent, ut sibi dare debeamus Antibarum pro eorum habitatione et reductu, sicut alias fecerunt, volumus quod ad hoc respondere debeas, quod nostra dominatio, propter promissiones factas Antibarensibus hoc nullo modo pro honore nostro faceret. Sed ut videant et cognoscant, intentionem nostram esse bonam erga eos, et nos esse dispositos velle secum in pace vivere, nostra dominatio est contenta sibi dare Buduam cum salinis et jurisdictionibus suis, et ultra hoc contractam Saboianae, et ducatos mille in anno, sicut habebat quondam dominus Georgius Stracimiri, de in-

troitibus **Scutar**i; et si de hoc essent contenti bene quidem. quando non, damus tibi libertatem promittendi ducatos mille et quingentos in anno, cum aliis conditionibus superscriptis; et si ad hoc non contentarent, sumus contenti quod promittere debeas eis ducatos duos mille in anno de introitibus **Scutar**i, dando similiter eis **Buduam** et **Saboianam**, prout superius continetur. Et si erunt contenti concludere pacem tecum per aliquem modorum superscriptorum, tunc in bona gratia illam concludere debeas, et ob hoc tibi fieri fecimus syndicatum ad plenum, in forma necessaria et opportuna.

Si vero dicti domina **Helena** et **Balsa** nolent venire ad pacem per aliquem modorum superscriptorum, sed starent firmi et constantes in volendo **Antibarum**, tunc in isto casu sibi dicere et respondere debeas, quod tu non habes aliam libertatem nec mandatum a nostro dominio, et quod videtur tibi necessarium esse, postquam ad ea quae sibi offers ex parte nostri domini, quae sunt iusta et rationabilia, nolunt condescendere, facere inter partes **treugas** sive **suffrentias**, et factis dictis **treugis** tu scribes nostro dominio intencionem suam et omnia quae petunt, et ipsi similiter possunt mittere ad presentiam nostram suos ambaxiatores, quibus tu facies nostro nomine salvum conductum ad plenum, ut possint inter partes reperiri de modis et viis possibilibus, per

quas ambae partes possint ad bonam conclusionem et pacem devenire. Et si erunt contenti facere dictas treugas, procurare debeas, quod fiant per illud maius tempus, quod poteris obtinere, faciendo suis ambaxiatoribus salvum conductum nostro nomine, ut possint secure ad presentiam nostram venire . . . et cet.

(Слѣдує іошъ много о другимъ разнимъ стварима, па на краю ово:

Ser Petrus Ciurano vult: ut detur eis etiam Antibarum cum suis confinibus, et Budva cum salinis et confinibus, et ducati mille in anno, saltem ut fiat pax.)

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 181.

CCLXV. 1411 28. Augusti.

Дав се властъ кнезу и капетану Скадарскомъ, да може погодити Јована Кастриота и Ђорџа и Алексу Јураше, да помажу съ войскомъ Млетчињима противъ Балше, ако се овај небы помирио.

Capta. Cum comes et capitaneus noster Scutari per litteras suas, datas die 12 mensis Julii elapsi, scripserit, quod post recessum nobilis viri Ser Petri Lauredano, capitanei nostri Culfii, pervenit ad pacem cum Balsa Stracimiri per illum modum, quem dictus capitaneus praticaverat, videlicet de dando Balsae Buduam cum pertinentiis suis, contra tam Saboianae et ducatos Imille in anno de introitibus Scutari, quae pax debebat usque 15 dies tunc proximos

confirmari et pacta reduci in scriptis; et subiungit dominus comes et capitaneus Scutari, quod putat quod dictus Balsa non observabit pacem predictam, per ea quae continue fecit, et quod per ea quae sentit, tempore vindemiarum idem Balsa veniet ad vindemiandum. Et per ea quae dictus Balsa solitus est facere, bonum et utile est providere, cum dictus comes et capitaneus Scutari scribat, quod Juannus Castrioti, qui est potens in partibus illis, multoties se obtulit ad servitia nostri domini, et offert se mittere contra dictum Balsam, equos trecentos Turchorum, et equos duo mille de suis, et plures si plures erunt necessarii, et defendere et sustinere territorium nostrum contra dictum Balsam, et quamlibet aliam personam, et dictas gentes mittere singulo anno totiens quotiens esset necessarium, habente dicto Juanno ducatos mille singulo anno a nostro dominio; vadit pars: quod respondeatur dicto nostro comiti et capitaneo Scutari, quod litteras, die predicto datas, recepimus et intelleximus diligenter, et quod credimus, quod Balsa fuerit contentus devenire ad pacem per modum superius descriptum, et quod illam observabit, sicut inter partes fuerit conventum; quam si observabit prout conventum erit, debeatis similiter illam vos ex parte nostri domini observare et manutene-
re, et illi non cotrafacere ullo modo. Si vero dictus Balsa dictam pacem non con-

clusisset, et si conclusisset et postea illam non observaret, detur libertas dicto nostro comiti et capitaneo, accipiendi Juannum Castrioti ad provisionem nostram in hunc modum. Videlicet: quod dictus Juanus teneatur et debeat semper in omni casu necessitatis, tam contra Balsam, quam contra quamlibet aliam personam, volentem venire ad damna et oppressiōnem terrarum et locorum nostrorum et territorii nostri, venire cum II mille equis ex suis, et cum pluribus si plures essent necessarii, vel cum illa quantitate, quae erit ad hoc necessaria. Et si de hoc erit contentus, debeat dictus noster comes et capitaneus Scutari, sibi promittere de provisione singulo anno ducatos mille, de introitibus nostris Scutari. Sed quia hic per aliquos fertur, eundem Juannum non esse potentem ad hoc, et fuerimus informati, quod Georgius et Lexius Juras essent potentes ad faciendum intentionem nostram, detur libertas dicto nostro comiti, quod possit expendere inter dictos Juannum, Georgium et Lexium Juras, dictos ducatos mille de introitibus Scutari singulo anno, dividendo illos inter praedictos, prout dicto nostro comiti melius videbitur. Et si dicti Georgius et Lexius Juras nollent nobiscum esse, et dictus Juanus sit potens ad hoc, detur libertas dicto comiti, componendi cum dicto Juanno, dando sibi dictos mille ducatos, ut superius continetur.

Ser Victor Superantio sapiens ordinum vult, quod sibi promittantur, videlicet: Juanni Castrioti, Georgio et Lexio Juras inter omnes, ducati mille et quingenti singulo anno de introitibus Scutari.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 189.

CCLXVI. 1411. (Indict. IV.) 9. Januarii

Налаже се кнезу и капетану Скадарскомъ, да свакояко гледи заключити са Балномъ миръ или примиріе, како бы Млетчѣни могли изъ његови предѣла добивати жито.

Capta. Quod auctoritate huius consilii scribatur et mandetur comiti et capitaneo Scutari, quod quia non sunt secutae treuguae inter nostrum dominium et dominam Elenam et Balsam, prout fuisset et esset intentionis nostri dominii, redundavit ad magnum incommodum nostrum. quia secundum informationem nobis datam, per illam viam habuissemus magnam quantitatem frumenti. Et quod propterea debeat omnino procurare et sollicitare, de veniendo ad pacem cum Balsa et domina Elena predictis, secundum quod habet in mandatis, vel de faciendo treugas et sufferentias per illud maius tempus quo poterit, ut de dictis partibus possimus frumentum habere, pro ubertate terrae nostrae.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 226.

CCLXVII. 1412. Indict. V. 10. Aprilis.

Управителњима Задра налаже се, да гледе повратити ако и за новце, тврдишо Островицу, коју су неки Морлаци преваромъ освоили.

Capta. Cum rectores nostri **Jadra** e scripserint nostro dominio, quod castrum **Ostrovich**, quod emimus a **Sandalo**, furatum et acceptum sit per certos **Murlachos**, quod non est sine infamia nostri domini, et incomodo nostrorum locorum de inde; et experimentandum sit, de recuperando dictum castrum, si hoc fieri potest per denarios; Vadit pars: quod scribatur nostris rectoribus **Jadrae**, quod displicentur intelleximus litteras suas, per quas nobis scripserunt, castrum **Ostrovich** acceptum et furatum fuisse de manibus nostrorum per illos **Murlachos** de inde, quod videmus procesisse propter malam custodiam, quae fiebat. Sed quia optamus ipsum recuperare pro honore nostro et commodo locorum nostrorum de inde, detur dictis rectoribus libertas, possendi expendere usque ad summam ducatorum trium millium, et ab inde infra, prout melius facere poterunt, illis qui acceperunt et tenent castrum predictum, si volunt illud dare et restituere nostro dominio. Et si haberent modum, dictum castrum per viam pecuniae vel per aliam viam posse recuperare et habere, tunc sequantur ad tractatum, et nobis presto scribant in quibus terminis erunt,

ut de pecunia mittenda possimus providere, prout erit necessarium.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 10.

CCLXVIII. 1412. 22. Aprilis.

Одговоръ посланнику великогъ войводе Сандала, на разна предложена.

Capta. Cum ad presentiam nostri domini nuper comparuerit unus ambaxiator magnifici domini Sandali, et explicaverit tria in effectu; videlicet, primo; in excusando se erga nostrum dominium, si sicut notum est, ivit personaliter ad dominum regem Hungariae, quoniam si hoc fecit, processit tanquam requisitus multocius et obligatus sibi; et quod non obstante, quod pluries recusavisset ire, denique non possendo aliter facere, ipsum oportuit ire; notificando et clarificando nostrum dominium, quod quia semper habuit maximam reverentiam et optimam dispositionem et affectionem nostro dominio, et etiam quia scit primitus fuisse obligatum nobis, quam domino regi predicto, velimus esse certos, quod nunquam tractaret nec consentiret facere rem, quae foret contra honorem nostri domini et statum nostrum, nunc nec in futurum. Secundo, quod quia sicut notum est alias, ipse et eius consors et socera depositari fecerunt in Venetiis ad cameram nostram frumenti, ducatos XII mille cum certis pactis et conditionibus, et amba-

xator suus asserat habere literam credentiae domini Sandali, et litteras consortis et socerae, placeat et velimus facere pecuniam suam dividi et aptari, secundum quod ad eos tangunt.

Tertio, quod recomendat nostro dominio Balsam, rogando nos ut placeat nobis assumere ipsum ad gratiam, et dicendo quod est dispositus velle esse bonus filius et servitor nostri domini, et servare promissiones quas faciet, et si hucusque non servavit et fecit ultra voluntatem et mandata nostra, fecit ob teneritatem annorum et iuventutem suam. Sed quod ipse Sandali obligabit se et promittet, quod Balsam attendet et observabit omnes promissiones et cet.

Ad quae omnia, quia praefatus ambaxiator requirit responsionem a nostro dominio, est bonum et conveniens respondere, vadit pars: quod fieri debet responsio sibi in hac forma. Et primo ad primam partem accessus ipsius Sandali ad dominum regem Hungariae, dicatur: quod quia semper tenuimus ipsum magnificum dominum in honorabilem amicum nostrum, et optime dispositum ad honores nostros, sicut nobis fecit oretenus explicari et dici, idcirco reddimus nos certos, quod licet iverit ad dominum regem, idem dominus Sandalli propter promissiones factas nobis alias, non fecisset nec faceret aut tractaret aliquid contra nos, nunc et in futurum.

A d s e c u n d a m partem de facto duca-
torum XII mille, quos dictus Sandalli requi-
rit pro se, et nomine socere et consorti-
s, dicendo habere litteras pro parte ipsa-
rum dominarum et cet. Respondeatur, quod
audivimus expositionem sui ambaxiatoris in
hac parte, et vidimus suam litteram libertatis
datae suo ambaxatori; et licet sit etiam una
littera pro parte duarum dominarum sic lar-
ge facta, tamen propter ordines nostros di-
cimus, nos non posse movere talem pecuniam
conditionatam et obligatam in tali modo et
forma, sicut est et fuit intentionis suae et
dominarum praedictarum, ac sicut notatum
est in libris officii, ubi est pecunia depositata.
Et propterea, nisi veniret aliqua persona cum
litteris et sindicatu ad plenum, pro parte ip-
sarum dominarum, non possemus ullo modo
movere scripturam de pecunia, nec transla-
tare aut facere ullam divisionem, quam per-
sonam cum miserit ad nos, faciemus iuxta
voluntatem suam vigore sindicatus.

A d t e r t i a m partem de facto **B a l s a e**,
respondeatur, quod sicut notum potest esse
ipsi magnifico Sandalli et toti mundo, nun-
quam defecit pro nobis, tenere et tractare
ipsum Balsam tanquam filium et bonum ami-
cum, et sic faceremus in futurum. Sed obser-
vantibus nobis tales modos amoris erga ipsum
Balsam, et assumendo ipsum ad gratiam nos-
tram, et ab alia parte ipse moveat guerram
et intendat ad damna nostrorum subditorum

et locorum, hoc esse contra omne debitum et conveniens: tamen quia offert se idem dominus Sandali, promissionem facere pro ipso Balsa, et tenere modum, quod observabit promissa, respondemus: quod si idem Sandalli et Balsa mittent ad nos aliquos suos cum sindicatu et libertate ad plenum, ob respectum suae magnificentiae, disponemus facere de rebus, quae erunt iustae et rationabiles erga ipsum, removente se et abstimente nunc et in futurum a novitatibus et damnis inferendis locis et subditis nostris.

Secr. Cons. Rogat. Libro V. ch. 16.

CCLXIX. 1412. 22. Aprilis.

Одговоръ посланику Балне, кои моли за опроштенъ и обећава за будуће миръ и добро пріятельство.

Capta. Cum pro parte Balsae accesserit ad nostram praesentiam unus eius ambaxiator, cum literis credentiae et cum multis recomendationibus ad nostrum dominium, supplicando, ut dignemur ipsum assumere ad gratiam nostram, et velle sibi parcere, quoniam si aliquid fecit in praeteritum ultra mentem et voluntatem nostri domini. hoc processit ex teneritate annorum et inventute sua, sed quod est dispositus velle esse noster bonus filius et servitor, et nunquam recedere a benplacitis et mandatis nostris, promittendo observare omnia, quae nobis promittet, cum omni firmitate. Verum ut possit vivere sub

gratia et benivolentia nostri dominii, supplicat ut dignemur sibi dare et restituere ea, quae remanserunt post mortem quondam patris sui; quia semper erit fidelissimus et obediens nostro dominio. Et bonum sit facere responsionem condignam dicto ambassatori Balsae, in forma quae sit cum honore nostri dominii, vadit pars: quod respondeatur dicto ambaxiatori, quod ipse Balsa debet multocius comprehendisse optimam intentionem nostri dominii, quae semper fuit, assumere ipsum ad gratiam, dummodo voluisset attendere et observare promissiones factas nostro dominio; sed existentibus nobis in bona dispositione tractatus concordii, ipse intulit damna nostris locis et subditis. Actamen quia magnificus dominus Sandalli nos cum maxima instantia rogavit super hoc, ob intuitum et amorem ipsius domini dicimus, quod si ipse Balsa mittet ad nos aliquam personam simul cum alio ambaxatore domini Sandalli, qui ambo habeant libertatem in hoc et syndicatum ad plenum, cum venerint ad presentiam nostram, disponemus facere erga ipsum de rebus quae sint iustae et rationabiles, ita quod merito habebit contentari, dummodo ipse Balsa se removeat et abstineat ab offensis et damnis inferendis locis et subditis nostris, quoniam sic mandabitur rectoribus nostris, quatenus erga ipsum debeant observare.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 16.

CCLXX. 1412. 29. Aprilis.

Заповестъ капетану Кулфа, да што пре притече у помоћ граду Антивару, обеснутому и яко стесниома одъ войске Балшине.

Capta. Cum sicut habetur per litteras comitis et capitanei Scutari, et ser Victoris Delfino potestatis nostri Antibari, dicta civitas sit taliter undique assediata per gentes Balsae Strazimiri, quod in brevi spatio nisi provideatur, et eidem succurratur, subiacet periculo amissionis, cum sit ad extremam necessitatem victualium. Et attenta fide et constantia nostrorum fidelium de inde, et etiam pro honore nostri domini, sit necessarium providere; vadit pars: quod scribatur et mandetur nostro capitaneo Culphi, quod prestissime mittat ad partes nostras Albaniae, unam de galeis nostris Culphi, cum infrascripto ordine et commissione; videlicet quod quam prestius se conferat ad portum nostrum Antibari, pro hortamine loci nostri, et si in illis partibus ibi propingvis invenerit aliquam barcham seu navigium cum frumento, illam conducat ad dictum portum, et det dum ibi erit operam, cum omni sollicitudine, cum conservatione tam hominum et galee nostrae sibi commissae, quod dictum bladum conducatur ad civitatem nostram predictam Antibari, pro victu et sustentacione civitatis predictae; intelligendo se taliter cum potestate nostro

ipsius loci, quod pecuniam dicti bladi recipiat, et bladum presto et tute illuc valeat deferri. Informando etiam nostrum predictum potestatem, pro hortamine suo et aliorum nostrorum fidelium, quod hic Venetiis dedimus ordinem, quod fiat certa brigata gentis armorum et ballistariorum, et similiter facimus soldari de inde gentes, in bona quantitate. Et insuper quod ambaxator domini Sandalli ac etiam Balsae sunt hic ad nostram presentiam, pro concludendo bonam pacem nobiscum, cum quibus speramus presto venire ad bonam conclusionem, ita quod sint virilis animi sicut speramus, nam non desistemus facere de provisionibus in omni casu, ita quod se valeant defendere et sustinere ad honorem nostrum. Et cum his et aliis verbis debeat ipse supercomitus hortari ipsum potestatem et fideles nostros; et exonerato dicto blado et Antibarum conducto, recedat de inde eundo visitando alia loca nostra usque Scutarum, hortando rectores et fideles nostros de inde. Et hoc facto, revertatur ad capitaneum Culphi ad suam obedientiam. Ulterius mandetur rectoribus nostris Scutariis Dulcigni et Alexii, quod quantum habent gratiam nostram caram, debeant loco nostro Antibari, de bladis et quibuscunque sibi possibilibus, prestissime subvenire, habito tamen respectu ad conservationem locorum nostrorum sibi commissorum, ne dictus locus ad manus dicti Balsae perveniat, sed sub nos-

tro dominio et gubernatione feliciter conservetur.

Secr. Cons. Rogator. Lib. V. ch. 19.

CCLXXI. 1412. 29. Aprilis.

Налаже се кнезу и капетану Скадарскомъ, да пошаље едногъ властелина Млетачкогъ къ Сандаду съ молбомъ, да овај склони Балшу, да се повуче натрагъ са земљомъ Млетачке одъ обсаде Антивара.

Capta. Cum propter extremam conditionem, ad quam se reperit civitas nostra Antibari, inter alias provisiones utilissimum sit providere, et per omnem modum possibilem querendum, quod Balsa se removeat ab assedio, a dicta civitate nostra, et istud presentialiter obtineri non possit, nisi per medium domini Sandalli, qui ut apparet per expositionem ambaxiatorum suorum, affectat valde, quod ipse Balsa remaneat in gratia nostra; vadit pars, quod mandetur comiti et capitaneo nostro Scutari, quod deinde cum nostris litteris apertis credulitatis, mittere debeat ad presentiam ipsius domini Sandalli, unum ex illis nostris nobilebus, qui ibi sunt, qui sibi magis sufficiens videatur; cui quidem nobili in effectu comittatur, quod resferat ipsi domino Sandalli responsionem, quam dedimus ambaxiatoribus suis, ad requisitiones suas nobis factas, cuius responsionis copia deinde mittatur pro sua informatione. Informando eum

ultimate de modis, qui servari debent, ut translatio pecuniae, quam requisivit fieri possit, per illum modum et cum illis verbis, quae per collegium fuerint ordinatae; ultimate rogando ipsum cum illis bonis verbis, quae dicto collegio videbuntur, quod ut nos habeamus causam, magis benigne ostendere versus Balsam clementiam et benignitatem nostram, et recipere ipsum in filium et amicum, placeat cum effectu mandare, quod ipse Balsa se levet de territorio nostro, et a damnis et violentiis quibuscunque, nam hoc facto, respectu et contemplatione magnitudinis suae, faciemus eidem de rebus, de quibus tam ipse dominus Sandalli, quam Balsa habebunt rationabiliter contentari. Et facto quidquid boni, poterit circa hoc, revertatur Scutarum ipse noster nobilis, et de quibuscunque secutis, nostrum dominium per suas litteras debeat informare.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 19.

CCLXXII. 1412. 29. Aprilis.

Заклучено, посланицима Садала и Балше изявити, да остану у Млетцима и да чекаю нуждна пуномољия одъ свои господара, како бы се могли свршити послови око новаца Садалови и око мира съ Балшомъ, а уедно молити њи, да подѣйствую, да Балша войску свою повуче патрагъ.

Capta. Quod occasione novorum habiturum nuperrime de civitate nostra Antibari, quae nostro dominio sunt displicibilia et mo-

lesta. Vadit pars: quod ultra id quod captum fuit pridie, de respondendo ambasiatoribus domini Sandalli, ad ea quae nostro dominio exposuerunt, sicut huic consilio notum est, dicatur ambaxiatoribus predictis, quod nostra dominatio cupiens ob singularem affectionem, quam gerimus ad dominum suum, esset valde contenta, in quantum ipsis ambaxiatoribus videretur et placeret, quod vellent hic differre, quousque haberent responsionem et libertatem necessariam a domino suo, circa factum translationis pecuniae, quam requisiverunt, cum simus avidi ipsi complacere, secundum requisitionem suam, dummodo observentur solenitates necessariae in tali materia, de quibus ipsum dominum suum, per nostrum ambasiatorem, ore tenus informari fecimus, ita quod presto dictam responsionem habere poterunt, et similiter poterunt interesse praticis fiendis cum nuncio et ambasiatore Balsae, in quantum per ipsum Balsam eidem mittatur libertas et mandatum sufficiens ad condescendendum ad ea, quae sint convenientia et honesta, ad quae contemplatione domini sui erimus parati sincero corde. Et propterea si ipsis ambaxiatoribus placet, possunt scribere domino suo circa factum dictae libertatis et solenitatis necessariae, et ipsum etiam rogare, quod ut habeamus causam condescendendi ad ea, quae sint placida suae magnitudini et comoda ipsi Balsae, faciat cum effectu, quod ipse Balsa

cum exercitu et potentia sua se levet de territoriis nostris, et se absteineat a damnis et violentiis quibuscunque, ac mittat libertatem et mandatum sufficiens ambaxiatori suo; quia in isto casu ut est dictum principaliter, respectu et contemplatione dicti domini sui, complacebimus et condescendemus alacriter ad ea, quae sint justa, convenientia et honesta, ita quod ipse Balsa bene poterit contentari. Et si dicti ambaxiatores erunt contenti hic remanere bene quidem, quando vero non committatur eis, quod dictam nostram responsionem domino suo nostri parte debeant per ordinem intimare, ut ipse clare comprehendat, quod a parte nostra simus parati facere id quod requirit, quod non potest nisi prodesse factis nostris.

Ambaxiatori vero Balsae ultra id quod captum est dicatur, quod affectantes respectu et contemplatione dicti domini Sandalli, et etiam ob amorem, quem gessimus ad quondam dominum Georgium Strazimir patrem dicti Balsae, reducere et acceptare ipsum dominum suum ad gratiam nostram, et facere eidem de rebus, de quibus habeat multipliciter contentari, placet nobis et volumus, quod hic diferet quousque habuerit mandatum et bailiam sufficientem, ad practicandum et condescendum ad ea, quae sint debita et honesta; quia speramus propter ordines quos apposimus circa hoc, quod illam habebit de brevi, tamen si ipse simili-

ter vult scribere domino suo predicto circa hoc, istud est nobis gratum. Sed pro meliori conclusione factorum ipsum requirimus et hortamur, quod velit informare dominum suum predictum, et requirere, quod ut habeamus materiam benignius ostendendi erga eum gratiam nostram, velit se levare de territoriis nostris, et abstinere a quibuscunque violentiis atque damnis, quia faciendo sic cognoscemus clare, quod velit stare gratiae nostrae, quam inveniet paratam et bene dispositam ad honores et commoda sua, dummodo a parte sua non deficiat.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 20.

CCLXXIII. 1412. Indict. VI. 22. N o -
v e m b r i s.

Како Балша и мати његова Елена, нећеду да шиљу више посланике свое у Млетке, а Саңдалови посланици имаю властъ и одъ Балше, радити о помиреню, то е заключено, да се съ овима преговоръ води о миру съ Балшомъ, подъ наведенимъ овде условіама.

Capta in Rogatis. Cum ambassiatores domini Sandalli, qui dixerant et exposuerant nostro dominio habere plenariam libertatem a suo domino, et quod de omni eo quod concluderent, Balsa esset contentus, et quod dominus Sandalli teneret modum, quod Balsa observaret et teneret firmum et ratum, captum foret, ut deberet dici et responderi, quod quando Balsa mitteret ambasiatores suos ad nostram prae-

sentiam , cum libertate ad plenum , illotunc possemus tractare et concludere id, quod foret bonum pro partibus etcet. Et facta responsione ambassiatores Sandali dicant , quod id quod petunt et dicunt , petunt pro parte Sandali , cum scitu et voluntate tamen Balsae , qui Balsa iam dixit pluries misisse ad nos ambassiatores et nihil potuisse concludi , et quod mater ipsius Balsae , nec ipse Balsa vult plus mittere ambasiatam suam ad nos ullo modo , et quod dominus Sandalli dicit velle promittere nomine Balsae, quod observabit promissiones . aliter erit eius inimicus capitalis, et cum aliis similibus verbis , propter quae bonum est et facit pro nostro dominio, non stare in istis terminis , imo quae-rere concordium et quietem pro pacifico statu aliarum nostrarum terrarum et locorum partium Albaniae, et antequam aliud occurrat de novo de ipsis locis. Vadit pars : quod debeat praticari et tractari per collegium, sive per deputandos ab ipso, cum ambassiatoribus Sandali, legitimando excusationes nostras, quibus moti sumus, ad faciendum sibi responsionem pridie datam, cum illis sapientibus verbis et rationibus , quae videbuntur deputatis ad hoc , et recordando modos servatos alias per Balsam , ob quos non possumus ita bene capere confidentiam ; sed tamen ob intuitum et considerationem magnifici domini Sandalli, condescendimus et contentamur , ad praticam et

tractatum, tenentes a firmo, quod ipse dominus Sandali, qui est civis et nobilis noster, et quem habemus in singularem amicum et benevolum nostri domini, faciet observare promissiones, si ad aliquam conclusionem devenimus. Et exinde habeat collegium libertatem, possendi concludere cum modis et conditionibus, notatis in parte pridie posita ad consilium, per sapientem consilii et sapientes ordinum, in qua continetur, quod possit fieri promissio de illis duabus terris, videlicet: **Dulcigni** et **Budue**, et de provisione ducatorum mille in anno, quae provisio fieri possit ultimate, quando aliter fieri non possit, devento ad ultimum, avantagiando in omnibus commune nostrum, quantum fieri poterit, cum aliis contentis in parte pridie posita, de qua supra fit mentio. Bene debeat in pratica et conclusionem quae fiet, teneri modus et haberi promissionem, quod illi subditi et habitatores locorum, quae sibi dabuntur et alienabuntur, tractabuntur dulciter et benigne ac humane, et nulla fiet molestia nec novitas, occasione fidelitatis et temporis quo steterunt sub protectione nostra, et guerrarum secularum hoc tempore.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 85.

CCLXXIV. 1412. Ind. VI. 26. Novemb.

Уговоръ мира између Балше Срацимира и Млетчана, као што е предатъ г. Саудалу, посредователно овогъ помрениа.

Pax cum magnifico domino Balsa Stracimiri, MCCCXII Indictione VI. die XXVI

Novembris, in forma litere misse magnifico domino Sandalio, mediatori predicta pace.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etcet. magnifico et potenti domino Sandalio magno vaivode Bosine, amico diletto salutem, et sincere dilectionis affectum. Ex eo potissime rerum omnium creatori jugi devotionem teneri nos arbitramur, quod quasi patrimonium nobis a progenitoribus nostris relictum, affectionem pacis et concordie quodam innato desiderio possederimus, et illas totis conatibus semper fuerimus amplexati. Hinc est quod cum vestra magnificentia mota pie caritatis affectione et pacis amenitate, qua nil suavius aut jocundius inter mortales haberi potest, miserit ad presentiam nostram spectabilem virum dominum Grubacium Debreavig honorabilem suum ambassiatoem, pro tractando et concludendo veram pacem atque concordiam, inter nos et nostrum comune ex una parte, et magnificum et potentem dominum Balsam Stracimiri quondam domini Georgi Stracimir de Balsis etcet. dominum Zente ex alia, cum inter partes ipsas guerrarum disturbia et dissidiorum vigeretur, pro quibus sedandis et removendis magnitudo vestra studiose et laudabiliter interposuit vices suas, nos qui ut supra diximus, pacem et concordiam quasi nobis hereditariam affectamus, et ad eas semper cum quibuscunque Christi fidelibus, totis spiritibus hanelamus, moti etiam requisitio-

nibus vestre magnitudinis, cui optamus facere aliquam notabilem et egregiam complacentiam, et volentes in hoc specialiter eidem vestre magnificentie complacere, contenti sumus ac placet nobis, cum supra dicto magnifico domino Balsa, puram veram sinceram et favente deo, perpetuo duraturam pacem atque concordiam introire atque concludere ac firmare, remissis eidem omnibus injuriis offensionibus damnis atque molestiis, dominio nostro per eum factis. Et ex nunc, ad instantiam et requisitionem magnitudinis vestre, ipsam pacem et concordiam cum dicto domino Balsa introimus atque firmamus, cum istis tamen conditionibus atque modis, qui in dispositione magnificentie vestre dimittimus, quod pro stabilimento et firmitate predictae pacis possitis nomine nostro ac successorum nostrorum, dare ipsi domino Balse pro se et heredibus ejus, Dulceignum et Buduam cum omnibus et singulis eorum juribus pertinentiis districtibus et confiniis. Et insuper promittere, nomine nostro et successorum nostrorum, mille ducatos auri pro ipso domino Balsa, et heredibus suis, solvendos eisdem singulo anno de introitibus locorum nostrorum, que habemus in illis partibus, cum illis modis conditionibus et formis, cum quibus eos solvebamus olim magnifico domino Georgio patri suo. Et quod omnia alia loca, que vendita fuerunt, et data dominio nostro per eundem dominum Georgium ejus patrem, debeant no-

bis expedite et sine ulla contradictione vel molestia, libere cum omnibus eorum juribus districtibus pertinentiis et confiniis in perpetuum remanere; damusque magnitudini vestre tenore presentium libertatem plenariam et arbitrium, disponendi et faciendi de predictis locis Dulcigni et Budue ac pertinentiis suis, et de promissione mille ducatorum suprascriptorum, cum supradicto domino Balsa, prout eidem magnitudini vestre videbitur et placebit. Nam suprascriptus dominus Grubacius ambasciator vester, vigore libertatis per vestras literas sibi tradite per patentes literas bulla vestra bullatas, nomine magnitudinis vestre promisit nostro dominio, quod eadem vestra magnificentia faciet cum effectu, quod idem dominus Balsa literis suis patentibus bullatis bulla sua, et factis solemniter suprascriptam pacem ratificabit, omologabit et approbabit, ac inviolabiliter observabit, nec eam infringet aliqua causa vel eventu. Item quod omnes gentes suas armigeras subito removebit ab infestatione et damnificatione locorum et subditorum nostrorum, et aliqua loca nostra et subditos non molestabit, nec molestari faciet aut permittet per suos subditos aut fideles, aliquo ingenio causa vel colore, neque de locis nostris aut ipsorum aliquo se intromittet in futurum vel impediet ullo modo. Item quod cives et subditos predictorum locorum Dulcigni et Budue, ac eorum districtuales tractabit humaniter et benigne, nec aliqua per eos

facta contra suam magnitudinem imputabit eisdem, nec ullam molestiam eis inferret dicta causa, sed omnia mandabit oblivioni, non aliter quam si contra eum numquam aliquid comisisset; tam subditos et fideles nostros, quam suos in statum pristinum ac terminos totaliter reducendo. Si autem contingeretur, quod idem magnificus dominus Balsa in aliquo pactorum ullo unquam tempore contrafaceret vel veniret, aliquo modo ingenio colore vel causa, tunc idem dominus Balsa teneatur restituere dominio nostro predicta loca Dulcigni et Budue, cum omnibus eorum pertinentiis juribus districtibus et confiniis, integra et illesa, quod si nollet illa reddere nostro dominio, tunc et in eo casu eadem vestra magnificentia teneatur etiam nobiscum et dare nostro dominio suprascripto auxilium et favorem opportunum, pro compellendo dictum dominum Balsam ad restituendum eidem nostro dominio dicta loca, ut dictum est. Et insuper, quod ex tunc libertati simus et absoluti nos et successores nostri, a dando eidem domino Balse et heredibus suis, sepe dictos mille ducatos singulis annis ut supra diximus. Promittimus enim tenore presentium, quod cum predictae litere ratificationis et approbationis suprascriptorum ipsius magnifici domini Balse, pervenerint ad manus rectorum nostrorum, qui sunt in locis predictis Dulcigni et Budue, vel capitanei nostri Scutari, idem rectores dictorum locorum vel capitaneus

Scutari ad placitum et requisitionem vestre magnificentie, prenominato domino Balse, vel cuicumque legitimo suo nuntio, habenti super inde ab eo arbitrium et libertatem, recipiendi et acceptandi eadem loca Dulcigni et Budue cum eorum districtibus et pertinentiis, libere consignabuntur: et similiter disponeamus et ordinabimus cum effectu, quod supra scripti mille ducati eidem domino Balse, et ejus heredibus, per nos et successores nostros, cum illis conditionibus modis et formis, quibus prelibato genitori suo solvebantur, annuatim persolventur. Remansimus enim supra predictis concordantes cum prenotato domino Grubacio, ambasciatore vestre magnificentie, qui ex nunc vigore libertatis per vestras literas ei tradite, promisit nostro dominio vestro nomine, predicta omnia se facturum, et effectualiter curaturum. In quorum fidem et evidentiam pleniorum presentes literas fieri jussimus, et bulle nostre plumbee pendentis munimine roborari.

Data in nostro ducali palatio, die vigesimo mensis Novembris, indictione VI, millesimo quadringentesimo duodecimo.

Predicta pax in forma litere, que remansit apud serenissimum ducale dominium cum bulla sua plumbea, et bulla aurea ipsius domini Sandalis pendentibus.

CCLXXV. 1412. Ind. VI. 26. Novem.

Отворено писмо дужда Млетачкогъ , о миру заключеномъ са Балшомъ, и о условіама истогъ мира.

Michael **S**tenu dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam presentibus quam futuris, ad quos presentes advenerint salutem, et sincere dilectionis affectum. Tenore presentium vobis facimus manifestum, quod cum magnificus et potens dominus **S**andalius magnus vaivoda Bosine, motus pia caritatis affectione ac pacis dulcedine, qua nihil suavius inter mundana gustari potest, misisset ad presentiam nostram spectabilem virum dominum **G**rubacium **D**obreavig honorabilem suum ambasciatorem, ad tractandum et concludendum veram pacem atque concordiam inter nos et nostrum comune ex una parte, et magnificum et potentem dominum **B**alsam **S**tracimiri quondam domini **G**eorgi **S**tracimiri de **B**alsis, dominum **Z**ente etc ex alia, cum inter ipsas partes guerrarum disturbia et discordiarum vigeretur, pro quibus sedandis, et removendis, idem magnificus dominus **S**andalius studiose et laudabiliter interposuit vices suas. Nos qui pacem et concordiam semper cum omnibus affectavimus, et semper affectamus, et ad eas semper totis spiritibus hanelamus, moti etiam requisitionibus et instantia ipsius magnifici domini **S**andalii, et volentes in hoc ei specialiter complacere, contenti

fuius et placuit nobis, ac contentamus et nobis placet, cum suprascripto magnifico domino Balsa puram veram sinceram et favente deo, perpetuo duraturam pacem atque concordiam introire, concludere atque firmare, remissis eidem omnibus injuriis, offensionibus damnis atque molestiis dominio nostro per eum factis. Et ex nunc ad instantiam et requisitionem ejusdem magnifici domini Sandalii, ipsam pacem et concordiam cum dicto domino Balsa introimus atque firmamus cum istis conditionibus atque modis, quod in dispositionem ipsius magnifici domini Sandalii dimittimus, quod pro stabilimento et firmitate predictae pacis possit nomine nostro ac successorum nostrorum, dare ipsi domino Balse pro se et heredibus ejus, Dulcignum et Buduam cum omnibus et singulis eorum juribus pertinentiis districtibus et confiniis. Et insuper promittere nomine nostro et successorum nostrorum, mille ducatos auri pro ipso domino Balsa et heredibus suis, solvendo eisdem singullo anno de introitibus locorum nostrorum, que habemus in illis partibus, cum illis modis conditionibus et formis, cum quibus eos solvebamus olim magnifico domino Georgio patri suo, et quod omnia alia loca, que vendita fuerunt et data dominio nostro per eundem dominum Georgium ejus patrem, debeant nobis expedite et sine ulla contradictione et molestia libere, cum eorum juribus districtibus pertinentiis et confiniis

in perpetuum remanere. Dedimusque predicto magnifico domino Sandalio, tenore nostrarum patentium literarum, que suprascripto ambasciatori sue magnificentie fecimus exhiberi, libertatem plenariam et arbitrium, disponendi et faciendi de predictis locis Dulcigni et Budue ac pertinentiis suis, et de promissione mille ducatorum suprascriptorum, cum supradicto domino Balsa, prout eidem magnitudini sue videbitur et placebit. Nam suprascriptus dominus Grubacius ambasciator predicti domini Sandalii, vigore libertatis per literas prelibati sui domini sibi tradite, per has patentes literas, quas ipse ambasciator sigillo ipsius domini Sandali, quod secum habebat, in fidem, robur, et testimonium supra et infra scriptorum impressit, munivit et roboravit, nomine dicti domini sui promisit nostro dominio, quod idem dominus Sandalius ejus dominus, faciet cum effectu, quod sepe dictus dominus Balsa literis suis patentibus bullis ejus bullatis et factis, solemniter suprascriptam pacem ratificabit, omologabit et approbabit, et inviolabiliter observabit. nec eam infringet aliqua causa vel eventu. Item quod omnes gentes suas armigeras subito removebit ab infestatione et damnificatione locorum et subditorum nostrorum, et aliqua loca nostra et subditos non molestabit nec molestare faciet aut permittet per suos subditos aut fideles, aliquo ingenio causa vel colore. Neque de locis nostris aut ipsorum aliquo se intromittet in fu-

turum vel impediēt ullo modo. Item quod cives et subditos predictorum locorum Dulcigni et Budue ac eorum districtuales, tractabit humaniter et benigne, nec aliqua per eos facta contra suam magnitudinem imputabit eisdem, nec aliquam molestiam eis inferret dicta causa, sed omnia mandabit oblivioni non aliter quam contra eum nunquam aliquid commisisset; tam subditos et fideles nostros quam suos, in statum pristinum ac terminos totaliter reducendo. Si autem contingeret quod idem magnificus dominus Balsa in aliquo pactorum ullo unquam tempore cotrafaceret vel veniret, aliquo modo ingenio colore vel causa, tunc idem Balsa teneatur restituere dominio nostro predicta loca Dulcigni et Budue, cum omnibus eorum pertinentiis juribus districtibus et confiniis integra et illesa. Quod si nollet illa reddere nostro dominio, tunc et in eo casu dominus Sandalius suprascriptus teneatur esse nobiscum, et dare nostro dominio suprascripto auxilium et favorem opportunum, pro compellendo dictum dominum Balsam, ad restituendum eidem nostro dominio dicta loca, ut dictum est. Et insuper quod ex tunc liberati simus et absoluti, nos et successores nostri, a dando eidem domino Balse et heredibus suis sepe dictos mille ducatos singulis annis, ut supra diximus. Promittimus enim tenore litterarum nostrarum suprascriptarum, et ita promittimus per presentes, quod cum predictae litere ratificationis, et approbationis su

prascriptorum ipsius magnifici domini Balse pervenerint ad manus rectorum nostrorum, qui sunt in locis predictis Dulcigni et Budue, vel capitanei nostri Scutari, ipsi nostri rectores dictorum locorum vel capitaneus noster Scutari, ad bene placitum et requisitionem ipsius magnifici domini Sandali, prenominato domino Balse, vel cuicumque legitimo suo nuntio, habenti super inde arbitrium et libertatem ab ipso recipiendi et acceptandi, eadem loca Dulcigni et Budue cum eorum districtibus et pertinentiis libere consignabuntur. Et similiter disponemus et ordinabimus cum effectu, quod supra scripti mille ducati eidem domino Balse et ejus heredibus, per nos et successores nostros, cum illis conditionibus, modis et formis, quibus prelibato domino Georgio Stracimiri genitori suo solvebantur, annuatim persolventur. Remansimus enim super predictis concordēs cum prenotato domino Grubacio, ambasciatore domini Sandalii, qui ex nunc vigore libertatis per literas magnifici ejus domini sibi tradite, promisit nostro dominio nomine sui domini sepe dicti, predicta omnia se facturum, et effectualiter curaturum. In quorum fidem et evidentiam pleniorē has nostras patentes literas bulla nostra plumbea pendente bullatas, antedictus dominus Grubacius impressione suprascripti sigilli magnifici domini Sandali sepe dicti, quod penes se habebat, ad cautelam munivit et roboravit, ex nunc nomine prenotati

domini sui ratificans, approbans et confirmans promissiones supra factas, nomine sui magnifici domini prelibati.

Data in nostro ducali palatio, die XXVI Novembris, indictione VI, millesimo quadringentesimo duodecimo.

Commemoriale X. ch. 133.

CCLXXVI. 1412. 29. N o v e m b r i s.

Заповестъ капетану Скадарскомъ, да како Балша одобри и потврди миръ, овомъ преда градове Будву и Улцинь, и да строго испуњава сва остала условія мира.

Litera missa capitaneo Scutari, pro executione ultra scriptorum.

Ad instantiam et requisitionem magnifici domini Sandalii magni vaivode Bosine, qui super inde misit nobis suam ambasciatam, devenimus ad pacem et concordiam cum magnifico domino Balsa Stracimiri quondam domini Georgii Stracimiri, domino Zente etc in forma, cujus copiam vobis mittimus in folio his incluso, pro informatione vestra plenaria. Et quum ut ibi videre poteritis, ratificante predicto domino Balsa pacem supra notatam, debetis facere consignari Dulcignum et Buduam cum omnibus juribus districtibus et pertinentiis suis, predicto domino Balse vel ejus nuntio, habenti super inde libertatem et arbitrium eadem acceptandi. Cum nostris consiliis rogatorum et additionis vobis scrivimus et mandamus, quatenus cum receperitis literas patentes ip-

sius domini Balse bulla sua bullatas, per quas ratificet dictam pacem et omnia et singula contenta in ea, debeatis dicta loca Dulcigni et Budue, ad omnem requisitionem suprascripti domini Sandalii, prenotato domino Balse, aut ejus legitimo nuntio, ut supra diximus, cum omnibus eorum juribus, pertinentiis, districtibus confiniis libere consignare, seu facere per rectores nostros dictorum locorum, quibus superinde scribimus per literas alligatas presentibus, quas eis mittere debeatis, libere consignari. Observando et faciendo predicto domino Balse, de solutione annua mille ducatorum, et de omnibus aliis in dicta pace conventis, quantum in vobis fuerit, inviolabiliter observari. Mandamus autem vobis, quod ratificante ipso domino Balsa predictam pacem, prius quam consignetis eidem, et faciatis consignari predicta loca, debeatis dextro modo inde trahere omnes munitiones, tam victualium quam armorum cujuscumque generis sint, et reducere illa Scutari, nam volumus illa pro nostro comuni, ut justum est. etc. die XXVIII Novembris MCCCCXII.

Commemoriale X. ch. 133.

CCLXXVII. 1412. 29 Novembris.

Налаже се виезу и капетану Улцина, да на зактеванѣ капетана Скадарскогъ, преда градъ Улциѣ Балши.

Litera missa comiti et capitaneo Dulcigni pro dicta causa.

Ad instantiam et requisitionem magnifici domini Sandali magni vaivode Bos-

sine, qui superinde misit nobis suam ambasciatam, devenimus ad pacem et concordiam cum magnifico domino Balsa Stracimiri, domino Zente etc. Et cum ratificante predicto domino Balsa pacem supra notatam, capitaneus noster Scutari debet facere consignare Dulcignum et Buduam predicto domino Balse vel legitimo ejus nuntio. Idcirco tenore presentium fidelitati vestre, cum nostris consiliis rogatorum et additionis scribimus et mandamus, quod ad requisitionem capitanei nostri Scutari supradicti, cui dedimus oportunum ordinem super inde, consignari debeatis suprascripto domino Balse aut legitimo ejus nuntio, locum Dulcigni vobis commissum, cum omnibus suis districtibus pertinentiis et confiniis, quum sic in dicta pace conventum est. Mandamus autem vobis, quod ratificante predicto domino Balsa pacem supra notatam, prius quam consignetis eidem predictum locum Dulcigni, debeatis dextro modo inde trahere omnes munitiones, tam victualium quam armorum cujuscunque generis sint, et illa Scutari mittere, nam volumus illa pro nostro comuni, ut justum est.

Data ut supra (29. Novembris 1412.)

Similis in vulgari Bernardo Jordano castellano Budue mutatis mutandis.

CCLXXVIII. 1412. Ind VI. 29. Novem.

Обвезуе се дуждъ Млетачкій, да ће крозъ четири месеца исплатити госп. Сандалу 6000 дуката, кое овај има у Млетцима уложене на доходакъ.

Litera data oratori magnifici domini Sandalii, de deposito VI mille ducatorum, quos dominium promittit eidem usque menses quatuor.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etc. Magnifico et potenti domino Sandalio magno vaivode Bosine, amico dilecto salutem et sincere dilectionis affectum.

Propter caritatem et sinceram affectionem, quam cognovimus vestram magnitudinem dominio nostro gerere, et nos ad eandem magnificentiam vestram gerimus vice versa, semper facieremus pro ea quecumque possibilia nobis forent. Hinc est, quod cum spectabilis vir dominus Grubatus Dobrea vig honorabilis vester orator a nobis requisiverit parte vestra, de certis depositis extrahendis, nos volentes dicte vestre magnitudini complacere, quamvis foret contra leges et ordines urbis nostre, contenti fuimus vestris requisitionibus assentiri. Verum idem orator vester contentus fuit, et remansit concors nobiscum, quod de tali deposito duodecim millia ducatorum medietas, videlicet ducati sex mille, usque menses quatuor vestre magnitudini consignentur, et reliqui sex mil-

le ducati, usque dictum terminum magnificis dominabus Banize et Catarine ipsius filie, similiter numerentur. Quare vestra magnitudo poterit ad dictum terminum mittere suum nuntium, aut scribere nobis, cui velit dari dictos sex mille ducatos, nam eos faciemus cuicumque volueritis ad dictum terminum integraliter assignari.

Data in nostro ducali palatio, die vigesimo nono mensis Novembris, indictione VI. MCCCCXII.

Comemoriale X. ch. 134.

CCLXXIX. 1412. Ind. VI. 29. Novem.

Премо госпои Банци и њной ќерки Катарини, у комъ обеќава дуждъ Млѣтачкїй, да ће имъ крозь четири месеца вратити њїови 6000 дуката, кое имаю уложене кодъ владе Млѣтачке.

Litera supra eadem materia, data oratori magnificarum dominarum Banize et Catarine ejus filie.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etc. Magnificis et potentissimis dominabus Banize relicte magnifici domini Volchi bani, et Catarine ejus filie, amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum. Propter mutuam affectionem, que fuit olim inter magnificum dominum Volchum et nos, et nunc est inter magnitudinem vestram et nostrum dominium, semper pro vobis faceremus que-

cumque possibilia nobis forent. Hinc est, quod cum spectabilis vir, dominus **R a d o z l a u s o r a t o r v e s t r e** magnificentie a nobis requisiverit parte vestra, de certis depositis extrahendis, nos volentes dicte vestre magnitudini complacere, quamvis foret contra leges et ordines urbis nostre, contenti fuimus vestris requisitionibus assentiri. Verum idem orator vester contentus fuit et remansit concors nobiscum, quod de tali deposito duodecim millium ducatorum medietas, videlicet ducati sex mille, usque menses quatuor vestre magnitudini consignentur, et reliqui sex mille ducati magnifico domino **Sandalio magno vaivode Bosine** similiter numerentur. Quare vestra magnitudo poterit ad dictum terminum mittere suum nuntium, aut scribere nobis, cui dari velit dictos sex mille ducatos, nam eos faciemus cuicumque volueritis ad dictum terminum integraliter assignari. Data in nostro ducali palatio, die vigesimo nono mensis **Novembris**, indictione **VI**, **MCCCCXII**.

Comemoriale X. ch. 134.

CCLXXX. 1413. 2. Junii.

Налаже се проведитору Шибеничкомъ, да строго држи примирје са краљемъ Угарскимъ и са кнезомъ Јованомъ Цетиньскимъ. (Скраћено.)

Capta. Cum provisor noster **Sibeni**ci nobis scripserit, qualiter comes **Joanes de Citines** intendebat tenere et occupare totum territorium **Sibenicense**,

qui illud equitaverat et circumiverat . . . . .
 si vero vellet tenere illam bastitam quam fecit, in hoc nullam difficultatem faciatis, sed permittatis eundem tenere et custodire dictam bastitam ad libitum suum, ita quod aliud territorium non occupetur; et quia dominus rex dicit similiter alias differentias ortas esse, occasione *Scardonae* et certarum villarum *Ostrenize*, quas dicit eidem obedientiam dedisse, terminavimus similiter, quod dictus ser *Egidius* esse debeat cum illo, qui mittetur nomine regis, ad videndum et concordandum differentias praedictas, ut forma treugue observetur, in qua treugua continetur: quod ambae partes tenere et possidere debeant totum et quidquid tenebant et possidebant tempore conclusionis treugarum.

Secr. Cons. Rog. Lib. V. ch. 133.

(Оваи comes *Joannes de Citines*, быо е у рату млетачко-угарскомъ на страни цара и краля *Сигисмунда* и у неприятельству са Млетчѣнма, као што се види и изъ слѣдуюћегъ заключеня:

Anno 1413. die 25. Augusti.

Collaudatur comes *Sibinici* ser *Antonius a Bocholis*, quod cum comite *Johanne de Citines* fecit salvum conductum.

Secr. Cons. Rog. Lib. V. ch. 150.)

CCLXXXI. 1413. 25. Augusti.

Одговараю посланику Хервов, молећемъ помоћъ на мору да бы повратно градъ Сплѣтъ, кою му е отео Угарскій краљъ Жигмундъ, да то немогу Млетчићи учинити, еръ су са нечимъ краљѣмъ заключили примиріе на петъ година.

Capta in rogatis. Comparuit ad praesentiam nostri dominii unus ambaxiator magnifici domini Creuoie, exponens qualiter dictus dominus est civis noster, et semper fecit omnia, quae putavit esse de beneplacito nostri dominii, et quod ad persuasionem nostram se alias pacificavit cum domino rege Sigismundo. Sed modo nuper sicut omnibus est manifestum, dictus dominus rex sibi accepit Spalatium, et procurat alias terras et loca sua accipere, quae omnia sunt contra sacramenta et promissiones, sibi factas per dictum dominum regem. Et propterea quod dictus Creuoia est civis noster, rogat instanter nostrum dominium, ut velimus ei dare auxilium galearum nostrarum, ut possit recuperare terram suam Spaleti, et alia loca sua; quia si dabimus sibi subsidium nostrum, ipse similiter per terram et cum gentibus suis erit cum nostro dominio, ad aquirendum Tragurium et alias terras Dalmatiae et cet. Vadit pars: quod respondeatur dicto ambaxiatori, quod multum gravat nostrum dominium, quod magnificus dominus suus Creuoia amiserit terram suam

Spaleti et alia loca sua, quia ipsum continue habuimus, habemus et habere intendimus, in nostrum carum et bonum amicum, et semper omnia quae facere possemus in comodum et honorem suum ac sui status, faceremus tamquam pro amico carissimo. Sed sicut dicto domino Creuoia notum est, fecimus cum serenissimo domino Romanorum rege treugnam per quinque annos, et illam promisimus usque dictum tempus firmiter observare. Et propterea dispositi observare treugnam praedictam pro honore nostro, non videmus quod possimus dicto domino Creuoie dare auxilium quod requirit; et propterea rogamus eundem, ut sibi placeat nostrum dominium habere merito excusatum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 150.

CCLXXXII. 1413. 18. N o v e m b r i s.

Одговоръ посланику дукѣ Хервое на више пѣговы предложеныя.

Capta in rogatis. Quod ambaxiatori magnifici domini Creuoie, ad ea quae nobis exposuit, respondeatur in hac forma:

Et primo, ad ea quae nobis exposuit, quod serenissimus dominus rex Romanorum et Hungariae, contra promissiones sibi factas multa fecit et attentavit contra dictum magnificum dominum Creuoiam et terras suas, mittendo capitaneos et bannos suos ad partes dicti domini Creuoie

et cet. respondeatur, quod propter amorem, quem gerimus dicto magnifico domino Crauoie, nostro dominio displicet quod dictus serenissimus dominus rex fecerit contra eum aliqua, quae sunt magnificentiae suae displicibilia et molesta.

Ad aliam autem partem quam nobis exposuit, videlicet; dominus Turchorum sibi miserat unam ambaxiatam cum sexaginta equis, ad offerendum dicto Crauoie triginta millia Turchorum pro succursu suo, et cet. Respondemus quod dictus magnificus dominus Crauoia est sapientissimus dominus, et potest in hoc terminare et disponere prout suae magnificentiae videtur, pro bono sui status.

Ad aliam vero partem per quam nobis notificavit, quod emimus Dalmatiam a serenissimo domino rege Ladislao pro magna quantitate denariorum, quam Dalmatiam poteramus aquirere, quia intendit per terram cum gentibus suis, et nos mittamus galeas nostras per mare, ad aquirendum totam Dalmatiam nostro nomine, et si nolemus sub nostro nomine dictas galeas mittere, quod illas mittamus sub suo nomine. Respondemus, quod cognoscimus bonam intentionem suae magnificentiae, sed sicut dictus magnificus dominus scit, nos sumus in treugua cum serenissimo domino rege Romanorum et Hungariae, quam treugua sumus dispositi, pro honore nostri domini, prout continue fecimus, effectualiter observare.

A d r e q u i s i t i o n e m autem quam facit, quod mittamus unum nostrum, aut scribamus serenissimo domino regi Romanorum et Hungariae, quod de guerris et novitatibus, quas habuimus cum dicto domino rege, dictus dominus suus Crauoia nunquam se impedivit et cet. Respondeatur, quod considerato, quod dictus dominus suus nunquam se impedivit in hoc, non videtur nobis honestum, talem excusationem facere, quia ubi non est commissus defectus, non est necessarium ullam excusationem facere.

A d i d autem quod requirit, ut velimus mittere aut scribere **m a g n i f i c o** domino Sandalli, qui est civis noster, quod se absteineat a damnis et novitatibus, inferrendis dicto domino suo Crauoie, et cet. Respondeatur, quod displicet nostro dominio, quod inter dominum suum Crauoiam et dictum dominum Sandali sit aliqua differentia, qui ipsos diligimus tanquam caros fratres nostros, et quia in brevi sumus missuri ad partes Dalmatiae unum nostrum, pro essendo cum dicto domino Sandali et rogando eundem ex parte nostri domini, ut velit se a damnis suis abstinere, et in hoc faciemus quidquid poterimus, cum illa honestate qua poterimus.

CCLXXXIII. 1414. 5. Junii.

Одговоръ посланику общине Которске на његове тужбе противъ Сандала и Балсе.

Capta. Cum comparuerit ad presentiam nostri domini unus ambassiator comunitatis Catari, et exposuerit pro parte dictae comunitatis, quod ipsi iam diu fuerunt molestati multum a magnifico domino Sandali et a Balsa; qui dominus Sandali optabat occupare terram et castrum Catari, propter quod dederunt dicto Sandali datum salis, et ipse satisfacere debeat Balsae Strazimiri de eo, quod annuatim dicta comunitas Catari, dicto Balsae dabat et solvebat. Sed dictus Sandali vult habere fideiusionem ducatorum XII mille a comunitate Catari, et ob hoc retinet captivos quatuor suos cives, quos liberare non intendit, nisi prius habeat plezariam predictam. Et de hoc dictus ambassiator instanter rogavit nostrum dominium, ut dignemur dictam plezariam, dicto Sandali, nomine dictae comunitatis facere. Vadit pars: quod respondeatur dicto ambassiatori, quod veritas est quia semper amavimus comunitatem Catari, nobis displicuit et semper displiceret, quod dictae comunitati inferrentur novitates et injuriae, et vellemus quod pacifice et quiete vivere possent; et ad plezariam quam petunt per nostrum dominium fieri, nomine dictae comunitatis, magnifico domino Sandali, ducatis XII mille, dicimus,

quod semper essemus dispositi in cunctis possibilibus dictae comunitati complacere, sed quia nostra dominatio non est consveta huiusmodi plezarias facere, et etiam certis aliis bonis causis et respectibus, non videmus posse dictae comunitati de dicta plezaria complacere, et rogamus dictam comunitatem, ut ob hoc placeat, si suae requisitioni non condescendimus, habere nostrum dominium excusatum.

Et quia dictus ambassiator dixit, quod alias dicta comunitas obtulit, velle dare nostro dominio dictam civitatem **Catari**, et quod sibi fuit responsum, quod non erat adhuc tempus, et quod istud tempus ipsi expectabant cum illa aviditate, qua expectabant antiqui patres existentes in nimbo, adventum Christi et cet. Respondeatur dicto ambassiatori, quod pro multis bonis respectibus non videtur nobis adhuc tempus, respondendi super facto accipiendi terram predictam.

Secr. Consil. Rog. Lib. V. ch. 185.

CCLXXXIV. 1415. 10. Maii.

Одговоръ на предложени дукѣ Хервое Сплѣтскогъ.
(У краткомъ изводу.)

Ambassador ducis Crauoie proponit: Crauoia 1.) offert personam et statum suum nostro dominio; 2.) paratus est castrum Dalmisii ponere in manibus nostris; 3.) rogat certam quantitatem Salnitri, et funes

necessarios pro manganis; et 4.) ut possit recuperare terram Spaleti, rogat nostrum auxilium per mare; 5.) similiter rogat velimus eum recomendare dominae reginae Apuliae Johannaе secundae, ut det ei auxilium ad recuperandam dictam civitatem; 6.) ultimo rogat ut eum includamus in pace, si quando pervenerimus ad eam cum domino rege Romanorum.

R e s p o n d e a t u r : ad primum: quod dominum ducem habemus pro bono et carissimo amico nostro; ad 2.) quod regratiamur ei, sed quod nobis magis placet, quod castrum Dalmisii sit in manibus suis, quam in nostris, quia existens in manibus suis reputamus quod sint in manibus nostris; ad 3.) conceditur ut dictus ambaxiator possit extrahere usque milliaria duo Sanitrii, et funes sufficientes pro duobus manganis, quae solvantur de denariis nostri comunis; ad 4.) quod pro presenti non possimus cum honore nostro suae magnificentiae dare subsidium; ad 5.) quod scribemus nostro consuli Apuliae in illa forma, quae erit rationabilis et honesta; ad 6-tum) licet videamus quod non possumus ad pacem venire cum dicto rege, tamen si pervenerimus ad aliquem tractatum pacis, ducem Creuoiam et statum suum habebimus recomissum.

CCLXXXV. 1415. 5. Octobris.

Одговоръ посланику кнеза Сеньскогъ, тичуѣн се дукѣ
Хервое Сплѣтскогъ. (Скраѣено.)

Capta: quod respondeatur domino episcopo Vigiliarum, ambassiatori magnifici domini Segniae, in hac forma:

(Ad 1, ... 2. ... 3. ....) ad 4-tum capitulum per quod rogat, ut scribamus domino duci Creuoie, ut cum dicto domino comite velit habere pacem et amicitiam; respondemus, quod in complacentiam suam, quia et dictum magnificum dominum comitem Segne, et dictum dominum ducem Creuoiam, habemus in amicos nostros, in complacentiam dicti domini comitis, dictum dominum Creuoiam hortabimur; quod vellit secum in pace et amicitia vivere.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VI. ch. 72.

CCLXXXVI. 1415 8. Februarii.

Одговоръ на предложѣня посланика Цариградскогъ
Императора. (Скраѣено.)

Capta: Quod spectabili et egregio militi, domino Nicolao de Monoiani, ambaxiatori domini imperatoris Constantinopolis, ad exposita per eum pro parte domini imperatoris predicti, respondeatur in hac forma; ad 1, 2, 3 . . . (ове точки тичу се трговачки послова.)

Ad quartam partem, per quam nostro dominio significavit, dictum dominum imperatorem tenuisse de tempore in tempus praticam cum Amustafa, fratre Chierizi, et cum despoto Serviae, et domino Caramano, at quod sinistra dominatio, propter damna attentata per Turchos contra subditos nostros, vellet se movere contra Turchos, predicti domini se etiam moverent a parte terrae cum suis potentiis contra Turchos predictos, et ob hoc dictus ambassiator habet litteras directivas dictis dominis et cet. Respondemus, quod ea quae dictus ambassiator exposuit super facto praticae predictae, videmus et cognoscimus optimam dispositionem serenissimi domini imperatoris ad bonum et salutem Christianorum, et similiter quam habet erga nostrum dominium, sicut superius tetigimus suae maiestati regratiantes dicimus, quod quociescunque videbimus dominos predictos et dominum regem Hungariae paratos contra dictos Turchos, et habeamus pacem cum dicto domino rege Hungariae, semper inveniemur prompti ex parte nostra ad ea, quae concernant bonum et salutem Christianorum contra Turchos predictos.

Secr. Cons. Rog. Lib. VI. ch. 85.

CCLXXXVII. 1416. 2. Aprilis.

Наставленъ за посланика Метачкогъ, идућегъ къ Турекомъ султани Кирици или Киришій. (Скраћено.)

Capta. Quod fiat comissio nobili viro ser

Delphino Venerio, ituro ambassiatori nostro ad patres **Turchie**. . . . .

Nos **Thomas Mocenigo** etc . . . . debeas ire noster ambassiator ad **Chirizi Soldanum Turchorum**. . . . .

Et si poteris obtinere et confirmare pacem per modos superius declaratos, volumus quod facies fieri litteras et praecepta, tam pro partibus **Albaniae**, quam pro omnibus partibus et locis, in efficaci et stricta forma, ad **Balsam Straçimiri**, ad **Coiam**, ad **Juanum Castrioti**, et ad **Bitri Jonuna**, et ad capitaneum castris **Croye**, et ad omnes alios suos capitaneos in partibus **Albaniae**, et in omnibus aliis partibus, pro observatione pacis, et conclusa dicta pace et habitis litteris suprascriptis. . . . .

Si vero obtinere non posses dictam pacem per modos superius declaratos, volumus quod dicere debeas dicto **Chirici**, quod non habeas libertatem posse aliud facere, et quod scribes nostro dominio; et sumpta licentia a dicto **Chirici**, venias super armata nostra predicta, super qua volumus quod sis provisor, et simul cum capitaneo nostro **Culphi**, debeatis summere omnem informationem possibilem in partibus illis, de viis et modis, quibus posset damnificari dictus **Chirici** ac eius loca et subditi, tam per terram quam per aquam, et specialiter per viam **Charamani**, **Mustafe** et **Vlachi**, et

si erit expediens, mittere aliquos nuntios secretos ad ipsos, ad inducendum illos ad damna et offensiones Chirici, relinquimus hoc in libertate capitanei et tua, non obligando nostrum dominium in aliquo in speciali, sed dando eis spem, quod vos etiam providebitis ad damna et offensas Chirici, per omnes modos et vias possibles, tam per terram quam per aquam.

Secr. Cons. Rog. Lib. VI. ch. 92.

CCLXXXVIII. 1416. 26 Aprilis.

Одговоръ кнезу Шибенничкомъ, тичући се тврдинѣ Омша, коју Млетчићи желе за себе задобити, или за новце или иначе, ако може бити. (Скраћено.)

Capta. Quod scribatur ser Blasio Delphino, comiti Sibenici in hac forma: Duas litteras vestras recepimus, datas alteram quinto, alteram 15 mensis instantis, continentes omnia, quae circa negotia castri Almissii, usque nunc sunt secuta; et vidimus qualiter redeunte Biloslao, uno ex castellanis Almissii de Bossina, cum eius familia, quidam Micatius de Ragusio castellanus Bistricae, eum ibi retinuit, et exinde qualiter unus alius novus castellanus cum triginta sociis noviter supervenerat, pro parte ducissae, loco Biloslavi et Ostoye sotii sui, qui ut scribitis, iam de dicto castro discessit, simul cum fratribus Biloslavi et eorum familiis, ac in Bossinam redierunt, prop-

ter quae concluditis, quod vobis non videtur, quod de illo facto per illam viam amplius sit sperandum, propter recessum illorum et adventum novi castellani . . . . . quod nobis displicet . . . . . Considerantes autem importantiam huius facti, et praesertim si dictum castrum Almisii ad manus personarum nobis non acceptarum deveniret, cupientesque illud pluribus respectibus in potestatem nostram reducere . . . . . mandamus . . . . . debeatis aut per viam ducissae, aut per viam regis Ostoye de Bossina, praticare si esset aliquis modus, per quem ipsum castrum habere possemus, vel per pecunias, vel per alium habilem modum . . . . damus vobis libertatem expendendi usque ad summam ducatorum quinque millium, de pecunia nostri communis, pro habendo dictum locum. . . .

Secr. Cons. Rog. Lib. VI. ch. 95.

(Ниже има опетъ заключенѣ тичуѣ се истогъ посла одъ год. 1416. 7. Мая, у комъ стоїй ово:

Capta. Cum pridie de mense Aprilis, propter mutationem castellanorum castrum Almissii, captum fuit in isto consilio et mandatum, nobili viro ser Blaxio Delphino . . . . quod praticare et procurare deberet, habere ipsum locum et castrum Almisii, et fuerit sibi data libertas expendendi usque ad summam ducatorum quinque millium, dummodo hoc procederet de consensu aut regis Ostoye

de Bossina, aut dominae ducissae
condam ducis Creuoiae, sicut in parte
superius capta continetur etc.

Secr. Cons. Rog. Lib. VI. ch. 96.

А даљ 29. Мая 1416. слѣдуе ово :

Cum die sexto mensis Junii captum fue-
rit in isto consilio, et data ampla libertas co-
miti nostro Sibenici, quod procuret habere
nomine nostro castrum Almisii, et pre-
sertim a castellano qui noviter supervenerat
nomine ducissae quondam ducis Cre-
uoiae . . . . . et ad presens habeatur,
quod illud castrum devenit ad manus comi-
tis Johannis de Citines, qui est sub-
ditus sive adherens regis Hungariae
. . . . . vadit pars, quod dicta pars pe-
nitus revocetur, ita quod de ipso loco se non
intromittat ulterius, salvo si videret, quod co-
mes Johannes vellet illud castrum dare. . . .

А истога дана заключено е јошъ и ово:

Scribatur comiti Sibenici: . . . super facto
Almisii, de quo vobis data est lata spes
ex parte cuiusdam ser Saraceni Cose,
qui est ex confinatis Sibenici, et quem co-
mes Johannes de Citina ut dicitur,
elegit in castellanum dicti castri . . . . . de-
beatis obtinere dictum castrum Almisii, per
viam concordii . . . . . nec debeatis
dictum castrum furtive neque per vim modo
aliquo acceptare seu accipere.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VI. ch. 100.)

COLXXXIX. 1417. 4. Maii.

Наставленѣ капетану Кулфа тичуѣ се Балше.
(Скраѣено.)

Quod fiat comissio nobili viro ser Jacobo Trivisano, capitaneo generali Culphi, ut infra. Nos Thomas Mocenigo etc. . . . .
. . . . Factis deliberationibus et datis ordinibus suprascriptis, volumus quod ire debeas Scutarum, eundo usque sanctum Sercium, pro visitatione locorum et conforto subditorum nostrorum, informando te a rectore nostro Scutari, de novis omnibus occurrentibus, et quod sit sollicitus et vigilet ad utilitatem et comodum locorum nostrorum, pro honore et statu nostri domini; et si casus daret, quod essendo in flumeria Scutari, Balsa veniret ad colloquium tecum, vel aliquem ex suis mitteret, debeas cum ipso vel cum suis uti bonis et amicabilibus verbis, quae tuae sapientiae videbuntur, ut dictus Balsa habeat causam, perseverandi in benivolentia et pace nobiscum; et si quid esset vel occurreret novi, studeas nobis significare, non posendo stare in dicto loca ultra tres dies.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VI. ch. 143.

CCXC. 1417. 16. Februarii.

Закљученъ , послати нешто войске у градъ Скадаръ, почемъ се тамошњи кнезъ тужи, да се Балша опетъ непријатељски показуе. (Скраћено.)

Cum per ea quae scribit comes et capitaneus noster Scutari, significando de modis, quos tenet Balsa, in damnificando subditos et fideles nostros illarum partium, et ulterius quod subditi nostri de inde, videntes se damnificari, murmurant et tenent ratiocinamenta inter se conquerentes et cet. Bonum sit et utile pro securitate nostri status, in illis partibus providere. Vadit pars, quod de primis banderiis, quae fiunt sive scribentur ad nostrum stipendium, mitti debeant una de XXV vel XXX pagis, cum illis modis conditionibus et formis, quae melius collegio videbuntur, quam banderiam dictus comes et capitaneus debeat apud se retinere in castro Scutari, pro securitate et defensione loci predicti . . . . . et ulterius sit in libertate dicti comitis . . . . . procedendi contra illos, qui sibi apparerent suspecti . . . .

Et ulterius debeat dominium stipendiare de hinc equites triginta, qui se fulcire debeant equis de inde, sed debeant facere monstram armatam de hinc, et se expedire et ire cum dictis peditibus.

CCXCI. 1418. 28. Maii.

Одговоръ кнезу Шибеничкомъ, да се одобрава уговоръ,
кои е овај заключіо са кнезомъ Јованомъ Цетинь-
скимъ.

Quod respondeatur nostro comiti Si-
benici in hac forma, videlicet:

Recepimus litteras vestras datas Sibenici,
die vigesimo septimo Aprilis proxime prae-
teriti, effectualiter continentis, quod devenis-
tis ad concordium cum comite Johanne
de Cetinis et cet. et quod superinde fac-
tae sunt utrinque et sigillatae patentes litte-
rae, et de omnibus contentis in vestris litte-
ris suprascriptis plene remansimus informati;
quibus intellectis vobis respondemus, quod
contenti sumus, quod debeatis ipsum concor-
dium confirmare per illud maius tempus, quod
vobis erit possibile, et ultra illud tempus quod
erit specificatum, per illud tempus, de quo
postea partes erunt concordis, quo finito,
pars quae vellet rumpere, debeat notificare
alteri parti per quindecim dies ante.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 18.

CCXCII. 1418. 21. Julii.

Налогъ посланнеу идуъемъ султану Турскомъ Кршиій,
да иште натрагъ за госпою ньову, градове Авлону и
Канну, кое су Турци освоили.

Quia sicut notum est, locus Avalone
pervenit ad manus Turchorum, et con-

sideratis his, quod dicti Turchi dietim attentant contra nostros, et attentare possent contra insulam nostram Corphoy et navigia nostra inde transeuntia, bonum sit providere: Vadit pars: quod comittatur dicto nostro baiulo, ituro Constantinopolim, quod si ibit ad praesentiam dicti Chirici Turchi, et perveniet ad praticam pacis, debeat cum illis bonis modis et verbis, quae suae prudentiae videbuntur, instare et procurare, quod locus Avalonae et Caninae, et alia loca sua, restituantur dominae cuius erant, quia dominus suus fuit civis noster, et ipsa similiter civis nostra est. Et si videret, quod dictus dominus ad hoc condescendere nolet, detur eidem libertas, possendi promittere et expendere pro habendo locum praedictum Avalonae, Caninae et alia loca, quae tenebat dicta domina, in manibus nostris, usque ad quantitatem ducatorum VIII mille et ab inde infra, quam melius facere poterit; et si videret, quod hoc obtinere non posset, et haberet impedire conclusionem pacis, debeat se retrahere a dicta requisitione, et sequatur formam suae comissionis.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 26.

CCXCIII. 1418. 23. Julii.

Наставленъ за посланика идуеъгъ къ Турекомъ еулану
Кршиій. (Скрафено.)

Comissio nobili viro Bertucio Diedo,
ituro baiuloet ambassiatori ad Chirici
soldanum Turchorum.

Nos Thomas Mocenigo etc. . . . . concludere pacem, in forma pacis factae per ser Delphinum Venerio, cum hac additione, videlicet: quod cum sentiamus, quod ipse dominus Turchus mandaverit, quod caravanæ quae consveverunt descendere cum plumbo aliisque mercationibus, ad loca nostra Durachii et Alexii, pro sale, et ad alia loca nostra Albaniae pro aliis mercationibus, amplius non permittantur venire ad loca nostra praedicta, volumus quod in dicta pace de hoc fieri facies specialem mentionem, et quod per litteras et nuntios suos, amoveat et casset omnia precepta et devetus, quos fecisset super praedictis, ita quod strate sint libere et aperte ac secure, ac quod caravanæ possint descendere, sicut consveverant per elapsam, in signum bonae amicitiae et dilectionis, sicut est debitum et honestum . . . . . (insuper studeat aquirere loca Avalonam et Caninam et alia, ut est in parte de 21. Julii.)

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 27.

CCXCIV. 1419. 8 Aprilis.

Наставленъ капетану Кулфа, како да обезбеди градове Скадаръ и Дривастъ противъ Балше, и како да овоме шкоди, што више може. (Скраћено.)

Scribatur capitaneo generali Culphy in hac forma:

Volentes securitati et conservationi locorum nostrorum Dalmatiae et Albaniae facere provisionem, fidelitati vestrae mandamus . . . . . debeat is cum omnibus aliis galeis vobis commissis, et cum ballistariis, quos pro subventionem locorum nostrorum Scutari et Drivasti mittimus, cum una galeota banchorum viginti . . . . . ire prestissime versus Boianam . . . . . et cum eritis apud Dulcignum, debeat is in dicto vestro accessu, quia ibi est una galeota, si vobis videbitur, antequam intretis Boianam, illam galeotam comburere vel capi facere . . . . . per Boianam debeat is ire sursum quantum poteritis, ... et cum eritis sursum . . . . . providere debeat is, de mittendo dictos ballistarios cum securitate, ad locum nostrum Scutari, faciendo illos ire per viam fluminis vel per viam terrae, ut vobis melius apparebit . . . . . et missis dictis ballistariis ad locum nostrum Scutari . . . . . debeat is vigilare continue cum diligenti sollicitudine, ad ruinam, damnum et terminium Balsae et locorum suorum, et inferre et inferri facere totis vestris viribus, omnibus modis quibus poteritis, per dictam Boianam et per omnes alias vias et loca, per quae vobis videbuntur, quam plura damna poteritis dicto Balsae et locis eius, faciendo illis cum securitate vestra galearum et zummarum vobis commissarum, poni et fieri praedas, incendia et derobationes, et

alia quaeque, cum quibus ipsi Balsae et dictis locis suis damnum et laesionem inferre poteritis . . . . .

Quia informationem habemus, Balsam multis de causis fore exosum valde suismet, de quibus essent et invenirentur, qui contra eum procurarent et facerent guerram et novitates, et tam de dominis circumstantibus et nobilibus, quam de aliis, volumus quod debeat circa hoc scire et sentire a comite et capitaneo Scutari . . . . . et si inveneritis et habere poteritis de praedictis, qui velint facere guerram et novitates contra Balsam, ... sumus contenti, quod possitis expendere mille ducatos, promittendo praedictis etc. . . . .

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 69.

CCXCV. 1419. 28. Maii.

Налаже се капетану Кула и кнезу Скадарскомъ, да гледе предобити господаре Албаніе противъ Балше на Млетачку страну. (Скраћено.)

Cum pridie auctoritate istius consilii mandatum fuerit capitaneo nostro Culphy et comiti et provisorio nostro Scutari, quod pro removendo Balsam ab insidiis locorum nostrorum partium Albaniae, possent expendere in dominis circumstantibus et nobilibus et aliis personis, qui facerent guerram dicto Balsae, usque ducatos mille, quae provisio esset multum utilis et fructuosa, si haberet

effectum; sed si non haberet effectum, necessario est providendum per aliam viam et modum, ut inimicus noster praedictus non stet ad campum circa loca nostra, et quod de cetero non habeat causam, nostras partes de inde molestandi, propterea vadit pars: quod comittatur iisdem . . . . . debeant procurare et sollicitare . . . . . de reducendo Ju-
 num Castrioti, dominum Coiam, Tamisium magnum, et Georgium et Alexium Juras fratres, ad nostram provisionem annualem, continuis temporibus, cum hac conditione, quod si dedissent aliquod subsidium vel favorem ipsi Balsae, debeant illum remove, et si fieri posset, quod etiam faciant guerram et novitatem ipsi Balsae, et cum hac etiam alia conditione, quod de cetero non dent nec dari faciant aliquod subsidium vel favorem praedicto Balsae, sed debeant dare auxilium et favorem locis et subditis nostris, quando opprimerentur a Balsae praedicto, promittendo de provisione dicto Juano et domino Coia ducatos trecentos pro quolibet, et aliis illud minus, quod facere poterunt. . . . .

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 78.

CCXCVI. 1419. 10. Junii.

Наставленѣ за управителѣ Скадра, како да гледи шкодити Балши помоћу Турака, и како да га гледи упропастити и живота лишити помоћу новаца и уцене, проглашене за његову главу.

Cum per litteras potestatis nostri Dri-

vasti, quas capitaneus noster Culphy suis litteris introclusas misit nostro dominio, habeatur: dictam terram pervenisse ad manus Balsae, et dictum nostrum potestatem se reduxisse intra castrum; ex quo necessarium est facere provisionem; sed dicta provisio de hinc fieri non potest, nisi cum maxima expensa nostra; et propterea necessarium est per omnes modos et vias possibles, ad recuperationem dictae terrae et ad destructionem dicti Balsae providere, vadit pars: quod quanto prestius esse potest, mitti debeant ad manus rectorum nostrorum Scutarum, illorum videlicet, qui se reperient in regimine, et capitaneo nostro Culphy, si ibi erit, duccos quinque millia, et mandetur dictis nostris rectoribus, quod debeant se intelligere cum capitaneo Schopie Turcho, vel cum aliis capitaneis, qui in partibus illis essent, si ad hoc erunt potentes, et cum eis ad compositionem venire, ad dictam summam duccorum quinque millium et ab inde infra, sicut melius facere poterunt, si et in quantum dictum Balsam et gentes suas, expellat de campo et territorio nostro, et etiam quod sit contra dictum Balsam ad ruinam et destructionem suam, cum conditione, quod omnia fortilia quae aquirentur, tam nostra quam dicti Balsae, remaneant nostro dominio. Et si ultra dictam quantitatem necessarium esset facere aliam promissionem dicto capitaneo Turchorum, quem ad hoc eligerent, detur eis liber-

tas, possendi eidem promittere loco illius provisionis, quae dabatur Balsae, ducatos mille in anno, promittente dicto capitaneo Turchorum, tam dictam nostram contratam, quam totum illud, quod teneremus in dictis partibus, defendere et custodire, tam a dicto Balsa, quam a quibuscunque aliis, volentibus loca nostra de inde molestare: et quia dicti rectores habuerunt in mandatis, soldandi de dominis et gentibus de inde, si dicti nostri rectores se concordarent cum dictis Turchis, comittatur eis, quod aliam expensam non debeant facere in gentibus de inde.

Verum quia fertur, quod via a Scutari usque Schopiam non est bene secunda, ordinetur et mandetur capitaneo nostro Culphy et rectoribus nostris Scutari, quod non existente dicta via secunda, debeant facere conduci, usque Durachium, vel per aliam viam ut eis videbitur, unam personam sufficientem et aptam, quae vadat ad exequendum mandatum nostrum, prout superius continetur.

Et ulterius comittatur dictis nostris rectoribus, quod sicut dictus Balsa habet taleam ducatorum quatuor millium, sic publicare faciant taleam ducatorum octomillium, dando dictum Balsam vivum in manibus nostris, aut interficiendo eundem.

Alii volunt: Cum per experientiam videtur mala intentio et perversitas Balsae, inimi-

ci nostri, contra terras et loca nostra partium **Albaniae**, et nulla sit melior provisio ad obvian-
 dum suae pravae intentioni, quam querere
 eius mortem per omnem modum et viam possi-
 bilem, vadit pars: quod mandetur comiti et ca-
 pitaneo nostro **Scutari**, vel successori suo et
 provisorio nostro ibidem, quod si sibi videbi-
 tur, debeant reducere **Stefanum Maramonte**,
 attinentem dicti **Balsae**, quod
 det dictum **Balsam** in manibus nostri
 dominii, aut faciat ipsum mori, promit-
 tendo sibi, quod dominatio nostra sibi dabit
 omne auxilium, ut aquirere possit et habere
 dominium **Dulcigni**, **Antibari**, **Budue**
 et aliorum locorum, qui in praesenti possi-
 dentur per **Balsam**, a **Boiana** citra, et ulte-
 rius ducatos quatuor millia. Si autem praedic-
 tis nostris rectoribus per dictum modum non
 videretur posse obtinere dictam nostram in-
 tentionem, debeant dicti rectores dare tale-
 am ducatorum octo millium dicto
Balsae, ita quod quicumque eum dederit
 in forciam nostram vivum, aut eum interfecerit,
 habeat ipsam taleam; et debeant ipsi recto-
 res in locis **Albaniae**, facere ipsam taleam
 eridari et publicari, ut cunctis manifesta sit.
 Insuper detur libertas collegio, posse prati-
 care cum illis personis, quae sibi videbuntur,
 ut saprascripta nostra intentio habeat ef-
 fectum.

Ser **Jeronymus Contareno** vult:
 Quia sicut manifestum est civitas **Drivasti**

ivit ad manus Balsae, sed adhuc castrum tenetur per rectorem nostrum de inde, et bonum sit tenere modum de recuperando dictam civitatem, et hoc fieri non possit sine pecunia: vadit pars, quod mitti debeant Scutarum ducatorum ·IV· mille ultro illos, quos captum fuit mitti debere, qui expendi possint per rectores nostros Scutari, tam pro recuperatione dicti loci, per illa media et modos qui sibi videbuntur, quam in gentibus illarum partium fiendis, quam in gentibus pro expellendo ipsum Balsam de campo ab illis partibus. Et ulterius si videbitur dictis rectoribus, quod dicti rectores possint promittere ultra ducatos 4 millia, sicut pridie captum fuit, alios ducatos mille singulo anno de provisione, pro faciendō mori ipsum Balsam.

(Illud idem quod hic, continetur etiam in parte, capta die 13 Junii, in charta 83.)

Secr. Cons. Rogator. Lib. VII. ch. 82.

CCXCVII. 1419. 25. Julii.

Наставленѣ посланику Млетачкомъ кодъ султана Кришчиѣ,
тичуће се Балше. (Скраћено.)

Nos Thomas Mocenigo, dei gratia
dux Venetiarum etc. Comittimus tibi nobili
viro Bertuccio Diedo, baiulo nostro
Constantinopolis . . . . . ire debe-
as ambassiator noster, ad Chirici Solda-
num Turchorum . . . . . pro confirma-
tione et conclusione bonae pacis . . . . .

Insuper si de facto **Albania** e et **Ne-**
panti, pro quibus sicut tuis litteris nobis
 scripsisti, dictus **Turchus**, quando alia vi-
 ce fuisti ad eius praesentiam, petiit sibi dari
 iuxta promissionem alias factam, ducatos mil-
 le centum, iterum fieret mentio, volumus te
 dicere . . . . . et respondere, quod quando
 fuit facta promissio de dictis ducatis mille
 centum, tunc tenebamus **Dulcignum**, **Bu-**
duam, **Antivarum**, **Alexium**, **Scuta-**
rum et **Drivastum**, et quod **Balsa** te-
 net et occupat de praesenti **Dulcignum**,
Buduam, **Antivarum** et **Drivastum**,
 quae sunt praesertim illa loca fructuosa et
 utilia, a quibus praecipue extrahebatur et
 habebatur utilitas, de qua stantibus locis ip-
 sis in manibus dicti **Balsae**, nihil habemus,
 quia non sunt in potestate nostri domini, et
 dicta causa non tenemur ad promissionem
 praedictam; sed si vellet operari et tenere
 modum, quod dicta loca, quae tenentur et
 occupata sunt per dictum **Balsam**, perveniant
 ad manus nostras et sub gubernatione et do-
 minio nostro, sumus contenti . . . . . dari
 facere dicto **Turcho** . . . . . omni anno duca-
 tos mille . . . . . etc. . . . . promittente dic-
 to **Turcho** manutenere et observare bonam
 pacem nostro dominio, et defendere loca prae-
 dicta ad honorem nostri domini a qualibet per-
 sona, quae vellet loca ipsa molestare et dam-
 nificare, et specialiter ab illo **Balsa** . . . etcet.

CCXCVIII. 1419. 25. Julii.

Одговоръ посланику Которскомъ тичући се Балше.

Capta. Quod isti ambassatori et cancellario comunitatis Catari respondeatur in hac forma:

Quod audivimus capitula quae nobis porrexit, pro parte comunitatis Catari, per quae capitula ample comprehendimus, quid petunt a nostro dominio; comprehendimus similiter bonam intentionem et voluntatem comunitatis praedictae, ad commoda et honores nostri domini, et ad ruinam et destructionem illius nequissimi proditoris Balsa e Strazimiri; et regratiamur dictae comunitati de eorum bona intentione et dispositione; sed quia contenta in dictis capitulis sunt magnae importantiae et etiam requirit, ut omnia fiant secrete, et maxime usque diem XV-tam Septembris proximi, potest ad libitum suum Catarum reverti, et dictam comunitatem nostri parte hortari, ut velit perseverare in hac sua bona voluntate, et dicere, quod disposuimus unum ex nostris mittere ad rectores nostros dictarum partium, et eos informare de intentione nostra super factis praedictis, qui rectores nostri circa occurrentia cum dicta comunitate providebunt, ad ea quae videbuntur opportuna et necessaria ad ruinam et destructionem Balsa e praedicti.

Alii volunt respondeatur: . . . . ad requisita per dictam comunitatem dicimus, quod

consideratis terminis praesentibus et aliis nostris negotiis, non videtur nobis de attendendo ad ea, quae per dictam comunitatem requiruntur.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 93.

CCXCLIX. 1419. 31. Julii.

Наставленѣ кнезу Скадарскомѣ, на кои начинѣ да гледи заключити мирѣ съ Балшомѣ.

Quod scribatur comiti et capitaneo ac provisorii Scutari in hac forma: Recepimus nuper quasdam litteras vestras, mensis elapsi sub diversis diebus datas, per quas nostro dominio distincte et ordinate significastis omnia secuta de inde, postquam vos comes et capitaneus illuc applicuistis, pro quibus vestram sollicitudinem comendant, vobis denotamus, quod notavimus ea quae nobis denotastis, super requisitione vobis facta per Balsam, de volendo venire ad pacem et ad gratiam nostri domini. Notavimus similiter responsionem per vos factam, quae nobis placuit, quia aliam responsionem cum honore nostro facere non poteratis. Verum considerantes expensas, quas habemus in loco praedicto, cum nostris consiliis rogatorum et additionis vobis damus libertatem, quod si dictus Balsa requireret de volendo vobiscum intrare ad pacem, quod cum eo intrare debeatis ad dictam praticam; et si vos de pratica dictae pacis non requireret, et habe-

retis modum cum honore nostro veniendi ad praticam dictae pacis, placet nobis quod ad dictam praticam veniatis. Et ut de intentione nostra circa factum dictae pacis informationem habeatis, sumus contenti et placet nobis; quod restituente dicto Balsa nostro dominio civitatem nostram *D r i v a s t i*, et relaxante totum territorium nostrum liberum et pacificum, et similiter satisfaciente et restituente omnia bona mercatorum nostrorum, quae accepisset, ac restituente omnes subditos nostros, quos teneret captivos cum bonis suis, secum ad pacem condescendatis, non dando eidem provisionem ducatorum mille in anno, quam solitus erat habere. Et circa hoc instare debeatis cum illis modis et viis, qui vestrae prudentiae videbuntur. Et si dictus *B a l s a* ad hoc nollet condescendere, quia peteret provisionem praedictam, et non posset restituere damna data subditis nostris, quia omnino intentionis nostrae est, quod restituat damna mercatoribus illata, sumus contenti, quod condescendatis, quod dicta provisio remaneat nostro dominio, per illud maius tempus quo poteritis, pro satisfactione damnorum nostro dominio et nostris subditis illatorum. Et quando hoc facere recusaret, quia omnino vellet habere provisionem suam, placet nobis, quod si habebitis civitatem *D r i v a s t i* et totum nostrum territorium liberum et pacificum, et relaxabit subditos nostros

dictarum partium liberos, et restituet bona mercatorum nostrorum, quod secum concludatis in pace, promittendo eidem provisionem suam annualem ducatorum mille, sicut primitus habebat. Et quia tetigistis in litteris praedictis, misisse ambassiatores vestros ad praesentiam soldani Turchorum et cet. ut de intentione nostra circa hoc sitis informati, vobis declaramus, quod si poteritis venire ad pacem cum dicto Balsa per modum superius expressum, antequam ambassiatores vestri aliquid conclusissent cum Turchis praedictis, dictam pacem concludere debeatis; et similiter, si dicti vestri ambassiatores aliquod concordium fecissent cum Turchis, pro veniendo ad ruinam dicti Balsae, et ante eorum adventum dictam pacem concludere possetis, sumus contenti quod illam concludatis; si vero dicti Turchi iam venissent ad ruinam dicti Balsae, et videretis dictam pacem habere posse, volumus ut dictam pacem honorabiliorem et meliorem habeatis, quod ad illam veniatis; nam sperandum est, quod existentibus Turchis in partibus illis, dictus Balsa coactus condescendet ad pacem honorabilem et comodam nostro dominio. Et quando dictam pacem aliter habere non possetis, sumus contenti, quod ad illam condescendatis per modos superius expressos. Et est nostrae intentionis, quod in omnem eventum dictis Teucris, sive ad pacem veneritis sive non, observetis illud quod eis promissum fuerit per ambas-

siatores vestros, ne habeant causam, damnicandi contractam et subditos nostros; et ut hoc facere possitis vobis mittimus ducatos ·V· mille, sicut captum et deliberatum fuit per nostra consilia suprascripta.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 94.

(Ниже подъ: 29. Septembris. 1419. слѣдує ово заключенѣ, тичуће се помоћи Турске, очекиване противъ Балше.)

Capta. Cum captum fuerit in isto consilio de mittendo Scutarum ducatos mille, qui nundum missi sunt, et sentiatur, quod Turchi venturi non sunt ad partes illas, propterea quod illi ·V· mille ducati, qui missi fuerunt ad partes illas, non expendentur, sed remanebunt de inde, vadit pars, quod dicti mille ducati mitti non debeant, quia non sunt ibi necessarii pro praesenti.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 109.)

CCC. 1419. 9. Septembris.

Наставленѣ за капетана Кулфа, подъ коимъ условіама да заклучи саюзъ са краљемъ Босанскимъ.

Quod scribatur capitaneo generali Culphe in hac forma:

Recepimus litteras vestras, datas apud Tragurium 29 mensis Augusti elapsi, per quas intelleximus omnia praticata per vos cum illo vaivoda domini regis Bossinae.

Unde vobis respondemus, quod modi per vos observati circa ipsam praticam nobis placent, et exinde sapientiam vestram et virtutem merito laudamus. Sed ut de intentione nostra super capitulis, formatis inter ipsum vaivodam et vos sitis informatus, vobis declaramus et dicimus quod de primum capitulum, quod dicit de essendo amicus amicorum et inimicus inimicorum, non facit pro nostro dominio, quia est generale et intelligi posset pro omnibus et contra omnes de mundo. Et propterea volumus, quod ipsum capitulum dimittatis, et ipsum nullo modo dicto vaivodae permittatis, quia si inter nos et dominum regem Bossinae debet tractari aliqua liga, volumus ligam specialem et non generalem.

Ad secundum et tertium capitulum respondemus, quod sumus contenti, quod dictus dominus rex ad omnem requisitionem nostri domini teneatur et debeat omnibus suis expensis, tot ex suis gentibus tenere ad campum, quousque dominatio nostra habuerit Tragurium et Spalatium, et succurere quando erit requisitus, locis et terris nostris Dalmatiae, quando opprimerentur ab inimicis nostris; et ulterius esse-mus contenti, in quantum obtinere possetis, quod ipse dominus rex mitteret contra Balsam inimicum nostrum, et pro defensione locorum nostrorum Albaniae, et pro aquirendo loca amissa, illam quantitatem

gentium, quae erit opportuna, secundum quod dictus *v a i v o d a* se obtulit facere.

Ad quartum et quintum capitulum respondemus, quod sumus contenti dare sibi *galeas* in illo numero, qui erit iustus et rationabilis; sed quia in quarto capitulo non declaratur, contra quos vult ire, nec declaratur quot *ballistarios* et quot *bombardas* vult, et pro quanto tempore vult dictos *ballistarios* et *galeas*. volumus quod superinde vobis faciatis declarari particulariter et distincte: contra quos vult ire, quot *bombardas* et quot *ballistarios* vult, et pro quanto tempore vult dictas *galeas* et *ballistarios*; et si est contentus de illis capitulis, sicut superius dicimus; et quidquid ab ipso habebitis, debetis nostrum dominium informare, ut habita vestra informatione providere possimus, pro ut noverimus opus esse.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII ch. 102.

(Продужиће се.) — (Continuabitur).

СРБСКИ КОМНЕНИ

ПО ПРЕДАНИЯМА И ПО ИСТОРИИ. *)

IV.

НАЙСТАРИЕ НЪИХОВО ПОРЕКЛО И РОДОСЛОВЪ.

Доводећи јошъ одъ некрштенихъ жупана или кнезова Хумскихъ ове толико певане, а опетъ чудновато данасъ нѣзнане старе наше властеле. Гребиньско преданіе очевидно баса по трагу Порфирогенита. Оно ихъ срађа ни съ кимъ маиъ, до са ономъ — и у Белой Србји сигурно врло древноомъ — династіомъ Србскихъ Белуса, одъ коихъ е еданъ довео свой део народа у Илирикъ, а потомци му овде за двадесетъ и четири колена управљали судбинама овогъ народа. Порекло старихъ Лумскихъ господара, као едне кадетске лозе одъ ове исте династіе, заиста е ясно засведочио Порфирогенитъ. Ово су речи његове :

„Данасъ (945 — 959) тамо настанѣни Захумљани Србљи произходе (народъ одъ оногъ народа, а династи) одъ оногъ кнеза, кои е къ Римскогъ цару Ираклію прибегао“ . . . . „И родъ (повестнику савременогъ) проконсула, и патриція Михайла, сина тоу Βουσεβούτζη, кнеза Захумскогъ, води свое поколенѣ одъ исти.гъ (кнезова) некрштени.гъ, становавши.гъ (негда) око реке Висле или Дичине.“

*) Види првый део у Гласнику XI.

По разцифраню г. Шафарика. *Βουσεβούτζης* є *Вышевицъ* одъ *Выша*, *Вышеславъ*: дакле презиме; и Порфирогенить даюћи га већъ и оцу Михайловомъ, наговештава. да є *Вышевику* найвероятнѣе прадедъ быо шестый архи-жупанъ Србскій, *Вышеславъ*. Г. Шафарикъ далъ предпоставля. „да се є подъ Мутимиромъ имало догодити друго крштенѣ Србля одъ свештеника. коє имъ є царь Василіє Македонскій послао:“ *) дакле и Захумляна подъ овимъ истимъ *Вышевицемъ*: єрь онъ є быо уедно савременикъ и цара Василія и свога рођака Мутимира, десетогъ архи-жупана. Тада є сигурно и цела фамилія заеднички узела за свое крсно име св. архангела Михайла. коме є *Требиньско-Рашка* линія, породивша лозу *Немавића*, верна остала догодъ се нѣ угасила. Тако су се сви они могли називати *Ариѣловци*, и у славу овогъ новогъ ларскогъ бога, чини се, да є и овай првый *Вышеславичъ* християнинъ добіо име *Михайли*. Докъ є *Петаръ Гойшиковицъ* отевши архи-жупанско достоянство своимъ старимъ братучедима у Србїи владао, петый Михайль быо му є жестокій противникъ и саюзникъ Бугарскогъ цара Симеона противу нѣга и Византинца. „Око 912 год. — забележава г. Шафарикъ — каже се о њму, да є на Хрватској граници ухватио и у Бугарску Симеону послао сиша едногъ дужда Млетачкога. кои се є изъ Цариграда дома враћао. Кадъ є (око 916) Византийскій посланикъ Леонъ Рандухъ са великимъ жупаномъ Петромъ у Паганин о тайнымъ предметима, вероятно о единомъ походу на Бугарску, преговоре водіо. Михайль извести о томе Симеона, те то буде поводъ упаду Бугара у Србїю и оборена Петрова. Доцнѣе чини се, да є онъ съ Византиємъ у боль споразумѣнъ быо ступію, єрь Порфирогенить назива га царскимъ

*) Starožit. Slov. II. § 312.

проконсуломъ и патриціемъ, титуле, коє само угоднымъ Славенскимъ кнезовима быяху даване. Луцусъ Протоспата споминѣ некій нѣговъ походъ на Влахию (у Еширу), и назива га сасвимъ несвойствено кралѣмъ (гех). Папа Јованъ X, почествовао є нѣга и Хрватскогъ кнеза Томислава особитимъ и врло знаменитимъ писмомъ, у коме є одъ нѣга желио уведеиъ Латинскога на место Славенскогъ езика у богослуженіе, — едно сведочанство о уваженію, коє онъ имаше такође и у иностранству.“ *)

О преемницима и потомцима нѣговимъ нема далѣ спомена до прве половине XI столѣтія, кадъ падаю догађан найпре освоєня Србіє подъ Владимиромъ, одъ Бугарскихъ кралѣва, а наскоро затимъ и освоєня Бугарске уєдно са Србіомъ одъ цара Василия Булгаровтона (1016 — 1019 — 1040). Око овогъ доба Лукари споминѣ као жупане Хумске некогъ *Земљидрага*, кои є могао бити унукъ Михаила, и нѣговогъ сина *Лютосида*, повтораваоућегъ ролу своихъ предака у борби старешинске лозе своихъ рођака са Бугарима и Византијцима. „Пошто и *Драгомиръ* — вели Лукари — стриць и преемникъ краля Владимира,“ *) де, као и овај, издайнички убиєшь, удово кралѣвство Србско притисну Грци, кои подномагаиѣмъ *Лютосида*, сина *Земљидрагова*, жупана Хумскогъ, распростру се до приморя, и єдва гледаху очима, да и Дубровникъ могаше обстати за себе подъ своимъ законима. Толику изменљивосгъ порађа благостаиѣ суседа кодъ владалаца макаръ и пріятеля. Немогући трпети, да и Босна напредує срећно у својој слободи, они упадну насилно и у ову земљу; по дочекани юначки одъ властеле и бана, кои ту управляху, буду коначно потучени. У уговору мира, кои быаше плодъ овогъ витежкогъ одпора, буде углављено,

*) Шафар. Starožit. II. § 31. 4.

да Грци у напредакъ немогу нигда више Босну узнемирувати, и то испадне сасвимъ користо по насъ (Дубровчане). Ёрѣ да су Грци обнавляли ратъ, ко бы могао умерити нѣхове природне грамзе за осваяшѣмъ? Напротивъ, Босна остаюћи у миру и своевластна, заустављаше ихъ да се далѣ не пружаю претнѣомъ свога природногъ саюза са Дубровникомъ.

„Но Доброславъ (кодъ Византинаца *Стефанъ Воиславъ*), синъ Драгомировъ, обрати се за помоћ суседнымъ народима, помоћу коихъ и савета Дубровчана порази и убиѣ Лютовида кодъ Црнице, и истера Грке изъ Ключа, Гацка и свию тврдина и градића горнѣ Далмаціе, прогласивши да Дубровникъ, упркосъ непріятельима, остае у уживаню свое слободе. Породица Лютовидова променивши име и одело умакне ради веће сигурности у Дубровникъ, но кадъ и краљ мало затимъ ту дође, ренублика испроси јој у нѣга милость и допуштеиѣ, да се може повратити у Лумъ да живи на свомъ добримъ.“ *)

После Лютовида у Фарлатію спомину се ови бани Хумски:

„1044. Biskup Humski Gavrilo, sa sudcem Miroslavom, banom Ratimirovom i sa svom gospodom Humskom, potvèrdjuje darovanje cèrkve sv. Pankraca na Babinopolju. Farlati VI. 45.

„1044. Branko (Granchi) ban Humski, potvèrdjuje sa svimi svoimi župani i velmožami Zahumskimi, darovanje cèrkve sv. Pankraca od Babinopolja na otoku Mlètu. Farlati како gore.“ — Архив за повѣстницу Југослав. II. 4.

Два ова савремена бани Хумска могли су бити исти синови Лютовидови. Титула нѣхова ука-

*) Luccari, Annali di Ragusa, 17 — 19.

зуе да су већъ одъ некога зависили; ерѣ достоинство *бана* давали су Србски и Хрватски велики жупани и краљѣви најстаріма до себе. Идући далѣ у својой политики умерености и милости спрема Лютовидовића, нѣма є Стефанъ Воиславъ вероятно повратио и очинску областъ, али само као *банима* или зависнымъ наместницима, а не више као *кнезовима*, кои су у Хуму свагда независанъ положай и значенѣ имали. Но наследници нѣгови одъ *Любожира*, прадеда Неманѣина, почну тамо подизати и свое рођаке одъ ове линіе. „Ту є Любомиру, као жупану у єдномъ делу Хума, наследіо и нѣговъ синъ Белый-Урошъ, и быо потврђенъ у томъ достоинству одъ краля Ђорђа. После, у борби између краля Ђорђа и Драгана буде одъ овогъ последнѣгъ ухваћенъ и у Рашку одведенъ, где є у сужаньству пребывао, докле годъ Ђорђе ніе опетъ Рашку освоіо и ослободіо га. Синъ Урошевъ *Деша*, подижући се іошъ на више, на штету Дуклянскихъ династа, завлада не само целимъ Хумомъ, него и Требуніомъ и горньомъ Зетомъ, узевши титулу бана одъ овихъ областій, изъ коихъ Радославъ Дуклянскій напразно трудіо се є истерати га. Деша є быо првый дарователь (1151) Хумскогъ острова Меледе трима монасима: Марину, Симеону и Іоану, са свыма земляма, доходцима и припадцима овога острова.

„По смрти Дешиной, синови нѣгови: *Мирославъ*, *Константинъ* и *Неманя* подигну опетъ оружіе на браћу Радослава и Иваниша, династе Дуклянске, кои су се дотле іошъ само у єдномъ краю долнѣ Зете могли држати; но Требиньски рођаци протераю ихъ найпосле и одатле у Дубровникъ. Завладавши целомъ Зетомъ, Неманя съ браћомъ окрепе оружіе на Рашку противу *Вледижира*, другогъ брата Радославова, кои є тамо властвовао. Онъ имъ противостане, но буде разбіенъ кодъ Приштине, и

побегне у Бугарску (или по другима такође у Дубровникъ, где се одъ добивене ране сконча, безчеданъ као и друга му два брата). И тако Неманя завлада и Рашкомъ, и узме титулу великогъ жупана Рашкогъ и обе Зете; а Мирославъ и Константинъ врате се у кнежину Хумску, одъ кое е Неманя быо такође врховный господарь. Одатле ихъ е оиъ употребљавао противъ Дубровника у својой завађи са овомъ републикомъ збогъ одцепљивања Србскогъ епископата исподъ власти архіепископа Дубровачкихъ, преемника некадашнихъ примата Дукалянскихъ; но они баремъ Дубровнику нису могли ништа досадити. Константинъ и Мирославъ покушавали су такође повратити својой кнежини негда припадавшій іој но одметнувшій се островъ Курцолу; али и то покушењъ неспадне имъ за рукомъ срећниѣ.

„Не задуго после тога умре Константинъ безчеданъ, а наскоро за њимъ и Мирославъ, оставивши едногъ дванаестогодишнѣгъ сина по имену *Андрію*. Но властела Хумска, презирући ово одскораниѣ и силомъ наметнуто господарско племе у њиховой кнежини, изберу себи за господара кнеза *Петра*, свога земляка, мужа храбра и мудра, коме Неманя немогне положити у томе никакве препреке; почемъ быяше забављѣнъ ратовима на границама Рашкимъ и Бугарскимъ съ Владимвромъ и Грцима, заштитницима Радослава и њгове браће.

Тако господаріо е реченый Петаръ одъ реке Цетине на до Боке Которске, често биоји се срећно съ башима Хрватскимъ и Босанскимъ.“*)

Овај *Петаръ* (кодъ Лукарія *Регдісса*, вальда *Прѣдигна*, *Прѣдиславъ*, а Дукању чини се *Петриславъ* **) найвероятнѣ може быти еданъ пото-

*) Орбинъ, Regno de' Slavi.

**) Familiae Dalm. 287.

макъ несрећне фамиліе княза Лютовида, којој е Стефанъ Войславъ, по предходећој повести Лукариёвой, допустио да се изъ Дубровника може вратити у Хумъ и живити на своимъ добрима. Она е овде сигурно тинјала презрена и забачена, докле су годъ Вонславићи у Дукљи владали, а у Хуму подизали се Неманићи; но одъ Хумљана сажалћвана и любљена као своје домаће господарско племе, чекајући съ њима заедно згодну прилику, да се опетъ подигне. Ова прилика мислили су да имъ е дошла, кадъ су браћа Неманићна помрла, а онъ другде одвише био забављивъ. Али опетъ срећа ње за дуго остала наклона овомъ племену. Лукари овако му приповеда дамо судбину.

„Око 1193-ће године господоваше у Хуму Прѣдихна (Perdissa) синъ *Любомировъ*, кои се задовољаваше животомъ слободнимъ, простимъ, удалћимъ одъ сплетака, какве сматраше као противне христјанској вери, а особито достојанству едногъ законитогъ господара и пастира, кога е поглавита дужностъ праведно владати надъ своимъ народомъ. Но преко свега тога подигне противъ себе Стефана Неманића (првовенчаногъ), кои у ово доба бияше добио титулу Србскогъ краља одъ цара Исака Комнена. Овај владалацъ одъ природе властолюбивъ, а јоштъ подстакнутъ женомъ Гриньомъ, навоинти на Прѣдихну, и наставши га неоружана и неспремна съ неопазности свога владана, протера га изъ њгове државе 1191 год., а све области и градове Хума уступи своме брату *Радославу* (?), кои уђе у спошевъ съ Дубровчанима поради определена граница, и зажелъ съ њима утврдити прјятельство. Кадъ му република тога ради послѣ посланике, онъ ихъ прјими прјятељски, сманъи Дубровчанима царине, и допусти имъ износити изъ њгове земљъ храну и сваке ужитке.

Желећи утврдити миръ своє пове стечевине и обезбедити є противъ изваньскихъ нападања — по-чемъ невиђаше му се пробитачно, да тражи увекъ оружану помоћ одъ свога брата, знајући добро како є природа владалаца непостояна и брза да преокрене добре мисли и любовъ у мрзостъ — за-жели да му Дубровчани на тай конацъ учине прія-тельске услуге кодъ Кулина бана Босанскога, по-чемъ нъговъ посланикъ ніє могао никако на миръ склонити овога бана, кои већъ быяше устао на оружје. Република имајући за начело, удешавати свагда честно пріятельство између суседа, а съ друге стране стрепећи и одъ Радослава (?) и одъ Кулина за свою слободу, ако бы нъима одви-ше слободу оружја остављала, прійми се тога по-средованя, и успе донеста склонити Кулина, те се окане своихъ тражбина и учини миръ са Радосла-вомъ (?); но подъ уговоромъ, да градићи Добаръ и Невесинъ буду остављени Предихни за нъгово уживљѣнѣ.“ *)

Орбинъ именує Предихну *Петроль*, а Радослава казує као *сина* а не као брата *Стефана Првовенчаногъ*. Нъгова повесть садржава ове подробности и дальій наставакъ :

„Стефанъ подигне се на Петра, господара Хумскогъ, са сишномъ войскомъ, водећи са собомъ свога сина (?) Радослава (?) и стричевића Андрију, сина Мирославова изгнаногъ изъ Хума. **) Победи

*) *Annali di Ragusa*, 50 — 2.

**) Версія Витезовићева каже подробице ово: „Киезь Петаръ пакъ, као особитый юнакъ, нехтене му взмцати, већъ сакупивши колико є могао свога людства, изиђе му на сусреть и потуче се съ нъме у полю Бишћанскомъ, али буде надбѣиць. Кадъ га Рашани погнаду и скуче до Неретве, онъ изсуче мачъ и удари нъме тако ако по едному дрвету, да га на двоє пресече, изрекавши ове речн: „„D o-
v le R a s c i a n i!““ (quid significat, h u e u s q u e o R a s-

реченогъ Петра на бою, и принуди га одступити на другу страну реке Неретве. Овомъ победомъ Стефанъ придобіе цео Хумъ, и постави за властителя у овой кнежини свога *сина* (?) *Радослава* (?), а сродника Андрию начини жупаномъ одъ Попова. Приморя и Усоре. Кадъ умре *Радославъ* (?), Андрија заузме съ *дозволенѣмъ* Стефановимъ цео Хумъ, надъ коимъ се *кнезомъ* назове. Тиме раздражи противъ себе неке жупане, наследне у Невесиню и другихъ места дальнихъ, те однадну одъ њѣга и ставе се подъ заштиту бана Босанскогъ тако, да Андрија неостане садъ ништа више осимъ Приморя, Попова и Стопа.“ *)

Но Лукари и ако заедно съ Орбиниомъ грешн у имену, у лицу болъ погађа ипакъ истину. За времена Првовенчаного, њѣговъ братъ а не *синъ*, и *Вуканъ* а не *Радославъ*, быо є заишта господарь и у Хуму и у Зети, и онъ є умрѣо пре Стефана, а не найстаріи синъ овога Радославъ, кои є првый као краљ оцу наслѣдіо. Стефанъ є дакле после смрти *Вуканове* додао цео Хумъ Андрији.

Дюканжъ додає по Луцио: „да є Андрија сараѣнъ у цркви Стопской св. Богородице. оставивши по себи неколико деце, између коихъ *Владка* (кои ће по споменицима пре быти *Радко* или *Радославъ*). младића одъ велике надежде, но кои мало времена по смрти очиниој такође умре; *Петра*, и јошъ єднога, кои буде отаць *Вукосаве*, удате за Дубровачкогъ властела *Barbia de Cruce*. Остала њихова браћа и синовци држаху у истой Хумској кнежини Приморь и Поново. Но у њихово време изъ Хрватске упадне у Хумъ *Пеньо*, братъ кнеза *Пелипића*, те имъ Бишће. Луку и Стопъ преотме.

сіа и њ); па затимъ претури се на другу страну Неретве, и овай край Хума занста у својој власти и одржи.“

*) Regno deli Slavi.

По смрти Игњѣ остане Хумска кнежина безъ кнеза, властели местни нехотећи признати надъ собомъ никаквога старіегъ господара, докле четири брата: *Михаилъ, Добривой, Бранко и Брајко*, синови некогъ осиротелогъ властела, по имену *Бранивола*, изъ Хумскогъ предела Завршя, коє силомъ оружя, коє приволењемъ себи народа, целомъ кнежиномъ завладаю, разширивши є дощїє одъ реке Цетине па до Боторскогъ залива. Патераю такође и кнеза Петра, сина Андриина, и Николу и Толѣна, синове Петрове, кои придржаваху Приморѣ и Попово, те имъ се као вазали подчине, а и Рашкогъ жупана (?), кои на њихъ удари, разбио. Али као што се одвише продрзљиво са суседима обхођаху, Стефанъ (Ботромановићъ) банъ Босанскій, нападне на Хумску кнежину и многе градове себи подчини, а четири речена брата сасвимъ изъ њиховихъ областїй истера, те се у изгнанству бедно поскончаваю. Тако васколика Хумска кнежина подпадне подъ власть бана Босанскога, окромъ Приморя и Попова, коє остави у лено *Петру Толѣновичу*, праунуку Андрииномъ; но кадъ му и овај одкаже вазалску верностъ, подигне оружѣ и на њга, те га ухвати и убиє.

Али не дуго затимъ Стефанъ уда свою *сестру* (?) Батарину за Николу, Петровогъ стрица, а другогъ унука Андрииногъ, придавши му узъ ню и Попово у мразъ; и изъ овогъ брака роде се: *Богиша и Владиславъ Николићи*. Пошто умре Стефанъ, Твртко, његовъ синоваць и Босанске државе наследникъ, добїє такође и Хумъ.“*)

Ову повесть сасвимъ чисту одъ сваке хронологіє Лукари уклана између два датума одъ 1310 — 1319 године, додаюћи слѣдеће подробности, коє исправљамо где се ясно као неисправне увиђаю:

*) *Fam. Dalm.* 333.

„Око године 1310 — вели онъ — Павле (Шубићъ), банъ Хрватскій, кои наследи своје оцу Радку (или Стѣпку) у управи ове државе, зарати се са *Милутиномъ* (а не *Урошемъ слепимъ*), краљемъ Србскимъ. И као што земљ овога, по начину барбарскомъ, бяху безъ утврђенихъ места и заклона, те съ тога изложене пустошено непријатеља, онъ дође у Оногошће и потражи услуге Дубровчана. Они му се изнајпре покажу ненаклони, али кадъ имъ се досаде непрекидна узнемириваня, коя Милутинъ чиняше на граници, потирући свакиъ часъ поля са своимъ војницима тако, да немогаху већъ жыта на море долазити: пошлю посланике бану Павлу, кога знадну толико обрнути, да напоследку закључе миръ између њѣга и Милутина.

„Међутимъ умре Стефанъ Котроманъ, банъ Босанскій, а властела и народъ побунѣни коварствима Вука Вилића и Чубрана Вудисављвића у име старихъ слободштина, уклоне њѣгову фамилију са владе, и изберу друге племенитіе. Владиславъ и Константинъ или, као што овога други зову. Мирославъ. синови бана Стефана, праћени Младенемъ Хртићемъ, избегну у Загребъ и у Медведградъ; а Стефанъ, најстариъ имъ братъ, и мати му Блгисавета, кћи Казимира Польскогъ кнеза одъ Гнезговіе, руковођени саветима Прибоја Копчића и Остоа Коситерића (као што извештава Маноило, летописаць ерцега Хрвоя) спасу се у Дубровникъ. Управительи ренублике даду имъ обиталиште снабдевано са свакимъ нужднимъ намешћемъ, пристойнимъ за єдну владалачку фамилију, и узму такође на себе старанъ да воспитаю дете у Латинској књижевности, докле међу тимъ немири у Босни нестинаю се, и Стефанъ подпомаганъмъ сената буде повраћенъ у свою државу. Да бы сахранила спомень одъ ове фамиліе, властела да-

де израдити одъ едногъ вештогъ сликара ликове банице и Стефана у природной величини, кои оштећени временомъ, буду обновљени Доменикомъ Раньиномъ, кадъ онъ быяше ректоръ Дубровачкй.

„Овай Стефанъ, младићъ бистре памети, побожанъ и разуманъ, обдржи миръ съ Дубровчанима, и у пыхову користь ослободи границе одъ силе *Бранивоа* и нѣговихъ синова: *Михаила*, *Добривоа*, *Брайка* и *Бранка*. Отаць Бранивоевъ (како пише Юванъ одъ Равене) быо є некій *плелићъ изъ Заверия округа Ливанскогъ*, примљивъ, по Михаилу летописцу Хрвоевомъ, *међу властелу Дубровачку*, но олрзавши на приватный животъ, одао се после у службу краля Србскогъ. Бранивой научи опако свое синове те постапу насилници и истераю ютъ Ливна упука Андрииногъ Николу Толѣна и сина му Петра.

„Ово кнежтво после смрти *Вукаша* (не *Радослава*), брата Стефана Првобенчаогъ, припадне Андрич Мирославићу, коме наследи синъ нѣговъ (не *Владиславъ*, но по споменицима правіе) *Радо-слава*, а овоме отче владу *Угоиъ* (кодъ Дюканжа Игњо), брата Нелипића, бана Хрватекскгъ и господара одъ Бишѣа и Лике, кои као што с є самовластно быо наместио у туђой области, тако мале времена после буде протеранъ одъ Николу Толѣна и сина му Петра. У овимъ немирима, кои такође досађиваху Дубровчанима, ови се толико заузму између завађенихъ страна, да ихъ изравнаю и єдну и другу, и уташкаваюћи даровима и обећањима храбрость барбара, сачуваю миръ на своимъ границама.

„Али Бранивой, начинивши се кнезомъ Хумскимъ, притисене такође и Стоиъ, кои припадаше Босни. Вароиъ Стоиъ на овомъ полуострову (сада *Sabioncello*, србски Рать или Пелѣшаць) была

е украшена здањима одъ Радослава господара одъ Ливна (и уобште Хума), кои е ту поставио быо свою столицу. Градињъ св. аранђела Михаила, лежећий недалеко одъ Стона, сазиданъ е одъ некогъ не много снажногъ властеличића (signorotto) на честь цару Михаилу Палеологу заедно са едномъ црквомъ, посвећеномъ св. архангелу Михаилу у год. 1262. Излетаюћи изъ овогъ градића, Бранивой стане узнемиравати Дубровчане, и кадъ га они немогну никако склопити на миръ, запросе помоћъ одъ Стефана Котромановића бана Босанскогъ, кои имъ одма одправи (име *Krep Posnat Purich* чини се да е искварено на место *Novaka*) *Greb-hostreka Purcicha*, жупана Загорскогъ и Невесинскогъ, войводу одъ Благая. Ово е градъ сазиданъ на реци Буни одъ *древнихъ князоеа предела* за чуванъ нѣиховогъ блага, кое значенѣ јошъ и данасъ име му казуе. Та Босанска войска изнесећа до 5000 людій дође съ ове стране реке одъ Утова и одъ Зажабля те се с'едини съ нашимъ войницима, коихъ е было око 4000. и пођу къ Превлаки да пресеку путь Бранивою. Овај се тада бияше кренуо одъ Мутногъ-Дола, места лежећегъ између Поникава и Црне, где има рудникъ одъ гвожђа, съ намеромъ да нападне на наше, ерѣ имађаше войску ячу на брою. Али као што срећа и добро скрѣпни планови людски нису увекъ с'единѣни, и успеси нѣиховихъ предузетака зависе свагда одъ вољъ Божиє, еданъ део нѣгове войске састоећий се изъ Зећана побуни се противъ нѣга, и шниони давши гласъ непријателю о овой побуни, наши предводителѣи поведу свою трупу у Бриєстъ, одакле се одкриваю Смоляве Горе, на притвараюћи се као да су се поплашили, стану патрагъ узмицати. Бранивой веруюћи привидности, нада се за нѣима у потеру. Али наши видећи се сигурни иза некихъ брежуляка, окрену лице и заметну бой

съ Бранивоемъ, у коме буде до ноге разбиєнъ *овай старацъ* са синовима Михаиломъ и Добривоемъ. Бранко пође *тужити се за ову несрећу къ Урошу Србскомъ краљу*, одъ кога надаше се добити довољну помоћ; но заустављєнъ у Котору, умре одъ руке целата. Брајко чувши за његову смртъ, побегне са својомъ женомъ, *геркомъ Воиша кнеза Ужичкога*, у Олипу островъ Вратничкій, где сустигнутъ едномъ Дубровачкомъ галиомъ, буде ухаћєнъ са својомъ фамиліомъ, и сконча се у тамници после неколико дана. Жєна му отиде оцу, кои подигне на Дубровчане Младена, кнеза Скрадинскогъ (Клишкогъ и Островичкогъ), кои быаше наследіо Павлу, бану Хрватскомъ. Али наше старешине умедну се тако довити, да га одъ непријателя окрену за пріятеља, и заклуче јошъ миръ између њѣга и Србаля. — Године 1319 Дубровчани заведу фондъ названый „*patrimonio della Repubblica*“; 1323 дође краљ Србскій Урошъ у градъ Крагуяцъ, и одатае преко Босне до у Приморъ, где склопѣнъ Марбомъ Лукариємъ, учасникомъ у свѣма његовымъ саветѣма, оконча парницу око места Курила“ и т. д. *)

Овде исторія Хума већъ допире до епохе, кадъ се съ њоме срета и мора издржати њѣну контролу доданашиѣ преданіє у Ерцеговини, да є родоначелникъ Србскихъ Компена быо еданъ одъ жупана или кнезова, кои су господарили у овой области старе Србіє за владаня краля Милутина. Владанъ ово пада известно између 1275 и 1321 године. По исторіи:

Ко су были дакле за то време Хумски кнезови?

Єсу ли и кои одъ њихъ могли быти потомци старихъ Вышеславића, домаћегъ господарскогъ племєна у овой кнежини?

*) *Annali di Ragusa*, 15 — 81.

И дали су се они заиста и по чему прозвали Комнени?

Суочимо ова питања са горњимъ повестима, и загледајмо шта има одъ тога наликъ у њима.

Око 1194 год. Неманићи отимаю Хумъ одъ Предяхне или Петра Любомировића, и намешта се у њму и у Зети као великии кнезь Вуканъ Неманићъ. После њгове смрти (мора бити пре 1224) Првовенчаний повраћа опетъ Хумъ Миросављвомъ сину Андриу. Узрокъ зашто е тако учишио, кадъ е и Вуканъ едногъ сина. Димитрија, као пречегъ наследника свога быо оставио, погађа се савршено изъ историје, како су се ова два брата, докъ е млађи быо у животу, између себе живили. Вуканъ е не само јужну половину Србије одметао исподъ врховне власти краља свога брата, него јошъ и њга самогъ съ престола протеривао и покушавао да преотме све помоћу Маџарскихъ краљва, коима е онъ сузеренство надъ собомъ и надъ Србиомъ за цену те помоћи признао. Првовенчаний имао е дакле праведнихъ узрока бояти се, да онъ и њгово потомство недочекаю таквихъ неприлика и одъ Вукановића, па зато су и онъ и наследници му Вукановиће сасвимъ обезнаследили, а на место њихъ подизали Мирославиће као једину лозу рођака удаљенихъ и по томе мањ права имаюћихъ на престолъ Србскій, да бы имъ опасни могли постати. Тако се најприличније изясњава, и зашто се е Димитрије Вукановъ морао као калуђеръ скончати, и што е потомство њгово, кое летописци до Југовића и Милице Лазарове продужаваю — представљаюћи да е Димитрије најпре быо женѣтъ — сасвимъ у таму и у забити остало, а и њихово родословіе врло несигурно и можда текъ доцније сковано по диктираноу Лазаревомъ као једно средство да озакони њгову узурпацію. Летописаць Троношкій, коѣга приповеданъ чини се да почива овде

на сведочанству аутентичнихъ споменика), каже нарочито: да е Вуканъ „имѣлъ два сина: Георгіа иже младѣ същѣ преставися и погребенъ бысть во Сопѣани и препрати, и надъ гробомъ его написано есть: „Здѣ лежить великій князь Георгій, синъ великаго князя Волкана, а живъ свѣтаго и славаго великаго жупана Неемла Синешиа.“ Волканъ же преставися и погребеса у лаври Студеницы, при самомъ гробѣ оца своего Синешиа; синъ же Волкановъ второй (Димитріе) изиодъ ногъ оца своего погребенъ и на гробницахъ ихъ написано. Проула жога ѿ него не ѿстала, само по женской керки ѿ кое послѣ произоша владетели ѿбоихъ Зентъ, котори звадася Кайшии; а ѿ нихъ по ташкой керки изишли Уерносвиѣ.“

Докле е Андрија живіо, владао се е као што су хтели Србски краљѣви, ѿ ѿгови старешински рођаци. Онъ е истина правіо међународне акте: съ Дубровчанима одъ год. 1233 — 36 и 1248 (Mikl. Monumenta XXIX и XL) и Слећанима 1241; но со тимъ само доказивао, да е быс независанъ одъ Мацарске, а титуле преѣмника Првовенчаного као краљѣва одъ Рашке, Діоклеціе, Требуніе, Далмаціе и *Захумля*. сведоче напротивъ, да е одъ ѿнихъ као вазаль зависіо.

Но кадъ умре Андрија (између 1249 — 1254), а ѿгови синови Богданъ и Радославъ изясне се (у присеги Дубровнику одъ 22. Мая 1254, Monument. XLV), да су вѣрнии вѣстѣвници господивъ краљѣ Ѣгрьскомъ, а ѿтъ днѣшни днѣ на рѣдѣ противъ своенъ силѣ и съ сконци лѣдми да бѣдѣ дрѣждни хъ и нити ратъ краљѣ Ѣрошъ и т. д. — одтада Уроши повторе и спрама ѿнихъ политику, съ којомъ су морали спрама Вукановиѣа послужити се. Они шехтедну никада више знати за ѿнихъ, а напротивъ сете се и почну подизати свое іошѣ удалѣніе рођаве, кое су пре 50 година изъ Хума прогонили. Урошъ I и синови му Драгутинъ и Милутинъ инесу истина могли ништа

учинити на њихову користь у Хуму, докле в ова кнежина заједно съ Босномъ подъ врховнимъ господарствомъ Маџарскихъ краљва остала. Но за то време прибирали су ихъ къ себи и употребљавали као високе достојанственике и войводе у својој држави. То сведочи оно место у Лукарію, где овај каже, како в *безилений* отаць кнеза Брацивоа, осиротелый властель изъ Ливанскогъ Завршиа, кадъ му в омрзао приватный животъ, оддао се у службу краля Србскогъ. То в сигурно учиніо као емигрантъ у Дубровнику, лишень и ограбљень свое области одъ Мирославиѣа, кон су се после и у Ливну удамаѣили и одатле свою столицу до у Стонь премештали.

Али кадъ Босна съ Хумомъ 1286 год. опеть спадне на Србию као у миразь Милутину са женомъ Ђисаветомъ, кѣерю Маџарскогъ Стефана V, ови „осиротели“ властели почну наскоро и у Хуму опеть на врхъ излазити. Исторія њихове рестаураціе тамо, докъ се опеть какви нови извори небы одкрили, неможе се истина хронологички точно определити. Зна се само да в Милутинъ добио Маџарску Ђисавету и Босну на обеѣанѣ, да ће се са свомъ Србиомъ обратити у римокатоличку веру и изгнати изъ Босне татарене; па неиспунивши то, навлачио више пута на себе гнѣвъ са запада, и съ тога му Павле Шубиѣа Бребирскій Босну отео око 1292. Али ю в онъ опеть одъ овога освоіо око 1305, те су одтада и Босна и Хумъ у њъговой власти остале до 1318. *) У ово дакле време морао в кнезь Брацивоа са своимъ синовима цео Хумъ очистити одъ Мирославиѣа и другихъ Маџарскихъ вазала, па као Милутиновъ човекъ самъ у њѣму завладати, саставивши са овомъ облашћу и целу стару Неретву, Приморѣ. Требунию, а и нешто одъ горѣ

*) Майковъ, Исторія Србскогъ народа, 155. Београдъ, 1858

Зете, као што Лукари дає разумети онымъ речма: да є у войсци Бранивоевой было и єдно одделєнѣ Зеѣана, кои су се побунили.

Год. 1318 одтргне оцетъ Босну Милутину Младенъ, синъ Павла Шубиѣа. Но Бранивоевиѣи и отаць имъ морали су се у Хуму сами јошъ и далъ држати баремъ до 1322; єрѣ горенаведени повестници кажу, да су њихъ Дубровчани победили, разгнали и упропастили помођу Стефана Котромановиѣа, а овога є Мацарекїй Кароль Робертъ, сбацївши Младена, текъ исте године за бана Босанскогъ быо поставїо. Иначе има међу споменицима, кое є г. Шафарикъ изъ Млетачкихъ архива донео, и єданъ актъ подъ истомъ 1322 годиномъ овако забележенъ; *Acceptentur petita per ambassatorem comitis Michaelis de Branivoi* (да се приме просбе кнеза Михаила Бранивоевиѣа, преко посланика његовогъ поднєшене).“ *) Напоследку несређно предузето путовањ Брапка Бранивоевиѣа у Србию, да се тужи Дечанскоме на Дубровчане и Котромановиѣа за поразъ, кои су онъ и њгова браѣа и отаць имъ одъ овихъ непријетеля претрпили, доказує уєдно, и да имъ се є та несређа догодила после смрти Милутинове, и да су они у Хуму владали подъ сузерєнствомъ нашихъ краљѣва.

Требиньско преданїє дакле добива овде заиста єданъ почетакъ доказа и у исторїи. Ове кнезове сигурно оно може имати у спомену као господаре надъ Хумскимъ, Перетванскимъ и Требиньскимъ Србима за владе Милутинове у Срби, и њьма приписвати да су, осимъ другихъ своихъ задужбна, и манастирь Тврдошъ у Требиню, ако не сами, а оно Милутину помагали зидати. Да се є до нашихъ времена сачувао поменикъ благоуєстивихъ болларѣхъ, ктиторахъ и приложникахъ овога св. храма, на кои се позиваю јошъ само два листа

*) Гласникъ X. 72.

„древногъ обитакѣ“ сачуваногъ у Дужима, *) тай бы поменикъ безъ сумнѣ и имена Бранивоѣ и нѣговихъ синова и другихъ сродника садржавао.

А да су они были и одветци древнихъ Выше-славниѣа, домаћегъ господарскогъ племена у Хуму, и то почива такође баремъ на єдномъ великомъ степену вероятности. Околности забележене у горњимъ повестима Далматинскихъ писаца и доцнѣе у споменицима: да є некій *безиленый* властеличиѣъ (*signorotto*) око 1262 сазидѣо на Хумскомъ полуострову Пелешцу цркву и градиѣъ на име *св. архангела Михаила*; да є после Бранивоѣ изъ тогъ истогъ градиѣа противъ Дубровчана излетао, сигурно да поврати што су му они одъ очевине были заграбили; да су се жупани Невесиньски *Санко* и *Санковићи* у своимъ присегама Дубровнику преимѣствено клели Богомъ и скетимъ *Михиломъ Архангеломъ*, па текъ после и свини, кои сѣ господинъ *Богъ* згодили (Моп. ССV.) или изрично: скетимъ *Юрьемъ* и *Михиломъ Архангеломъ* нашими крстимъ имени (Моп. ССIV.); и пайпосле да су ови често „осиротели властели“ кадъ су се годъ изъ свогъ паденія наново подизали на господарство Хумско, свагда подпомагани были симпатіѣама и своевольнимъ пристанкомъ узъ нѣихъ Хумскога народа: — шта наговештаваю друго заиста, ако не *аранђеловско* племе и потомство првогъ *аранђеловца* *Михаила Вышевиѣа*, кое непрестано страда на својој дѣдини и одъ єдне и одъ друге лозе своихъ старешинскихъ рођака, одкако први преместише свою столицу у Дуклю, а други се у Рашкой окрѣлише; но кое опетъ често подиже саучастіє, любавъ и

---

*) „Описаніє манастира Тврдоша и Дужи одъ єромонаха *Никифора Дучиѣа*.“ — Рукопись посланъ Дружству Србске Словесности, да се у Гласнику печата.

приврженостъ најближе имъ свойскога народа? Осимъ тога, поколеня Бранивоєвића и Санковића нису много удаљна одъ поява на господарству Хумскомъ Предихне или Петра Любомировића подъ првимъ Неманићима. Као што извештаваю у горњимъ повестима Далматински писци, Првовенчанный и ако є овога победію и потискао изъ собственогъ Хума, ніе га ипакъ могао лишити сасвимъ и другихъ нѣговихъ областй. По Орбину онъ є само быо претеранъ на другу страну Неретве, у область некадашнихъ Неретванскихъ *Melechdochan*. четврте млађе лозе Свевладића-Белуса, коє є Неманя I съ братомъ Мирославомъ такође обезнаследію и угасію, саставивши нѣхову државу съ Хумомъ. пошто є найпре протерао изъ нѣ последнѣ домаће господаре: *Елеша*, *Звѣздодрага* и *Истока*. *) У овомъ делу своє области Предихна-Петаръ држао се є дакле и далѣ као кнезь. а Лукари додає, да су Дубровчани своимъ посредовањемъ између Кулина и Вукана израдили, те є онъ и на левой страни Неретве задржао за своє уживљѣнѣ: Добаръ, Благай и т. д.

По титули „краля Србіє, Диоклеціє, Требуниє, Далмаціє и Лула, кою є Првовенчанный око 1220 године узимао, Енгель предпоставля да є Вуканъ тада већъ быо умрѣо, и нѣгова смртъ валяда отворила путь, те се и Предихна-Петаръ са овимъ краљемъ помирію, признавши га одтада за свога врховногъ господара. **) Одъ год. 1221 — 1234 Петаръ-Предихна прави овай епизодъ у исторіи црковной и грађанской града Сплета по Томи архиђакону:

---

*) Lucari, *Annali di Ragusa*, 52.

**) *Geschichte von Serwien*, 216.

О кнезу Петру, гл. XLIX.

„После (победи и уништена Цетинскихъ разбойника) породи се великій ратъ између Гргура кнеза Бребирскога и Буйсена кнеза Сплетскога. Овај последній пребиваше тада у Звониграду, и премда бияше човекъ племенитъ, богатъ и могућий, опетъ закланяше еретике. Одавно већ буря међусобиныхъ вражда беснијаше између њихъ двоице, и одавно се они само о томе усиљаваху, како ће еданъ другога узаймно већма увредити, како бияху рођаци близки одъ едне исте крви (одъ рода Шубића). Страна Буйсенова надјачаваше обично: но већ дође часъ, да се између њихъ ове међусобице коначно расправе. Буйсењ обколи са својомъ войскомъ Бребиръ, а Гргуръ стави се такође на обрану са својомъ посадомъ. Одъ людјй овога последнѣгъ немогаше му више нико ни ући ни изићи одъ обсадне войске Буйсенове; но као што Гргуръ бияше и хитриј и вештиј подметати у рату замке непријателю, едно јутро пре зоре нанадне плаховито на обсађуюће, кои неимајући времена да се ставе у редъ цити да дохвате оружје, буду коначно разбиени и потучени, а Буйсењ живъ ухваћенъ. Доведенъ предъ Гргура, стане му се за животъ молити, но овај надменъ и осветљивъ недадне се нимало ганути његовымъ молбама. него заповеди те му одузму оружје. па самъ собственомъ рукомъ прободе га мачемъ, говорећи му ове речи: „оваку милость заслужуе Буйсењ, кои ми е толико година пакостио и нападао ме непријателскимъ оружјемъ.“

„Сплећани тада изберу себи за кнеза *Петра, господара Думскогъ*, мужа врло могућа и ратоборна, али не безъ лаге (богомилске) ереси. Съ тога свештенство само и нецрими га у цркву, него гомила светине, обично разуздане, отме ключеве одъ

црквињака. па съ хукомъ и букомъ уведу га силомъ у храмъ. То чувши Аконціе. легатъ Папишъ, бащи анатему на цео градъ и забрани у нѣму служити св. литургию за єдну годину дана. Арцибискупъ Гунчель быо є за то време одсутанъ у Угарској. одакле кадъ се врати. скине ову анатему легата не безъ казни покаянїя (за грађане); а Аконція пошлѣ у Босну да истреблява ересь, и съ тимъ му зада доста посла. Огай быяше слабушне природе и снаге телесне, али якъ поборникъ и ревностанъ бранитель католичке вере. Савладанъ єдномъ опасномъ болешћу. и видећи се на самртномъ часу; препоручи себе са свимъ срцемъ Господу, и блажено упокои се године Господнѣ 1222.“

О рату збогъ града Острога, гл. ХХХ.

„Око овогъ времена некїй известный князь Голѣнъ Вучета Будковићъ быяше се утурїо са целомъ своїомъ родбиномъ у Котаръ св. Дуйма, званый Острогъ. и уцркосъ забрани одъ стране Сплећана почео строити ту єданъ градићъ у намери да се у нѣму настани, како бы лакше одатле могао отдавати се пустошено и лоповштини, казуюћи се са своима да су стари наследници овога места. Арцибискупъ да бы придобїо ове люде у помоћъ за обдѣљиванъ земљишта, одобравао имъ є нѣхова закорачаваня съ великомъ простотомъ срца; али Сплећани почну се одма спремати да поделе мегданъ са улѣзима. и на тай копаць позову свога княза Петра. Овај дође съ великимъ полкомъ коняшинства и пехоте. износећимъ око 3000 людїй. па обсади градићъ и съ мора и са сува, и стане га тући снажно. Хрвати растурени па 3000 гребена градскихъ. одбїяху ихъ храбро са сикирама. копљима и стрелама. Сплећани опазивши да градомъ влада єдно узвишено и крепко место, уснењу се на нѣга и обрну градъ тући на другїй

начинъ. Начине одма велику хрпу снопића и големе праћке, па ихъ стану бацати подпалѣне на гребене градске тако, да Хрвати буду заслепљени димомъ, а ватра обузме брзо и њихове чадоре и колебе, које быяху начинили одъ дасака. Искусивши тако много штете одъ Сплетаца и слабостъ свога оружја, најдрзновеніи одъ непријатеља стану се усилавати да се испеню на брдо, и крозъ пламень юрише са оружјемъ на Сплетаца да ихъ савимъ униште. Али ови задажде на њихъ съ висине огромнымъ сивирама, те ихъ потуку неколицину, а остале сатераю у ватру, те жалостно изгину. Тако обе стране држаху за неколико дана една другу у узди; али непријатељу најпосле дотрае храна, и клонувши снагомъ, узалудъ покушаваше продужити борбу и даљ. Обсађени стану искати дакле да се предаду на условја, но пре него што се преговори о томе сврше, една чета најважнијихъ младића Сплетскихъ юриши на градъ пужајући се кои рукама узъ зидове, кои продирући крозъ тайне улазке. Видећи то кнезъ Петаръ, узвикне наеданпутъ и своима: „садь є време бою, синови!“ па юриши сложно съ њима, те разбию силно непријатеља и градъ освоє, а остатакъ обсађенихъ заробе са женама и децомъ и везане у логоръ доведу. Похараю имъ после све куће, разоре цркву, коју хваляху се да су први сазидали, ископаю изъ гробница саме кости њиховихъ сродника и предака, па ихъ побацаю у яме и по полно; единомъ речју, надъ свачимъ искале у истой вароши и градићу своју освету. Трогирци быяху дали такође неку помоћъ Сплетцима у овомъ рату, али малу и слабу. Заробљеница буду одведени везанихъ руку острагъ у Сплеть, и сатерани у затворъ подъ најтврђомъ стражомъ, где недобивајући никакве хране за три дана, већина ихъ коє одъ глади и

жеђи, а које одъ задаха у тесномъ месту по-скапаю.“ *)

Повестникъ наставляюћи далъ ову исторію свога града каже, да є кнезь Петаръ после исте експедиціе вратио се у свою постојбину *у градъ Хливно*; ерѣ Сплећани збогъ црковне забране нису га смели више пријмати у свој градъ као еретика, премда су му иначе здраво были привржени. Далъ вели, да є онъ умрѣо око 1234 год., и они изабрали на њгово место за свога кнеза Гргура Бребирскогъ, стрица доцниегъ бана Босанскогъ, Павла Шубића. Синови Петрови чини се да су разделили после, по Србскомъ обичаю, између себе очевину, те тако постали слаби и разтерани были одъ суседа у емиграцію или покорили се као нижи властели ачима. Ко су были они по имену, некажу ништа (баремъ писцу) досадъ познати извори; само Тома архиѣаконъ именує опетъ некаквогъ Толѣна Хумскогъ као Петровогъ синовца, кога разликує одъ другогъ некогъ савременогъ Толѣна Польичкогъ, валяда гориѣгъ Вучете Будковића или Будиславића. За обоицу вели да су были жестоки непријатељи и пакостници Сплећанима, и да су умрли као чудесно на сређу овихъ у едно исто време око 1239 год. Но за владе нашихъ краљѣва Владислава и Уроша I являю се кодъ летописаца и у споменицима као преѣмници кнеза Петра:

У Брани или приморіу Неретванскомъ некій Одола, кои називаюћи се синъ Преденъ и Преденкъ (у присеги издаоной Дубровнику 11. Фебр. 1247. Monum. XXXVIII.) можда потврђує Лукарија, да се є Петаръ Любомировић правіе звао Преденъ-Предихиа, и онъ быо му синъ као и некій кнезь Дръжимиръ и други. кои се у истомъ документу споминю;

*) Historia delli arcivescovi di Salona, cap. 29, 30, 31, 33.

У Ливанской области *безименный* отаць княза Бранивоа, кога одатле протеруе (сигурно Радославъ Андриинъ, ерь онъ е по Лукарию доцнїе премештао столицу изъ Ливна у Стонъ) те, кадъ му се у Дубровнику досади емигрантскій животъ, одлази у службу краля Србскогъ. По Michas-у Madius-у неки *Михаиловици*. синови *Михаила* княза одъ Ливна (Слівна, Слівна) удараю (око 1322 год.) заедно са осталомъ властеломъ Хумскомъ и Босанскомъ на Младена Шубића; и ако бы то быо Бранивой са синовима и каквомъ своіомъ браћомъ, онда бы се нѣихомъ безименомъ предку знало ово име *Михаила*, коє као дедово можда и повторава найстарїи снѣ Бранивоевъ *Михаилъ*. *)

У Невесиню некій воєвода *Поричъ*, *Порча* или *Пърча*, кои долази као сведокъ у присеги мира и прїятельства, изданой Дубровчанима (Марта месеца, инд. VII. 1249 год. Моним. XXXIX) одъ Матїе Стефана бана Босанскогъ. Име *Podporin* чини се да е одъ нѣга остало данашнѣмъ месту између Невесиня, Благая и Мостара. Ту е баремъ у време Бранивоєво, по Лукарию, быо воєвода некій *Крепоснат Поричъ*, кои презименомъ наговештава се као нѣговъ снѣ; а ако и на место иквареногъ му имена треба читати: *Grebboš (trek) Porich*, онда бы могао быти иста особа са познатимъ у исторїи нашой, за владе краля Милутина, великимъ воєводомъ *Шовакомъ Гребострекомъ*, и далъ пайближе приличный родоначелникъ Србскихъ Комнена по следећимъ основима.

V.

КОМНЕНСКА ЛОЗА ХУМСКИХЪ ВЫШЕСЛАВИЃА.

Да е нашъ краљ Милутинъ за времена свое владе ратовао доста противъ Византинаца, а и на

*) Schimek, Geschich. von Bosnien und Rama, 70.

Епирске землѣ походе чинио . то осимъ другихъ летописаца приповеда и онъ самъ у одной своіой листини овако : Прияхомъ съ градови землю Дьбрьскую . државоу земли князавскыи и землю Пореускоую , и снѣ вѣса приложи краиексткомн къ нашемоу отъуствоу . Посихже и Владхотскзю землю (Епирску) покосекавшимъ нашъ и тако неспоквдимаа богатства възъмше и сю въ оноуستنѣи изоставихомъ , и т . д . *) Но да е њму у овомъ последимъ рату нарочито быо воевода какавъ князь или жупанъ Хумскій , кои бы томъ пришкомъ стужио быо у еродство са Епирскимъ деспотима , оженивши се едномъ Комнениомъ изъ њихове куће , о томѣ нема нигде изречногъ спомена . По исторіи много више прилично бы , да Требиньско преданіе еданъ подобный догаѣай превоси у владу Милутинову или изъ времена мало ранихъ њговогъ оца и стричева , или мало доцнѣгъ Душановогъ . У обе епохе има заеста трагова о дупломъ ероѣеню едне исте фамиліе Србске са Грчкимъ Комненима . Мы њемо сва наговештена и доказе о томѣ овде по реду изложити .

ВЕЛИКІЙ ВОЕВОДА ПОРИНЬ ГОЛЕМЫЙ I .

„У време освоєня Цариграда одъ Латина (1204) поѣе за рукомъ едной лози царске фамиліе Комнена одржати се независна у Епиру одъ Франачкогъ господарства подъ титуломъ деспота . Првыи одъ ове лозе быо е Михаиль Ангель - Комнень - Дука , природный сынъ севастократора Константина Ангела и братучедъ царева Исака II . и Алексія IV . Прелазеѣи изъ Азіе , паметне се онъ съ приволенѣимъ туземаца за господара Етолин , Акарнанин . старомъ и новомъ Епиру . а и Лепанто , Арта и Янина отворе му своя врата . њговъ утицай чини се да е поглавно быо основанъ на њговой же-

*) В . Григоровиць . Очеркъ путешествія по Европейской Турціи 42 . Казань , 1848 .

нидби са єдномъ Арбанаскиньомъ одъ знатногъ рода.

Єднако вєштъ и у воеваню и у дипломациѣ. знадне се онъ не само одржати у земляма, кое му быяху припаде, него јошъ свою власть и надъ єднимъ деломъ Македоніе и Тесаліе распрострти. И ако фактично независаъ, привознаваше онъ инакъ Теодора II (Ласкара) као законогъ цара, и быяше по томе заклетый неприятель Византійскихъ Франака, коима почини толико пакости, колико є само могао. Онъ буде у 1214 одъ єдногъ свогъ слуге убиєнь.

Нъговъ братъ Теодоръ, кога є бую узео за *соцарственика*, наследи му у влади. Овай є пређе живіо при двору Теодора I у Никеи, и морао є положити заклетву верности пре него што добіе дозволеніе да може следовати позиву свога брата. Толико предуетљивъ колико пемираъ и вероломанъ човекъ, Теодоръ освои првихъ година свога владаня Тесалию, Охридъ, Прилипъ, Елбасанъ (*Албанија*) и одтргне Млетчанима Драчь, кои ови недавно пре тога заузели быяху. У год. 1217 нападне онъ коварнимъ начиномъ на Петра одъ Соутенаі, графа Аухегге-скогъ, кога папа за цара Византійскогъ быяше крунисао, кадъ є пролазио крозь клисуре Елбасанске, и примора га те му се са целомъ своіомъ войскомъ преда; а да ли га є и убио, ніе известно. Преко свега овогъ неприятельскогъ постава спрема запада умедне онъ, обєћаваѣмъ да ће се панскомъ столу подчинити, придобити себи заштиту пане Оуоріа III, и дотле обрнути га, да овај забрани Петровымъ саюзницима Венеціјанима, освећивати се Теодору.

После тога освои онъ целу Македонію съ градомъ Солуномъ, и овде, заборавляюћи свою заклетву верности дану Теодору I, да се за цара крунисати одъ архієпископа Охридскогъ, као па-

тріарха Бугарскогъ. За тимъ продре до самогъ Адрианополя, освои овай градъ (1224). и тако завлада одъ Адриятичкогъ до Црногъ мора. Онъ се већъ занимао планомъ. да истера и Франке изъ Цариграда. кадъ наеданпутъ заплете се са Бугарскимъ Иоаномъ Асеномъ у еданъ несрећный рать, кои се оконча нѣговимъ сужањствомъ; али и као сужањ онъ немогаше мировати. већъ плетіаше интриге, те буде казниъ за то ослеплѣнѣмъ.“ *)

У ово време найприличнѣ мора падати „великое змѣштелство въ государствѣ Болгарскомъ,“ о комъ Райнъ говори, и по Орбину и Дюканжу приповеда: како е и нашъ краљ „Радославъ, обрѣтъ благопотребенъ слухъ въ сеі мѣтної водѣ, наудалъ ловити, и кониство свое къ Болгарію отиравилъ, и ис малую часть краљевства того безъ всякаго крокопротита прѣобрѣлъ.“ На изъ те „части земли сократъ новое кониство, подкрепилъ полки свои. съ которыми къ Грецію кшедъ благопоспѣшнымъ оружіемъ многа провинціи отиалъ, и къ своему приложилъ краљевству.“ **) Енгель недржи никаква рачуна одъ овогъ известія, наводи да о томе ништа незна савремена исторія Бугарска. ***) Али еданъ скоро изнаћеный споменикъ сведочи сасвимъ противъ нѣга. а на користь горњихъ повѣстника. следеће:

Въ лето 741 (6738 = 1230) їнд. г. (3).

Азъ Іоанъ (истый. о комъ е овде речъ) въ Христа Бога царь и самодръжець Болгаромъ, сынъ старлого Асвнъ царя, създахъ оутъ здулма и писаніемъ оукрсахъ до конца преестияжъ скатжъ цркъветъ нма скатихъ м̄ (40) мжуѣникъ. иже помоциа къ їк̄ (12) лето писашеса хрми съ. издезохъ на брани къ Романиж. и развнхъ

*) Hahn, Albanesische Studien, 212 — 13.

**) Книга VII. гл. VI. § 4.

***) Gesch. von Serbien, 221.

конскѣ Гръцкѣ и слогого царѣ кюр Фодора Комнина ихъ съ всѣми болель иго, а зсма всѣ прѣлахъ отъ Орманъ до Дрхуъ. Гръцкѣ ищеже и Арбеласкѣ и Србскѣмъ тѣмносж- щимъ градкомъ окрже Царьградъ, и самаго тогѣ града дрѣжахъ Фрѣзничъ и тѣи подъ рѣкѣмъ царства моего новн- поквхжсѣ, понеже много царѣ пенмѣхѣ разкѣ мене. и мнѣною ради дни своѣ испрвквждаше бѣхъ; Богу тако повелѣкшѣ; и т. д. *)

Освоеня, о коима овде Иоанъ Асенъ говори. учиніо є онъ заиста продужаванући овај ратъ до 1226 год. Градови: Адриянополь. Дидимотихъ. Болерусъ. Серезъ. Пелагонія. Прилипъ. предали су му се сами, и онъ є допустіо ошима, кои пису никадъ Бугарској, него Византин припадали. да се сами управляю и собствене посаде имаю; а напротивъ велику Влахию (Цинцарске области у Епиру и Тесалии) и *Албанію* задржао за себе, понаментавши у њима своє гарнизоне, управителѣ и финанціалне чиновнике. **) Подъ *Арбинскомъ* и *Србскомъ* *земльомъ* разумеваю се. као што и г. Ханъ обяснява. ***) известно освоеня Радосавлѣва у овимъ краєвима, коя су садъ одъ Србіє была одтргнута, и горній документъ посећи датумъ одъ 1230 год. сведочи. да су и у ово време јошъ у рукама Бугара была.

Но око год. 1235 братъ Радославовъ Владиславъ, ступивши посредовањемъ св. Саве у сродствене свезе са Иоаномъ Асеномъ. чини се да ихъ є опетъ патрагъ добио; вероятно као миразъ узъ жену своју, кѣнеръ истога цара; и за њгове владе (по Раићу. кои се оснива на некимъ *пашимъ* изворима). а не подъ Урошемъ I. (као што Орбинъ и Дюканжъ инакъ много вероятноє извештаваю)

*) Българскы книжици, год. II часть II, 412. Цариградъ 1859.

**) Engel, Gesch. von Serbien, 409.

***) Alban. Stud. 313, 336.

догодило се е одъ стране Епира нападанѣ на ове землѣ, коє Ранѣ оцетъ овако приповеда:

„Начавъ же (Владиславъ) правдою и правосудіємъ обладати кралевствомъ, нѣкоторыя страны Греческія и Албанскія возбунтовалися, отстунити отъ него хотяще; онъ же силою оружія своего укротилъ ихъ, и покорилъ, и молчати сотворилъ; таже миръ со всѣми обрестными потврдилъ, и которіи еще въ мирѣ съ нимъ не бяху, тыя своимъ благоправіємъ, устраниеніємъ воинства и сили своея къ тому принудилъ. Единъ точию Іоанъ Ангель (Комнень *) Патровъ и Дирахіума князь, Михайла II Епирскаго деспота сынъ незаконный, началъ обезпокойствовати его, паруная мирныя уговоры, и военною рукою входитъ въ државу Зентску, во еже бы себѣ покорити оную. Слышавъ же о сихъ Владиславъ краль, воинство свое совокупляетъ и отправляется въ Зенту, идѣже обрѣте Іоана съ воинствомъ Греческимъ при Скадарѣ градѣ пребывающа. Обоимъ полкомъ къ сраженію приуготовившимся, начали покушавати силы своя: немогъ обаче Іоанъ съ Греками своими сраженіе одержати, побѣжденъ былъ отъ Владислава, къ тому же и самъ живъ пойманъ, съ многими Греческими боярами отведенъ въ землю Сербскую.

„Сіе нещастіе князя Іоанна увѣдѣвъ царь Константинопольскій, всякое приложи стараніе, како бы избавити его отъ юзничества: сроднивъ бо ему бѣ: первѣе убо миръ съ Владиславомъ кралемъ

---

*) Умръо е текъ 1290 године, а Урошъ I ступіо на владу у Србін око 1240: дакле највѣроятнѣ съ њиме имао е посла, и то Іошъ подъ своимъ оцемъ Михаиломъ II, као вобначалникъ његовъ у оной експедиціи. Инакъ г. Майковъ претресао е неке наше споменике, изъ коихъ се види да е и Владиславъ Іошъ былъ живъ чакъ до 1253 и съ братомъ тако исто деліо кралѣвину, као после њыхъ Драгутинъ и Милутинъ. — Истор. Срб. Народ. 31.

сотвори. въ примиреніи же томъ испроси Іоанна съ прочими боляры Греческими, ихже Владиславъ пустивъ отъ узилица, посла къ царю свободныхъ. Главнѣйшій же уговоръ мира между ими бѣше, да бы всякъ своими землями довольствовался, и единъ бы другаго земли ненапаствовалъ, ниже разграблялъ. Тѣмъ образомъ со всѣхъ странъ миръ во своемъ государствѣ Владиславъ устроивъ, покояшеся.“ (кн. VII. гл. VII. § 2. 3.).

Покоеніе ово Владислава у освоеннымъ Арбанаскимъ и горньо-Македонскимъ краєвима наследію є и братъ му Урошъ I, али не задуго. После смрти деспота Мануила (1246) и различныхъ удеса другихъ своихъ стричева. Михайлъ II, природный сынъ Епирскогъ Михайла I. задобіе великій ушлывъ у Епиру, помоћу кога онъ знадне мало по мало достићи силу свога оца, па є юншъ и освоенымъ (одъ Срба и Бугара) Охрида, Пелагоніе и Прилипа увеличати. Никейскій царь (Іоанъ Дука Ватацъ) покаже се овой растућой величини благонаклонъ; подели Михайлу деспотску титулу и обручи свою кћерь Марию за нѣговогъ сына Никифора. Али старый Теодоръ, кога є Іоанъ Асенъ за любавъ нѣгове кћери, свое жене, изъ сужаньства быо одпустію, успе уплести Михаила у еданъ рать съ Ватацѣмъ, у комъ Михайлъ буде слабѣи, и єдва могше одкупити миръ (1254) са уступлѣнымъ Прилипа, Велеса, Костура, Охрида, Даволя и Елбасана у Албаніи и са предаіомъ старогъ ослеплѣногъ Теодора Ватацію. *)

У овомъ домаћемъ рату између Грка, кои є воћешъ быо на самымъ границама Србіе, прежао є и нашъ Урошъ I згодну прилику, небы ли штогодъ и онъ патрагъ *уловио* одъ земаля, кое му є Михайлъ Епирскій одъ 1246 год. быо одтргао: но Енгель

*) Hahn. Alban. Stud. 314, 336.

вели, да онъ ніе имао доволно поузданя у себе, да самъ собомъ штогодъ противъ Ватація предузме. *) А кадъ є Ватаціє веіть прописивао условія мира Епирскомъ деспоту, савременикъ Акрополита споминѣ, да му є тада у Костурь на покерность дошао и некакавъ командантъ войске одъ Албаніє, по имену „Големый“ (*Γουλάμος*, по Бугарскомъ изговору Голмъ, Гзлмъ), кои є быо у некомъ сродству съ царемъ, „*αμασχι за жену єдиу сестричину царице Ирене (σύζυγον ἔχων τῆς βασιλίδος Ἐιρήνης ἀνταρσίαν, προτεξαδέλφης αὐτῆς Δυγατέρα)*.“ **)

Овай командантъ сигурно командовао є єдно тело обсервационе войске Урошеве на граници и сланъ быо одъ свога господара къ Ватацію у Костурь вероятніє да надменость овога победоносца уташка и одъ рата противъ Србіє одврати га, него ли у намери, кою му Византійскій писаць подмеѣ. Но ко є быо управо тай Големый? — Ако доведемо у свезу са овимъ именомъ (коє є видно преѣе надъймакъ него ли име собственно) свакоме познато преданіє у нашемъ народу о некомъ стародавномъ титану Србскомъ Порчи одъ Авале; ***) затимъ єдновременогъ воеводу Порчу у дипломи одъ 1249 год. Матіє Стефана бана Босанскогъ са овимъ воеводомъ Големилъ, командуюћимъ Србску войску на граници Епирской око 1254; и напоследку горня известія Далматинскихъ писаца и нашихъ споме-

*) Geschichte von Serbien, 226, 227, 228.

**) Geogr. Acropol. cap. 49.

***) Преданіє и народне песме преносє истина овога у векъ Змай-Деспота-Вука; али то ніє никакавъ доказъ, да Порча XV века не може быти пресмникъ имена и гласа єдногъ данієгъ Порче; а и само ово име чини се да є было єданъ свойственый надъ-ймакъ „големаша“ и савршеный синонимъ Римскога Caesar - Порнъ - Порча (одъ caesus, т. е. испорєнъ изъ утробе материѣ, што се ради своє големине ніє могао природнимъ начиномъ на светъ родити).

ника, да су ови Хумски владетели уједно служили и наше краљеве и управљали тамошњим областима, као: сам њеза *Петар* или *Преден* *Првовенчаног* и *Радослава* по Енгелу; а њезови: *Ђурађ* *Омишк*и, зет *Владиславов*; *) *Урмонир* у *Котору* и *валда* у *дољној Зети* (*Мопит.* XLIII); *Твртко*, негде око *Дубровника* (*Мопит.* LV); *безимен*и отац њеза *Бранивоја* по *Лукар*иу и т. д. сваки своје савременике, онда до даљњих противних доказа можемо предпоставити, **) да је *горни*и *жупан* *Невесинск*и *Порин* или *Порча* био веројатни син или синовац њеза *Предена*, а *воєвода* *Голем*и *с* њиме *једна* *иста* *особа*, и тако зван сигурно по *својој големашком* *стасу*.

Но да од овог *Големог*, звао се он *Порин*, *Михаил*, или како му драго другче, најверојатније постао и у историји заједно са осталим Србским Комненима, сведочиће даљњим његовим потомцима, који чак до средине XVI-ог столетја носе презиме *Комнени-Големовића*. А како његова женидба са једном сестричином *Ватациеве* *царице* *Ирене* њга самога свезује са Комненима, *Акрополитино* *известје* о томе потребује неког објасњења. Ова *Ирена* била је кћи *Теодора I Ласкара* од *Ане Комненине*, средишњери *цара* *Алексија Комненина*, таста *нашег* *краља* *Стефана Првовенчаног*. *Анна Комненина* имала је још две сестре: *старију* *Ирену Комненину*, и *млађу* *Евдоксију Комненину*. Све три ове

*) Mikloš. Мопит. LVI — Майков. Историја Срб. Нар. 30, 31. Ранђ по Пахмеру, II. 489.

**) Родословје Комненина — Големовића писали су Дривостански Комнени — Анђеловићи у својим фамилијарним документима, а по њима можда и Орсинђ арцибискуп Барск; Don Lorenzo Miniati abbate, Famiglia Comnena, Venezia 1663; Chevalier de Hénin, Coup d'oeil historique sur la maison impériale de Comnène, Venise 1789. и т. д. Ови документи и књиге, које ми при руци немамо, могу дакле и другче што доказивати.

сестре удавале су се по двапутъ и трипутъ, и имале деце и унучадѣй обоега пола. Аннина кѣрь имено была є (осимъ већ споменуте Ирене, удате за цара Ватація, и другихъ сестара њнихъ): *Теодора Комнениа* одъ првогъ мужа севастократора Исака Комнена, (по Дюканжу едногъ правогъ Флавіевца), кои є у єдној несрећној експедицији противъ Бугара скончао се у њиховомъ сужанству око 1196 године. Ову Теодору опетъ удао є деѣ царъ Алексіе за некаквогъ Бугарскогъ магната пребеглицу къ Витантинцима, по имену *Дриса*, кои се є после и овде одметнуо за полунезависногъ господара или деспота у пределима око Вардара и Епирскихъ граница. И єдна кѣи овихъ родитеља, именяка *Троянске Дрисеиде*; Дюканжъ каже да є была *Комнениа*, коју є узео нашъ воевода Големый.*) То се є најприличнѣ могло догодити у самымъ околностима, коє напомнимъ Требињско преданіе. а Ранѣ по нашимъ и Далматинскимъ летописцима напредъ изрично потврђує, т. є. најпре у побунѣ Србске Албаніе и Македоніе противъ Владислава, а после у несрећној експедицији Епирскогъ Јоана Ангела Комнена на Зету; у коя оба предузећа могао є и Хрисъ умешаѣ бити; єрь опъ є у она времена заоста велике метеже и преврате по овимъ странама чиніо. О њму пише се имено. да є у превратима. кои су настали у Бугарској после смрти старога Асена. прешао къ Византинцима са 500 своихъ земляка; већ єданпутъ быо затворанъ изъ подозрѣя да є неверанъ и више наклоѣ своима єдноплеменцима; на кадъ є опетъ у слободу пуштѣнъ и за команданта у Струмици постављѣнъ быо, одметнуо се као независанъ господаръ овога горскогъ града и околне области. Царъ Алексіе, коя є у 1197 предузео быо да га утера у границе покорности.

*) *Familiae Byzant.* 205.

разболе се. те съ нѣме цела войска остане недѣятелна; а то Хрисъ употреби на свою користь, те освои такође и Просекъ, душмый горскій градъ на два еданъ другомъ супротивъ лежећа брега. између коихъ Вардаръ тече. и ту постави свою столицу. У следећой години 1198 нѣму испадне на згоду. што една Влашко - Буманска войска Јоана Асена до Буперіона близу Цариграда продре; и многе Грке, кои ту празникъ ѣурђевоскій светковаху, у робство одведе. Али коначно помогне му у 1199 опеть еданъ подобный догађай.

Другій пребеглица Бугарскій *Иванко*, сестриѣ Асеновъ. добіе одъ цара Алексія и нѣгове кѣри Анне (удовице севастократора Исака) осигуранъ. да ѣду му дати за жену кѣрь Анину Теодору; али ова принцеза чинила се е нѣму одвеѣъ млада. и волео е узети матеръ. Да бы га у стрпѣнѣ привео и одъ нѣговихъ мислѣй одвратио, царъ га пошлѣ у Филипполь и придода му, да га у Византинца преобрази. име *Алексія*. Али Иванко проникне нити цареве политяке; онъ приправи све да се учини независимъ господаромъ, и одкаже на еданнѣтъ Византиѣскомъ двору свою покорность. *) У исто време, кадъ му се ова неприлика догоди, царъ Алексіе послао е быо противъ Хриса свогъ протостратора Мануила Камыза, кои пошто е узалудъ Просекъ обсађивао. надне у руке Хрису, те га овай кодъ цара метне на одкупе. Царъ немогне више понудити за нѣговъ одкупъ осямъ 200 етима, а Мануило у очаяно сложи се съ Хрисомъ, па заедно одметнички стану упадати у царске области. освое Прилинъ и Пелагонію. продру до у Тессалию; а подбуне и Морею те се и она одметне. Да бы примирію Хриса, царъ мораднѣ дати нѣму Теодору за жену са уступѣнѣмъ освоенихъ обла-

*) Engel. Geschichte von Bulgarien 398 — 9.

стій; а Иванка, кои є такође быо саюзникъ овихъ одметника, успе домамити къ себи (1200) подъ видомъ договора о миру, па га ухвати и ослепи, а нѣгова места опетъ заузме. *)

Докле се є Хрисъ после у овой области држао, незна се нити има више о пѣму спомена. Но кадъ є одъ Асена млађега ослепльный Теодоръ ове краєве доцнѣ освајао (1224), у пѣма владао є јошъ као независанъ некій (по имену недостаточно записаный) деспотъ *Аславъ*, остајући неутраланъ и дајући наемне трупе на изредъ свыма странама, коє раздираху Византійско царство после освоєня Цариграда одъ Латина. Тако є садъ осигурао се быо и одъ стране Теодора, оженивши се јошъ (пошто му прва жена быаше умрла) кѣрју шурака Теодоровогъ Петралифе, великогъ хартуларія. **) Овай *Аславъ* највероятнѣ може быти истый пређаный *Хрисъ* са своимъ (у Синодику цара Бориса) правимъ Славенскимъ именовъ *Слвъ* или *Слвко* ***) єрь каже се, да є нѣга јошъ Латинскій царъ Хайнрихъ, братъ Балдуиновъ, за деспота быо потврдю; а овай є владао одъ год. 1206 — 1216: даклесасвимъ близу времена, кадъ є Хрисъ или Славко оснивао свою владу у овимъ краєвима.

Но изъ овихъ известія и новестій слѣдила бы јошъ една поправка Требнињскогъ преданія. По

*) Сравни Енгела на горњимъ местима са Орбиниѣмъ, 321 — 323.

**) Engel, Gesch. von Bulgar. 409.

***) Ипакъ и ако *Χρῆσος*, као име едногъ Бугарина, нечиви се да звони по Славенски, споменници доказую да є оно занета Славенско, само съ мало другимъ звукомъ и ортографіюмъ. Єданъ Хрьсъ Ътѣшновникъ обѣтъє да вѣдє Дѣврокинкѣ вѣрднѣ и да мѣ поуѣно послѣжи и да тѣрд кога Дѣврокинкѣ тѣрд; а они нѣга прѣймлю за свога градминистра лѣта рождѣства Хрьстова ти свѣцно и уѣтириста и уѣтвркто. мѣдѣ Марта ѣг днѣ. — Споменници Србски, изд. г. М. Пуцинь у Београду 1858, стр. 53.

њима Комненско име и порекло долазило бы Србскимъ Големовићима пређе одъ кћери овога Бугарско-Македонскогъ, него ли прямо одъ Епирскихъ деспота, премда є иста њихова прамати иначе и са овима сродѣна была, єрѣ њѣнѣ матерній прадедъ, царь Алексіе, быо є такође єданъ Анђель-Комнень, по чему ваљада они су доцнѣ и презиме *Анђеловића* узимали. Но коє му драго најточнѣ было њихово прво *Комненско* родословіє, срећа њихова одсадъ почела є расти сѣино и уздигла ихъ до єдне висине, до какве су њихови предци изъ Хума можда често санjali, али оданде нигда немогли доспети. Одъ њиховогъ времена и подъ њиховомъ командомъ учврстила су се стално освоєня Неманића у Албани и Македоніи, и остала у Србскимъ рукама до самогъ дана. кадъ ихъ є најпре Мурать I-вый своіомъ победомъ на Марици (1371) поколебао. У XIV-мъ столетію они су дали последнѣ царске династіє Бугарской и Срби; царица и Срби, и Бугарской, и Византии и Османима; Србској цркви више светителя; и многобройне високе властеле, династе и славне воєводе свима државама Србскимъ, докле годъ нису єдна за другомъ жертве Турскогъ освоєня постале.

Све ово ипакъ, где летописи и споменици фале, показивать ће често оцетъ извори, као што су: народна преданія, епоси и друга различна наговештеня, коя далѣ следе.

ВЕЛИКІЙ ВОЄВОДА НОВАКЪ ГРЕБЕЛЯНЪ ИЛИ ГРЕБОСТРЕКЪ КОМНЕН-ГОЛЕМОВИЧЪ II.

Урошь I — вели Ангелъ — ніє смео ништа предузети у рату Епирскомъ противъ Ватація. Но овај умре одма следеће 1255 год.; а његовъ сынъ *Теодоръ II Ласкаръ* захте одъ Михаила Епирскогъ да му преда Драчь за одкупъ своє жене и сына,

коє му коварно бѣше запленио. За подкреплѣнѣ овогъ захтеваня пошлѣ онъ и войске на Епиръ подѣ своимъ военачелникомъ Михайломъ Палеологомъ. Михайлъ Епирскій напоследку попусти; али 1257 побуни се наново, кадъ царъ бѣше у Азїи, и зароби нѣговогъ у Драчу поставлѣногъ управителя, *Ђорђа Акрополиту*, истогъ гореспоменутогъ исторїописца. Нашъ краль ползує се такође овомъ згодомъ, те даде опустошити пределе око Кичаве и Прилина. Ласкаровъ военачелникъ Скутенисъ Ксилеасъ. рату невештъ, заповеди едно нападанѣ на Србе, али съ непазєня реда Византїйска войска буде разбієна а посада у Прилипу дркташе одъ стра'а. *)

Да ли є и у овимъ ратнымъ делима на челу Урошеве войске опетъ бѣ воєвода Големый, кои се є са Скутенисомъ Ксилеасомъ мерїо. може се предпоставляти и ако не знати; єръ одсадъ нема више о нѣму спомена, и само єданъ єнось, о комъ ће ниже речъ бити, можда найправїє погађа нѣгову коначну судбину. По овомъ животопису нѣговомъ, онъ бѣ се нашао бѣ на страни Драгутина. кадъ є оваї на оца устао (1272), и тада погинуо.

Великій воєвода *Новакъ Гребострекъ* прешао є јоштъ славнїє по нѣговимъ траговима. Да є Новакъ бѣ известно сынъ Големога, неналази се такође досадъ нїгде записано; но едно народно преданїє. коє ће насъ равно ниже занимати, каже као нѣгове потомке неке доцнїє *Големовиће*: дакле потврђивало бѣ горнїй начинъ читаня нѣговогъ имена и презимена у Лукарїю, коє га найпре наговешћава као сына Пориновогъ. У осталомъ о Новаку налазимо само два спомена у нашимъ летописима и споменицима. Єданъ є одкрио г. Григоровичъ у већъ напредъ паведеной листини Хилен-

*) *Geschich. von Serwien*, 228.

дарской краля Милутина и чита се у нѣговомъ путопису скраћенъ овако :

„По сихъ . . . *Перси и Агаряне* вооружились на Христовый родъ. Они вселились въ великую Романію и укоренились во всякой свободѣ до 20-ти лѣтъ. Кралѣвствумаи *призвахъ иѣкую* часть отъ тѣхъ безбожныхъ Персъ на похвалу и честь и зависть кралевствумаи отъ околнихъ *царь*. Когда же они замыслили погибель кралевствумаи, тогда въ конецъ ихъ побѣдилъ не токмо въ державѣ кралевствумаи, но и въ *Романіи*. *И градове ихъ въ конецъ разорихе се*. Никому же ни единому отъ таковаго безбожнаго языка гдѣ въ памяти обрѣстисе на всей великой Романіи, по сію страну византійскаго моря, кромѣ иже въ робствѣ сущихъ Србскимъ властеломъ. *Къръ Андроникъ Палеологъ*, вселенскій царь, умолилъ всесердечнаго сына дрѣжавнаго царства да пошлетъ войско противъ Персъ въ *Анатолю*. Онъ же подвигнуть моленіемъ тестя отряжаетъ дружину съ великимъ воеводомъ *Новакомъ Грѣбострека*, которая достигнувъ града Иракліи, радостно стрѣчена Андроникомъ и, влезше въ дрѣва, переняла въ Анатолю. Послѣ многихъ сражений побѣдила и возблагодаренная Андроникомъ воротилась“ . 1)

То исто другій повторава преосвештеный *Данило* мало обширніе, и нѣгови изрази: да є Милутинъ Андронику опреміо са овомъ помоћномъ войскомъ свое *велико именьіе властели*, и вмѣсто себе парочито *великако воеводуу Новака Грѣбострека*, — 2) опеть су посредна назначенія, да є Новакъ быо сынъ Големога воеводе; ерь одъ своіо овихъ „великоименитихъ“ властела Србскихъ, нѣму савременихъ, само су онъ и Неманићи Првовенчан-

1) Очеркъ пут. по Европейской Турціи, 45.

2) Ранъъ, II. 592 — 3.

ски уедно были и *Комнени* и *Уроши Белуси*. По казиваню нашихъ Хилендарскихъ калуђера, налазио бы се у истомъ манастиру и еданъ трећий споменикъ о овой експедицији Србской у Азию подъ Новакомъ Гребострекомъ, и издашь бы быо Хилендару одъ истога цара Андроника узъ некій прилогъ као изъ благодарности и за споменъ ове одъ Србіе добивене помоћи. — И о Новаку далъ исторія ћути, а енось наставля:

КЕСАРЬ ВОИХНА ГРЕБОСТРЕКОВЪ КОМНЕН- ГОЛЕМОВИЊЪ III.

Исторія женитбе нашега цара Душана чудновато є затаяна или сасвимъ погрешно забележена остала у свима нашимъ летописима. Раићъ позиваюћи се на „свидѣтельство *всѣхъ историковъ*“ потврђує, да є жена Душанова была *кћи цара Ювана Кантакузина*. Нашъ *Троношкій летописацъ* жени Душана двануць: найпре іонть къ златоуєній со ѿцемъ у константинополю со кизкою Юлиа Кантакузина, децериоужє брата краля Штеглицкаго, дѣкницею прєкрасною, богатѣйшею. Но сврхъ бракъ безъ времени недорєзлѣй оужє дѣкницю, . . . пенѣлъ съ исю никаква порода, те зато доцнє узео вторзю сєки женз. сестрз Квклинковз, ни ѿ какєкѣа кысокѣа флмилѣи, но ради красоти сѣ. ¹⁾

Али Раићево „свидѣтельство *всѣхъ историковъ*“ већъ є Енгель оборіо съ великимъ разлогомъ. да оиъ ниєднога поименце ниє знао навести, него іонть самъ явля. да є преосвєщенный Данило тада већъ быо умрьо; а Кантакузєнь напротивъ, кои є найбіль морао знати. ко бы му была кћи. казує *Елену Душанову* као *сестру Бугарскогъ цара Александра*. ²⁾ Тако исто и прва женитба Душанова по Троношкомъ летописцу ниє маиъ прєсна гадка;

¹⁾ Гласникъ V, 65, 66, 69.

²⁾ Geschichte der Bulg. 451.

еръ нити е Душанъ као неяко дете могао женити се у Цариградскомъ заточенію, нити Кантакузель, нѣговъ вршњакъ одъ прилике, могао тада имати унуке. Но известіе Тривошца о другой женитби Душановой чини се у ствари најистинитіе, или само у толико погрешно, што е и онъ по трагу некихъ повестника са Вукашиномъ поменао известногъ у исторіи нашој деспота *Оливера*, правогъ брата царице Елене, као што ће се даљ видити.

Ово родословіе нѣно почињъ разяснявати најпре едно народно преданіе, кое е текъ г. Хилфердингъ у свомъ скорашњемъ путовању по Турској забележио. Преданіе то, приповедајући крозь што е Душанъ оца свога убио, гласи: „Да е краљ Дечанскій дао Душану кнежтво у *Скадру*; да е младый краљвињъ случайно упознао вѣрѣ старога войводе *Гребострека*, кои е у селу Зерзеву близу Прилипа живео, и залубио се у њу; да су се они венчали у Зерзевској цркви, коя е као што говоре, и *сѣдѣ у целости*: да е Душанова маћія, дознавши то, рекла у себи: „Ако се мой насторакъ ожени, то ћу я нико и ништа бити поредъ нѣгове младе жене“, па зато послала некаквогъ Француза *Балдуина*, да убије Душана; да су младенци седели у трему, кадъ е Балдуинъ на вѣхъ пустио стрелу; али стрела непогодила Душана, него младу му лубу, те онъ се на то тако разлутіо, да е одма ударіо на оца, кои о томе ништа ніе знао, и сбацити га съ престола, убио.“*)

И цео елосъ подъ насловомъ „*Краљ Дечанскій*“, производъ наше пове књижевности, на комъ се е г. Др. Јованъ Суботињъ упражњавао, очевидно почива, одъ III до VIII песме, на овомъ истомъ преданію. Оно е сигурно г. Суботињу напредъ морало бити познато, и онъ га е съ маломъ изме-

*) Србск. Лѣтописъ, 1859 I — 151 — 152.

номъ у основу само развію и обрадію; а можда (што бы намъ самъ знао казати) безъ сваке пластике на основу какве друге версіе истога преда-
 нія, коя є нѣму до знаня могла доћи одъ самихъ
 предела Зерзевске цркве „и садъ стовѣке у целости“,
 као, по записнику г. Григоровича, и село *Зерзево*
 подъ овомъ формомъ: *Z r a z e i*. *) У овой хипо-
 тезѣ, мала разлика између обе версіе састаяла бы
 се у томъ, што по другой, и много приличной
 истини, царица Душанова жена небы была непо-
 средно кћи. него унука старога воєводе Гребо-
 стрека, одъ нѣговогъ сына *Жарка*, кои бы на су-
 протъ историчкимъ родословіяма быо отаць, а не
 сынъ Душановогъ севастократога *Деана*, кога онъ
 у споменицима можда зато и зове своимъ *братомъ*,
 што му є *шуракъ* быо (Монит. СХХV). Сувише,
 у епосу г. Суботића, одъ дубоке старости већъ
 слепый воєвода Новакъ, затежући се обећати
 свою кћерь за жену Душану, кои му ю є *incognito*
 подъ именовомъ некаквога *кнеза одъ Жиглова*, а то-
 божъ за Душана. самъ дошао быо просити, при-
 поведа ове подробности о себи и своимъ:

„Да ти кажемъ одъ *Жиглова* кнеже:
 Я Душана изъ свегъ срца любимъ.
 И поштуемъ као мога краля,
 Ка' што самъ му дѣда поштовао . .
 Али несмѣмъ, одъ *Жиглова* кнеже;
 Особита каже се судбина
 Међу моимъ домомъ и нѣговимъ.
 Кадъ самъ быо одъ дваестъ година.
 Живіо самъ кодъ *Уроша* краля
 Са нѣговимъ синомъ *Драгутинномъ*.
 А искренимъ моимъ пріятелѣмъ.

*) Очеркъ путешествія по Евр. Турціи, 211. — Види такође старый надписъ у монастыру Зерзе банзу При-
 липа. снимлѣнь Г. Верховнѣмъ у 1853. Гласникъ VI. 186.

Свымъ є знано, што є онда было
 Измеђ' оца и рођена сина.
 Я самъ быо край могъ пріятеля.
 У Гадскоме, у бою жестоку
 Бы Урошу сређа послужила,
 Да я нисамъ съ мои коняницы
 Побѣду му изъ руке извіо,
 Престољ оца сину освоіо.
 Урошь свой є престољ изгубіо,
 Ал' и я самъ оца пожеліо,
 Къ Драгутину когъ самъ привољо.
 Мой синъ **Жарко**, покойна му душа!
 Одрасто' є у свѣтлеме двору
 Милутина, дѣда Душанова.
 У несређной распри међ' Стефаномъ.
 Комъ є отаць Зету поклоніо,
 И нѣговимъ оцемъ Милутиномъ.
Жарко стоя на страни очиној.
 Нѣму датъ бы онај страшный налогъ,
 Да Стефану свѣтъ у мракъ увіе.
 Я самъ сина, онъ є држ'о оца;
 Я зло прођохъ, а **Жарко** іошь горе.
 Кадъ се Стефанъ на престољ попе,
Жарко смисли мало уклонит' се,
 И избећи у землю Бугарску:
 Ал' га рука душманска умори.
 Текъ што ніе достига границу;
 Нашли су га мртва на ледини.
 Свѣтъ говори краль є зато знао:
 Богъ самъ види у срце човека“ — — — ¹⁾

Осимъ овогъ предація изследованя о **Жарку**
 и нѣговой фамиліи заузимаю доста места у ско-
 рашњемъ делу г. Майкова. ²⁾ Инакъ ни онъ, ни
 сви у общте повестници, старіи или новіи, кои су

¹⁾ Песма III. 382 — 427.

²⁾ Исторія Срб. народа, 81 — 91. Београдъ, 1858.

о истой фамилији поштогодъ забележили, нису исправно погодили истину. Тако Халковондиль издае *Деана* подъ именовъ *Жарка*, неспоминући нигде првога, и приписуюћи овоме све, што се само на онога исторички односи (*ἀνδρὶ ἐξ τὰ πρότα τιμῆς ἀνιχοῦντι παρ' ἑαυτοῦ* т. е. да є быо мужь првый у достоянству и важности кодъ Душана). Орбинь и сви доцнии по нѣму разликую обоицу, али правєћи *Жарка Деановићемъ*. Лукари каже о нѣима ово у исчисленю нашихъ властела XIV столетія, кои су после смрти Душанове нѣгово царство измеђ' себе делили: „Вукашинъ, вели, намери завоиштити на Дубровчане, што су држали страну и давали савете Урошу; но одвраћенъ одъ тога Блажемъ, посланикомъ ренублике, окрене мисли на другій праваць. Угодивши се съ браћомъ Гойкомъ и Угљѣшомъ, са Лазаромъ Гребляновићемъ, Николомъ Алтоманомъ, *Жаркомъ*, Богданомъ, Момчиломъ Деаномъ или Влашићемъ, Бранкомъ Младеновимъ, Сининомъ братомъ цара Стефана и нѣговымъ синовима Дукомъ и Стефаномъ, и са *Деаномъ* и овога синовима *Драгашемъ* и *Константиномъ*, онъ раздели съ нѣима заедно царство Уроша, свога господара“. 1) По овой дакле повести Лукариевой, синови Деанови были су Драгашъ и Константинъ, а не *Жарко*. Име овога стови одъ нѣихъ далеко разстављено, и тиме повестникъ као да дає разумети, да нема ништа общеге између нѣихъ. Далъ г. Сублићъ нева єдногъ

„Кнеза *Жарка* исподъ Дубровника“ 2) а на тогъ се нешто туже цару Урошу и Дубровчани у синоменицима (Момш. Serb. CLVIII). На последку, по Орбицу и Дюканжу удає се за єдногъ *Жарка Мерешина* Теодора, сестра Драгаша и Константина.

1) Annali di Ragusa, 107.

2) Краль Дечанскій, V. 572.

Деановићахъ по Лукарію. У ствари дакле излази то као највероятнѣе, да є свуда єданъ истый овай последній **Жарко**, и да га єдни праве одъ зета синомъ Деановимъ; други, то Ханкоковдлу, смещую у єдну особу са самимъ Деаномъ; а г **Суботинъ** испевао га најпосле као оца Деанова и царице **Блене**!

Инакъ г. **Суботинъ** ніє безместно испунио нѣно родословіє по Зерзевскомъ преданію єдинимъ посреднимъ коленомъ између нѣ и старога Новака Гребострека. Нѣнъ отаць быо є заиста друго лице, само изъ споменика одкрива се подъ другимъ и познатимъ именовъ. Доцнѣе засведочить ће се ясно, да є осимъ Александра и Деана нѣнъ братъ быо и деспотъ *Оливеръ*, и да є она имала єдну млађу сестру *Теодору*. Гробный пакъ надписъ Драгинъ Витославе у Дечанима (Monum. Serb. CLXXIV) каже намъ, да є ова была дѣри **Углеше Пендикы** и сестрица **Оливере** деспота. И овай **Угльша** безъ сумнѣ є братъ **Вукашиновъ**, и ако се овде презива *Пенадикелъ*; єръ нѣхово познатіє презиме *Мривчєвића* вероятнѣе долази имъ одъ нѣховогъ родногъ села **Мрпакл**, уєго ради н зовахъса **Мрпакувєићи**, вели нарочито летописаць **Троношкій**.*) Иначе деспотъ **Оливеръ**, *сєвастократоръ* Деанъ, а особито царъ **Александръ** и царица **Блена** небы сигурно удали были свою сестру за каквогъ другогъ **Угльшу**, нижегъ и незнатнѣгъ човека одъ **Угльше кєсара** и доцнѣе деспота, брата **Вукашинова**. За доказъ да є овай истый **Угльша** быо нашеногъ **Душановъ**, служи важность и узвищенъ, до кога су се **Мривчєвићи** были понели у царству нѣговомъ, а уєдно изясњава и пометаѣ, у кое **Троношкій** летописаць пада, смещуюћи нѣхъ са браћомъ царице **Блене**. По мати **Драгинъ Витославе**, а жєла

*) Гласникъ V. 69.

Угљашина, доцније монахиня подъ именовъ *Ефиміе*, каже се сама на Хилендарской завеси, да е была дъщи господина миксара Вонхис лежащаго здѣ, изкогда же деспотица. Дакле *Вонхиса*, а не епоскій *Жарко*, морао е бити правый отаць и свію другихъ особа, кое бы се доказале као браћа или као сестре ове *Ефиміе*. За *Оливера* то већ каже истый гробный надписъ нѣне кѣрни, називаюћи ову сестрицу *Оливере деспота*; за *Лютцу Богдана* навесьт њемо даль сведочанство Кантакузена, да е было братъ *Оливеру*; *Оливеръ*, по Епирской Хроники, братъ *Александру* и *Елени*; а ово двоє, опеть по Кантакузену, братъ и сестра, и имаю іошъ єдну сестру, коя е по єдномъ поминикъ *Осфодора* сестра царюнина (*Еленина*), а после вероятно ова нста *Ефимія монахиня*. Садъ да бы се противъ свію овихъ сведочанства кесару Вонхиси могло одрвцати очинство надъ свомъ овомъ децомъ, морало бы се предпоставити, да су му само нека была рођена деца, а нека пасторци, о чему нема нигде никаква спомена. Што се даль тиче родословія, по комъ бы онъ было синъ *Гребострековъ*, а іошъ и *Деанъ* нѣговъ синъ, то бы истина почивало само на епосу г. Суботића и Зерзевскомъ преданію; али кадъ ова сведочанства за *Деана* самъ *Душанъ* изблиза потврђує, називаюћи *Деана своилъ братомъ* сигурно зато, што му е братъ женинъ было, онда се могу и у осталомъ за врло вероятно сматрати. Ову вероятность осимъ тога подреплює и прилично предпоставляѣ, да *Душанъ*, чинећи изборъ жене у домаћой кѣри и срађаюћи се са єдномъ поданичкомъ фамиліомъ, морао е назити баремъ да та буде одъ найзнатнѣга рода: а *Новакъ Гребострекъ* было е не само воєвода, кои е Србско име и оруж'є подъ нѣговымъ предцима найдалъ пронєо и прославіо, него до онда могло се е ваљда іошъ живѣлъ памтити нѣгово порекло одъ *Хумске лозе* старихъ *Бело-Срб-*

скихъ династа по крви и Комненско по матери, кадъ се о томе јошъ и до данасъ нешто памти око Требиня. Напоследку, колико изъ исторіе и изъ нашихъ летописа и споменика знамо, Душанъ е за своје владе раздао достојанства *деспота* само двојици: *Оливеру* и своме брату *Синиши*; *севастократора* само *Деану*; и *кесара* само *Воихни*. *Прелюбу* и некомъ *Гргуру*. И као што е онъ установљѣнъ овихъ достојанства одъ Византійскогъ двора узаймію, а кодъ овога обичай био таква само најближимъ сродницима царева раздавати, и Душанъ е сигурно, поделивши ихъ горњимъ лицама, тимъ самимъ назначію, да су му ова была најближи сродници нѣгови или нѣгове жене.

По хрисовуду изданомъ манастиру Хилендару одъ краля Милутина (између 1293 — 1302 год. *Монум. Serb. LXII.*) Воихна био е кнезь јошъ у ово доба и кнежина, као што се види, была му старо Хвостно, прва постојбина данашњихъ Комненовића по г. Карано-Тврдковићу. Но нѣга краљ назначуе съ кућомъ намештена не у Ђаковици, него на изворима Лима, око високогъ езера *Плава*, где се и данасъ налази едно место истогъ имена. Воихнино село звало се онда *Досоугје*, и краљ га покланя Хилендару съ здзелнимъ и многобројнимъ класнимъ, међу које, што е чудновато, брзи и кнеза съ дѣтню, и едногъ ноу зета *Пръвосмвд*, но за кимъ е тада веројатніе могла бити каква нѣгова сестра него кћи. Чудновато су значећа такође и имена овихъ данашњихъ места у округу езера *Плава*: *Ливеровици* у жупи Никшићској; *Густѣ* на глави Лима више езера *Плава*; *Мушици* мало далъ у *Климентана*; *Мартиновић* на самомъ езеру; и *Мартиници* више *Спужа*; *) еръ, као што ће се далъ видети, другій снъ Воихнинъ *Оливеръ* звао се е та-

*) В. Карту Црне Горе одъ колонела графа Карачая.

кође и *Ливеръ*: еданъ синъ Ливеровъ Гоусинъ; еданъ Комненовићъ изъ XV столетія *Мартинъ*; а еданъ *Мойсиа* или *Муса Арбанаса* *) — сви властели опеть не далеко одъ овога края. Да ли едногласность овихъ имена нїе очевиданъ мигъ, да су се места прозвала по различнымъ грамама єднога истога племена. размножавајућегъ се по дедовини и делећихъ є до на поєдина села?

Одъ датума овогъ Милутиновогъ хрисовула па до после смрти Душанове историја и споменици заборављаю савршено кнеза и кесара Воихну. Текъ подъ владомъ Урошевомъ онъ се застає као наместный управитель у Драми, помаже царици Ђени одбити єдно нападанъ Кантакузеновогъ сина Матеа са 5000 наемне войске Турске на нїнь столичный градъ Серезъ, добавля овогъ узурпатора у своє руке и издає га закономъ цару Јоану Палеологу. Старый Кантакузенъ, кои є тада своє државничке грехове и лоше среће као калуђеръ у Св. Гори покајавао и епизодъ овогъ ратногъ дела свога сина описао, осветио се Воихни за пакость, коју є овај одъ нїга искусио, што є могао црнѣ баремъ перомъ, кадъ нїе быо кадаръ другчиє. Могућно є, да Воихна нїе быо много светли властель Србскій одъ своіо своихъ савременика; али да бы онъ дотле быо онакъ и човекъ, и отаць и држанникъ Србскій, да є самъ, као што га Кантакузенъ обтерећава, намамљивао Матею на освоєнїє Сереза са обећаванїемъ да не му и градъ и саму

---

*) „I povede od Dibre viteza.

Od starine plemića i kneza.

По імени Мојсиа војводи,

Serbski, robre, Musu Arbanasa.“

Овај Мојсиа или Муса быо є еданъ Араницкїи Комнен-Голомошић и братучедъ жене Скендербегове. А Кичићъ га тако цєва међу войводама Скендербеговымъ. — Ugod. Razg. 199. и Веѣи 1836.

Блену, своју кћеръ и царицу, заедно са свима нѣ-
нымъ сокровиштима издати, а помагати да пре-
отме натрагъ и све дотле одъ Срба освоене Грч-
ке землѣ, и то безъ другогъ рачуна. осимъ веће
привржености къ едномъ Грчкомъ узурпатору него
своіой отачбини и найприсниѣмъ роду — исторія ѣ,
коју ѣ могао написати само еданъ до крайности
озлобѣнъ непріятељ, а безсилаць осветити се
другіѣ осимъ овакомъ клеветомъ, вероятно онда
наменѣномъ да се до Србіѣ разгласи, и тамо пове-
руѣ и шкоди противнику.

По Енгелу овај последній спомешъ о Воихни
долазио бы око 1360, а по г. Шафараку 1357 го-
дине*. Кадъ ѣ умрѣо незна се, ерѣ кћи му Ефи-
мїа монахиня каже (у своме запису на Хилендар-
ской завеси) само да му ѣ тамо гробъ. Но нѣтъ
мужъ, деспоть Угљѣша, быо ѣ наследникъ тасту
у области Дrame, Сереза и околнымъ пределима
до Солуна, као што акти одъ нѣга издани пока-
зую, између 1363 и 1371 год. (Mopum Serb. CLII. —
CLXXI). Одавде види се дакле, да ѣ Воихна мож-
да мало пре 1363 год. преминуо. По овомъ при-
меру врло вероятно и Жарко Мерешинъ начинио
се ѣ наследникомъ баремъ у едномъ краю области
свога таста Деана, те ѣ то могао быти узрокъ,
што ѣ Халкокондилъ у свое време само нѣга у
памети имао, а доцнїи узимали га и за сина Де-
ановогъ.

ВОИХНОВИ КОМНЕНИ - ГОЛЕМОВИЊИ IV.

1. СЕВАСТОКРАТОРЪ ДЕАНЪ И ДЕАНОВИЊИ.

Као што у предаїю казнаць Балдовинъ ус-
трелюѣ Деанову сестру одма после нѣногъ венча-
ня са Душаномъ, тако и у епосу г. Суботића Жар-
ко (Воихна) гине на Бугарской граници іошъ при

*) Гласникъ V. 300.

ступаню Дечанскога на престољъ, а Деанъ се самъ пробада мачемъ одъ жалости и покаянїя, што є изъ безместне освете своіомъ рукомъ убіо Дечанскога. кадъ га овай издишући уверава, да онъ ніє быо узрокъ смрти ни нѣговогъ деда, ни оца, ни сестре. Но известно є, да су све три ове смрти само епоске. О Жарку Воихни знамо већъ напредъ да є живіо до 1363 године; царица Елена (по епосу *Анѣлія*) зна се да є задуго преживила Душана, и скончала се као монахиња подъ именомъ *Евгеніе* текъ 7 новембра 1371 године; а Деанъ долази у споменицима одъ год. 1333 — 1365 (Monum. Serb. LXXXVIII. CXXV. CII. CIII.), и по горнѣмъ сведочанству Лукаріевомъ налазіо бы се быо у животу такође после смрти Урошеве.

За владе Душанове онъ є имао не првогъ него другогъ степена достоянство *севастократора*, и текъ подъ Урошемъ мора быти да є постао *де-снотъ*, као што га титулира еданъ *поменикъ* скоро нађенъ у некој цркви око Команова (старогъ *Жеглигова*) у пределима горнѣ Македоніе, где є онъ господовао. Ову титулу наследили су после и синови му *Драгашъ* и *Константинъ*, кои съ матеромъ *Евдокіомъ* „царицомъ сръбскомъ“ долазе у споменицима одъ год. 1377 — 1395 (Monum. CLXXVIII. CLXXIX. CLXXX. CLXXXII. CXCIII. CXCIX. CCXII. CCXIII. CCXIV.). Г. Майкову чини се „ясно“, да се є ова госпођа називала „царицомъ“ зато, што є была „кесарица или жена коѣга Душанова кесара“: *) али ће пре быти истина, да є она была каква Византійска принцеза, и да ѣна титула „царице“ у нашимъ споменицима пезначи ништа друго, до преводъ и употребљаванѣ Грчке *βασιλῆς* (*царица* а и *царевна* у Рускомъ значеню), кою су ове принцезе себи задржавале макаръ за кога да су

*) Истор. Срб. народа, 83.

быле удате. То дѣйствително сведочи примеръ едне етрне ове исте „царице“ Евдокиѣ, коя є такође за єдногъ Србскогъ деспота была удата, па се опеть у Грчкимъ летописима и споменицима титулирала „*ἡ πανευτυχεστάτη βαβίλισα (Ἄννη) Μαρία ἡ Λυβερτίνα.*

После смрти Урошеве Драгашъ и Константинъ ушли су са своима деловима одъ пѣговогъ царства у *Sonderbund* кратко-временогъ краљѣвства Вукашиновогъ. Но поразъ на Марици (1371) начинио є и њихъ заєдно съ Кралѣвићемъ Маркомъ вазалима и слугама Султана. Халкокондилъ Фали особито Драгаша као мужа превасходећа своє савременике у ратномъ искуству, анеуступаюћа ни єдномъ и у свакој другој врлини. Онъ є вели, ратујући съ Арбанасима и Бугарима не мале области одъ њихъ одтргао и присаєдинио својой држави, кою после смрти остави брату Константину.¹⁾ Но г. Майковъ предпоставля, да є Драгашъ то учинио быо јошъ за живота, покалуђеривши се подъ именовъ *Дилитрија* у Св. Гори, где су они по сведочанству споменика многе задужбине чинили.²⁾ — Ово име *Драгаша* (или такође *Драгоша*) изъ споменика види се да су носили єднако оба брата, и старіи додавао себи друго *Јоанъ*, а млађій *Константинъ*. Обоицу певаю народне песме подъ именовъ „*Драгиє войводе*“ и „*беги Косташина*“. ³⁾ Као што є напредъ казапо, они су имали єдну сестру *Теодору*, коя є найпре была удата за *Жарка Мерешика*, а после за Зетскога Ђурђа Балшића.⁴⁾

Єдна вѣнн Константинова *Влена* постала є друга царица одъ њиховога племена ⁵⁾ поводомъ, кои

1) Л. II. 81.

2) Ист. Срб. народа 91.

3) Вук. II. 355. 450.

4) *Familiae Dalmat.* 345.

5) Трећа и четврта были су вѣнн и сестра Бугарскогъ цара

овако доставляю историци. Султанъ Баязетъ, после своихъ шумнихъ победа на Никополю и *раззїя* по Славонїи и по Босни (1393), одмарао се є неко време у Серезу; прїймаюћи подвореня христїанскихъ владалаца Балканскогъ полуострова, кои су тада већ сви были њгови вазали. Ту су се єднупутъ кодъ њга стекли были царъ Мануилъ Палеологъ, њговъ братъ Теодоръ, нашъ деспотъ високій Стефанъ са Константиномъ Драгашемъ, и некїй Павле Мамасъ, господаръ одъ Епидавра или Монембазїе у Пелопонезу. Овай Павле окриви предъ Баязетомъ Теодора брата Мануилова, да му є на силу преотео њговъ главный градъ; и султанъ већ одавно пизмень на Палеологе, буде јоштъ овомъ тужбомъ тако разяренъ, да є хотео самъ собственомъ рукомъ главу одсећи Теодору; па као умерїо се и оставїо овай посао свомъ везиру Али-паши, кон га є доцнїе и извршио, а за тада Теодора снасу дарови. Но одъ целогъ тогъ позорїя згрозе се тако Мануилъ и Константинъ Драганъ, да єданъ другомъ зададу веру, невраћати се нигда више на Порту султанову. У залогъ ове вере Константинъ обећа свою вѣръ за супругу цару Византїйскомъ, и завереници се тако разоїду дома, Константинъ у свою државу на Вардару; Теодоръ у Пелопонезъ; а Мануилъ у Цариградъ. *)

По Дюкашжу удадба Ђене Драгашеве за Мануила предходила бы на близу, а не последовала битку Никопольску; и истый аукторъ на другомъ месту извештава, да є она свогъ мужа преживила на 25 година. „умрла 13 Марта 1450 године и саранѣна была до пѣга у єдну гробницу, а мало пре

Шпичмана, сина Александрова, за Андроникомъ Палеологомъ и Муратомъ I.

*) Hammer, histoire de l'empire Ottoman, I. 107.

смрти покалуђерила се подь именовъ *Дипомене*, одакле дознае се, вели. да е надгробно слово царици Хипомени, кое приписую ауктору *Норђу* Гемисту Плетону, сачинѣно было на честь овой царици“. На едномъ изображеню у рукописной книги садржаваюћой списе Діонисія Ареопагита, кою е царь Мануиль по свомъ посланику Мануилу Хрисолори на дарь послао манастиру св. Діонисія у Француской. где се е у време Дюканжево іошъ чувала, — стои надъ нѣномъ главомъ овай надпись: *Ἐλένη ἐν Χῶ τῷ Θεῷ πιστὴ Ἀγροῦστα καὶ Αυτοκρατορίσα Ρωμαίων ἢ Παλαιολογίνα.*¹⁾ Нѣну децу, сигурно по нѣной народности, звали су Византинци *Серволулила* (Србчићима); а нѣиъ четвертый сынъ Константинъ Палеологъ VII, несрећный и последний царь у Християнскомъ Цариграду, презивао се іошъ и *Константинъ Драгашъ* (*Κωνσταντῖνος ὁ ἐπίκλην Δράγισ*) по имену свогъ матернѣгъ деда.²⁾

Овай, Константинъ Драгашъ, Деановићъ, ніе се могао ништа помоћи заверомъ Серезкомъ, да се исподъ сузеренства Баязетовогъ одтргне. Онъ га е не за дуго после опеть морао служити као вазаль у рату Влашскомъ противъ Мирчета новводе, и историци кажу да е тамо погинуо на Ровинама заедно съ Маркомъ Краљвићемъ.³⁾ Некажу ништа, да ли е одъ нѣга или одъ брата му Јована Драгаша и каквогъ мужкогъ потомства остало. Само у напредъ наведеномъ *поленику*, одъ кога намъ е г. Верковићъ преписъ донео.⁴⁾ стое едно за другимъ побележена ова имена, изъ коихъ се

1) *Fam. Byzant. et Dalm.* 243. 345.

2) Халкоконд. *L. VI.* 318.

3) Едашь Хвалендаревій записъ (Монш. ССХIV.) важе само: Мѣсецъ Маѣдъ љт. (17. днь, год. 1396). прѣстави се Констандинъ Драгашъ.

4) Изъ Пчинскогъ манастира св. Прохора кодъ Вранѣ. Гласникъ XII.

(осимъ неколико) ништа поуздано неможе закључити, коя и докле едной фамилији принадлеже:

Помѣни господи благоуствивзю господоу:

Раба вожіа	— Оливѣра: деспота.
	— Демина: деспота.
з. с.	— Ефросимъ: Катаквзнимъ.
деспотница.	— Еудоѣю.
	— Влькослава.
Коевода Български.	— Драгаша.
	— Константина.
Бамовникъ	— Степана.
Слта коевода.	— Феодороу
Олѣра коеводе. Клах.	— Владислава.
Владислава:	— Тѣдора.
	— Гюроу.
Уеликовники.	— Јованиа.
	— Елѣноу.
	— Тодороу.
	— Мхроу.
	— Шаниа.
Жврдан	— Радоуал.
	— Тодоръ.
	— Тошоу.
	— Стефана.
	— Јованиа
	— Николоу: Кратова.
	— Ивана.
	— Богдана.
	— Ивѣта.
	— Степана.
	— Гоурга.
	— Јованиа.
	— Раю.
	— Длинцоу.
	— Богославоу.
	— Еленоу.
	— Ериноу.

Но на сто година одъ прилике после освоеня Цариграда явля се у Савою една емигрантска фамилія одтуда подъ именомъ *Драгаша* или *Драга-Комнена* (*Drago-Compnenus, Drague Compène*) која много вероятно може быти какво потомство овихъ истихъ нашихъ Драгаша на Вардару. Пошто е већъ и Константинъ у Влашкой быо погинуо, њихова кућа у Жеглигову морала се е сигурно коначно угасити, и они разбећи по родбини, а найпрече у Цариградъ къ своіой сестри царици Ёлени, ако која одъ горњихъ имена казую њѣну браћу или сестре. „Првый одъ овихъ Драгаша-Комнена, вели Дюканжъ. *) настанио се е у Савою некій „*Алексіе Драгашъ - Комненъ*, порекломъ изъ Пере или Галате Цариградске, кои у своимъ младымъ годинама, тражећи слободнѣгъ воздуха и закрыля човечнѣ владе, дође у дворъ Емануила Филиберта дуге Дофинскога, и Маргарете Французке њгове супруге, где найпре буде прѣймльнъ међу почестне паже, а после међу пехарнике дугове. Ту доспевши до зрелѣхъ година, радо ползуе се приликомъ врбованя, кое Венеціани тада чиняху спремаюћи се за рать противъ Турака. и придружи се едной чети племића изъ Грчкихъ страна, добивши одъ истога дуге едну препоруку на Млетачкѣй сенатъ; а одъ овога одма налогъ Якову Фоскарину, команданту флоте, да Алексія прими и одликуе не само као племића одъ знатнога рода, него и као човека полезна республицѣ, око кога се доцнѣ не малый брой Грка и Арбанаса може сакупити. Алексіе одликуе се тако у овомъ рату, да Фоскаринъ у свомъ известію сѣбно похвали кодъ дужда њгово витежество и славна дела; а затимъ изда му се у Задру 22 Мая 1573 год. и явна диплома као сведочанство њговихъ военихъ заслуга. У исто време Макаріе, митрополитъ Малвасійскѣй,

*) Fam. Byzant. et Dalmat. 199.

кои є тада пребывао у Корфу. изда Алексію такође едно сведочанство на ново-Грчкомъ ѣзику о племенитости њгове фамиліе и пореклу одъ царскога Комненскогъ рода. После овогъ рата Алексіе врати се у Савой, и одатле пређе у Авиньонъ, где добиє чинъ стегоноше (vexilliferi) у вояништву подъ графомъ Вилакларскимъ, военачелникомъ пале Григорія XIII. Међу тимъ кадъ се Хайнрихъ III. Францускій краљ врати изъ Польске и дође у Туринъ, истый графъ Вилакларскій и Ђрменскій кардиналъ, кои тада бяхше папинъ легатъ у Авиньону, пошло Алексіа краљу, да му честита ступљѣнъ на престолъ. И оиъ испуни тако одлично ово посланство, да га Катарина Медицисъ, Французка краљица, са дозвољѣнъ дуге Савойскога призове у Французку и намести за редовнога племића кодъ сына Анжуйскогъ дуге, одъ кога добиє на то дипломе одъ I. Юнія 1575 год. Кадъ дуга затимъ оде у Енглезку и после у Белгію, произведе Алексіа за команданта коняничке легіе, издавши му и на тай чинъ диплому изъ Лондона 23 Дек. 1581. После њгове смрти Алексіе, кои є служіо нову отачбину чувајући своју веру, пађе се улетевъ у грађанске ратове Французке на стране онихъ партия, кое подъ особитимъ именовъ „Католика“ противу краљевскихъ бораху се, и у тимъ ратовима обављає најпочестіе службу. Тако одъ Медуанскогъ дуге буде постављѣнъ најпре за губернатора вароши и града Бернардскогъ съ дипломомъ одъ 21 Мая 1589 год. После га истый дуга наименує управителѣмъ области *Perticensis Goueti* съ дипломомъ одъ 29. Окт. 1590, и другомъ одъ 26 Апр. 1592 потврди као команданта гарнизона у войсци Францускогъ маршала Клаудія Шартранскогъ. У овој години Алексіе Комнень ожени се Діонксіомъ d' Harqueville, господичномъ изъ племените и старе куће у Нормандіи.

„Пошто се затимъ грађански ратови стишаю, пређе у службу дома Савойскога, т. е. Хайнрика дукѣ Немосинскогъ, кои га 1600 год. пошлѣ къ Дофинскомъ дукѣ, да уговори женитбу њгову са вѣерю овога дукѣ, коя му е была обеђана. Али ови преговори остау безъ следства, те га Хайнрикъ позове натрагъ, и онъ после у служби истога дома умре 23 Януара 1619 год. у 66 год. старости, и сараѣнъ буде у цркви св. Стевана, званой *Градоль* (*Graduum*), или по другима, *црквољъ Грчкољъ*. Тестаментъ њговъ написанъ 1614 год. починао се овако: *Je Alexis Drague extrait des Comptes (я Алексіе Драгаѣ, поколѣнѣљъ Колменъ и т. д.)*.“ Одъ свога брака са Діонисіомъ имао е у Марту 1603 год. единца сина: *Емануила Колмена*, кои збогъ дуела са некимъ племићемъ одъ дома Немосинскогъ дукѣ, морадне бежати у Французку, но после се опеть врати и ожени *Катаринољъ Луизољъ*, вѣерю Ђорђа Лудвига Рунефорскогъ, дуковогъ саветника и благайника, а удовицомъ Бертранда Сенсела, барона *de la Serra* и кавалѣра *Annunciatae*. Умрѣо е у Юлію год. 1639, оставивши по себи неколико деце, одъ коє знани су: *Іоанъ-Константинъ Колменъ*, обоихъ права докторъ, дечакъ цркве колегіалне камере, и главный елеимосинарь Савойске кавалеріе до 1673 год; быо е такође прилично посвећенъ у книжевность.

Іоанъ-Антоніе Колменъ, кавалѣръ и стегоноша у Савойскомъ коньинтву; ступіо е у бракъ у Юлію год. 1659 са *Франческољъ Рапинољъ* (съ којомъ е родіо: *Петра-Алексіа Колмена* 29 Юнія 1661, и *Ану Колмению* 1660), *Клаудіе Колменъ*, и *Теодора Колмения*, удата 1654 за *Петра de Fugier*, господара *de la Maison forte du Vergier*, близу кастела *de Barroux* у Дофшеѣ.

Du Sange напоследку додає, да е ова фамилія имала за свой грбъ „златногъ орла двоглагогъ на

црвенимъ штиту,“ — заметна истоветность са грбомъ ниже долазећихъ *Оливеровихъ Воихнића* и доцнихъ *Зетскихъ Црновића*, за коѣ и иначе доста наговештена има, да су были едно исто племе. — Одъ Савойскихъ *Компеновића* каже се јошъ, да є на концу прошлогъ столетія у Шамбери умрѣо некій *Јосифъ Компенъ*, а єданъ његовъ сынъ настаю се у Французкой. и то да су последњи потомци горѣгъ у Савою првогъ *Алексія Компена*. *) *Єдна* госпоѣ, коѣ јошъ живи у Версаю и зове се *Елена Компенія (Helene de Compene)*, може быти такође да є одъ исте фамилиѣ.

2. АЛЕКСАНДЕРЪ ЦАРЪ БУГАРСКІЙ И ЊГОВА ДИНАСТІЯ.

Ако горе помештена преданія и нашъ летописаць Трionoнкій право погађаю, да є севастораторъ *Деанъ* бую упукъ *Новака Гребострека*, а *царица Елена њгова* сестра. то бы овде было место навести доказе аутентичниѣ. да є онъ имао јошъ три брата: *Бугарскогъ цара Александра*, *Србскогъ деспота у Албаніи Јована-Оливера-Компена*, *Богдана* у *Македоніи*, и јошъ єдну сестру *Теодору*, удату после смрти *Душанове* за *Угљину Мрњавчевића*.

Што се тиче сродства *Александровогъ* са *Бугарскомъ* династіомъ *Страшилировића*, кои су съ нашимъ *кралѣвима Милутиномъ* и *Дечанскимъ* несрећне ратове водили. навели смо већъ у првомъ делу овога чланка неке основе, по којма бы се то сродство пређе имало сматрати као са женске стране. него ли по племени. Само новоизданный єданъ изворъ нашъ и исправниі преводъ *Гръке речи ἀδελφίδους*. у свези са *Зерзевскимъ* преданіемъ, обараю хипотезу тамо изражену. да бы *Милутиновъ* великій боевода *Дригошъ*. на место Но-

*) Diction. de la Convers. rubr. Compène.

вака Гребострека. быо дедь Александровъ и нѣгове браће и сестара, а ови по кѣри тога Драгаша у сродству са Бугарскимъ Страшимировићима.

Ἀδελφιδούς новии коментантори разумели су точниѣ у смислу нашихъ речій *сестрицъ*, *братихъ* и *некакъ*, т. е. сестри дете сестрино или братово, или брату сестрино. Тако н. п. Кантакузень и каже за Душана, да є *Ἀδελφιδούς* (*братихъ*) Неди. Милутиновой кѣри и Бугарской царици, а она пѣму *Θεία* (*тетка*), и опеть употребява исте речи *Ἀδελφιδούς* и *Θείος* за одношає сродства између Александра и Бугарскогъ цара *Μιχαήλα* и брата му *Βελαυροσα*.¹⁾ Осимъ овогъ изясненя на последку и нашъ летописаць *μνηχъ Григоріє Замблакъ* овако изражава исте одношає сродства између реченихъ династа: и тогъ *Μιχαήλ* възмше мрътвое (на боишту кодъ Земляна 1330 године) и подовяюща о немъ свѣршнеше, обмыслии въ еже проѹдоклявати востронкше мрътвого, и *Ἀλεξάνδρα*, того не тѣа, цара поставльше, въ свол отхлоуцише се.²⁾

Овай Григоріє Замблакъ, по бележкама нѣговогъ животониса одъ г. Даничића. *родіо се в у Бугарской*, быо игуманъ у Дечанима око 1400 а умрѣо 1418 године сигурно у великой старости, кадъ се за нѣга каже, да є толико странствовао по Св. Гори, Србиі, Молдавіи и Русіи, где є напоследку митрополитъ и знаменитъ человекъ постао. У свомъ

1) *Ἦν γὰρ δι' αὐτοὺς προσκεκλημένος ἐπὶ Μελασοῦρον τὸν θεῖον* — „позвао ихъ в быо (Александръ Ските) противъ свогъ уака *Βελα-Υροσα*“ *Ἰκεῖνοι δὲ . . . τὸν ἀδελφιδούν τοῦ προβεβασιλευκότος Μιχαήλ, Ἀλέξανδρον τὸν Στρατιάρχην ἀπὸ τῆς βασιλείας αὐτῶν* — „*III . . . Alexandrini Strazimero et Michaelis sorore natum, regem sibi legunt*“ — „они (Бугарн) . . . изберу себи за цара Александра, некака (или сестрица) преѣшиѣтъ цара *Μιχαήλα*.“ II. 26. 27.

2) *Житіє Стефана Оурошд г. сынсано Григоріємъ Мнихомъ*, Гласникъ XI. 74. — 75.

детинству дакле онъ е морао бити и савременикъ и поданикъ Бугарскогъ цара Александра, слѣдователно најдостовернии сведокъ у ономе, што каже за одношае сродства између овога цара и његовогъ предшественика. Они нису были дакле никакви сродници *по крви*, него Михаилъ Александру само *уикъ*. Оба су морали имати *по крви* друго порекло, и што се тиче Александра, изъ Халкокондила разумева се, да е онъ до битке кодъ Земляна живио у Србѣн, и Дечанскѣй, вели, водио га е са собомъ у овај истый бой противъ Бугара. *) Далъ наша царица *Влени*, по ясномъ сведочанству Кантакузеновомъ њгова сестра, была е по Троношкомъ летописцу Србѣнина и домаћа властеличићка, само не сестра Вуканинова, него *Оливерова* и *Богданови*, као што ће достоверна сведочанства ниже долазећа истогъ летописца поправити. Ова остала њѣна и Александрова браћа были су опетъ први достојанственици Србски подъ Душаномъ и у Србѣн намештени: дакле и Александеръ мора бити съ њима заедно порекломъ *Србѣнъ*; и почемъ Оливерови наследници и потомци у средњој Албаніи дошце зову се *Комени-Големовићи*, то е ово, и ако посредно, опетъ ясно назначењ, које имъ свыма казуе родъ и племе. Као што и народно преданіе гласи, они су сви заедно са *Дваномъ Воилнови Комени-Големовићи*, и Кантакузени очевидно се е помео, дајући за оца Александру Михаиловогъ оца *Страшилири*, кои му е био само *дедъ по матерѣ*.

Свега ове фамилије Бугарске съ вапомъ историомъ позната е. *Страшилиръ*, или по нашимъ летописима *Шитлиръ*, при честымъ превратима и мѣняно династія у Бугарској по угашеномъ лозе *Асенске*, управља е доста самовольно Видинскомъ

*) "Ἔχον μετ' ἑαυτὸν τὸν Μιχαήλον ἀδελφιδρὸν, Ἀλέξανδρον — „водећи са собомъ Михаиловогъ сестрића Александра.“ I. 22.

облашту Бугарскога царства съ титуломъ деспота. Предузевши на свой рачунъ, при концу XIII. столѣтія, едно насилничко упаданѣ у Србію, буде одъ нашегъ краля Милутина победоносно изгнать, и краля самъ овако приоведа како е далѣ съ њиме посао свршио: „Тогда息дохомъ, вели, до града Бдына. Сей же пріемъ дрѣва преходить рѣкою глаголемую Дунавъ. Ёго же всю дрѣжавоу пріемъ восхотѣ краљество ми вся жилища разорити и градъ, въ немъже дворъ его бѣше, въ конецъ съкрушити. Сейже рабски молился яко єдинъ отъ меншихъ моихъ, обѣщая *во всели послушаніи быти краљеству ми.*“ Краљ хтене да єствомъ овога *послушанія* буду више брачнихъ сюза. „Краљество ми, вели, потврѣдихъ и заповѣдахъ моего велможи великаго жупана *Драгаша* дщерь себѣ взети въ жену. Се же и бысть. По сихъ вдахъ дщерь свою за сына его *Михаила.*“¹⁾

Ако не у этой прилици, а оно може быти доцїе, системъ овыхъ єства имала є доушпити іонь и женитба *Воисне Гребострековогъ* са єдномъ кћерю *Шинлановомъ*, а сестромъ *Михайловомъ*. Иначе изъ нашегъ Трпонишкогъ летописца можемо разумевати, да су *Шинманъ* и *Новакъ Гребострекъ* доцїе были ратиши другова, ерь є, вели, и *Шинманъ* (сигурно по обвезаности свогъ *послушанія* Милутину), участвовао у експедиціама Србскимъ противъ Турака и Каталонца у Грчкой,²⁾ кое є *Новакъ Гребострекъ* командовао; и тымъ приликама найвероятнїе су се два друга и сирїательила.

Другїй епизодъ у нашої исторїи прави *Михаиль Шинмановъ* или *Странимировъ*, одтерујући (пошто є на престоль Бугарскїй понео се у 1323 год.) свою прву жену съ децомъ, Милутинову кћеръ *Иеду*, и узимаюћи *Теодору*, удовицу свогъ пред-

1) Григоров, путешествїя по Европ, Турцив, 44.

2) Гласникъ V, 59.

шественика Светослава, сестру млађегъ Андроника Цариградскогъ. Послѣдѣца буде његовъ рать са Дечанскимъ и битка кодъ Земляна 1330 год., у којой Михаилъ круну и животъ изгуби, а паскоро затимъ тако прође и сва њгова династія. На победоносно ступањъ Дечанскога у Бугарску после ове битке, Бугари да бы ублажили њговъ гнѣвъ и снасли свою независность у погибели, отераю одма Теодору съ њномъ децомъ у Цариградъ, а одъ нашегъ краля запросе, да имъ поврати њихову прву царицу Неду съ Михайловомъ децомъ одъ њъ, и *Шимжана* пайстаріега за цара постави. Тако приповедаю Византинци у доставляю овихъ догађая можда достоверни сведоци, него нашъ преосвештеный летописаць, кога є едно патриотично пристрастіє могло побуђивати да каже у славу и похвалу великодушія свога краля: како су Бугари тада „въ велицѣй скорби и печали“ њму се безусловно подчинявали у овомъ смислу: „Се бо царство Болгарское и вся держава его и грады и имѣніе, и вся слава ихъ и богатство днешъ да есть въ руцѣ твоєй. Отсель Сербское королевство и царство Болгарское въ едию суще совокупленіе, и миръ будетъ;“ — а опъ као изъ великодушія одговоріо имъ: „нехощу вамъ сотворити ви единныя злобы. Ис се вмѣсто мене буди вамъ, яко даю царя вамъ возлюбленнаго сына сестры моея, да есть вамъ господинъ и царь; якоже и отецъ его Михаилъ царь, такожде буди вамъ сынъ его господинъ и царь, *Стефанъ царь.*“ *)

За доказъ да є было погађаня служи известіє истогъ преосвештеногъ летописца и на истомъ месту, да є Дечанскій ипакъ ову милость Бугарима испунио съ невимъ сметвима и предосторожностями. „И посла къ ней, вели (съ Недомъ у Бугарску), единн отъ велможъ своихъ, съ њкоторою

*) Равъъ, кн. VII, гл. XI § 36.

частію войска своего въ помощь ея.“ А Византинци кажу, да є оиъ просбу Бугара уважіо само подь парочитимъ условіємъ. да они прійме Александра, кога є оиъ са собомъ водіо, за управителя царства и татора Шишману до пунолѣтности ѣгове. И Александеръ сигурно быо є поглавитый Стефановъ „*велможъ*“, кои є ову окупаціону войску Србску у Бугарску одвео и надь нѣомъ врховно заповедништво имао.

Све ово слаже се савршено и съ приповеданіемъ Лукаривимъ, како су после Бугари сматрали Александра као єдногъ Србскогъ губернатора и сасвимъ странца међу нѣима. што такође ѣгово Србско порекло потврђує. Само Лукарїєва повесть има се исправити у некимъ лица тичућимъ се на значенїима. Онъ є правіє одъ Райѣа казао, да се є найстарїи сынъ Михайловъ и Нединъ, коме є Дечанскїй допустїо наследити престолъ очевъ, звао *Шишманъ* а не *Александеръ*. Райѣъ є ово последнїй име просто самъ измисліо, и тиме Енгелу, кои є за нѣимъ Србску и Бугарску историю писао, велику забуну створїо. Погрешка Райѣева произишла є одтуда, што онъ ніє ништа знао за превратъ догодившїй се у Бугарскої одма следеће 1331 године, кои є Александра татора Шишмановогъ на престолъ подигао, па тако є сматрао овогъ Александра са Шишманомъ за єдну исту особу подь именовъ првога; а Енгель, кои є по Византинцїма обоицу точно разликовао, али оиетъ и Райѣа слѣдіо, уобразїо є себи два Александра: єдногъ татора а другогъ малолетника, кое име последнїму никако не принадлежи. Ђръ одъ Михайлове деце съ Недомъ знани су по имену у изворнымъ повестима само *Шишманъ* и *Іоанъ*, и првоме є (по Райѣевомъ коментїраню преосвештеногъ Данила Дечанскїй додао свое династично име „*Стефанъ*“; кадъ га є на престолъ очевъ поставїо. Райѣева

примедба дакле, да е тај „*Стефанъ*“ собствено „називался *Александромъ*“, само е њгова гола хипотеза, која се пайправіе обара Лукаријевомъ повешћу.

Но Лукари оцетъ погрешно казуе Александра као Шинманова ујака или стрица (*zio*). еръ су по горњимъ изясненїма были управо браћа одъ ујака и одъ тетке; и далъ подмеће Теодору на место Неде, а Шинмана на место младегъ му брата Јована, бежећа съ матеромъ по другїй путъ изъ Бугарске. У осталамъ њгова повѣсть слаже се у главномъ съ Византїйскимъ писцима и улази јошъ у подробности обширїе, коє намъ у свези съ нашимъ предањима доста могу изяснити узроке едновременихъ преврата у оно доба и у Србїи и у Бугарској.

Текъ што е наређенъ Дечанскога тамо едну годину трајало, Александеръ почне тако кинѣти Неду и своє пуниле, да се морадну наново разбѣћи изъ своє царевине. Шинманъ утече се Татарскомъ хану да тражи одъ њга помоћи противъ свогъ татора, и кадъ неусиѣ ништа, склопи се у Цариградъ; а Неда побегне съ млађимъ синомъ Јованомъ пайпре у Србїю, а одавде сила јој буде оцетъ бежати у Дубровникъ. Енгелъ изясњава ово треће бежанїе њво съ бунама кованымъ у Србїи на Дечанскога до 1330 године: а предањя указую јошъ ближе ясте узроке и њвоомъ другомъ бежаню изъ Бугарске. Партая, која се е после войне Бугарске око Дунаиа почела была сакупляти, подзриваѣ њгово на оца, да е круну намєнѣвао млађемъ сину Сявину, и незадовољство што га ње хотео већъ као одрасла момка женити, могло е поглавито быти подранѣвано Александромъ изъ Бугарске и њвовомъ браћомъ и родбиномъ у Србїи. Итересъ њвовъ у томе быо е ясно овај. Налазеѣя се у Бугарској на првымъ степенїма до престола, природно е гразїо да се и на врхъ то-

га попенѣ. Но то му Дечанскій шипошто небы допустіо на шtetу свое сестре и сестриѣа, докле бы онѣ быо краль у Србіи, а сузерень у Бугарской. Требалю му є дакле найпре нѣга съ пута уклонити, и Душанѣ самѣ могао му є послужити као пай-главнѣе орудіе, ако бы се само склоніо да учини изборѣ жене у домаћой вѣри, нѣговой сестри; єрѣ тако бы они свое интересе узаймно споили и єданѣ другоме сваку помоћ у достязаню своихъ намера подносили. Душанѣ бы се укрепіо єдномъ моћномъ партаіомъ и изнутри и споля, да обезбѣди своя права на престоль Србскій, а може быти и свою личность, ако є мисліо да му интриге неке противне партае, а особито нѣгове маћіе, коды оца заишта опасне постаю. *) А Александерѣ, доби-ваюћи нѣга за зета, сигуранѣ бы быо, да му се неће замерити, ако нареѣенѣ Дечанскога у Бугарской поквари и самѣ себе прогласи царемъ: єрѣ као братѣ нѣгове жене и порекломъ Србинѣ, быо бы му и бляже сроденѣ, и поузданіи савезникѣ и зависній вазаль у Бугарской, него ли браћа само одѣ єдне полу-тетке, царевничи правоѣ порекла Бугарскогъ, и кои бы се свагда морали сеѣати, да имѣ є онѣ оца убіо.

Пошто су споразумеваня у овомъ смислу сигурно већѣ нашла была узаймноѣ одзива и мало сазревати почела, Александерѣ учиніо є првый коракѣ къ извршеню протеруюћи Неду по другій путѣ изъ Бугарске съ нѣномъ децомъ. Затимъ є слѣдовало по преданію тайно венчанѣ или макарѣ обрученѣ Душаново са Єленомъ у Зерзеву; далѣ

*) Самѣ се є доцнѣе на то овако тужіо у поговору къ свое закоинку: Діаволомъ шнѣдѣ развекъ лѣвакѣа словеса своа бѣсовска посредѣ люди бѣуѣства илшего, и скрѣпѣа сѣтворнѣа ѿ нѣа родителѣа нѣаго, и тако илѣстнѣа єго на мѣ, ико вѣсѣа да нѣ бѣдѣтѣ нѣмѣни нѣаго илѣ животѣа. — С. Летописѣ 1828, IV.

съ тога нѣгова явна заваѣа са оцемъ; и напоследку мученичка смртъ Дечанскога у Звечану 3. Новембра 1336 године, коя отвори путь на престолю Душану.

По хронологіи Византинаца, Александеръ бы исту цѣль у Бугарској іошъ раніе бы постигао, т. е. одма после другогъ прогнаня Неде и нѣне деце одтуда. Но вероятнѣ чини се приповеданѣ Лукаріево, да е нѣга тебъ Душанъ начинію титуларнимъ царемъ подъ своимъ сузеренствомъ, а за живота и владе Дечанскога да е онъ у Бугарској іошъ еднако владао само као регентъ и наместникъ Србскій, притворио тражећи и позиваюћи тобожъ Неду и нѣне синове, да се врате натрагъ на остављный престолъ. Повторавамо опетъ овде у подпуниѣмъ изводу речи Лукаріево:

„Кадъ о томе дође слухъ Александру (т. е. да е Неда съ млађимъ синомъ и изъ Србіе у Дубровникъ побегла, кое е само могло быти после смрти Дечанскога), онъ се обрати Дубровчанима са захтеванѣмъ, да поврате (царевнѣ) и царицу натрагъ у Бугарску; а кадъ они то неучине, обрати се тада за посредство Душану. Душанъ одправи Дубровчанима едногъ гласника (*agaldo, che i Serviani domandano tessie*), и закаже имъ да поврате дете и матеръ држави Бугарској. Но Дубровчани, знаюћи да е краљу мало было стало за овомъ фамиліомъ, и да се е онъ нашао побуђенъ трагъ іој терати више молбама и досадама Александровымъ, него ли изъ каквогъ другогъ узрока, а иначе вѣшти будући добро се увести у милость владалаца, обдаре богато гласника и опреме га натрагъ са своимъ посланицима, кои знаду придобити на свою страну наймоћнѣ великаше кодъ краля тако, да Душанъ у явности истина показиваше се повелителянъ, *али исподъ руке угађаше стваръ као што самъ желаше*, т. е. да нѣго-

ви пріятели и рођаци (као што Србски краљви по старомъ обичаю називаху Дубровачке кнезове) остану неувређени у својој чести. *Међутимъ умре* у Дубровнику младый (Јованъ) *збогъ промене климе (?)*, а *Неда* њгова мати превезе се на едномъ броду у Бриндизи и оданде у Цариградъ къ своме (*стариелъ сину Шишману*).

„Александеръ чувши, како е Душанъ *гладно* заузимао се за њгову стварь, каштигуе свога поглавика, и покае се што самъ није отишао до двора (сузеренскогъ). мислећи да бы њгово лично присуство тамо имало болъй успѣхъ. Но то е обшта погрешка людій да мисле, да бы имъ ово или оно болъ по желъи испало, да се е стварь другчје радила. Бугари, кои быяху навикнути окружавати своѣга цара, лишени садъ (оба царевића *), зловольно подношаху своѣ тадашнѣ станѣ; еръ одкако быяше погинуо Михаилъ (њиховъ) отаць, кои е свакога одъ њихъ обогатио, чиняше имъ се да су осуђени само, да се покораваю *савилъ туђинскимъ Србскимъ управительми* (per servig a stranissimi governatori serviani).

„Примеђуюћи то Александеръ, почне обртати Бугаре на свою страну; говорѣћи имъ да, почемъ се већъ (синови Михайлови) немогу више васкрс-

*) За Шишмана, чини се, да у Бугарској дотле није се знало, кудъ се е део; и Александеръ веројатно већъ е међу Бугарима разглашывао, да га е съ овогъ света нестало. Текъ доцнѣ, око 1341 године, кадъ е чуо да е нашао прибежишта у Цариграду, изнекивао га е одъ Византійскогъ двора съ претияма рата. Византинци изнайпре нису се дази тьма плашити, али е Шишманъ после морао и одатле укланяти се, и побегао у Италију къ Лудвигу одъ Тарента. Лукари, ков одъ њга друго лице прави, каже да га е доцнѣ (1372.) Александровъ синъ и наследникъ Шишманъ дао отровати преко неке њгове наложнице Дунавѣ, кадъ се е изъ Тарента до у Бугарску быо протуріо и за себе почео бунити.

нути: бы ли они приводели се нѣму, и искали га одъ краля Србскогъ за свога господара? И склонивши ихъ на то лако, пошлѣ двору Србскомъ (нѣихову молбу у томъ смислу) по Венцеславу магистру кавалѣріе, кога є крстіо быо Душанъ. Овай подели занста круну Александру, обвезавши га, да му шалѣ сваке године у име вазалства по дванаестъ ловачьныхъ паса и толико соколова као врховномъ и законитомъ господару Бугарске; осимъ тога, кадъ се годъ позове на войску, да є дужанъ доћи у помоћь Србима са 12.000 коняника о своемъ трошку.“¹⁾

Тако ова два потомка древнихъ Бело-Србскихъ владика, путемъ истина доста кривимъ али засебнимъ после и довольномъ славомъ, прихватиле се позива, да сакуне опетъ подъ жезалъ свога племена све готово сродне народе на Балканскомъ полуострову, коє нѣихови први предци негда одъ ига дивльихъ Авара ослободиле, и надъ свыма вероятно, преко своихъ многихъ одветава и подъ федеративнимъ уставомъ жупанійскимъ, изнайпре и владане, докле имъ ово царство око 680 године зарана изъ руку неотеше, па и нѣихъ саме често подъ своє иго скучаване, опетъ други Хунски рођаци одъ Урала — *Аспарухови Бугари*.²⁾

1) Annali di Ragusa, 86 — 88.

2) Кодъ Порфирогенита они су истина сами безименаца до Вышеслава, и немаю никакве исторіе до Властимира; но Дуклянска народна хроника, коя се очевидно на нѣихъ ите односи, овако понуива Порфирогенитове празнине:

Свевладъ I, владалацъ у Гото-Славеніи (Бело-Србін), оставля по смрти два сина: Бориса (Bris, Bris) и Строммира I (Stroil). (Анахронизми Тотиле, као трекегъ сына Свевладова; године 357; владаня цара Анастасія Дикора, ване Геласія и т. д. сигурно су доцній уметци каквихъ невестихъ ученака у хроникѣ). Борисъ остає на владѣ у очевој држави;

После Куманске и овихъ Бугара лозе Шици-

Строимиръ I оддвая се къ югу са своимъ деломъ народа, тнори читаву епопею ратова съ Аварима у Угарској, съ њиховыма наместнымъ бааѣнима у Истриѣ и Далмаціи, и затимъ съ Римлянима, па оснива царство у Илирику одъ Валдеміе до (А)полоніе (одъ Албуна у Истриѣ до Авлона у Епиру), и одъ мора до Дунава, утврђуюѣи свою столицу у Priliniti (Приштина — првој Юстинијани?). Одатле одправя свога сина съ веѣимъ деломъ своея войске на осваѣѣи осталихъ страна Балканскогъ полуострова; а Римляни видеѣи га тако ослаблѣна, удараю на њѣга изненада, те онъ у жестокомъ бою съ њима погине. Синъ

Свевладъ II хити му брже у помоѣ са своимъ войскама, али веѣъ доцканъ да бы му могао быти и помоѣи и осветити га: ерѣ Римляни се брже были повукли натрагъ, задовольни победомъ и пленомъ заграблѣнимъ. Онъ заседа у очевой земљи, и влада 12 година — не благо спрема христяна (ударно веројатнѣя повестъ на место целе Порфирогенитове приче о првомъ станишту Србаля у Македонској Србици, покретаню одтуда и т. д.) Наслѣѣус му синъ

Селимиръ, владалацъ миролюбивъ, праведивъ и човечанъ, и ако поганинъ. Любю с веома христяне, недавао ихъ прогонити, и задоволявао се само да му плаѣю данакъ; а населю юшъ болѣ земљу Славенскимъ народомъ (близа паралела са Порфирогенитовомъ повешѣѣу о првомъ крштеню Хрвата и Србаля, и о долазку найпре еднихъ па после другихъ у Илирикъ). После владе Селимирове (12 — годишиѣ по еднума, 21 — годишиѣ по другума) ступа на престолъ синъ ѡгвоѣ

Младенъ (Vladin е сигурно хрватштина по примеру: Vnecsi, Mnetci, Metci), и влада сасвимъ по ѡгвоѣномъ узору. У ѡгвоѣно време доселяваю се на Балканској полуостровъ Уралски Бугари. Онъ се съ выма, по примѣру Византиѣскогъ цара, ставя у мирне одношае, обезуюѣи се данакъ ѡмъ плаѣати. (И Порфирогенитъ равно приповеда, да су Срби до Властимира у миру поживяли съ Бугарима). Наслѣдникъ остае му синъ

Ратимиръ, по владалацъ врло опакъ и христянина особито жестокој гонитель. (Одступъ Србаля одъ христянства и по Порфирогениту). За овимъ долазе садъ у Дуклянскомъ царостанику три безименака продужаваюѣа

мановића. *) кою Душанъ и Александеръ себи съ пута уклонише, ниѣданъ више одъ нѣиховихъ племяка непрекорачи степеній Бугарскогъ престола. Судбине су хотеле истина, да се царство Срб-

нѣговъ начинъ владе; но нѣма Порфирогенитъ већ зна казати имена:

Выше славъ,

Радославъ,

Просегой. — Синъ последнѣга Satiimir, и овога синъ Будимиръ (Порф. написао бы *Μουνημιρως*), приймаюій христіанство у време св. Кирила, съ малимъ преимаченѣмъ имена исте су особе, кою кодъ цара повестинка:

Властимиръ и

Мутимиръ (*Μουνημιρως*), одъ коихъ известія исторія Србска починѣ, и подъ коима се, равно и по Порфирогениту, догађа друго крштењ Србала.

Хронологія и едне и друге повести такође изналази се лако и обе ихъ у сагласность доводи. Ёрѣ по найновѣмъ изелѣдованѣма Бугари Уралски доселили су се на Балк. полуостровъ точно у години 680. Тада е, вели Дуклянскій цароставникъ, већ почео быо владати Младенъ, 4-тый краљ или великій кнезь Србскій у Илирику; а по одной версїи, нѣговъ отаць Селнимиръ имао само 12 година владе, а дедъ Свевладъ II II и у 12-ой умрѣо. Дакле по овымъ датама Селнимиръ ступїо бы быо на престоль 668-ме, Свевладъ II 657-ме, а у ово доба погинуо у бою противъ Грка Строимиръ I, Енеасъ Готославенскій у Илирику, сасвимъ едновременый и истоветный са Порфирогенитовымъ Бело-Србскамъ кнезомъ, „кои е къ Римскомъ цару Ираклію I прибегао,“ и противъ кога в истогъ сигурно морала быти управљна известна експедиція на „Славнию“ нѣговогъ унука, цара Ираклія Констанса II, XV-гъ инд. у истой 657-ой години.

*) Тако нарочито Кантакузенъ показуе нѣхоло порекло (*τὸν τῆς Βιδύνης ἄρχοντα Μιχαὴλ τοῦ παρ' αὐτοῖς δεσπότη τοῦ Στρατανξιμίρου ἑὸν ἐκ Μυσῶν καὶ Κομάνων τὰς τοῦ γέροντος ἔλχοντα σειράς*); а Лукарн іошъ ближе доводи ихъ одъ фамиліе такође Куманско-Бугарске Тертера и Елтимера, показуюћи као братучеде синове Шимманове и Тертерове (*Michele re de' Bulgari, ch'era successo a Svetislavo, suo cugino*). Ann. di Rag. 81.

скихъ Белуса у Илирику наскоро затимъ на нѣма и сконча, као што се съ нѣма было и почело; али имъ за утеху и поносъ потомства допустише баремъ оставити доказъ, да су га и они кадри были до пайвећега нѣгова развитка и славе довести.

Александеръ е остао веранъ своимъ обвезаностима и био любаванъ сродникъ и савезникъ Душману до свое смрти, ма колико да га Византинци често подстрекаваше, да се овај конфедерација са Србиомъ изневери. Историја нѣговогъ владаня, обширно написана, испунила бы едну читаву книгу за себе; и мы е волемо оставити будућимъ народнымъ писцима, него ли, при неподпуномъ јошъ сабрашо и обделано своју извора, преводити овде сувопарне краће бележке, каквихъ е досадъ найвише Енгелъ само изъ Византинца повадіо. Ипакъ као едну велику заслугу Александрову и нѣгове браће у Србији за Славенску просвету, неможемо пропустити безъ спомена њихову особиту ревностъ и настояванъ око развіяня свещтене книжевности Славенске. По манастирима Македонскимъ налази се јошъ мноштво рукописа, првобитнихъ превода на Славенски, кои изъ Александровогъ времена датираю и нѣгове занесе носе. Енгелъ споминѣ такође (по Асеману) одъ нѣга нарећене преводе библије, кои се у Ватикану хране; ¹⁾ а и наша народна библиотека добила е скоро еданъ *линей*, написанъ 1342 г. у манастиру Македонскомъ *Лѣсноу* поколѣнникъ нѣговогъ брата господина келликаго *кожекоде* у Овченолю и по томъ деспота у средной Албаѣн, *Гоана — Фликера — Комнеиа*. ²⁾ — Одъ повеля пакъ Александровихъ, коихъ е онъ за време четрдесетогодишнѣ свое владѣ сигурно много издао, г. Григоровичъ изнашао е до-

1) Gesch. von Bulg. 457.

2) Гласн. XII.

садъ и споменуо само три, издате манастирима св. Николе Орѣховскомъ, Рилскомъ и Зографскомъ одъ године 1342 — 1346.¹⁾ Лукари каже, да му є видіо ликъ у природной величини опеть у єдној вѣгвой задужбини, некомъ манастиру св. Богородице у околини града Станимахе у Тракин, кои є, вели. сазидаѣь быо одъ некаквогъ краля ђурѣянскогъ (da un re di Niveria), а распространѣиъ и украшенъ Александромъ.²⁾

Кантакузенъ споминѣ Александра іошть задуго после смрти Душанове, а едаѣь Влашкїй летописецъ, скоро изнаѣенъ и издаѣь г. Григоровичемъ, забележава да є умрѣо текъ у години пронасти Вукашинове на Марици: Атоуѣс моури Александръ. доѣоуѣль Трѣнокоуѣви шїи фѣ ѣилокъ Шоушмилъ — „тада (1371) умре Александеръ господаръ Триовскїй, и наслѣди му Шиншмаѣь“.³⁾ Изъ другихъ такоѣе скоро изнаѣенныхъ споменика (достовернїе него изъ досадъ писанихъ исторїа) зна му се ова фамиліа:

Родители :

(Листови, кои су сигурно именовали *оца* Александра као и све му предходнике на престоу Бугарскомъ до цара Калимана Асена. Фале' у споменику; но предходна изслѣдозаѣа указала су веѣь, да є оѣь быо наѣѣь властель) *Воѣгѣа*, најпре *кнезъ* и *кесаръ*, а напоследку подъ *Урошемъ* можда и *деспотъ*.

Кераца благочѣстива *деспотица* *мати* великаго царѣь Іоанна Александра. Вѣсирѣѣина на сѣ аггелскыи образъ, наречена *Ѣеофраѣа*.

1) Путеш. по Европ. Турциѣ, 39, 71, 155.

2) Ann. di Rag. 88.

3) „О Србїи въ сѣ отношенїахъ къ сосѣдныѣмъ державамъ“, прибавл. 17 — 18. Казань, 1859.

Жене :

Теодора благочестива царица великааго царѣ Иоанна Александра въсприемши мниньскыи аггелскыи образъ наречена *Теофана*.

Теодора благочестива царица великааго царѣ Иоанна Александра сѣща отъ рода єврейска. Въсприемши же на ся святое крѣщеніе, и блгочестивѣѣ върѣ цѣлѣ съхранни, и цркви многы обѣновльни, и монастыря различныя въздвигни, мати сѣщи великааго царѣ Иоанна Шинмана.

синови :

Иоаннъ Асенъ, царь.

Иоаннъ Страшилицъ, царь.

Иоаннъ Шинманъ, царь.

Михаилъ, царь.

Кѣри :

Кераваларь дѣщи великааго царѣ Иоанна Александра, велика госпожда обрѣчица сѣщи великааго амира Амоурата, одана же бывши за ѣрода ради блгарскаго, она же тамо шедши и върѣ православнѣѣ съхранни, и родъ свой свободѣдни, и добрѣ и благочестивѣ поживни, и съ миромъ скончавшися.

Госпожда *Десислава* : и госпожда *Василиса*, дѣщери великааго царѣ Иоанна Александра. *)

По наведеномъ Влацкомъ летописцу двоица одъ синова Александровихъ : *Асенъ* и *Михаилъ* погнули бы были юшь за живота очева у рату противъ Мурата 6834 = 1365 године. *Страшилицову* повесть овако налазимо изведеноу у одной скоро написаной монографіи Хрватскогъ града Калика одъ г. Кукулѣвића : „У ове таме тамнице (грага Калика) доведоше године 1365 подъ якомъ стражомъ три заробѣлника. Быху то краль Бу-

*) Син одикъ цара Борнса у „Блгарскы книжици“ I. 226 — 227. И Ватиканскій кодексъ у Черткова „Описанію войны Святослава“, 4. Москва, 1843.

гарскій *Страшимиръ Александровицъ*, са своіомъ женомъ, а кѣріомъ Александра Басарабе воеводе Молдавскога, и съ младомъ своіомъ кѣрцомъ Дорославомъ. Сильно царство Бугарско быяше разділію у оно доба несретномъ политикомъ царь Бугарскій Александръ на три стране. Ёдномъ страномъ тога царства управляю є тада у Видину граду, као краљ, реченый Страшимиръ. Понайвише изъ вѣрозаконскога фанатизма, удари Угарскій краљ Лудовикъ I. съ ненада на Страшмира, слѣдбеника вѣре Грече. и освои посліе люте обсаде нѣговъ престолный градъ Видинъ. Заробивши томъ приликомъ краля. даде га затворити у градъ Калникъ. Осамъ фратару одъ реда св. Франъ, доведенихъ затіємъ по Лудовику у Бугарску, прекрстише у педесеть дана двіе стотине хиляда людій. Млада кѣрца Страшимирова, отета отцу, одгоєна є на Будимскомъ двору. у римской вѣри, на кою обратише и жену Страшимирову. Тужный краљ Видинскій морале четири дуге године чамити у затвору Калничкому, докъ юначкій братъ нѣгове жене Влайко Молдавскій кралѣвство Видинско године 1369 онетъ Угромъ пеоте, и начинивши миръ съ Лудовикомъ. у погодбу стави: да се Страшимиръ изъ тамнице испустити има¹⁾ — По Мацарскимъ повестницима, нѣга бы Лудовикъ изъ Калника быо ослободію и онетъ наместию за управителя у Видину, да бы као урођеникъ лакше могао стянати тамо озлоєђене духове; али подъ заклетвомъ верности и *nomine et titulo Suae Majestatis*, коя условія, веле, Страшимиръ є према краљу Мацарскомъ честно испуњавао²⁾ — ваяда до године 6906 (= 1397—8), кадъ є. по Влашкомъ летописцу. Баязеть опустошію и нѣгову државу, а нѣга своимъ вазаломъ учинію. Далъ шта є было

1) Leptir, 270 — 272. — Zagreb, 1859.

2) Engel, Gesch. von Bulg. 461 — 2.

съ њиме незна се. Кћерь, о којой є напредъ речъ, по имену *Доротей*, удао є быо за Твртка краля Босанскогъ; а єданъ му синъ *Константинъ* по летописима скончао се у Београду 1422 године, сигурно као емигрантъ кодъ нашего деспота високогъ Стефана. Трехій братъ му *Шишманъ* быо є (изнайпре само у Трнову, Славици, Враци и Софиі) несрећный наследникъ оцу на царству, єрь се є на њму и скончало. Исторія његовогъ, по лѣтописцу Влашкому. 24-годишнѣгъ владана и пропасти задатакъ є такоѣс єдногъ будућегъ и савршенѣгъ обделаня исторіе Бугарске. Последнѣи су моменти само, да є онъ тесно обсађенъ и скученъ у Никополу, 1395 године предао се Баязетовомъ сераскеру Али-Паши, одведенъ быо къ султану у Филибе, и по єдныма осуђенъ на вечиту тамницу, а по другима одма затимъ погубльнъ. Женио се є и онъ двануть, и по Синодику цара Бориса прва жена была му нека

Кіраларія благочѣстива царица великааго царѣ Іоанна Шишмана; а нека

Госпожда *Десислави* мати (ове) благочѣстивѣи царица Марія великааго царѣ Іоанна Шишмана, наречена въ аггелскомъ образѣ *Девора*; и

Кераца дъщерь великааго царѣ Іоанна Шишмана, удата за Андроника Палеолога. Друга жена была му є *Дестина* или *Елена*, кћи княза Лазара, коя се є после преудала за єдногъ Балшиѣа. Она вальда родила му є два сина, кодъ Енгела по имену *Шишмана* и *Фружина*. Овай последнѣій прибегао є, иза пропасти очеве, къ Мађарскомъ кралю Сигмунду, и добио одъ њѣга за уживанѣ у Тамшскомъ Банату неку дотацию у земльа (quondam possessionem nostram N. vocatam in comitatu Themesiensi sitam cum castello in eadem habito. cunctisque villis etc. *) Може быти да є то истый пре-

*) Engel, Gesch. von Bulg. 459, 465.

дель, где се и данасъ налази една Бугарска населбина, и да е ова тамо дошла са истимъ Фружиномъ. Старин његовъ братъ Шинманъ бую е заедно са оцемъ у Никоноло ухваћенъ, потурченъ и у Самсуну у Азији за пацу постављенъ, где е и онъ такође добио и уживао до смрти своју дотацію.

Тако злокобно старо-Славенско право о очишћу, комадајући да задовољни свакога и државе као посмртине најхуђега *чобанина*, дотера на последку Славенске Белусе, те мораше управо *свршити*, по примеру своихъ древнихъ именована Месопотамскихъ,

„ — — — thirteen hundred years

„Of empire ending like a shepherd's tale“¹⁾ —

„Царства тринаестъ стотина година

„Како приповестъ едногъ чобанина.“

3. КНЕЗЪ ЛЮТИЦА БОГДАНЪ.

После Оливера и Деана као трећий братъ Александровъ доказуе се највероятније иста особа, коју наше народне песме певају подъ именованъ „*Лютица Богдана*.“ Кантакузелъ, кои га само на едномъ месту спомиње (а познавао га е лично) каже га изречно као брата Оливерова.²⁾ Далъ онъ долази кодъ своју историка у именовану наместника Душановихъ, кои су се после смрти Урошеве учинили независни у своима областима. Халкокондилъ е понавнише о њему казао, а ипакъ само у ова три кратка места:

Найпре у именовану наместника: Душанъ — вели — „поставио е за управителя у делу Македоніе одъ Сереза до Вардара *Богдана*, мужа врстна и у ратни дели искусна.“³⁾ — После припове-

1) Lord Byron у „Sardanapalus“, act I. scen. I.

2) *Πέμπαιτες δὲ πρὸ αὐτῶν Μπαρδάρον τὸν Λιζέρον ἀδελφὸν* — пошлоу къ њима (Душану и Ђелци) Богдана брата Оливерова. II. 260.

3) Песма каже:

даюћи, како е Муратъ (год. 1373) покорио себи Драгана Деановића. каже да е „затимъ и княза Богдана (*τὸν ταύτην ἰγέρβου*) учнио своимъ платежнимъ слугомъ и вазаломъ тако, да му е морао са своимъ люда у войсци служити.“ И напоследку поиторава то исто на едномъ трећемъ месту, наводећи и „Богдана око Родопа“ међу већ свима династима Бугарскимъ, Србскимъ, Грчскимъ и Арбанаскимъ, кои су надъ собомъ Муратово врховно господарство признавали. *)

То е савъ споменъ о Лютици Богдану у истори. У нашимъ домаћимъ изворима мислимо да се досадъ није ништа нашло о њму; а врло е вероятно, да е и онъ своихъ задужбина и споменика морао оставити, кои можда ипсу јошъ сви пропали и само на свое изнаходнике чекаю.

Но Лютица Богданъ, ако е овако оскудногъ спомена био удостоенъ у истори, имао е баремъ славу остати безсмртанъ у нашимъ народнымъ песмама. Али и песме и предања узалудъ су досадъ, крозъ абсолютно ћутанъ историје, наговоришавале његовогъ другогъ брата, *Јована-Оливера-Комнени*, човека ипакъ најзнаменитијегъ и достојанственника највишега до цара у царству Душановомъ. Текъ најновије ископине њга почињу мало по мало одкривати као какавъ давно у развалине саранџинъ штатуарный споменикъ, кои изъ зарова провируе изнајпре безличанъ и нераспознатљивъ, а сь познатимъ лицемъ текъ по мери, како целин и очистићени на светлостъ излази. Мы ћемо у истомъ реду споменике и бележке нађене о њму овде и представити.

„На Загорју месту питомоме

„Онде беше Лютица Богдане.“

Вук. III. 51.

*) Laon. Chalc. 28. 38. 49.

(Продужиће се).

СРПСКА ДЕМИНУЦИЈА И АУГМЕНТАЦИЈА.

Написао Ђ. Даничић.

Рад сам у овом чланку показати какве Срби имају деминутиве и аугментативе. И једни и други постају или наставцима (suffixa) или контракцијом или композицијом; наставака може бити више у један пут, тако и контракција и наставци могу бити заједно. Сви се деминутиви говоре и од мила, а сви се аугментативи говоре и за поругу: али се неки деминутиви говоре само од мила а неки аугментативи само за поругу. Који су таки, поменућу гдје ми се учини потребно.

ДЕМИНУТИВИ СУПСТАНТИВИ.

I. Постају наставцима :

I. ЕТ. од којег крајње слово отпада кад иза њега нема другога ивицакога; то је деминуција најпростија, у којој је ријеч још без свога рода, једнака с ријечима које значе што младо; такве деминутиве средњег рода имамо :

α) од мушких ријечи: ђаче (ђак), момче (момак), јединче (јединац); таки деминутив мислим да је и Јове (Jovi-) у старим књигама;

β) од женских: дјевојче (дјевојка), птиче (птица); тако може бити да је и женско име Анета, само што је добивши овај наставак опет прешло у женски род, које ћемо видјети и у других ријечи.

2. Њ. с њим имамо деминутиве :

а) мушког рода

а) од мушких: анђелак *) (анђел+к), бојак, везак, влатак, волак. гласак. голубак, гробак, гроздак, данак. дарак, дјеверак. домак, ђаволак, зубак, иверак, јеленак. калуђерак. класак, кожушак (кожух+к), крижак, кумак, лијечак (лијек+к), листак, ловак, машак (мах+к), мравак, носак. облачак (облак+к), пеленак. попак (*gryllus domesticus*), поточак (поток+к), прамак, прашак (прах+к), прстенак, прутак, редак. репак, робак, санак, синак. сиромашак (сиромах+к), славујак. соколак. српак, стручак (струк+к). турчинак (*paraver rhoeas*). хладак, цвијетак, црвак, часак, чунак. — Оваки су деминутиви и ово, само што још имају на крају *о*, које бива и у других ријечи: воко (мјесто волко), љељенко, синко, посинко. и многа имена: Блашко (Блаж+ко), Божићко, Витко (Вид). Вучко (Вук+ко), Милојко (Милоје). Радојко (Радоје).

Деминутив мислим да је и ремик (ремен) и у старим књигама камик од ками (које и данас има), а да иду овамо. т. ј. да пред наставком *к* немају уметка, мислим по томе што ћемо мјесто *и* (**ѣ**), које у ками постаје од *ен*. мало даље видјети и *е*.

β) од женских: недјељак (једва недјеља дана), хаљинак. и од женских које се свршује на сугласно: десетак;

б) женскога рода; оне имају и за свој род у прв. пад. наставак *а*: имамо их само од женских, и то од женских, а) које се свршују на самогласно: бепка (беба), биљешка, спонка. таљинке. шинка, и имена: Анка. еленка. ованка. Милојка, Радојка, Стојашка. Станка. β) од женских које се свршују на сугласно: сјенка, ћерка. тако може бити да је и коцка мјесто костка;

*) а пред *к* стоји само за то да не буду два сугласна слова на крају.

в) средњег рода, али добијају још наставак ЕТ, за то ћу их ставити на друго мјесто.

Ово су скоро све инокористика.

3. Ц, и то

а) мушког рода

α) од мушких: братац, виноградац, градац, долац, дробац, Дунавац, дућанац, изворац, језичац (језик+ц), крајац, крушац (крух+ц), носац, облучац, оранац (орах+ц), светачац (светац+ц), српац (betonica), старачац (старац+ц), столац, ступац, товарац, убрусац, хљебац, хумац, чепчежац (чепчег+ц), шаранац, штапац, и имена: Вилипац, Вукац, Јованац, Максимац, Радованац, Симеунац, Тривунац;

β) од женских само бабац, кошуљац, али ово двоје и пијесу прави деминутиви од баба и кошуља, него стоје према њима као телац према средњему теле;

б) женског рода; оне као и остале ријечи тога рода имају и за свој род наставак *a* у првом пад.; имамо од женских само оних које се свршују на сугласно: жеђца, зошца (зоб+ц), кашца, крвца, пошца, намеца (намет), раванца, ријечца, смрца (смрт), тварца, шћерца (шћи), љубовца (љуби), дјецца (од старинскога дѣть); овамо иде и колективно говечаца (говечад), гдје је деминуција два пута: најприје говече (од говедо) па онда од говечад колективнога од говече; од женских које се свршују на *a* има само каца (када), али ни то није мала када, него каца може бити још већа од каде;

в) средњег рода; и оне као и остале ријечи тога рода имају и за свој род наставак *e*: имамо их само од средњих: барноце, бланце, брашанце, влаканце, весоце (весло), вишце, пратаоца (мјесто вратаца од вратло у множини), враца (које од врата има у А. Канижлића рож. 35 и прештампа-

но у В. С. Карацића ковч. 25), вретенце, вреоце, дапце, дрвце, звопце, зрпце, јајце, једрце, јелце, јутарце, клубашце (крупко), кољенце, корице (корито), криоце (крило), лашце (лице), месце, мотвиоце, непце (небо), њедарца, острвце, онце (око), пасамце (пасмо), перце, писамце, повјесамце, пуце (путо), ребарце (ребро), рунце, сеоце, срданце (срце), сребарце (сребро), стакалце, сунашце, чељаце (чељаде); — *ш*, које пред овим *ц* постаје од *ч*, може се претворити у *л*: ликце, срдахце, а *л* се опет изговара као *к*: ликце, срдакце, тако има и обце, али га треба испоредити с горњим мушким именом Вукац, гдје је *к* остало непромијењено у *ч*.

4. **ИЦ.** за ово *ц* пред *ц* ваља напоменути да је кратко у женских ријечи, којих има врло много, а у мушких и средњих, које су доста ријетке, дуго; имамо

а) женске од женских и то:

α) од женских које се свршују на самогласно *и*: асприца, бабица, балежица, барица, батиница, бебница, бравица, брадавичница, брадица, браћница, брезница, бресквица, бритвица, буквица, бундевица, ватрица, вечерица, вишњица, вјерица, влахвиња, воденичица, водица, војводица, волица, врбица, гаћнице, главица, дјеница, и тако готово од сваке женске ријечи, тако и од имена: Аница, Варварица, Живаница, Иваница, Круница (с дугим *и* мјесто Крунијца), Марица (с дугим *и* мјесто Маријица), Милојица, од имена мушких: Илица (с дугим *и* мјесто Илијица), Николица, Рељица, Савица, Тадица (с дугим *и* мјесто Тадијица), Томица;

β) од женских које се свршују на сугласно: варошница, кокошница, ушница (уш), честица; за уши у множини или управо у двојини од средњег уха има ушнице; према мушкима чабар, чуц, тигањ,

има чабрица, чуница, тигаџица, али им вијесу управо деминутиви; тако стоји и пасуџица, сочивица према пасуљ, сочиво; по неким крајевима кратки уметак *и* добија акценат: врбица, од овакога је опет *и* с акцентом у другим крајевима гдјешто поетало: дуго *и*: врбица;

б) мушког рода од мушких: вјетриц, даждиц, жбаџиц, кључиц (у старим књигама), коџиц, кошиц, маџиц, мачиц (*schwertlilie*), огџиц, и име ђурџиц (Ђурађ), у старим књигама: уловџиц.

в) средњег рода: колица, поџице, здравџице, пруџице, цвијеџице.

5. Ић, с њим су деминутиви само мушког рода од мушких: вјенчић, вјетрић, вранчић, вратић, градић, гроздић, ђачић, зубић, језичић, јуначић, класић, кључић, ковчежић, ковчић, котлић, краџић, крстић, пожић, носић, поточић, сирачић, и тако готово од сваке мушке ријечи; тако и имена: Вучић, Новачић; наставку је овом вокал у највише ријечи кратак, као у свима поменутих, а у неких може бити и кратак и дуг: градић и градић, а у неких само дуг и то у именима: Маркић, Митрић, Павлић, Петрић. — Ријечи јамић, кладић, тиквић, грлић, нијесу деминутиви од јама, влада, тиква, грло, као што нијесу ни жабић, рибић, тић (птић), чавчић, или буквић, крушчић, шљивић, дјетић.

6. К и ЕТ (§ 2 и 1), средњег рода

а) од средњих: говече (говед+к+ет), Влашче (Влаше);

б) од мушких: аковче, гуџче, ђаволче, јеленче, калуђерче, керче, коџче, кумче, мјешче (мијех), поџче, роџче, тако и име Јованче (Јован), тако и у колективном пред колективним наставком ђавончад и говечад (од којег је говечаца);

γ) од женских: бепче (беба), срнче, и име Николче (Никола).*)

7. ЕТ и К (§ 1 и 2), мушке од женских: цуретак (цура), хаљетак (хаља).

8. К или Ц и ИЦ (§ 2 или 3 и 4), само женске од женских и то:

α) од женских које се свршују на *a*: граница (гран+к+иц), жишчица (жижа), странчица (страна), шипчица (шиба), Анчица;

β) од женских које се свршују на сугласно: кишчица (кист, које се не говори), кошчица (кост), машчица (маст), сочица (со), ћерчица (шћи), цјевчица (цијев). Између ових ријечи готово све могу бити деминутиви само с оба ова наставка, а које могу бити деминутиви само с првим, може се видјети напријед гдје би им било мјесто. Деминутив ћерка и ћерца показује да први од ова два наставка може бити и к и ц.

9. Ц и Ц (§ 3):

а) мушкога рода од мушких: градачац (град+ц+ц),

б) средњега рода

α) од средњих које се свршују на самогласно: брдашце, (брд+ц+ц), враташца, грлашце, корн-ташце, леђашца, путашце, псеташце, седлашце, усташца.

β) од средњих које се свршују на сугласно. њима деминутив у основи избацује крајње сугласно било *t* или *n*: вимешце (виме), дјетешце (дијете); дугмешце, тјемешце, и у њих се *m* налази претворено у *x*: дјетехце (в. § 3);

γ) од мушких само стрмашце (стрмен), гдје је *en* од основе одбачено.

*) Ових мушких имена, истина, нема у рјечнику В. С. Караџића, али се донеста говоре.

10. ИЦ и ИЦ (§ 4), само женске од женских: вишњичица (вишњ+иц+иц), главичица, ружичица, слободичица, Ашичица.

11. К и К (§ 2), мушке од мушких, али само оних којима се основа сврцује на *ei*, које се онет претвара у *и* = *и* (као што је напоменуто у § 2) глумичак (глуми+к+к), јечмицак, камицак, кремичак, пламичак, прамичак, угљичак; од основе, којој је у овим примјерима *ei* претворено у *и*, може мјесто тога претварања остати *e*: камечак, коречак, кремечак.

12. К (као у § 11) и Ц: чмицац (=јечмицац, јечмен).

13. ИЦ и К (§ 4 б и 2), само мушке од мушких: коњичак (коњ), крајичак (крај).

14. ИЦ и Ић (§ 4 б и 5), мушка од мушке: коњичић (коњ+иц+ић).

15. К или Ц и Ић (§ 2 или 3 и 5), мушке од мушких: бријечић (бријег+к+ић) вочић (во), вршић (врг и врх), глошчић (глог), груменчић, диљберчић, дорачић (дорат), дућанчић, каменчић, карачић, кленчић, кленчић (клез), кокушчић, коренчић, кремешчић, кукурузичић, мјешчић (мијех), обрашчић (образ), орашчић (орак), парончић (парог), пламенчић, рошчић (рог), свичић, сточић (стол), товарчић, трбушчић, убршчић, хљепчић (хљѐб), Живанчић, Иванчић, Јованчић, Максимчић, Тодорчић. И овдје пред *ч* има и *с* мјесто *ш*: мјехчић.

16. ИЈ и К. првоме се од ова два наставка претвара *и* у *ј*, те се једино *ј* одбацује, а друго се смешта с гласом који се десни пред њим, те га умекша (као што бива у *веселе* = веселије; тај ћемо наставак видјети гдје и сам без другога наставка чини деминуцију уз контракцију); с тим наставцима има речи мушких, и то од мушке: пенељак (пенео), од женских: годињак, стотињак.

17. Л,

а) без уметка: мушка имена: Исаило, Мојсило, за које се већ не мисли да су деминутиви;

б) с уметнутим *о* пред *л*: мушко божоле и женско додола.

18. Л и ИЈ и К (§ 11, 16, 2),

а) с уметнутим *е* пред првим наставком. мушка од средње: брдељак;

б) с уметнутим *у* пред првим наставком, мушке од мушких: брежуљак (бријег), момчуљак (момак), човјечуљак.

19. Љ и ИЈ и ИЦ (§ 17, 16, 4) с уметнутим *у* пред првим наставком, женска од женске: питуљица (пита).

20. Н и Ц,

а) без уметка, само средње од средњих: блатанце (блато), чеданце (чедо), тако од средњих, које се свршују на сугласно, које се пред наставцима изоставља (испореди § 8): буренце, дјетенце, дугменце, ждребенце, јаренце, парченче, пиленце, теленце;

б) с уметнутим *е* пред првим наставком, средње од средњих: жваленце (жвало), стакленце (стакло).

21. Н и ИЈ (§ 20, 16) с уметком *а* пред првим наставком, тако деминутив мислим да је путања (пут) женско од мушкога.

22. Н и ИЈ и К, с уметком *а* пред првим, мушка од мушке: поточањак (поток).

23. Н и ИЈ и ИЦ, с уметком *а* пред првим, женска од женске: косањица (коса).

24. Ш и К, с уметком *у* пред првим наставком, женска од женске: Анушка.

25. ЕТ и Ц и К (§ 1, 3 а, 2), с таким наставцима мислим да је женски деминутив колечке (го-

tulae aratri) од средњега кола; *e* пред *ч* нагони ме узети први наставак.

II. Постају контракцијом; све су ипокористика; а контракција је тројака:

25. Једна контракција бива овако: ријечи се узме само први слог с једним сугласним на крају или са свима до другога самогласног; самогласно постане дуго с акцентом *'*, ако ли је било дуго с акцентом *˘*; добије акценат *'*. ако ли је и тај акценат. остане с њим; тако преображена ријеч пријеђе у женски род на *a*, мјесто којег ријечи за мушка створења могу имати и *o* прелазећи у мушки род; ово бива у ријечима мушким од једнога слога, с којима су опет једнаке ријечи које су само ради множине сугласних у неким формама од два слога; од женских: гóспа (гòспођа)*), гýса (гýска), кáда (кáдуна), кáша (кáшика), кóка (кòкòш), кóна (кòншијанка), кóна (кòшуља), крáва (крáва), лáса (ласица). Лата (Лáтáнка), ми́ца (мицина). мјéра (мјèрица), нéва (нèвјеста), пáта (пáтка), тéта (тèтка). шéна (шèница), шћéра (шћи шћèри); таки је деминутив љúба, коме је просто љúби=(у другом значењу) љúбав; така су Анђа (Анђелина), Ииђа (Ииђија), Грозда (Гроздана), Деспа (Деспина), Јевра (Јевросима), Јела (Јелена), Јула, Коса. Круна. Кумра. Макра, Манда, Мара, Мила (Милева. Милица), Митра, Пава, Нера (Неранча). Пела (Пелагија). Пола (Полексија), Рокса и изоставивши *к* Роса, Стјена (Стјепанија), Султа (Султанија). Тода (Тодора или Тодосија); тако и мушке ријечи. за које рекох да могу имати и мушки завршетак *o*: áго (áга), кóна и кóно и кóмша и кóмшо (кòншија и кòмшија), спáхо (спàхија), хáцо (хàција), хémно (хèмшерија), и имена: Андра и Андро (Андрија). Зара и Заро (Зарија=Захарија),

* Дакле није потребно узети да се оја=ођа слила у а, а н не може се узети, јер би онда а требало да је дуго.

Лука и Луко (Лука), Ника и Нико (Никола), Осто (Остоја); — од мушких: бѡга (бѡг, у осталим је падежима, који нијесу од једнога слога, *о* кратко: бѡга и т. д.), дѡла (дол), јѡза (јѡзник), кѡла (кѡлач), лѡна (лѡнац), пѡпа (пѡпак), стѡла (стѡ, стѡла), трѡба (трѡбух), чѡна (чѡнак), тако за жива створења: бѡго (бѡг), брѡта и брѡто (брѡт), вѡђо (вѡђ), гѡса (госпѡдѡр), дѡро (дѡрат), ђѡго (ђѡгат). мѡдо (мѡд-вјед), пѡбро (пѡбратим), пѡпа или пѡпо (пѡп). рѡсо (рѡс), рѡђо (рѡђак), тѡро (тигар), уѡ (ујак), Хѡро (Херцеговац), Цѡго (Циганин), чѡво (чѡвјек), Бош-њѡ (Бошњак), Срѡбо (Србин), и имена Арса и Арсо (Арсен), Ађѡ (Ађим), Бѡжо (Божидар), Бѡјо (Бѡјин), Васа и Васѡ (Василије), Весѡ (Веселин), Виђѡ (Виђентије), Гавра и Гавро (Гаврило), Ћѡра и Ћѡро (Ћѡраћ), Ива и Иво (Иван). Игња и Игњѡ (Игњат), Јѡвта и Јѡвто (Јевтимије), Јѡздо (Јѡздимир), Јѡва и Јѡво (Јѡван), Кѡста и Кѡсто (Кѡстадин), Лѡза и Лѡзо (Лазар), Мѡкса и Мѡксѡ (Максим). Мѡта и Мѡто (Митар), Мрѡта (Мартин), Ново (Новак), Обрѡ (Обрад, Обрен), Рада и Радо (Радован, Радивоје и т. д.), Рѡста (Христофор), Сѡма и Сѡмо (Симеун), Срѡто (Сретен). Стојѡ (Стојан), Тимо (Тимотије), Ћѡра и Ћѡро (Ћѡрило), Шѡпѡ (Шѡпан)*); — од средњих: мѡса (мѡсо), ѡка (ѡко), и од оних што се свршују на сугласно: пѡла (пѡле).

Оваких деминутива има по неким крајевима и са *e* мјесто *a* или *o* али с акцентом $\hat{}$ мјесто $\acute{}$: женскога рода: Горде, грде. Добре, Плате, и мушког Виде, Јуре, Куле (Кулин), Раде, Таде.

Оваки деминутиви постају на ново деминутиви мењајући по другој потреби акценат првом слогу, а постају наставцима:

а) **Ћ**, женски: Алка (ваља да Александра), Живка, Ивка, Илка (Илија женска), Јелка, Јулка,

*) Још једном за свагда напомињем да се свима оваким именима говори и женско *a* на крају мјесто мушког *o*.

Стојка; мушки: Бошко, Васко, Влатко, Ивко, Новко, Павко, Ратко. Стојко, тако је јамачно и Ранко (Хранисав), Мирко (Мирослав); — од оваких деминутива постаје на пово деминутив наставком ЕТ средњег рода: Мирче, као што има у старим књигама, а данас добивши тај наставак прелази у женски род: Мирчета.

б) Ц,

аа) без уметка, мушки: ујац, Никац,

бб) с уметком *и*, женски: кокица, Јелица, Марица, Тодица, и имена мушка са женским завршетком: Ђурица, Костица, Новица, Пантица.

в) Ш, имена мушка женскога рода са женским завршетком: Симица, Стојша, Јавша (Јаков).

г) Ј, женски од женских: грља (грлица); Миља, од мушких: боља (бол), тако је и име Иљо (Илија).

д) ЕТ, с којим опет из средњег рода прелазе у женски, таки деминутив мислим да је Владета од имена Владимир и Владислав.

26. Друга је контракција овака: изостаив се ријечи све што је иза првога самогласнога; самогласно постаје дуго као и у § 25; и тако преображена ријеч прелазићи у женски род

а) између два самогласна која дођу једно до другог добија *ј*: од женских: грбја (грбзница), крбја (крештелица), лија (лисица), маја (мати), прија (пријатељица), руја (рукачица), сваја (сваст), сеја (сестра); имена Боја (Богдана), Ћрија (Христина); — од мушких, од којих оваки деминутиви могу имати и мушки завршетак *о* мјесто *а*: баја (баук), браја и брајо (брат), дујо (духовник), мија (миш), чајо (чауш), имена: Бајо (Баук), Бојо (Богић, Богдан, и друге таке, а може бити и Бојин), Вујо (Вук);

Гајо (Гаврило). Којо (Костадин). Пајо (Павао). Пејо (Петар). Рајо (Радован). Цвијо (Цвјетко), Ријо (по свој прилици Риста=Христофор); тако мислим да је Грујо према Грубан. Грубац. Грубеша и др. — Од оваких деминутива постају опет други наставцима:

аа) К, женски: дајка (дада), мајка (мати). Рајка. — мушки: брајко, тајко (тата), Бајко. Влајко, Вујко, Рајко; по завршетку овамо иде и бабајко, само што је редупликација задржана као и бабаја, које имамо само у адјективу бабајин.

бб) ИЦ, Грујица, Вујица.

вв) Н, с уметком *a*: брајан. пријан, Цвијан, Којан, у првом је *a* кратко. у друга два дуго, у трећем може бити и кратко и дуго; — с уметком *e*: брајен; — с уметком *y*: Вајун.

б) бива редупликација, у којој прво сугласно дође још један пут иза првога самогласног: мама (ма̄ти), не̄на (не̄вјеста), но̄на (но̄га). Соса (Со̄фија), таке су ријечи и на̄на (пате̄р), не̄на (mater), па̄па (papis). ха̄ћа (pater), цӣца (felis), и мушка ба̄ба или ба̄бо, премда их у простијој форми нема; ради краткога вокала не иду овамо ријечи: па̄па (pater), та̄та (pater), ха̄ћа (pater). — И од оваких деминутива постају опет други наставцима:

аа) К, мушко с мушким завршетком: ха̄ћко.

бб) ИЦ мијењајући дужицу првом слогу: ма̄мица, које може бити да је и од ма̄ма, као та̄тица од та̄та.

в) узима наставке:

аа) К, женске од женских: бака (баба), нека (невјеста), сека (сестра), сива (сиса), стрика (стрина), имена, Дака (Дамјанка, Дафина), Дока (Доротија), Ђука (Ђурђа), Њика (Њивана), Ива (Ивана), Јека (Јелена), Јока (Јована), Сока (Софија), Стака (Стана); — од мушких, од којих оваки де-

минутивн могу имати и мушки завршетак *о* мјесто *а*: дјeko (дјед), зeko (зеленко), прико (пријатељ), стрико (стриц), ћако (ћаћа), чико (чича), цeko (цефердан); и имена: Вако (Василије), Дако (Дамјан, Давид), Доко (може бити Доситије), Њоко (Њорђе), Жико (Живон и др.), Зако (Зарија), Ико (Илија, Иван), Јeko (Јевтимије), Јоко (Јован), Лако или Лако (Лазар), Рако (Радован), Сако (Сава), Стако (Станислав, Станоје и др.), Стоко (Стојан). — И од оваких деминутива постају други наставцима, који и дужину мијењају првом слогу:

α) ИЦ, Њокица. Јокица. Ракица, Стокица;

β) Н с уметком *а*: Њокан, Њукан, Кокан (Коста?), Лакан; — а одатле опет на ново наставцима Ц и Иц: Њуканчић (Њукан+ц+ић).

бб) Ц, женске од женских: брица (бритва), маца (мачка), имена Доца (Доротија), Јеца (Јелисавета), Маца (Марија), од мушких, од којих оваки деминутивн могу имати и мушки завршетак *о* мјесто *а*: браца и брацо (брат), брица (бријач, tonsor, за које (бријач) не знам да се говори у том значењу), оцо (отац, за калуђера), имена Аца и Ацо (Алекса); Јоца и Јоцо (Јован), Жица (Живан, Живко), Неца (Нестор), Нецо (Петар), Таца (Танасије), Теца (Теодосије). — Од оваких постају опет други наставком К, мушко: Ацко; тако мислим да је и Лацко (Лазар).

вв) Ч, од женских: Кача (Катарица); од мушких: теча (тетак), Гача (Гаврило), Коча и Кочо (Костадин), тако бача.

гг) Ш, од женских: луша (лула), поша (попадија), сеша (сестра), сваша (сваха), Даша (Дашина), Јеша (Јевросима), Раша (Радисава, Радојка и др.); од мушких: дјеша и дјешо (дјевер), приша и пришо (пријатељ), Глиша и Глишо (Глигорије = Григорије), Гошо (може бити Гоислав), Дишо (Ди-

митрије), Јаша и Јашо (Јаков), Јеша и Јешо (Јеврем), Луша (Лука), Машо (Манојло Emanuel), Миша и Мишо (Михаило), Неша и Нешо (Ненад и Нестор), Пешо (Петар); Рашо (Радосав. Радован и др.), Ташо (Тадија, Танасија и др.), Тешо (Теодор), Тоша и Тошо (Тодор); Тришо (Трипун); од средњих: грша (грло). — И од оваких могу бити на ново деминутивни наставцима

а) Ћ, женскога рода: сешка; мушкога рода: Нешко.

б) Н с уметком а: Машан, Тешан.

дд) Л без уметка, женске: сѣла (сѣстра) и са е на крају мјесто а: сѣле, ма̀ле (мати); мушке са е на крају: бра̀ле (брат), по̀ле (полак), тале, ха̀ле, Ву̀ле (Вук), Брѝле (јамачно Христо).

ђђ) Ћ, од мушких: Вѝћа и Вѝћо (Филип), Мѝћа и Мѝћо (Михаило). Тако мислим да је и Вла̀ћ без женскога завршетка.

27. Има још један начин на који бива контракција за деминуцију: избаце се сугласна осим првога и пошљедњег, остало бива као и напријед; тако је Пѐра (Пѐтар), ба̀та (бра̀т); и од њих могу постати на ново деминутивни, тако Перица и Перко.

ДЕМИНУТИВИ АДЈЕКТИВИ.

Међу адјективе узимам и адвербија. За њих ми ваља напоменути да неки осим наставака који чине деминуцију имају и друге које имају и други адјективи; ове друге нека ми буде слободно овдје звати адјективнима.

I. Наставцима постају деминутивни овим:

28. Ћ без уметка: величак (велик), нејачак (нејак), узачак (узак), лагачак (лак мјесто лагак) количак (колик), оволички (оволики); — адвербија: блашко (благо), малко (мало); полагачко (полако мјесто пољгѣк+ѣко).

29. Ћ два пута с уметком *a* пред првим: дугачак (дуг+ак+к), лудачак (луд), пуначакъ (пун), слабачак (слаб), сувачак (сув, сух).

30. ИЦ, адвербија: једвице, мрвице, полагачице, (љггъ+ице).

31. Ћ без уметка и ИЦ, адвербија: малчице (мал+к+ице), мрвчице.

32. ИЦ и Ћ, без уметка пред другим наставком: адвербија: мрвичак, мрвичку.

33. Н,

α) с уметком *a*: драган (драг), лудан (луд), мекан (мек), пуан (пун), ситан (сит), и одбацивши адјективни наставак који је био прије деминуције: лаган (лак мјесто лагак), танан (танак), адвербија: полагано, доброано;

β) с уметком *e*: луден (луд), мален, милен, хитрен, храбрен;

γ) с уметком *y*: лагун, одбацивши адјективни наставак који је био прије деминуције.

34. СТ, с уметком *a*: риџаст (риџ).

35. Ј и Н с уметком *a* пред другим наставком: блажан (блијед), млажан (млад), и пошто се одбаци адјективни наставак који је био прије деминуције: глажан (гладан), жежан (жедан), крашан (красан), сижан (ситан). хлажан (хладан).

И ови и још више других наставака могу чинити деминуцију кад им се дода још какав адјективни наставак. Тако чине деминуцију наставакци:

36. Ћ с адјективним наставком *n*: младачна (млада).

37. Ц с адјект. наст. *t*, пред које долази уметак

α) *a*: голцат (го = гол), новцат (нов), пуццат (пун), самцат (сам), цјелцат (цјел),

β) *n*: здравцит, новцит, пунцит, самцит, правцит.

38. К с адјект. наставком *ст*, који узима уметак *а*, и то :

α) без уметка пред првим наставком: зеленкаст, руменкаст, суркаст, црвенкаст, и избадивши адјективни наставак који је био прије деминуције: шаркаст (шарен);

β) с уметком *и* пред првим наставком: плаветникаст (плаветан).

39. ИЦ с адјект. наст. *ст* (као мало напријед у §. 38): бјеличаст.

40. Л с уметком *о*, и с адјект. наст. *ст* као у § 38: мрколаст (мрк).

41. Л и Ј, с уметком *у* пред првим, и с адјект. наст. *т* као у § 37 α: дугуљат.

42. Л и Ј као у § 41, с адјект. наст. *т* као у § 38: дугуљаст, кривуљаст.

43. Х, с адјект. наст. *и*, пред којим се *х* претвара у *ш*:

α) без уметка пред првим наставком: малашан¹⁾ и пошто се адјективу одбаци сугласно које има на крају прије деминуције: колишан (колик), оволишни (оволики), толишни (толики), временшан (времен мјесто временан), — *х* може остати и не промијењено у *ш*: грубахан, лагахан, живахан, малахан, пунахан, танахан²⁾, трудахан³⁾;

β) с уметком *у* пред првим наставком, одбадивши адјективни наставак који је био прије деминуције: лагушан (лак мјесто лагак), танушан (танак);

γ) с уметком *е*: малешан⁴⁾.

44. Ш, с адјект. наст. *ав*:

1) Овога, истина, нема у рјечнику В. С. Караџића, али се налази у књижевника, и. п. у М. Добрећића богосл. 141.

2) С. Милутиновић, дијал. 136; цјеван. 37.

3) Народ. цјес. у Ковч. 55.

4) М. Добрећић, богосл. 250.

α) с уметком *у* пред првим наставком: голушав;

β) с уметком *и* на истом мјесту: голишав.

45. Ш, с адјект. наст. *ст* као у § 38, и с уметкомъ *у* пред првим наст.: бјелушаст.

46. Ш и К, с адјект наст. *ст* као у § 38, и с уметком *у* пред првим наст.: љепушкаст.

47. Ј и Х, с адјект. наст. *и*, као у § 43, и то:

α) с уметком *у* пред другим наставком: пошто се одбаца наставак адјективни који је био прије деминуције: сићушан (ситан);

β) с уметком *а* пред другим наставком: млађахан, гдје је *х* остало, и пошто се избаца адјективни наставак који је био прије деминуције: хлађахан²⁾.

48. Ј и К с адјект. наст. *ст* као у § 38: жућкаст, црвџкаст.

49. Ј и К и АР, с адјект. наст. *ст* као у § 38: жућнараст.

50. Ј и Н и ИЦ, с адјект. наст. *и*, и с уметком *а* пред другим наставком: млађаничан.

II. Мјесто контрације у адјектива се само одбацују крајњи гласови, и то

51. пред наставком састављеним од Ц и К с адјективним наст. *ст* као у § 38, деминутиви од луд и витак избацују коријену крајње сугласно: луцкаст, вицкаст.

52. пред наставком Ш с уметком *у* и с адјективним наставком *и* (§ 43) деминутив од мал(и) одбацује крајње сугласно и тада међу два вокала узима *ј*: мајушан.

53. пред наставком К и К (§ 2) деминутив од деминутива мален одбацује у наставку и у коријену крајња сугласна (*и*, *л*): маечак; друкчије не мо-

*) С. Милутиновић, дика 101.

гу разумјети *e*; — *ч*, које овдје постаје од *к*, мислим да се опет претвара у *ц* у деминутивума *маецак*.

III. Адјективи постају деминутиви и композицијом, добијајући предлоге:

54. *иа*: наглух, нагрк, накисео, накрив.

55. *о*: ократак, омален, осредњи, оближњи, омаечак.

56. *по*: подобар, повелик, подугачак, повратак, и у компарацији: побољи, повећи, понајбољи, понајљешши, понајгоре.

57. *су*: субјел, субјеласт, сузд, сузудаст.

ДЕМИНУТИВИ ГЛАГОЛИ.

I. Глаголи могу постати деминутиви кад пријеђу из једне класе у другу.

58. Тога ради прелазе у класу у којој им се радња

α) или понавља, и тако долази подијељена на више дијелова, па цијела долази умањена тијем што се казује дијеловима; тако мислим да се деминутивно значење не може одрећи глаголима: возати, посати, гонати, тако је и туцати, сјецати;

β) или постаје свршена, и по томе мања од несвршене; деминутивном значењу нема сумње у глаголима: линути (лити), сунути (-сути), лазнути, спавнути, зовнути (звати); и за свршену се радњу може на овај начин још једном казати да је свршена, одакле јој долази деминуција: јавнути (јавити).

II. Постају деминутиви наставцима:

59. *к*, који може доћи

α) до коријена, који остаје онаки (промијењен или не промијењен) какав је глаголу у класи у којој га нађе деминуција: веркати, гицкати, говоркати, грушкати, диркати, дјељкати, дотуркати, жуборкати, јавкати, јеткати (јести), каскати, коп-

кати, крескати, лешкати (лежати), лискати (лизати), ломкати, лупкати, нуткати (нудити), њушкати, пуцкати, рескати (резати), сјецкати, трчкати, туцкати, цркати, чепкати, чупкати, штипкати, шушкати, тако је: заваркивати, задиркивати, запиткивати, ослушкивати, постајкивати; није тријебе ни помињати да се глагол може и не говорити у класи из које прелази у деминуцију, лако је дакле разумјети да овамо иду и оваки глаголи: зивкати (звати), пиркати (прати), воћкати (водити), врћкати (врт-) мућкати (мут-), забављкати (гдје је *v* пред *љ* изостављено од забављати), тако је жељковати;

β) послије уметка по коме се глаголи дијеле у класе али овај наставак имамо само после *a* (класа V): бацкати, возакати, мољакати, паракати, праћати;

γ) може узети преда се уметак *y*: звиждукати, росукати, чепукати.

60. Ц, које

α) долази до коријена: кад се коријен свршује на вокал: куцати (ку- у ковати), кљуцати, пљуцати; — кад се коријен свршује на сугласно слово, оно се избацује: бацати (бод), набоцати, дрцати (дрм- у Срба), жацати (жас), тако је глацинути се (гладити), грацинути (грести);

β) може узети преда се уметак *y*: живуцати, кашљуцати, мируцати, палуцати, свјетлуцати се; кад *y* дође до вокала, умеће се међу њих *j*: пијцати.

61. Ц и К, који долазе као у § 60 и 59:

α) без икаквога уметка: куцкати, пљуцкати, бацкати (бод), врцкати (врт), глоцкати (глод), прцкати (прд), стрцкати (стриг), тако је труцкати (трес, трас) гдје је коријену вокал промијењен;

β) с уметком *y* пред првим наставком: пијцкати;

γ) с уметком *y* пред другим наставком: ку-
цукати, прцукати.

62. X, које се по другим правилима претвара
у *ш*, с уметком *y*: пјевушити, пјенушити се.

63. X и K, с уметком *y* као и у § 62: ваљуш-
кати, љуљушкати.

64. AP: живарити, клатарити се, ландарити,
лупарити.

65. K и AP: пискарити, пуцкарити, трчкарити,
лешкарити (лежати), сјеткарити (сједјети).

66. K и L с уметком *o* пред пошљедњим: пип-
колити (пинати).

67. L и J, с уметком

α) *y*: замотуљати,

β) *e*: гужвељати.

68. H и J, с уметком *u*: младињати се.

69. T, с уметком *y*: скакутати, сркутати, цвр-
кутати, шапутати, штипутати.

III. И глаголи постају деминутивни контракцијом:

70. Контракција се показује тим што коријену
вокал постаје дуг: лагити (лагати), и што се осим
тога глаголу у страниј форми узима само први слог:
мирити (миријсати).

Глаголи браздичати, главичати се, живичити,
кућичити нијесу деминутивни него су депоминативни
од браздица и т. д. — У глаголу бјеласати се има
нешто деминутивнога значења, наставак *e* мислим
да му је из -аст (§ 34).

IV. И композицијом постају глаголи деминути-
ви, узимајући предлоге:

71. *на*: начути, назирати.

72. *по*: поиграти.

73. *при*: прибојавати се.

74. *про*: проскакати.

АУГМЕНТАТИВИ СУПСТАНТИВИ.

Сви су скоро женског рода, врло их мало има средњег, а мушког рода нема ни једнога.

І. Постају наставцима :

75. ИН,

а) од женских ријечи : бубина, буквина, вјештичина, војштина (војска), врећина, врућичина, гнусничина, граница, губичина, гујина, дјевојчина, дјечина (дјец), душина, кожина, кокошчина, крачина, кулина, купина (купа), мајчина, мудричина, обућина, овчина, пресличина, пушчина, ручина, тиквина, тичина (птица), тмина, усићеличина, црквица, чаранина, од женских које се свршују на сугласно: пропастина;

б) од мушких : брежина, бусина, брчина, вјетрица, Влашина, вранчина, вратина, Вучина, гласина, градина, грашина, Грчина, гуњина, днина, зечина, зидина, језичина, јупачина, каблина, класина, клубучина, ковачина, кожушина, комадина, кољина, котлина, коштина, кулашина, листина, магарчина, мачина, Мацарина, медвједина, момчина, новчине, ножина, носина, облачина, овнина, орлина, пањина, просјачина, псина, репина, рожина, свјетина, скотина, старчина, топузина, трбушина, трутина, човјечина, Шарчина;

в) од средњих: брдина, лећине (plur.), месица, морица, сјеница, и од средњих које се свршују на сугласно, али се оно пред овим наставком избацује заједно с вокалом који је пред њим: кљусина, сугласно с вокалом остаје: тјелесина, дјететина.

76. К или Ц (који не чине аугментацију него деминуцију) и ИН :

а) од женских ријечи: махрамчина, пољавчина, чарапчина, од женских на сугласно: болешчина

или по познатом правилу боленстина (болест), машчина (маст), цјевчина (цијев);

б) од мушких: забунчина.

77. ЕТ (којим постају ријечи средњег рода) и ИН,

а) од женских: бабегина, баретина, браветина, брадветина, брадетина, бритветина, букветина, булетина, вјештичетина, вранетина, врећетина, гаћетине (plur.), главетина, гљиветина, гушчетина, дражетина, жабетина, женетина, јаметина, капетина, квочетина (квочка), кладетина, књижетина, кобилетина, кожетина, кошуљетина, краветина, крмачетина, крпетина, курветина, кућетина, кучетина (кучка), дүлетина, љесетина, мајчетина, мачетина (мачка), плочетина, поњаветина, прећетина, пресличетина, пушчетина, ракијетина, рибетина, ручетина, сабљетина, сисетина, сјекиретина, тикветина, тичетина (птица), уснетина, цуретина, чарапетина, шубаретина;

б) од мушких: биљетина (биљ), дједетина, мјешетина (мијех), ренетина;

в) од средњих: дрветина, по акценту (дрвѣтина) мислим да ову ријеч ваља узети овамо а не напријед у § 75.

78. Р с уметком *у*:

а) од женских: главура, гоцура, дјевојчура, тако је по свој прилици и бабура;

б) од мушких: новчуре (plur.).

79. Р и Д, с уметком *у* пред првим наставком: главурда, ножурда.

80. Р и ИН,

а) с уметком *у* пред првим наставком: од женских: бабурина, брадурнина, брадурина, бритвурнина, водурнина, врећурнина, гаћурине, главурнина, гредурнина, дјевојчурнина, жабурина, земљурнина, јамурнина, кладурнина, књижурина, кожурина, кравури-

на, крпурина, кућурина, лађурина, мајчурина, мачурина (мачка), ножурина, пређурина, репурина, рибурина, ручурина, сисурина, стопурина, тиквурина, тичурина (птица), травурина, чорбурина, кад се основа на коју се настављају ови наставци свршује на *и*, онда јој се додаје *т*: жентурина (тако је именовати = именовати); од мушких мислим да има: новчурине;

β) с уметком *е*: од женских: кућерина.

81. К и Р и ИН. с уметком *у* пред другим наставком: маичурина (маст).

82. Ш, с уметком *у*: од женских: тмуша, од мушких: Туркуша (Турчи).

83. Ш и ИН,

α) с уметком *у* пред првим наставком: од средњих: винушина, блатушина, гвожђушина, од мушких: орлушина;

β) с уметком *е*: од женских: ракијешина, сестрешина, хартијешина, од женских које се свршују на сугласно: матерешина, ћерешина.

84. Ш и К, с уметком *е* пред првим наставком: од мушких: комадешка.

85. Ш и К и ИН. с уметком *у* пред првим наставком. пред трећим се други наставак претвара у *ч*, по том се први и други *шч* претвара у *шт*: од женских: баруштина, ватруштина, маглуштина; од мушких: огњуштина; од средњих: сребруштина.

86. Ч,

α) с уметком *у*: главуча.

β) с уметком *а*: дундача.

87. Р, као у § 78, и Ч, као у § 86, од женских: бабурача.

88. ШЧ (СК), које се замењује гласовима ШТ, с уметком *и*; овај је аугментатив средњег рода, од речи средњег рода: блатиште, и од речи мушк. рода: човјечиште, људиште.

89. Р и ПЧ (као у § 88). ови се наставци настављају на сам коријен: средњег рода од средњих: деринте.

90. СК и Р, с уметком *y* пред првим наставком и с уметком *a* пред другим, од женских: бабускара.

91. ПЧ (постало од СК) и ИН. први се претвара у *шт*.

а) без и каквога уметка: од мушких: калуђерштина, циганштина:

б) с уметком *и* пред првим наставком (види § 88): кућинштина.

92. Г с уметком *y*: од мушкога женско: чворуга.

93. Л с уметком *e*: ђакела.

94. К и Љ, пред друге наставак долази уметак *e*, пред првим се изоставља ријечи наставак који је имала прије аугментације: старкеља (старац)

95. Љ и ИН, с уметком *y* пред првим наставком: од женских: травуљина, тако је кровуљина (кровина), гдје је одбачен наставак који је ријеч имала прије аугментације.

96. Љ и Г, с уметком *a* пред другим наставком, и с *y* пред првим: од женских: совуљага.

97. Р и Л, ови се наставци настављају

а) на сам коријен, од ријечи средњег рода аугментатив средњег рода: дерле и огуда колективно женског рода: дерлад:

б) с уметком *y* пред првим наставком: колективно женског рода од колективног истог рода: дјечураља.

98. К и Њ, с уметком *e* пред првим наставком и с уметком *a* пред другим: од мушких: момчекаља (момак), Србекаља, старчекаља, Швабекаља.

99. Ш и Њ, с уметком *e* пред првим, и с уметком *a* пред другим: од мушке ријечи женски аугментатив: Туркешања.

100. Н и Д с уметком *e* пред првим: Србенда.

II. Контракцијом постају аугментативи:

101. Као деминутиви (§ 25), само што им вокал постаје кратак: бѣка (бѣк), тако је од људи, које се говори само у множини, аугментатив за једно чељаде: људа; таки аугментативи мислим да су имена: Мара, Ружа, Сава, Њука, према Мара, Ружа, Сава, Њука; многа имена мислим да могу свако бити аугментативи.

Аугментативи по самој овакој контракцији могу постати на ново аугментативи; тако постаје само људа:

α) по § 75: људина,

β) по § 88 људиште,

γ) по § 90 с уметком *e* пред првим наставком: људескара.

III. Може ријеч добити аугментативно значење кад постане колективна, тако

102. Од ријечи чедо, која се говори само од мила, погрдно је колективно чедија.

IV. Кад деминуција може постати композицијом, мислим да се слободно може казати да њом постаје и аугментација; тако је

103. С предлогом *пре*: препријатељ, прекрвник.

АУГМЕНТАТИВИ АДЈЕКТИВИ.

104. Имамо их с наставцима К и К, који чине и деминуцију у адјектива (§ 29), али аугментативи имају вокал дуг пред наставцима: великачак, оводикачки.

105. Композицијом постају аугментативи добивши *пре*: превелик, предобар; пребијела вила, пребијели двори и т. д.

АУГМЕНТАТИВИ ГЛАГОЛИ.

106. Постају наставком Њ, пред њим има уметак

а) *е*: дрекењати се (дречати, дријети се),

β) *и*: вуцињати се, чамињати;

γ) *у*: чамуњати.

С истим наставком видјесмо и деминутиве глаголе, али има више наставака који долазе и у деминуцији и у аугментацији, поред наставака гледа се и у каквом се смислу ријеч говори: уз поменуте се глаголе ружно мисли и кад су без овога наставка.

107. Композиција даје глаголима аугментативно значење предлозима: *пре*: претоварити, *на*: намучити се.

У Биограду мјесеца марта 1858.

РИБЕ У СРБИЈИ.

(Pisces Serbiae)

Списао Др. Јосиф Панчик.

УВОД.

Нема разреда животиња, који би био тако користан, и по свима родовима и фелама тако обите употребљив за човечији род, као рибе; јер, да некажу гмизад и не спомињем, између самих сисара, створова човеку по способностима и строју најбављих, многи се ни на што употребити не могу, други су нашемъ животу опасни и на различити начин штетни за нас или наше производе. Све се напротиву рибе на нешто употребити могу; све се по готову једу, што више неке представљају у хладнијим крајевима земног нашег круга једино средство издржања људства; друге олуњене или на различити начин справљене јесу предмет трговине, и као такви држе у кретању један део народног капитала; ловљење неких даје занатима занимања и унапређује на тај начин промишљеност; делови неких узимају се у лекове или служе на друге потребе људске; отровна најје виједна, и оне, које су се гденшто као такве сматрале, инкодиле су само у особитим околностима или неупутно употребљене.

Због ове велике употребљивости риба, на места њима обилата, као обале мора, језера и река, најравије су се људи насељавали; места нам дамак та представљају прва седишта скупуљених на веку заједничку цел људи, прве зачетке друштвеног живота рода човечијег и средине, из којих се образованост по осталом свету распросерла.

Ову су важност риба још у стара времена увиђали учени људи разних народа. те су састављали различита научна дела, којих су предмет биле рибе: тако су неки описивали њихов строј, начин њиховог живљења и најсходнија средства њиховога ловљења, као Аристотел, Елијаз, Азенеј, Опијан и др.; други су у виспреним спевовима славили њихову велику корист за човечији род и разлагали су начин како се имају употребити и хранити, у које су време најслађе, и за здравље човечјаје најпробитачније, као Virgilije, Ovidije, Marcijal, Ausonije и многи други.

Али више но све хвале старих и нових списатеља и поета доказује велику важност риба та околност, што их и простији народ боље познаје но све остале животиње, што се непрестано труди, да им проучи парав и места где радо бораве, како би их могао лакше уловити, и шта их многостручно именује тако да готово у сваком крају једне исте рибе све друга и друга имена посе.

Трудећи се изодавна да свима нашим народним именима не само риба, већ и других природних предмета у траг уђем, и да их с научним називима саставим, наишао сам на различите незгоде, које су ми посао отежавале. Прва је незгода та, што се у оно мало наших књига, које о рибама зборе, описи тих животиња и њихова имена с именима, као што сам их ја у народу слушао, свагда не слажу. Ово ме је по дугом лутању приморало, те сам багалио књиге и ограничио се на бележење имена само оних риба, које сам могао у народу добавити.

Друга је још већа незгода велико несагласје које у наименовању риба у самоме народу влада, једно због разлике поместних имена, а друго због

тога што се сви људи једнако рибама не занимају, а сваки, или бар многи хоће рибу макар да му је често непозната, да именује. Често сам се и ја на такве свезналице намерао, које су ме само у забуну доводиле; док писам полагано проучио и сам рибе, и док писам почео разликовати људе, од којих сам се у том обзиру чему научити могао.

Најпосле су ми не малу сметњу чинили и сами списатељи због неизвестности карактера, којима су се до скоро при опису риба служили као: боје, апсолутне величине, положаја пераја и других не мање променљивих и често случајних разлика: док није у новије време изашло на свет једно научно дело *) у којему се речне рибе по другојачијим, много сигурнијим знацима карактеришу, где се неке врсте из Србије и суседних земаља Босне, Црне горе и Далмације спомињу, и где су све оне, које сам ја у Србији нашао, обширно описане и врло брижљиво нацртане, осим једнога грегорца, мајушне рибе, која у блату неготинском живи, а у царству је аустријском нема. Осигуран овим делом, да бар у научном обзиру не ћу беспутицом ићи, могао сам већ од давна зачету мисао, да рибе у Србији опишем остварити а надам се, да ће млађи делатељи на пољу домаћих истраживања, помоћу овде вредложеног начина, моћи наше рибе и боље проучити, те ће доцунити оне празнине, које сам ја један морао оставити, и исправити, где сам нехотице погрешно.

Да би се пак љубитељи риба могли користити овим мојим делцем, ваља им овде најпре разложити начин, који сам смислио да им учење наших риба олакшам.

Пре свега описао сам рибљи stroj по свима

---

*) Die Süßwasserfische der österreichischen Monarchie von Jak. Heckel und Rud. Kner Leipzig. Verlag von Wilhelm Engelmann 1858.

оним спољашњим и унутрашњим органима, на којима је основана карактеристика риба. Овом природопису риба додао сам све оно што је вредно да се о рибама зна, између осталогачине ловљења риба, које сам по Србији дознати могао, зато, да би се том приликом објасниле неке речи, којих у нашим речницима нема, или су тамо недовољно протумачене.

У двама следуюћим, тако званим таблама, у кратко сам карактерисао наше рибе и то у табли Б родове а у табли В феле риба. Табле су те састављене по методу аналитичном, који је први Француз Ламарк 1760 г. у природописну науку увео, и која се оснива на дељењу родова и фела риба — или буди каквих предмета природе — у два скупа, који се разликују савршено противним карактерима, и то рачваће дотле настављајући, док најпосле не остану два различита рода или феле, с једном од којих се род или фела, коју ми испитујемо, подпуно подудара. Пример ће ствар најбоље објаснити и показаће начин, како се ваља аналитичним таблама служити. Узмимо једну обште познату рибу, чикова, пак почнимо одмах у табли Б читати од броја 1, који се пред првим врстама налази. Ту ћемо видети, да се све наше рибе деле на два скупа, рибе са округлим и дугуљастим устима; прве су ретке и малобројне, у друге пак спада већи део наших риба, пак и чиков, којему тражимо научно име. На крају врсте, камо смо рекли да припада чиков, стављен је број 3, који нас упућује на исти број, који мало ниже пред врстама стоји. Ту ћемо читати, да се све рибе са дугуљастим устима раздељују на такове, којима су уста далеко испод врха главе постављена, или су смештена на самом врху главе, или мало што испод њега. Сматрајући чикова видимо, да спада у ову другу врсту, на крају које стојећи број 4 опет нас

на ниже пред врсте постављени број 4 одправља. Овде се рибе са дугуљастим, на врху главе постављеним, устима деле на такве, у којих су шице на свима перајама меке рачвасте или су на неким тврде нераздељене; у чикова су шице на перајама меке и деле се као лезезе, за то морамо потражити ниже пред врсте постављени број 5, и тако даље настављајући паћи ћемо, да риба коју испитујемо, има трбушне пераје, да је њена рерна пераја право одсечена или мало заокружена, да има на уснама бркове и једну перају на леђима и да је пераја на леђима с опом, која иза чмара стоји, мало не једне дужине, да је дакле испиту подвргнута риба у науци позната под родним именом *Cobitis*. Пред именом овога рода стоји римски број XXXIV; овај нам број ваља потражити на своме месту у табли В, и ту ћемо овако исто, као што смо мало пре радили, почети од броја 1, који пред првим врстама стоји. Читајући пак овде да све феле овога рода имају 10 или 6 бркова, и видећи да их наш чиков има 10, можемо слободно закључити, да је чикову научно име по роду и фели: *Cobitis fossilis*.

Да пак ни у чему погрешили нисмо, да је чиков и *Cobitis fossilis* једна истоветна риба, уверићемо се из последњег одсека Г овога дела, где су систематично описани родови и феле риба у Србији и неким суседним областима пађених. У овом одсеку, који таблама за контролу служи, треба паћи по назначеном римском броју род а под њим фелу рибе, којој смо у аналитичким таблама само име дозвали, и сраививши је пажљиво са тамо изложеним карактерима, видећемо, да се заиста преварили нисмо. Осим точнога описа рибе у том ћемо одсеку још дознати величину, до које каква фела може нарасти, њено место пребивања, а најпосле и народна имена, ако сам која могао дознати, пак и имена у сродним славенским језицима уобичајена

кад су ми се чинила доста критична и саопштења достојна.

Моћи ће се кадито догодити, да се карактери у аналитичним таблама стављени и у опису родова и чела риба обширније разложени са рибом, коју испитујемо, не слажу, и онда можемо с пуним правом посумњати, ако смо ипаче били обзрителни у испитивању, да та риба није у овом делу описана, да дакле до данас није пађена у србским земљама: Србији, Босни, Црној гори и Далмацији.

Што сам при набрајању риба у Србији прекорачио границе наше земље, и описао осим оних, које сам у Србији нашао — ове су звездицом забележене — неке из суседних области, томе има два узрока: прво хтео сам тим побудити наше јужне сроднике, да нам објасне нека србска имена риба која су описатељи аустријских риба у горе споменутом делу навели као: *ukliva*, *dergle*, *plotizza*, *svalizze*, *pesquelei*, *basak* и *ostrul*; друго држао сам да ћемо многе рибе, које у суседним земљама живе, с временом и код нас наћи, као што сам ја неке ретке рибе у Србији и нашао, а ово је тим вероватније што има још много имена риба, које нисам могао добавити, да их научно испитам. Ево тих имена: бодорна, буборак, верозуб, врисак, габеока у Габели у Херцеговини, главатица у Неретви у Далмацији, дабрак шарена као пастрмка но зуба као у смуђа, зелентрба, зумбор, јатник, кељавац, коекљав, курјак у Смедереву, ланара, мерсим, оштрица у Дрини, патуца, пијор у Лици, плочица, пискавац, пискор, полежак, понадићи, свињак, точков, удовица, цишков око доњег ћердана, чикован.

Ко би какову рибу под једним од овде наведених имена добио или другу какову, која у овом делу никако споменута није, нека је по укуству које сам овде предложио испита, а ако не би тако могао изаћи на крај, или ако се с тим не би хтео, штоно

кажу, заносити, нека рибу посоли и осуши, или ако има шиприта, нека је у њега стави и лицем нашим пошље, а ја ћу му за такову науци учињену услугу, срдечно благодарити.

А. ПРИРОДОПИС РИБА.

Тело је у рибе, као све у природи, неисказаном сходности удешено према средини у којој она живи: при првој је трећини обично најдебље, с бокова је мање или више стиснуто, спред завршкасто, а страг заострљено, и на све стране тела обрасло пљоштим израштајима, те нам се представља у најобичнијој форми као идеал лађе с веслима, једрима и думеном, којима влада чудесна сила живота.

Све речне т. ј. у сладкој води боравеће рибе правилног су строја тако, да линија, коју намислимо повучену од врх њушке ка средини репа, дели рибље тело на две полутине, од којих је једна другој савршено равна. Ово прибавља нашим рибама у покретном, често брзом елементу, у коме живе, велику слободу у мицању, коју морске рибе ма да су, као што неке и јесу, врло неправилног кроја тела, због морске тишине, подпуно уживају. Од ове се правилности, која даје овим животињама тако звани рибонидни изглед, неке наше рибе само у толико удаљују, што паличе на створове неких других класа, као на пр. змијуљица, угор и чиков на змије, сом на пуноглавца и др.; по и оне су у горе назначеном смислу савршено правилне.

Рибље је тело састављено из великога броја разновидних органа, од којих су неки споља стављени, те с места у очи падају. други, првашњима укрити, споља се не виде. И једни и други имају за особиту економију риба једнаку важност, јер на свестраном њиховом добром развитуку и сагласном делању основано је савршено постивжење свију жи-

вотињских цели; а за науку су први много претежнији с тога, што су по разлици риба јако променљиви. пак и стога што први у очи падају, те нас постављају у стање да помоћу њих рибе лако разликовати и проучити можемо. Због ове њу важности спољашње органе риба обширније разложити, а о унутрашњима ћу само толико казати, колико је необходимо потребно, да се могу разумети важнији појави рибљега живота.

а. Спољашњи строј риба.

Тело се рибље дели на главу, труп и пераје, које одговарају удовима виших животиња. На глави се обично спред палазе уста редко округла, као у змијуљице, у највише наших риба у покоју т. ј. затворена дугуљаста, кадшто оризонтална, најчешће пак мање или више косо усправљена. Само у једнога рода наших риба — *Acipenser* — глава је напред продужена у кишу разне величине заоштрљену у носнице и паструге, затубасту у сима. У овог рода риба уста су на доњој страни главе далеко од врха кише постављена. Усне су за себе непокретне али се могу уједно спредњим крајем уста испућити. чим зев бива већи, а у риба, у којих су уста на доњој пљоштој страни главе смештена, она тим постају удесја за примање хране. Обе су усне обично једнога вида. затубасте, у скобаља и сродних фела је само горња усна затубаста а доња је рскавичава и има две оштре ивице. Понекад су усне прилично дебеле, меснате, као у сима, кадшто су слабије развијене или их и нема, тако је н. пр. у носнице горња усна врло узана, а у паструге нема доње или јој се само трагови виде у усним угловима.

Око уста се палазе у неких наших риба кончасти израштаји разногъ вида и разне величине. које зовемо *брковица*; таквих бркова има у крку-

ше 2, у мрене 4, у вијуна 6, у чикова 10. У рода *Acipenser* 4 су брка смештена у средини између уста и врха кише. они су обично *кончасти* у јесетре, у моруне су *спљоштени* као вакова нантлива, у сима, паструге и др. деле се од половине у тање *кончасте* израштаје — *ројтасти* су.

Између горње усне и очију смештене су *поздре* разнога вида и величине редко уједињене, обично преко средине преграђене. Оне се у гуну не отварају, одкуда заклајучавамо, да је у риба доста несавршен орган мирисања, којег рибе, у густој средини живења, ваљда и не потребују.

Рибље су *очи* обично на две стране главе постављене, редко су потиљку приближене, обично су *спљоштене*, *кадито* избуљене, а никад немају *повлоцаца*, и с тога рибе, хтеле не хтеле, морају гадати. Овај положај очију чини те рибе у једанпут виде два предмета, а виткост, којом се у води крећу, ставља их у стање, да за тили час сав видокруг промотрити могу, и ово наклања рибама слаб развитак других органа чуства. *Дужица* је врло промеливие боје, жути, као злаго, у шарамма, црвена у пена, бела, као сребро, у каранца, смеђа у мрене, а понекад се ва јаснијој дужици налазе тавније цеге као у деверике, платике, пловке и др.

На глави ваља слѣдујућа места разликовати: *чело* или предњи део главе над горњом усном, *поттиљак*, горњи део главе, који граничи са почетком грбине, *подбрадак* место на доњој страни главе противуположено челу, и *лице* т. ј. простор иза усногъ угла до очију. Главу завршује с обе стране по један *шкржени поклопац*, који прикрива орућа дисава; у горњем се његовом крају у рода *Acipenser* налази особити отвор, који зовемо *штрцаљкол*.

Иза главе се налази с обе стране по један шкржни отвор, који заузима понекад већи део висине тела, по обично је мањи, а само у фамилији лампреда има таквих шкржних отвора више поређаних споредно са осовином тела.

На риљем телу разликујемо две бочне пљоште и два обода, горњи или леђни и доњи или трбушни. Бокови су понекад јако стиснути, као у сабљарке, варавца и др., другда су мање или више сведени, и онда тело риље бива денасто или вретенасто, као у греча, кочића, ређе је змијовидно ако су бокови и два обода једнако закривљена. Дуж бочних пљошта од шкржног отвора до средине репа промиче *бочна црта* или *линија*, састављена из ситних, округлих или дугуљастих јамица, из којих се лучени у особитим жлездама слуз на површину риљег тела излива те је чини кљизком и чува је да је вода не паједа. Правац је ове црте врло различит, ова кадито ображава праву линију, као у варана, пастрмке, другда споредно тече са горњим ободом тела, као у греча, или са доњим ободом, као у клена, у неких је ова линија веругава, као у сабљарке, у редких се риба само један део бочне црте види и то у белке до половине тела, у платице само на првим крљунцима иза шкрга, а у скумрије је посве нема или се бар не види. Ободи су риљег тела ретко паралелни као у чикова, обично ображавају две криве линије или су сведени и то по некад оба обода једнако, као у црвенерке, другда је горњи јаче сведен, као у буље, или доњи, као у брзак. Горњи је обод обично затубаст т. ј. ланџа у којој се стране на грбини састављају мање је или више сведена, доњи је пак обод понекад целом својом дужином оштар, као у сабљарке, или се само између чмара и трбушних пераја види оштра глачина, као н. пр. у деверике, црнооке, а у скум-

рије је сав трбушни обод рескаст од крљушти, које се ту својим крајевима не дотичу.

Цела је површина ребљег тела обично покривена крљуштима т. је танким плочицама, којих је стражњи крај слободан, предњи пак у кожу урастао и прикривен слободним крајем спред стојеће крљушти, за такве крљушти кажемо да су *шиндрасте*, а *табличастил* их онда називљемо, кад једне не покривају друге, већ се само крајевима досижу. Крљушти су ретко глатке, обично су ишаране разним цртама, од којих су неке управљене од средине к ободу — *зракасте црте*, друге — *концентричне црте* теку споредно с ободом, ове су кад што неразговетне, оних има различит број од 1 — 30 ретко више, и састављају мање или више правилно лепеде. На шиндрастим се крљуштима кад што види у стражњој половини мањи или већи број безредних често се укрштајућих црта, које зовемо *лаос*. Крљушти су обично приметне величине, као у шарана, црвенперке и др., доста су ситне у лињака, врло ситне у златне рибе и чикова, у пузије и угора су у кожу урасле тако, да се једва виде, а у сома их никако нема.

Поред крљушти имају неке рибе по глави, по странама тела, или близу рена као неки оклон састављен из чврстих плоча разног вида и величине, које зовемо *штитовима* или *чампрама*. У рода *Acipenser* ови су штитови особито важни, јер служе на распознавање фела овогъ преплезногъ рода риба, и за то их ваља овде понаособ сматрати. На најзвниенијем месту главе стоји појединце *потпљни штит*, пред њим стоје два најдужа штита главе *темени штитови*, они граниче својим спољашњим ободом са *слепоочним штитовима*; међу темене штитове спред је смештен *средњи чеони штит*; где се спред темени и слепоочни штитови стичу, постављен је с обе стране по један *гор-*

ми чеони штит, они су штитови доста дугачки и допиру до поздара, а у предњи расели крај слепоочних штитова углављени су спољашњи чеони штитови. Темени и слепоочни штитови граниче страг са горњим раменим штитовима, који улазе у предњи урезани крај првог леђног штита, а споља су спојени с великим доњим раменим штитовима. Осим ових већих штитова горња страна главе покривена је различитим другим обично мањим штитовима, доња је пак махом гола или од разних рапа и брадавица неједнака. само се по средини кише издиже један уједињени а кадшто испрекидани штит, који зовемо *посредњом жиоком*, а на две стране гуще према раменим штитовима стављена су два *кључна штита*. Штитови, који остало тело покривају, смештени су у пет редова, један на грбини, дуж бочне црте по један а два реда на трбуху. Ове чампре нису свуд једнога вида и величине, по грбини су обично добро развијене угласте или закружене, у средини испупчене и кадшто у оштру куку окончане; бочне су ромбичне обично мање од леђних, трбушне су пак једнога вида са леђним но обично мање. Од испупчене средине ових штитова пружају се на све стране тање или дебље, густе или редке зракасте црте, које су где-што неразговетне, те је онда површина штитова рапава. Између ових се редова по телу налазе други обично мањи штитићи и рапе различитог вида, угласте, зубчате, звездасте и т. д. У неких риба, као н. пр. зета, грегорца и др. с обе се стране тела иза шкрга наводи по који штит, за који су утврђене грудне пераје; између трбушних пак пераја и чмара стоји један назад заоштрљени штит, који је Кивије назвао *безилеом кости*.

За риблин трун утврђен је различити број пераја т. ј. платновидних израштаја састављених из разнога броја тврдых нераздељених или меких, и

онда чланкасто дељених, или као лепезе гранајућих се шпица, између којих су разапете танке кожице, којих врло редко нема, као у зета и грегорца, те се у њих прва леђна пераја састоји из самих слободних бодаља. Пераје су обично једнакога састава т. ј. имају само тврде бодљаве, или само чланкасте шпиге, тако су у пена леђне пераје састављене из тврдих шпица, у буље је само предња пераја таква, у црнооке, јаза и др. су све шпиге чланкасте, само је у редких родова понека шпица у једној или свима перајама бодљава, а све су остале чланкасте, а у шарана, мрене и караша прва је шпица леђне пераје тврда и страг тестераста.

По положају свом пераје су добиле различита имена: оне које на грбни стоје зову се *леђне пераје*, по највише, бар у већини наших риба, ту се само једна налази, редко као у греча, смуђа, вретенара и др. имају две леђне пераје, прва и друга. Пераја, која страг тело завршује зовесе *реп* или *репна пераја*: она је на свима рибама вертикално стављена. Између леђне пераје и репа у мало се родова наших риба, као у настрмке младице и липљена, налази неки малих на пераје израштај меснат без икакве шпиге, који зовемо *зирепкол*. Пред репом на трбушном ободу тела стоји свакад поједице једна пераја, коју зовемо *гузно* или *задњом перајом*. Пред овом обично на средњим тела прицете су две *трбушне пераје*, а пред њима иза ширзног отвора стоје две тако зване *грудне пераје*. Међусобни је положај ова последња два пара пераја у већин родова наших риба променљив т. ј. трбушне пераје стоје пред грудњима на гуњи, и онда се зову *трбогушне пераје*; или стоје испод грудних и зову се *трбогрудне*, најпосле кад стоје на трбуху мање или више примакнуте чмару зову се просто *трбушне пераје*.

Ових трбушних пераја нема у неких риба, као на пр. у угора, а кадшто нема ни грудних. као узми-јуљице, и у оба та случаја кажемо, да су рибе *без-пере*. Пераје су у виду и величини врло различите, кадшто су закружене, другда четвртасте, обично пак косо назад одсечене, а реп је ретко за-кружен или право одсечен, у највише наших риба има мањи али већи урез у средини, и онда су два краја, или кришке, обе једне дужине, понекад доња премаша горњу, у сабљарке, кесега, и др., а у рода *Acipenser* свакад је горња много боље развијена од доње.

На површини рибљег тела виде се обично различите боје, које зависе од бистрине и дубине воде, у којој рибе бораве, и од годишњег доба, у бистрој води и на оним рибама, које се близу површине задржавају, јасније су, у мутној и дубокој води су тамније, а најлешње и најјасније су у време кад се рибе прпоре. Горња је страна тела обично тамнија, бокови су сребрасти или златожути а трбух свагда белугав. На отворенијој се површини кадшто налазе тамније, обично црне шаре разне величине и форме. Дугуљасте такве шаре дуж тела или попречно стављене зовемо *навтама* ако су широке, уже *пругама*, а врло уске *цртама*; округласте пак зовемо *мрљама* ако су прилично велике и неправилног ћошкастог вида, мање *пегали*, још мање *педицала*, и *точкама*, ако су врло ситне. И пераје се често одликују особитим бојама и шарамма, оне које су по доњој страни тела стављене обично су јасније, остале све које поједишце стоје тамније су и кадшто навтама, пегала, или точкама ишаране. При назначењу боја рибљег тела свакад се односимо на познате предмете, којима каква боја преимућствено припада, тако кажемо: кестено-смеђе, злато-жуће, сребробеле, маслишко-зелене боје и др.

6. Унутрашњи строј риба.

Костур даје рибљем телу особити онај вид, који рибе од свију других животиња одликује, јер према њему су сви други чврсти делови удешени, у њега су укрити или за разне његове саставне делове утврђени. У неких је риба тај костур тврд коштуљав, као у шарана, пастрмке, чикова и др. у других је већи део истог мек. рскавичав као у змијуљице, моруне и др.; прве се зову *кошљорибе* а друге *рушторибе*. У највише је наших риба лобања тврда, коштуљава и састављена је из великога броја разновидних комада, који се редко међу собом спајају већ остављају мање или веће празнине, у којима леже *каналне главе*, т. ј. кривудава и често укрштајуће се линије оног истог састава, пак ваљда и опредељења, које има бочна црта.

Најзначајније кости лобање јесу: *горња* и *доња вилица*: и једна је и друга састављена из два комада од којих је предњи, који средину вилице заузима, кадито много већи. тако да већи део вилице ображава, и зове се *леђувилнична кост*. За горњом је вилицом смештена мала *ситаста кост*, за њом повећа *чеопа кост*, а на врху главе *потилнична кост*: оздо је пак горња вилица састављена с *ралома*. којег се настањени део зове *држком* а разширени *плочом рали*: иза рала су најпосле стављене *исбчане кости*. Очна дупља споља је окружена већим бројем коштаных комада, од којих је најважнија онај, што напред испод ока стоји, и који разавујемо под именом *подочног колута* за то, што је у неких риба наоружан бодљама различите величине, као у виђува, чикова и др. Шкрани је поклопац састављен из четири коштана комада, од којих се онај, што је очима најближи зове *предњи* који озгор и страг покрива шкрге *прави*, испод овога лежећи *доњи*, а између ових и средњег

постављен комад *средњи поклопац*; овај је свакад најмањи, а у једне наше рибе — буцова — са свим га нема. Ови су делови шкржног поклопца кадшто у бодље израсли, другда су по обрубу зубчasti као у греча, смуђа и др. Још су особито важне две кости, које на обе стране у гуши стоје, јер су споља за њих утврђене шкрге, изнутра су пак поређани зуби, којих је број и вид тако сталан, да се њима служимо на разликовање неких родова риба. При органима варења о њима ће бити обширнији говор.

Све наведене кости, пак и многе друге, које за нашу цел није потребе разликовати, обрађају различите дупље, које служе на храњење неких важних рибљих оруђа; устна дупља за језик и зубе, мождана дупља за мозак, две очне дупље за очи и две шкржне за органе дисања или шкрге.

За потиљну је кост страг спојена *прва кичмена чашица*, која с великим бројем подобних чашица саставља канал, пружен од главе до краја варке, у коме лежи *кичмена лождица*. Ове чашице имају озго дугачке игличасте израштаје, на које је са стране леђа насађен још један ред подобних израштаја, који служе на утврђење леђних пераја, с обе стране пак кичмених чашица спуштају се ка трбушној страни многобројна ребра, а осим њих има ту још много рачвастих кошља, особито у нашим белим рибама, које су све урасле у месо, и које рибљем оклопу већу чврстоћу дају. Где су по доњој страни тела пераје за трун прирасле, налазе се неке мање кости, као закржљали зачетци делова костура, који тек у више животиње савршенији развитак постизавају.

По готову су сви мишићи рибљи бели и срасли су у луб, који омотава кичму и утробни канал, само се при основи пераја може видети по који одвојити црвени мишић. На варки т. ј. делу трупа

од чмара до репа мишићи су најчвршћи и јако су збијени, и зато представљају најмоћније оруђе за покретање риба.

Нервни је прибор у рибе слабо развијен, мозак састављен из разлучених громила не испуњава лобању, ни мождина кичму. напротиву нервни конци, који из мозга и кичмене мождине у разне органе тела полазе, нерамерно су дебели.

Органи за варење ниће поређани су у различитим дупљама, које скупа састављају канал, коме су предњи крај уста а стражни чмар. У устима има обично велики број зуба поређаних не само по вилицама, ралу и небцима, већ и по језику до саме гуше. Ови су зуби обично зашиљасте и назад накривљени, одкуд се њихово опредељење јасно види, т. ј. да класку храну, која се несажватана гута, својим врховима задрже и на своје место протуре. Како је број ових зуба често велик, тако им је различита и величина: кадшто су врло ситни тако да се једва прстима осетити могу — *кадифасти зуби*, другда су већи и састављени су у снопиће — *четкасти зуби*, ако су повећи и у редове смештени, као по шкряпним луцима. зову се *гребенасти зуби*. Од свију пак зуба најзнаменитији су они, који се налазе у гуши на гушној кости. Они су обично у један, или два, ретко у три реда стављени, и онда су обично они, који у предњим редовима стоје, много краћи и ситнији. По виду круне добијају различита имена:

1. *Дробећи зуби* су 1-реди са стиснутом гладком круном, као у деверике.

2. *Длетовидни зуби*, 1-реди, са круном гладком или издубеном на један крај дебљом, као у карана.

3. *Ножовидни зуби*, 1-реди, са узаном на једном крају заострљеном круном, као у платичице.

4. *Соповидни зуби*, 1-реди, са дебљом круном но што је држка на коју је она насађена, као у лињака.

5. *Аватајући зуби*, 2-реди, по 2 или 3 у предњем а 5 у стражњем реду, са стиснутом на врху зашиљастом и узвраћеном круном, као у крупатице.

6. *Грабећи зуби*, 2-реди, по 2 — 3 у предњем а 4 — 5 стражњем реду са шиљастом гладком или рескастом круном као у сабљарке.

7. *Мељући зуби*, 3-реди по 1, 1, и 3, са округлом гладком или попречним браздама изривеном круном, као у шарана.

8. *Жлицовидни зуби*, 3-реди, по 2, 3 и 5 зуба са дугуљастом на оба краја затубастом и по пљошти издубеном круном, као у мрене. —

Желудац као главни орган за варење пиће у рибе је сразмерно слабо развијен, мало што шири од осталих црева, која су доста кратка, као обично у животиња, које се месом хране, а свршују се на трбушном ободу тела пред задњом перајом особитим отвором, који се зове *члар*. Помоћна оруђа варења, као *слезина* и *гуштерача*, закржљала су и једва се могу из положаја свога распознати, *јетра* је напротиву врло велика, подељена је на више одсека и запрема велики део трбушне дупље.

У овој су дупљи још смештени органи *мокрења* и *плођења*. Први се састоје из бубрега, дугуљастих црвених жлезда, које су прирасле за кичму, из водовода, који лучену у бубрезима мокраћу одnose у бешику, одгуд се она особитом цевн, које је ушће иза чмара, ванъ тела пушта. Органе плођења представљају две повеће кесе, које су у време прпорења у мужјака — шипара — испуњене млечцем, а у женке ивром, и којих се изривни канал скупа са каналом органа мокрења находи иза чмара.

Најпосле је у трбушној дупљи *рибљи мехур*, чудновати и само рибама својствени орган, кога се опредељење известно не зна, јер нити што лучи у својој унутрашњости, нити што осим ваздуха садржи, и само из овог садржаја и приметног обима, који има, закључавају физиолози, да испуњен ваздухом прибавља *рибљем телу* мању специфичну важину, чим рибе већу слободу у мицању добијају. Одкуд и како тај ваздух долази у мехур, који само с једњаком у близости желуца обити, једна је од нерешених природословних загонетака.

Органи су крвотока иза главе у предњем и горњем крају утробне дупље; средсреда ових органа — срце — има само једну предкомору и једну комору, из ове тече крв у оруђа дисања, а поправљена се скупља у пространи суд — аорту, који све што даље од срца одмиче, све се више грама, одпуштајући на све стране тела живот поддржавајућу пићу.

Шкрге као органи дисања, постављене су с обе стране иза главе, и обште ту са спољашњим светом обично великим једним отвором, ретко таквих отвора има више, и онда су много мањи. Шкрге су састављене из чешљастих листића испуњених крвним судовима и разапетих на 2 — 4 шкржна лука, а споља су покривени шкржном мембраном, које у неких ришториба нема, због чега се такове рибе зову *голошкрге*, у противном пак случају *верошкрге*. Над сваком се шкргом налази по један шкржни поклопац, који шкрге у миру прикрива тако да се не виде; у лампреда нема поклопаца на шкргама, које у том случају имају вид кеса сменитених у различитим шупљинама иза главе. На унутрашњој и горњој страни поклопаца у неких се риба налази као неки зачетак шкрга, који зовемо *зашкрженицом* на пр. у скумрије. Вода, која се устима увлачи, пролази у гушу кроз шкржне

листовете, и најпосле се шкргним отвором на поље истура; у овом пролазу ступа вода у додир са судовима расутим по шкргним листовима, који кварну крв из срца овамо доводе, и том се приликом саобраштава кисеоник ваздуха, кога се свакад нека количина са водом помешаца налази, крви, чим се она пречишћава тако, да може у аорту повраћена, па даље животињске цели употребљена бити.

в. Карактеристика риба.

На разлици пређашњих, а поглавито спољашњих органа створа рибљег, оснива се карактерисање и научно описање риба, кога је главна цел та, да се рибе лако распознати и проучити могу. Карактери из тих разлика узети имају при опису риба различиту важност: неким означавамо редове, другима фамилије или родове и феле и то тако, да један или више карактера изражавају искључиву белегу реда, фамилије, рода или феле — тако зваши *научни карактер*.

Ма колико пак да су многобројне разлике рибљих органа, ипак нису довољне, да би у сваком случају само њима на крај изаћи и осим сваке сумње све рибе карактерисати могли. Због тога је рибонисна наука морала позајмити од других наука неке знакове и појме које треба објаснити. Један од најважнијих тих карактера узет из математике релативна је величина делова тела. Делови који се међу собом срањују јесу: дужина тела од врха њушке до почетка репне пераје, цела дужина тела од врха главе до краја репа, висина тела мерена онде где су два обода најиспунченија, ширина тела, која је највећа мало иза шкргног отвора, висина главе од потиљка до гуше, дужина пераја, која се онде мери, где је пераја на тело парасла, висина пераја т. ј. линија повучена од основе пе-

раје по њеној најдужој шпници, дужина бркова, пречник ока и крљушти и др. Све се пак ове величине не мере каквом мером, већ се односе на величине других делова тела, на пр. дужина главе износи $\frac{1}{3}$ целе дужине, или иде 5 пут у целу дужину, размак једног ока од другог чини 2 очна пречника, ако је дакле пречник 2 прста дуг, онда око стоји једно од другог 4 прста, пречник највећих крљушти раван је пречнику ока, леђне су пераје дуже од задњих или више и др., величине које су свагда сталне, била риба од 50 драма или од 50 ока. Мерење односне величине разних делова тела Хекел и Кшер први су у горенаведеном делу употребали, и тим су положили темељ известнијему раду по струци рибописне науке. Све што је пре њих у овом обзиру рађено, пуно је забуне тако, да се у многим делима опис рибе, научни назив и народно име па три различите рибе односе.

Други је врло употребљив знак *осовина* тела рибљег, т. ј. линија повучена од средине репа или места, где се обично бочна црта свршује, ка средини главе или половини друге линије коју од потиљка одвесно ка гуши повучемо. Ова осовина дели рибље тело на два једнака или неједнака дела, она некад пролази кроз средину уста, ока или врха повлошца, другда их под собом или над собом оставља и најпосле укршта се на различитим тачкама тела са бочном цртом, који су одношаји особито важни за разликовање неких врло сродних чела риба.

Најпосле употребљујемо при опису и разређењу риба појмове чела, рода, фамилије, реда и класе онако, као што их природописна наука за друге грање ове науке поставља. *Чела* је скуп свију оних риба, које се међу собом слажу у строју пераја и у релативној величини делова тела; тако сви ма-

нићи по беломе свету, били које му драго величине и боје, спадају у једну фелу, јер у свију дужина главе иде 5 пут у целу дужину, висина 7 пута у дужину тела, пречник ока износи $\frac{1}{7}$ -- $\frac{1}{8}$ дужине главе, у свију је број шпнца на перајама једнак, ни у једног се не укршта осовина тела са бочном цртом, већ се тек на рецу с њом стиче. Све феле риба, у којих су зуби у гуши једнаког вида и броја, а исто тако и пераје су по броју и међусобном положају једнаке. спадају у један *род*: таки је на пр. род *Abramis* са фелама: девериком, оклијом, црнооком и кесегом. Родови, који се у виду зуба у устима и гуши слажу, и у којих је покров тела и главе једнак, састављају једну *фамилију*. Такову једну велику фамилију ображавају све наше беле рибе, јер у свију су уста без зуба, гушна кост има 1, 2 или 3 реда зуба, све су по телу крљштаве а гладке по глави. Неке наше фамилије скупљамо у два подреда: тврдопере и мекопере по разлици тврдых или меких шпнца у пераја. А најпосле се све наше рибе по дугуљастом или округлом виду уста, и по телу покривеном крљштима или чампрама, састављају у 3 *реда*: колоустих, кошљориха и штитоноша: а из ових и других редова риба, које у мору обитавају, састоји се *класа* риба, велики један раздел *царства* животињског.

Овако сабирајући рибе у скупове обштим неким својствима одличне, справљамо *рибословну систему*, а разлажући у реду, кога таква система поставља, све характере, који једне рибе од других разликују, *описујемо систематично рибе*.

Пре но што биемо могли добро схватити научни опис какове рибе, ваља нам научити да рибе сходно испитамо, а ово потребује, истина, мало труда, ама велику точност и неку хитрину, која се тек упражњавањем постизава. Што сам у овом обзиру из дуге практике научио може се у следу-

јућа правила свести. Рибе ваља опиту подврћи, ако је икако могуће, мало пошто су ухваћене, јер су у том стању све боје још разгветне, пераје су витке, те се могу добро развући и испитати, а тело се још није искривило, те се може правац бочне прте и осовине добро дознати. При сматрању осовине тела ваља најпре пронаћи средину висине главе, а ово ће се најлакше постићи једним узаним режњем артије, који се од потиљка, т. ј. онога места, где глава са грбином граничи, одвесно ка гуши управи, пак пошто се оба краја, која две речене тачке премашају, одсеку, режањ се преполови, и при његовој средини се задене једна чиода у рибу главу, пак се онда какав прав предмет, на пр. линир, над чиодом или испод ње, како је кад удесније, тако намести, да други његов крај средину репа дотакне, по правцу линира ће се лако видети, шта остаје над осовином тела, шта испод ње, и где се она укршта са бочном пртом. При мерењу релативних величина делова тела може се употребити исти линир, на коме ваља свакад тачно забележити величину дела, који с другим сравнити намеравамо; по најудесније је ако имамо какву меру раздељену на линије или милиметре — оно што Немци зову Zollstab, — ово ће нам приштедети много времена, јер ћемо по тој мери моћи израчунати, видећи на пр. да је дужина тела 7 прста а дужина главе $1\frac{1}{2}$; да се дужина главе садржи у целој дужини $4\frac{2}{3}$ пута. При испитивању наших белих риба од највеће је важности знати паћи у гуши зубе, којима се, као што је горе речено, опредељују родови тих риба. На ту цел пресече се једним оштрим маказама, којих се један крак проз уста до гуше протурн, рибу глава од врха њушке косо до иза шкрга, пресечени се крајеви разврну, пак се на гладком дну гуше онде, где се на две стране шкржни луци виде,

траже зуби, који из меса вире, или се могу лако прстима напипати. Кад смо зубе нашли, протуримо испод њих оштри крак маказа и трудимо се да гушњу кост, на којој се ти зуби налазе, уједно са месом исцупамо; пак, кад смо то учинили, очистимо зубе од меса којим су обрасли, а то се најбоље постижава, ако бацамо кост у кључалу воду, јер се иначе несмотреним чачкањем одкрше зуби тим лакше, чим је риба мања.

Расчлањење осталих делова рибљег тела не потребује никаквог даљег објасњења; ко би пак хтео анатомију риба боље проучити, мора се постарати, да набави обширнија дела.

Најпосле ми ваља овде још само то приметити, да је по сваком роду и фели рибе стављено једно презиме, које означава човека, који је какав род или фелу први наведеновао и описао; н. пр. *Linne*, *Bloch*, *Cuvier* и пр.; тим се поставља као неки споменик заслуженим у науци људима. а уједно се предупређује и забуна, која одтуд проистиче, што су кадито једну исту рибу два и више списатеља под различитим именом описала; у ком случају је то правило у науци завладало. да се по ономе риба именује, који ју је раније а уједно и точније описао.

г. *Нарас, грапа и мпожсење риба.*

Све су наше речне рибе створења живостна и несташна; због безбројних опасности, које их окружавају, смотрена и плашљива, и зато се непрестано врцају. само мало њих, којима је природа слаба оруђа за мицање дала, као што је сом, улају се по муљу и маме гибким својим брковима хитрије животиње, како би их лакше уловити могле. Особита енергија у кретању и снага рибљих мишића из тога се видети може, што неке феле, као пастрмке, младице и др. прескачу високе бране и

склапове, те се кадшто у таковим местима виде, где се њихов долазак чисто докучити не може, друге притешњене скачу преко алова и чамаца с људма, а неке уловљене с толиком се силом пружају, да се о дуварима барке разбију. Поред свега тога, што рибе друге слабије животиње нападају јединствено због тога, што је то једина храна на коју их је природа упутила. можемо слободно казати, да су све наше речне рибе животиње безазлене, почем им је природа укратила свако оруђе, којим би могле другима наудити. Због тога, пак и због течности њиховога меса оне су често грабеж многобројних непријатеља, а то би и чешће бивало, да их није природа обдарила изредном покретљивошћу, да није тровије научила крити се у блато и песак; за кладе и камење, да није неким одредила таква станишта, у која њихови гонитељи доспети не могу, као брзице, букове и шкраповита места, једном речју, да није њихову наготу заштитила моћним нагоном самохрањења.

Рибе су понајвише месождере, т. ј. упућене су на животињску храну већ због тога, што у води врло мало биља расте, од којег осим жирага, окрека и неких других нежних биљки, све су тако круте и жилаве, да се њима ове животиње због особитог строја вилица и зуба хранити не могу. Животиње, којима се рибе хране, јесу: разни инсекти особито у првим периодима преображења као јајца и ларве, шкољке, црвци, стопоге, раци; неке гутају муљ због органичних стихија, које се у њему налазе, неке најволе жабљак и рибљу шкру, а најпосле има и таквих, које друге рибе нападају, као штука, смуђ, младица, настрмка, сом, пузија и др., те их због тога зовемо грабљивим рибама.

Осим старања за храну — индивидуалног издржања, главни је задатак рибљег живота множење — подржавање челе. Пошто неко доба пораста прету-

ре, обично после треће године, рибе почињу у одређеним на ту цел органима справљати икру и млецац, пак их иштурају једанпут у години, свака фела у своје време, по полојима или плитким обалама, на поводна биља и камење, да се ту риба икра помешана и заклођена млецием помоћу сунчаше топлоте развије. Кад настане то време све рибе, пак и оне којих је парав туњава, живакну, брже се крећу, неке предузимљу даља сељења, те долазе из мора у реке а из већих река у потоке и баре, збију се ту у гомиле, млатају по води и једна по другој, и тим једна другој помаже да икру и млецац встури, и тада кажемо да се рибе бију или *прпоре*. Кад је на овај начин цел постигнута, кад се риба икра помешана с млецием на удесна места положила, рибе се даље за свој пород не старају, већ иду за другим својим главним послом, за збирањем хране, а неке, које су из далека дошле, враћају се у своја пређашња станишта. Да би се пак поред све неизвесности, којој је слободно по води пливајућа риба икра изложена, и поред многих непријатеља, који ју тамане, расплођење риба осигурало, природа је створила ове животиње осим све остале плодним, почем се у једној женки често више стотина хиљада јаја находи, од којих, ма да се најмањи део развије, довољан је, да риба фела не угине.

д. *Распрострањење риба.*

Риба има код нас свуда, по рекама, потоцима и барама; у великим водама их има од много руку и различите величине, у мањим су речицама мање и често у свакој другојачије, пак ни мање наше баре нису посве без риба. Неке феле налазе свуда што им треба за њихов обстанак, тако шарана и караша има у великим и малим рекама и барама; неке воде баровита места или бар тиху воду, као лињак, рапа, чиков; друге се задржавају само у

бистрим водама и шкаљевитим потоцима, као младница, настрмка, пени и др., најпосле неке пробораве већи део живота у мору и селе се ради мрешћења у реке, одкуд се обично пред јесен уморе враћају, као јесетра, моруна, скумрија и др.

У Србији је до данас нађено 66 врста риба, које износи више од половине риба у пространом аустријском царству познатих а једну трећину свију риба које у сладким водама у Европи живе.

Најобичније наше рибе јесу: шаран, караш, кесега, платика, сом, сабљарка, чиков, греч, балавац, штука, деверика и црвенперка; ређе су мреша, смуђ, вретенар, јаз, настрмка, младница, брзак и др.; неке бораве само у већим рекама, као све штитишоше и скумрија, која долази само до Ђердана а врло ретко до Београда; најпосле су неке ограничене на особите воде, спадају дакле у реткости наше фауне, као златна риба у Пеку, ласка у Тимоку, грегорац, рана и белка у неготинском блату, платичица у малом Тимоку и у језерцу близу св. Петке, и гаовици у Ђетињи и Дрини.

Осим ово мало врста рибе задржавају и зими одређена им места. Нак, почем се у води не збивају оне знатне промене температуре, као што их на ваздуху овајкамо, то оне врше и зими свој главни посао — траже храну; само кад стегну велики мразови, кад се реке и баре покрију дебелим ледом, онда и рибе спољне нека чаме, оне се збиву по дубинама у велике често гомиле — *рибље брлоге* — тако састављене да се на дну најкрупнија риба налази, све што пак извине, то долази ситија. Кад намера напесе рибара на таким рибљим брлог, сигуран је, да ће добар лов уловити, кадшто много хиљада ова рибе, јер ма колико да по брлогу са загребом или каквом другом направом тура, буновна се риба не да растерати.

Неки мисле, пак се то и по гдекојим књигама чита, да се риба умањује, одкакo је пловидба а наиме са паробродима, настала. Ово нема никакове природне основе: јер макар да се лађе на неким местима у већем броју стичу, ма да протутње низ Дунаво 2 пак и 10 паробрада на дан, рибама остаје довољно места, да се уклоне од магновено пролазећег тутања, а ни чуветва њина нису тако развијена, да би могле из претрпљених опасности за у будуће закључити и тражити склопивија станишта; а најпосле би морале оне воде, на којима пловидба још није завладала, пуне бити риба, које се не може казати, јер је умањавање риба обште како у малим тако и у великим рекама, у језерима, барама пак и у мору. Томе су узроци: непрестано растући број људства, кога један део искључен из нигомих места и притешњен међу ришовита брда и реке, или ове и неплодне пескове, мора из воде водити средства свога издржања: усавршење начина ловљења; а главни је може бити узрок непаметно ловљење рибе без припрења на време рибљег пораста и прпореча, кад се најлакше уловити може, јер је тад риба заслењена силним нагоном природе, али кад би је требало бачи штедити и не узнемиравати. Кад све ово узмемо у рачун, кад помислимо да мало и велико, из нужде и бескосице рибе затире, кад видимо реке и баре непреграђене струковима, метлицама, коћењима и гардама, вирове, тропане и брзице запремљене черешњима, засторцима и вршкама и другим справама: не ћемо нимало двоумити о правом узроку умањавања риба, већ ћемо се чудити, што их још где има, дивнћемо се мудрој установи природе, која као да је знала шта ће од њих бити, те их је беспримерном плодности обдарила, и тим сачувала, да се не утамане.

е. Употребљење риба.

Рибе су по физичном строју тела животиње

посве лишене поучљивости, и за то их човек за своје цели. као на рад или увесељење, као што то са боље органисаним животињама чини, употребити не може; јер оно, што неке због красивих боја кад-што у стаклетима држимо, или што можемо чикова, због пемира који пре олује осећа и честим излажењем на површину воде показује, хрпати у каквом суду у кући, да нам прориче време, то је корист која једва заслужује спомена. Једно дакле, што од риба употребити можемо јест месо и други делови њинога тела на храну и друге потребе наше, корист, у којој рибе све остале животиње превазилазе.

Месо се рибе употребљује понајвише тазе, и у овом је стању најпријатније и лако сварно; не мање пријатна је маринада рибља, т. ј. рибе попржене и у добром сирћету храњене; а најпосле и посољено и осушено се рибе месо може узимње доба користно употребити, ако је брижљиво справљено и како ваља зготовљено, и ако се умерено једе, лети је напротив непријатно, и за најкрепче органе варења теретно.

Најслађе наше рибе јесу: кетига, младница, пастрмка, смуђ, штука, пузија — јетра или црна цигерица двеју последњих сматра се као особита посластица — буља, греч, вретенар и пеш. Ове су последње четири доста мале, по од њих је особито добра чорба, која шлећој ништа не уступа; све пак наведене челе могу и слабијим желудцима пак и болестницима подпети.

Мање цењене, по доста пријатне јесу: сом — осим варке његове, која није тако дебела те спада у прву класу — јегуља, змијуљница, чиков, наструга, јаз, удовица, мрена, кркуша.

Још су горе: већи део шитигонона, скумрија, караш, шарап, лињак, црвенцера и све остале,

тако зване. беле рибе због множине кошља: најгоре су пак оне, које на блато ударају, сувине ако су јако дебеле. Кошљаве су рибе боље, док су младе, те се могу заједно с длакама јести, а ове које су у бари уловљене, постају боље, ако се неко време живе у бистрој води држе, као што напротив и најбоље сорте пренесене из хладније воде у топлију од своје добротe за кратко време попусте. Свака је пак риба најнепотребљивија неколико месеци пошто се приорила, кад се т. ј. сав њен створ на природну меру свестраног понављања и краћења свију делова тела повратио: пак како приорење сваке феле у друго време пада, то је очевидно, да се рибе у различито време ухваћене различито и ценити имају.

За сољење и сушење најкористнија је фамилија штитоноша, а поглавито моруна, која се у великој маси лови, и које врло дебело, пак због тога за јело тешко месо, у саламури већу сварност добија; мање је употребљена јесетра, кашњар и паструга. Доста се у нас соли и шарановине, све пак остале беле рибе, које се кадито у знатној количини суше, као сабљарке, платике, кесеге и др. јесу мање цењене, и обично се другој племенитијој риби као придавак или на докусуривање ваге, особито сељацима, додају. У позаревачкој суше сељаци доста белих риба, но само за домаћи потрошак.

Маринада се код нас не справља, пак и она што га стране долази, тропи се само по вароцима. Да је то другојачије, боље би било, да којом срећом нашим сељацима омври маринада, као што је омилела слана риба, имали би у постне дане здравију закуску тим више што она толико жељ не побуђује, као слана риба, која је не редко повод неумереном употребљењу пића, које, ма да је вода, мора изодити. Правити би се пак могла код нас маринада од сома, нузије, чикова, змијунице, јаза.

удовице, шарана, караша и у обште од свију других макар и лоших белих риба, и то без велике мајсторије, почем је у зејтину испржена, и у добро сирће стављена риба готова маринада; само кад се у већој количини прави или за трговину намењује, треба рибу у какво бурешце брижљиво сложити и прво сирће, у ком је неко време риба стајала, другим заменити. Међу редове рибе обично се меће лаворово лишће, а у место њега може се употребити и чубар, совр. мајчина душица и др. мирисава биља, којих по Србији свуд има.

Од рибљих су производа најглавнији: *ајвар*, или посољена рибља икра. Најбољи се ајвар вади из кечига, по мало га има те је скуп; врло је добар и од паструге, јесетре и кашикара, а најгори је од моруне, штуре, шарана и мрене. Ајвар је за јело лакши по рибља икра, која неким желудцима нимало подпети не може, но и ајвар се мора, као и остала слава риба умерено употребити.

Рибља маст, као доста важан предмет трговине, код нас се слабо вади, и то само из повеће рибе, кад се солити и за трговину опремити не може, а понајвише се прави од глава моруне, јесетре и сома, које се иначе бацају.

Рибље туткало је осушен рибљи мехур; употребљује се на лењење разних ствари, на справљање маске за нещере, на бистрење вина, и троши се у апотекама. Најбоље се рибље туткало вади из паструге, горе је из јесетре, кашикара, сима и моруне, премда се из последње највише вади, а може се правити и од сомовог мехура, пак и од свију других риба, само што се при мањим фелама труд слабо плаћа.

Лажни — или обично зваши *јалан бисер* прави се од крљушти неких белих риба, најбоље брзака, на следујући начин: скинуте с рибе крљушти тару се с мало воде, док вода не добије сребрасту боју, ова се вода одише у други суд, а на крљушти се

долије друга чиста вода, и то се дотле чини, док крљушти више ништа не одишутају. У суду, камо смо одливали замућену воду, она се остави неко време у миру, док се не избистри т. ј. док се боја не слегне, после се полагано бистра вода одлије, а заоставши бисерасти густини оставља се до даљег употребљења и зове се: *essence d'orient*. Испрва су уз мало рибељег туткала намазивали са добивеном на изложени начин бојом куглице од воска или слонове кости, позније су пак изнашли правити врло танке плаветникасте изнутра шупље стаклене куглице, у које се спусти по капљица бисерне масе, пак пошто се ваљањем куглица учинило свестрано раздељење масе по унутрашњој површини, куглице се испуне воском. Од како је овај изналазак у Паризу 17 века учињен, прави је бисер у цени много снао.

Никакав се производ наших риба данас у медицини не употребљује, само се кадшто прост народ служи неким деловима рибељег тела на видање мањих својих невоља, да како са свакојаким успехом, тако сам чуо да у Смедереву међу шарању жуч на заноктице, у Београду привијају маст од смуђа противу ухобоље и др.

Да ли употребљивости рибељег меса чине унутрб болести, којима ваљда и рибе подлеже, то још није довољно испитано, толико је пак известно, да и рибе кадшто у великом броју мањкавају, да се неке, особито маторије, налазе обрасле као неком маховином, да се у рибељој утроби и очима често излеже неки ситни метиљ, и да се за спољашњост тела њиховог припију различити инсекти, цијавице и друга најжива створења, која их за цело муче и здрављу њихову шкоде: пак можемо слободно закључити, да ни месо риба таквих здраво бити не може, и да многе незгоде, које се по ужитку рибељег меса појављују, из тога извора проистичати морају.

ж. *Ловљење риба.*

Да би са човек докопао животиња, које су му од толикоструке користи, морао је измислити свакојаке начине да их лови, морао је употребити свакојаке мајсторије, да бојазљиве примамима, лукаве да превари и да свима по различитој њиховој нарави доскочи. Сви ти начини ловљења, који се по месту, где риба борави, по њеној величини и другим њеним природним својствима у развоју доба предузимљу, не потребују кадшто никаквих особитих припрема, другда изискују различита оруђа и често доста художне и заплетене приборе.

Најпростији је начин ловљења риба:

1. *Одвраћање воде*, које се само у мањим текућим водама предузети може. На овај начин лове обично деца кркуше, мренке, вијуне, брзаке, и друге мање рибе. Овамо се може бројити и вађење риба из бара, које сунчана жега исуши.

2. *Тровање* рибе законом је истина забрањено, при свему се том на овај начин много рибе у Србији лови, које посведочавају оно 7 — 800 ока рибе траве, која сваке године из Трста у Београд долази. Осим тога се у нас трује риба дивизмом и млечиком — у Њажевачкој употребљују на ту цел *Euphorbia Myrsinites*, која тамо расте —, које је посве шkodљиво, јер риба на тај начин уловљена здрављу слабо гове, и што се том приликом, особито ако се млечика узела, отрује и мала риба, која ни за каквово употребљење није.

3. *Оствала* се у нас риба слабо лови, само сам гдешто видео, да по барама, кад се мало пресуше, међу нагомилану рибу пасумце остве бацају, које нимало не одговара овом, иначе врло увеселителном, али приличну вештину потребујућем начину ловљења, као што сам га гледао по језерима у Аустрији и на јадранском мору. Казали су

ми да се Турци на Дрини кадшто увесељавају метањем остава.

4. *Пушком* се лове рибе средње величине, обично клекови, младице, пастрмке и др. у мањим бистрим рекама, из којих се може погођена риба извадити. Гађање пушком у води изискује особиту вештину, коју сам путујући по Србији често имао прилику видети у момака; између осталих сећам се једнога Гружанина, који ниједне пушке не би узалуд избадио. Риба на овај начин уловљена није свакад погођена оловом, већ је ваљда воденим таласом само забуњена.

5. *Удицом* или струком лове се мање и веће рибе, и за то има струкова од различите величине: *малим шарањим удицама* пецају се мање рибе: шарани, пастрмке, јазвенци и др.; *малим соловским струком*, *кованицама* или *анатинским удицама* хватају се повећи шарани и мањи сомови, а *великим соловским струком* могу се највеће рибе уловити. Мање се рибе пецају с обале, повеће са чамца, а у оба се случаја међу различити мамци на удице, као бубе, пивавице, зелен кукуруз и др.

6. *Морунским такулом* лове се највеће рибе, као моруне, јесетре, симови и др. Овај највећи вид струка састоји се из једног подужег конопца, за који је један крај утврђен *пловак* т. ј. сноп од рогоза или две повеће осушене тикве, које тај крај конопца на површини воде подржавају, за други је крај личином везано камење, које други тај крај на дно реке вуче. Између два краја конопца припет је на равне размаке за конопчиће од 4 стопе дужине повећи број — 40 до 60 — удица, или боље рећи јакних гвоздених чакља, а за сваку је чакљу утврђена на канапу од 1 педи *сплаута* начињена од два комада јовове коре у накрет састављене. Риба туда пролазећи угледа црвену сплауту, пак мислећи да је каква заира, устише на њу, по ви-

дећи изблиза да се преварила, врдне на страну, и том се приликом често догађа, да се закачи за удицу, с које ју рибар, који често струкове обилази, скине. Путујући низ Дунаво може се близу сваког места повећи број ових морунских такума видети.

7. *Бућкал* се лове понајвише сомови на овај начин: мали сомовски струк веже се за *бућкало* т. ј. кратко дрво у средини истањено, на један крај ваљкасто, а на други у тањирњ изрезано; рибар држи бућкало за истањену средину, за коју је и струк везан, и ударајући тањирастим крајем косо по води чини клокот, који се далеко чује, и рибу а особито сомове примамљује.

Сви остали начини ловљења потребују пређе различите величине или друге направе, које су све мање или више налик на кашике или мишоловке направљене од конаца, кононаца, рогоза, павити или врбе, које се постављају на места, где риба радо борави, или тражећи хране често пролази, или се с чамаца на срећу у воду бацају и уловљеном рибом на сухо извлаче. Направе ове јесу:

8. *Вршка*, *лес*, *кош*, или *гузар* већа је или мања ловка исплетена од различитог прућа, с једне стране округлим ушћем отворена, и ту има шиљке, који су на унутрашњем простору справе окрепути, с друге стране зашиљена и затворена. Вршка се спушта у воду обично по брзницама где риба радо пролази, а кадшто се унутра метне и какав мамац, да би риба пре ушла.

10. *Бубњев* или *засторци* су налик на черенац, по обично ужи, и имају свакад 5 обручева, који пређу разанету држе, а при свакоме се сбручу налазе три или четири платна, којих су зашиљасте крајеви у пакрст за оближњи обруч утврђени и који као шиљци у вршке на то служе да се риба, која је у ловку ушла, повратити не може.

11. *Кеца* је палик на пређашњу нараву, но има на предњем крају два крила од пређе, утврђена за два штапа, који се помоћу дугачке мотке — тулајке — где је вода дубока у земљу забадају; та два платна на то служе, да туда пролазећу рибу к ушћу ловке наврате.

12. *Кусака* је такођер палик на пређашњу, али се састоји из две пређе, од којих је спољашња ређа а унутрашња гушћа, за доњи су пак крај утврђене сухе кости, које ударајући, кад се направи помиче, једна о другу, тандрчу и рибу, особито на брлогу поплаше и у пређу сатерују.

13. *Гребуља* или *загреб* представља мањи черенац утврђен за подугачку мотку, којом се направи у воду спушта и на поље вади. Са гребуљом се риба с краја лови, обично кад је вода мутна, или ноћу.

14. *Трбок* је ловка са полукружним ушћем, једна страна утврђена за штапац, којим се та направи у воду спушта и, кад ваља, из воде вади.

15. *Кашика*, *поплав*, *рогач*, *сак* или *крсташ* доста је проста направи палик на какву велику кашику, као што је Београђани и зову; разанета је на два у накрст стављена штапа, утврђена за подугачку мотку, којом се у воду спушта, а у средини је обтерећена оловом. Кадшто се на дно кашике ставља какав мамац.

16. *Папаст* или *серкле* је наокруг исплетена мрежа; кроз њену *повору* — оно што је у кесе или гаћа овењача — провучен је конопац, а на њега су на равне размале нанизани комади олова, који нараву удубину вуку. За средину пређе утврђен је други конопац — *једек* —, од којег полазе на све стране поворе *чалруци*, или тањи конопци, који куле крајеве мреже, кад рибар једек повуче. Раширена се папаст баца с каквог моста или лађе

пљоштимице на воду, олово вуче крајеве у дубину, од куда је рибар кад му се свиди, извуче уједно с рибом, ако се која намерила.

17. *Влак* је пређа различите величине: највећом — *коритом* — могу се ловити и моруне, обичним се пак хватају средње рибе. Обични влак има 9 хвати ширине а 2 — 3 дужине; за један је крај шире стране везано топовско ђуле, које пређу на дво воде вуче, за исти је крај утврђен и једек, који је редом провучен кроз остала три угла пређе тако, да, кад се бачена у воду мрежа једеком на обаду повуче, сви се крајеви влака прикупе, те риба, која се ту десила, остаје као пеком великом врећом омотана. Влаком управљају два човека и потребују један чамац.

18. *Ллов* је мрежа разне величине, кадито 100 хвати широка, а $2\frac{1}{2}$ — 4, око које имају посла 4 рибара, од којих двојица бацају пређу с чамца у воду а друга је двојица извлаче на обаду.

19. *Лантан* је пређа широка 20 — 30 хвати а 6 дугачка, коју 6 људи с два чамца спуштају у дубоку воду, пак је после на чамце или на сухо, ако је при обали дубока вода, извлаче. Лантанем се може уловити многа риба и од различите величине.

20. *Метлица* је пређа различите дужине распета посред какве баре тако, да њена горња страна, за коју су утврђене сухе стабљике од барске млечике, на води плива, противна пак страна слободно у води виса, а два краја горње стране лававо су везана за два јака коца. Риба по бари тумарајући не види пређе, или мисли да су то обичне барске траве, пак хотећи проћи заглави се у око пређе, које осећајући стана да се комада, чим се најпосле тако заврзе у метлицу, да је отуда избавити може само рибар, који по гibaњу пловка познаје, кад има лова.

Најпосле има још неколико начина ловљења, који осим разних ловака захтевају неке друге припреме, као:

21. *Сун* јесу две бране од камења, које, у мањим рекама од обале низ воду тако наместе, да њихови доњи приближени крајеви само узану стазу за пролаз воде остављају, испод врха ових брана намести се кош или черепанц у који притисњена вода рибу стерује, те се више вратити не може.

22. *Гарде* су доста налик на сун, но у место бране од камења добију се дебели шинкови на таква места реке, где је вода брза. Испод пролаза, т. ј. места, где се два реда шинкова приближују, намештен је један велики кош, који житељи на доњем Дунаву зову *кућицол* или *сетол*. Риба која низ воду плыва доспе често између два реда шинкова, који на горњем крају врло раздалеко — до 30 хвати — стоје, пак ако се одмах у почетку не врати, ниже где је вода бржа тако лако вратити се не може, већ упада у кућицу, одкуда за њу измака нема. Овако се лове моруне, јесетре и друге крупне рибе на доњем Ђердану близу Сипа.

23. *Коћец* је само употребљен у Неготину, где се по барама на овај начин риба лови. Бара се у једном правцу очисти од шевара за један хват ширине; дуж прочишћеног тог канала са стране рита испрече се као неке гарде, платна 5 — 6 хвати дугачка направљена од рогоза и тако намештена, да се два краја од два суседна платна савијају к тесном улазу коћеча; овај стоји у самом прочишћеном каналу и састоји се из једног краћег платна такођер од рогоза, које се као бубрег савија тако, да су му два краја к средини простора, који платно обухваћа, управљена к толико су приближена, да је само узан пролаз риби остављен. Дно је коћеча посуто песком, да се лињаци, рапе и чикови, који се већином ту лове, у муљ уко-

нали не би. Риба, којој је са три стране пут у коћењ отворен, провере се кроз ушће коћења, а отуд се вратити не уме, већ чека рибара, који сваки дан објлази коћењ.

Уловљена се риба одмах продаје, соли или суши, или се за неко време жива храни и то у живаку. у барки или на поворци. *Живак* је јама различите величине ископана у земљи, које се дно и дувари збију и замажу глином, да не би пропуштала воду, а озгор је покривена даскама, да се вода не би лети јако загрејала. Овако чувају у Неготину чикове, рапе и друге барске рибе. *Барке* су озго покривене лађице са испробушеним дуварима тако, да вода слободно пролазити може; у тима се баркама храни риба обично по варошима, где је скупља. *Поворка* је коповац, гужва или врбов прут различите дужине, на који се кроз уста и шкржни отвор риба спусти и за лађу везана у воду спусти.

Крањене, особито у барки, повеће рибе често себе и друге повреде, и за то их рибари *роваше* т. ј. по сред грбине забоду оштру иглу до кичме, и превишу мождину, која у кичменом каналу лежи, при чему се риба, ако је ровашење добро свршено, жестоко стресе, али после сасма мирна остаје. Ровашена риба може у барки дуго живети, ако је вода хладна, а у топлој и не ровашена мало дура.

Из барке се или живака риба вади справом *палик* на кашнику, која је исплетена од пређе и која се у разним крајевима различито зове: *рачило*, *личког* или *мередов*. Ова се кашника употребљује кадито и при ловљењу риба удницом, да се она већ ухваћена истргла не би, а рачилом, као што то и име показује, могу се ловити раци.

3. Рибџаци.

Србија је од природе обдарена водама свакојаким: велики њен део окружавају две повеће реке,

Дунаво и Сава, кроз средину се њену веруга Морава, западни јој крај натапа Дрина, источни Тимок, а по унутрашњости њеној промичу небројене реке и речице, или се извори разливају у баре и мања језера, свуд и на све стране лене србске кнежевине има оживотворавајућег овога елемента и у њему обитавајућих риба. Ово је изобиље вода ваљда узрок, те се у Србији до данас слабо промишљавало о запаћању риба у рибњацима, пак ни у манастирима, у којима је томе најбоља прилика, и где се обично по осталом свету пространи и врло брижљиво држани рибници налазе, нисам код нас тако што, осим у Раваница, видео.

Но при свему овом изобиљу вода, риба је у многим крајевима наше земље ретка, које због тога, што воде нису свуд наједнако подељене, што се риба много, и, као што сам то пре казао, без потребног обзира на њено распољење лови, и што и онде, где је доста има, од среће зависи да се у довољној количини, кад треба, набави. Овоме се има приписати, да цена рибе на нашим пијацама за врло кратко време необично — од 2 — 20 гроша — скаче, и што се велика количина славе рибе троши, која за јело свакад здрава није, и која је не редко повод неумереноме ужитку шпиритиозних пића. И за то не ће бити излишно, ако овде нешто о рибњацима проговорим, и ако у кратко разложим: 1) дали су нам нуждни рибњаци, и коју бисмо корист од њих имали; 2) дали би се могли у нас лако завести и издржавати; и 3) где би се имали рибњаци завести.

У свима земљама, где се православна вера исповеда, и где се њене установе верно испуњавају, житељство је један добар део године — око 103 дана — упућено да се рибом храни, ако не ће, ограничавајући се на биљну храну, тело своје мучити и физични му развитак задржавати, а тим и

морално своје усавршење пречити. Јер како може бити напредно оно тело, којему се за трећи део века украђује природна храна, које се неколико пута у години нагони, да претрпљену оскудицу безмерним ужитком накнади и себе у болест ували! Дobar би део ових незгода могли уклопити рибљаци, у којима се може по вољи запаћати онај род рибе, који је најздравији, и што је важније, из којих се она може свакад vadити, кад се с друге стране никако набавити неможе, или кад је превисне скупа. Не само пак за себе би имао газда од рибљака у свако време готов сладак залагај и за госте своје честиту понуду, већ би и својим комисијама, којима местне околности не би дале рибљак завести, могао залишну рибу продавати и имао би од незнатног капитала, од малог комада земље, који му је од пре пиштајућа туд вода кварила, и од забавног рада, којим може по вољи располагати, приличан приход и кући својој лену закрпу. Мање у очи падајућа али не мање важна је морална полза коју држање рибљака доноси: јер као што један једини тежак телесни рад човечију намет затупљује, и једнострано вежбање душевни сила занемарење других способности са собом води, тако се напроотиву крепи тело и поопштрава дух чим су предмети занимања људског многостручнији, почем хитроћа и веритивз, набављена у једној грани домаће привреде свима другима у помоћ притиче. Да најпосле рибљаци предел, у ком се налазе, знаменито украшавају и да то подржава у мешанима оданост и љубав к завичају, не треба казивати онима, који су путовали, и који су у туђим земљама видели, с каквим се поносом показују добро уређени рибљаци.

Уређење рибљака не потребује ни особитога знања, ни великог капитала: три или четири,

неколикохвати у четврт и у разну дубину. ископане с једне бар стране камењем или кољем ограђене јаме, које би се каковом у близости текућом водом напуниле и у којима би риба у разну доба на измеће боравила, неколико ту засађених дрвета због хлада, који рибе летя потребују, и неколико ова одрасле рибе, која би се ту на оближње реке населила, сав је трошак и труд, који рибњак у почетку стаје. Још је лакше издржаваће риба, јер се оне задовољавају свима оним материјама, које у сваком дому задшто одпадају, као покварена јела, прева, месо од ливсалих домаћих животиња, пак и у самом ђубрету, које се, кад нема других ствари, у рибњак баца, налазе рибе себи хране, за коју се и сама природа брине, заваћајући гдегод воде има различите животиње, пужева, дрве, пијавице и др. Најпосле и послови око рибњака преко године пужни доста су незнатни, јер једашут заваћена риба сама се стара о свом даљем расплођењу, само је треба чувати од грабљивих животиња, које се у околини рибњака радо насељавају, као видре, чапље, лелеци и др., кадкада ваља рибњак пречишћавати од окрека и другогъ сувшиног биља. пред зиму треба рибу пресељавати из плићег рибњака у дубљи, и при жестокој зими ваља проваљивати лед, да се рибе не угуше; све послови, који се могу обично онда предузимати, када другога рада нема.

Што се тиче трећег питања, где би се могли рибњаци завести, то је већ по ономе што је горе речено, доста јасно: свако место, где има најмање текуће воде или камо се она о мало трошка из оближње реке довести може, добро је за закопавање рибњака; пак почем таквих места по Србији без броја има, почем је редко село, где какав кладенац пензвире, или где у близости какова речница не тече: то по себи долази, да би се

рибљаци свуд завести могли и због своје велике користи завести имади, не само од приватних људи, већ и од обштина, које би потребне око њих послове помоћу својих сељана вршити могле. те би њини, можда боље уређени, пространији или са племенитијим родом риба насељени рибљаци, осталом житељству као на углед служили, а осим тога би и известан приход доносили.

О свему, што је овде као гредом наговешћено, могао би се сваки онај, који би штогод хтео око рибљака започети, обширније поучити у већих људи, који су пољску економију изучили, и у којима већ данас Србија није оскудна.

и. Риболовни закони.

Ни у државама, где се већ одавна ради о уређењу разних грана народне привреде, није законодавство риболов тако схваћало, као што његова за особите пределе често превелика важност изискује, и оно што је по овом предмету рађено, слабо се обзирало на истине у природословној науци познате, као што је то напротив са увеселителнијим, али у живот целог народа несравњено мање засецајућим, ловом других животиња чињено. У старијим се законцима налазе само неке забране на лов племенитијих родова риба: настрми, младица, штука, смуђева и др. које су се задржавале за саму господарску совру или су се у ванредним случајевима дозвољавале болесницима и трудним женама, о свима другим ни разговора нема. Пак ни у новије време, где се житељство свуда јако умножило, и где је умањавње риба постало доста осетљиво, нису никаква правила постављена, кад се које рибе имају ловити, кад их треба гајити или бар не узнемиривати; ни рибље пијаци нису тако строгом надзору подвргаване, као што је са продајом других

јестива чиниено. а трговина сланом рибом није ни-где ни споменута. већ ужива неограничену слободу, из чудног заљда предностављења, да се и мањкалој и поввареној риби повраћа ону вкусност и питателност, коју скорашња и брижљиво справљена има.

Где су друге давно уређене државе заостале, није могла ни јучерашња Србија од њих утећи, већ и за то, што би се слабо била ползовала риболовним уредбама односећим се на важније рибље изворе, као што су то пограничне реке, по-чем се њих суседне области придржавале не би. Све што је дакле код нас влада учинити могла ово је : задржала је за себе као један део државнога имања, веће реке и баре, у које се приватни људи делити не могу, а да се због неизвестности граница честа трења између суседа не догађају, које поједини људи бранити и сходно надзирати у стању нису. Да би пак државна каса отуд какав приход имала, влада је смислила за себе најлакши начин руковања тим делом свога имања, т. ј. дала је за известну годишњу суму риболов под аренду једном приватном лицу или каквој кумпанији, а да би права закушца осигурала, издала је уредбе, које риболов у известним границама забрањују, и само овим допуштају, који с владиним арендатором у споразумљење ступе. Влада је овде била у цуном свом праву, само би се могло у обштенародном интересу ово приметити: да најлакши за владу начин руковања каквим имањем није уједно и најпробитачнији за народ, већ да би се при наплаћивању риболовних, или других подобних дација, имале свакад узети у призрење местне околности, у којима народ где живи, које арендари, једиствено побринут, да своју кесу пуни, не чини, већ наплаћује, колико може, од свакога рибара, било му село обкољено неродним пес-

ком, а Дунаво једини извор, одкуда себе и своју породицу издржавати може, или му био риболов само мимогредна радња, којом празно од других користнијих послова време испуњава. Кома је познато србско подунавље, ко зна каквих има питомина од Београда до Костолаца, а напреду какове су околине Рама, Винаца, Голубца и Сипа, тај ће ме разумети, и уједно са мном желеће, да се у напредак риболовни закони боље сложе, како са потребама и праведним жељама народним, тако и са начелима природословне науке.

ј. Народна имена риба.

Како сав србски језик, тако се састоје и имена риба из првобитних т. ј. таквих речи, које на означење једино тих предмета служе, које никаковог етимолошког тумачења не допуштају и којих се постанак по свој прилици губи у тами прве постојбине Словена. Првобитне су ове речи особито важне за етнологију и историју народа; из њих дознаје прозирући у давњу прошлост дух вештака, места из којих је какав народ произашао, закључава на мање или више сродство, које је између каквих народа, и смисла на тај начин древну повестницу народа, за коју никаквих других споменика нема. У такве речи спадају ваљда имена риба: јаз, настрјка, карац, липен, штука, сом, угор, лињ, клен, моруна, јесетра, мрена, плотица и увлева. Ове се речи налазе мало што промењене у свама словенским језицима, а неке и у другим певим језицима, које јасно показује, да су сви ти језици из једне колевке произашли.

Друга рибаља имена, спадају у онај ред речи, којих је етимологија белодана, и које се распрострањем познавања и дан данас стварају, те се њима живи језик обогаћава. Образовање је ових

речи различито, као што су различита својства сматраних предмета и различито гледиште, с ког се ти предмети сматрају. Тако су неке рибе наименоване по боји површине тела, или појединих његових делова, као: златна риба, беовица, сивац, шарац, црвенперка, жутоперка, црноока, угљевка; друге по броју тела, као: сабљарка, косач, вретенар, или по виду појединих делова, као кашикар, шљивоноса, буља, рапа, носвица, а најпосле по својствима, која се односе на начин и место живљења, брзину или особити начин мицања као: нузија, брзак, поврхушица, варавац, вијун, кочић, балавац и др.

Старија се или првобитна имена риба сврнују на различити начин без икаквог сталног правила, у новијим су пак најчешћа завршивања на *ак*, *ац*, *ка* и *ица*, а нарочито износе ова последња ¹/₅ свију назива наших риба — оваки сам размер могао и при биљу опазити —, које добро да знају они, који мисле, да им ваља ковати речи, којих у народу по њиховом мишљењу нема.

Што се рода рибљих имена тиче, ту влада онај чудновати закон природе, по коме један род другоме вагу држи, које је тим занимљивије и дубљег испитивања достојније, што се то распростире, у колико сам ја ствар испитао, на сав прибор суштаствителних, животиње и биља означавајућих, речи језика нашег.

Народна имена риба, као и других јестаствених предмета, пак и осталих драгоцених производа непоковаренога народнога духа збирати, и тим језик подмлађивати и богатити, тек се у новије време предузело, од како су ниже стихије народа почеле себи присвајати ову важност, коју по броју и језгровитој својој првобитности заслужују, и од како се боље схватио односај, који између наро-

да и науке бити мора. Два су се рода научених људи занимала збирањем речи: језикослови и природослови, кадшито су се у посао пачали и такови, који ни језика ни природних ствари познавали нису, а врло ретко су оба знања била у једном лицу састављена. Већина речника, које су први списали, садржи мношину некритичних речи често само за то узетих, да их има више, производи су пак оних других за то неупотребљиви, што су више из књига но из народа црпили.

И ја сам некада трагом ових последњих био пошао, те сам по књигама белешке скупљао, а кад сам овакових белешака велику гомилу имао, и кад сам већ мислио, да ћу помоћу њих постати бог зна какав просветитељ свога народа, онда сам, сравнивши гдешито од прикупљених речи с народним језиком, почео увиђати, да сам зидао куле по ваздуху, а сад сам дошао до тог уверења, да треба најпре боље испитати језик свију народа који живе између Дунава, Драве, јадранскога и црнога мора; а када се то учинило буде, кад буду сва наша поднаречја имала онакове речнике, као што је Вук Караџић целому словенству на углед србски речник саставио, онда ћемо истом имати потребног материјала језикословног и моћи ћемо по свима струкама списати потребне нам књиге, а онда ће се моћи и речи, које се у народу наше не буду, а којих каква наука буде потребовала, по аналогiji или другим правилима језикословним сковати. Међутим немојмо претерати у ковању речи, већ дај да бржљиво збирамо и верно да бележимо.

Б. АНАЛИТИЧНА ТАБЛА РОДОВА РИБА.

1.	Уста округла	2
	Уста (затворена) дугуљаста	3
2.	Усне с брковима; тело глистовидно	P. XL. <i>Ammocoetes</i> .
	Усне без бркова; могу се устима чврсто прилепити за камење или друге предмете. тело змијовидно	P. XXXIX. <i>Petromyzon</i> .
3.	Уста далеко испод врха главе постављена, исто тако стоје и очи високо на глави.	P. XXXVIII. <i>Acipenser</i> .
	Уста на врху главе постављена, ретко стоје нешто мало удаљена од врха њушке.	4
4.	Све пераје са меким рачвастим шицама, ретко прва шица на неким перајама тврда, бодљава	5
	Неке пераје, обично прва на леђима, са тврдим пераздељеним шицама	32
5.	Са трбушним перајама	6
	Без трбушних пераја . P. XXXVII. <i>Anguilla</i> .	
6.	Пераја рева на врху закржжена или право одсечена	7
	Пераја рева дубоко урезана или виласта (као ластин реп)	10
7.	Усне с брковима	8
	Усне без бркова . . . . . P. XXXIII. <i>Umbra</i> .	
8.	Са једном перајом на леђима	9
	Са две пераје на леђима. . . . . P. XXXVI. <i>Lota</i> .	
9.	Задња пераја много дужа од њене	P. XXXV. <i>Silurus</i> .

- Задња пераја кратка или мало што дужа
од леђне . . . . . P. XXXIV. *Cobitis*.
10. Усне с брковима 11
Усне без бркова 15
11. Са два брка у устним угловима 12
Са 4 брка, два на горњој усни (ова су
кадшто у младога шарана неразговетна) 13
12. Крљушти ситне, до 100 дуж бочне црте . . . . . P. IX. *Tinca*.
Крљушти прилично велике, мање од 50
дуж бочне црте. . . . . P. XI. *Gobio*.
13. Леђна пераја дугачка, равна $\frac{1}{3}$ дужине
тела . . . . . P. VII. *Cyprinus*.
Леђна пераја кратка, равна $\frac{1}{6}$ дуж. тела 14
14. Тело крљуштима покривено, зуби у гу-
ши 3-реди. . . . . P. X. *Barbus*.
Тело голо т. ј. без крљушта, зуби у гу-
ши 1-реди . . . . . P. XII. *Aulopyge*.
15. У леђној и задњој пераји прва шица
чврста назад тестераста. P. VIII. *Carassius*.
Без такве бодље у реченим перајама 16
16. Грбушни обод тела од испалих крајева
крљушта тестераст. . . . . P. XXVIII. *Alausa*.
Грбушни обод тела гладак 17
17. Са зарешком 18
Без зарешка 20
18. Леђна пераја двојном дужа од задње . . . . .
. . . . . P. XXIX. *Thymallus*.
Леђна пераја једне дужине са задњом,
или мало што дужа 19
19. Зуби дуж целих небаца расути. P. XXX. *Salar*.
Зуби само у предњем крају небаца став-
љени. . . . . P. XXXI. *Salmo*.
20. Обе усне једнаког строја, затубасте,
раскречена уста округла 21
Доња усна са две оштре рскавичаве

- ивице, раскречена уста четвртаста . . . . . Р. XXVII. *Chondrostoma*.
21. Леђна пераја над задњом постављена 22
 Леђна пераја постављена између трбушних и задње. 23
22. Задња пераја двојном дужа од леђне . . . . . Р. XVI. *Pelecus*.
 Обе пераје једне дужине . . . . . Р. XXXII. *Esox*.
23. Зуби у гуши 1-реди 24
 Зуби у гуши 2-реди 28
24. Трбух између чмара и трбушних пераја у оштру ивицу испупчен. Р. XIV. *Abramis*.
 Трбушна страна свуд једнако закружена. 25
25. Крљушти само дуж бочне црте Р. XXVI
 . . . . . *Phorinellus*.
 Крљушти по целој телу 26
26. Бочна црта само иза шкрга на неколико крљушти . . . . . Р. XIII. *Rhodeus*.
 Бочна црта дуж целог тела разветна. 27
27. По 5 зуба с обе стране гуше. Р. XXI. *Leucos*.
 Лево на гушној кости по 5, десно по 6 зуба. . . . . Р. XXII. *Leuciscus*.
28. По 3 мања зуба у предњем реду на гушној кости 29
 По 2 мања зуба у предњем реду на гушној кости 31
29. Круна гушних зуба гладна 30
 Круна гушних зуба рескаста. Р. XX. *Scardinius*.
30. Дужина главе равна са висinom тела . . . . . Р. XVIII. *Aspius*.
 Дужина главе много мања од висине тела . . . . . Р. XIX. *Ilus*.
31. Задња пераја много дужа од леђне. 32
 Задња пераја мало што дужа од леђне или обе једне дужине 33
32. Висина тела равна са дужином главе, тело опружено. . . . . Р. XVII. *Alburnus*.

- Висина тела мал не двапут већа но што је глава дуга, тело депасто. P. XV. *Blicca*.
33. Крљушти врло ситне тако, да се једва увеличавајућим стаклетом бројати могу . . . . . P. XXV. *Phoxinus*.
Крљушти прилично велике, и ако су мање, могу се свакад слободним оком бројати 34
34. Са 8 шпица у задњој пераји. P. XXIII. *Squalius*.
Са 7 чланкастих шпица у задњој пераји. . . . . P. XXIV. *Telestes*.
35. Две лећне пераје састављене у једну . . . . . P. IV. *Acerina*.
Лећне пераје разлучене, или ниском ћупријом међу собом састављене 36
36. Тело вретенасто, глава спљоштена. . . . . P. III. *Aspro*.
Тело депасто или окружено, глава са стране стиснута. 37
37. Обе пераје на леђи савршене 38
У место предње пераје на леђи слободне бодље. . . . . P. VI. *Gasterosteus*.
38. Са бодљама на подочном колуту, трбушне пераје пред грудима на гуши. . . . . P. V. *Cottus*.
Без таквих бодља на подочном колуту, трбушне пераје на грудима иза грудних пераја 39
39. Крљушти по телу прилично велике, мање од 70 дуж бочне црте, тело депасто . . . . . P. I. *Perca*.
Крљушти по телу доста ситне, више од 75 дуж бочне црте, тело опружено. . . . . P. II. *Lucioperca*.

В. АНАЛИТИЧНА ТАБЛА ФЕЛА РИБА.

Род I. Perca.

Попречне пруге по телу, једна мрља на крају
1 леђне пераје, трбушне и грудне пе-
раје јасно црвене . . . . . *P. fluviatilis.*

Р. II. Lucio-perca.

Стражњи обод предњег поклопца вертикал-
но усправљен. . . . . *L. Sandra.*

Р. III. Aspro.

Прва шица у првој леђној пераји у пола
краћа од друге . . . . . *A. vulgaris.*

Прва шица речене пераје врло мало краћа
од друге . . . . . *A. Zingel.*

Р. IV. Aserina.

У првој половини леђне пераје 12 — 14 не-
раздељених шица . . . . . *A. vulgaris.*

У првој половини леђне пераје 18 — 19 не-
раздељених шица . . . . . *A. Schraitzer.*

Р. V. Cottus.

1. Трбушне пераје краће од грудних. *C. gobio.*
Трбушне пераје једне дужине са грудним,
или обе једне дужине 2

2. Предња леђна пераја са 6 шица. *C. ferrugineus.*
Предња леђна пераја са 8 — 9 шица .
. . . . . *C. poecilopus.*

Р. VI. Gasterosteus.

Три слободне бодље у место прве леђне
пераје . . . . . *G. aculeatus.*

Девет до десет слободних бодља у место пр-
ве леђне пераје . . . . . *G. pungitius.*

Р. VII. Cyprinus.

1. Врхови грудних пераја досижу до основе
трбушних. . . . . *C. acuminatus.*

- Врхови грудних пераја не досижу до основе трбушних 2
2. Горњи обод тела јаче сведен од трбушног . . . . . *C. carpio.*
- Оба обода тела слабо сведена мал не паралелна . . . . . *C. hungaricus.*

P. VIII. Carassius.

1. Средње шице грудних пераја дуже од бочних . . . . . *C. moles.*
- Горње шице грудних пераја најдуже 2
2. Горњи обод тела много јаче сведен од доњег . . . . . *C. vulgaris.*
- Оба обода тела једнако сведена. *C. gibelio.*

P. IX. Tinca.

Све пераје закружене, бркови кратки. *T. vulgaris.*

P. X. Barbus.

1. Прва шица у леђној пераји гладка не тестераста . . . . . *B. Petenyi.*
- Прва пераја у леђној пераји страг тестераста 2
2. Тело без тамних пега . . . . . *B. fluviatilis.*
- Тело тамним пегама ишарано 3
3. Прва шица у леђној пераји кроз тестераста . . . . . *B. eques.*
- Само две доље трећине речене шице тестерасте . . . . . *B. plebejus.*

P. XI. Gobio.

Пераја рена пегама ишарана . . . . . *G. vulgaris.*

Пераја рена без пега . . . . . *G. uranoscopus.*

P. XII. Auloruge.

Тело голо, сребрасто, леђа и бокови смеђи пегави. . . . . *A. Hügelii.*

P. XIII. Rhodeus.

Тело високо, стране стиснуте, врло ситна риба . . . . . *Rh. amarus.*

Р. XIV. Abramis.

1. Дужина задње пераје премашује висину тела 2
Дужина задње пераје не стиже висину тела 3
2. Њушка заострљена, око иде 4 пут у дужину главе . . . . . *A. ballerus*.
Њушка јако затубаста, око велико, иде само 3 пут у дужину главе . . . . . *A. sapa*.
3. Уста приметно испод врха њушке стављена . . . . . *A. vimba*.
Уста на самом врху њушке смештена 4
4. Задња пераја почиње под леђном. *A. brama*.
Задња пераја почиње далеко иза леђне . . . . . *A. Leuckartii*.

Р. XV. Blicca.

Тело високо, око велико, леђна пераја и реп једне дужине . . . . . *B. argyroleuca*.

Р. XVI. Pelecus.

Тело јако опружено, на трбуху јако стиснуто . . . . . *P. cultratus*.

Р. XVII. Alburnus.

1. Дуж бочне црте два реда црних пега . . . . . *A. bipunctatus*.
Без таквих пега дуж бочне црте 2
2. Долња вилица приметно премашује дужином горњу . . . . . *A. mento*.
Обе вилице једне дужине 3
3. Мање од 12 шлица у задњој пераји обично 11 — 12 . . . . . *A. scoranzoides*.
Више од 13 шлица у задњој пераји 4
4. Више од 16 шлица у задњој пераји — 17 до 20 . . . . . *A. lucidus*.
Мање од 16 шлица у задњој пераји — 14 до 15 5
5. Мање од 40 крљунти дуж бочне црте . . . . . *A. alborella*.

Више од 49 крљушти дуж бочне црте
 . . . . . *A. scoranza.*

P. XVIII. *Aspius.*

Тело оружено, на подбраду дубока јама
 . . . . . *A. rapax*

P. XIX. *Idus.*

Тело прилично депасто, задња нераја иза
 леђних постављена, трбушне стоје пред
 леђном . . . . . *I. melanotus.*

P. XX. *Scardinius.*

1. Са 9 шлица у задњој нераји 2
 Са 10 — 12 шлица у задњој нераји 3
2. Трбушни обод тела сведен . . . . . *Sc. plotizza.*
 Трбух до чмара прав . . . . . *Sc. scardaffa.*
3. Трбушне нераје краће од грудних *Sc. dergle.*
 Трбушне нераје једнаке са грудним, или
 дуже . . . . . *Sc. erythrophthalmus.*

P. XXI. *Leucos.*

1. Тело негаво, крљушти по телу врло ситне
 . . . . . *L. adspersus.*
 Тело без нега, крљушти прилично велике
 2
2. Висина тела једнака са дужином главе
 . . . . . *L. basak.*
 Дужина главе приметно краћа од висине
 тела 3
3. Осовина тела сече по средини уста *L. rubella.*
 Осовина тела пролази над устима . . . . . *L. aula.*

P. XXII. *Leuciscus.*

1. Поздре постављене у среди између очију и
 врха њушке . . . . . *L. virgo.*
 Поздре ближе врха њушке по очију став-
 љене 2
2. Нераја рена дубоко усечена, виласта *L. rutilus.*
 Нераја рена плитко усечена, месецовидна
 . . . . . *L. Pausingeri.*

P. XXIII. *Squalius*.

1. Бочна црта једва до половине тела. *Sq. delineatus*.
Бочна црта дуж целог тела разветлена 2
2. Више од 60 крљушти дуж бочне црте 3
Мање од 55 крљушти дуж бочне црте 6
3. Задња пераја при основи дужа но што је
висока . . . . . *Sq. ukliva*.
Задња пераја једне дужине и висине 4
4. Црна павта дуж средине бокова *Sq. Turskyi*.
Без такве црне павте дуж тела 5
5. Задња пераја виша од трбушних *Sq. tenellus*.
Задња пераја нижа од трбушних *Sq. microlepis*.
6. Црне пеге на различитим деловима тела
. . . . . *Sq. pictus*.
Без таквих пеге на телу 7
7. Леђна пераја дужа но што је висока
. . . . . *Sq. illyricus*.
Леђна пераја краћа но што је висока 8
8. Задња пераја нижа од трбушних *Sq. svalizze*.
Задња пераја виша од трбушних, или обе
једне дужине 9
9. Глава дужа од најдужих шпица у рену
. . . . . *Sq. albus*.
Глава краћа од шпица репа или једне ду-
жине 10
10. У леђној пераји 7 чланкастих шпица
. . . . . *Sq. lepusculus*.
У леђној пераји 8 чланкастих шпица *Sq. lobula*.

P. XXIV. *Telestes*.

- Црна павта дуж бокова од врха главе до
репа . . . . . *T. Agassizii*.

P. XXV. *Phoxinus*.

- Боја по боковима злато-жута, многе црте на
крљуштима . . . . . *Th. laevis*.

P. XXVI. *Phoxinellus*.

Сива павта дуж тела и црне точице по цело-
моме телу . . . . . *Th. alepidotus*.

P. XXVII. *Chondrostoma*.

По подбрадку с обе стране по 6 точки или
жлезда, које слуз точе . . . . . *Ch. nasus*.

На подбрадку с обе стране по 4 такове точ-
ке . . . . . *Ch. knerii*.

P. XXVIII. *Alaus*.

Све пераје високе, згор иза шкрга 1 или ви-
ше тамних мрља . . . . . *A. vulgaris*.

P. XXIX. *Thymallus*.

Глава сразмерно доста мала, леђна пераја јаче
развијена од свију осталих . . . . . *Th. vexillifer*.

P. XXX. *Salax*.

1. Леђна пераја нижа од задње, мрље по
телу ситне . . . . . *S. denter*.

Леђна пераја виша од задње или обе јед-
не више, мрље по телу прилично ве-
лике 2

2. Глава краћа од више тела, тело опру-
жено . . . . . *S. obtusirostris*.

Глава у дужини равна са вишом телом или
дужа, тело прилично збивено . . . . . *S. Ausonii*.

P. XXXI. *Salmo*.

Глава нерамерно дугачка, тело ваљасто . . . . . *S. hucho*.

P. XXXII. *Esox*.

Тело опружено, њушка зашљаста, тело мер-
мерасто-шпирало . . . . . *E. lucius*.

P. XXXIII. *Umbra*.

Тело депасто, у место боље црте дуж бо-
кова белугава пруга . . . . . *U. krameri*.

P. XXXIV. *Cobitis*.

1. Са 10 бркова око уста . . . . . *C. fossilis*.

Са 6 бркова око уста 2

2. Бркови на устном углу кратки, не досижу
до ова, дуж тела црне мрље . . . . . *C. taenia*.

Бркови на устном углу досижу до ока
 . . . . . *C. barbatula.*

P. XXXV. *Silurus.*

Тело голо, више бркова око уста . . . . . *S. glanis.*

P. XXXVI. *Lota.*

Трбушне пераје на гуши, обично један брк
 на доњој усни . . . . . *L. vulgaris.*

P. XXXVII. *Anguilla.*

Тело змијовидно, задња и леђна пераја пре-
 лазе неприметно у реп . . . . . *A. fluviatilis.*

P. XXXVIII. *Asipenser.*

1. Бркови ројтасти 2

Бркови не ројтасти 4

2. Долња усна у средини раздвојена 3

Долња усна у средини нераздвојена. *A. glaber.*

3. Киша дугачка, заострљена . . . . . *A. ruthenus.*

Киша кратка, троугла . . . . . *A. Gmelini.*

4. Бркови спљоштени — као пантљика. *A. huso.*

Бркови не спљоштени, кончасти 5

5. Бркови далеко не досижу до врха кише.

. . . . . *A. stellatus.*

Бркови досижу до врха кише, или је пре-
 машају. 6

6. Горња усна у средини улокана. *A. Goldenstädtii.*

Горња усна у средини не улокана. *A. Schyba.*

P. XXXIX. *Petromyzon.*

Друга пераја на леђи тупоугла . . . . . *P. fluviatilis.*

Друга пераја на леђи закржжена . . . . . *P. Planeri.*

P. XL. *Ammoscoetes.*

Тело од попречних бора глистовидно. *A. branchialis.*

Г. СИСТЕМАТИЧНИ ОПИС РИБА.

Ред: Кошљорибе.

Научни карактер: Костур коштуњав, држка аорте једноставна, шкрге слободне.

Подред: Тврдопере.

Н. X. Шице тврде, бодљаве, не чланкасте бар у једној пераји, горњи обод уста састављен из саме међувилочне кости.

Фамилија: Смуђовидце.

Н. X. Делови поклопаца на различити начин зубчasti или бодљави, зуби по вилицама, ралу и пецима; тело дугуљасто покривено крљуштима, којих је обод зубчаст.

I. Род: *Perca* Linne.

Н. X. Две леђне пераје кратком кожицом састављене, зуби четкасти, предњи поклопац зубчаст, прави поклопац бодљав, доњи очни обод неразноветно зубчаст, лице крљуштаво, језик гладак.

1. Фела: *Perca fluviatilis* L.*

Н. X. Тело дугуљасто, стиснуто, са тамним попречним павтама, прва леђна пераја при задњем крају негава, задња пераја и трбушне јасно црвене.

Опис: Висина тела иде 3 — 4, а дужина главе 1/3 пута у целу дужину; пречник ока износи 1/3 дужине главе, оно одстоји од врха њушке за 1 — 1 1/2, а од другог ока за 1 — 1 1/2 свога пречника.

*) Species asterisco notatae comperti sunt aquarum Serbiae cives, reliquae e terris collimitaneis notae, provinciam nostram, rivulis limpidis abunde irroratae, fors non fugient.

1 Л. 13 — 15. 2 Л 1 | 13 — 14. 3. 2 | 8 — 9,
Т. 1 | 5 Г. 14. Р. 17.

Прва леђна пераја почиње над врхом поклопца и закривљена је, друга је мало нижа и назад косо одсечена, задња пераја почиње под средином друге леђне пераје, трбушне пераје, грудима примакнуте, не стичу врхом до чмара; реица пераја слабо усечена, обе су њене кришке једне дужине. Бојна црта тече мал не споредно са горњим ободом тела и ближа је овоме по трбушном ободу; дуж ње има 60—68 крљунти, над њом 7—9, испод ње 13—15 бројећи их овде, где је тело највише.

Боја. По леђи црвенкасто-зелена, по боковима злато-жута, по трбуху бељугава; прва леђна пераја плаветникаста, друга зеленкасто-жута, све остале црвене уједно са врхом доље кришке реца.

Величина. Може највише нарасти до 1¹/₂ стопе и важине од 1¹/₂ оке, по обично се доноси на вапшар од 1 литре до 1/2 оке.

Место пребивања. Пребива у бистрим водама свију наших повећих река и најволи шкаљевита места, по нашим рибари га лови и по барама.

Народна имена: С. буља, бацдан, барски греч, Р. окун, берн, П. *okun*, Ч. *okoun*, Вл. кострен, Нем. *Flussbarsch*.

II. Род: *Lucioperca* Cuvier.

II. X. Тело оштржено, две леђне пераје, предњи поклопац зубчаст, кадифасти зуби у влицама и по ребрима измешани са дугим шиљастим зубима.

1. Фела: *Lucioperca Saubra* Cuv.*

II. X. Глава дугуљаста, чело равно, издижуће се не приметно ка леђима, зев велик, задњи обод предњег поклопца мал не перпендикуларан.

Опис: Висина тела иде 5—6, а дужина главе 4 пута у целу дужину; пречник ова износи 1/6 дужине главе, оно одстоји од врха њушке I, од дру-

гога ока $1\frac{1}{2}$, а од врха предњег поклопца 2 своја пречника; поздре мале, очима примакнуте; између мањих зуба одликују се у вилицама два повећа, очњака.

1 Л. 14, 2 Л. 1 | 20 — 22, 3. 2 | 11 Т. 1 | 5 Г. 15, Р. 17.

Прва леђна пераја закружена, друга нешто мало косо назад одсечена, задња положена према другој леђној пераји, трбушне пераје леже испод или мало што иза грудних а). Крљушти мање по угреча, на бочној линији има свега 75 — 90, над њом 10, испод ње 17 — 18. Бочна црта тече споредно с леђима.

Боја. Горња страна зеленкасто-сива, доња белугава, попречне павте мање развоетне по убуље, стране главе смеђо-пегаве, обе леђне пераје црнкасто-пегаве, кадшто је и задња такова, остале пераје жућкасте.

Вел. Може нарасти до дужине од 3 — 4 стопе и важи онда 10 — 12 ока.

М. преб. Налази се као и пређашњи у свима нашим повећим рекама.

Иар. ил. С. Смуђ. Р. судак. П. *Sandacz*. Ч. *can-dat*. Тур. хагбалук. Нем. *Schiel*.

Прилетба. Мађари зову повећег смуђа *fo-gas*; реч је ова сродна са именом верозуба, под којим је око Тимока позната једна риба, коју ја до сада никако добити писам могао. У Руса је: вирезубъ рыба принадлежащая чебаковъ. б)

а) Кад се каже да која пераја пред или за другом стоји, ваља разумети, да се налази пред или за линијом, која се од назначене пераје низ тело повуче.

б) Пошто је ово дјело било за печатњу спремањено, добијо је од проте Зајечарског Г. Милоја Стојадиновића писмо у коме ми јавља, да верозуб није назик на смуђа, већ на клена, само што има мања уста, да женка може тежити 4 оке, да га је некада било доста у Тимоку, но да, од

III. Род: *Aspro Cuv.*

Н. X. Тело вретенасто, глава спљоштена с испалом њушком, катифасти зуби у вилицама, по ралу и небцима, две раздвојене пераје на леђима.

I. Фела: *Aspro vulgaris Cuv.**

Н. X. Прва леђна пераја са 8 — 9 шлица, широке, попречне павте по телу.

Опис. Тело мал не ваљкасто. Висина тела иде 9, а дужина главе само 5 пут у целу дужину; пречник ока износи $\frac{1}{5}$ дужине главе; оно одстоји од врха њушке близу 2 своја пречника, а од другог ока за 1 свој пречник. Поздре велике дугуљасте и предвојене испалим набором коже. Зев мали, предњи поклонац ситно зубчаст, прави поклонац завршен страг у чврсту бодљу. Глава крљуштава осим вилица и потиљка, који су делови голи.

1. Л. 8 — 9. 2. Л. 1 | 12 — 13. 3. 1 | 12, Т. 1 | 5. Г. 14, Р. 17. Кр. 4 — 5 | 70 — 80 6 — 7.

Прва леђна пераја при основи дужа но ште је висока, а прва њена бодља у пола краћа од друге, друга леђна пераја страг косо одсечена, задња пераја положена према другој леђној, трбушне леже испод грудних; и најдуже су од свију осталих, као што је ретна пераја најкраћа, почем једва износи $\frac{1}{2}$ дужине главе. Бочна црта неразговорна, тече мал не паралелно с горњим ободом тела.

Боја. Горња страна смеђо-жута, дољња белу-гава, принастих павта има свега 4 — 5, све пераје жућкасте.

како вапори на Дунаву плоче, у Тимок више не долази, али да га има доста у реки Олти у суседној Влашкој. По неким знацима које даље у писму речени г. Прота наводи, рекао бих, да је то риба позната у пауци под именом: *Lenciscus virgo* Нешк. Ко верозуба добије, нека га сравни с описом ове рибе, које има свуд по већим рекама, премда је доста редка.

Вел. Не бива већи од 6 — 7 палаца и ретко тежи од 100 драма.

М. преб. Пребива само у већим нашим рекама Дунаву и Сави и у обштите је редак.

Нар. ил. С. вретенар, вретенац, у Срему коцић. Вл. фузар, рина. Нем. *Streber*.

2. Фела: *Aspro Zingel Cuv.**

И. Л. Прва леђна пераја са 13 — 14 бодљавих шипца.

Опис. Ширина и висина тела једнаке су и иду 7 пута у целу дужину. Глава дугуљаста згор сиљонтева, љушка исчала, влакце по обрубу обрасте зубовидним ивраницама, подкововидни зев стиже до испод стражињих поздра. Пречник ока износи $\frac{1}{3}$ дужине главе, оно одстоји од другог ока мало што више од једнога свог пречника. Предња поклонац по обрубу ситно, по врху пак свом крупнозубчаст, прави поклонац се окончава једном крепком бодљом, испод које се још једна мања налази. Глава крљунтава осим влакца, лица и гуше.

1. Л. 13 — 14. 2. Л. 1 | 18 — 20. 3. 1 | 13. Т. 1 | 5. Г. 14. Р. 17 — 19. К. 7 | 90 | 13 — 14.

Прва леђна пераја лежи мало иза грудних, прва њена шипца мало што краћа од друге, друга леђна пераја назад косо одсечена, задња је у поред постављена са другом леђном, трбушине су под гушним сментене и једне су с њима дужиње. Крљунти доста ситне, тврде.

Боја. Као у пређанске, по само 4 попречне павте, љушка и поклонац плаветан, по лицу косе црнкасте црте.

Вел. Нарасте већи од пређанскога, почем кад што стиже до важине од 3 литре.

М. преб. Живи такођер само у већим рекама, и има га код нас у Дунаву и Сави, по још је рећи од вретенара, од кој га наша ребари по имену не разликују.

IV. Род: *Acerina* Cuv.

И. Л. Само једна леђна пераја, или боље рећи две по међусобно срасле, кацифасте зуби у вилицама и по ралу, предњи поклопац зубчаст, канали главе дубоки.

1. Фела: *Acerina vulgaris* Cuv.

И. Л. Њушка затубаста, у леђној пераји 12 — 14 бодљавих шлица, тело депасто.

Опис. Висина тела иде $1\frac{1}{3}$ — $1\frac{1}{2}$ у целу дужину, а дужина главе је $\frac{1}{3}$ краћа од висине тела; пречник она износи $\frac{1}{3}$ дужине главе, једно одстоји од другог за 1 свој пречник. Усне месасте, устни углови не стижу до испод очију. Предњи поклопац има 6 кратких зубаца, прави поклопац се окончава чврстом бодљом.

Л. 12 — 14. П. 11 — 14. З. 2, 5 — 6. Т. 1, 5. Г. 13. Р. 17. Кр. 6 — 7. 37 — 40. 10 — 12.

Леђна пераја почиње над врхом поклопца, већа 4, 5 и 6 шлица је најдужа, следећуће бивају све краће до последње бодљаве, која је у пола краћа од прве члашкасте шлице: задња пераја лежи испод леђне по до њеног краја не стиже: трбушне пераје и грудне једне висине: врљунти прилично велике.

Боја. Леђа смеђа с преливањем у маслино-зелену боју и са тамним мрљама, које се често сливају у уздужне павте, бокови црничко-жути, трбух белугав, гуша и груди црвешкасте, предњи део леђне пераје неправилно црнав, трбушне и грудне пераје белугаве или црвешкасте; дужица она црна, додл злато-жута.

Вел. Редко бива већа од 6 — 7 палаца, и тежа од 50 драма.

М. преб. Много је има у Дунаву, а лови се и у Сави и у свима нашим повећим рекама.

Нар. ил. С. балавац, бодљиви греч. Р. Ерш. Ч. *okuk, zeleni okak, jezdič*. Нем. *Kaulbarsch*.

2. Фела: *Acerina Schraitzer Cuv.**

И. Л. Тело опружено, њушка здужена, леђна пераја запрема готово цела леђа и има 18 — 19 бодљавих шница.

Опис. Тело опруженије по у пређашње; ширина тела износи $\frac{2}{3}$ његове висине а ова иде 5 — 6 пута у целу дужињу; пречник ока раван $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$, од врха шкаржњог поклоњаца 1, а од другог ока $\frac{2}{3}$ свога пречника. Углови уста стижу до испод предњих ноздра. обод поклоњаца носи 6 — 7 зубаца, прави поклонац се окончава у заоштрљену бодљу.

Л. 18 — 19 | 12 — 13. З. 2 | 6 — 7. Т. 1 | 5, Г. 13 — 14. Р. 17; Кр. 7 — 8 | 60 — 70 | 13 — 14.

Леђна пераја почиње над груднима, њене шнице расту постепено до четврте, која је најдужа, од туд се смањују до последње бодљаве, која је дужа од предходеће а у пола краћа од следећуће чланкасте шнице; задња пераја лежи пред крајем леђне, трбушне су стављене испод грудних. Бочна црта тече у горњој четвртини тела споредно са леђним ободом.

Боја. Горња страна маслишко-зелена, дољња сребро-бела, дуж тела се виде 3, ретко 4, тамније пруге, леђна пераја у предњој половини целава, реп и друга половинна леђне пераје недичава, остале пераје жућкасте.

Вел. Бива већа од балавца често 100 — 150 драма.

М. преб. Има је у Душаву и Сави, али ређе долази на наш рибљи вапнар.

Нар. ил. С. бели греч. Тур. ђумиш балук. Нем. *Schrazen*.

Фамилија: Ш т в т о л и к е.

И. Л. Подочни колут дооз развирен и са ободом предњег поклоњаца чврсто спојен, трбушне пераје на гуши.

V. Род: *Cottus* Lin.

H. X. Глава сиљоштена, кадифасти зуби у вилицама и по ралу, две досижуће се лећне пераје, тело без крљушти или голо.

1. Фела: *Cottus gobio* Cuv.*

H. X. Зев се простире до испод очију, варка задебљала, њена најмања висина иде 12 — 13 у целу дужину тела, трбушне пераје много краће од грудних.

Опис. Глава при шкржном поклоњу шира од осталог тела, кога највећа висина иде 5 пута у целу дужину; очи постављене на горњој страни главе ближе стоје врха њушке по шкржнога отвора, њихов пречник износи $\frac{1}{5}$ дужине главе, а међусобни размак је раван једном очном пречнику. Предњи поклонац носи једну навице управљену бодљу, испод које се још једна мања по кожом покривена налази, прави поклонац страг завршава, доњи наоружан кратком напред окренутом и обично у кожу ураслом бодљом.

1. Д. 6 — 9, 2. Д. 15 — 18, 3. 12 — 13; Г. 7 | 6 — 7, Т. 1 | 4, Р. 8 | 13.

Прва лећна пераја почиње над грудима, и састављена је ниском кожицом за другу лећну перају, у које је 4, 5 и 6 шлица најдужа; задња пераја лежи испод друге лећне, која се од ње даље пружа ка рену; трбушне пераје недосижу врхом до чмара, грудне су најјаче развијене и стижу до испод почетка друге лећне пераје. Боцна црта се налази сиред на горњој трећини тела, после се спушта на средини, а састављена је из 26 — 28 слуз точећих јамица.

Боја. Тело згор смеђасто или посвуд сивасто са тамним пегама, које се често у попречне павте сливају, трбух белугав, редко пегав. Пераје на леђима, грудима и рену смеђо-пругасте, на осталима деловима се то ређе виђа.

Вел. Не бива већи од чемерка ни тежи од 40 драма.

М. Преб. Има га у свима притокама Тимока, а г. В. Стефановић учитељ у Банној Башти пише ми, да га има и у Дрини.

Нар. Нл. С. Пеш. Р. головац. П. *glowacz*. Ч. *pules*. Нем. *Koppe*. *Groppe*.

2. Фела: *Cottus poecilopus Heck.**

Н. Л. Трбушне пераје дугачке, досижуће до чмара, нагвасте; варка на крају танка — њена висина износи $\frac{1}{11}$ целе дужине тела —; све пшце грудних пераја пераздељене.

Опис. Ова је фела доста налик на пређаншју и само се разликује мањим размаком очију — не пуни један очи пречник —, мало на више искривљеном у кожу укритом бодљом на предњем поклошцу, и краћим грудним а напротив дужим трбушним перајама, од којих прве посувраћене не стижу до исход почетка друге леђве пераје, трбушне пак постављене под грудима допиру до чмара. Решна пераја има 14 шлица, све су једне дужине — мање од $\frac{1}{6}$ целе дужине тела —, средње су рачвасте.

1 Л. 8—9, 2 Л. 16—18. 3. 13—14 Г. 14. Т 114 Р. 9 | 14.

Боја Као у обичног пена, само су трбушне пераје од 6 — 7 црних попречних нагва ишаране, прва леђна пераја има на оба краја по једну повећу црну мрљу, по ободу је пак белугава.

Вел. Као у пређаншњег.

М. преб. Река Сава. Један савски рибар ми је летос донео ову рибу као неко чудовиште, које догле није био видео, и коме имена није знао, и с тога мислим да је она у Сави редка, и да је овамо била из неке мање реке, где пешеви обично живе, дотумарила.

3. Фела: *Cottus ferrugineus*. Heck Kn.*

И. Хар. Висина варке иде 14 пута у дужину тела, грбушне пераје павласте, дуже од грудних, довару до чмара, шипце грудних пераја све бодљаве.

Опис. Дужина главе иде 1/3 пут у целу дужину; очи мање по у пређашњег одстоје међусобно и од врха њушке 1, а од врха њушница $2\frac{1}{2}$ свога пречника.

1. Д. 6. 2. Д. 15 — 16, 3. П — 12 Т. 4 Г. 12 — 13 Р. 11.

Грудне пераје слабије развијене по у пређашњег једва стигу до краја предње леђне пераје, тим су дуже грбушне, које стигу до чмара.

Боја. Тело црвенкасто-смеђе са почесним пегама особито по горњој страни главе. Пераје све павласте осим грбушних.

Вел. Мања по пређашња обично од 2 — 3 палца.

М. прѣб. Хекел нише, да ју је добио из Србије по ја ју видео нисам, нарз зато и не знам дали је народ од пређашње разликује.

Приметба. Из дрине сам добио од Г. В. А. Стефановића два пеша, која на свој ирзавци овамо спадају, но била су јако кварна те их нисам могао точно детерминирати.

VI. Род: *Gasterosteus* Lin

И. Хар. Уместо предње леђне пераје слободне бодље, грбушне пераје састављене из мало бодљавих шипца, између грбушних пераја и чмара један троуглај штит — безимена кост, само 3 шкрина лука.

1. Фела: *Gasterosteus aculeatus* Bloch.

И. А. Само три слободне бодље на леђима.

Опис. Тело опружено, стиснуто; висина тела мало већа од дужине главе, која иде 4/5 пута у целу

дужину. Пречник ока иде $3\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 1 а од другог ока $\frac{3}{4}$ свога пречника. Углови уста стижу до испод ноздара. Осовина тела иде кроз средину уста, дотиче доњни крај зенице и пресеца преко средине поклопац. Од слободних бодља су две прве једне дужине, друга је најдебља, а трећа најкраћа почетку пераје примавнута; грудне су пераје припете у један очни пречник иза шкрга, оне су закусасте и посувраћене стижу само до испод друге слободне бодље; трбушне пераје се састоје само из две шплице, од којих унутрашња врло мала; све остале пераје састављене су понајвише из самих чланкастих шплица.

2. Л. 12. З. 1 | 8 Т. 1 | 1 Г. 10. Р. 12.

Боја. Леђа зеленкасто-смеђа или плаветникасто-црна, трбух и бокови сребрасти, гуша и груди црвене, пераје зеленкасте прозрачне, дужица сребробела; зеница попречна.

Вел. Не бива већи од 3 палца.

М. преб. Пребива у бистрим водама. Ја је у Србији нисам видео, ал сам по народу слушао уз његово име и опис једну шаљиву приповедку која се по свој прилици на њу односи.

Нар. ил. С. зет. Р. кољунка, хахалча, Н. *ciernik*. Ч. *koliska*, Нем. *Stichling*.

2. Фела: *Gasterosteus pungitius* L.*

И. Л. На леђи 9 — 10 слободних бодља.

Опис. Висина тела иде $4\frac{1}{2}$, а дужина главе 4 пут у целу дужину; пречник ока износи $\frac{1}{4}$ дужине главе, од врха њушке и од другог ока одстоји за 1, а од врха поклопаца за 2 своја пречника; стражње поудре стоје ближе очију по врха њушке и веће су од предњих. Осовина промиче испод средине уста, кроз доњни очни колут и сече по средини поклопац.

2. Л. 9, З. 1 | 6, Т. 1 | 1, Г. 10, Р. 12.

Слободне бодље на леђима су све мал не једне дужине, и неправилно су у два реда постављане, прва стоји нешто мало пред базом грудних пераја, последња управо над почетком задње, пред којом једна подобна слободна бодља лежи; трбушне пераје се састоје из две бодље, од којих је спољаниња двојином већа од леђних, друга је пак ситна; између њих је смештена безимена кост, она је назад зашиљаста и дужа је од пераја, грудне пераје одстоје $\frac{2}{3}$ очнога пречника од шкратиог отвора. Бочна црта тече испрва у горњој трећини бокова, после се мало ниже спушта; на њој се стичу у углу од 130° многи плитки урови — око 20 — од горњег и долњег обода тела косо напред управљени; на предњој трећини тела се на бочној црти налазе мањи или већи штитови, највећи над трбушним перајама, мало су што већи од очног пречника, од половине пак тела се све више смањују тако да се на варки једва приметити могу.

Боја. Леђа смеђа, бокови сребрасти, трбух жућкаст, сви ови делови неправилним тамним мрљама и педицама изшарани, пераје ледичаве, безимена кост паранчо-жута.

Вел. Од много комада које сам могао додати највећи је два палца дугачак.

М. преб. Налази се у блату неготинском, од куд ју је нашем кабинету послао Г. Др. П. Черни.

Нар. Име С. грегорац, обично у множ. грегорци.

Подред: М е х к о л е р е.

И. К. Кошљорибе са перајама, у којих су по готову све шнице чланкасте, витке и од половине лезеасто раздељене.

Фамилија: Ш а р а н о в и д н е.

И. К. Уста без зуба, горњи устни обод састављен од међувеличне кости, зуби у гуши до-

бро развијена, глава без крљушти, само једна пераја на леђима.

VII. Род: *Cyprinus* Lin.

Н. А. Међући зуби у гуњи у три реда 1, 1, 3 постављени, два брва у устним угловима а два на горњој вилицы, леђна пераја врло дуга, задња врло кратка, обе са једном чврстом страг тестерастом шницом.

1. Фела: *Cyprinus Carpio* Lin.*

Н. А. Висина тела износи $\frac{1}{3}$ целе дужине, њунка затубаста, грбина од потиљка до леђне пераје постепено сведена.

Опис. Тело дугуљасто стиснуто, његова ширина је равна половини висине, а дужина главе $\frac{1}{4}$ целе дужине. Пречник ока иде 6 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њунке 2. од другог ока $2\frac{1}{2}$ — 3 своја пречника. Осовина тела промиче над устима, испод воздара, кроз сред очију пренолава врх поклопца и састаје се са бочном цртом топрв на крају варке. Кодре усправљеном ковицом раздвојене, стражица мања и окт. блика.

Л. 3 | 17 — 22, З. 3 | 5, Г. 2 | 8, П. 1 | 15 — 16.
Р. 19; Кр. 6 | 35 — 38 | 6.

Леђна пераја почиње пре половине тела над грбушницама, три пут је при основи дужа, по што је сред висока; зубци тетерасте шнице почињу тек у горњој трећини њеној, задња пераја стоји према крају леђне, трбушне пераје су најкраће, грудне су дуже, али не стижу до основе трбушних. Крљушти велике, највеће равне $1\frac{1}{2}$ очнога пречника, ишаране су многим зракастим цртама.

Боја. И само име шарана показује, да су боје ове рибе различите, а промењују се и по разлици пораста, годишњег доба, пак и по води у којој обитава; леђа су морасто зелена, бокови исте боје по отворенији, трбух белугав, крљушти педичаве

по средини или ободу прикасте; усне жуте, леђна пераја сива, задња смеђа, остале пераје љубичасте; дужина злато-жута.

Вел. Може нарасти до дужине од 3 аршина и важине од 30 ока.

М. Проб. Налази се у свима нашим рекама и барама

Нар. Ил. С. шаран, Р. карп, кароб, сазан, П. карп, Ч. карп, Вл. крап, Нем. *Donaukarpe*.

2. *Cyprinus acuminatus* Heck.*

Н. Л. Висина тела износи $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{2}{3}$ целе дужине, глава здужена, заокружена, чело погнуто, грбина до леђне пераје косо усправљена.

Опис. Дужина главе $\frac{1}{4}$ мања од висине тела и износи $\frac{1}{2}$ његове ширине. Пречник ока иде $5\frac{1}{2}$ — 6 пут у дужину главе, оно одстоји од врха њушке и од другог ока за 2 своја пречника. Основна тела иде кроз средину уста, додиче се доњег очног колута, сече на двоје врх поклоња и стиче се на крај варке са бочном цртом.

Л 3 | 8 — 20, З. 3 | 5 — 6, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15 — 16, Р. 19; Кр. 5 | 38 — 39 | 5 — 6.

Леђна пераја почиње при половини дужине тела (без репа), висина јој износи $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ њене дужине, зуби на тестерастој шипци почињу од половине њене висине, гудне пераје досижу до трбушних, све остале као у пређашње феле.

М. проб. Пребива у Дунав, но ваљда је ретки од пређашњег, јер сам га само једанпут на Дорћолу нашао. Рибари га од обичног шарана именов не разликују.

3. Фела. *Cyprinus hungaricus* Heck.*

Н. Л. Тело опружено мал не ваљкасто, глава завршаста, висина тела иде $3\frac{1}{2}$ — 4 пута у целу дужину, а у маторима је једнака са дужином главе.

Опис. Много опруженији од пређашњих; ширина износи половину висине тела, у маторцима и више, дужина главе иде $4\frac{1}{2}$ — 5 пута у целу дужину. Око, веће по у обичног шарана, равно је $\frac{1}{5}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$ — 2 а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Осовина тела иде кроз уста, која су мање усправљена по у пређашњег, кроз доњу трећину ока, и састаје се испод средине леђне пераје са бочном пртом.

Д. 4 | 17 — 20, З. 3 | 5, Ч. 2 | 8, Г. 1 | 15 — 16, Р. 19; Бр. 5 — 6 | 36 — 39 | 5 — 6.

Леђна пераја почиње над трбушницама пред половином тела, $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{2}{3}$ је дужа но што је сиред висока, задња пераја двојином виша но што је дуга, грудне пераје са трбушницама једне дужине.

Боја. Леђа сивасто зелена, стране жућкасте, пераје на леђима и репу сиве, остале жућкасте са сивим ободом, дужица љубичаста с узаним златним обрубом око зенице.

Вел. Може нарасти до 12 ока.

М. преб. Налази се кадшто по барама но ређи је од речног шарана. Рибари га по имену не разликују.

VIII. Род: *Carassius Nilson.*

И. А. Зуби у гуши длетаста, једнореди, по 4 на обе стране, уста без бркова, леђна пераја јако развијена, са тестерастом првом шпицом.

1. Фела: *Carassius vulgaris Nil.* *

И. А. Дужина главе равна $\frac{1}{2}$ висине тела, чело равно или угвато, грбина јако сведена.

Опис. Дужина главе иде $3\frac{1}{2}$ пута у целу дужину, ширина тела 3 п.т у највећу висину. Око доста мало, његов пречник иде $4\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{4}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке за 1, а од другог ока за 2 своја пречника. Уста су косо усправљена и стижу до испод поздара. Осовина тела тече над средином уста, кроз доњу полови-

ну ока, предваја тупи врх поклопца, и тек на врху варке се стиче са бочном цртом.

Л. 3 | 15 — 21, З. 3 | 6, Т. 2 | 7, Г. 1 | 12 — 13, Р. 19; Кр. 8 | 31 — 33 | 6.

Леђна пераја почиње према трбушњима пред половином тела, мал не у пола је дужа по што је висока, назад постепено онада тако, да јој је последња ивица у пола краћа од прве; задња пераја постављена према крају леђне, трбушне могу врхом дохватити до чмара, а грудне до трбушних.

Неправилно зракасте крљушти износе $1\frac{1}{2}$ очнога пречника. Бочна црта сече тело у два равна дела, и ображава праву линију од врха поклопца пружену ка средину репа.

Боја. Глава маслинко-зелена по странама пиринчо-жута, леђа зеленкасто-смеђа, бокови отворенији, трбух црвенкасто-бео, пераје: задња, трбушне и грудне црвенкасте, остале жуте са сивим ободом; дужица сребро-бела са злато-жутим ободом, или сва угасито-жута.

Вел. Редко парасте већа од педи, и тад важи нешто мало више од $\frac{1}{2}$ оке.

М. преб. Најволи мутну воду, али се налази и у свим нашим повећим рекама.

Нар. Ил. С. каран. Р. карась, II. *karasz*, Ч. *karas*. Нем. *Karassche*.

2. Фела. *Carassius gibelio Nili* *.

И. Дужина главе прелази $\frac{1}{2}$ висине тела, грбина од средње руке сведена много мање по у првањње.

Опис. Тело опруженије од пређашње феле, висина тела иде више од 2 пут у целу дужину, ширина $2\frac{1}{2}$ пут у висину а дужина главе $3\frac{1}{3}$ — $3\frac{3}{4}$ пута у целу дужину; пречник ова износи $\frac{1}{3}$ дужине главе, оно одстоји од врха нунке $1\frac{1}{2}$ а од другог ока $2\frac{1}{2}$ свога пречника. Ноздре ближе

очију по врха њушке, уста врло јако усправљена једва стижу до испод очију. Осовина тела тече преко усногъ угла, испод она и састаје се као у пређашњегъ тек на крају варке са бочном пр-том.

Л. 3 | 14 — 16, З. 3 | 5 — 6, Т. 2 | 7, Г. 1 | 15, Р. 19; Кр. 7 | 32 — 33 | 6.

Леђна пераја почиње над половином тела, њена дужина не износи пуно два пута највећу висину, а чини $\frac{1}{3}$ дужине тела. Трбушне пераје постављене испод предњег краја леђне пераје досижу до чмара, грудне су пак најслабије развијене, не досижу до трбушних.

Боја. Леђа угасито зелена с плаветним преливањем, трбух смеђасто-жут са металним блеском, пераје грудне и трбушне при основи црвенкасто-смеђе, остале црне, дужица зеленкасто црна.

Вел. Као у пређашње феле.

М. преб. Пребива у Дунаву и кадшто се доноси на Дорхол у једно са пређашњим карашем, од којегъ га рибари не разавкују.

3. Фела. *Carassius moles Agassiz.*⁷

И. Л. Дужина главе равна $\frac{1}{2}$ висине тела, чело испунчено, грбина као у пређашњег умерено сведена.

Опис. Дужина главе иде $3\frac{1}{2}$ — 4 пута у целу дужину: величина и положај она као у пређашњегъ. Осовина тела тече проз средину уста и оставља далеко над собом око.

Л. 3 | 15 — 17, З. 3 | 5 — 6, Т. 2 | 7, Г. 1 | 12, Р. 19; Кр. 7 — 8 | 31 — 33 | 6.

Леђна пераја почиње над половином тела, задња је рену јаке приближена од пређашње, трбушне пераје и грудне су кратке, прве не стижу до чмара, друге су завржене и стижу до трбушних. Крљушти веће по у обичног караша и изnose $\frac{1}{3}$ очнога пречника.

Боја и величина као у пређашњег.

М. преб. Има га у Дунаву и у барама око Београда и често се доноси на Дорхол. Рибари га не разликују од других караша.

IX. Род *Tinca* Rondelet.

Н. К. Зуби у гуши соповидни. једнореди десно 4 лево 5; два брва у устним угловима. крљушти врло ситне. пераје без контаинх швица.

1. Фела: *Tinca vulgaris* Cuv. *

Н. К. Све пераје закружене. брвови кратки. у задњој пераји мање швица по у леђној.

Опис. Висина тела иде 4 пута у целу дужину; очи су мале једва $\frac{1}{6}$ дужине главе, ове одстоје од врха њушке $1\frac{1}{2}$ а од другог ока преко 2 своја пречника. Предње носдре стоје у средини између врха њушке и очију. Уста мала не стижу до испод очију. Бркови износе у дужини $1\frac{1}{2}$ омот пречника.

Д. 4 — 8 — 9. З. 4 — 6 — 7. Ч. 2 — 8 — 9. Г. 1 — 15 — 16. Р. 19.

Леђна пераја стоји ближе репа но врха њушке. трбушне пераје стоје у средини дужине тела и дохватају или премашају чмар. грудне слабије развијене не стижу до трбушних. Крљушти су мајунше тако да се могу једва бројати, преко 100 дуж бочне црте.

Боја. Обично маслињко-зелена, мање или више загасита, по боковима јаснија, по трбуху сиво-бела, пераје црвенкасто-смеђе са преливањем у плаветну боју.

Вел. Може нарасти до дужине од $1\frac{1}{2}$ стопе и до вањине од 3 оке.

М. преб. Лови се у свима нашим већим рекама и барама.

Нар. ил. С. Лињ. лнџав. Р. лнџ. Н. *lin.* Ч. *lin.* Нем. *Schleie*.

X. Род. *Barbus* Cuv.

И. Л. Зуби у гуши жандовидни, трореди, по 2, 3 и 5 у сваком реду, уста са 4 брка, пераје у неких фела са првом коштаношом тестерастом шпичом, крљушти страг завршкасте на варки веће.

1. Фела: *Barbus fluviatilis* Agas.*

И. Л. Тело опружено мал не ваљкасто, његова висина иде 5 — 5 $\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. горња вилица испала, коштана шпица у леђној пераји тестераста.

Опис. Њушка јако испала на ријенњ удешена; ширина тела износи $\frac{1}{2}$ његове висине. Очи одстоје међу собом у $1\frac{1}{2}$ — 2 своја пречника. Подкововидна уста стоје хоризонтално и стижу својим угловима до испод ноздара, које су очима приближене. Бркови горње усне могу досегнути до ноздара, а они што стоје у устним угловима до половине или до на крај очвију.

Л. 4 | 9, З. 3 | 5, Т. 2 | 8, Г. 1 | 16 — 17, Р 19;
Кр. 12 | 58 — 60 | 7 — 8.

Леђна пераја почиње при половини тела мало пре од трбушних, њена коштана, страг у целој дужини тестераста, шпица је $2\frac{1}{2}$ пута дужа од противуположене задње шнице, задња пераја нижа од леђне, трбушне једне дужине са задњом по не досижу до чмара, најдуже шнице репа равне дужини главе.

Крљушти дугуљасте, највеће не стижу 1 очни пречник. Бочна црта тече по средини бокова.

Боја. Леђа масливно-зелена, бокови јаснији, гуша бела, а такав је и трбух; леђна пераја и реп плаветникаст, остале пераје црвенкасте; дужина отворено смеђа.

Вел. Нарасте до дужине од 2 стопе и до вајине од 4 ове.

М. преб. Има је у свима нашим рекама.

Нар. Ил. С. Мрена. Р. миронь. П. *barwana*, Ч. *parma*. Вл. мрена. барбуре, Нем. *Barbe*.

Прилетба. У књигама се наводи, да је икра мрене шкодљива, које ми нико у народу није потврдио.

2. Фела. *Barbus plebejus. Bonaparte.*

И. Л. Тело једрије но у пређашње феле, његова висина иде $4\frac{1}{2}$ пута у целу дужину, њушка краћа. затубастија и крљушти ситније. него у обичне мрене.

Опис. Шарина тела износи више од половине његове висине; једно око одстоји од другог $2\frac{1}{2}$ свога пречника; горњи бркови стижу до предњег очног обода, дољи до стражњег или чак до предњег поклошца.

Л. 3 | 8, З. 3 | 5, Т. 2 | 8. Г. 1 | 16 — 17, Р. 19; Кр. 15 | 66 — 27 | 11.

Леђна пераја при половини дужине тела у право над трбушницама, њена коштана шпица танка. кроз тестераста. трбушна пераја двојном виша по што је дуга, и посувраћена мал не досиже до крајних шпица репне пераје. Све остало као у пређашње феле.

Боја. Обичне мрене, али леђна пераја и реп, ређе и бркови црномеђим пегама ишарани, остале пераје без икаквих пега.

Вел. Може нарасти до дужине од 1 стопе.

М. Преб. Находи се у Далмацији у Книву и Жегару.

Нар. Ил. По Хевелу Далматинци зову ову рибу *treni*, из чега се види да је од пређашње феле не разликују.

3. Фела *Barbus eques Bon.*

И. Л. Тело збивено, њушка јако затубаста. сви бркови једне дужине. коштана шпица у леђној пераји у целој дужини рескаста.

Опис. Ширина тела износи половину његове висине, а ова је мал не равна са дужином главе, која иде $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Једно око одстоји од другог $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{2}{3}$ свога пречника; уста не стижу до испод поздара, које су очима примакнуте; горњи бркови досижу до очију, а доњи до предњег поклопца.

Л. 3 | 8, З. 3 | 5, Т. 2 | 8, Г. 1 | 16 — 17, Р. 19, Кр. 14 — 15 | 66 — 68 | 9 — 10.

Леђна пераја почиње при половини тела, дужина њена прелази $\frac{1}{2}$ дужине главе, страг је косо одсечена тако да крајна шпица износи $\frac{4}{3}$ предње, која је најдужа; задња двојином дужа но што е висока и стиже до основе репне пераје.

Боја. Као у пређашње феле.

Вел. Остаје мања но обична мрена, почем редко претура дужину од 5 палаца.

М. Преб. По Хекелу живи у реци Зрмањи у Далмацији, где је житељи особитим именом не назначују.

4. Фела: *Barbus Petenji* Heck *

И. Л. Тело опружено, потиљак и предњи део грбине широк, леђна пераја без коштане шнице.

Опис. Ширина тела износи $\frac{2}{3}$ — $\frac{3}{4}$ висине, а ова иде $5\frac{1}{3}$ — $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Око одстоји од врха њушке 2, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника: бркови горње усне досижу до стражњих поздара, а до стражњег обода очног они, што се у уетном углу налазе.

Л. 3 | 8, З. 3 | 5, Т. 2 | 8, Г. 1 | 16 — 17, Р. 19, Кр. 11 — 12 | 55 — 60 | 8 — 9.

Леђна пераја стоји у средњи дужине тела пред трбушним перајама, мало је виша но што је дуга, страг је косо одсечена тако да стражње најкраће шнице изнесе $\frac{2}{3}$ предњих најдужих; задња је виша од леђне, њене најдуже шнице претурају основу репа.

Боја. Леђа жућкасто сива, трбух бељугав, тело свуд мањим и већим смеђоцрним пегама ишарано, а исто тако су бојене и пераје, осим трбушних, које су једнобоје, обично црвенкасто-жуте.

Вел. Најдужи моји комади не прелазе 7 палаца и важе нешто мање од литре.

М. Проб. Живи у свима нашим бистријим водама особито по јужним крајевима Србије; београдски је рибари најшто и у Сави ухвате.

Прилетба. У Ужцу су ми казали, да се зове липен, име, које другом роду риба припада (сравни род XXIX). Власи зову ову рибу шамле. Нем. Semling.

XI. Род: *Gobio Cuv.*

И. А. Грабећи зуби у гуши са чврстом чакљом на врху, у два реда по 3, 5 ретко 2, 5 стављени, два брва у устним угловима, пераје без коштане шице.

I. Фела: *Gobio vulgaris Cuv.**

И. А. Тело опружено, вретенасто, чело јако сведено, крљунти велике, реп и леђна пераја тамно пегава.

Опис. Ширина тела износи $\frac{2}{3}$ његове висине, а ова иде $4\frac{1}{2}$, дужина главе само 4 пут у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{5}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од врха поклопца 2, а од другога ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Бркови једва досику до средине очију. Осовина тече над врхом њушке испод очију и предваја поклопац.

Л. 3 | 7, З. 3 | 6, Т. 2 | 7, Г. 1 | 14, Р. 19.
Кр. 6 | 10 — 14 | 4.

Леђна пераја почиње пред трбушницама и пред половином тела, виша је во што је дуга, њене најдуже нишце имају две дужине најкраћих стражњих, репна пераја мал не исте дужине са леђном.

остале слабије развијене. Највеће крљушти дуж бочне црте у $\frac{1}{3}$ мање од очног пречника.

Боја. Леђа црвкасто сива, угасито - зелено-пегава. Ове пеге су особито примјетне дуж бочне црте где их има свега 7. реп и леђне пераје жућкасте или црвенкасте тамно пегаве, остале пераје бељугаве; дужица злато-жута.

Вел. Редко бива већа од педи.

М. Проб. Налази се у свима нашим особито шкаљевитим рекама и потоцима.

Нар. Нл. С. кркуша, Р. колба, Ч. *rizek*, Вл. гиве. Нем. *Grundel*.

Приметба. Кад нема рибе, или кад се не може намерити, рибари ударе у ловљење ситније рибе, кркуша, мренаца, вараваца и др. и то зову: *безрибица*.

2. Фела. *Gobio uranoscopus Agas.**

Н. Л. Тело опружено. бркови дугачки. чело уже по у пређашње. реп и леђна пераја без пеге.

Опис. Широка тела чини више од $\frac{2}{3}$ његове висине, а ова иде $5\frac{2}{3}$ — 6 пута у целу дужицу. Очи велике, њихов пречник иде $4\frac{1}{2}$ пута у дужицу главе, оно одстоји од врха њушке 2 своја пречника а 1 од другог ока; бркови стваку мал не до шкржног отвора.

Л. 2 | 7, З. 2 | 5. Т. 2 | 7, Г. 1 | 14. Р. 19, Кр. 5 | 40 — 42 | 4.

Леђна пераја постављена пред половином тела према трбушницама, мало је што виша по што је дуга, остале пераје мал не једне дужине са леђном, јаче су дакле развијене по у обичног гречца.

Боја. Тело жућкасто а пераје сиве, дуж средине се тела пружа једна сребраста павта, а крљушти дуж бочне црте имају по две црне тачке, леђна пераја ка што у средини педичава, а реп има обично таман поруб.

Вел. Не бива већа од 5 палаца.

М. преб. Воли као и пређашња бистру воду но као да је ретка. јер сам ја само један комад из Дунава добио.

Приметба. Име пастрмке, које ми је казао рибар, кад ми је донео ову дунавску редкост, показује да је и прост човек од обичнога гргеча разликује, пак не познајући пастрмке, овако је именује због ситних пегла по телу.

ХИ. Род: *Aulopyge* Heck.

И. Л. Зуби у гуши дзетасти једнореди по 4 с обе стране. леђна пераја са коштаном тестерастом шицом. задња пераја слабо развијена. ноздре нераздвојене. 4 брка. тело голо.

1. Фела: *Aulopyge Hügelii* Heck.

И. Л. Киша здужена. јако завршкаста. висина тела мања од дужине главе, тело сребрасто. леђа и бокови смеђо-пегави и педичави.

Опис. У женке, која се у многим обзирима од мужјака разликује. дужина главе иде 4 пута у целу дужину; пречник ока $3\frac{1}{2}$ —6 пута у дужину главе, око једнако удаљено од врха њушке и од врха поклошца, а од другог ока одстоји за 2 своја пречника. Ноздре, ближе очију но врха њушке, имају у предњему крају једну кожицу, која их може поклопити. Бркови кратки, стражњи, који су дужи. једва су равни једном очном пречнику. Осовина пролази од врха њушке испод очију, предваја врх поклошца и састаје се над трбушним перајама са бочном цртом.

Л. 3 | 8, З. 2 | 5 Т. 2 | 7 — 8 Г. 1 | 15 Р. 19.

Леђне пераје положене над трбушима иза половине тела. трећа им је шица врло чврста и страг је кроз тестераста; задња пераја лежи иза краја леђне. предњи крај је састављен из једне цеви са два ушћа. једно представља чмар а друго излаз полних органа. и ово одликује овај род рибе

од свију осталих, у којих су оба та ушћа заједно пред задњом перајом постављена. Мушјаци немају ове цеве, а и тим се још од женки разликују, што су махом мањи и што је њихова грбина слабо сведена.

Боја. Леђа зеленкаста, остало тело сребрасто пегаво и педичаво; пераје жућкасто-сиве, леђна и репна педичава; дужица зеленкасто-жута.

Вел. Редко бива већа од 5 прста.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Сиња у Далмацији и Ливна у Босни, и каже да је тамошњи житељи често на вањар доносе и на зејтину пржену радо једу.

Нар. име. С. острал у Ливну; ово Хекелово име не личи на србску реч, и потребује потврђења; ако се не варам, ово је риба коју сам у Лици у младости под именом пијора често јео.

XIII. Род: *Rhodeus* Agas.

И. К. Ножовидни зуби у гуши, једнореди, с обе стране по 5, уста без бркова. леђна пераја без коштане ишце. једне дужине са задњом.

I. Фела: *Rhodeus amarus* Agas. *

И. Л. Тело високо, стиснуто, бочна се црта види само до 5 или 6 крљунти иза шкрга.

Опис. Висина тела иде 3, а дужина главе $4\frac{1}{2}$ — 5 пута у целу дужину. Пречник прилично великог ока чини $\frac{1}{3}$ дужине главе, око одстоји од врха њушке I а од другогг ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника.

Д. 3 | 9 — 10, З. 3 | 9 Т. 2 | 6, Г. 1 | 10, Р. 19, Кр. 11 — 12 | 34 — 38.

Најјаче је развијена леђна и задња пераја, остале су много мање. Крљунти су меке дугуљасте, таквим зракастим цртама густо вшаране, између леђне пераје и трбушних има их свега 11 — 12

Боја. Много се разликује по полу особито у време прпорења.

У мужјака

Поклопац, леђа и бокови љубичасти.

С обе стране репа једна смарагдо-зелена пруга.

Груди и трбух бељугав, са ружастим преливањем.

Иза шкрга једна вертикална сребраста пруга, а с обе стране ње љубичасте пеге.

Леђна пераја смеђа са тавнијим павтама, задња пераја јасно црвена са црним обрубом. реп и грудне пераје бледе прозрачне.

Дужица згор црвена.

У женке

Леђа зеленкасто-смеђа.

Ова је пруга плаветни-каста или црнкаста а често је нема.

Бокови бељугави, такав је и трбух.

Без такве пруге иза шкрга.

Све пераје бледе само леђна има широк таман обруб.

Дужица отворено-жута згор наранчо-жута.

Вел. Мужјаци, мало што већи од женки, ретко прелазе два прета дужине.

М. преб. Највољн бистру воду и има је по свој прилици у свима нашим планинским речицама и само је стога слабије позната, што је врло ситна и што јој месо горчи. Ја сам је добио у Лукову испод Ртња.

Нар. ил. С. платичице, П. *plociczka*, Ч. *hořavka*, Брањски *pesdirk*, Нем. *Bitterling*.

XIV. Род: *Abramis* Сув.

И. Х. Дробећа зуби у гуши, једнореди, по 5 с обе стране, уста косо усправљена, без бркова, задња пераја дужа од леђне, тело високо, стиснуто, трбух између чмара и трбушних пераја у оштру ивицу испупчен.

1. Фела: *Abramis brama* Cuv.*

Н. Л. Висина тела износи $\frac{1}{3}$ целе дужине, уста допиру до испод предњих ноздара, задња пераја почиње пре краја леђне.

Опис. Ширина тела иде $3\frac{1}{2}$ пута у његову висину, а дужина главе $5\frac{2}{3}$ пута у целу дужину. Пречник ока чини $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1. а од другог ока 2 своја пречника. Осовина тела иде над средњом уста, кроз доњи обод ока, преко среде поклопца, и стиже се са бочном цртом при 5 — 6 реду крљушти. Чело јако испупчено, потиљак погнут, а од овуд леђа до леђне пераје јако сведена.

Л. 3 | 9, З. 3 | 24 — 26, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19, Кр. 12 — 13 | 51 — 54 | 6 — 7.

Леђна пераја почиње иза половине тела, $2\frac{1}{2}$ пута је виша но што је дуга, назад је косо одсечена. задња њена шпица је 4 пута краћа од предњих. задња пераја $3\frac{1}{2}$ пута дужа од главе, трбушне и грудне пераје слабије развијене, ове не стижу до трбушних, ни трбушне до чмара. Доња кришка репа дужа од горње.

Крљушти меке, имају 10 зракастих црта и равне су 1 пречнику ока. Бочна црта тече споредно са трбушним ободом испод половине бока.

Боја. Потиљак и леђа црнкаста, бокови жућкасто-бели са црним точкицама. гуша црвенкаста, све пераје морасте; дужица злато-жута, згор са црном мрљом.

Вел. Може нарасти до дужине од $1\frac{1}{2}$ стопе и важице од 4 — 6 ока.

М. преб. Најволи тиху воду, и ту радо борави у дубини, код нас се лови у свима повећим рекама и често се доноси на дорћол.

Нар. ил. С. деверика, Р. лецњ, П. *bleia, leszczak-lusk*, Ч. *pražma, cejn*, Нем. *Brachsen*.

2. Фела: *Abramis vimba Cuv.* *

И. А. Горња вилица јако испала, задња пераја почиње иза краја лећне, крљушти иза лећне пераје — на варки — у оштри гребен испуцане.

Опис. Ширина тела иде $2\frac{1}{3}$ — $2\frac{1}{2}$ пута у његову висину а ова 4 пута у целу дужину, која износи близу 5 дужина главе. Пречник ока иде $4\frac{1}{2}$ — 5 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке и од другог ока за $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Ноздре стоје ближе очију по врха њушке. Уста су хоризонтална и стижу до испод очију; киша особито у маторих риба јако испала. Осовина тела почиње од врха испале кише, пролази кроз доњу трећину ока над врхом поклопца, и стиче се са бочном цртом при 12 — 13 реду крљушти. Горњи обод тела јаке сведен од доњег.

Л. 3 | 8, З. 3 | 18 — 20, Т. 2 | 9, Г. 1 | 15, Р. 19, Кр. 10 — 11 | 58 — 61 | 5 — 6.

Лећна пераја, постављена при самој средини тела мало иза трбушних, двојном је виша по што је дуга, њене предње најдуже шнице су 4 пута дуже од стражњих, задња пераја $5\frac{1}{2}$ пута краћа од дужине тела, трбушне пераје досижу до чмара по грудне не стижу до основе трбушних. Обе кришке рена једне дужине.

На крљуштима, од којих највеће имају $2\frac{2}{3}$ очног пречника види се лезезе од 8 — 12 зракастих црта.

Боја. Испала киша, потиљак и леђа смеђаста или плаветникаста, бокони отворенији, трбух сребраст, лећна пераја и рен плаветникаст, задња пераја и трбушне жућкасто-беле, грудне при основи црвено-жуте; дужица жута са тамном пегом.

Вел. Остаје мања по деверика и ретко претура важину од $\frac{1}{2}$ оке.

М. преб Ова по казивању Хекела Дунаву својствена риба ваљда је редка, јер сам ја само један комад набавити могао.

Нар. ил. С. оклија, Р. густера, Ч. *podoustev*, Нем. *Blainase*, *Zärthe*.

Прилетба Овамо спадају по свој првљци речи: шљивоноса, шљивар, шљевар; риба, коју су ми кадшто под овим именима показивали био је скобаљ, доста палк на оклију особито по киши али има много мање шпеца у задњој пераји, а особито се лако разликује зубима у гуши и црном марамицом у трбуху.

3. Фела: *Abramis ballerus Cuv.* *

И. Л. Глава мала, уста јако косо усправљена, задња се пераја почиње под леђном.

Опис. Ширина тела чини $\frac{1}{3}$ висине, а ова $\frac{1}{4}$ целе дужине, у коју иде 6 пута дужина главе. Око велико износи у пречнику више од $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1 а од другог ока $1\frac{2}{3}$ свога пречника; углови мал не перпендикуларно усправљених уста не допире до испод ноздара. Особина тела оставља над собом уста. једва до тиче доље обод ока, и сече на равне делове поклопац. Чело плочито, постаљак прелази напрасито у грбину, која тече мал не право до почетка леђне пераје; горњи обод тела много јаче сведен од дољњег.

Л. 3 | 8, З. 3 | 40 — 41, Г. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19, Бр. 14 — 15 | 66 — 70 | 8 — 9.

Леђна пераја почиње при половини тела нешто мало пред задњом, њена висина премаша много дужину главе, страг је косо одсечена, у $\frac{2}{3}$ краћа по сред; задња пераја износи $\frac{2}{3}$ целе дужине а с $2\frac{1}{2}$ пута је дужа во што је висока, трбушине пераје досижу до чмара, а грудне прелазе преко основе трбушних; доља кришка репа премаша дужином горњу.

Крљунти су мање по у пређашњих фела. почем не износе више од $\frac{1}{2}$ очног пречника; на њи-ној се површини види мали број зракастих црта обично 6 — 7 а кадшто саме 2 — 4. Бочна црта тече мал не споредно са трбухом.

Боја. Потиљак смеђ, леђа зеленкаста или мо-раста, бокови жути или сребрасти. трбух црвен-каст. грудне и трбушне пераје жуте. остале са плаветникастим обрубом.

Вел. Редко прелази дужину од 1 стопе и ва-жину од $\frac{1}{2}$ ове.

М. преб. Налази се у свима нашим рекама и свакад је има на dorholу.

Нар. ил. Беовица, кесега, шпице (у Београду).
Нем. *Spitzpleinzen*.

4. Фела: *Abramis sapa Pallas.* *

И. Л. Тело високо, глава кратка, њушка де-бела затубаста, уста мала, нос постављена, зад-ња пераја се почиње пред крајем леђне.

Опис. Ширина тела иде $3\frac{1}{2}$ пута у висину, а ова исто толико пута у целу дужину. које глава $\frac{1}{6}$ износи. Око врло велико, његов пречник иде 3 пута у дужину главе. оно је удаљено од врха њушке $\frac{2}{3}$ а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Чело широко. њушка јако затубаста. уста једва стижу до испод предњих поздара. Осовина тела иде кроз средину уста, поред дољег очног обода, сече на двоје врх поклоца и стиче се са бочном цртом при 6 — 6 реду крљунти.

Л. 3 | 8, З. 3 | 39 — 43, Т. 2 | 8. Г. 1 | 15, Р. 19; Кр. 9 — 10 | 49 — 51 | 7.

Леђна пераја постављена при половини тела, завршкаста је. двојном виша по што је дуга. стражње њене шпице имају $\frac{1}{2}$ дужине предњих; задња пераја износи $\frac{1}{3}$ целе дужине тела и стиже малне до на крај варке. Бочна црта тече по сред

бокова. Крљушти су нешто мање од 1 очног пречника, зракастих црта има на њима 10 — 15, а осим ових се кадшто виде и врло ситне концентричне цртице.

Боја. Сва је ова риба јасно сребраста, пераје су белугаве, задња и леђна има таман поруб; дужица бледо-жута.

Вел. Редко стиже до величине од 1 оке.

М. преб. У Дунаву није редка и махом се виђа са пређашњом на Дорђолу.

Нар. ил. С. црноока. Нем. *Scheibpleinzen*.

5. Фела: *Abramis Leuckartii* Heck.

И. Л. Глава дугуљаста, уста восо усправљена, задња пераја краћа по у свију других фела, кришке репа једне дужине.

Опис. Ширина тела иде $2\frac{2}{3}$ пута у висину, а ова $3\frac{1}{3}$ пута у целу дужину, које $\frac{1}{5}$ чини дужина главе. Пречник ока раван $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Уста доста мала, углови им не стижу до испод предњих поздара; њушка затубаста. Осовина тела пролази испод средине уста, сече доњу трећину ока, оставља под собом врх поклопца и стиче се са бочном цртом при 5 — 6 реду крљушти.

Л. 3 | 10, З. 3 | 15 — 17, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19. Кр. 10 — 11 | 44 — 46 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње иза половине тела, $\frac{2}{3}$ је виша по што је дуга, задње њене шнице двојном краће од предњих; задња пераја, стављена према крају леђне, једне је дужине и висине; трбушне пераје не стижу до чмара, ни грудне до трбушних. Крљушти, које су $\frac{1}{3}$ мање од 1 очног пречника, имају мало зракастих црта. Бочна линија тече споредно с трбухомъ.

Боја. Тело јасно сребрасто, потиљак и грбина зеленкаста, све пераје белугаве само реп

и лећна пераја има таман поруб; дужица жућкаста.

М. Иреб. По Хекелу ова риба припада иви искључиво Дунаву и рекама у њ утичућим пак је ваљда и у нас има, по ја је још нисам могао набавити.

XV. Род. *Blicca* Heck.

И. Л. Хватајући зуби у гуши, двореди, по 2 и 5 с обе стране постављени. У осталом овај род рибе јако је палик на девернку.

1. Фела: *Blicca argyroleuca* Heck*

И. Хар. Тело прилично високо, осовина оставља над собом уста. кришке ретне пераје једнаке, равне с висином лећне пераје.

Опис. Ширина тела износи $\frac{1}{3}$ висине, а ова $\frac{1}{3}$ целе дужине, у коју дужина главе иде $5\frac{1}{2}$ — 6 пута. Пречник прилично великог ока иде 3 — $3\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, ово одстоја од врха њушке не пуно 1, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Ноздре близу очију стављене, уста мала, косо усправљена, угловима не стазу до испод предњих ноздра. Осовина тела почиње испод уста, пролази испод очију, сече преко средине тупи крај поклопца и састаје се са бочном цртом при 5 — 6 реду крљушти. Доњи обод тела јаче сведен од горњег.

Л. 3 | 8, З. 3 | 19 — 21, Т. 2 | 8, Г. 1 | 14 — 15, Р. 19, Кр. 9 — 10 | 15 — 28 | 6.

Лећна пераја почиње иза половине тела, најкраћа њена шица иде 4 пута у дужину најдуже. Према њој почиње задња пераја, које дужина чини $\frac{1}{3}$ целе дужине тела. Трбушне пераје не стижу до чмара, ни грудне до трбушних.

Боја. Лећа смеђасто-плаветна, бочови плаветникасти, са сребрастим блеском, трбух бео, по смрти црвенкаст, грудне и трбушне пераје црвен-

касте, остале сивасте; дужица сребраста са зеленом мрљом над зеницом.

Вел. Редко бива већа од стопе и важи тада $\frac{1}{2}$ оке.

М. Преб. Находи се по свима нашим рекама и врло се много лови у Дунаву и Сави.

Нар. Ил. С. платица, платица, крупатица, Ч. *malu seja*, Нем. *Zobelpleinze Blei*.

Примјетба. Савски су ми рибари доносили две рибе под именом црнооке, од којих једна припадаји овоме роду, само што је нижа од обичне платике, те је може бити нова још неописана фела, коју треба боље испитати.

XVI. Род. *Pelecus Agas.*

Н. Л. Грабећи зуби у гуши с јаком чакљом на врху, по 2 и 5 у два реда стављени, уста мал не перпендикуларна, леђна пераја кратка, над задњом смештена, трбушни обод тела сведен, бритак; без бркова, без коштанних шпица у перајама.

1. Фела: *Pelecus cultratus Agas.* *

Н. Л. Тело опружено, јако стиснуто, леђа права, бочна црта приближена трбушном ободу и с њим споредна, грудне пераје дугачке, заострљене.

Опис. Ширина тела иде $2\frac{1}{2}$ — 3 пута у његову висину, а ова $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ у целу дужину, које глава износи $\frac{1}{5}$. Ово доста велико, његов пречник иде $3\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке не пуно за 1 свој пречник а тако исто и од другог ока. Ноздре очима примануте. Основина тела оставља уста над собом, иде кроз доњу трећину ока, пролази над врхом поклошца и састаје се одмах иза ширга са брчком цртом.

Л. 2 | 7 — 8. З. 2 | 26 — 29, Т. 2 | 7, Г. 1 | 15,
Р. 19, Бр. 14 | 100 — 108 | 6. а)

Леђна пераја почиње при задњој трећини тела, и слабо је развијена, под њом је стављена задња пераја, која заузима мање сву варку, те је тројином дужа но што је висока. Трбушине пераје положене при половини тела стажу до чмара, грудне износе $\frac{1}{4}$ дужине тела и допашају својим врхом основу трбушних. Дољња кришка рена дужа од горње. Бојна линија почиње у горњој трећини тела иза ширга, напрасито се спушта иза грудних пераја до близу трбушног обода, одкуд се опет на више веруга, као да обиђе трбушне пераје, иза њих се опет нешто мало спушта и тече најпосле паралелно с дољњим ободом варке ка средњим репне пераје.

Крљушти нежне и витке, на њима се виде многобројне зракасте црте.

Боја. Потизак надосив, лице бисерасто, леђа сиво-смеђа, бокови сребрасти, леђна пераја и реп бисераст, остале пераје црвенкасте; дужница сребраста.

Вел. Може нарасти до дужине од $1\frac{1}{2}$ стопе, но и тад једва важи $\frac{1}{2}$ ове.

М. прсб. Има је у Дукаву и Сави и доноси се често на београдски рибљи вапнар.

Нар. ил. С. сабларна, косач, гмитра. Р. сабле, Тур. бабов. Нем. *Sichling*.

- а) Ове бројеве ваља онако разумети: назначена почетним словом пераја састоји се само из једнаких шница, и то показује број по слову стављен; ако су пак шнице неједнаке — бољњале и чланкасте — онда је број таквих шница перпендикуларним линијама растављен. Крљушти се броје дуж бојне црте и непреко при највећем испуњењу тела. Крљушти, што стоје више бојне црте, означене бројем стојећим пред првок линијом, у средини стоји број крљушти стављених дуж бојне црте, а на крају су крљушти стојеће испод бојне црте.

XVII. Род: *Alburnus Rond.*

И. А. Грабећи зуби у гуши, по 2 и 5 у два реда стављени, уста усправљена са испалом дољњом вилицом, без бркова, у задњој пераји више шпица но у леђној, све шпице меке чланкасте, трбух пред чмаром у оштру ивицу испупчен, сребрасте крљушти се лако смичу.

1. Фела: *Alburnus lucidus Heck.**

И. А. Тело опружено, дољња вилица није задебљала, уста косо стављена, задња пераја почиње под крајем леђне или мало иза ње.

Опис. Висина тела иде $4\frac{1}{2}$ — 5, дужина главе $5\frac{1}{2}$ — $5\frac{3}{4}$ пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од другог ока за 1 свој пречник, устни углови стижу до испод ноздара. Осовина тела тече кроз сред ока, превађа врх поклопца и укршта се одма иза ширга са бочном цртом.

Л. 3 | 8, З. 3 | 17 — 20, Т. 1 | 8, Г. 1 | 14, Р. 19; Кр. 8 — 9 | 46 — 50 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње иза трбушних и иза половине тела, њена висина равна висини грудних пераја, а дужина задње пераје равна дужини главе, страг је косо одсечена; трбушне пераје не стижу до чмара. Бочна црта тече споредно са трбухом.

Боја. Леђа надо-сива, бокови сребрасти, таква и трбух, леђна пераја и реп сиваст, све остале пераје безбојне.

Вел. Обично се лови од дужине једне судлаице ретко од неди.

М. преб. Најрадије борави у бистрој и брзој води, где обично по површини и пловни.

Пар. ил. С. брзак, варавац, витотруци, поврхувице; Р. селав, уклея, П. *ukleyka* Ч. *oukley*. Нем. *Laube*.

2. Фела: *Alburnus bipunctatus* Heck. Kn. *

И. Л. Тело мање опружено по у пређашње, на крљуштима с обе стране бочне црте црне пеге, које скупа састављају уздужну пругу.

Опис. Висина тела премаша с $\frac{1}{3}$ дужину главе, а ова иде 5 — $5\frac{1}{3}$ пута у целу дужину. Пречник ока иде 3 — $3\frac{1}{3}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке мање, а од другог ока више по 1 свој пречник. Осовина тела пролази кроз средину уста и ока и састаје се са бочном цртом при 5 реду крљушти. Углови носу усправљених уста стижу до испод поздара.

Л. 3 | 8, З. 3 | 15 — 17, Т. 1 | 8, Г. 1 | 14, Р. 19; Кр. 9 | 49 — 51 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње иза трбушних, нешто мало пред половином тела, њена висина равна дужини главе; задња пераја дужа но што је висока. трбушне пераје не стижу до чмара, ни грудне до трбушних.

Боја. Леђа тамно-зелена, бокови зеленакасто-сребрасти, трбух сребро-бео; од ширга до репа се пружа над бочном линијом једна мораста павта заузимајући ширину од 3 крљушти, леђна пераја, реп и грудне пераје имају таман обруб, задња пераја и трбушне жуте или црвенкасте; дужица згор црно-пегава.

Вел. Не бива већа од једног чеперака.

М. преб. Као пређашња воли бистру воду; ја сам је добио из Дјетиње и из Тимока испод Ртња.

Нар. ил. С. пловка. Ч. *čorek*, Нем. *Steinlaube*.

3. Фела: *Alburnus alborella* Heck. Kn.

И. Л. Дужина главе мал не једнака са висином тела, леђна пераја постављена иза половине тела (нерачунајући реп); задња пераја почиње под крајем леђне.

Опис. Дужина главе износи $\frac{1}{3}$ целе дужине. Пречник ока иде $3\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха љушке и од другог ока за 1 свој пречник. Уста косо усправљена, стижу до испод поздара.

Л. 3 | 8, З. 3 | 14 — 15. Т. 1 | 8, Г. 1 | 14, Р. 19; Кр. 7 — 8 | 44 — 48 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела управ при половини целе дужине, њене најдуже шнице равне шпицама грудних пераја, а шнице задње пераје равне шпицама трбушних, најдуже шнице репа не стижу дужину главе.

У свему осталом ова је риба на пређашњу налик, само нема пега на крљуштима преко којих тече бочна црта, а и мања је свакад од варавца.

М. преб. Живи у бистрим водама Далмације близу Обровца, Вргорца у притокама Неретве.

Нар. ил. По Хекелу *ukliva*.

Приметба. Овом речи *ukliva*, укљева (по В. Караџићу) уклея (Руски) *ukleyka* (Пољски) *ouklej* (Чешки), *Ueklei* (Немачки) разни ови народи означавају обично различите рибе, пак да би и наука ствар боље замрсла, Хекел је надео једној фели, која с клеом у један род спада, научно име *Scardinius ukliva*, и то баш таковој, коју народ укливом не називље. Какова је то реч? Судаћи по томе, што се у свима главним славенским наречјима пак и у немачком језику мало што промењена налази, можемо закључити, да је врло стара, и да су је ти разни народи по свој прилици из својих првобитних седишта у Европу донели и на означање сличних риба употребили. Ја је у санскритском речнику Воповом исеам могао наћи.

Да би се бар могло дознати, коју рибу наши јужни суседи управо укљевом зову, навешћу овде још две рибе, које Хекел спомиње, и од којих је

прва по осушеним комадима, које сам могао испитати, права укљева.

4. Фела: *Alburnus scoranza Heck.*

Опис. Висина тела превазилази с мало дужину главе, а ова иде $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Око одстоји од врха њушке мање од једнога свог пречника.

Л. 3 | 8, З. 3 | 14 Т. 1 | 8 Г. 1 | 14 Р. 19; Кр. 8 — 9 | 50 — 51 | 4.

Леђна пераја почиње мало иза половине тела, према њеном су крају стављене прве шпице задње пераје, дужина леђне пераје равна дужини главе од врха поклошца до предњег очног обода, а дужина задње истој дужини од поклошца страњег обода ока: ове су последње стављене пред половином тела: доња кришка мало дуља од горње но не стиже дужину главе.

М. преб. У великој се количини лови у скадарском језеру и шиље се осушена по свој Румелији, пак кадшто долази и к нама у помањим иззовима.

Нар. им. С. укљева. По Вуковом речнику а и по мом испиту предузетом са сувом рибом.

5. Фела: *Alburnus scoranzoides Heck.*

Опис. Налик на пређашњу, а има од свију сродних фела најмањи број шпица у задњој пераји, врљунти су напротив веће по у укљеве.

Л. 3 | 8, З. 3 | 10 — II. Т. 1 | 8, Г. 1 | 14 Р. 19; Кр. 7 | 41 — 42 | 3.

Задња пераја почиње иза краја леђне.

М. преб. По Хекеду се налази у рекама Црне горе.

6. Фела: *Alburnus mento Heck. Kn.**

И. Л. Тело опружено, доња вилица јако испала задебљала, средњег поклошца нема.

Опис. Ширина тела у пола мања од његове висине, а ова равна са дужином главе која иде $5\frac{1}{2}$

—6 пута у целу дужину. Пречник ока износи мало више од $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока $1\frac{1}{3}$ — $1\frac{1}{2}$ свога пречника; зеница дугуљаста; поздре стоје ближе очију по врха њушке. Углови косо усављених уста стижу до испод предњих поздра. Основна тела тече испод средине уста, кроз средину ока, над врхом поклопца и стиче се са бочном цртом при 3 — 4 реду крљушти.

Л. 2 | 7 — 8, З. 3 | 14 — 15, Г. 1 | 8 Г. 1 — 14, Р. 19, Кр. 9 — 10 | 60 — 62 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела (без репа) управо у средина над трбушним перајама и задњом, стражње њене шпиге су у $\frac{1}{2}$ краће од предњих, трбушне пераје су са својим најдужом шпигама равне леђној пераји, но не стижу до чмара, као што ни грудне, премда су прилично дугачке, не стижу до трбушних.

Највеће крљушти дуж бочне црте мање су одъ 1 очнога пречника, меке су и врло лако одпадају.

Боја. Горња страна угасито зелена, бокови сребрасти, пераје сивасте прозрачне, леђна пераја и реп са тамним обрубом; дужица сребраста, згор са црним пегама.

Вел. Бива већа по све остале феле овога рода и не редко стиже важицу од 1 оке.

М. Проб. Најволи бистру воду, в има је доста и у Сави и у Дунаву, те се често виђа на Дорћолу.

Нар. Нл. С. буцов. буцова.

XVIII. Род: *Aspius* Agas.

И. Л. Грабећи зуби у гуни, двореди, по 3 и 5 постављени, са гладком круном, уста косо усављена, без оштре ивице између трбушних пераја и чмара.

1. Фела. *Aspius rapax* Agas.*

И. Л. Висина тела иде 5 пут у целу дужину, а исто толико и дужика главе, киша завршката, очи и врљуншти мале.

Опис. Ширина тела износи $\frac{1}{2}$ његове висине. Пречник ока иде 6 — 7 пута у дужину главе, оно одстоји од врха кише $1\frac{1}{2}$ — 2 а од другог ока 2 — $2\frac{1}{2}$ свога пречника; поздре стоје ближе очију но врха њушке, углови уста стижу до испод очију. Осовина тела иде кроз средину уста, испод средине очију, над врхом повлошца, и сече при 7 — 8 реду врљуншти бочну црту.

Л. 3 | 8. З. 3 | 14. Т. 2 | 8. Г. 1 | 16. Р. 19, Кр. 11 | 67 — 69 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње иза половине тела, стражње њене шнице $2\frac{1}{2}$ пута краће од предњих. Задња пераја једне дужине и висине; трбушне пераје постављене пред леђном и пред половином тела досижу до чмара, грудне нешто дуже не стижу до трбушних.

Врљуншти врло танке, највеће, које леже на бочној линији, не стижу 1 очни пречник, на њих се површини види мали број зракастих црта; ројтаста заокржница приметно велика.

Боја. Леђа мораста, бокови плаветникасто-бели, трбух бео, реп и леђна пераја плаветна, остале пераје црвенкасте; зеница жута, згор са зеленкастом пругом.

Вел. Може нарасти до дужине од 2 стопе и важине од 5 ока.

М. преб. Воли тиху али бистру воду, у Дунаву су ми је ухватили близу Кулича а кадшто сам је видео и на Дорћолу.

Нар. ил. С. Макље у Далмацији; у Београду не разликују ову рибу од буцова. Ч. *bolan*. Нем. *Schied*.

Прилетба. По опису рекао бих да је ова риба Смедеревцима позната под именом курјака.

XIX. Род: *Idus* Heck.

И. К. Грабећи зуби у гуши у два реда по 3 и 5 с обе стране стављени, са гладком стиснутом круном, уста косо усправљена, без бркова, леђна и задња пераја кратка, без коштаних шпица, трбух без испупчене ивице.

1. Фела: *Idus melanotus* Heck. Kn.*

И. К. Тело умерено опружено, стиснуто, висина његова премаша дужину главе, чело широко, задња пераја иза краја леђне постављена.

Опис. Висина тела износи $\frac{1}{4}$, а дужина главе $\frac{1}{6}$ целе дужине, ширина пак иде $2\frac{1}{4}$ — $2\frac{1}{3}$ пута у висину тела. Пречник ока чини $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ — 2 своја пречника. Уста мала, стижу до испод ноздара. Осовина тела иде кроз горњи крај уста, доњи обод ока, предваја крај поклопаца и укршта се при 3 — 4 реду крљушти са бочном линијом која са трбухом споредно тече и њему је мало више примакнуто но леђима.

Л. 3 | 8, З. 3 | 9 — 10. Т. 2 | 8. Г. 1 | 15, Р. 19, Кр. 9 — 10 | 54 — 57 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње при половини тела. у $\frac{1}{4}$ је виша но што је дуга; задња пераја је стављена на последњој трећини тела, трбушине пераје досижу својим врховима до чмара. грудне су дуже, али не стижу до основе трбушних. Репна пераја дубоко усечена са једнаким кришкама, које су равне са дужином главе.

Највеће крљушти, које су неједнако цртасте, не стижу у величини један пречник ока.

Боја. Леђа сиво-црна са металним блеском, бокови отворенији, глава и поклопац злато-жут, трбух сребраст; реп и леђна пераја плаветника-

ста, остале пераје мање или више црвене; дужица жута. згор са тамном пегом. Ове су боје особито јасне у време приорења, у јесен обично потамне.

Вел. Нарасте до дужине од 1 стопе и кад-што претури важицу од 2 оке.

М. преб. Налази се у свима нашим повећим рекама, премда баш у обичне рибе не спада.

Нар. ил. С. јаз. јазава, јазвенац, у Београду праџиш, Р. плотва, П. ploć, Ч. јесен, Нем. Gängling.

Приметба. Месо је у јаза жуто особито кад се ова риба у барама или при великим водама угоји.

XX. Род. Scardinius Bon.

Н. Л. Грабећи зуби у гуни у два реда по 3 и 5 с обе стране постављени, са стиснутом дубоко ровашеном круном, уста косо усправљена. леђна и задња пераја са мало шпица, које су све меке.

1. Фела: *Scardinius erythrophthalmus* Bon.*

Н. Л. Устни углови стижу до испод предњих ноздара, осовина тела оставља над собом полови-ну уста и тек што дохвата дољњи очни обод.

Опис. Ширина тела иде $2\frac{1}{2}$ у висину, ова $3\frac{1}{2}$ — 4 а дужина главе $5\frac{1}{3}$ — $5\frac{1}{2}$ у целу дужину. Пречник ока износи близу $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке I, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ — 2 своја пречника. Горњи обод тела јако сведен особито у маторе женке.

Л. 2 | 8, 3. 3 | 10 — 12, Т. 2 | 8. Г. 1 | 15, Р. 17, Кр. 7 — 8 | 40 — 43 | 3 — 4.

Леђна пераја стоји ближе рена по врха главе, њене најдуже шнице равне дужини главе, најкраће $\frac{1}{2}$ исте дужине, чмар стоји иза краја леђне пераје, а за чмаром одма је стављена задња пераја, која је нижа од леђне; грудне пераје досижу до

основе трбушних, али ове не стижу до чмара. Кришке репа једнаке, ретко прелазе дужину главе.

Крљушти од величине очног пречника или још веће носе 3 — 5 зракастих црта; између којих се кадшто друге неразговетне налазе. Бочна линија тече споредно са трбухом.

Вел. Ретко бива већа од 1 стопе и важи тада 1 оку.

М. преб. Најволи тиху воду и наводи се у свима нашим повећим рекама.

Нар. ил. Црвешерка. Р. красноперка, *Ч. perlin.* Нем. *Rothauge.*

2. Фела: *Scardinius dergle* Heck. kn.

И. Л. Глава завршката уста мање косо постављена но у пређашње, осовина тела иде кроз око, а оставља под собом већи део уста и врхпоклопца.

Опис. Висина тела иде мало више од 3 пута у дужину (без репа) а дужина главе 5 — 5½ пута у целу дужину. Пречник ока иде 4 — 4½ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другог ока 1½ — 1⅔ свога пречника. Од потиљка је горњи обод тела јако сведен тако да оно стиже своју највећу висину већ над грудним перајама, које се у деверике тек пред леђном перајом види.

Л. 2 | 8, З. 3 | 10, Г. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 17, Кр. 8 | 40 — 42 | 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела, њена највећа дужина равна дужини главе, а њена дужина дужини главе од врха поклопца до средње ока. њене предње шнице 2⅓ пута дуже од стражњих; задња пераја мало што виша но што је дуга, а дужина је њена равна дужини леђне пераје; трбушне пераје постављене пред половином тела не досижу до чмара ни грудне до трбушних. Кришке репа једнаке и равне са дужином главе.

По крљуштима и по правцу бочне линије ова је риба налик на црвешерку.

Боја. Глава и леђа зеленкасто црна, бокови отворено напосиви са металним блеском, трбух бељугав са бељугавом осномом; дужица паранчо-жута.

Вел. Као у црвешерке.

М. преб. Хекел је нашао ову рибу у Крки и Зрмањи у Далмацији, а добио ју је и из Ливна у Босни.

Нар. ил. Далматинци је зову по Хекелу *dergle*, име које у овој форми баш не личи на србску реч.

3. Фела: *Scardinius scardaffa* Bon.

Н. Л. Уста јако усправљена, осовина тела оставља над собом већи део уста, цело око и врх поклонца.

Опис. Ову фелу одликују од свију осталих: дољња вилица од средине очију јако усправљена, упало чело, и трбух од грудних пераја до чмара прав. Висина тела износи $\frac{1}{3}$ његове дужине, у коју дужина главе иде $4\frac{1}{3}$ пута. Око одстоји од врха њушке и од другог ока $1\frac{3}{4}$ свога пречника.

Л. 3 | 8, З. 3 | 9, Т. 1 | 8, Г. 1 | 15, Р. 17;
Кр. 7 | 40 | 4.

Леђна пераја ближа репа по врха њушке и виша по што је дуга, почем јој је висина равна с дужином главе од врха поклонца до предњег, а дужина дужини главе до стражњег очног обода, стражње њене шнице у пола су краће од предњих. Чмар лежи иза стражњег краја леђне пераје и одма за њим је прицета задња пераја, која с леђном једне је дужине, али је приметно од ње нижа. Трбушне пераје стоје управо при половини тела, не стижу до чмара ни пак стижу грудне пераје до основе трбушних. Једнаке кришке репа прелазе дужину главе.

Крљушти равне 1 пречнику ока имају на својој површини неправилно дезде зракастих црта.

Боја. Глава згор црнкаста, по странама седе-
фаста, леђа надосива, бокови жућкасти, трбух бео;
пераје грудне и трбушне при основи жућкасто-беле
по врховима црнкасте; дужица наранчо-жута згор
са црним тачкама.

Вел. Бива 1 стоцу дугачка.

М. преб. Хекел ју је добавно из бара око Не-
ретве у Далмацији.

Нар. ил. Исти Хекел пише, да Далматинци
зову ову рибу *pesquelei*, име, као што мислим, изо-
пачено.

4. Фела: *Scardinus plotizza* Heck. Kn.

Н. Л. Уста мање усправљена но у пређашње,
све пераје слабије развијене но у других фела ово-
га рода.

Опис. Налик пређашњој но чело јој је равно
и леђа мање сведена. Висина тела иде мало више
од 3, а дужина главе 4 пута у целу дужину. Преч-
ник ока износи $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од
врха њушке 1 а од другог ока 2 своја пречника.

Л. 3 | 8, З. 3 | 9, Т. 1 | 8, Г. 1 | 15, Р. 17;
Бр. 7 | 39 — 40 | 4.

Леђна пераја још ближе примакнута рену но
у пређашње, приметно је виша но што је дуга, ду-
жина јој је једва равна дужини главе од врха по-
клошца до стражњег очног обода. Задња пераја
рену приближена. Вене најдуже пшнице су дужином
равне са пшницама трбушних пераја. Кришке рена
краће но у пређашње феле, и много краће од гла-
ве. У свему осталом налик је на месеницу.

Вел. Бива већа од пређашње и нарасте у ду-
жину од 14 палаца.

М. преб. Хекел ју је добио из Далмације и из
Ливна у Босни.

Нар. ил. *Plotizza* но Хекеду, реч сродна са
паном платицом, под којим именом певешти рибар-
и код нас многе рибе показују.

XXI. Род: *Leucos* Heck.

Н. Л. Дробећи зуби у гуши, једнореди по 5 с обе стране постављени, са стиснутом круном, леђна и задња пераја са мало шпацица.

1. Фела: *Leucos aila* Bonap.

Н. Л. Тело високо, глава мала, леђна пераја мало виша но што је дуга, задња једне дужине и висине.

Опис. Ширина тела износи $\frac{1}{2}$ његове висине, а ова иде $3\frac{1}{2}$, дужина пак главе 6 пута у целу дужину. Пречник ока раван $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другог ока 2 своја пречника. Осовина тела промиче над устима, сече доњи део зенице и предваја врх поклопца. Горњи обод тела јаче сведен но доњи.

Л. 3 | 9, З. 3 | 9, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19;
Кр 7 — 8 | 37 — 40 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње при половини тела, њена дужина износи при основи $\frac{3}{4}$ дужине главе, страг је косо одсечена у $\frac{1}{2}$ краћа но сред; задња пераја је мање косо одсечена и само $\frac{1}{3}$ страг краћа но сред, посувраћена досиже до чмара. Грудне пераје слабо развијене и врхом својим од трбушних с два реда крљушти растављене. Кришке дубоко усеченог репа прелазе кајшто дужину главе.

Крљушти веће од 1 очног пречника, на њима се види лезезе од 5 — 6 зракастих црта, с којима се друге концентричне и доста честе укрштају. Бојна линија тече но дољој трећини тела споредно са трбухом.

Боја. Леђа сиваста, бокови отворенији са тамном павтом, која до репа допире, трбух и пераје без боје.

Вел. Не бива већа од педи.

М. преб. Хекел ју је добио из Имоског у Далмацији.

Нар. иле. С. масеница.

2. Фела: *Leucos rubella* Heck.

Н. Л. Тело опружено, глава дужа но у пређашње, леђна пераја а тако исто и задња много виша но што је дуга.

Опис. Висина тела износи више од $\frac{1}{4}$, а дужина главе само $\frac{1}{5}$ целе дужине. Величина и положај очију као у пређашње. Уста косо усправљена стижу угловима до испод ноздара. Осовина тела иде кроз средину уста, очију и врха поклопца.

Л. 3 | 8 — 9, З. 3 | 9, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19, Бр. 7 — 8 | 38 — 42 | 3 — 4.

Леђна пераја постављена при половини тела над трбушима. $\frac{1}{3}$ је виша но што је дуга, а толико исто су њене стражње шпиге краће од предњих, задња пераја при основи једне дужине са леђном ала много нижа; грудне пераје и трбушне једне дужине, ове досижу до чмара, а оне су једним редом крљунти растављене од трбушних; ренна пераја има дужину главе.

Крљунти равне 1 очном пречнику, по коврњина се вишој види мало зракастих црта обично само 3.

Боја. Леђа угасито смеђо-зелена, пераје грудне и трбушне уједно са задњом црвенкасте. Бочна павта, која је у масенице јако приметна, не види се никако или је неразговетна.

Вел. Нарасте до дужине од $\frac{1}{2}$ стопе.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из бара реке Перетве у Далмацији, и каже да је тамо људи зову *Pesquelei*.

3. Фела: *Leucos basak* Heck.

Н. Л. Висина тела равна са дужином главе т. ј. $\frac{1}{4}$ целе дужине, чело узано, крљунти на леђима ситне.

Опис. Око иде 4 пут у дужину главе. оно одстоји од врха њушке I. а од другог ока 2 своја пречника; њушка заострљена; углови слабо усправљених уста стижу до испод ноздара. Осовина тела промиче над половином уста и предваја око и врх поклопца.

Л. 3 | 8 — 9, З. 3 | 8 — 9, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19; Кр. 9 | 39 — 43 | 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела. њена висина равна дужини главе од врха поклопца до ноздара, њена пак дужина при основи дужини главе до предњег очног обода; задња пераја нижа и краћа од леђне, и једне дужине са трбушницама, које не стижу до чмара. грудне су напротив равне са леђном и досижу до трбушних.

Крљушти равне $\frac{2}{3}$ пречника очног, посред бокова до леђне пераје има их свега 19 — 21 (у пређашње 16 — 18, а у масенице и мање).

Боја. Као у пређашње, но павта се по боковима нимало не види.

Вел. Не бива већа од 6 палаца.

М. преб. Находи се у Далмацији у Вргорцу и Имоском од куд ју је Хекел добио и под народним, као што каже, именом, *basak*, у науку увео.

4. Фела: *Leucos adspersus* Heck.*

И. Л Висина тела равна с дужином главе, крљушти врло ситне, цело тело приосмеђим пегама ишарано.

Опис. Дужина главе иде 4 пута у целу дужину, а исто толико иде пречник ока у дужину главе, оно одстоји од врха њушке I. а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Осовина тела иде кроз средину уста и очију.

Л. 3 | 7, З. 2 | 7 — 8, Т. 1 | 8, Г. 1 | 13, Р. 19; Кр. 15 — 16 | 58 — 60 | 6 — 7.

Леђна пераја почиње при половини тела, дужина њена чини $\frac{1}{2}$ највеће њене висине; задња

пераја у висини равна пређашњој; трбушне пераје у мужјака веће по у женке, у ове стижу врхом до чмара, у онога до основе задње пераје; пераја рена не стиже дужином висину леђне пераје.

Ситне крљушти концентрично цртане; но без икаквих зракастих линија.

Боја. Сви делови тела пегави, осим грудних и трбушних пераја, које су безбојне. **Ж**енке имају у време прпоређа иза чмара једну црвенкасту квржицу.

Вел. Не бива већа од једне судлаице.

М. преб. Пребива у бистрим водама; ја сам је добио из Дјетиње близу Ужица.

Нар. ил. С. гаовица у Ужицу, тако је по Хекелу зову и Далматинци.

XXII. Род: *Leuciscus Rond.*

И. А. Дробећи зуби у гуши у један ред, десно 5 а лево 6 постављени, тело стиснуто, пераје без констаних ница.

1. Фела: *Leuciscus rutilus L.**

И. А. Висина тела а исто тако и дужина главе иде $5\frac{1}{3}$ — 6 пута у целу дужину, леђна пераја мало виша по што је дуга; задња једне дужине и висине.

Опис. Ова је фела доста палик на црвенирку. Висина главе равна њеној дужини од врха поклоица до предњег оног обода. Очи различите величине, по разлици воде, у којој ова риба живи. Устни углови стижу до негод поздара, а ове су ситне и очима примакнуте. Основна тела пролази над устима, вроз средњу ова и поклоица, и састаје се са бошом цртом при 4 — 5 реду крљушти.

Л. 3 | 9 — 10, З. 3 | 10 — 11, Т. 1 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19; Бр. 7 — 8 | 42 — 44 | 3 — 4.

Леђна пераја постављена при средини тела нешто мало иза трбушних. виша је по што је дуга.

страг је косо одсечена тако да стражње њене шнице у пола су краће од предњих: задња пераја једне дужине и висине, остале слабо развијене, рерна је пераја напротиву дугачка и премаша дужину главе.

Крљушти преко средине бокова равне очном пречнику, по пљошти су поредко-цртасте. Бочна линија тече споредно са трбушним ободом и много је овога ближе по грбине.

Боја. Леђа плаветна или зеленкасто-црна, бокови отворенији, трбух сребраст, пераје грудне и трбушне са задњом црвене, другда наранџо-жуте, а кадшто уједно са свима осталим бледо-жућкасте; дужица сребраста са црвеном пегом над зеницом.

Вел. Нарасте већа од црвенперке до важине од 1 оке.

М. преб. Налази се по свима нашим повећим рекама и барама.

Нар. ил. С. жутоперка, белоперка, Ч. *plotice*.

Приметба. Сви је народи сматрају за обичну црвенперку са блеђим перајама, пак је зато редко особитим именом разликују. Зуби у гуши су најегурнији знаци, којима се ове две рибе лако распознавати могу.

2. Фела: *Leuciscus Pausingeri* Heck. *

И. М. Леђна пераја виша по што је дуга, задња нижа по у пређашње феле.

Опис. Висина главе већа по у пређашње, а равна дужини главе од краја поклоица до поздара. Пречник ока иде 4 пута у дужину главе. Основна тела иде од горње усне испод половине ока, оставља под собом врх поклоица и стиче се са бочном цртом при 4 — 5 реду крљушти. Углови уста допиру до испод предњих поздара.

Леђна пераја почиње управо над трбушницама, у $\frac{1}{3}$ је виша по што је дуга, стражње њене шнице

су краће од предњих, а при основи равне су дужини главе од врха поклошца до предњег очног обода; задња пераја једне дужине и висине, т. ј. равна дужини главе од врха поклошца до предњег обода зенице.

Крљушти имају мало зракастих црта, без мало једне су величине са очним пречником.

Боја тела као у жутоперке по свакад тамнија, а пераје свакад сивасте.

Вел. Нисам видео већу од педя.

М. преб. Ова је риба била до сада позната само из једнога језера у горњој Аустрији; ја сам је г. 1858 добио у Брђанима, по нисам јој могао дознати правога имена, јер оно што су ми казали: кесега и платика припада другом роду риба

3. Фела: *Leuciscus virgo* Heck. *

И. Л. Глава мала, чело сведено, задња пераја једне дужине и висине, реп премаша дужину главе.

Опис. Висина тела иде $4\frac{1}{2}$, а дужина главе $6\frac{1}{3}$ пута у целу дужину, ширина главе износи $\frac{1}{2}$ њене дужине, највећа ширина тела мало мање од $\frac{1}{2}$ његове висине. Пречник ока иде 5 пута у дужину главе, уста мала, једва стижу до испод ноздара, које су велике и стоје ближе очнију по врха њушке. Основна тела иде над устима, дотиче доњи крај зенице, сече на две поље врх поклошца и стиче се са бочном линијом при 4 — 5 реду крљушти; над њом остаје већи део тела, почем је горњи обод тела сведен а доњи мал не прав.

Д. 3 | 10 — 11, З. 3 | 11 — 12, Т. 1 | 8, Г. 1 | 17, Р. 19, Кр. 7 | 44 — 46 | 4.

Леђна пераја почиње при половини тела, за $\frac{1}{4}$ је виша по што је дуга; задња пераја почиње за 2 очна пречника иза леђне, мало је дужа по што је висока; трбушне пераје су пред половином тела припете, закривљене су и краће од грудних, које дужину главе не стижу. Најјаче је раз-

вијена репна пераја, долња њена, мало дужа, кришка само $\frac{1}{6}$ је краћа од висине тела.

Највеће крљушти дуж бочне линије износе $1\frac{1}{2}$ пречника очног, најмање, на грудима $3\frac{1}{3}$, истога пречника, све су по плошти зракасто и концентрично-цргане.

Мужјацима израсте у време приорења по горњој страни тела велики број тврдих квржица, које под јесен пооднају.

Боја. Ова је сасма променљива: у време приорења, кад су обично рибе јасније бојене, леђа су смеђо-зелена, њушка плаветникасто-црвена, лице са поклопцем бело, сребрасто са ружастим, љубичастим, небо-плаветним, зеленим и жутиим преливањем, а пераје су све црвене; дужица отворено-жута са црнкастим пегама. По мрешћењу ове се боје полагају губе.

Вел. Може нарасти у дужину од 2 педи и важи тада 2 оке.

М. преб. Има је у Дунаву, ал је ређа од јаза од кога је сваки рибар особито под јесен разликовати не уме.

Н. илс. С. . . . Р. головањ. Нем. *Nerfling*.

XXIII. Род: *Squalius* Bon.

Н. А. Грабећи зуби у гуши у 2 реда по 2 и 5 смештени, уста без бркова, леђна и задња пераја кратва, без констанних шипца, тело ваљкасто.

Г. Фела: *Squalius dobula* Heck.²

Н. А. Ширина чела мал не равна $\frac{1}{2}$ дужине главе, устив углови ствју по испод задњих поздара, леђна пераја почиње управо над 16 редом крљушти, задња пераја и грбушке јасно црвене.

Опис. Висина тела иде $1\frac{2}{3}$ — 5 а дужина главе $5\frac{1}{3}$ пута у целу дужину, глава $\frac{1}{3}$ је шира по што је дуга. Ово иде 5 — $5\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоја од врха њушке $1\frac{1}{2}$, а од другог ока $2\frac{1}{2}$ свога пречника. Осовина тела промиче

кроз средину уста, испод зенице поред врха поклопаца, и састаје се са бочном цртом при 4 — 5 реду крљушти.

Л. 3 | 8, З. 3 | 8, Т. 1 | 8, Г. 1 | 14 — 15, Кр. 8 | 45 — 46 | 3.

Леђна пераја почиње мало нешто иза половине тела, у пола је виша по што је дуга, а дужина јој не стиже $\frac{1}{2}$ дужине главе; далеко иза ње је припета задња пераја, трбушне пак стоје пред половином тела, и не стижу до чмара, као што до њих не стижу грудне пераје. Репна пераја плитко усечена. Њене кришке имају дужицу главе.

Крљушти по бочној линији износе $1\frac{1}{2}$ очнога пречника, најмање на грудима $\frac{1}{2}$ истога пречника. оне имају 8 — 9 зракастих црта. Бочна линија тече споредно са трбухом.

Боја. Леђа угасито зелена, бокови жућкасти, трбух црвенкасто-бео, лице и поклопац златожут, или црвенкаст, дужица злато-жута са угасито-зеленим пегама; реп и леђна пераја црнкаста; крљушти по средњим мрко-точкасте.

Вел. Може нарасти до половине од 4 ове.

М. преб. У младости воли бистру воду, после се пак спушта у повеће реке; у Србији га има свуд.

Нар. ил. С. клен, П. *klen*, Ч. *kleně*, Вл. вљне, Нем. *Altel*.

2. Фела: *Squalius lepusculus* Heck.*

И. Л. Тело оноружено, умерено стиснуто, оба обода тела пред трбушним перајама једнако сведена, зато се њушка чини заокружена, леђна пераја почиње над 18 — 19 редом крљушти.

Опис. Висина тела прелази дужицу главе, која иде $5\frac{1}{3}$ — $5\frac{2}{3}$ у целу дужину, ширина тела већа по $\frac{1}{2}$ његове висине. Пречник ока иде $4\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$ свога

пречника, а исто толико и од другог ока. Уста, мање усправљена но у пређашње феле, стижу угловима до испод поздара. Осовина тела иде кроз горње усне, дохвата доњи обод ока, преполовља врх поклошца и стиже се са бочном линијом при 9 реду крљушти.

Л. 3 | 7. З. 3 | 8. Т. 1 | 8. Г. 1 | 16. Р. 19;
Кр. 8 — 9 | 49 — 52 | 5.

Леђна пераја почиње при половини тела. 2 пута је виша но што је дуга: задња пераја далеко иза леђне постављена једнаке је дужине и висине, трбушне мало пред леђнима смештене су најкраће.

У свему осталом ова фела налик је на првашњу од које је поглавито одликује тело јаче стиснуто.

Боја. Леђа наосива, таква је и леђна пераја и реп, остале пераје бледо-црвене, дужица кад зелена, кад пак жута и црвена.

Вел. Ова фела остаје мања по пређашња и премаша ретко дужицу од 8 прста.

М. преб. Највише борави у дубини већих река: ја сам је добио из Саве под именом клена, из чега се види да ју рибари од више описане не разликују.

3. Фела: *Squalius delineatus* Heck.*

Н. Л. Бочна се линија пружа само преко неколико крљушти иза шкрга.

Опис. Како висива тела тако иде и дужина главе 5 пута у целу дужицу. Пречник се ока садржи $3\frac{1}{3}$ — $4\frac{1}{2}$ у дужини главе, оно одстоји од врха њунке без мало Г, а од другог ока цео Г очни пречник. Уста косо усправљена стижу угловима својим до испод предњих поздара. Осовина тела оставља већи део уста над собом, дохвата доњи обод ока и преполовља врх поклошца.

Л. 3 | 8. З. 3 | 10. Т. 1 | 8. Г. 1 | 16. Р. 19;
Кр. 44 — 46.

Трбушне пераје стоје при половини тела, мало иза њих стављене су грудне, под крајем којих почиње задња пераја; све су ове пераје при ситноћи ове рибе приметне величине: реп је раван дужини главе.

Највеће крљушти једва стижу $\frac{1}{2}$ очног пречника, по највише су концентрично-цртане а на онима што стоје на крају варке види се по која зракаста црта. Бочна се линија ретко види до краја грудних пераја, обично само на неколико предњих крљушти.

Боја. Све тело сребрасто, или ако је тамније, дуж варке се свакада види једна врло јасна сребраста павта.

М. преб. Ову ретку рибицу, која је до сада била позната само из бара Мархфелда у Аустрији и Дачице у Моравији, нашао сам г. 1859 у блату неготињском, где живи у доста великој количини са другим нашим редкостима: грегорцем и рапом.

Иар. ил. С. белка. Тако су ми је именовали неготињски рибари; у Лукову под Ртњем су ми показивали под тим именом другу рибу, коју Ужичани пловком називљу.

Г. Фела: *Squalius illyricus* Heck. Kn.

И. Д. Горња вилица премана дољу, шице свију пераја приметно кратке, крљушти са многим зракастим цртама, очи мале.

Опис. Висина тела премана у $\frac{1}{4}$ дужину главе, која иде 5 пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{6}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 2 а од другога ока $2\frac{1}{3}$ — $2\frac{1}{2}$ свога пречника. Углови косо усправљених уста допиру до испод стражње поздре. Осовина тела промиче над устима кроз дољу трећину ока и предваја врх поклопца. Тело у горњем ободу највише испунчено над грудним перајама, у дољем ободу под трбушницама.

Л. 3 | 8. З. 3 | 9, Т. 1 | 8, Г. 1 | 14 — 15. Р. 19; Кр. 9 — 10 | 49 — 54 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње над трбушницама при средини тела, једне је дужине и висине, стражње су њене шнице за $\frac{1}{3}$ ниже од предњих, задња је пераја краћа и нижа од леђне, тако исто су и остале слабије развијене, реп износи $\frac{2}{3}$ дужине главе.

Крљушти премашају с мало 1 пречник ока. зракастих црта има на свакој најмање по 20, чим се ова фела од других кленова лако распознавати може.

Боја. Леђа олово-сива, бокови пиринчо-жути, ободи крљушти точкасти, чим се чини површина мрежасто ишарана.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Квина и Сиња у Далмацији, и каже да је тамошњи житељи зову *kleni*, те ваљда је од обичног клена не разликују.

5. Фела: *Squalius pictus* Heck. Kn.

И. Л. Око веће по у пређашње феле, осовина тела оставља далеко под собом врх поклопца, по боковима тела округле пеге.

Опис. Пречник ока иде $4\frac{1}{2}$ пута у дужину главе. оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$, од другог ока за 2 своја пречника, а толико и од врха поклопца — у пређашње феле очна 3 пречника.

Л. 2 | 8, З. 3 | 9 — 10. Т. 1 | 8. Г. 1 | 14 — 15, Р. 19; Кр. 8 — 9 | 42 — 44 | 3.

Леђна пераја виша по што је дуга. На крљуштима исто тако многобројне зракасте црте као у пређашње.

Боја. Округле пеге, које се по боковима тела налазе, сливају се често једна у другу, кадшто се само налазе од половине тела а на глави и перајама нема их никад.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Ријеке у Црној гори.

6. Фела: *Squalius svalize Heck. Kn.*

И. А. Долња вилица мало краћа од горње. глава широка, очи велике. леђна пераја висока, тело опружено, крљушти са мало зракастих црта.

Опис. Висина тела и дужина главе мал не једнаке износе $\frac{1}{3}$ целе дужине а ширина $\frac{1}{2}$ дужине главе. Пречник ока иде $4\frac{1}{3}$ — $4\frac{1}{2}$ у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Уста мало што усправљена стижу до испод ноздара. Осовина тела иде по сред уста, кроз доњу трећину ока, и оставља над собом врх поклопца.

Л. 3 | 9, З. 3 | 10, Т. 1 | 8, Г. 1 | 14 — 15, Р. 19; Кр. 8 | 48 — 49 | 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела, назад је косо одсечена, њене најдуже шпиге су краће од рена, који дужину главе прелази; задња пераја много краћа од леђне једне је дужине и висине.

Крљушти не стижу 1 очви пречник, концентрично су цртане, а зракастих црта имају 6 — 10.

Боја. Леђа надосива, бокови пиринчо-жути, крљушти по обрубу црно-точкасте, пераје безбојне.

М. преб. Има је по Хекелу у барама Неретве.

Шар. ил. Хекел каже да је Далматинци зову *svalize*, ваљда жвалице.

7. Фела: *Squalius albus Bon.*

И. А. Тело јако опружено, глава велика, грудне пераје јако развијене, крљушти велике са многим цртама.

Опис. Висина тела мања од дужине главе, која иде $\frac{5}{3}$ пута у целу дужину, ширина пак тела одма иза грудних пераја равна $\frac{1}{2}$ дужине главе. У ову последњу иде пречник ока 5 пута, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$, а од другог ока близу 2 своја

пречника. Углови уста допиру до испод предњег очног обода; носдре стоје ближе очију него врха њушке. Бочна црта иде кроз сред уста, поред дољег краја зенице, и преполовља врх поклонца.

Л. 3 — 8, З. 3 | 9, Т. 1 — 8, Г. 1 | 14 — 15, Р. 19; Кр. 7 — 45 — 3.

Леђна пераја почиње иза половине тела, много је виша но што је дуга. најдуже њене шнице су равне $\frac{1}{6}$ дужине тела: задња пераја с првом једне дужине, али је од ње нижа. И трбушне пераје су постављене иза половине тела мало што пред леђном, једне су висине са задњом али не стижу до чмара, као што до њих не домашају грудне пераје, које су једне дужине с репом.

Крљушти при бочној линији равне пречнику ока.

Боја. Леђа угасито-смеђо-сива, трбух и бокови сребрасти, све пераје, осим грудних, на врху црнкасте.

Вел. Од 4 — 6 прста не бива већа.

М. преб. По Хекелу река Њрка близу Скрадина у Далмацији.

8. Фела: *Squalius ukliva* Heck.

И. Л. Глава дебела и кратка, њушка над малим устима изнала, по боковима црнкаста пруга, крљушти прилично мале.

Опис. Висина је тела у $\frac{1}{6}$ већа од дужине главе, која иде $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Пречник ока иде 4 — $4\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$, а од другогг ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Углови уста допиру до испод поздара. Осовина тела промиче над средњом уста, преполовља око и оставља врх поклонца над собом.

Л. 3 — 7 — 8, З. 3 — 8 — 9, Т. 1 — 8, Г. 1 | 14 — 15, Р. 19; Кр. 11 — 62 — 64 | 6.

Леђна пераја почиње при половини тела управо над трбушницама, њене најдуже шнице су равне с дужином грудних пераја; задња пераја далеко

иза краја леђне постављена и једне је дужине са груднима, најдужа је пак репна пераја, почем мал не стиже дужину главе.

Највеће крљушти равне $\frac{1}{2}$ очног пречника, на њима се види 10 — 12 зракастих црта.

Боја. Леђа црнкасто-зелена, бокови жућкасти, трбух бео; пруга дуж тела кадито мање разговетна; све пераје при основи наранчо-жуте.

Вел. Може нарасти у дужину од 1 педи.

М. преб. Хекел је уловио ову рибу у реци Цетини близу Сиња и дао јој је научно име *ukliwa* не знајући ваљда, да је значење ове речи и без тога доста замршено.

9. Фела: *Squalius Turkyi Heck.*

И. Л. Тело опружено, малне ваљкасто, глава широка, уста мала; леђна пераја припета иза трбушних, крљушти мале, бокови са црнкастом павтом, која се и преко репа пружа.

Опис. Ширина тела равна $\frac{1}{2}$ дужине главе; ова иде $4\frac{1}{2}$ — $4\frac{2}{3}$ у целу дужину и за $\frac{1}{4}$ већа је од висине тела. Пречник ока износи $\frac{1}{5}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Ноздре су оку јако приближене, до испод њих допиру устни углови. Осовина тела иде кроз сред уста, дохвата доњи обод ока и оставља под собом врх покаонца.

Д. 3 — 7, З. 3 — 8, Т. 1 — 8, Г. 1 — 14 — 15, Р. 19; Кр. 15 — 70 — 72 — 5 — 6.

Леђна пераја у пола краћа од главе а страг $\frac{1}{2}$ краћа по сред; задња пераја нижа од леђне; трбушне пераје и грудне су добро развијене, прве досику до чмара, друге су равне са дужином репа али далеко не допашају до основе трбушних.

Крљушти $2\frac{1}{2}$ пута мање од 1 очног пречника.

Боја. Леђа плаветникасто-зелена, бокови са злато-жутим блеском, трбух сребраст, све пераје при основи наранчо-жуте осим леђне.

М. преб. Хекел и Кнер нашли су ову рибу у Циколи близу Дрниша у Далмацији, и дали су јој наведено име за част негдашњег управитеља Далмације Турског.

10. Фела: *Squalius microlepis* Heck

Н. К. Глава дуга, узана, љушка заострљена, уста велика косо усправљена, крљушти ситне, све пераје бледо-жућкасте.

Опис. Ширина главе равна $\frac{1}{2}$ њене дужине, која иде 4 — $4\frac{1}{3}$ пута у целу дужину. Пречник ока иде $6\frac{1}{2}$ — $6\frac{2}{3}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха љушке и од другог ока за 2 своја пречника. Ноздре очима приближене. Углови уста дозиру до испод очију. Осовина тела иде над половином уста, дохвата доњи обод очи и пре дваја врх поклопца.

Л. 3   8,   З. 3   8,   Т. 1   8,   Г. 1   14 — 15,   Р. 19;   Кр. 15   73 — 75   7.

Леђна пераја почиње иза половине тела над 35 — 37 редом крљушти, виша је по што је дуга и страг је косо одсечена; задња мало иза леђне постављена има од свију најкраће шипице; трбушне пераје мало ниже од леђне а грудне са репом једне дужине.

Крљушти равне $\frac{1}{2}$ очног пречника па њиној површини се налази 10 — 12 зракастих прта.

Боја. Леђа смеђо-зелена, бокони сребрасти, све пераје жућкасте.

Вел. Може нарасти до дужине од 1 стопе.

М. преб. Хекел ју је добио из Далмације, где живи у Неретви и другим водама близу Вргорца и Имоског. Тамошњи је рибари зову *Makli*, ваљда је не разликују од макље, која се већ по крљуштима лако распознасти може.

II. Фела: *Squalius tenellus* Heck. *

И. Д. Глава дугачка, широка, затубаста, долња вилица јако усправљена, уста велика, крљушти врло ситне.

Опис. Ширина главе равна $\frac{1}{2}$ њене дужине, а ова иде $4\frac{1}{3}$ — $4\frac{1}{2}$ у целу дужину. Пречник ока иде 5 — $5\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{3}$, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Ноздре су очима приближене, устни углови стижу до испод предњег очног обода. Осовина тела промиче над половином уста, дохвата долњи обод ока и предваја врх поклопца.

Л. 3 | 7 — 8, З. 3 | 8, Т. 1 — 8, Г. 1 | 14 — 15, Р. 19, Кр. 18 | 78 — 80 | 8.

Леђна пераја почиње иза половине тела, без мало стиже дужину репне пераје, која је $\frac{1}{3}$ краћа од главе. Задња пераја је у дужини равна са леђном, а трбушне са груднима.

Крљушти ситније по у икојој фели овога рода, почем једва стижу $\frac{1}{2}$ очнога пречника, разговетно су концентрично цртане, зракастих пак линија имају само 6 — 8.

Боја. Леђа и бокови напосви, трбух белугав, све пераје жућкасте осим леђне, која је сиваста.

Вел. Хекел каже да може нарасти у дужину од 1 педн, ја већу од три прста видео нисам.

М. преб. По реченоме рибозналцу ова фела је била до сада позната само из Ливна у Босни; ја сам је добио у Лукову испод Ртња, где живи у Тимоку са ласком, платичицом и може бити још и другим редкостима.

XXIV. Род: *Telestes* Bon.

И. Д. Грабећи зуби у гуши у 2 реда по 2 и 5 или 2 и 4 постављени, пераје са мало шпеца, леђна постављена над груднима, крљушти средње

величине, над бочном линијом дуж целог тела тамна павта.

I. Фела: *Telestes Agassizii Heck.**

II. X. Њунка умерено сведена, задња пераја са 9 кратких шица.

Опис. Ширина тела равна $\frac{1}{2}$ дужине главе, која је мало нешто мања од висине тела и иде 5 — $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Пречник ока иде $3\frac{1}{4}$ — 4 пута у дужину главе: оне одстоји од врха њунке 1, а од другог ока $1\frac{1}{3}$ — $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Горња вилица затубаста, мало премаша доњу. Осовина тела иде испод половине уста, сече доњу обод зенице и оставља под собом врх поклопца.

Л. 2 — 8, З. 2 — 9, Т. 8, Г. 15, Р. 19, Кр. 9 — 10 | 48 — 56 — 5.

Леђна пераја почиње при половини тела, виша је но што је дуга. њена основа равна $\frac{1}{2}$ дужине главе, спред у пола је виша но страг: задња пераја је најкраћа, такођер спред у пола дужка но страг: реп у дужини равна глави.

Највеће крљунти равне $\frac{1}{2}$ очног пречника, на њима се види лезе од 8 — 10 зракастих црта.

Боја. Леђа угасито смеђа, трбух сребраст, павта дуж тела простире се до врха њунке, њена ширина заузима 5 крљунтих редова; све нараје безбојне: крљунти но горњој страни тела црноточасте.

Вел. Моји највећи комади не претегују дужину од једне судлајнице.

М. преб. Пребива у бистрим водама Тимока и у Језерцу близу манастира Св. Петке у њуприском округу.

Нар. ил. С. ласка, јелшовка. Нем. *Laugen.*

XXV. Род: *Poxinus* Rond.

И. Г. Грабећи зуби у гуши у два реда по 2 и 4 с обе стране, ређе 2 и 5 с једне а 2 и 4 с друге стране стављени, уста без бркова, леђна пераја и задња једне дужине са једнаким бројем шлица, крљушти врло ситне покривајући се једва у пола.

I. Фела: *Poxinus laevis* Agas.*

И. А. Висина тела равна са дужином главе, чело широко, горња вилица испала, затубаста, бочна црта само до трбушних пераја разветна, крљушти са много зракастих црта, 15 — 20.

Опис. Дужина главе износи $\frac{1}{3}$ целе дужине, ширина тела $\frac{1}{3}$ — $\frac{3}{4}$ његове висине. Пречник ока иде 4 пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке 1, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Углови уста допиру до испод ноздара. Осовина тела полази од врха њушке кроз доњу трећину ока, над врхом поклонца, и стиче се одмах иза шкрга са бочном цртом.

Л. 3 | 7, З. 3 | 7, Т. 3 | 8, Г. 1 | 15 — 16, Р. 19.

Леђна пераја почиње иза трбушних мало иза половине тела, њена висина равна висини задње пераје, њена дужина размаку од шкржног отвора до стражњег очног обода, страг је у пола краћа по сред. Задња пераја почиње иза краја пређашње, с којом је у свима размерима равна. Трбушне пераје досижу до чмара, закружене су као и грудне, које су мало дуже, но не допашају до основе трбушних. Реп једва до половине усечен, његове кришке не стижу дужину главе.

Бочна црта није постојана, кадшто се чак до репа простире а другда је успрекидана. Највеће крљушти се налазе по странама варке, на грудима и трбуху их никако нема.

Боја. Леђа угасито смеђо-зелена, кадшто са црном пругом дуж средине грбине, бокови зелено-жути са металним блеском, устни углови кармино-црвени, гуша црна, груди и грудне пераје црвенкасте, пераје без икаквих мрља само реп сивасто павтаст, дужица сребраста. Ово важи за мужјаке у време прпореза, ван тога времена, на женкама и млађим рибама ове су боје мање јасне. Оба пола имају у време мрешћења ситне квржице по глави.

Вел. Може највише нарасти до дужине од 5 палаца: мужјаци су свакад мањи.

М. преб. Воли бистру хладну воду и ваљда је има по свима брдовитим крајевима Србије; ја сам је добио 1859 год. у Мајданпеку, где је по казивању мешћана доста има.

Нар. ил. С. златна риба. П. *Strzebla*. Ч. *Strévic*, Нем. *Pfrille*.

Приметба. Хекел пише да је Далматинци зову у Книну *uklie* а у Сињу *ukliwa metschizza*.

XXVI. Род: *Phoxinellus* Heck.

Н. Л. Дробећи зуби у гуши у један ред 5 и 4 постављени, врљуншти ситне или их сасвим нема, само их се види један ред дуж боочне црте; у осталом налик на пређашњи род.

1. Фела: *Phoxinellus alepilotus* Heck.

Н. Л. Леђна пераја почиње иза трбушних

Опис. Ширина тела износи $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ његове висине, ова је равна са дужином главе и иде 4 пута у целу дужицу у женке, у мужјака је глава мало дужа. Пречник ока иде 4 — 5 пута у дужицу главе; оно одстоји од врха њушке 1 — $1\frac{1}{2}$, а од другог ока $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Устни углови стижу до испод предњих носдара, које ближе стоје очију но врха њушке.

Л. 3 — 7. З. 2 — 7. Т. 2 — 8, Г 1 — 15 — 16.
Р. 19.

Леђва пераја почиње за половином тела, виша је по што је дуга. страг је јаче одсечена по у златне рибе; задња пераја једне дужине и висине, али нижа од леђне; трбушне пераје краће од грудних не стижу до чмара; најдуже шнице леђне пераје износе $\frac{1}{3}$ дужине главе. Чмар постављен иза краја леђне пераје.

Брљунти врло нежне, лако се смичу и обично се само по бочној црти виде. Ова је као у пређашњег рода променљива, понекад разговетна, другда испрекидана или се само до половине тела види.

Боја. Леђа црнкасто-смеђа, бочови отворенији са олово-сивом уздужином павтом, трбух сребраст, пераје жућкасте.

Вел. Највећа има 3, ретко 4 прста дужине.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Неретве у Далмацији и из Ливна у Босни.

XXVII. Род: *Chondrostoma* Agas.

И. А. Ножовидни зуби у гуши у један ред стављени, и то по 5, 6 или 7 с обе стране, или с једне стране по 5 или 6, а с друге по 6 и 7 смештени, доња вилица широка рекавичава, споља и изнутра са оштром ивицом ограничена, уста без бркова, леђна пераја и задња са мало шница.

1. Фела: *Chondrostoma nasus* Agas.*

И. А. Зуби у гуши с обе стране по 6, ређе 6 и 7 смештени, затворена уста ображавају пљонг дук са напрасито малим угловима, 6 јамица по подбрадку.

Опис. Висина тела прелази дужину главе, која износи $\frac{1}{2}$ целе дужине. Пречник ока иде $1\frac{1}{2}$ — 5 пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$ а од другог ока мал не 2 своја пречника. Уста стоје хоризонтално испод остале горње усне, њени углови стижу до испод предњих поздара, над горњом усном стоји једна попречна бразда која

с устима споредно тече. Осовина тела пролази над устима, кроз доњу трећину ока, оставља под собом врх поклошца и стиче се са боциом цртом при 2 — 3 реду крљушти. Оба су обода тела једнако сведена.

Д. 3 | 9, З. 3 | 9 — 11, Т. 2 | 9, Г. 1 | 14 — 15, Р. 19; Кр. 8 | 57 — 62 | 5 — 6.

Леђна пераја почиње иза трбушних, које су баш на половини тела постављене, она је $\frac{1}{4}$ виша по што је дуга. Далеко иза њеног краја стоји задња пераја, која је једне дужине и висине. Трбушне пераје не стижу до чмара, ни до њих грудне, које су мало нешто дуже али у обште слабо развијене. Реп дубоко усечен, једне је дужине са главом.

Крљушти равне $\frac{1}{2}$ онога пречника, на њеној површини види се 7 — 10 зракастих црга.

Боја. Леђа црвасто-зелена, бокови отворенији, трбух сребраст, све пераје угасито-црвене особито лети.

Вел. Нарасте до дужине 1 стопе, и важине од 1 оке.

М. преб. Воли бистру воду, а има га у свима нашим већим, а и планинским мањим рекама.

Нар. ил. С. скобаљ, шкобаљ, угљевка, дуванција, морунаш, цондра у Зајчару, И. *podustva*, Ч. *pod-austev*, Нем. *Näsling*.

2. Фела: *Chondrostoma tomeri Heck.* *

Д. Д. Зуби у гуши с обе стране по 6, уста полукружна, глава зазубаста, само 1 јамице на подбрадку.

Опис. Висина тела иде $3\frac{1}{4}$, а дужина главе $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Пречник ока је мало нешто већи од $\frac{1}{4}$ дужине главе; оно одстоји од врха њушке 1, а од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника, њушка дебела, зазубаста, полукружна, уста не стижу угловима до поздара. Осовина тела пролази

кроз сред њушке, кроз долњу трећину ока, пре-
дваја врх поклопца и стиче се при 5—6 реду кр-
љушти са бочном линијом.

Л. 3 | 8, З. 3 | 9, Т. 1 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19; Кр.
9 | 52 — 54 | 6.

Леђна пераја почиње мало пред половином
тела, назад је јако косо одсечена, њена основа
равна $\frac{1}{2}$ дужине главе, њена највећа висина истој
висини од врха поклопца до поздара; шнице задње
пераје у $\frac{1}{2}$ су дуже по што је пераја при основи
дугачка; заострљене грудне пераје имају $\frac{1}{2}$ ду-
жине главе, трбушне су мање и стоје испод по-
четка грудне пераје мало што иза половине тела.
Најдуже шнице ренне пераје премашају дужину
главе.

Крљушти су $\frac{1}{2}$ мање од очнога пречника, зра-
касто су 12 — 14 цртане и осим тога таласастим
концентрично текућим линијама ишаране.

Боја. Леђа смеђаста или зеленкасто-црна, тр-
бух сребраст, крљушти око боље црте и на варни
црним тачкицама мање или више запремљене.

Вел. Моји комади нису већи од 5 прста.

М. преб. Ја сам ову рибу добио из Тимога
испод Ртња; она је била до сада позната само
Хекелу, који ју је добио из Далмације, и своме ју
је сапутнику за част овако наименовао.

Приметба. Име „кленчић“ које су ми Луковчани казали,
сведочи да је од сасвим другог рода риба, камо
ваш клен спада, разликовати не знају.

Фамилија: *А р и н г е.*

И. Е. Тело опружено стиснуто, са тестерас-
тим доњим ободом, крљушти велике, нежне, смич-
љиве, само једна леђна пераја, без констанних шни-
ца, међувилнице мале у средње заточене обража-
вајуће са вилицом горњи обод уста.

XXVIII. Род: *Alausa Valenciennes*.

И. А. Горња вилица са врло ситним, лако одпадајућим зубима, чељусти и језик без зуба, крљушти по ободу ситно равашене.

1. Фела: *Alausa vulgaris Fel.* *

И. А. Леђна пераја пред трбушном постављена, задња пераја ниска а дугачка, на трбушном ободу 37 — 42 зубца, црна мрља на рамену.

Опис. Дужина главе, висина тела и величина ока је по полу и доби пораста променљива: висина тела махом већа од дужине главе, која иде 4 пута у целу дужину. Пречник ока раван је $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{6}$ дужине главе. Очи имају спред и страг задебљалу кожицу, која их као завеса покрива.

Д. 4 | 16, З. 3 | 20 — 24, Т. 1 | 8. Г. 1 | 15. Р. 19.

Леђна пераја почиње пред половином тела, мало је дужа но што је висока; дуж њене основе су крљушти с обе стране испупчене и ображавају жлеб, у који се посувраћена пераја мало укрити може. Трбушна пераја нижа од леђне, но при основи много дужа, т. ј. равна дужини главе, и око ње се налази онакав исти жлеб, као око леђне. Трбушне пераје стављене мало пред средином тела, при њивој основи се налази по једна зашиљаста мека крљушт $\frac{1}{3}$ краћа од саме пераје. Грудне пераје стоје близу трбушног обода и износе $\frac{1}{2}$ дужине главе, крљушти ображавају више њих испупчен перваз, испод којег стоје у покоју укрите пераје. Рен дубоко усечен, доња кришка дужа од горње, но не стиже дужину главе.

Крљушти различите величине, највеће по бочковима су четвртасте и равне 1 очном пречнику. На дољем ободу тела се крајевима не дотичу, већ ображавају својим предњим крајевима као зуб-

це тестере, који се могу најбоље осетити кад од репа ка глави прстом повучемо. Знамените су и оне крљушти, које средину репа покривају, оне су дугуљасте, као какав лист, тањом дршком су прирасле за тело и стижу мал не до краја средњих шпница репа. Зашквараце боље развијене но у њедне наше рибе.

Боја. Леђа маслинко-зелена, бокови отворенији, трбух сребраст, поклопац злато-жут, пераје репа и груди црно сивасте, задња пераја сиваста ситниг точкаста, трбушине пераје белугаве.

Вел. Нарасте до дужине од 1 стопе и више, обичне су од литре до $\frac{1}{2}$ оке.

М. преб. Пребива у црном море одкуд почиње долазити око Ћурђева дана у Јунав до Ћердана, редко до Београда, а од половине лета већ је нестаје јер се враћа у море.

Нар. ил. С. скумрија, Р. желџница, Ч. *placka*, Нем. *Alse*.

Фамилија: Л о с о с и.

И. К. Тело опружено, ваљкасто, крљуштаво, пераје без коштанх шпница, између репа и леђне пераје зарепак, уста без бркова.

XXIX. Род: *Thymalus* Сув.

И. А. Зев мален, вилице, рало и пецце запремљено ситним зубима, леђна пераја дуга и висока, крљушти прилично велике, круте, чврсто парасле.

I. Фела: *Thymallus venillifer* Agas. *

И. А. Глава мала, доња вилица краћа од горње. Леђна пераја двојном дужа од задње, дуж бочне црте 85 — 88 крљушти.

Опис. Дужина главе иде $5\frac{1}{2}$ — $5\frac{2}{3}$ у целу дужину, ширина тела износи $\frac{1}{2}$ његове висине, а ова чини $\frac{1}{3}$ целе дужине. Око, једнако удаљено од врха нунке и од другог ока, иде $4\frac{1}{2}$ — $4\frac{3}{4}$ пута у дужину главе. Поздре стоје ближе очвју

но врха њушке, која је затубаста. По вилицама су зуби у једноставне редове смештени, најмањи у горњој вилици, највећи у међувилици.

Л. 9 — 7 | 14 — 16. З. 4 | 11. Т. 1 | 10. Г. 1 | 14. Р. 17; Кр. 7 — 8 | 85 — 88 | 11 — 12.

Леђна пераја почиње за 1 дужину репа иза шкржног поклопца; задња пераја стављени према зарешку нижа од свију осталих, трбушне стоје испод средине леђне и дужи су од грудних. Реп једнако раздељен мал не стиже дужину главе.

Крљушти без зракастих линија, али врло ситно концентрично цртане; кадшто их нема по трбушном ободу.

Боја. Леђа зеленкасто смеђа, бокови сивасти, трбух сребраст, глава згор смеђаста, по странама жућкаста са појединым црним пегама, које се понекад и по предњој половини тела налазе; задња пераја и трбушне љубичасте са смеђим пругама, грудне пераје жућкасте или црвенкасте. реп и леђна пераја са тамним обрубом; дужица злато-жута са црним пегама.

Вел. Нарасте у дужину од 2 стопе, и важи онда од прилике 1 обу.

М. преб. Пребива у бистрим водама где живи пастрмка и младица, и налази се по свој прилици у нашим јужним рекама Нбру, Моравици и пр. Ја сам је добио из Дрине од Г. В. А. Стефановића.

Нар. ил. С линев, линлев, Р. харюсь, П. *lipen*, Ч. *lipen*, В. линль, Нем. *Leche*.

XXX. Род: Salar Val.

И. А. Зев велик, шиљасти зуби у обе вилице и по језику, на раљу у 1 ред, а на дршви или предњем крају рала у 2 реда смештени, крљушти ситне.

I. Фела: *Salar Ausoni Val.*³

И. А. Дужина главе једнака са висином тела или мало већа, горња вилица допире до не-

под стражњег очног обода; поклопци назад продужени; црвене, плаветне и црне пеге по телу.

Опис. Дужина главе иде 4 пута у дужину тела, пречник пак ока $4\frac{1}{2}$ — $4\frac{3}{4}$ пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке и од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника, а толико и од врха поклопца. Мале очи стоје ближе очију по врха њушке. Прави поклопац сразмерно мален; његов доњи обод стоји с оком у једној линији.

Л. 4 | 9 — 10, З. 3 | 7 — 8, Т. 1 | 8, Г. 1 | 12, Р. 17. Бр. 110 — 120.

Леђна пераја постављена при половини тела, мал не једне је дужине и висине, или нешто виша. Зарепак стоји управо према крају задње пераје; трбушне леже испод краја леђне и мало су што ниже од задње.

Крљушти концентрично цртане. Бочна црта стоји мал не у средини бока.

Боја. У бистријој и бржој води су боје јасније, тамније у вировима и местима дрвећем засјењеним, где се често и пеге тела сасма изгубе. Због ових разлика су негда пастрмку у више фела делили, по оне се све у горе изложеним карактерима саглашавају.

Вел. Обично се хваћају од литре по могу нарасти до вајине од 4 оке, а у књигама се и такве спомињу, које су имале 10 ока.

М. преб. Живи у свима нашим планинским рекама: у Дрини, Детинињи, Моравници, Студеничкој, Јошавичкој реци, Ибру, Тимоку, Злоту, Вратни и пр.

Нар. ил. С. пастрмка, Р. крошница, неструшка, П. *pstrach*. Ч. *pstruch*. Вл. нестрангъ. Нем. *Forelle*.

2. Фела: *Salar obtusirostris* Heck.

И. К. Њушка кратка, затубаста, глава краћа;

уста мања но у пређашње, леђна и задња пераја виша.

Опис. Пречник ока иде 5 пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{3}$ а од другог ока 2 своја пречника. Горња вилица широка, не стиже до испод средине ока. Предња плоча рала обрасла зубима, којих има по 6 у једном реду. Стражњи обод предњег поклопца право одсечен а не закривен као у пређашње Феле.

Л. 4 | 10. З. 3 | 8 — 9, Т. 1 | 8, Г. 1 | 12. Р. 17. Кр. 20 | 101 — 103 | 21.

Леђна пераја почиње с $\frac{1}{2}$ дужине главе пред половином тела, $\frac{1}{3}$ виша је но што је дуга, њена дужина износи при основи $\frac{3}{5}$ дужине главе. Задња пераја мало нижа од леђне и у $\frac{1}{3}$ краћа. Трбушне пераје и грудне мало ниже од леђне и у $\frac{1}{3}$ краће. Две су речене пераје мало дуже но у обичне настрмке и јаче заострљене. Реп једнако раздељен, стиже једва $\frac{3}{4}$ дужине главе.

Крљушти нешто крупније но у пређашње, и једнако су строја као у ње.

Боја је тако исто променљива као у пређашње, само су пеге по поклопцима и предњем телу X — видне.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Зрмање, Солина и Врлике близу Имоског у Далмацији.

3. Фела: *Salar dentos Heck.*

И. Г. Глава узана, завршаста, сви зуби крени. тело посуто тамним X-видним мрљама, међу које се друге црвене пеге мешају.

Опис. Дужина главе иде $4\frac{1}{2}$, висина тела 5 пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{5}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од другог ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Зев велик, горња вилица стиже до иза очију. Зуби особито у међувличиној кости велики по 6 с обе стране, од којих

два кадшта Фале, горња вилица их има с обе стране по 30, доња по 19 — 20, пецчане кости по 20 — 21, језик с обе стране по 5, рало 20 неправилно у два реда сменених, од којих 4 стоје у предњем реду ипопреко.

Л. 3 | 9 — 10, З. 4 | 8. Т. 1 | 8, Г. 1 | 12, Р. 17: Кр. 25 | 118 — 120 | 26.

Леђна пераја почиње пре половине тела, мало је виша но што је дуга, при основи је равна $\frac{1}{2}$ дужине главе. Задња пераја је виша но што је дуга њена дужина једва износи $\frac{1}{3}$ дужине главе.

Боја. Као у осталим Фелама променљива, но пеге су свакад ситније, црвених има мало; дужица смеђа са блеском бакра.

М. преб. И ову Фелу је добио Хекел из Далмације, где живи у Крки, Неретви и пр. По казнивању Хекела, она често нарасте до дужине од 2 стопе, и названа је од Далматинаца *pastrovom*.

Прилетба. У Голубцу описивали су ми рибари под именом дабрака, једну рибу која је пегава као пастрмка но има зубе као штува. Могуће да је то горе описана риба. Овамо спада но свој прилици и главатица, риба коју Вук Караџић у свом речнику спомиње.

XXXI. Род: *Salmo Val.*

И. К. Само плоча рала са зубима, држва његова без зуба, у осталом се саглашава са пређашњим родом.

1. Фела: *Salmo hucho Lin.* *

И. К. Тело оштржено, мал не ваљкасто, дуж бочне линије и испод ње црним месецовидним мрљама ишарано.

Опис. Ширина тела равна $\frac{1}{2}$ дужине главе иде $\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{7}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од другогга ока 2 своја пречника. Ноздре мале и очима приближене; зев велик, горња вилица стиже до

иза очију. На плочи рала има 4 — 6 зуба у 1 ред сменстених.

Д. 3 | 10. З. 4 | 8. Т. 1 | 8 — 9. Г. 1 | 16, Р. 10; Кр. 200.

Леђна пераја почиње при половини тела, једне је дужице и висине, страг је косо одсечена; задња пераја једне висине са леђном али страг још јаче одсечена; трбушне пераје стоје према крају леђне и од свију су најкраће, као што су напротив грудне најдуже.

Боја. Потиљак и леђа зеленаста, смеђаста или љубичаста, трбух и груди сребрасте; горња страна тела посута црним пегама мањим и већим, од бочне се линије оне замењују месецовидним (као млад месец) мрљама; леђна пераја и реп са тамним обрубом, остале пераје жућкасте или бледо-црвенкасте; дужица сиво-зелена, са жутиим колутом око зенице.

Вел. Може нарасти у дужину од више стога; у Дрини је дове од 20 ока.

М. преб. У Србији је има као и пастрмке по свима планинским рекама, у Дрини, Моравици, Ибру и др. Редко се која вађе у Дунаву и Сави.

Н. ил. С. младца. Нем. *Huch*.

Фамилија: Штубе.

Н. К. Кренки зуби у вилицама, горњи устни обод састављен из међувидичне кости и горње вилице, само једна пераја на леђима, крљушти чврсто парасле.

XXXII. Род: *Esox*. Лин.

Н. К. Тело опружено, глава спљоштена, зев велик, леђна пераја далеко на леђима сменстена према задњој, обе ове пераје малне једнаке, бочна црта разветна.

1. Фела: *Esox lucius* L.*

Н. К. Глава дугачка, дољња вилица испала, тело са тамним мрљама и цртама.

Опис. Ширина главе износи $\frac{1}{3}$ њене дужине а ова $\frac{1}{3}$ целе дужине, висина пак тела $\frac{1}{2}$ дужине главе. Пречник ока иде $6\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, кадито и више; оно одстоји од другог ока 1, а од врха њушке $2\frac{1}{2}$ — 3 своја пречника. Зуби су врло крпки назад кукасти.

Л. 7 | 13 — 14. З. 4 | 12 — 13, Т. 1 | 8. Г. 1 | 13, Р. 19.

Трбушне пераје стоје мало нешто иза половине тела, са груднима су једне висине. Реп једнако дељен, раван $\frac{1}{2}$ дужине главе.

Глава гола т. ј. без крљушти; највеће крљушти око бочне црте равне $\frac{1}{3}$ оног пречника. Бочна линија тече споредно са грбином, којој је у $\frac{1}{3}$ јаче приближена по трбуху.

Боја. Леђа црвенаста, бокови сиви са жутим мрљама, које се често у попречне пруге сливају; грудне и трбушне пераје црвенкасте, остале смеђасте црно пегаве. Ове су боје кадито врло јасне, бокови зелени, пеге злато-жуте и т. д.

Вел. Обично се доноси на риблин ваптар од $\frac{1}{2}$ ове, по може нарасти до вајине од 20 и више ова.

М. преб. Надази се у свима нашим већим и мањим рекама и барама.

Нар. ил. С. штува, Р. щука, П. *sztuka*, Ч. *štika*, Нем. *Pecht*.

XXXIII. Род: *Umbra* Kram.

И. А. Тело денасто, глава крљуштава, уста са ситним кадичастим зубима, леђна пераја дугачка, задња кратка према крају горње постављена, без кошталних нилица, крљушти округле без зракастих црта.

I. Фела: *Umbra krameri* Fitz.*

И. А. Уста умерено велика, без бркова, тело без бочне црте; глава, труп и леђна параја са смеђим пегама.

Опис. Ширина тела износи $\frac{1}{2}$ његове висине; ова, равна са дужином главе, иде $4\frac{1}{2}$ — 5 пут у целу дужину. Пречник ока иде 4 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке и од другог ока за један свој пречник. Ноздре мале, предње стоје ближе врха њушке по очију.

Л. 3 | 12 — 13, З. 2 | 5 — 6, Т. 1 | 5, Г. 1 | 12, Р. 4 | 9 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње иза средине тела. њена дужина равна дужини главе, све њене шнице једне дужине. Задња пераја испод краја леђне тако постављена да је гола варка на обе стране једне дужине. Трбушне пераје стоје под предњим крајем леђне, досижу до чмара, грудне су с њима једне дужине; средње шнице репа најдуже, но не стижу дужину главе.

Крљушти прилично велике, округле и концентрично цртане. Бочну линију представља једна отвореније бојена пруга, која близу грбине и с њом споредно тече, дуж ове линије се налазе 33 — 35 крљушти, над њом 5, а 7 испод ње.

Боја. Тело црвено-смеђе, по горњој страни тамније, блеђе по дољњој; цело тело негаво, а исто тако и цела леђна пераја, реп пак само до половине, остале пераје бледе. Мушјаци имају надшито црвену пругу на трбуху од гуше до чмара.

Вел. Редко бива већа од једне суданице.

М. преб. Ова у обште редка риба налази се у доста великој количини у барама око Неготина.

Нар. им. С. црика, рана. Нем. *Hundsfisch*. Мађари кажу *ribahal*.

Фамилија: Трпооке:

И. А. Тело јако опружено, глава мала, подочни кодут а често и поклонци окончани бодљавим израштајима, усне меке брковима обрасле, леђна пераја без коштане шнице постављена над трбушницама, крљушти ситне.

XXXIV. Род: *Cobitis* Rond.

И. Д. Многи оштри зуби у гуши у један ред стављени. Леђна пераја стоји иза половине тела.

I. Фела: *Cobitis fossilis* L.*

И. Д. Глава кратка, уста са 10 бркова, реп закружен, дуж тела једна жута и две црносмеђе павте, а осим тога мање и веће пеге.

Опис. Тело ваљкасто, нешто мало више по што је широко; дужина главе иде $7\frac{1}{2}$ — $8\frac{1}{2}$ пут у целу дужину, уста су мала и горњом испалом усном и брковима тако укрита, да се не виде. На свакој усни стоје по 4 брка а у сваком усном углу по 1, ови последњи су најдужи и стижу $\frac{1}{2}$ дужине главе, остали што даље од уста све бивају краћи. Пречник ока иде 7 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $2\frac{1}{2}$, а од другог ока два своја пречника. Ноадре близу очију постављене, предње продужене у кратку усправљену цев. На подочном колуту једна слаба бодља.

Л. 3 | 6. З. 3 | 5, Т. 2 | 5, Г. 1 | 8 — 9, Р. 16.

Све пераје закружене, леђна мало нижа од тела, задња са леђном једне дужине, гола варка иза задње пераје износи једну дужину главе; краће су грудне пераје а најкраће трбушне, које до чмара не стижу. Средње шице репа најдуже, премашају дужину главе. Бојна линија тече дуж средине тела. Крљушти врло ситне и облите као у ливка и угора густом љигом. У гуши 12 — 13 зуба.

Боја. Леђа смеђа са тамним пегима, трбух наранџокут, педичав, дуж његове средине се пружа од гуше до чмара једна бела пруга. Црносмеђе павте дуж бокова састављене из врло густих точкаца: пераје тамно-педичаве: дужина злато-жута.

Вел. Нарасте до величине од једне стопе, по не стиже ваљану од $\frac{1}{2}$ ове.

М. преб Находи се у свима нашим рекама по најволи тиху бластаву воду. Најчешће сам видео у блаву неготинском.

Нар. ил. С. Чиков, Р. муца, вионџ, П. *pis-horz*, Ч. *piskor*, Вл. цшарџ, Нем. *Schlammbeisser*.

2. Фела: *Cobitis barbatula L.*⁵

И. Л. Глава дужа и шира по у пређашње феле, 6 бркова, реп мал не право одсечен, црна мрља при основи доље вршике репа.

Опис. Тело мање опружено по у чикова, мало више по што је широк: дужина главе иде 5 — 5½ пута у целу дужину. Од 6 бркова 4 су постављена око средине горње усне, а два стоје у устним угловима; ова последња су равна ⅓ дужине главе. Пречник ова иде 6 — 7 пута у дужину главе, једно одстоји од другога 1¼ — 2 своја пречника.

Л. 3 7. З. 3 5. Т. 2 6. Г. 1 10. Р. 16.

Леђна пераја почиње при половини тела, њена висина спред равна са грудним перајама, је страг у пола краћа; задња је пераја изва од пређашњих и равна са трбушницама; гола варка иза задње пераје износи ⅓ целе дужине. Реп има дужину главе.

Крљушти врло ситне, кадшто их нема по предњем телу. Бочна линија тече по сред бокова.

Боја. Леђа угасито зелена, бокови жућкасти, трбух отворено-сив, глава, леђа и бокови ишарани неправилним мрљама, точкама и цртама, само трбушнице пераје и задња без таквих шара.

Вел. Свакад мања од пређашње, обично од 3 — 4 или највише од 5 прста.

М. преб. Воли бистру воду и налази се код нас у свима планинским речицама.

Нар. ил. С. змиња, вијун, брница, тивушка, Р. голецџ, Ч. *mřenka*, Нем. *Bartgrundel*.

3. Фела: *Cobitis taenia* L.*

И. А. Глава и труп стиснут, уста са 6 бркова, реп мало закружен са црном мрљом при основи горње кришке, две бодље на подочном колуту.

Опис. Дужина главе премаша висину тела, која иде 7 — 8 пута у целу дужину; уста мала, два брка наблизу у средини горње усне, по један лежи у устним угловима, а два поред доље усне. Пречник ока иде 6 — 7 пута у дужину главе, међусобни размак не износи више од 1 очног пречника.

Л. 3 | 7, З. 3 | 5, Т. 2 | 5, Г. 1 | 5 — 6, Р. 13.

Леђна пераја почиње над трбушницама при половини тела, најдуже њене шипце равне са висином тела, најниже су у пола краће; задња пераја једне висине са закруженим трбушним перајама, мало дуже грудне стоје врло високо, мал не у једној линији са трбушницама.

Крљушти врло ситне и једва приметне; бочна линија само до половине тела разветна.

Боја. Тело каранчо-жуто са црним мрљама дуж бокова у два реда стављеним, мрље испод грбине мање од оних које стоје близу бочне прте, између њих се налазе мање и веће тамне пеге. Доња страна једнобоја; леђна пераја и реп нагнати, остале пераје бледе, дужица бледо-жута.

Вел. Мој највећи комад износи 3 прста дужине.

М. преб. Воли као и пређашњи бистру воду; ја сам га налазио у Туманској реци и у Дјетињи.

Нар. ил. С. говедар; легбаба В. Кар., Нем. *Steinbeisser*.

Фамилија: С о м о в и.

И. А. Глава широка, горњи крај уста састављен из саме међувидичне кости, без долњег поклопца, прва шипца грудне пераје а кадишто и леђне коштана, кожа без крљушти.

XXXV. Род: *Silurus* L.

И. А. Зев велик, рало и дољња вилица са редимице постављеним ситним зубима. једна врло кратка леђна пераја. задња пераја врло дугачка, кожа љигава.

I. Фела: *Silurus glanis* L.*

И. А. Тело једне ширине и дужине, на горњој вилици два врло дугачка брка, на дољњој 4 кратка, леђна пераја над грудима постављена.

Опис. Глава спљоштена спред закружена, њена дужина иде $5\frac{1}{2}$ — 6 пута у целу дужину. Два брка на горњој вилици досижу до грудних пераја. Очи врло мале, леже у особеној јами близу горње усне. Горње ноздре округле стоје између очију, дољње приближене горњој усни дуже се у кратку цев.

Л. 1 4, З. 90, Т. 12 — 13, Г. 1 17. Р. 17.

Леђна пераја стоји на средини тела. једне је висине са трбушним перајама, које посувраћене досижу преко чмара до задње пераје. Реп закружен, једне дужине с грудним перајама. Задња пераја најдужа и простире се до на крај истањене варке. Бочна линија тече споредно са трбухом.

Боја. Горње тело морасто, бокови зеленкасто-црни, трбух белугав или црвенкаст са морастим мрљама и негама, трбушне пераје и грудне по среди са жућкастом павтом; бркови на горњој вилици злато-белугави, на дољњој вилици црвенкасти; дужица бледо-жута са злато-жутим колутом око зенице.

Вел. Поред јесетре и моруна највећа наша риба, почем може нарасти до важине од 200 ока.

М. преб. Налази се у свима нашим рекама, где најволи у дубини боравити.

Нар. ил. С. сом, Р. сомъ. П. sum. Ч. sumec.
Нем. Schaiden. Wels.

Фамилија: Б а к а л а р и.

И. А. Трбушне пераје на гуши, 2 — 3 леђне пераје, 1 — 2 задње, без коштаних ивица, уста са зубима, тело са крљуштима.

XXXVI. Род: *Lola Cuv.*

И. А. Глава широка спљоштена, обично један брк на подбрадку, пераје на варки разлучене од заврженог рена.

Фела: *Lola vulgaris Cuv.**

И. А. Тело опружено, варка стиснута, доња вилица мало враћа од горње. крљушти ситне, без зракастих прта.

Опис. Ширина главе износи $\frac{2}{3}$, висина $\frac{1}{2}$ њене дужине, а ова $\frac{1}{3}$ целе дужине тела. Пречник ока иде 7 — 8 пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке и од другог ока за 2 своја пречника. Ноздре мале, предње стоје у средини између очију и врха њушке. Уста велика, хоризонтална; на средњи доње вилице стоји један подужи брк, а поред овога још један враћа.

Г. А. 12 — 14, 2. А. 68 — 71, 3. 66 — 70, Г. 5 — 6, Г. 18 — 20, Р. 30 — 40.

Прва леђна пераја почиње при другој трећини целе дужине. њен стражњи крај стоји управо према чмару; одма иза ње стављена друга леђна пераја допире до рена, њена дужина равна $\frac{1}{2}$ целе дужине; задња је пераја равна предњој но мало нешто враћа; трбушне пераје мало дуже од грудних завршују се коначним израштајем. Рен завршен као лезе.

Крљушти ситне у кожу унале тако, да се по вршина тела чини рупчаста. Бочна прта тече испрва ближе леђима после се спушта до $\frac{1}{2}$ висине тела.

Боја. Леђа, бокови и пераје маслико-зелене с угасито-смеђим мрљама, гуша, трбух и трбушне пераје белугаве; дужица зута, црно педичава.

Вел. Може нарасти до важине од 2 оке.

М. преб. Налази се у свима нашим већим и мањим рекама, обично борави у дубини као и сом, од кога је брзи и грабљивији.

Нар. ил. Манић у Београду и Банату, пузија, мијалац, Р. мепъ, П. *mietuz*, Ч. *mik*, Турс. усни балук, Нем. *Aalrutte*, *Quappe*.

Фамилија: У г о р и.

И. Л. Тело опружено, змијовидно, ситне дугуласте врљунти у дебелу кожу урасле, горња страна уста из саме међувличне кости састављена, без трбушних пераја.

XXXVII. Род: *Anguilla* Agas.

И. Л. Пред грудним перајама с обе стране узан шкрани отвор, вилице с ралом кадиофастим зубима запремљене, леђна пераја и задње преливају се у реп.

Фела: *Anguilla fluviatilis* Agas. *

И. Л. Дужина главе износи $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{9}$ целе дужине, чмар одстоји за 4 дужине главе од врха њушке, шкрани отвор не допире до гуше.

Опис. По доби, полу и гојазности се може ова фела разликовати у две главне подфеле са заострљеном и затубастом главом, и у следству ове разлике и остали размери ширине, висине и дужине променљиви су. Очи мале, стоје над устним угловима; поздре нераздвојене леже пред горњим очним ободом.

Леђна пераја почиње за $2\frac{1}{2}$ дужине главе иза врха кише, што даље, то све више расте у висину, и на крају двојном премана ширину репа, од којег задња пераја полази и окончава се близу чмара. Шнице су у ове три пераје меке и дебелом кожом тако су обрасле, да се бројати не могу, грудне пераје имају 18 — 19 шница, од којих најдуже равне су са дужином уста.

Бочна црга разветна представља простран канал, који се најбоље видети може, ако се риба преко среде пресече.

Боја. Горња страна тела угасито-зелена, доња бељугава са сребрастим блеском; пераје угаситије, грудне имају црн поруб; дужица злато-жуута или сребраста.

Вел. Може нарасти до 3 и 4 стопе дужине и важније од 2 — 3 ове.

М. преб. Живи у дубоким водама са муљевитим коритом; ја је у Србији видео нисам, но Хекел наводи да ју је одовуд добио, из које воде, то не каже.

Нар. ил. С. јегуља, угор. Р. угорь, Н. *wegorz*, Ч. *ouhoř*, Нем. *Flussaal*.

Прилетба. Хекел описује још једну мању фелу угора из Далмације: *Anguilla eurystoma*, који овако ју карактерише: Глава дуга, њена дужина износи $\frac{1}{6}$ целе дужине, шкржни отвор се простире до гуше. Величина од 22 прста. Из које воде је Хекел ову рибу добио и како ју Далматинци зову то не каже.

Р е д: Ш т и т о н о ш е.

И. А. Тело покривено чампрама, слободне шкрге, један шкржни отвор, једноставан поклопац, трбушне пераје далеко назад стављене.

Фамилија: Ј е с е т р е:

И. А. Тело опружено покривено са 5 реда чампра, уста опружена, далеко испод врха кише стављена, без зуба, средсредњи делови костура рскавичави, горња, свакад већа, кришка репа споља са бочећим шницима покривена.

XXXVIII. Род: *Acipenser* L.

И. А. Киша здужена, на доњој пљоштој страни кише 4 брка, на горњој страни поклопаца с обе стране по једна штрцаљка, зашкржница разветна, крај варке не стиснут.

1. Фела: *Acipenser glaber* Heck.*

И. А. Чело испупчено, потиљни штит са првим леђним штитом, који је најузвишенији, чврсто срастао, уста велика, горња и доња усна (предња и стражња) у средини заточаста, врхови слепоочних штитова од врха кише јаче удаљени по испупчене средине темених штитова.

Опис. Дужина главе иде $5\frac{1}{3}$ — $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину; киша права, дебела, затубаста; од врха кише се горња пљошта главе издиже напрасито ка грбини и тело постизава одмах под првим леђним штитом своју највећу висину. Кров главе састављен из 7 прилично пљошних, узаних, зракасто цртаних штитова, који су међу собом чврсто спојени. На потиљку стоји један самцати узани — *потиљни штит*, који је са широм улоканом страном назад обрнут и са првим леђним штитом чврсто спојен, предњим пак својим крајем увлачи се међу *темене штитове*, који су у овој фели највећи, почем износе $\frac{1}{2}$ дужине главе. Они граниче споља са узаним спред раширеним *слепоочним штитовима*; међу предње крајеве темених штитова углављен један мали — *средњи чеони штит*, а спред између темених и слепоочних штитова стоји по један дугуљаста до ноздара допирући *горњи чеони штит*, у предњи расели крај слепоочних штитова је утиснут по један краћи до очију досижући *спољашњи чеони штит*. Осим ових већих штитова сва глава до врха кише покривена мањим штитићима. Страг граниче темени и слепоочни штитови са горњим *раменим штитом*, који улази у изрезани предњи крај 1 леђног штита; иза малог раменог штита иде сниже повећи, троугласти *доњи рамени штит*. Доња је страна кише гола, последња њена жиока је испрекидана и рапава.

Очи мале, дугуљасте, згор прикривене јако испалим горњим ободом очне дупље, врху кише су

мало што ближе постављене но устима; њихов пречник иде $6\frac{1}{2}$ пута у ширину чела. Ноздре мале обле, доље веће од горњих. Бркови стоје ближе врха кише но предње усне, прилично су дугачки тако, да могу дохитити предњу усну, при основи су ваљкасти, од половине снљоштени и изнутра ројтасти или тањим копчастим израштајима обрасли. Усне су дебеле у средњи улокпе, но не прекинуте.

Труп мало виши но што је широк, његов пречник иде 8 пута у целу дужину. Штитови свију 5 редова стоје међу собом поудаљени, и само леђни су добро развијени, но боковима су мањи, а једва се виде они, што на трбушној страни стоје. Број щитова променљив, на леђима 12 — 16, но боковима 35 — 60, а на трбуху 12 — 15. Први леђни щит највећи одликује ову фелу од осталих, што даље од главе, то бивају щитови мањи, сви имају срцовидну или ромбичну основу, гребен им је затубаст окончан у неразговетну куку, а површина им је слабо зракаста. Бочни су щитови сви ромбични (палик на развучени четвороугао), и бивају назад све мањи; између њих се види бочна црта у виду ситних пренасто се покривајућих луска. Трбушни су щитови спред најразговетнији, стоје раздалеко, а страг сасма учезавају. На варки даље никаквих щитова нема, на предњој напротиву страни трбуха иза ширга виде се два врло велика, зракасто цртана *кључна щита*, којих се средсреда страг у шиљаст врх окончава. Између свију ових щитова се но кожи налазе мање зубчате крљушти, које в трбуху бивају све мање и губе своје зубце.

Л. 13 | 30, З. 14 | 15, Т. 12 | 15, Г. 1 | 30, Р. 36 | 16 | 65.

У грудним је перајама прва нераздељена шпица коштана и врло чврста. У репној пераји има с гор-

ње стране 36 бочених шица здол 16 нераздељених а 65 раздељених.

Младе рибе ове феле одликују се сразмерно великом главом, штитовима по телу на близу стојећим и оштрим гребеном ових штитова.

Боја. На леђима црвенкасто-сива, по боковима блеђа, штитови белугави, бркови бели, спред отворено-смеђи; дужица жута.

Вел. Може нарасти у дужину од 6 — 7 стопа и важицу од 25 ока.

М. преб. Налази се у свима нашим повећим рекама, Дунаву Сави и Морави чак испод Каблара, где је г. 1858 ухваћен један комад од 15 ока.

Нар. ил. С. сим.

2. Фела: *Acipenser ruthenus* L. *

И. Л. Киша дуга зашиљаста, чело испупчено, бркови досижу до уста, посредња жнока пред устима са 3 брадавичаста испупчења, сви штитови трупа јако збивени.

Дужина главе иде $4\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Највећа висина тела пада под трећи леђни штит и износи $\frac{1}{2}$ дужине главе. Узана и нешто мало спљоштена киша 3 пута дужа од уста. Глава покривена са 7 неразговетно зракастих штитова, којих су средине испупчене. Средсреде слепоочних штитова стоје врха кише ближе него средсреде темених штитова, а јако испупчене средсреде горњих чеоних штитова много су јаче размакнуте него средсреде темених штитова. Други мањи штитићи, који осталу главу до врха кише запремају тако су чврсто међу собом састављени, да представљају један комад. Предња жнока на дољој пљошти кише спред шира по страг; од три брадавичаста испупчења у која је страг расута, два леже пред брковима, а трећи иза њих. Бркови су устима јаче примакнути по врху кише, по унутрашњој страни су на врху ројтасти, спољашњи су дужи и нешто

мало понапред стављени. Уста прилично велика, горња усна узана и у средини слабо улокана, дољња шира у средини прекинута тако, да се две половине дотичу. Очи мале округле, једне величине, њихов пречник иде $3\frac{1}{2}$ пута у ширину чела. Штит, који шкрге покрива, узан, горњи рамени штит раван у ширини са потиљним штитом и с њим заједно чврсто прирастао првом леђном штиту. Ћључни штитови као у сима по мањи и слабији.

Штитови тела јаче збивени но у пређашње феле, поглавито они што по боковима стоје. Број леђних штитова међа између 11 и 14, при основи су широки, мал не троугласти, само последњи ромбичан. Први леђни штит највећи, најузвишенији је пак 4 — 6, сви се страг окончавају у шиљак. Бочних штитова има 60 — 70, ромбични су и средином у гребен испупчени. Најмањи су трбушни штитови, 10 — 18, и раздалеко стоје. Места између штитова запремљена су малим страг зубчастим љускама, које су по трбуху као точкасте рапе.

Л. 13 | 28, З. 9 | 14 — 18, Т. 9 | 13, Г. 1 | 24, Р. 33 | 13 | 67.

Пераје у обште добро развијене, трбушне пролазе дужином пречник тела, остале пераје мање, осим ренше, у којој су доље гранате шпиге врлодуге.

Млађе се кечиге одликују од старијих несразмерном величином грудних пераја, којих дужина прелази близу 2 пута пречник тела.

Боја. Леђа сиво-смеђа и црнкаста, штитови бељугави, пераје сиве осим задње и трбушних, које су црвенкасте; дужица жута, згор смеђаста.

Вел. Може највише нарасти до важине од 5 ока, но обично се доноси на риблин вапнар од литре а на дорћолу се кадшто виђа велика количина сиваних кечизница, које је чисто грехота ловити.

М. преб. Има је преко све године у Дунаву и Сави.

Нар. ил. С. кечига, носвица, Р. стерлядь, П. Czecuga, Нем. Sterlet.

3. Фела: *Acipenser Gmelini Fitz.* *

И. Л. Киша широка троћошка, посредња жијока растављена у 4 брадавичасте кврге, први леђни штит највећи и најузвишенији, бркови ближи предње усне по врха кише.

Опис. По величини и виду тела ова фела је сасвим палик на носвицу, али се већ првим погледом по краткој троугластој киши распознаи може. Дужина главе иде 5 пута у целу дужину, висина тела је мало већа од ширине, која износи $\frac{1}{8}$ целе дужине. Главни штитови на глави међу собом исто тако чврсто спојени као у кечиге; темени штитови, од свију најдужи допиру сиред до средине горњих чеоних штитова, а страг и са стране граниче са потиљним штитом, са горњим леђним и слепоочним штитовима. Средине темених штитова су од врха кише јаче удаљене по средине слепоочних штитова. Црте на штитовима главе много фишије по у кечиге чисто се међу собом савјају. Горњи рамени штитови не допиру до потиљнога, по чврсто су спојени с првим леђним штитом. Остали штитови су строја као у кечиге. Посредња жијока је сиред пошира као у кечиге, страг је пак растављена у 4 брадавичасте квржице, од којих 3 стоје пред брковима а четврта иза њих. Бркови досижу до уста мало су сиљонитени и на врху ројтасти. Уста приметно велика, предња им је усна узана у среди мало улокана, а стражња је дебела у среди растављена. Очи сразмерно велике, десно мало веће од левог; пречник њихов иде 3 пута у ширину чела. Доље су ноздре обале и веће од горњих.

Леђних штитова има 14, основа им је широка срцаста или троугласта, само на задњем дугуљаста; у средини су испуцани у гребен, који се страг у зашиљаст врх окончава. Први је највећи, 6 — 9 су

већи од осталих. Бочних штитова има 62, ромбични су међу собом збивени и страг зубчasti. Трбушни су штитови врло мали и стоје раздалеко, има их свега 13 — 15. Остала површина тела као у кечиге.

Л. 15 | 26, З. 17 | 15, Т. 11 | 13, Г. 1 | 34, Р. 45 | 19 | 69.

Најбоље су развијене грудне пераје, почем износе 1 дужину главе, задња је виша од леђне, а најмање су трбушне пераје.

Боја. Горња страна смеђаста, трбух и штитови жућкасто-бели; дужица жута.

Вел. Као у пређашње.

М. преб. Долази из црног мора у Дунав до Пенте но по свој прилици свуд је ретка.

Нар. ил. С. несреће. Тако је зову у Милановцу и кажу да јој је месо бело, мршава. Београдски рибари су ми ју као неко чудо показивали а нису јој имена знали.

4. Фела: *Acipenser stellatus Pallas.**

И. Л. Киша врло дугачка, бркови устима приближени, премда врхом не досижу до њих, посредња жнока гладка пружа се дуж целе кише, први леђни штит мали, трбушни штитови велики.

Опис. Киша дужа и тело опруженије по у свима осталим фелама овога рода. Ширна главе и тела једнака али не стиже $\frac{1}{2}$ дужине главе, која иде $4\frac{1}{3}$ — $4\frac{1}{2}$ у целу дужину. Од штитова, који главу покривају темени штитови су најдужи, њихове јако испунчене средине ближе стоје врха кише по средине слепоочних штитова; међу њих се страг увлачи мали дугуљasti потиљни штит. Они су растављени од леђнога штита и од рамених штитова простором, кога заузимају неправилне ране. Слепоочни штитови су напротиву страг у непосредном додиру са малим горњим раменим штитовима. Остала је киша покривена дугуљастим

нешто зракастим или рапавим коштаним плочицама. Посредња жиока дошире до иза бркова. Уста су прилично велика, предња усна узана у средини мало улокана савија се око устних углова и ту је скоро нестаје, тако да се само трагови долње усне у реченим угловима налазе. Очи мале, обле стоје ближе врха кише него предње усне, десно је приметно веће од левог и његов пречник иде 5 пута у ширину чела. Горње округле ноздре много мање од доњих, у којих је пречник раван са пречником левога ока.

Леђних штитова има 12 — 16, срцасти су или ромбични, испупчени су згор у висок, у среди мало погнут, гребен, а страг се завршују у оштру куку. Први леђни штит умерено висок не склапа се чврсто са потиљним штитом, два слеђујућа штита најмања су, 6 — 9 највиши, сви су зракасто цртани. Бочних штитова број се мења између 30 — 40, ромбични су по ободу зубчати, и често одстоје један од другог, колико им је основа широка. Трбушних штитова има много мање, 10 — 12, налик су на леђне, по мањи. Између чмара и рена стоје 2 — 3 првашњим подобна штита, а варка је иза леђне пераје гола. Између штитова је кожа посута зубчастим и звездастим коштанним плочицама, или рапама разнога вида и величине.

Л. 11 | 40; З. 11 | 17, Т. 10 | 20, Г. 1 | 28 — 31, Р. 35 | 16 | 90.

Све су пераје сразмерно слабо развијене, пак и саме грудне, које се у том смотрењу од осталих одликују, једва премашају пречник тела. Задња пераја почиње иза средине леђне.

Млађе се рибе разликују сразмерно дугом главом и збивенијим штитовима.

Боја. Леђа црвенкасто-смеђа, трбух и бокови бели, штитови белугави, долња страна кише црвенкаста; дужица жута или сребраста.

Вел. Може нарасти у дужину од човечијег боја и онда има важицу од 20 ока; но обично се хватају од неколико ока, пак још и мање.

М. преб. У пролеће долази са сродним фелама из црнога мора у Дунав и Саву.

Нар. ил. С. паструга, Р. северјуга, Нем. *Scherg, Donauforelle.*

5. Фела: *Acipenser schyra Guldenstaedt.**

И. Х. Горња усна није улокана, уста велика, испупчене средсреде темених штитова стоје врха кише ближе по средреде слепоочних штитова, леђни штитови дугачки, размак између спољашњих бркова већи, по између горњих поздара.

Опис. Дужина главе износи $\frac{1}{6}$ целе дужине. Широка закржжена киша постепено се издиже ка потиљку који приметно надмаша први леђни штит. Осим обичних штитова, који покривају главу налази се између потиљнога штита и темених штитова један мали гладак штитић, ван овога су сви остали штитови главе зракасто - цртани и у средини испупчени премда у обште особито дебели и чврсти пису. Прилично велики потиљни штит се увлачи са својим закржженим врхом до средине темених штитова, који спред границе са великим бочним чеоним штитовима и са средњим чеоним штитом, страг стоје разлучени од горњих рамених штитова, који су само са слепоочним и леђним штитовима непосредно спојени. Остала је киша покривена мањим неправилним штитићима. Посредња жнока на дољој страни кише узана, гладка допире само до бркова, који стоје ближе врха кише по предње усне и од којих су спољашњи дужи од унутрашњих. Уста велика, горња усна узана савија се око устних углова и ту је нестаје, тако да је средина доље вилице без усне. Очи су једне величине, јајасте, њихов

пречник иде 6 пут у ширину чела. Доље веће поздре не стижу величину ока.

Сви штитови трупа велики, стоје раздалеко један од другог. Леђних штитова има 10 — 11, основа им је час закружена час срцаста, њихов гладки, јако испупчени се гребен окончава страг у оштру куку. Први леђни штит највећи, али га трећи висином надмашује; остали су при основи шири но што су дуги и све што даље бивају мањи. Сви су до врха ситно али правилно цртани. Бочни штитови на број 30 — 33 ромбични су, они што стоје ближе репа окончавају се у куку. Трбушних има 7 — 9, јајасте су и на врху такођер кукасте. Кључни су штитови велики крупно-зракасти, њихове средереде одстоје међу собом колико одстоје спољашњи ободи чеоних штитова. На варки стоје здол 1 — 2 повећа штита а згор неколико мањих крљушти. Остала је кожа неправилно посута мањим или већим рапама и звездастим крљуштима, од ових крљушти неке се окончавају у бодље; такове бодље, редимице стављене, налазе се између леђних и бочних штитова. Околина уста, очију, поздара, шкржног отвора и пераја грудних, трбушних и задње је савршено гладка.

Л. 10 | 28, З. 14 | 15, Т. 11 | 14, Г. 1 | 33, Р. 20 | 15 | 60.

Све пераје завршкасте, дужина грудних једна премаша пречник тела, леђна пераја дубоко усечена.

Млађе рибе имају сразмерно дугу главу, бркови им стоје у средини између уста и врха кише, горња је усна улована.

Боја. Згор цркакasto-сива, здол жућкасто-бела, сви штитови бељугави.

Вел. Може нарасти до дужине од 8 стопа и важине од 27 ока.

М. преб. Има је у Дунаву и Сави, где се преко све године лови.

Нар. ил. С. Јесетра. Нем. *Blandick*.

Приметба. Што други Славени јесетром зову оно је риба, које у црноме мору нема — *A. Sturio L.*

б. Фела: *Acipenser Guldenstaedtii Brandt.* *

И. К. Горња усна улокана, уста врло велика, испупчене средсреде темених и слепоочних штитова једнако удањене од врха кише, размак између средсреда кључних штитова раван ширини чеља, леђни штитови неправилно - зракасти.

Опис. Једнака висина и ширина тела иде $8\frac{1}{2}$, а дужина главе $5\frac{3}{4}$ пута у целу дужину. Штитови који покривају главу чврсти су, дебелим цртама неправилно ишарани и обично голим пролазима растављени. Врх кише згор покривен мањим звездастим или неправилним штитићима, има с обе стране по један ред црно бојених јамица. Посредња је жиока неразговетна и допире само до основа бркова. Бркови стоје ближе врха кише но у пређашње феле и далеко не стижу до уста. Ова заузимљу сав доњи пречник кише; горња усна узана у средини раздвојена, а доље посве нема. Очи велике, округле, лево свакад мало мање од деснога, кога пречник износи $\frac{1}{4}$ чеоне ширине. Доље поздре веће од горњих и равне пречнику деснога ока.

Штитови трупа прилично размакнути: на леђима их има 12 — 13, при основи су округли или срцасти, њихов се гребен од половине пагло издиже и окончава се страг оштром куком. Први је највећи леђни штит од потиљка растављен, остали су, што даље, то све мањи и обично мало шири но што су дуги. Сви су зракасти а по средини кушљавао цртани. Бочних штитова има 24 — 36, ромбични су са виским гребеном, по средини тела су највиши, а како сви раздалеко стоје, то се између

њих бочна црта разговетно види. Трбушни штитови су округласти у среди завршкасти, свега их има 9 — 10. Варка је гола или има здол који мањи штитић. Кључни штитови велики са високим гребеном, по среди кушљаво цртани. Остала кожа гладка и сјајна, од округлих или звездастих рапа по гдешто неједнака, а кадшто се испод бочних штитова подобан ред штитова налази истога строја и исте величине.

Л. 12 | 23; З. 12 | 12 — 14. Т. 12 | 14, Г. 1 | 31, Р. 29 | 14 | 63.

Грудне пераје сразмерно шире но што су дуге, дужина им једва стиже висину тела.

Млађе се рибе одликују дужом, заострљеном највише накривљеном кином, посредња се жнока окончава у јаку куку, кључни штитови слабо развијени, на рену нема доле кришке, пераје при основи црне.

Боја. Леђа плаветникасто-сива, стране испод бочне линије беле, штитови белугави, бркови бели на врху црнкасти; дужица сребраста.

Вел. Може нарасти до дужине од 10 — 12 стопа и важише од 70 ока.

М. преб. Као и пређашње феле.

Нар. ил. С. кашикар, Нем. *Waxdick*.

7. Фела: *Acipenser huso* L.*

И. Л. Киша кратка, бркови дугачки, досижу преко уста; очи високо на глави смештене, темени штитови мањи од слепоочних и са испупченим срединама врху кише од њих ближи, први леђни штит растављен од потиљка.

Опис. Висина тела равна с његовом ширином износи $\frac{1}{8}$ целе дужине; ширина главе мања од ширине тела, њена дужина иде $3\frac{1}{3}$ — $3\frac{1}{2}$ у целу дужину. Киша дебела, кунаста и једва прелази дужином својом ширину уста, њена је горња страна гола, ту су штитови тако слабо развијени, да киша

изгледа као нека прозачна руштавица. Темени су штитови мањи од слепоочних и предњих чеоних штитова, они прелазе спред у чеону бразду, која је покривена рапавом кожом. Потилни штит мален месецовидац, с испупченим крајем напред обрнут. Сви су ови штитови крушно цртани и састављају се међусобом зубчастим ободима. Околина је очију гола, или запремљена великим јамицама из којих теку лиге. Узани горњи леђни штитови су тако састављени са потилним штитом, да се иза потилка ображава месецовидно пољице, по коме тек настаје први леђни штит. Очи су мале и стоје у једној линији с устима, њихов пречник износи $\frac{1}{4}$ чеоне ширине. Поздре су такођер мале, обле и једне величине, уста стоје пред половином дужине главе, и заузимају готово целу њену ширину. Вилице су покривене месастим уснама од којих је долња у средни прекинута, а горња једва мало улокана. Бркови су јаче примакнути устима по врху кише, од половине су спљоштени а на врху зашиљасте. Посредња жнока једва се види а киша је с обе њене стране јамицама испроваљена.

Штитови уопште, а особито бочни, слабо разлијени стоје раздалеко тако, да тело није разветлено шестострано као у других чела овога рода. Леђних штитова има 12 — 13, рапави су и крупно зракасти, предњи су најмањи, чим ближе пак рену, тим стоје раздале; први је леђни штит најмањи и најпљоштији, 6 — 8 су највећи и најузвишенији, и чим се више приближују леђној пераји, тим се њихова основа више дужи, страг пак бивају завршаксти. Много су мањи бочни штитови, број им је 40 — 45, ромбични су, предњи мањи и пљоштији, средњи највећи и у оштар гребен испупчени. Грбуцини штитови 10 до 12 пари — већи су од пређашњих, од њих су предњи при основи звездасти а стражни округли у гребен испупчени и по

површини зракасти. Њлучни су штитови мали, разнострано троугласти у средини погнути и концентрично црташи. Остала је кожа покривена рапама разног вида и величине окончаним често у чакљице и кадшто у редове стављеним.

Л. 14 | 19, З. 13 | 16, Т. 12 | 18, Г. 1 | 37 — 37, Р. 35 | 18 | 97.

Дужина закржених грудних пераја не стиже ширину тела. Леђна пераја двојном дужа по што је висока, страг је косо одсечена, чим се ова фела од свију осталих разликује.

Млађе рибе ове феле могу се распознати поглавито јачим развитком штитова, који су тим тешње међу собом спојени чим је риба млађа; рапе које кожу покривају разветније су, и најпосље посредња жнока, које касније нестаје, пружа се до уста.

Боја. Кица жућкасто-бела, леђа угасито-сива, трбух и штитови бељугави, дужица сребраста или жућкаста.

Вел. Од свију наших риба ова може у највећу дужину — 25 стопа — нарасти и има тад важину од 1000 и више ока.

М. преб. Само маторије рибе долазе к нама из црнога мора, по бораве само у већим рекама Дунаву и Сави.

Пар. ил. С. морун, моруна, шинар (мушјак), Р. бљауга, Вл. морупњ, Нем. *Hausen*.

Р е д : К о л о у е т е .

И. Л. Уста кружна или полукружна, без вилица, шкрге весовидне без шкржних лука, тело дугачко змијовидно, без грудних и трбушних пераја, поздре једноставне, кожа гола.

Ф а м и л и ј а : Л а м п р е д е .

И. Л. С обе стране 7 шкржних отвора, поздре непроходне, очи танком кожицом покрите.

XXXIX. Род: *Petromyzon* L.

И. Л. Уста округла, без бркова изнутра за-
премљена зашиљастим ројним зубима у више ре-
дова стављеним, шкрге изнутра у особиту цев
окончане.

1. Фела: *Petromyzon fluviatilis* L.*

И. Л. Долњи устни полукруг има 7 зашиљастих
зуба, њему противуположен горњи полукруг испуп-
чен у средини у оштру ивицу, а на оба краја нао-
ружан једним зашиљастим зубом, друга леђна пе-
раја у средини тупоугла.

Опис. Тело ваљкасто, близу репа стиснуто,
глава ужа од предњег краја трупа, који је у $\frac{1}{3}$
вишии по што је широк.

Дужина главе (рачунајући је од врха њушке
до последњег шкржног отвора) иде 5 пута у целу
дужину. Уста су косо озгор назад управљена.
Пречник ока иде 9 — 12 пута у дужину главе, оно
одстоји од горње усне 3 — $3\frac{1}{2}$ од другог ока $1\frac{1}{2}$
— 2 а од задњег шкржног отвора 7 својих преч-
ника. Између очију стоје округле нераздвојене
поздре. Шкржни отвори представљају дугуласте
вертикално постављене пукотине, којих је предњи
обод прикривен набором кожним, стражњи је пак
зубчаст; оне одстоје једна од друге за 1 очни
пречник.

Две су леђне пераје растављене, прва почи-
ње при половини тела, кратка је, закружена и ма-
ло нижа од друге, која одмах иза ње настаје, и од-
мах у почетку највећу своју висину — $\frac{1}{2}$ висине
тела — постижава, страг пак се неприметно сма-
њава и најпосле се у репну перају слива. Задња
се пераја почиње, као што се пређашња оконча-
вала, ниска је и допире до чмара, који лежи у зад-
њој четвртини тела. Бочна се линија не види.

Боја. Леђа зеленкасто - плаветна, бокови жућкасти, трбух сребраст, пераје љубичасте; дужица злато-жута са 3 тамне пеге.

Вел. Може нарасти до дужине од 1 — 1½ стоне.

М. преб. Пребива у бистрим водама и барама; код нас је има у Пеклу, Тимоку, Дјетињи и Дрини, премда је свуд ретка. Ово је риба коју спомиње Г. Ст. Обрадовић у свом опису округа Ужичког. в. Гласник Друштва Срб. Слов. св. X. стр. 306.

Нар. ил. С. змијулица, гујавица, Р. миногъ, П. *minog*, Ч. *pihalice*, *mihule*, Крањ. *pishkur*, Нем. *Neunauge*, *Pricke*.

Прилетба. Из разговора једнога момка из Љекова у Херцеговини рекао бих да овамо снада и реч: габеока.

2. Фела: *Petromyzon Planeri* Bl.

Н. А. Полукруг, који одговара дољњој вилицы има 12 зуба, друга леђна пераја кратка у средини закружена.

Опис. Дужина главе иде 5 — 5½ пута у целу дужину, очи мање но у пређашње феле, оне одстоје за 1 свој пречник од првог шкржног отвора, толико исто од другог ока, а 3 пречника од горње усне. Међусобни размак шкржних отвора је већи од 1 очног пречника.

Прва леђна пераја почиње при половини тела, остаје ниска и у средини, и прелази непосредно у другу перају, која је мало виша од ње, задња је пераја краћа но у пређашње, тело получава од попречних набора коже глисти подобан изглед.

Боја. Као у пређашње само су леђа маслинко-зелена.

Вел. Остаје мања од пређашње, обично од 7 — 9 прста.

М. преб. По Хекелу има је у Дунаву и у оближњем Бегеју, пак ће се ваљда и у Србији наћи.

XI. Род: *Ammocoetes* Cuv.

И. К. Уста без зуба окружена једним редом гранатих бркова, само спред прикривена полукружном усном.

Фела: *Ammocoetes branchialis* Cuv.*

И. К. Глава мала, пераје међу собом спојене, шкржни отвори леже у уздужној бразди, очи једва се виде, тело разговетно колутасто.

Опис. Глава рачунајући је само до 1 шкржног отвора — износи $\frac{1}{13}$ — $\frac{1}{16}$ целе дужине. Очи једва прозиру кроз дебелу кожу којом је сва глава застрта, и стоје у среди између горње усне и 1 шкржног отвора, а једно од другог одстоји за 2 своја пречника. Ноздре су троугле.

Прва леђна пераја почиње пред половином тела и непосредно прелази у другу, која је мало виша, и која се у реп пак и даље у задњу перају слива. Кожа на трбуху провидна тако да се кроз њу црева виде.

Боја. Тело сребрасто, пераје жућкасто-беле.

Вел. Не бива дебља од гупчијега пера ни дужа од 7 прста.

М. преб. Пребива у бистрој и мутној води и није редка, али пролази кроз ока мрежа и ловака те је зато рибарима слабо позната, и који је знају, презиру је због њеног изгледа. Ја сам добио један комад из Цигаџије, а и Хекел пише да је има у Сави.

Нар. ил. С. . . . Нем. Querder.

НАУЧНЕ РЕЧИ МАЂЕ ПОЗНАТЕ.

- Аранге — Clupeoidei
 Бакалари — Gadoidei
 Безимена кост — Os apolunium
 Безцере — Arodi
 Бри — Cirrhus
 Верошкрге — Cryptobranchia
 Голошкрге — Nudibranchia
 Горњи рамени штит — Scutum humerale superius
 Грабећи зуби — Dentes raptatorii
 Гребенасти зуби — Dentes cristati
 Грудне пераје — Pinnae pectorales
 Гуштерача — Pancreas
 Дуговидни зуби — Dentes scalpriformes
 Доњи поклонац — Suboperculum
 Доњи рамени штит — Scutum humerale inferius
 Дробећи зуби — Dentes contusorii
 Дужица — Iris
 Задња пераја — Pinna analis
 Задњи чеошн штитови — Scuta frontalia posteriora
 Заренак — Pinna adiposa
 Зашкржица — Pseudobranchia
 Жлицовидни зуби — Dentes cochleariformes
 Јесетре — Acipenserini
 Јетра — Hepar
 Кадифасти зуби — Dentes holocerisini
 Кичмена мозжина — Medulla vertebralis
 Кључни штит — Scutum claviculare
 Колоусте — Cyclostomi
 Комора срца — Ventriculus cordis
 Кошљорибе — Teleostei
 Лампреде — Petromyzonini
 Леђна пераја — Pinna dorsalis
 Лобава — Cranium

- Лососі — *Salmonoidei*
 Мекопере — *Malacopteri*
 Межувільчца кост — *Os intermaxillare*
 Мишні или рыбіні — *Musculus*
 Мељушні зубі — *Dentes molares*
 Небчана кост — *Os palatinum*
 Ножовідні зубі — *Dentes cultriformes*
 Очна дупла — *Cavum orbitae*
 Пераја — *Pinna*
 Подкововідак — *Hippocrepicus*
 Подочні колут — *Anulus infraorbitalis*
 Потільна кост — *Os occipitale*
 Потільні штит — *Scutum occipitale*
 Праві поклопац — *Operculum*
 Предкомора срца — *Atrium cordis*
 Предьні поклопац — *Praeoperculum*
 Рало — *Vomer*
 Реп или ренна пераја — *Pinna caudalis*
 Род — *Genus*
 Сітаста кост — *Os cribrosum*
 Сяноочні штит — *Scutum temporale*
 Смушовідне — *Percoides*
 Сомові — *Siluroidei*
 Соповідні зубі — *Dentes clavati*
 Спільныя чэоні шчыт — *Scutum temporale exterius*
 Средьні поклопац — *Interoperculum*
 Средьні чэоні штит — *Scutum temporale medianum*
 Тэмені штывозы — *Scuta parietalia*
 Тврдопере — *Acanthopteri*
 Трбо-грудныя пераіе — *Pinnae ventrales pectorales*
 Трбогунныя пераіе — *Pinnae ventrales jugulares*
 Трбушныя пераіе — *Pinnae ventrales*
 Трбушная дупла — *Cavum abdominis*
 Трыооке — *Acanthopsides*
 Угоры — *Muraenoidei*
 Устна дупла — *Cavum oris*
 Хаос — *Chaos*

- Фела — Species
Хватајући зуби — dentes prehensiles
Шарановидне — Cyprinoides
Шкрге — branchia
Штитолке — Sclerorachei
Штитовоше — Ganoidei
Штрцалџка — Sypho
Штуке — Esocini
-

СРЕБСКА ИМЕНА РИБА СПОМЕНУТА У ОВОМ ДЕЛУ.

	Страна
Бајини	505
Балавацъ	563
Бандаш	559
Барски греч	—
Васак	605
Безрибица	580
Бели греч	564
Белка	612
Белоперка	607
Беовица	587
Бодљиви греч	563
Бодорка	505
Брзак	592
Брница	635
Буборак	505
Буља	559
Буцов	596
Буцоња	—
Варавац	592
Верозуб	505
Витотрунци	592
Вијун	635
Вретенар	562
Вретенац	—
Врисак	505
Габеока	—
Гаовица	606
Главатица	505
Гмигра	591
Говедар	636
Грегорци	569
Гујавица	655
Дабрак	505
Деверјка	584

	Страна
Dergle	601
Дуванџија	623
Жутоперка	607
Зелентрба	505
Зег	568
Златна риба	621
Злотрба	505
Змијулица	655
Змика	635
Зумбор	505
Јаз	599
Јазава	—
Јазвевац	—
Јатник	505
Јегуља	640
Јелшовка	619
Јесетра	650
Јаран	573
Јашикар	651
Бељавац	505
Бесега	587
Безяга	614
Блен	610
Бленџић	624
Бовељан	505
Босаљ	591
Босач	—
Бочић	562
Бркуша	580
Брупатица	590
Бурјак	505
Ланара	—
Ласка	619
Легбаба	636
Лињав	575
Лињ	—

	Страна
Липен	627
Липљен	—
Маклје	597
Манић	639
Масеница	604
Мерсим	505
Мијалац	639
Младица	631
Моруна	653
Морунаш	623
Мрена	577
Несреће	646
Носвица	644
Оклија	586
Острица	505
Ostrul	582
Пастрмка	628
Паструга	648
Патуца	505
Resquelei	602
Пеш	566
Пијор	505
Пискавац	—
Пискор	—
Платка	590
Платица	—
Платичица	583
Пловка	593
Plotizza	602
Плошчица	505
Поврхушице	592
Полежак	505
Поцадићи	—
Пратчиш	599
Пузија	639
Раца	633

	Страна
Сабљарка	591
Svalizze	614
Сим	643
Сињац	505
Скобаљ	623
Скумрија	626
Смућ	560
Сом	637
Тивушка	635
Точков	505
Уљевва	623
Угор	640
Удовица	505
Укљива	594
Укљева	595
Цишков	505
Цондра	623
Црвешперка	600
Црика	633
Црноока	588
Чиков	635
Чиковац	505
Шаран	571
Шипар	653
Шкобаљ	623
Шипце	587
Штува	

НАУЧНА ИМЕНА РИБА ОПИСАНИХ У ОВОМ ДЕЈУ.

		Страна.
Abramis.	Род. XIV.	
„	Ballerus	586
„	Brama	584
„	Lenckartii	587
„	Sapa	—
„	Vinba	585
Acerina.	P. IV.	
„	Vulgaris	563
„	Schraitzer	564
Acipenser	P. XXXVIII.	
„	Glaber	641
„	Gmelini	645
„	Güldenstaedtii.	650
„	Huso	651
„	Ruthenus	643
„	Schypa	648
„	Stellatus	646
Alausa	P. XXVII.	
„	Vulgaris.	625
Alburnus	P. XVII.	
„	Alborella	593
„	Bipunctatus	—
„	Lucidus	592
„	Mento	595
„	Scorauza	—
„	Scoranzoides	—
Ammocoetes	P. XI.	
„	Branchialis	656
Anguilla	P. XXXVII.	
„	Fluviatilis	639
„	Eurystoma	640
Aspius	P. XVIII.	
„	Rapax	597

		Страна.
Aspro	P. III.	
"	Vulgaris	561
"	Zingel	562
Aulopyge	P. XII.	
"	Hügelii	581
Barbus	P. X.	
"	Eques	577
"	Fluviatilis	576
"	Peteny	578
"	Plebejus	577
Blicca	P. XV.	
"	Argyroleuca	589
Carassius	P. VIII	
"	Gibelio	573
"	Moles	574
"	Vulgaris	572
Chondrostoma	P. XXVI	
"	Knerii	623
"	Nasus	622
Cobitis	P. XXXIV	
"	Barbatula	635
"	Fossilis	634
"	Taenia	636
Cottus	P. V.	
"	Ferrugineus	567
"	Gobio	565
"	Poecilipus	566
Cyprinus	P. VII.	
"	Acuminatus	571
"	Carpio	570
"	Hungaricus	571
Esox	P. XXXII.	
"	Lucius	631
Gasterosteus	P. VI.	
"	Aculeatus	567
"	Pungitius	568

		Страна.
Gobio	P. XI.	
„	Uranoscopus	580
„	Vulgaris	579
Idus	P. XIX.	
„	Melanotus	598
Leuciscus	P. XII.	
„	Pausingeri	607
„	Rutilus	606
„	Virgo	608
Leucos	P. XXI.	
„	Adpersus	605
„	Aula	603
„	Basak	604
„	Rubella	—
Lota	P. XXXVI.	
„	Vulgaris	638
Lucioperca	P. II.	
„	Sandra	559
Pelecus	P. XV.	
„	Cultratus	
Perca	P. I.	
„	Fluviatilis	558
Petromyzon	P. XXXIX.	
„	Fluviatilis	654
„	Planeri	655
Phoxiellus	P. XXVI.	
„	Alepidotus	621
Phoxinus	P. XXV.	
„	Laevis	620
Rhodeus	P. XIII.	
„	Amarus	582
Salar	P. XXX.	
„	Ausonii	627
„	Dentex	629
„	Obtusirostris	628
Salmo	P. XXXI.	

		Страна
Salmo	Hucho.	630
Scardinius	P. XX.	
„	Dergle.	560
„	Erythrophthalmus.	599
„	Plotizza	562
„	Scardaffa	561
Silurus	P. XXXV.	
„	Glanis	637
Squalius	P. XXIII.	
„	Albus	614
„	Delineatus	611
„	Dobula.	609
„	Illyricus	612
„	Lepusculus	610
„	Microlepis	617
„	Pictus	613
„	Svalizze	614
„	Tenellus	618
„	Turskyi	616
„	Ukliva	615
Telestes	P. XXIV.	
„	Agassizii	619
Thymallus	P. XXVIII.	
„	Vexillifer	626
Tinca	P. IX.	
„	Vulgaris	575
Umbra	P. XXXIII.	
„	Vulgaris	632

НОВА ГОДИНА

КОД СРБА У СТАРО ДОБА.

Да би могли знати, кад читамо љетописе, који су у старо доба писани, или дипломе, које су у старо доба српски владатељи давали манастирима, црквама, општинама и појединим људима, на се у њима назначује година некога догађаја, које се је управо године тај догађај случајно, потребно је, да се зна, у које се је вријеме тада код Срба свршавала једна и почињала друга година.

Ирије него што се о почињању нове године код Срба у старо доба почиње говорити: да би се то лакше разумјети могло, потребно је, да се напријед накратко каже о почињању нове године код другијех народа.

Година најирјеје почињала је од мјесеца Марта, с тога, што се мисли, да је у то вријеме Бог створио свијет. *„Мѣсяць Мартъ первый въ мѣсяцехъ есть, нареченный римскій Мартъ, евоже Евреи прежде своего въ Вавилоуъ пѣвения нарицаху первымъ, таже по пѣвении наречеша Иудеи. Въ сей бо возда Господь видимый мѣръ и обладателя его Адала — есть начало мѣсяцевъ и лѣта числомъ первымъ. Отъ евоже первого числа начало прѣмлютъ вси крузи солнечни и лунни и оуць лѣто и векторъ и все теченіе лѣтнее и равноденствіе составляетя¹⁾“.*

Од тога мјесеца почињали су годину Чивути, Ефиопци, Евреи, Персијанци и Грци, и Римљани, по угледу на те народе, почињали су годину од тога времена. Ромул подијелно је годину на 10 мјесеци, а Нума Помпилије дометнуо је још два мјесеца пред мјесец Март: један је памје-

1) Четири мјесеца првога Марта.

нио богу мира — Јанусу, и нађенуо му име *Јануариј*; а други је намијенио жртвама, и нађенуо му име *Фебруариј* (*februarius*), што значи *жртвени*. С тога Римљани почетак године почињу држати од мјесеца Јануарија. Дијелење године на 12 мјесеци и имена тијех мјесеца, по угледу на Римљане, примили су и остали европски народи ¹⁾.

Послије христовога рођења, многи хришћански народи, омет су се почели држати старога почињања године, и није су почињали годину од Јануарија, као Римљани, него по живуцкоме обичају — од Пасхе, или од Марта, из тога узрока, што су се у томе мјесецу два знатна догађаја случила: један је, што је свијет овај у томе мјесецу, као што је речено, створен; а други је, што је у томе истоме мјесецу анђео јавно богородици, да ће она Христа да роди, као што је и написано у црквеном мјесецослову у *„сљедованои исалтиру“* на 25 дан мјесеца Марта *„благовѣсти Архангелъ Гавриилъ пресвятой Богородицѣ плотию зачатіе во чревъ сына Божіа въ лѣто 5499, въ недѣлю въ пятый часъ дне.“*

Једно с тога, што сви хришћански народи није су у једно врјеме држали почетак нове године, него једни од Јануарија, а једни од Марта; а друго с тога, што Пасха, од које су неки хришћански народи почињали годину, не бива свагда у једно врјеме, — први васионски невелики сабор, који је 325 године по христовоме рођењу држан, одредио је, да се нова година почиње од мјесеца Септемврија. Од времена, кад је био држан први васионски никејски сабор, па до почетка VI сто-

1) Срби, прије него што су се покретили, такођер дијелили су годину, као и Римљани, на 12 мјесеци. То се дознаје отуда, што су они, пошто су се покретили били, и примили имена римскијех мјесеца, још дуго у својим мјесецословима, до римских назвања мјесеци, дометали своја назвања, да би могли боље разумјети римска назвања мјесеци.

љећа по христовоме рођењу, сви хришћански народи почињали су нову годину од првога дана мјесеца Септемврија.

516 године по христовоме рођењу, игуман римске цркве Дионисије *мали*, родом скит, написао је *послалну књигу*, и у њој предлажно сада од свију хришћанскијех народа примљено и употребљавајуће се бројање година од христовога рођења, које се је, као што он мисли, догодило 25 Декемврија 754 године од постанка Рима, или прве године 195 олимпијаде.

Зато, што се је христово рођење догодило, по мишљењу Дионисија, пред мјесецом Јануаријем, хришћански народи неки прије, а неки послје, почну опет почињати годину, по римскоме обичају од мјесеца Јануарија. Французи су 1564 године, по заповјести краља Карла IX почели нову годину почињати од првога дана мјесеца Јануарија. Угледајући се на Французе, мало помало почели су и остали хришћански народи почињати годину од тога мјесеца.

Руски велики кнез Василије Димитријевић, по савјету московскога митрополита Кипријана, заповједио је у 1347 година, да се црквена година, која се је дотада почињала од Марта мјесеца, почиње од мјесеца Септемврија. Но државна година тија до 1492 године у Русији почињала се је од мјесеца Марта. У тој годњи руске владике, сабравши се у Москви ради договарања о црквеним стварима, између осталога, наредили су и то, да се и државна година, као и црквена, почиње од мјесеца Септемврија, а не од Марта, као што је пређе било. Од тога времена почетак црквене и државне године у Русији почео је бивати у једно вријеме. Руски цар Петар велики, заповједивши

20 Декемврија 1699 године ¹⁾), да се не броје године од створења свијета, као што је дотада било, него од христовога рођења. заповједио је и то, да се државна година, као и код осталијех хришћанскијех европских народа, почиње од првога дана мјесеца Јануарија.

Из тога, што је досада говорено, види се, да су од три различна времена биле почињате године: од мјесеца Марта, од мјесеца Септемврија и од мјесеца Јануарија.

Бад је био почетак године, или нова година, код Срба у старо доба? Засада није могуће ништа говорити о почињању године код Срба, прије него што су се они покрестили, стога, што још досада није пронађено, да је који свисатељ домаћи или странски, напоменуо о томе, у које су вријеме Срби држали почетак године, прије покрштења.

Послије пак, пошто су се покрестили, они су примивши вјеру од Грка, примили од њих како начин бројања година, тако исто и почињање године, по наређењу првога васионовскога никејскога сабора, од мјесеца Септемврија.

1) Да је код Срба доиста у старо доба црквена година почињала се од првога дана мјесеца Септемврија, а не од кога другог мјесеца, то доказују црквене књиге писане у старо доба. У свакој црквеној књизи, у којој се мјесецослов налази, у томе мјесецослову, свагда први је на реду метнут мјесец Септемвриј. Ево доказа на то:

1) У рукописном *твѣлику*, који се у народној библиотеци находи означен са *№ 6*, а писан га је на кожи 1319 године српски архијерејскои Никодим, о коме је *твѣлику* у *XI* свесци Глазеница друштва српске словесности од стране 189 до 201 говорено, мјесецослов или календар почиње се овако: после-

1) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи. Том III, страна 681. —

дованиѣ црквиѣнаго пѣниа . . събраѣниѣ всего лѣ поучѣнѣ
 ѿ мѣдѣ сѣте до мѣдѣ лѣвогуста мѣдѣ сѣте нѣма дѣи ѿ . . .
 Въ ѿ дѣи зѣло нѣнѣкта нѣже ѿ новаго лѣта. — А ондѣ гдѣ
 се мјесеѣословъ свршуѣ, а то је послѣје 30 дана
 мјесеѣа Августа стоји написано ово : конѣцъ мѣсѣмъ
 ѿвѣдѣ ѿи.

Из овога се види, да архијерејскои Никодим,
 који је тај типик за црквено употребљавање пи-
 сао, изриком каже, да се година почиње од мјесеѣа
 Септемврија и траје до свршетка мјесеѣа Августа, и
 да први дан мјесеѣа Септемврија јесте почетак
 индикта, то јест нове године, а последњи дан мје-
 сеѣа Августа, да је свршетак године.

2) У рукописном *линеју* писаном на кожи, који
 се такође у народној библиотеци налази означен
 са № 62, који је, као што на крају стоји записано,
 некакав Ставислав, по заповјести овчеполскога
 великога војводе Оливера, писао 1342 године за
 манастир арханђела Михаила, који је манастир,
 као задужбину тај Оливер, у мјесту, које се Љес-
 воно зове, сазидао. — у почетку мјесеѣослова стоји
 написано ово : мѣдѣ сѣте нѣма дѣи ѿ. дѣи нѣма ѿа. ѿ
 ѿ по. ѿи. въ ѿ дѣи нѣуло индикта нѣже ѿ нова лѣта.

Ове последње ријечи показују, да је писац
 тога списа, који је писао 23 године послѣје нико-
 димовог типика, назначио, као што се у то врѣ-
 јеме држало, кад је он списао, да је први дан
 мјесеѣа Септемврија почетак нове године.

3) У рукописном *исаитиру* са *последованијем*,
 писаном на харѣји, који се такође у народној
 библиотеци наоиди, означен са № 1, ондѣ, гдѣ се
 исаитиръ свршуѣ и почиње мјесеѣословъ, ово стоји
 написано : последованиѣ крестѣваго мѣуѣниѣ ѿ мѣдѣ
 сѣтемвриѣ — до мѣдѣ лѣвогуста. — На први дан мје-
 сеѣа Септемврија стоји записано ово : Въ прѣвѣ,
 нѣуло индиктоу нѣже ѿ нова лѣта. На крају пак, по-

слије 30 дана мјесеца Августа, стоји написано ово: *коиць прѣтъ иѣо словѣ.*

Наведене ријечи такође показују, да се црквена година почињала првога дана мјесеца Септемврија, а свршавала посљедњег дана мјесеца Августа.

Докази, који су из старих рукописних црквених мјесецослова извађени, показују, да се је црквена година код Срба и у старо доба, као и сада, почињала од мјесеца Септемврија, а свршавала мјесеца Августа

II) Бад се пажљиво читају стари српски летописи, у којима су догађаји по годинама, мјесецима и данима биљежени, дознаје се, да су списатељи тих летописа држали оно вријеме за почетак нове године, које је и у цркви држано, а то је мјесец Септемвриј; јер и код њих посљедњи дан Августа, био је свршетак једне, а први дан мјесеца Септемврија, почетак друге — нове године. Ево доказа на то:

1) У књизи „*Рамѣткы древнихо писемництви ии-нослованув.*“ у раздјелу „*оказкы обчанскохо писемництви*“, на страни 74 стоји ово написано: *Къ мѣто љшз.* (6906 — 1398) *изгорѣ равнина августа .s.*

Послије тога, почиње се на тој, а свршује на 75 страни ово: *Къ мѣто љшз.* (6907 — 1398) *прѣстави се кль бранковикъ октомвриѣ .s.*

Овдје летописац, тај догађај, што је Равнина изгорјела, који се је догађај 6 Августа случило, односи једној, и то 6906 години од створења свијета; а други догађај — смрт Вука Бранковића, која се је догодила 6 Октомврија (управо послије два мјесеца), односи другој, и то 6907 години од створења свијета; а то с тога, што је летописац држао, да је с почетком мјесеца Септемврија (јер мјесец Октомвриј никада ни један на-

род није држао за почетак нове године) почела се нова година, па зато је и казао, да се смрт Вука Бранковића догодила у другој новонаступившој години, а не у оној, у којој је Раваница изгорјела.

2) У истој књизи на страни 76 стоји написано: **Къ лето ·ꙗꙗл· (6930 — 1422) април ·ки· оумръ бална господниъ зете, и соудавъ ѿна ·в·**

Послије тога летописац је забиљежио ово: **Къ лето ·ꙗꙗл· (6931 — 1422) септемврил ·сѣ· оумръ царь българскы констадинъ.**

Из тога се такође види, да је летописац вријеме смрти Балше, који је 28 Априлија умрѐо, и вријеме смрти султана, који је 2 Јунија умрѐо, односи једној — прошлој години; а вријеме смрти бугарскога цара Костадина, који је 16 Септемврија умрѐо, односи другој — наставној години, с тога, што је с наступљењем Септемврија мјесеца, у коме се је смрт цара Костадина догодила, наступила друга — нова година, па зато је летописац и метнуо смрт цара Костадина у другу годину, а не у ону, у коју је метнуо смрт Балше и султана.

3) На страни 77 такође у истој књизи стоји написано: **Къ лето ·ꙗꙗл· (6950 — 1442) оуби лишкоуль мезитбега на клухе, марта ·ке·**

До тога летописац је записао ово: **Къ лето ·ꙗꙗл· (6951 — 1442) септемврил ·с· бѣи бысть лишкоулоу и башн на злокице, и клшоу оуби.**

И ово мјесто из летописа показује, да је летописац, који је тај летопис писао, држао, да је Јанкул, погубивши Мезитбега 25 Марта, урадио то у једној години; а кад је послије тога 25 Септемврија тај исти Јанкул имао битку са Баном на Јаловици, и у тој битци убио Бану, да је Јанкул то урадио у другој години, с тога, што се је овај

последњи случај догодио у Септемврију мјесецу, који једну годину од друге дијели.

4) На страни 78 написано је : *Въ лето .ъциѣ* (6952 — 1444) *феркара .лѣ оуторникъ пленн тоу изгору-рокниъ и пороби и исече поковръдо.*

Одмах за тим летописац забиљжио је ово: *Въ лето .ъциѣ* (6953 — 1444) *октомврѣл .кк. погмѣъ краљь вадислѣъ нл карнон.*

Овдје опет летописац смрт краља Владислава догодившу се у Октомврију мјесецу односи другој години, а не оној, кад је Изгуровић у Фебруарију мјесецу поробио Ново Брдо, јер мјесец Октомвриј, који послѣје Септемврија долази, спада у другу наступившу годину.

5) На истој 78 страни написано је : *Въ лето .ъциѣ* (6962 — 1454) *юлиѣ прннн царь острѣвицоу и пленн до смедерека извсгъ ошолскн.*

До тога пак: *Въ лето .ъциѣ* (6963 — 1454) *октомврѣл .в. оухватн звькоуль фернзѣбеговнкн оу кроушевѣцоу . . . .*

Овдје се такође догађај случивши се у мјесецу Јулију односи једној, а догађај случивши се у мјесецу Октомврију — другој години, с тога, што се је од мјесеца Септемврија започела нова година.

6) На страни 79 стоји написано: *Въ лето .ъциѣ* (6964 — 1456) *юлиѣ .кв. разгмнѣнъ кмсть царь нехмѣдъ подѣ белградомъ оудѣ звькоуль, и стоимѣ .в. звѣздѣ ошлатѣ, едина оть запада, а другоѣ оть востока.*

Въ тожде лето по ю (трени). г. недела бѣ срѣдоу легоуста .лѣ. сконуѣ се вѣднѣмъ коскоудл хонадѣ зноушѣ.

За тим летописац наше ово : *Въ лето .ъциѣ* (6965 — 1456) *загнѣе франѣъ оу белградоу оудѣ свнло-агесннкн и оудѣ ласлова звькоуловнкн пошмврѣл .ф. въ срѣдоу. краљь — свѣзашѣ.*

И ово мјесто из летописа показује, да је летописац држао, да се од мјесеца Септемврија по-

чиње година. јер догађаје случивше се у мјесецу Јулију и Августу летописац метнуо је у 6964 годину; а кад је хтио, да означи годину догађаја случившег се у Нојемврију мјесецу, он је тај догађај метнуо у 6965 годину. с тога, што је држао, да се је од мјесеца Септемврија започела нова година.

7) Даље на истој 79 страни пише: Въ лето 7343. (8966 — 1458) конуз се деспотъ лазаръ, генваря к. в истѣмъ д. хася поци. царьствоусть съ отцемъ ѿ. лѣтъ и .кв. дѣмъ.

За тви пише ово: Въ лето 7343. (8967 — 1458) септемвриа ѿ. приши царъ мекнедъ голоубецъ.

Овдје опет летописац заузеше града Голубца, случивше се у Септемврију, метнуо је у другу годину, према времену смрти деспота Лазара, која се је у мјесецу Јануарију догодила; а то зато, што је од мјесеца Септемврија настала друга — нова година.

Сви побројани докази, који су из старинскога српског летописа узети, показују, да су се и српски летописци држали онога почињања године, које га се је држала и црква, и да је и код њих, као и у цркви почетак нове године био мјесец Септемвриј.

III) Остаје још да се каже, да ли се је и државна година почињала и свршавала онда, кад се је почињала и свршавала црквена и летописна година.

Да се је и државна или званична година, у старинско доба код Срба почињала такође од првога дана мјесеца Септемврија, а свршавала посљедњег дана мјесеца Августа, као и црквена и летописна, свједочи диплома царице Марје, која је писана 1. Нојемврија 8979 године од створења свијета. У тој дипломи, пошто је означена година

од створења свијета, означена је година и од христовога рођења: *иисл^и вкл^т зѣѣѣ. нос^в ду а пѣ* вако се латински разумѣ ѡ рождѣствѣ хѣа злѣѣ (1470) *лт^т нос .д. 1)* — Кад се од 6079 године од створења свијета, када је та диплома писана, одузме 5508 година, које су, као што се држи, прошле од створења свијета до времена христовога рођења, онда не излази 1470 година од христовога рођења, која је у дипломи метнута, него 1471 година. А зашто то тако излази? Зато, јер је та диплома писана мјесеца Нојемврија, а мјесец Септемвриј, Октомвриј, Нојемвриј и Декемвриј, по септемвријској години спадају у настунајућу нову годину, а по јануарјској години, ти мјесеци спадају у пронавну годину.

С тога, ако је записано, да је нека диплома, или патрис, или запис, или неки догађај у љетопису, или шта му драго, да се је случило у мјесецу Септемврију, Октомврију, Нојемврију и Декемврију, и означена година од створења свијета; онда не треба од означенога броја година одузимати 5508 година, него 5509 година, и онда ће се дознати, које је управо године од христовога рођења писана диплома, или патрис, или запис, или које се је године догађај случило, о коме се у љетопису говори ²⁾).

Наведени доказ показује, да се је и у државним или званичним пословима први дан мјесеца Септемврија држао за почетак нове године.

Све ово, што је досада говорено, показује да почетак године, или нова година, вако цркве,

1) Србски споменици. Београдъ. № 165. стр. 311.

2) Историја србскога языка по памятникамъ, писаннымъ кярилицею, въ связи съ исторією народа. Майковъ. Москва 1857 г. стр. 24.

на, тако исто љетошсна и државна, код Срба у старо доба, није бивала у различно, него у једно вријеме, и то првога дана мјесеца Септемврија.

Још треба да се каже, кад је код Срба престао бити почетак године мјесец Септемвриј, и почела се нова година почињати од мјесеца Јануарија, као што се то сада држи.

У почетку казано је, да је још у VI стољећу Дионисије предложио прво бројање година од христовога рођења, мјесто бројања година од створења свијета. Та промјена бројања година, учинила је промјену и у времену почињања нове године. Хришћански народи, који су тако бројање година узели, почели су и годину почињати од мјесеца Јануарија. Но како бројање година од христовога рођења, тако и почињање године од мјесеца Јануарија, нијесу сви хришћански народи почели у једно вријеме, него неки прије, а неки последије, и тек у XVI стољећу сви хришћански народи западне цркве примили су дионисијево бројање година од христовога рођења, а са тим уједно и почињање нове године од мјесеца Јануарија.

Срби, који западној хришћанској цркви припадају, примили су много раније, него Срби, који су источне хришћанске цркве били, — бројање година од христовога рођења и почињање године од мјесеца Јануарија. У писмама босанскијех банава ¹⁾ и дубровачкијех кнезова ²⁾, у XII и XIII стољећу већ су године означаване од христовога рођења, а то показује, да су босански и дубровачки књижевници, употребљавајући то бројање година, почињали годину од мјесеца Јануарија.

Код православијех Срба источне цркве до XIV стољећа свуда се је употребљавало бројање

¹⁾ Památku drev. písem. jilhoslovannu (у раздјелу: okázky občanského písemnictví, стр. 3, — Срб. спомен. стр. 12.

²⁾ Србскии споменици, стр. 16, 26, 27.

година од створења свијета и почињање нове године од мјесеца Септемврија. Од XIV стољећа, па кроз читаво XV, XVI и XVII стољеће, српски књижевници у дипломама, штампанијем и рукописнијем књигама тога времена, неки су поред означавања године од створења свијета, означавали године и од христовога рођења¹⁾; неки само од створења свијета²⁾; а неки омет само од христовога рођења³⁾.

Различно бројање година код српскијех књижевника у XIV, XV, XVI и XVII стољећу, показује, да сви књижевници нијесу држали једно вријеме за почетак нове године. Они књижевници, који су означавали године само од створења свијета, држали су почетак године, по староме обичају, од мјесеца Септемврија. А они, који су поред означавања године од створења свијета, означавали године и од христовога рођења, или само од хри-

1) Србскѣи споменици, стр. 311. — Датица за 1826 годину, стр. 8, 10, 24, 34. — Гласникъ друштва срб. словесности, свеска IX, стр. 246. — Пријѣри српско-славенскога језика, стр. 11. — У служебнику штампаном у Млецима 1519 године, који се у народној библиотеци налази означен са № 3, означена је година и од створења свијета и од христовога рођења. Исто тако означена је година и од створења свијета и од христовога рођења у октоиху штампаном 1537 године, и у празничном минеју штампаном 1538 године. Обје су те књиге штампане у Млецима, и прва се налази у народној библиотеци означена са № 5, а друга означена са № 4.

2) Срб. спом. стр. 249, 250, 278. — Датица за 1826 годину, стр. 6, 14, 16, 17, 20, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 31, 32. — Пријѣри српско-славенскога језика, стр. 17. — У јевангелију штампаном у Биограду 1552 године, које се у народној библиотеци налази означено са № 1, назначена је година само од створења свијета.

3) Срб. спом. стр. 45, 49, 90. — У цвјетном триоду штампаном у Скадру 1563 године, који се у народној библиотеци налази означен са № 7, назначена је година само од христовога рођења. —

стовога рођења, држали су почетак године од мјесеца Јануарија ¹⁾).

Од почетка XVIII стољећа, сви српски, како свештени, тако и мирски књижевници, почели су означавати године од христовога рођења и држати почетак године, или нову годину, од првога дана мјесеца Јануарија, као што се и сада држи.

Написао

редовни члан друштва српске словесности

Сива Сретеновић.

---

¹⁾ Треба и то споменути, да је свештенство радије означавало године од створења свијета, и с тога дуже се придржавало старога обичаја почињати годину од мјесеца Сентемврија. Супрот, мирски књижевници, прије су почели означавати године од христовога рођења, и раније су почели држати почињање нове године, по обичају осталијех европскијех народа, од мјесеца Јануарија. —

О МОНАСТЫРѢ РАВАНИЦѢ

СТАРИ ЗАПИС.

*Читаю у Друштва Срб. Слов. 31 Августа 1859 године
професор Харьковскаго университета П. Лавровски.*

Во время пребыванія моего въ Раваницкомъ монастырѣ, княжества Сербскаго. 23 июля настоящаго года, я имѣлъ случай раземотрить, кромѣ грамотъ Петра Великаго и святѣйшаго Синода, времени императрицы Елисаветы Петровны. и единственную рукописную книгу этого монастыря, содержащую служебникъ св. князю Лазарю и св. Ромилу. Самъ по себѣ служебникъ этотъ не заключаетъ ничего особеннаго и наибольшая часть его находится уже въ печати. Гораздо важнѣе показала мнѣ. въ самомъ концѣ книги, приписка, составленная въ первой половинѣ 18-го столѣтія и объясняющая словами современника разоренію монастыря Раваницы перенесеніе мощей св. Лазаря, а также и переселеніе монаховъ въ Сремъ, равно передающая подробности нѣкоторыя объ основаніи выселенцами новаго монастыря на Фрушккой горѣ, названнаго также Раваницей.

Посѣщая монастыри Фрушкогорскіе, я замѣтилъ, что въ самой Раваницѣ вовсе неизвѣстны въ подробности обстоятельства основанія этого монастыря; извѣстно по преданію лишь одно, что основателями его были монахи изъ Раваницы Сербской. Скоро узналъ я, что и въ самой Сербіи свѣдѣнія о взаимномъ отношеніи обѣихъ Раваницъ не превышаютъ обстоятельностью и точностью. Это побудило меня сообщить списанную мною приписку изъ упомянутаго служебника обществу серб-

ской словесности, въ увѣренности, что оно не можетъ быть равнодушно къ историческимъ данымъ, касающимся сербской страны и притомъ еще такихъ въ ней мѣстностей, съ которыми связаны самыя дорогія, и политическія и религіозныя, воспоминанія. — Вотъ эта приниска :

„Лѣта 1683 го:

„Бысть великое сраженіе и рать между восточнымъ и западнымъ царемъ султаномъ мехмеду турецкому и кесару леополду римскому: и чрезъ 12 лѣтъ воеванію бивцу между яма и в той рати римскому цесару освоившій (sic) Бѣлградъ отъ турковъ и сербскую землю объемнымъ до скопие и софіе и иишь освоише иѣзци, и сее зиме расшедшимсе немцемъ по квартири и малу числу оставшу войске немецке у качанику и прицини, тогда въ зимное же време придоше турци с великою силою и татарь до 100 тысяще и нападше внезапу не тражеши права ни крива све сабли предадоше, такоже и иѣмаца что паѣоше све просекоше до самаго ииша. А по сей зими на лѣто приде бурилий везир с великою силою и узе иишь на перу одь иѣзца, али с преваром, понеже исебче све христіане, а иѣмце отпусти на вѣру и оттуду приде подь Бѣлградъ и освои Бѣлградъ турчинь. Въ той же рати бысть великое плененіе и расеянне народу христіансвог и запуценіе всеи сербской земли: градовом, варошам, и селам и монастырем опустившим ииш же огнемъ згорѣвшим. Якоже нашему монастыру раваниць конечное запуценіе бысть, малу же нашему народу бѣгу смнуса уз дунав горе, един на лаѣхъ иишже на конѣхъ и колесницахъ, други же иѣши, якоже и аз сиромых. 40 дней бысть намъ путь хожденія и придохомъ въ Будиму граду, тамо же и святѣишій патріархъ аргеніе черноевиць и неколико владика и отъ многихъ монастырей калугера и чело-

вѣдци мнози отъ всей земли сербскія мужески поль и женски.

„Такожде и ми жители монастыра раванице иноци: съ моцми святаго иже во царяхъ княза лазаря сербского и въселихомся в ѣкое мѣсто више Будима, зовомо сентадреа: доброе мѣсто за пребивалиште странныхъ. єди зваху болгарій, а ини же святой андрей, и ту соградихом хиже, како кой може, и церковь возвигохом (sic) одъ древь близу берега дунайского и ту положихом моци святаго царя лазаря сербского.

„Егда же миръ бысть между царей турецкимъ и римскимъ, тогда многимъ христіаномъ возвратившимся къ Варадину и калугеромъ у сремъ жители врункогорскихъ монастырей. Тогда и ми возвратихомся къ варадину, у срему у врушкой гори обретохом монастырь вердникъ заустивши конечно, отъ многогъ времена у шуми и по своду древеса порастивши и сей монастырь обновихомъ и покрисмо и келіе воздвигохомъ како могосмо, тако же и обѣдницу воздвигохомъ како возмогосмо по возможности и све одъ древе, мало же нечто зидомъ одъ земле, а проче плетеромъ и блатомъ земнимъ.

„И zde скочашеся вся наша братія стари раваничани и потомъ розмѣрю и приде лѣтъ ѣколко и паки приде рать варадинска; егда ве- зирь турецкій приде подъ варадинъ съ великою силою. секо (sic = сего) года 1716, іулія 25; тогда разби ѣмацъ турчина подъ варадиномъ и вся оружія воинствена освои и много иманія доби ѣмацъ. Потомъ сего лѣта у севель освои ѣмацъ темишварь отъ турчина; потомъ на лѣто освоише ѣмци Бѣлиградъ; принць александръ освои отъ турчина сву сербію и потомъ сраженію третіяго лѣта утвердише миръ царевнѣ между собою, тогда мнѣ единому обрѣтнусе ва жевотъ (sic) стефану даскалу іермонаху отъ стари раваничана и желаніе

нѣхъ видѣти раваницу. Еще миру не утвердившусе пойдохъ и обрѣтахъ пусгу и весьма рушену и лѣсу узрастившу. Яко ни вратомъ познаватися и припратѣ изъ темеля надшей: а по цркви порастила велика дрвеса. И едва пожда ту зиму, а на пролеће дозва майсторе и с божію помощію поче црковь понавляти и сего лѣта обновясмо, до есени покрисмо црковь, а на третіе и четвертогъ лѣта подыгосмо и препрату и велія неколко что могосмо обновясмо помощію божію и милостивн христіанъ, котори милостивно предложаше. Того же лѣта, егда почесмо понавляти (sic) монастырь толяга гладь бысть яко в нашемъ предѣлу нигде жита не могашеся обрести точію прое и того верю оскудно могашеся наћи.

„Сей добри старацъ Стефанъ Гермонахъ Ігумен и даскалъ послужа усердно и поживи ва долиѣй раваницы лѣта доволня. и по смерти его оста уготову 2000

ИЗВЕСТИЈЕ

О РАДЊИ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ ГОДИНЕ 1859.

*Читано у гласној седници 10 јануара 1860
секретар Ђ. Даничић.*

Међу пословима, које је 1859 године Гласник Друштва Србске Словесности XI у свет изнео, има их пет, у којима се обрађују науке, и то:

историја српске правде у чланку у коме редовни члан др. Н. Крстић говори о старим привелим законима српским :

историја политичка у чланку у коме један редовни члан који се није именовао говори о породици Комнениовића међу Србима :

наука о језику у два чланка, у којима Ђ. Даничић говори о српским акценцима и о особинама у рукопису архиепископа Никодима од године 1319 :

историја књижевности српске у чланку у коме исти члан говори о тајној буквици у Срба.

А грађе за обрађивање наука изашло је по више у најновијем Гласнику, и то :

за историју политичку српскога народа : сто тина старих споменика из Млетачке архиве које је покупио редовни члан др. Ј. Шафарик ; — Житије Стефана Оуросла г. свинско Григориски мнхонь, које је преписао исти члан : — Житије архиепископа Алексиа повлго, вкнзлго деснота срѣвљень, које је преписао покојни члан А. Вукомановић ; — Мтонис црремь срѣвљенскь, који је преписао исти члан ; — Три хрисовуље : једна краља Стефана IV (Душана), друга цара Лазара, трећа Гргура Вуковића.

које је преписао Ђ. Даничић; — Четири турска — на српски преведена — споменика о рату између Мурата I и кнеза Лазара;

за црквену историју српску: *Сказаније о архиепископехъ срѣбскихъ*, које је преписао Ђ. Даничић; — 8 турских докумената о српској патријаршији из карловачке архиве преведених на српски, и то I цео а остали у изводу;

за историју књижевности: беседа, у спомен кнезу Лазару, коју је преписао А. Вукомановић; и деспота Стефана високога слоко љубкве и загопетке, које је обоје преписао Ђ. Даничић.

За историју српске књижевности важна је и библиографија године 1858, коју је Друштво Срб. Словесн. дало свету у најпознијем Гласнику трудом својега секретара, а на којој је дужно особито захвалити народној библиотеци, која је оне књиге добила.

Као прилог за утврђивање побожности, а особито за поштовање народних светитеља изашао је у Гласнику живот Уроша V, последњег цара српскога, који је с рускога превео редовни члан, архимандрит Гаврило.

Ако је друштвима, међу која би требало бројити и наше, посао обрађивати науке, и ако се многе науке у нека времена и не могу обрађивати док се не искуни потребна грађа, — о чему се нико не сумња, — онда нам је најповији Гласник са стварима које су у њему сведочанство да радња нашега Друштва све више почиње бивати достојна ученога друштва.

Осим послова, који су изашли на свет у најповијем Гласнику, има их још не мало спремљених за штампање, између којих с великом хвалом ваља напоменути неколико старина, које је у Дубровачкој архиви преписао и Друштву послао гроф Медо Пуцић. — А како се и дванаеста књи-

га Гласника почела штампати још око половине прошле године, могао је до сад изаћи још један Гласник, да земаљска штампарија нема послова које држи за прече од ових.

Поред свега тога мислим да ћу само испуни-ти дужност своју, — мислим да ћу казати оно што цело Друштво мисли, ако додам да је радња ова још мала, особито од друштва које само у месту у ком је има преко 50 редовних чланова.

Међу највеће губитке, који могу бити нашим Друштву, иде губитак који му је прошле године учинила смрт.

Лицем први дан прошле године умре му члан кореспондент, владика карловачки Срђије Каћански, којег је кратки живот у кратко описоа у најновијем Гласнику достојан пријатељ његов.

7 авг. изгуби Друштво редовнога члана својега Вука Маринковића, који се родио у Новом Саду 1807 године на бадњи дан. Вук изучи гимназију у Новом Саду управо првих година њезиних, у најбоље доба њезино, кад у њој беше професор, европски целебритет Павао Ј. Шафарик. Философију изучивши у Јегри, и медицину у Пешти и у Бечу поста доктор медицине у 23-ћој години својој (1830, 23 маја). По том је живео од своје науке у Новом Саду, где у брзо, овако млад, величном ума својега и множином знања стече љубав и поштовање у првих људи. — Године 1849, кад буна спали Нови Сад, дође у Београд, где таланти његови не моглише ни часа остати непознати. Исте године буде постављен за професора фвезике у лицеју. У томе послу остане до смрти. — Пошто дође у Београд, у првом главном збору свом, године 1850, изабра га Друштво Србс. Слов. за свога члана. А године 1853 одређен би у николску комисију за члана. — За 10 година професорства два пута га дружина изабра себи за старешицу, за лицејског рев-

тора. — Како је љубно науке, како им је желео да напредују у српском народу, премда о томе никад нико није могао чути од њега речи, то је — осим што се сам једнако учио, осим што је често говорио „да се свега века само отима од незнања“, — то је, мислим, најбоље показао тим што је онима који се дају на науке, што је својим ученицима био управо отац, које мислим да би сваки од њих захвално посведочио. — У првом књижевном послу, који је радио тек што је ступио у 19-ту годину, већ му видимо велики ум, већ га видимо где стоји изнад својих вреника. То је српски превод друге књиге Виргилијеве Енеиде *). Што је то, а не друго што — лакше и мање важно — онако млад узео да ради, тим је показао прво што рекох: а друго је показао тим што је тај посао — ако и има у њему по која погрешка онога времена — опет тако изradio да је не само сав бољи од свакога таког посла других књижевника онога времена, него у њему има највише ствари које су и за данас врло добре, и може бити да ће остати добре за свагда. — У *Физици* (Начела Физике, У Београду 1851) и у *јестивеној повестици* (Естествена повестница, У Београду 1851) није тако лако и јасно, да ичим боље није могао засведочити колико је те науке сам знао. Исто је показао и у *Ф. Мозика геолитрији*, која је штампана без његова имена. — У беседама, које је више пута као ректор говорио о слави лицејској, видимо га где с вишене гледа на свет, где дубоко продире у сва дела људска, и о свему право мисли, и мисао своју вазаује често не пријуби је ни мало. — И наука о језику има у његовим књигама много добитка. Истина, у форми није без погрешака, које су опет само погрешке његова времена, и много су ређе у њега него у других његових вреника, а и многих млађих.

*) У С. Детошеу 1826 II, 1827 II, 1828 III.

Али шта се под формом сакрива, то је њему било откривено. које сведочи да је и о језику — премда у својој смерности назива себе емпириком*) — много и дубоко мислио, као што и чине највећи књижевници. По том је Маринковић многе ствари у народном језику подигао на место које им наука чини, — многоме је у народном говору дао значење које му се у науци налази, и тако за познавање језика много урадио. А од онога што је у народном језику готово нашао, са свим по законима, које је — као што рекох — добро учио, начинивши што за науку треба а у народном језику још није било, обогатио је језик многим драгоценостима. — Али што је писао, писао је само према неким потребама, човек будући са свим практичан, који је и сам учио само да зна и да живи према ономе што зна, да га у свакидашњем животу може употребити кад би год затребало. С тога се из књига његових најмање може познати велики ум његов и велика ученост његова. Обоје би се ово могло у правој величини својој. — коју Маринковић никад ничим није признавао, у којој ни најмање није налазио своје заслуге, држећи и оно што је у њој само трудом његовим могло бити за нешто што мора бити, што кад човек не би чинио, зло би чинио, за што дакле нема хвале; — могло би се, велим, обоје и ум и ученост његова у правој величини својој показати тек онда кад би се описао цео живот Маринковићев. Али томе овде није место. А кад се то овде не може учинити, онда проговоривши по дужности о човеку необичном, изванредном, мислим да сам и према њему и према онима пред којима част ми је што могу говорити, — дужан казати још и саму мисао своју, којој за сведоке мислим да смем позвати све знајце покојникове, — мисао да је Вук Маринковић био од

*) Начела Физике. Предговоръ.

оних људи којима само поље треба, па да таланти њихови, од бога даровани и трудом стечени, роде родом, од којег постаје права срећа и слава свима међу којима су.

На скоро после Маринковића, 25 окт. 1859, умре и Алекса Вукомановић, редовни члан Друштва Србске Словесности. Он се родио године 1826 9 марта у Срезоевцима у нахији Рудничкој. Учио се у Одеси у гимназији при Ришељевском лицеју одъ 1840 до 1844, и у Кијеву у царском универзитету св. Владимира, где од 1847 до 1850 изучи историјско-филозофијске науке, у којима буде кандидат 18 јун. 1851. — Вративши се с наука на постојбину, године 1852 11 јан. буде постављен за професора „теорије словесности, историје књижевности обште и историје србскога народа“ у београдском лицеју; а године 1853 4 јан. изабра га Друштво Србске Словесности за свога редовнога члана. — На скоро пред смрт обдари га руски цар орденом св. Станислава III реда. — Ради краткога века и непрестаног боловања није нам могао оставити књижевнога спомена од свога ума и знања. Изгубисмо га пре него што га могосмо у књижевности познати. Али и оно мало што је могао урадити, што је издао на свет неколике старине. — то сведочи јасно да је био на добром путу, и да би књижевност наша много од њега добила, да му је бог дао још живота.

Трудећи се да књижевност српска буде што више позната ученом свету, Друштво је прошле године одредило ступити у сvezу са још четири учена друштва. — Тако сад шаље књиге своје у замену овим друштвима, која ћу именовати по реду кад је с којим ступило у ту замену: краљевској пруској академији за науке у Берлину, краљевској баварској академији за науке у Минхену,

царској академији за науке у Бечу, маџарској академији за науке у Пешти, царском географском друштву у Петербургу, друштву за историју југославенску у Загребу, Матици Лужичких Срба у Будиници, Матици српској у Пешти, царској академији за науке у Петербургу, господарском друштву у Загребу, друштву за историју и старине руске у Москви, бугарском књижевном друштву у Цариграду, Смитсоновом институту у Америци, географском друштву у Бечу, царском институту за науке у Млецима и Матици загребачкој.

С истом намером шаље Друштво по 12 екс. својих књига министарству народне просвете у Петербург, да их разашље јавним библиотекама по Русији: а осим тога дознавши да од тих екземплара већ неколико година није ниједан дошао царској јавној библиотеци у Петербургу, почело је прошле године слати управо њојзи по 1 екс.

Желећи потпомоћи јавне институте у српском народу, којима књижевна помоћ треба, и тако књигама својим што више бити од користи народу, шаље Друштво на поклон своје књиге: гимназији београдској, полугимназији крагујевачкој, шабачкој и неготинској, и читалници: београдској, јагодњанској, крагујевачкој, крушевачкој, неготинској и ужичкој, — гимназији новосадској, карловачкој, православној семинарији задарској и библиотеци народне школе у Тамнишвару. А слало је и лицејској и семинарској библиотеци у Београду: али како тима библиотекама од скора шаље по 1 екс. од свију књиги које се у Београду штампају народна библиотека, престало им је Друштво слати.

Прикупљајући старине, Друштво је прошле године купио два рукописа XVII века, од којих је у једном помоканов а у другом намећу осталога

мали речник: грчки и словенски. А са захвалношћу споменути ваља да је и на поклон добило оваквих старина, и то :

од почаснога члана својега, владике ужичкога г. Јанићија 2 рукописа XVII и XVIII века, оба молитвеника, и октоих штампан у Млецима 1537.

од учитеља призренскога, г. Николе Мусулина 3 рукописа : Живот Александра великога, помоканон и „чинъ братотворѣнию“ и комад србуље штампане у 8^о с иконицама, у којој је молитвеник.

И старих новаца дошло је Друштву на поклон од неколико родољубаца, и то

од г. Илије Марковића, ђумругије љубовијскога 1 новац златац цара Јустинијана.

од г. Дим. Матића члана врховнога суда а садашњег министра просвете 1 сребри новац римски.

од г. Н. Стефановића грчара у Крагујевцу 1 сребри новац римски.

Такође са захвалношћу треба још споменути да је Друштво добило новине књига, и то :

1. Од академија и књижевних друштва с којима стоји у свези, а на име:

од царске академије у Бечу: Sitzungsberichte, philos.-hist. Classe. Bd. XXIII. Heft 5 — Bd. XXIX, Hft 1; — mathem.-naturw. Classe, Bd. XXIV, Hft 3 — Bd. XXVII: Jahrg. 1858 — 1859 № 9; — Almanach 1858: — Festreden von Karajan und Ettingshausen.

од краљевске пруске академије у Берлину: Monatsbericht 1858 Juli — December; — Übersicht der bei dem meteorologischen Institute zu Berlin gesammelten Ergebnisse der Wetterbeobachtungen 1855 — 1858.

од царскога географског друштва у Петербургу: Вѣстникъ импер. рускаго географическаго общества за год. 1851. 1853 — 1859 № 1 — 4 — этнографическiй Сборникъ 1 — IV. СПбургъ 1853, 1854. 1858;

— Сборникъ статистическихъ свѣдѣній III. СПБургъ 1858: — Отчетъ о дѣйствиахъ императорскаго русскаго географическаго общества 1858.

од Одесскаго Общества исторiи и древностей: Записки, томъ I. II. III. Одесса 1844 — 52.

од друштва за историју југославенску Arhiv V;
од матице лужичкихъ Срба Časopis 1858, I. II.
— Serbski Slovníkivot Dr. Pfula II.

од Матице српске у Пешти: С. Љтописъ 1851. I. II: 1852. I: 1858. I. II: 1859. I.

од Матице иларске у Загребу: Kolo IV — VIII: — И. Гувдулића Osman, у Загребу 1854: — истога Različita diela, у Загребу 1847: — Ђ. Палмотића Kristiada, у Загребу 1852: — И. Ђорђија Saltjer, у Загребу 1851: — истога Uzdas Mandaljene pokornice, у Загребу 1851: — Д. Деметра Dramatička pokušenja II, у Бечу 1844: — Е. Сладовића Uputa u pjesmenu umjetnost, у Загребу 1852.

од књижевнога друштва бугарскога у Цариграду: Български книжници 1858. 12. 17 — 23: 1859. 1 — 18.

2. Од аутора и преводника, на име од господe:
Вацлика J. La Souveraineté du Monténégro.
Leipzig, и карта од европске турске.

Даничића Ђ. Србска епика I у Београду 1858.

Дозона A. Poésies populaires serbes. Paris 1859.

Јакшића B. Rapport sur les travaux statistiques faits en Serbie.

Кукучевића И. Različita dela I — IV, у Загребу 1842 — 47: — Život J. J. Klovia, у Загребу 1852: — Leben des G. J. Clovio, Agram 1852: — Stari pjesnici hrvatski I. II, у Загребу 1856 — 58: — Slovník umjetnikah jugoslavenskih I — 3, у Загребу 1858 — 59: — Prvostolna crkva zagrebačka, у Загребу 1856: — Izvjestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim, у Загребу 1857: — Izvjestje o putovanju po Dalma-

ciji u jeseni godine 1854. u Zagrebu 1855; — Vile. u Zagrebu 1851; — Varašdin. u Zagrebu 1857; — Pleme grofova Oršića. u Zagrebu 1846; — Slavjanke. u Zagrebu 1848; — Malo zercalo naroda slavjanskoga, u Zagrebu 1845; — Iskrice od N. Tommassea, u Zagrebu 1841; — исто, друго издање, u Zagrebu 1848; — Kita cvietja spletena iz pjesama domaćih pjesnika, u Zagrebu 1858.

Кунша Ф. Slovnica jezika latinskog. U Beču 1857.

Макејовскога В. А. Historya prawodawstw slowianskich. Tom. I. w Warszawie 1856.

Мишићевука М. Часови одмора II, III. У Београду 1858, 1859; — Неколико речий о славенскимъ народима у Аустрији и у Турској. Од А. Ђ.

Павловића С. Животъ кн. Юлія Агриколе. Одъ К. К. Тацита, у Загребу 1859.

Паука М. Pasigraphie, Semlin 1859.

Rogier, L. Les poètes contemporains Paris 1859.

Светућа М. Дѣла II. У Карловци 1858.

Чакре Е. Словенска азбука. У Новомъ Саду 1859.

3. Од друге господе, а на име

од В. Ј. *Веселића* Positiones e scientiis juridicis et politicis, quas propugnandas susceperunt Koharovits E., Kukovich J., Piringer M. 1841. — Predavanja za seljaka sastavio D. Klinggraff, I.

Од г. *Кунша Ф.* Narodne pjesme bosanske i hercegovačke, skupio J. F. Jukić i L. Hercegovac. U Osieku 1858. sv. I. odjel I.

Од г. С. *Маргетућа* (на Имотскога) Брюсовској календаръ. Москва 1710.

Од г. *Д. Митића* Житије архимандрита Герасима Зелића.

Од г. *М. Поповића* Историја србскога народа. написао А. Майковъ. У Београду 1858

Од г. *М. Т. Рајевскога* (из Беча) Русская Бесѣда 1858 III, IV, 1859 I. — Вѣстникъ промышленности 1858, 1859 1, 2.

Од г. *Н. Н. Ткаца* Annual report of the board of regents of the Smithsonian institution for the year 1856. Washington 1857. — Смрт Смаилага Ченгића. Пјесма Н. Мажуранића. У Загребу 1859.

ИЗВЕСТИЈЕ

О НОВЧАНОМ СТАЊУ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ ГОДИНЕ 1859.

*Читао у главној седници 10 јан. 1860 казначеј
М. Ђ. Мишићевић.*

У својој прошлогодишњој главној седници Друштво Србске Словесности почествовало ме ње поверењемъ . да за годину 1859. управљамъ новчаномъ средствима његовимъ.

Како се пакъ сада навршує година Друштвене радње ја самъ дужанъ дати му известіе о стану наше његове, къ чему ево и приступамъ:

Година 1859. затекла ње у каси Друштва готовине . . . . . 5841 гр. 20 п.

У тој години примљено ње одъ владе помоћи кое на плату секретара, кое на име кућне киріе и други потреба, по документу В. и Г. . . . . 12.480 „ — „

А то съ готовиномъ износи свега . . . . . 18.321 „ 20 „

Одъ те суме потрошено ње:

а) на кућну кирію по документима 8 и 29 . . . . . 2880 „ — „

б) на плату секретару, по документима 6, 18, 21, и 32 . . . . . 1896 „ — „

в) на награде писцима чланама у „Гласнику“ печатани, по документима 5, 19, 28, и 30. . . . . 882 „ — „

г) на плату послужителю по документима 7, 16, 20, 26, 35, и 38 . . . . . 840 „ — „

д) на повезивањѣ Друштвеногъ органа „Гласника“ по документима 1, 2, и 24 . . . . . 884 „ — „

е) на трошкове ово кореспонденціе, по документима: 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 23, 25, 31, 33 и 37	593	„	32	„
ж) на огревъ и друге ситне трош- кове . по документима: 17, 22, 34, 36 и 39	114	„	20	„
	<hr/>			
	Свега	8089	„	12 п.

чаршиски.

Кадъ се ова сума расхода одъ
суме прихода одбіе, онда се показуе
цифра чисте готовине Друштвене . 10.221 гр. 38 п
чаршиски . коя сума у 1860 години
улази

Подносећи ово извѣстіе Друштву . я му осо-
бито лепо благодаримъ на повереню, коє ми є оно
поклонлю.

НЕКРОЛОГИЈА.

ВУК МАРИНКОВИЋ. — Види напред стр. 687

АЛЕКСА ВУКОМАНОВИЋ. — Види напред с. 690.

ПЕТАР МАТИЋ родио се у Лежмиру у Срему 27 јунија 1797. Отац му је био ђакон православне цркве ту у Лежмиру, одакле се премести прво у Шид за ђакона и учитеља, где је Петар и крштен био, јер му ту кум пребиваше: после се премести у Бингуду за свештеника и пароха, где Петар проведе детињство. Он је учио у Карловцима гимназију, у Пешти философију, и у Бечу права, која је с похвалом свршио. У наукама уобште био је врло усталац. 21-ве године своје положио је у Пешти докторат философије. Кад је права у Бечу свршио, највише се бавио око Давидовића помажући му писати новине, које је после Давидовићева одласка у Србију за две године дана сам издавао. Издајући новине написао је и „Дафниса“ и превео „Гесперове Идиле“, које су обе књиге у Бечу и штампане. У том буде намештен у државну службу, и био је синдикус у Костајници, Беловару и Петрињи. За ово време прилагао је многе саставке, понајвише веселе и забавне, у Србски Летопис. Ценећи његову ученост и књижевну радњу узело га је „Друштво Србске Словесности“ год. 1844, 7 Авг. за свога кореспондентнога члана. У доцније време државне службе своје би премештен у Банат за аудитора, одкуда се опет врати у Хрватску, где се ожени и после некога времена премести се у Лвов, где му болест узноси почне досађивати, па за то се пензионира. Као пензионер, добивши титулу ка-

петана-аудитора, живљаше најпре у Петрињи, доцније у Митровици, за тим у Бингули, после опет у Петрињи, а најпосле у Шиду, где се 12 Фебруара 1860 у 63 години свога животога упокоји.

Покојник се до последње старости своје занимао књижевним пословима, и више је чланака написао у Седмици. Издао је у Карловцима критику о преводу Псалтира. Иза њега остали су ови рукописи: 1) Српска граматика, 2) Српска историја, 3) Толковање туђих речи у српском језику и писму, 4) Толковање туђих речи у светом писму, и 5) ортографија. Све ове рукописе поклонио је библиотеци карловачкој.

Покојника је оплакао у Даници г. М. Светић.

ДАМЈАНЪ МАРИНКОВИЋЪ, редовный чланъ Друштва Србске Словесности умре 1. Јулія 1860 у Београду. Родіо се у Земуну год. 1816, месеца Августа, где є основне србске, немачке и грчке школе учио; гимназіјалне науке слушао є у сремскимъ Карловцима и Х. М. Вашархелю, а философију у Сарвацу. Прешавши године 1842 у Србију постављенъ буде за професора у полугимнази Шабачкој, касниє премештенъ у полугим. Крагујевачку, а године 1854 за професора у гимназији Београдској: за редовногъ члана изабра га Друштво Србске Словесности год. 1857. Маринковић се јошъ у младимъ годинама као поета често у Србскомъ Народномъ Листу и Голубици појављивао, а касниє у Подунавки и Шумадинки. За време двадесетогодишњъ службе како у Шабцу и Крагујевцу, тако и у самомъ Београду поредъ своє дужности обучавао є као врстанъ певацъ ученике гимназіјалне у пѣнию. Поштенъ, искреностъ и братолюбіє бияу одличне черте, којима се покойникъ одликоваше.

ПОВЕЋЕ ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ.

- Страна 505 врста 13 оздо иза имена: додај: бајини
 „ — „ 10 „ место коекљан, стави кокељане
 „ „ 9 „ оздо иза зелентрба: додај злотрба
 „ 534 по врсти 8 додај: 9. Черенац је
 подобан вршки но исплетен од пређе,
 коју чврсти обручеви разанету држе. Има
 черенаца од различите величине, највећи
 се на оба краја обтерете и спусте у ду-
 боку воду.
- Страна 536 врста 17 озго иза 4: додај: дугачка
 „ 547 „ 3 оздо место 32 стави 35
 „ „ „ — „ „ једне дужине са груд-
 ним, стави: дуже од грудних.
- Страна 552 врста 17 оздо место пераја стави: шпница
 „ 555 „ 1 иза једва додај: се пружа
 „ 560 „ 4 и 5 „ место добијо је стави: добијем
 „ 573 „ 3 и 4 „ „ $3\frac{1}{4}$ — $3\frac{1}{4}$ „ $3\frac{1}{2}$ — $3\frac{3}{4}$
 „ 577 „ 16 озго „ 27 „ 72
 „ 620 „ 14 „ „ $\frac{1}{3}$ „ $\frac{2}{3}$
 „ 622 „ 3 оздо „ остале „ испале
 „ 626 „ 9 „ „ venillifer „ vexillifer
 „ 641 „ 4 „ „ последња „ посредња
 „ 643 „ 6 „ „ предња „ посредња.

DR Srpsko učeno društvo, Belgrad
301 Glasnik. 1. odeljak
S67
knj.12

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
